K. MARX

B. ENGELS

SPISY

33

DOPISY

7

PROLETÁŘI VŠECH ZEMÍ, SPOJTE SE!

VYDÁVÁ SE NA ZÁKLADĚ

USNESENÍ ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU

KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA

K. MARX
B. ENGELS

SPISY
33

(DOPISY SVAZEK 7)

1971

NAKLADATELSTVÍ
SVOBODA
PRAHA

Ze svazku Karl Marx-Friedrich Engels, Werke, Band 33, vydaného Institutem marxismu-leninismu při ÚV SED, Dietz Verlag, Berlín 1966, a z fotokopií rukopisů přeložili Milan Kouřimský, Vladimír Marek, Vlasta Prokopová, Zbyněk Sekal, Miluše Svatošová a Bohumila Žežulková. Uspořádáno také s přihlédnutím k ruskému vydání K. Marx i F. Engels, Sočiněnija, tom 33, Gospolitizdat, Moskva 1964, a doplněno nově objevenými materiály. Předmluvu k českému vydání napsala Miluše Svatošová.

PŘEDMLUVA K ČESKÉMU VYDÁNÍ

Dopisy obsažené v 33. svazku Marxových a Engelsových Spisů nám přibližují jedno z nejvýznamnějších období Marxova a Engelsova života, jednu ze stěžejních etap v historii mezinárodního revolučního dělnického hnutí — období Pařížské komuny, jejíž sté výročí si připomínal celý pokrokový svět právě v roce vydání tohoto svazku Marxových a Engelsových spisů v češtině.

Českému čtenáři se v 33. svazku Spisů dostává do rukou už sedmý, tedy prostřední ze 13 svazků Marxovy a Engelsovy korespondence. Je to svazek značně rozsáhlý, obsahově bohatý a ideově neobyčejně významný. Dopisy obsažené v tomto svazku byly napsány v období od druhé poloviny července 1870 do konce roku 1874.

Předěl mezi tímto a předchozím svazkem dopisů spadá vjedno s datem zahájení prusko-francouzské války, kterou vyhlásil francouzský císař Ludvík Napoleon bismarckovskému Německu, v níž však byl i se svou armádou počátkem září 1870 — jak ostatně Marx a Engels hned na začátku války předpověděli — na hlavu poražen. V této první fázi války šlo tedy o válku útočnou ze strany Francie a válku obrannou na straně Německa. Když však byla po porážce francouzských armád a zajetí Ludvíka Napoleona 4. září 1870 v Paříži vyhlášena republika a ustavena prozatímní vláda, tzv. vláda národní obrany, a když Prusko přesto ve válce pokračovalo a pruská armáda nezadržitelně táhla na Paříž, aby Francii donutila k ponižující kapitulaci, změnila se tato válka ve

válku útočnou ze strany Německa, resp. Pruska, a ve válku obrannou na straně Francie.

Marx a Engels sledovali události spojené s prusko-francouzskou válkou od počátku s velkým zájmem i znepokojením, především proto, že se obávali rozpoutání nacionalistických a šovinistických vášní u lidových mas v obou bojujících zemích. Byli si však vědomi, jak ukazují jejich dopisy z této doby, politické vyspělosti a zralosti dělnické třídy ve Francii i v Německu, věděli, jak píše Marx koncem července 1870 Paulu a Lauře Lafarguovým do Paříže, že třídní boj v obou zemích už dosáhl takového stupně, že žádná válka mezi státy nemůže obrátit nadlouho kolo dějin nazpět. Hned v prvních dnech války píše Marx provolání generální rady Internacionály (První adresa o prusko-francouzské válce) k dělnické třídě všech evropských zemí i USA, v němž generální rada oceňuje postoj jak francouzských, tak německých dělníků, kteří tuto válku odsuzují jako válku nespravedlivou, dynastickou a znovu proklamují mezinárodní solidaritu dělnické třídy.

Také vzápětí po porážce Ludvíka Napoleona u Sedanu a po vyhlášení francouzské republiky píše Marx jménem generální rady druhé provolání (Druhá adresa o prusko-francouzské válce), adresované opět členům Internacionály v Evropě i v USA; v tomto provolání se konstatuje změna charakteru války, odsuzuje se anexe Alsaska a Lotrinska; generální rada vyzývá dělnickou třídu v Evropě i v Americe, aby nedopustila návrat Ludvíka Bonaparta na francouzský trůn a podporovala prozatímní vládu francouzské republiky, třebaže je to vláda buržoazní a rozhodně ne revoluční, ale především aby požadovala uzavření čestného míru s Francií a zastavení války.

Není možné rozebírat v této stručné předmluvě celé myšlenkové bohatství obsažené v obou těchto krátkých Marxových pracích, není ale také možné nepřipomenout v souvislosti s dopisy uveřejňovanými v tomto svazku zásadní Marxův postoj k válkám a k míru, jeho vpravdě třídní a hluboce internacionální přesvědčení, jimiž jsou obě adresy proniknuty.

Obdobná a místy ještě pádněji formulovaná stanoviska jako v obou adresách nalezneme i v Marxových a Engelsových do-

pisech z tohoto období, ať už jde o vzájemnou korespondenci mezi nimi, která bohužel končí v polovině září roku 1870, kdy se Engels přestěhoval natrvalo do Londýna; nebo ať je to bohatá korespondence s přáteli, soudruhy i dalšími osobami, jimž sdělují své názory, pomáhají orientovat se ve složité mezinárodní situaci a zaujímat správné, marxistické stanovisko. Dopisy tohoto rázu jsou adresovány především čelným představitelům dělnického hnutí v Německu, v USA i v dalších zemích.

Engels, který už dříve prokázal vynikající schopnosti marxistické analýzy válečných událostí, píše od konce července do února 1871 velkou sérii článků pro londýnský list „Pall Mall Gazette", nazvanou „Poznámky o válce", v nichž nejen hodnotí jednotlivé události prusko-francouzské války vzápětí potom, co se udály, nejenže předpovídá porážku Ludvíka Napoleona, ale dokonce předpovídá i některé bitvy, jako např. bitvu u Spichern a u Sedanu. Tyto Engelsovy anonymně uveřejňované články oceňoval a přetiskoval buržoazní tisk; málokdo věděl, kdo je jejich autorem; vysoce je hodnotil i Marx, který je v jednom dopise Engelsovi nazývá mistrovskými. Marx sám očekával — jak píše 1. září 1870 svému příteli Sorgovi do USA — že válka mezi Francií a Pruskem bude mít za následek válku mezi Německem a Ruskem a že taková válka „pomůže jako porodní bába na svět nevyhnutelné sociální revoluci v Rusku".

Koncem září 1870 obklíčila pruská armáda Paříž a po neúspěšném pokusu o uzavření příměří ji obléhala do konce ledna 1871, kdy tzv. vláda národní obrany projevila ochotu přijmout ponižující podmínky Pruska a kapitulovat. Po měsíční lhůtě příměří byla koncem února podepsána předběžná mírová smlouva.

Přijetí hanebných mírových podmínek, které zahrnovaly především odstoupení Alsaska a Lotrinska Německu a válečnou náhradu ve výši 5 miliard franků, dále odzbrojení pařížské armády (ne však odzbrojení pařížské národní gardy, kterou tvořili většinou dělníci), vyvolalo ohromné pobouření v Paříži i v celé Francii. Za vedení dělnických členů pařížských národních gard došlo 18. března 1871 k proletářské revoluci, v níž se ujal moci ústřední výbor národní gardy a za deset dní nato předal moc do rukou zvo-

lené Pařížské komuny. Svržená buržoazní vláda prchla do Versailles, odkud se za vydatné pomoci Bismarckovy (za cenu dalšího zhoršení podmínek mírové smlouvy) pokoušela zničit Pařížskou komunu. Když se jí to díky vojenské přesile po 9 týdnech podařilo, krutě zúčtovala s poraženými obránci prvního státu dělnické třídy, kteří se jí dostali do rukou.

Proletářskou revoluci v Paříži a nastolení Komuny uvítal Marx s velkým nadšením a obdivem, jak o tom svědčí mimo jiné i řada dopisů obsažených v tomto svazku, především proslulý dopis hannoverskému lékaři dr. Kugelmannovi z 12. dubna 1871, v němž Marx připomíná svou předpověď z roku 1852 („18. brumaire"), že příští francouzská revoluce nebude už mít za následek převedení státní mašinérie z jedněch rukou do druhých, nýbrž její rozbití. Obdivuje se historické iniciativě, statečnosti a obětavosti vyhladovělých pařížských dělníků „šturmujících nebe". Druhý dopis témuž adresátovi, napsaný o pět dní později, uzavírá Marx konstatováním, že bojem Pařížské komuny vstoupil boj dělnické třídy proti třídě kapitalistů a jejímu státu do nové etapy. Pařížskou komunu nazývá událostí světodějného významu.

Stejně jako v obou adresách generální rady Internacionály z července a září 1870 a ve svých dřívějších historických pracích, prokázal Marx i v období Pařížské komuny geniální schopnost zhodnotit historický význam událostí teprve probíhajících, vystihnout nejen jejich význam pro světové dějiny, ale i jejich význam z hlediska třídního boje mezi proletariátem a buržoazií a vyvodit z toho závěry obohacující marxistickou teorii, nastínit další strategii a taktiku dělnického hnutí

Vrcholem Marxova přínosu v této oblasti je třetí provolání (Adresa) generální rady Internacionály nazvané, „Občanská válka ve Francii", která byla uveřejněna brzy po porážce Komuny a vyšla během krátké doby anglicky, francouzsky, německy, rusky, italsky, španělsky a holandsky. Toto nesmrtelné dílo, v němž Marx na základě zkušeností Pařížské komuny formuloval nové teze o třídním boji, o státu, o proletářské revoluci, o diktatuře proletariátu, studoval — jak víme z Modrého sešitu — Vladimír Iljič Lenin, který tyto Marxovy teze rozpracoval ve svém

díle „Stát a revoluce" a aplikoval při přípravě a provedení Velké říjnové socialistické revoluce.

Marxovy a Engelsovy dopisy z období prusko-francouzské války, Pařížské komuny a její porážky a z období, které bezprostředně následovalo, ukazují, že kromě této světodějné události žili Marx a Engels, který byl brzy po svém přestěhování do Londýna zvolen za člena generální rady Internacionály, i všemi ostatními problémy mezinárodního dělnického hnutí a Internacionály. Pařížské komuny a francouzského dělnického hnutí se týká vedle dopisů adresovaných členům Pařížské komuny Frankelovi a Varlinovi, kteří se na Marxe obraceli o radu v záležitostech Komuny, řada dopisů Paulu Lafarguovi, jemuž Marx sděluje své názory na současný vývoj francouzského dělnického hnutí. V dopise ze začátku února 1871, tedy v době jednání o příměří a krátce před revolucí z 18. března, píše Marx Lafarguovi, že Francii může zachránit jen to, jestliže pochopí, že k vedení revoluční války jsou nutná revoluční opatření a revoluční energie.

Velmi mnoho dopisů se zabývá situací v německém dělnickém hnutí. Hned v prvních dnech války soudí Marx v dopise Engelsovi, že centralizace státní moci v Německu může přispět k centralizaci německé dělnické třídy, k přesunu těžiště západoevropského dělnického hnutí z Francie do Německa, kde je dělnická třída teoreticky i organizačně dál než francouzská. V mnoha dopisech znovu a znovu chválí správný postoj německých dělníků, především sociálních demokratů k pruské dobyvačné válce, neohrožené vystupování jejich vůdců, za které museli pak snášet vězení. Marx a Engels byli hrdí na tuto vyspělost německé dělnické třídy. Méně spokojení byli však s tím, že německá sociálně demokratická strana se nikdy oficiálně nepřipojila k Internacionále, že svým způsobem podceňovala toto organizační splynutí. Tak nevyslala ani své delegáty na velmi důležitou londýnskou konferenci v září 1871.

Nejvíc starostí působilo však Marxovi a Engelsovi, a generální radě Internacionály vůbec, především rozkladné působení Michaila Bakunina a příslušníků jeho anarchistické Aliance uvnitř Internacionály. Bakuninův vliv se právě v roce 1870 a 1871 šířil ze Švýcarska do Itálie, do Španělska a do Belgie; Marx, a ze-

jména Engels, který plnil funkci dopisujícího tajemníka generální rady pro Španělsko a pro Itálii, čelil ve svých dopisech tomuto nebezpečnému vlivu a trpělivě a neúnavně objasňoval zásady Internacionály, aby pomohl členům Internacionály v těchto zemích vytrvat a řídit se i nadále principy této mezinárodní revoluční organizace proletariátu.

V létě a na podzim roku 1871 působili Marx a Engels neúnavně ve prospěch komunardů, kterým se podařilo dostat se do Londýna. Zároveň projednávali ve své korespondenci odložení řádného kongresu Internacionály na příští rok a uspořádání londýnské konference. Tato velmi významná konference se konala v září 1871 a usnesla se na důležitých rezolucích, které měly zabránit dalšímu rozkladnému působení bakuninovců. Byla to především rezoluce o politické činnosti dělnické třídy, kde už jsou stanoveny hlavní podmínky a cíle vítězství proletářské revoluce: samostatná politická strana dělnické třídy, nerozlučnost ekonomického a politického třídního boje. Na konferenci byly také upřesněny stanovy a organizační řád Internacionály. To všechno mělo Internacionálu posílit v boji proti bakuninismu.

Marxovy a Engelsovy dopisy z tohoto období — a jejich korespondence je velmi bohatá — obsahují mnoho zajímavých detailů, osvětlují různé dílčí problémy související s tehdejší celkovou situací v Internacionále. Velmi závažné jsou po této stránce dopisy, které podávají souhrnnější pohled, stručně líčí celý vývoj Internacionály nebo podávají celkovou analýzu bakuninismu anebo obsahují historii působení lassallovství v Německu. Jsou to např. Marxův dopis tajemníkovi newyorské federární rady Internacionály Boltovi z 23. listopadu 1871 nebo Engelsův dopis z 24. ledna 1872 mladému rakouskému internacionalistovi Cunovi, který žil v Itálii a v Belgii a po haagském kongresu se vystěhoval do USA, dopisy Marxovu a Engelsovu starému příteli Sorgovi do USA a jiné. Tyto dopisy úzce souvisí s Marxovými a Engelsovými rozbory určenými pro členy Internacionály nebo pro tisk; příslušné práce jsou obsaženy v 17. a 18. svazku Marxových a Engelsových Spisů. Celkovou analýzu Bakuninova působení v Internacionále zahrnuje Marxova a Engelsova práce, napsaná jako důvěrný oběžník Internacionály,

ale vydaná tiskem, „Domnělé rozkoly v Internacionále"; je napsána francouzsky, neboť bakuninismus nacházel živnou půdu právě v románských zemích; Marx s Engelsem ji zpracovali v lednu a únoru 1872.

Vedle neúnavné literární i organizační činnosti v souvislosti s aktuálními problémy mezinárodního dělnického hnutí věnovali Marx i Engels mnoho času i svým teoretickým dílům. Marx pracoval od konce roku 1871 intenzívně na přípravě druhého, poněkud pozměněného a opraveného německého vydání prvního dílu „Kapitálu", které vycházelo v sešitech od června 1872 do května 1873. Zároveň si dopisoval s ruským ekonomem Danielsonem, který přeložil první díl „Kapitálu" do ruštiny podle prvního německého vydání; ruský překlad vyšel už v březnu 1872 jako první překlad Marxova „Kapitálu" do jiného jazyka. Zároveň začala práce na francouzském překladu „Kapitálu" podle druhého německého vydání. Tento francouzský překlad J. Roye Marx postupně revidoval, a jak se dovídáme z dopisů (např. z dopisu Sorgovi z 21. prosince 1872), stál Marxe téměř tolik práce, jako kdyby „Kapitál" překládal sám.

V roce 1872 píše Engels jednotlivé části svého díla „K bytové otázce". V tomto roce se však převážně věnuje činnosti v Internacionále, jak o tom svědčí bohatá korespondence z této doby, a přípravě haagského kongresu, na němž — jak napsal Marx v dopise Sorgovi — „půjde o bytí či nebytí Internacionály". Díky Marxově a Engelsově intenzívní práci a osobní účasti na tomto významném kongresu, který se konal v září roku 1872 a na němž byla svedena rozhodující bitva s Bakuninem a jeho stoupenci, kteří byli z Internacionály vyloučeni, se Internacionála nerozpadla; její ústřední orgán byl však přenesen do New Yorku.

A tak i po kongresu píší Marx a Engels četné dopisy týkající se činnosti Internacionály; Engels píše řadu dopisů tajemníkovi generální rady Sorgovi nejen o problematice hnutí ve Španělsku, Itálii a Portugalsku, které má sám na starosti jako dopisující tajemník, ale podává také zprávy o situaci v Anglii, ve Francii, v Holandsku. Dopisy z tohoto období jsou proto cenným pramenem pro studium dějin mezinárodního dělnického hnutí.

V dalších dvou letech, v roce 1873 a 1874, není už Marxova a Engelsova korespondence tak hojná (47 dopisů jiným osobám oproti 200 v předcházejících dvou letech). Bylo to způsobeno jednak tím, že Londýn přestal být sídlem generální rady Internacionály, jednak tím, že Marxův zdravotní stav se velmi zhoršil, zřejmě v důsledku trvalého přepracování v předešlých letech. Oba přátelé udržovali dále čilý písemný styk se soudruhy v Německu, kde se dělnické hnutí úspěšně rozvíjelo, se Sorgem jako představitelem generální rady, Marx si dopisoval s Danielsonem, jehož ruský překlad „Kapitálu" velmi chválil a který mu opatřoval knihy ke studiu občinového vlastnictví půdy v Rusku, a s dalšími svými přáteli a spolubojovníky.

V roce 1873 se Marx a Engels třikrát na kratší dobu odloučili, a tak se nám zachovaly dopisy, v nichž jakoby pokračují v rozhovoru o svých tvůrčích záměrech, na které byli zvyklí z denního styku. Tak se nám zachovalo svědectví z doby, kdy Engels začal uvažovat o zpracování „Dialektiky přírody". Koncem května 1873 odjel totiž Marx poradit se o svém zdravotním stavu s manchesterským lékařem Gumpertem. Musel se však v Manchesteru zdržet, a tak Engels — jak píše Marxovi 30. května 1873 — toho rána, kdy ho v posteli napadly nové dialektické myšlenky o přírodních vědách, sedl k psacímu stolu a napsal t. č. vzdálenému příteli, „milému Mouřenínovi", jakousi první koncepci „Dialektiky přírody". A Marx hned příštího dne píše „milému Fredovi" z Manchesteru dlouhý dopis, mimo jiné o tom, že se s jejich společným přítelem Samuelem Moorem (který později přeložil do angličtiny „Komunistický manifest" a část prvního dílu „Kapitálu") radil o jedné věci, kterou už dlouho nosí v hlavě: zda by se daly křivky znázorňující průběh krizí nějak matematicky propočítat a odvodit z nich zákony krizí.

Po neúspěchu dalšího kongresu Internacionály v Ženevě a když se pak Sorge v září 1874 vzdal funkce v generální radě, přestala Internacionála fakticky existovat. Marx a Engels jsou si však vědomi, že Internacionála vykonala velký kus práce a že se ve staré formě už přežila. „Příští Internacionála" — píše Engels Sorgovi v září 1874 — „až budou Marxovy spisy několik let působit — bude přímo komunistická a bude vytyčovat právě naše zásady".

I v dopisech v tomto svazku jsou zachyceny některé události z Marxova rodinného života, i když v mnohem menší míře než v dřívějších svazcích korespondence. Dovídáme se však přece, že Laure Lafarguové zemřely obě děti, první Marxova vnoučata. Nejstarší dcera Jenny se v roce 1872 provdala za komunarda Charlese Longueta, ale i její první dítě nezůstalo naživu. Marxův zdravotní stav, jak už jsme se zmínili, se velmi zhoršil.

V souvislosti s tím se v roce 1874 uskutečnila první Marxova cesta do naší země, do Karlových Varů, kam se přijel léčit se svou dcerou Eleanor, zvanou Tussy, na doporučení anglických lékařů i svého přítele dr. Kugelmanna. Před odjezdem do Karlových Varů se Marx v dopise Sorgovi pochvalně zmiňuje o českých dělnících v Praze a jiných místech, kteří spolupracují s německými. Marx totiž dostal zprávy o založení společné sociálně demokratické strany v rakouském Neudörfelu a těšilo ho, jak psal, že práce Internacionály přináší své ovoce.

Mnohé z myšlenek, úvah a předpovědí obsažených v dopisech tohoto svazku se později staly skutkem. Marxova a Engelsova neúnavná praktická a teoretická činnost při usměrňování vývoje revolučního dělnického hnutí v mezinárodním měřítku, jejich úzká spolupráce při politicko-organizační činnosti i ve vědecké, teoretické práci vytvořila pevné základy pro činnost marxistických stran v budoucnosti, za nových historických podmínek. Ti, kdo se postavili v čele mezinárodního dělnického hnutí po jejich smrti, se zpronevěřili zásadám revoluční, vědecké, komunistické teorie a sváděli hnutí ze správné cesty. Teprve Vladimír Iljič Lenin, revolucionář v zemi, kde Marx a Engels očekávali brzké vzplanutí revoluce, se ukázal věrným pokračovatelem v Marxově a Engelsově díle, obhájcem čistoty učení vědeckého socialismu, učení, které rozvinul v nové historické etapě a které se pak začalo převtělovat v praxi po první vítězné proletářské revoluci v prvním proletářském státě světa, který se hlásí k odkazu Pařížské komuny, stejně jako další socialistické státy, které vznikly později.

Miluše Svatošová

KAREL MARX

A

BEDŘICH ENGELS

DOPISY

ČERVENEC 1870—PROSINEC 1874

PRVNÍ ČÁST

KORESPONDENCE MEZI MARXEM A ENGELSEM

ČERVENEC 1870—ŘÍJEN 1874

1870

1

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 20. července 1870

Milý Frede,

přikládám psaní od Kugelmanna, které Ti do značné míry objasní politická mystéria současné války. Právem kritizuje výzvu brunšvického shromáždění[2], kterou přikládám v několika výtiscích. Dále posílám „*Réveil*". Najdeš tam první polovinu obžalovacího spisu vrchního soudu v Blois; jak ubozí jsou francouzští spiklenci, kteří se zcela bezdůvodně mění ve fízly, porovnáváme-li je s feniany![3] Ale list je zajímavý i kvůli úvodníku starého Delescluze. I když Delescluze vládě oponuje, je to výlupek šovinismu, car la France est le seul pays de l'idée* (totiž s idejí, kterou má o sobě samé). Tyhle republikánské šovinisty rozčiluje jen to, že reálný výraz jejich idolu — L. Bonaparte s dlouhým nosem a burzovními čachry — neodpovídá jejich fantastickým představám. Francouzi by měli dostat na frak. Jestli zvítězí Prušáci, pak centralizace státní moci prospěje centralizaci německé dělnické třídy. Převaha Němců by dál znamenala přeložení těžiska západoevropského dělnického hnutí z Francie do Německa, a stačí jen srovnat hnutí v obou zemích od roku 1866 do dnešního dne a uvidíme, že německá dělnická třída teoreticky i organizačně převyšuje francouzskou. Její převaha na světové scéně nad francouzskou dělnickou třídou by byla zároveň převahou *naší* teorie nad Proudhonovou atd.

Konečně přikládám *kritiku mé knihy* v *Hildebrandově* časopise pro

* protože Francie je jediná země s idejí.

ekonomii a statistiku.[4] Při mém tělesném stavu mi moc do smíchu není, ale nad tímhle esejem mi tekly smíchem slzy, bona fide jsem slzel smíchy. V důsledku reakce a úpadku hrdinského údobí filosofie v Německu přichází zase ke slovu „*maloměšťák*", kterého má německý měšťák v krvi — ve *filosofii* nesmysly hodné Mosese Mendelssohna, mudrlantské, nudné, rádobychytré rejpání. A teď se má dokonce *politická ekonomie* rozmělnit na žvásty o *právních pojmech*! To překonává i „logaritmus podnětů"[5]. Šosák, jak poznamenává už Schiller, kompetentní soudce v tomto oboru, likviduje všechny otázky tím, že je přesouvá „do svědomí".

Apropos! Jeden yankeeský žurnál, který jsem četl včera v ústřední radě, přinesl řadu článků o kapitálu atd., mj. se tam mluví i o mé knize*. Prý si myslím, píšou, že dělník *musí* určitou část dne pracovat pro své vlastní potřeby, proto prý přebytek nad touto dobou, který nazývám nadpráce, tvoří nadhodnotu a tedy zdroj zisku atd. Prý na tom něco je, ale to není to pravé. Zboží, které vyrábí například nějaký továrník, se prý pro něho = 0, dokud je neprodá. Dejme tomu, že tedy *skutečná hodnota* (myslí se výrobní náklady) oděvů atd. = a. Pak k tomu továrník při prodeji obchodníkovi přirazí b, a různí obchodníci, jejichž rukama výrobek projde, přirazí c.

Tedy: *hodnota* = a. Přirážka = b + c. *Užitná hodnota* proto = = a + b + c. Tedy *nadhodnota* = *přebytek užitné hodnoty (!) nad hodnotou*. Dokonce to vyvrací Frankelovu „formuli", kterou pochytil v Paříži![6]

Právě jsem byl od psaní vyrušen. Taran**, francouzský Ital, k nám přijel drožkou (jeden z „Pall Mall Gazette"); přišel vrátit Lassallovy věci atd., které jsem mu půjčil. Jede jako válečný dopisovatel do Paříže. Ptá se, jestli bych nechtěl v této funkci odjet do Pruska, a když ne, jestli bych mohl navrhnout někoho jiného? Navázal jsem teď jeho prostřednictvím natolik spojení s „Pall Mall", že budu-li buď já chtít za téhle komedie napsat něco politického, anebo Ty něco z vojenství, přijmou to a navíc to zaplatí.

Naše usnesení, jímž se uznává jen románský federální výbor v Ženevě, a nikoli trucvýbor vytvořený Bakuninem, spadlo mezi ty

* prvním díle „Kapitálu".
** Nicolas Léon Thieblin.

chlapy, jak včera hlásil Perret ze Ženevy, jako bomba.[7] Ihned telegrafovali Bakuninovi. Na příštím sjezdu má být na generální radu *vznesena žaloba* pro tento násilný čin. Rozhodně je teď zapotřebí, aby mi *Dupont konečně* poslal kopie našich *usnesení o Alianci**. Mým jménem si s ním kvůli tomu ihned a vážně promluv.

Generální rada mě včera pověřila sestavením adresy**. Vůbec nic příjemného v mém nynějším stavu — při mé jaterní chorobě a slabosti. Jestli se to nezlepší, radí mi Allen a Maddison, k nimž jsem včera zašel, abych jel k moři, a to na východní pobřeží Anglie, kde je chladněji.

Srdečné pozdravy paní Lizzy a přátelům.

Tvůj
K. M.

Apropos! Nemyslíš, že Vilém*** ve svém posledním „*Volksstaatu*" překonal i vlastní hloupost?[8]

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Mezinárodní dělnické sdružení a Aliance socialistické demokracie" a „Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení ústřednímu byru Aliance socialistické demokracie".

** „První adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

*** Wilhelm Liebknecht.

2

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 22. července 70

Milý Mouřeníne,

bravo Kugelmannovi! Je vidět, že nechodil do školy nadarmo. Hypotéza je úplně v duchu aktérů a vysvětluje všechno.[2] Je-li však doopravdy správná, pak přinejmenším Bismarckovi přerostly už události přes hlavu. Patrně se těm pánům podařilo vyvolat v Německu skutečnou národní válku. Mnohé nesmělé návrhy na odstoupení německých území, Lucemburska apod., jimiž chtěl L. Bonaparte jako obvykle navyknout publikum už předem na budoucí fait accompli, zapůsobily na německého Michla zcela opačně. Tentokrát se, jak je vidět, jednoznačně rozhodl, že se s tímhle podfukem musí jednou provždy skoncovat. Vzhledem k tomu, a také vzhledem k oběma armádám i starému svéhlavému Vilémovi*, je vyloučeno válku předstírat, on ira au fond**.

Náhle se projevující kolísání a váhání ve francouzských operacích — zjevně vypočítaných do poloviny tohoto týdne — je důkazem, že L. Bonaparte začíná chápat, jak moc se přepočítal. Rychlý vstup Jihoněmců do války a pak vědomí, že bude mít co dělat s německým národem samým, zmařily rychlý přepad Mohuče bombardováním a rovněž výpad směrem na Würzburg *jen s polovinou sebraných sil*. Chce-li vůbec zaútočit, musí teď zaútočit *všemi* silami. Ale na to je ještě čas. *Rozkaz* k vytváření 4. praporu v plucích byl vydán teprve 15. nebo 16.; jejich kádry se rekrutují ze 4 rot 3 polních

* Vilémovi I.
** půjde se do krajnosti.

praporů každého *pluku*, a tak se musí jejich počet napřed *zvýšit* na 6—8 rot a *doplnit* zálohami. *Dovolenci* se v *Paříži* povolávali 19. a 20., záložníci s *vykonanou službou* 21. a 22. července, záložníci, kteří službu nekonali, se povolávají zítra. Aby byly pluky kompletní, musí se k nim nejprve dostat obě první kategorie. A tím se začátek tažení — nepočítáme-li nějaké šarvátky — odsune nejméně do poloviny příštího týdne. Pak už ale mohou být Němci tak silní, že Bonaparte bude považovat za nutné počkat na čtvrté prapory, a to bude znamenat znovu odklad o 1—2 týdny. *A pak je s ním amen.*

Včera mi jeden zdejší německý šosák vyprávěl, že jel v sobotu ve Vestfálsku vlakem s jedním pruským generálem, který ho považoval za Angličana a mluvil s ním anglicky. Řekl:* „Je sice pravda, že jsme asi o deset dní pozadu, ale nedozvíte-li se během deseti dnů, že jsme utrpěli těžkou porážku, získáme brzy vaše sympatie." Na otázku, co tím míní, řekl: „Sympatie Angličanů jsou, jak víte, vždycky na té straně, na čí je úspěch."

Mobilizace začala v severním Německu 16., v Bavorsku 17. Zálohy a zeměbranecká pěchota mohou být kompletně připraveny asi za týden, zbytek za nějakých 13 dní od počátku mobilizace. Čili 25. bude připravena celá pěchota a 30. úplně všechno. Protože se však záložníci už bez výzvy hromadně dostavují k útvarům, bude polní armáda připravena ještě dřív. Na Rýně stojí určitě 7., 8., 11. a 12. armádní sbor. Garda rovněž odjela z Berlína, jak mi řekl Borchardt, který odtamtud včera přijel; domnívám se, že do Bavorska, aby sloužila pod krásným korunním princem**. Přesuny jednotek z východu přes Berlín prý začaly včera. Po neděli či pondělku bude moci Bonaparte obsadit nanejvýš Falc, ale za Rýn se už nedostane, ledaže by se druhá strana dopustila velkých chyb. Koncem příštího týdne mohou Němci zaútočit a vtrhnout do Francie s armádou, která musí srazit všechno, co proti ní Bonaparte postaví, i když se jí to možná podaří až po četných tvrdých bojích. Domnívám se, že tak jak teď situace vypadá, nemůže tažení dopadnout pro Bonaparta příznivě.

Docela rád bych napsal pro „Pall Mall Gazette" každý týden

* Následující věty jsou v originále anglicky.
** Bedřichem Vilémem.

2 články o válce, když za to *dobře* zaplatí hotovými;[9] připravím na zkoušku jeden článek o vojenské organizaci. Takové 3—4 guinea za článek by člověk dostat měl; „Guardian" mi tehdy platil po 2 guinea a byl by dal víc.[10] Můžeš-li to zítra zařídit, dej mi to hned vědět. Jet jako dopisovatel do pruského hlavního stanu má mnoho háčků, tomu největšímu se říká Stieber, a přitom bych to tam nemohl tak kriticky posoudit jako tady.

Co jsme tady prováděli my, uvidíš z přiložených výstřižků. Zprávu pro „Guardian" jsme napsali sami,[11] a co z toho udělá nějaký pisálek, dokazuje přiložená zpráva „Courieru" — to je k popukání. Je to asi poprvé, že francouzským dělníkům v Manchesteru fanaticky tleskali němečtí šosáci a obchodní příručí.

Dupontovi jsem napsal,[12] myslím, že ho dnes večer uvidím.

Kam chceš jet k moři? Na východním pobřeží jižně od Humberu nic není. Na sever odtamtud je Scarborough — drahý a přeplněný, a Bridlington* Quay; zvolíš-li to druhé, mohli bychom se tam sejít. Těch 40 liber št. Ti pošlu, jakmile budeš chtít.

Chtěl bych, aby ta zatracená panika trošku přestala, musím prodat akcie.

Röslera[4] jsem si schoval na pozdější dobu. Poslední číslo Vilémova** „Volksstaatu" mi nedošlo.

Právě teď je to k zlosti.

Srdečné pozdravy Vám všem od Lizzie a ode mne.

Tvůj *B. E.*

V příloze vracím Kugelmanna.

Četl jsi, jak teď Bonaparte koketuje s Marseillaisou a jak ji urozená Tereza*** večer co večer předzpěvuje svým hrubým zupáckým hlasem?

Marseillaisa v hubě takové Terezy, to je živý obrázek bonapartismu. Fuj tajbl.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* V orig.: Burlington.
** Wilhelma Liebknechta.
*** Emma Valadonová.

3

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 28. července 1870

Milý Frede,

Tvůj článek* jsem ihned odeslal redaktorovi „Pall Mall" (F. Greenwoodovi) s prosbou, aby jej ihned *vrátil*, nebude-li jej chtít otisknout. Nepochybuji, že to v takovém případě udám v „*Times*" nebo v „*Daily News*".

„*Times*" nám dávaly, via Eccarius, všechny vyhlídky na otištění naší adresy** *(Internacionály)*. Nestalo se to pravděpodobně proto, že je tam jeden šleh proti Rusku. Nato (v pondělí***) jsem tu věc ihned poslal do „*Pall Mall*" a také jsem napsal redaktorovi[12], podle dohody s jejich válečným dopisovatelem (Thieblinem, teď v Lucembursku), kvůli vojenským článkům; žádal jsem ho o odpověď. Nepřišla. Ani adresa nebyla otištěna. Proto jsem dnes napsal, když jsem odesílal Tvůj článek, redaktorovi „Pall Mall" stručný dopis[12], *v němž jsem se zmínil jen o vojenských článcích;* tj. jednoduše jsem se ho zeptal, jestli ano nebo ne.

Generální rada se v úterý usnesla vytisknout adresu v 1000 výtiscích. Čekám dnes korektury.

Že se ve Francii zpívá Marseillaisa, je parodie jako celé druhé císařství. Ale aspoň ten bídák† cítí, že „Partant pour la Syrie"[13] by nezabrala. V Prusku naopak takové okolky nepotřebují. „Jesus

* „Poznámky o válce – I".

** K. Marx, „První adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

*** 25. července 1870.

† Napoleon III.

meine Zuversicht!"[14], zpívaná Vilémem I., s Bismarckem po pravici a Stieberem po levici, to je německá Marseillaisa! Jako roku 1812 a násl. Německý šosák je zřejmě doslova u vytržení, že teď může beze studu popustit uzdu své vrozené servilnosti. Kdo by si byl pomyslel, že za 22 let od roku 1848 bude mít národní válka v Německu *takové* teoretické vyjádření!

Naštěstí původcem celé té demonstrace je buržoazie. Dělnická třída, s výjimkou přímých Schweitzerových stoupenců, se toho vůbec neúčastní. Naštěstí je třídní boj v obou zemích, Francii a Německu, tak rozvinut, že žádná zahraniční válka nemůže vážně obrátit kolo dějin nazpět.

S uveřejněním té historie se smlouvou (o Belgii) se i Bismarck sekl.[15] Dokonce ani londýnská lepší společnost se už neodvažuje mluvit o poctivosti Pruska. Macaire a spol.! Vzpomínám si ostatně, že jsem krátce před rokem 1866 četl v listě ctihodného Brasse* a v „Kreuz-Zeitung" články, v nichž se Belgie denuncovala jako „hnízdo jakobínů" (!) a doporučovala se její anexe Francií. Na druhé straně je stejně směšné mravní rozhořčení Johna Bulla! Smluvní práva! K čertu! Když Palmerston povýšil na anglický státní princip, že stvrzují-li se smlouvy, nepřísahá se tím ještě na jejich dodržování, a když Anglie už od roku 1830 podle toho jednala! Kam se podíváš, samá válka a nestoudnost.

„Kreuz-Zeitung" je dobrá, když požaduje na Anglii, aby neposílala Francouzům uhlí, tj. aby porušila anglo-francouzskou obchodní smlouvu[16], tj. aby vyhlásila Francii válku. Že uhlí může být válečným zbožím, to uplatňovala svého času čile anglická opozice proti Pamovi. Odbyl ji laciným vtipkováním. Tenhle bod nebyl tedy při uzavírání smlouvy rozhodně opominut. Urquhart o tom během jednání psal rozhořčené denunciace. Pokud tedy Anglie napřed nevyhlásí válku, bude muset Francouzům uhlí posílat. Pokud ale jde o vyhlášení války, mohla by se z toho strhnout zatraceně vážná pranice mezi powers that be** a londýnským proletariátem. Zdejší dělníci jsou rozhodně naladěni proti takovým „divadelním ceremoniím".

* „Norddeutsche Allgemeine Zeitung".
** nynějšími mocipány.

Nakonec dopis od ženevských Rusů. Přikládám jej. Brzy jej vrať, řekněme příští pondělí, protože na něj musím odpovědět.[17]

Z přiloženého dopisu E. Oswalda (je to urquhartovec, ale relativně racionalistický v kontinentálním duchu) uvidíš, že i na straně demokratů je snaha něco dělat.[18] Napsal jsem mu*, že jsem právě podepsal adresu *Internacionály*, která, *pokud* se na ni díváme čistě politicky, proklamuje v podstatě tatáž stanoviska. V nových dopisech, které mi včera a dneska poslal, trvá na tom, abych se dostavil na jejich mítink, který pořádá ve svém domě dnes odpoledne. (Bydlí docela blízko nás.) Posílá mi také výňatek z dopisu L. Blanca. Ale teď tam jít nemohu. Kdo mi zaručí, že tam, kde je Louis Blanc, není také Karl Blind?

Jdu teď hned ke Smithovi kvůli domu.[19]

Salut.

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 155–156.

4

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 29. července 1870

Milý Frede,

z přílohy zjistíš, že zatím je s „*Pall Mall*" všechno v pořádku a že dnes večer vyjde Tvůj první článek*. Divné je jen to, že se pan Greenwood (jemuž jsem mimochodem dosud *nenapsal* Tvé jméno) vůbec nezmiňuje o *podmínkách*, ačkoli jsem se ho na to ve svém prvním dopise[12] zřetelně ptal. Na druhé straně mi říkal Thieblin (tj. Taran), když odjížděl na kontinent a loučil se se mnou, že honorář se rozumí samosebou a platí se vždycky koncem měsíce.

V každém případě mi připadá nejrozumnější poslat jim několik článků navíc, aby je měl člověk napřed v hrsti, než o tomto punktu vydá oficiální nótu.

Včera jsem byl u Smitha.[19] Dozvěděl jsem se tam, že se na Tebe z Londýna v Manchesteru neptali, poněvadž Tvůj domácí má také blízko Manchesteru venkovské sídlo a chtěl se tam informovat sám. Mělo by se mu však napsat, aby to urychlil. Tak či onak budu hledět, aby se do cesty nepřipletl někdo „třetí".

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Poznámky o válce — I".

5

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 31. července 1870

Milý Mouřeníne,

v příloze máš *pruský plán tažení**. Prosím Tě, *vezmi si hned drožku* a odvez jej do „Pall Mall Gazette", aby *vyšel v pondělí večer*. Udělá „Pall Mall Gazette" i mně enormní reputaci; v úterý se už mohou věci vyvinout natolik, že si to bude umět srovnat v hlavě každý osel. Jestli moje čís. II** vyšlo v sobotu, nevím, protože „Pall Mall Gazette" dnes do zdejších klubů nedošla. Trochu si na téhle záležitosti zakládám, protože opravdu nebylo snadné ten plán uhodnout. Rozhodujícím momentem byla zpráva, že Gumpertův bratranec, velitel setniny v 77. pluku, který je předvojem 7. armádního sboru, odpochodoval 27. července z Cách do Trevíru. Pak už mi byla celá věc jasná.

Mimoto je nutné, abys s Greenwoodem dohodl, že mu budu články[9] posílat přímo, aby mohly vyjít ještě *téhož dne*. Ztráta času teď takovéhle články zabíjí. Myslím, že bych mu posílal články dvakrát týdně — průměrně, v naléhavých případech častěji, bude-li klid, řidčeji. Mezitím možná krátké příležitostné poznámky, které může jakkoli upotřebit.

Vést válku pod Vilémem*** znamená ovšem pro nás čím dál větší ostudu. Ještě dobře, že se tak příšerně zesměšňuje svým božským posláním a svým Stieberem, bez něhož teď najednou nelze

* „Poznámky o válce — III".
** „Poznámky o válce — II".
*** Vilémem I.

dosáhnout německé jednoty. Adresa Internacionály* tu byla v sobotu otištěna v toryovském listě „Courier", být to jiný den, byly by ji uveřejnily i jiné listy, ale takhle tomu zabránily sobotní inzeráty. Adresa poučí lid všech tříd, že *opravdovou* zahraniční politiku vedou teď už jen dělníci. Je moc dobrá, a „Times" ji určitě nevzaly *jen* kvůli Rusům.** Vlády právě tak jako buržoazie se budou strašně divit, až budou dělníci po válce zas klidně pokračovat ve své přerušené činnosti, jako by se bylo vůbec nic nestalo.

Má důvěra ve vojenské úspěchy Němců roste den ode dne. První vážnou srážku bychom tedy měli jaksepatří vyhranou. Francouzi zřejmě ještě vůbec nechápou, co tou zadovkou dostali vlastně do rukou.

Hra, kterou hraje Moltke, je velmi odvážná. Podle mého výpočtu nebude se svým soustřeďováním hotov dřív než v úterý nebo ve středu***. Z Cách na hranice je to asi 20 němec. mil, 4—5 dnů *ostrých* pochodů, zejména když je horko. Tudíž těžko může stát 7. sbor v plné sestavě na Sáře dřív než zítra, a dnes už možná dojde k hlavní bitvě. V každém případě je to vypočítáno tak přesně, že o 24 hodin víc nebo méně bude znamenat nesmírně mnoho. K vlastní bitvě dojde zřejmě na Sáře mezi Merzigem a Saarbrückenem.[20]

Dobře, že Francouzi zaútočili nejprve na německém území. Půjdou-li Němci v patách za odraženou invazí, určitě to nevyvolá ve Francii takový dojem, jako kdyby vtáhli do Francie bez předchozí invaze. Válka tak z francouzské strany bude bonapartističtější.

O konečném úspěchu — že Němci nakonec zvítězí — vůbec nepochybuji, Moltkův plán však prozrazuje *absolutní přesvědčení*, že se mu podaří vystoupit hned v první bitvě s drtivou přesilou. Snad se už v úterý večer dozvíme, zda se nepřepočítal. Moltke často kalkuluje bez svého Viléma.

Čím víc se německý šosák plazí před svým bohabojným a před bohem se plazícím Vilémem, tím drzejší je vůči Francii. Starý po-

* K. Marx, „První adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

** Viz tento svazek, str. 27.

*** 2. nebo 3. srpna.

křik o Alsasku a Lotrinsku je už zase slyšet na každém kroku — Augsburčanka* vede. Ale lotrinští rolníci už Prusům ukáží, že to není tak jednoduché.

Co se týče smlouvy, máš úplně pravdu.** Lidé nejsou tak docela hloupí, jak si Bismarck představuje. Na celé věci je dobré jen to, že teď musí celé to svinstvo na denní světlo, a pak že s čachrováním mezi Bismarckem a Bonapartem je teď konec.[15]

V celé historii kolem neutrality, včetně uhlí[16], si počínají Němci, naprosto věrni svým dějinám, jako děti. Podobné otázky před *tímto* národem dosud nikdy nevyvstaly. Cožpak si s tím někdy někdo lámal hlavu?

Rusy Ti posílám v příloze zpátky.[17] Rus zůstane Rusem. Co je to za drbárnu, když se půl tuctu Rusů hádá mezi sebou, jako by na výsledku záležela vláda nad světem. A ani v tom ještě nejsou obvinění proti Bakuninovi, jen nářky nad klikařením ve Švýcarsku. Tak či onak, zdá se, že ti naši jsou čestní, pokud to nějaký Rus dokáže, ale přesto bych se měl před nimi na pozoru. Zatím je docela dobré znát všechny ty drby, patří to koneckonců k diplomacii proletariátu.

„Volksstaat" dostávám vinou pošty úplně nepravidelně. Číslo z *23.* mělo na křížové pásce poštovní razítko z *19.*; tak ti hoši manipulují. Mnoho čísel vůbec chybí. V posledních dvou už nebyl Vilém*** tak *vysloveně* hloupý, couvl a schoval se za sbratřování německých a francouzských dělníků.

Schorlemmer má 2 bratry v hesenské divizi, jsou to jednoroční poddůstojníci.

O Smithovi žádné další zprávy nemám.[19] Vřelý dík za námahu. Nedozvím-li se nic tenhle týden, napíšu Smithovi něco ostrého. Jak může takového aristokrata napadnout, aby si tu sám obstarával informace! Kdyby to přenechal svému bankéři, měl by všechny údaje pohromadě za tři dny. Zřejmě se ale považuje za byznysmena. Hovado!

Srdečné pozdravy Vám všem. Lizzii se koleno lepší.

* „Allgemeine Zeitung".
** Viz tento svazek, str. 28.
*** Wilhelm Liebknecht.

Dupont si nechal, zřejmě Mothetovým prostřednictvím, vnutit dům v nejnezdravějším prostředí, přímo u páchnoucí řeky, ale postaral jsem se o to, že si vzal jiný. Ale nemluv s ním o tom, je to vyřízené. Motheta mi však už nepřivedl; Serraillier mu o tom asi napsal a Dupont sám teď, jak se zdá, cítí ulehčení, že už nemá toho chlapa ve dne v noci na krku.

Tvůj
B. E.

(Poznámky přiložené k dopisu)[21]

Severoněmecká spolková armáda.
1 gardový sbor a 12 řadových sborů:

celkem 114 pluků pěchoty po 3 praporech	= prap.	342
myslivci a střelecké prapory	= „	16
Hesenská divize: 4 pluky po 2 prap. a 2 prap. myslivců	= „	10
	řadových praporů	368

Zeměbrana.

93 pluků po 2 prap. a 12 samostatných prap.	prap.	198
Hesensko odhadem asi	„	6
		204
	plně organizovaných prap.	572

Náhradní jednotky se organizují, jakmile je zmobilizována polní armáda a zeměbrana, a to bez dalšího zvláštního rozkazu:

řadové vojsko,	4. prapory	u	114 pluků		„	114
zeměbrana,	3. „	u	93	„	„	93
					Praporů	779

Pro tyto náhradní jednotky se mají vydělit důstojníci hned při mobilizaci, mohou být pohotově 4—6 týdnů po vydání mobilizačního rozkazu, jsou to *nejlepší prapory v celé armádě.* Jakmile se zorganizují, začne se s 5. prapory u řadového vojska a se 4. prapory u zeměbrany atd. Organizováno je tedy:

řadové vojsko,	368 prap.	po 1000 mužích	368 000	
zeměbrana,	204 „	po 800 „	163 200	531 200
Předpokládá se organizace:				
řadové vojsko,	114 prap.	po 1000 mužích	114 000	
zeměbrana,	93 „	po 800 „	74 400	188 400
			Celkem pěchota	719 600

Bavorsko: 2 armádní sbory, řekněme	
50 prap. + 30 prap. zeměbrany	= 80 prap.
Württembersko: 1 divize, řekněme	
16 prap. + 10 prap. zeměbrany	36* „
Bádensko: 1 divize, řekněme	
9 prap. + 5 prap. zeměbrany	14 „
	130 prap. = ca. 110 000

Jihoněmce odhaduji tak nízko, jak jen je možno. Jezdectvo a dělostřelectvo nechávám vůbec stranou, abych mohl srovnat jen sílu pěchoty, poněvadž ta rozhoduje.[22]

Francouzi mají:	
gardu 33 prap., řadové vojsko 100 pluků po 3 prap.	prap. 333
zuávy 3 pluky = 9 prap.	
turcos 3 pluky = 9 prap.	
cizineckou legii atd. 5 prap.	„ 23
chasseurs à pied**	„ 20
	prap. 376
Přitom má prapor 8 rot; jestliže se,	
jako roku 1859, oněch 24 rot v pluku rozdělí	
do 4 prap. po 6 rotách, může se rota zesílit	
na 150 mužů a vytvořit 4. záložní prapor u 115 pluků	prap. 115
	prap. 491
Zorganizuje-li se *hodně* mobilní gardy,	
dá to	„ 100
Pěchota 580 000 mužů =	prap. 591

* V orig. patrně přepsání.
** pěší myslivce.

Všechno ostatní se musí *nově formovat* s pomocí důstojníků, kteří byli vyčleněni z polní armády nebo znovu povoláni k aktivní službě. Přitom se mobilní garda jako taková nedá použít v poli, alespoň ne dřív než za 2—3 měsíce, protože od roku 1868 byla cvičena ročně jen 14 dní. Na druhé straně jsou kádry francouzské armády (řadového vojska) příliš úzké, aby pojaly početné (nevycvičené nebo jen málo vycvičené) zálohy. Celý nový systém existuje teprve od roku 1868. Nicméně musím počkat, až se o tomto novém systému, který se *vnitřní* organizace francouzské armády skoro vůbec nedotkl, dovím něco bližšího; ledacos se tu mohlo udělat v tichosti. Ať tak či onak, *vycvičené* mužstvo stačí jen na to, aby organizované prapory řadového vojska doplnilo na válečný stav.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

6

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

V největším spěchu.

[Londýn] 1. srpna 1870

Milý Frede,

oba Tvé poslední články* jsou skvělé. Klusal jsem hned do „*Pall Mall*". Ale protože tam Greenwood nebyl, nedalo se nic vyřídit. Přijde ale před 12. hodinou.

Píšu mu dnes, že budeš (teď už Tě budu jmenovat) posílat články přímo.[9]

Co se týče „Rusů"[17], uvidí, že budu à corsaire corsaire et demi**.

Zdejší oligarchie si přeje, aby Anglie válčila na straně Pruska. Nejprve se 18 let plazili před Bonapartem a patřičně ho využili jako zachránce rent a zisků, a teď si myslí, že v solidním bohabojném monarchistickém Prusku najdou důstojnějšího a spolehlivějšího četníka pro kontinent. Avšak měli by si hoši dávat větší pozor. Už teď se mezi lidem všeobecně říká: Ta naše proklatá německá dynastie nás chce pro své rodinné zájmy zatáhnout do kontinentální války!

Zdejší „Figaro", jehož jedno charakteristické číslo jsem dal Dupontovi, je *anglický* list založený francouzským vyslanectvím.

Bismarck, co se jeho týče, pořádně podplatil londýnský tisk, mj. „Lloyds" a „Reynolds's"! Reynolds's ve včerejším čísle požaduje rozkouskování Francie. To prase se točí jako korouhvička. Odjakživa nadával na Germány a lísal se k Francouzům a zničehonic se z něho stal druhý Blind.

* „Poznámky o válce — II" a „Poznámky o válce — III".
** „na jednoho korzára — korzár a půl", česky asi „na krahujce jestřáb".

Pokud jde o tohoto mládence, doufá, že bude díky patriotickému pokřiku a hlučnému „suspendování" svého republikanismu na oltář vlasti zvolen v nejbližší době poslancem do říšského sněmu.

Oswald mi nedal pokoj, dokud jsem včera nepřišel na mítink, který tentokrát svolávali už potřetí.* Byl jsem tak prozřetelný, že jsem tam šel 1/4 hodiny *před* 11. (stanovenou hodinou). Vysvětlil jsem mu, že *nemohu* podepsat, 1. především proto, poněvadž jsem už podepsal adresu *Internacionály***, 2. poněvadž soukromou adresu (tj. *ne Internacionály*) nemohu podepsat *bez Tebe* a na jednání s Tebou by bylo třeba času a oni by zmeškali příležitost. V budoucnu, naskytne-li se příležitost, bychom ho pozvali a rovněž jeho přátele ke společným akcím do *Internacionály*.

Potom jsem mu řekl, že tu je ještě jeden *osobní* moment. Kde je Louis Blanc, tam je určitě i jeho nohsled Karl Blind.

Přerušil mě: „Blind se tu na posledním mítinku choval jako zuřivý šovinista. Potřebujeme Vás proti němu."

„*Já* ani nesnesu, abych byl s tím individuem v jedné místnosti, a prohlašuji Vám, že přijde-li on, ihned opustím Váš dům."

Byl jsem dole v Oswaldově studovně, jejíž okna vedou do ulice. Správně! Můj monokl pozoruje už z dálky důležitého exstudiosa, ačkoli si dal celou hlavu obarvit na černo, ve společnosti dvou kompliců. Oswald říká, že je zatím pošle nahoru do salónku — tj. do místnosti, kde bude porada.

Pak mi navrhuje: Prohlásí prý nahoře, že jsem tu a že jsem prohlásil, že se s Blindem setkat nemohu. Jinými slovy, chtěl ho vyhodit.

Řekl jsem mu, to že nejde. Blinda přece pozval *on*, byl by z toho zbytečný skandál atd.

Vzal jsem klobouk a rozloučil se naprosto přátelsky s Oswaldem, který je docela slušný mládenec, i když zrovna neobjevil Ameriku.

Serraillier napsal na můj popud Dupontovi hrubě o Mothetovi, tak hrubě, že se Dupont urazil a 14 dní Serraillierovi nepsal.

* Viz tento svazek, str. 29.

** K. Marx, „První adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

Pošleš-li mi peníze na pobyt u moře, budu rád.* Chtěl bych odjet do Brightonu ještě tenhle týden. Později se za daných okolností nemohu z Londýna vzdálit.

Salut.

Tvůj
K. M.

Posílej teď tedy své dopisy přímo na adresu: *Frederic Greenwood*, Esq., redaktor „*Pall Mall Gazette*", 2 Northumberland Street, Strand, London.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 26.

7

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 3. srpna 70

Milý Mouřeníne,

přikládám W/2 86721, Manchester 20. června 1869 — 20 liber št. a W/2 77454, Manchester 23. ledna 1869 — 20 liber št. na Brighton, a mimoto S/11 13062, Liverpool 17. května 1869 — 5 liber št. Moorových* příspěvků Internacionále. Ty moje dostaneš začátkem září, mám dost hluboko do kapsy a musím počkat na dividendy. Protože mě čekají nějaké platby, budu muset prodat akcie: co myslíš, mám s tím ještě trochu počkat, nebo se jich zbavit hned? Ještě je mohu prodat bez ztráty.

Že Francouzi postupují a zabrali Saarbrücken (který byl obsazen 1 praporem, 4 eskadronami a možná nějakým dělostřelectvem), to je mi velice vhod. Za prvé z morálních důvodů. Za druhé proto, že se Němci budou v první bitvě bít v obranném postavení, a obrana díky zadovkám mimořádně zesílila. Protože Němci podle mých výpočtů zahájili včera večer strategický nástup, domnívám se, že bitva, jejíž úvodní potyčky proběhnou patrně dnes, bude svedena zítra na linii Ottweiler—Neunkirchen—Homburg, přičemž armády Bedřicha Karla a korunního prince** si vezmou na starost čelo a Steinmetz napadne Francouze z boku (levého) nebo obráceně.

Že Greenwood uveřejnil článek*** až včera večer, kdy už došla spousta souhlasných zpráv, to bylo velmi hloupé.† Také tam

* Samuela Moora.
** Bedřicha Viléma.
*** B. Engels, „Poznámky o válce – III".
† Viz tento svazek, str. 37.

na různých místech nemožně pozměnil slova, což prozrazuje naprostou neznalost vojenské terminologie. Ale přesto to už zapůsobilo. Dnes mají „Times" úvodník, který je *celý opsaný z mých článků 2 a 3**. Píšu proto Greenwoodovi prohlášení.[23]

Peníze bys byl obdržel už včera, ale Tvůj dopis přišel až 2. poštou, a já ho dostal až kolem 4. hodiny.

Ten žert s Blindem se mi moc líbí. Není ten Oswald jedním z bádenských Oswaldů z roku 1849? Byli 3.

Pořád je tu ještě určité riziko, že Francouzi vpadnou doprostřed německého nástupu, dřív než s ním Němci budou hotovi. Kdyby snad urozený Ludvík** vyrazil v pátek***, mohl by ještě bez zvláštních obtíží dojít až k Rýnu. Ale v úterý už museli být ti chlapi vcelku hotovi. Jeho nejlepší vyhlídky na ofenzívu ztroskotaly na něm samém, tj. na bas empire[24], na korupci ve správě armády, která ho zdržela o 5 dní a patrně ho ještě i teď donutila, aby vyrazil na pochod nepřipraven.

Kdyby snad Němci proti všemu očekávání tuto první bitvu prohráli, mohou být za 4 týdny znovu podstatně silnější než teď; *je* chrání před *absolutní* porážkou linie Rýna, Francouze však nechrání vůbec nic.

Buď tak laskav a příjem peněz mi hned ohlas, čas od času se ztrácejí i doporučené dopisy. Srdečné pozdravy Vám všem.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Poznámky o válce – II" a „Poznámky o válce – III".
** Napoleon III.
*** 5. srpna.

8

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 3. srpna 1870

Milý Frede,

právě — v 7 hodin večer — mě opustil ten nešťastník Oswald, a tak, ačkoli je na poštu už příliš pozdě, Ti píšu hned celou tu patálii, protože nevím, zda mi do toho zítra něco nevleze.

Ten chlap, který provázel Blinda*, byl prof. Goldstücker, odjakživa národní liberál. Scéna to byla velice ostrá. Studiosus Blind dokonce *lhal*, že dr. Jacoby je na *jeho* straně (to kvůli přítomným Francouzům). Když ti hoši odcházeli, dali na srozuměnou — ne doslova, ale v narážkách —, že Oswald je „*koupen*" Bonapartem.

Chudák Oswald z toho dostal hotový záchvat. Proto přišel za mnou. *Mám* prý to podepsat, abych ho podpořil. Jinak by byla jeho pozice v Londýně nebezpečně ohrožena. Přinesl s sebou vytištěnou adresu[18] (pouze korekturu). Zopakoval jsem mu v první řadě všechno, co jsem mu už řekl. Pak jsem si tu věc přečetl — je slabá, frázovitá a — ze zdvořilosti vůči Francouzům, kteří s ním jednají, se vyhýbá každé zmínce o obranném charakteru války ze strany *Němců* (neříkám ze strany *Pruska*).

Pak jsem mu navrhl, aby to celé nechal být, protože účinek přece „nemůže" být „velký", neboť, jak už jsem mu napsal dřív v odpovědi na jeho první dopis**, pouze *dělnická třída* tvoří aktivní sílu schopnou odporu proti nacionálnímu podvodu.

* Viz tento svazek, str. 38.
** Viz tento svazek, str. 155–156.

Namítl mi: Předně určitý počet Francouzů už *podepsal* a Louis Blanc prohlašuje, že je ochoten se *připojit* (čímž se potvrzuje, že se na vypracování adresy nepodílel).

Za druhé: Jestliže teď nic *neuveřejní*, zaplaví Blind zítra kdekteré německé noviny povídáním o tom, že *on zabránil* otištění této velevlastizrádné adresy. Proto je prý lepší tu věc otisknout.

V tom má pravdu. Musím říci, že mi toho mládence bylo líto. Dal jsem mu tedy toto *ultimátum*:

Jsem ochoten se k adrese *připojit* (tak jako Louis Blanc, aniž bych vlastně podepsal) za těchto 2 podmínek:

1. že jako poznámka bude k mému jménu *vytištěno*:

„Souhlasím s výše otištěnou adresou, pokud se její celkový smysl shoduje s manifestem vydaným generální radou ‚Mezinárodního dělnického sdružení'."*

2. že do adresy bude vsunuta věta, která byť sebeskromněji a sebediplomatičtěji poukáže na obranný charakter války ze strany Němců.

To přijal. Zítra v 5 hodin večer je u něho nový mítink, na který půjdu.

Nato se zeptal: Zda by Engels nepodepsal se *stejnou výhradou* jako já?

Řekl jsem mu, že to je *londýnská* adresa. Podepisuji ji podmínečně jen ze zdvořilosti vůči němu a zcela proti svému kritickému vědomí. Nevidím naprosto žádný důvod, proč by ses měl kromě mne kompromitovat i Ty jen proto, že Oswald udělal chybu a vůbec k téhle záležitosti přitáhl exstudiosa Blinda. Na tom zůstalo.

Po neděli** jsem ostatně upozornil Oswalda písemně ještě na jiný Blindův manévr.*** Četl jsem totiž v „*Rappelu*" příspěvek (výjimečně rozumný) z Frankfurtu, jehož autor je na Francouze velmi antišovinistický. Přece však poznamenává *proti* Němcům: „*Frankfurter Zeitung*" otiskla příspěvek z Londýna, podle něhož „francouzští republikáni v Londýně pozvali *všechny* známé německé republikány ke společnému protestu *proti této napoleonské válce*. Němečtí

* Viz tento svazek, str. 167.
** 31. července.
*** Viz tento svazek, str. 166.

republikáni odřekli, poněvadž válka z pruské strany je defenzívní". Původcem téhle slátaniny je exstudiosus, který vždycky píše o, pro, kvůli a v zájmu K. Blinda a jeho hrdinských činů.

Administrace „Pall Mall" mi včera poslala šek na $2^1/_2$ guinea za 1. článek o válce* (z července) s poznámkou, že se všem dopisovatelům platí vždy koncem měsíce. Mladší větev rodiny Marxovy, skládající se z jedné divé dívčiny** a proslulého Williamse[25], prohlásila, „že tuto první válečnou kořist zabaví jakožto jim příslušející provizi". Vzneseš-li protest, musí to být při energické povaze těchhle „neutrálů" brzo. Přikládám Ti výstřižek ze včerejší *„Pall Mall"*, kde se protestuje proti plagiátorství *„Times"*. Potrvá-li válka ještě nějaký čas, budeš brzy uznáván jako *první vojenská autorita v Londýně.*

Přes všechny nedostatky má *„Pall Mall"* dvě přednosti:

1. Je mezi váženými listy jediná, která stojí v jisté *opozici proti Rusku.* To může v průběhu války hodně znamenat.

2. Jako aristokratický list par excellence udává tón ve všech *klubech,* zejména však také ve vojenských.

3. Je to *jediný nepodplatitelný* londýnský list.

Apropos! Kup si poslední *„London Illustrated News"* kvůli portrétu toho ničemy Brunnova. V jeho obličeji najdeš přímo ztělesněnou ruskou diplomacii.

Mimochodem. Disraeli vyrukoval se směšnou zárukou podle vídeňských smluv, jimiž bylo Prusku zaručeno pruské Sasko, a zakládá na tom alianci mezi Anglií a Ruskem. (Včas zapomněl, že podmínkou této záruky z anglické strany byla samostatnost *Polska.*)[26] Tohle byl jen pokus prozkoumat půdu. Ale *anglo-ruská aliance* — to je ve skutečnosti i fakticky Gladstonův plán. Zde musejí angličtí členové *Internacionály* energicky zakročit. Pošlu o tom radě na příští úterý dopis[27].

Belgičané navrhli konat kongres 5. září v Amsterodamu. Je to plán pana Bakunina. Kongres by se skládal *hlavně z jeho lokajů.* Proti tomu jsem navrhl: Požádat všechny sekce, aby se vyjádřily, zda by za nynějších okolností, kdy by se francouzští a němečtí

* B. Engels, „Poznámky o válce — I".
** Eleanor.

delegáti nemohli kongresu zúčastnit, neměly být generální radě dány plné moci

1. odložit kongres;

2. zmocnit radu, aby svolala kongres ve chvíli, kterou bude považovat za vhodnou. Tento návrh prošel.[28]

Věc je o to naléhavější, že Bakunin, jak je vidět z otevřeného útoku na nás v poslední „*Solidarité*“[29] (pod záminkou našeho rozhodnutí ve *švýcarské* záležitosti), je se svými předběžnými opatřeními pro amsterodamský kongres hotov. Nebýt německého elementu ve Švýcarsku, byl by nás na posledním *basilejském kongresu* porazil.[30]

Lopatin odjel z Brightonu, kde skoro umíral nudou, do Londýna. Je to jediný „solidní“ Rus, kterého jsem dosud poznal, a nacionální předsudky z něho brzy vyženu. Od něho jsem se také dověděl, že Bakunin šíří pověsti, podle nichž jsem — mirabile dictu! — *Bismarckův agent*. A, což je opravdu kuriózní, téhož večera (v úterý, včera) mi sdělil Serraillier, že Châtelain, člen Francouzské sekce[31] a Pyatův důvěrný přítel, oznámil dokonce na plenární schůzi Francouzské sekce, *kolik* mi Bismarck zaplatil — totiž 250 000 franků. To je aspoň, počítá-li člověk jednak, jaký kurs má francouzský *frank*, a jednak uváží-li pruskou lakotu, docela slušné *ocenění!*

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

9

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 4. srpna [1870]

Milý Frede,

díky za 40 liber št. Rovněž jsem obdržel 5 liber št. pro *Internacionálu* od uhelného krále*.

Co se týče prodeje akcií, je můj názor takový: Půjdou znovu nahoru, ale v *nejbližší budoucnosti klesnou*, poněvadž londýnská burza cenných papírů, kde už dávno kdeco hnije, použije této příležitosti k bankrotům, a to zapůsobí rovněž na kontinentální burzy, takže se na trh vyhodí určitě spousta papírů.

Pokud jde o Oswaldovu „minulost"**, vezmu si ho dnes kvůli tomu na paškál.

Salut.

Tvůj
K. M.

P. S. Jednou z prvních obětí války jsou Lafarguovi a Šnapík. Jejich domek v pevnostním rajónu[32] bude stržen při prvním nepříznivém obratu událostí.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Samuela Moora.
** Viz tento svazek, str. 41.

10

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 5. srpna 1870

Milý Mouřeníne,

strašně spěchám. Provize je poctivě zasloužená.*

Co ale říkáš našemu vojákovi, který dobývá opevněné postavení proti mitrailleusám a zadovkám bodákovým útokem? Молодецъ!** Vsadím se, že Bonaparte zítra splichtí nějaké vítězství, aby tohle smazal.

Jestli Ti na tom nějak záleží a je-li ještě čas, můžeš připsat pod Oswaldovu adresu se stejnými výhradami i moje jméno.[18]

Greenwood mi dnes velmi zdvořile napsal, že mám posílat články, jak často budu chtít. Dobrá, vyhovíme.[9]

Srdečné pozdravy.

Tvůj

B. E.

Zítra nebo v neděli*** dojde k hlavní bitvě, tentokrát patrně na samé hranici Lotrinska.[20]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 44.
** Chlapík!
*** 7. srpna.

11

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 8. srpna 1870

Milý Frede,

odjíždím až zítra (zdržely mě záležitosti *Internacionály)*, a sice ne do Brightonu, ale do Ramsgate[33], poněvadž v Brightonu je podle došlých informací příliš horko, kromě toho tam kvůli Arnoldu Winkelriedu Rugovi* není příliš bezpečno.

Říše, tj. německé císařství, je hotová věc. Zřejmě všechno to čachrování od dob druhého císařství ať tak či onak, ale nikdy ne zamýšlenou cestou ani předpokládaným způsobem, vedlo nakonec ke splnění „národních" cílů z roku 1848 — Uhry, Itálie, Německo! Tak se mi zdá, že tento druh hnutí bude doveden do konce tehdy, až se začnou *mezi sebou prát Prusko a Rusko.* Není to nikterak nepravděpodobné. Tisk moskalské strany (viděl jsem ledacos z toho u Borkheima) napadl ruskou vládu pro její přátelský postoj vůči Prusku stejně zuřivě, jako v roce 1866 napadly francouzské listy Thiersova zaměření Boustrapu[34] pro jeho flirtování s Pruskem. Jen car**, německo-ruská strana a oficiální „St. Petersburger Journal" táhli za jeden provaz proti Francii. Nic je ale tak nepřekvapilo jako rozhodné prusko-německé úspěchy. Věřili, jako Bonaparte v roce 1866, že se válčící mocnosti dlouhým bojem navzájem oslabí, takže svatá Rus bude mít možnost rázně zakročit jako nejvyšší arbitr.

Ale teď! Nechce-li Alexandr zahynout jedem, musí se něco udělat pro uchlácholení nacionální strany. Německo-pruské císař-

* Marx ironicky přirovnává Arnolda Ruga k pololegendárnímu švýcarskému zbojníkovi Arnoldu Winkelriedovi.

** Alexandr II.

ství „poškodí" prestiž Ruska patrně mnohem víc než kdysi Severoněmecký spolek[35] prestiž „druhého císařství".

Rusko tedy bude, stejně jako to dělal Bonaparte v letech 1866—1870, čachrovat s Pruskem, aby si vynutilo ústupky na turecké straně, a všechno to čachrování, navzdory ruskému nábožen-ství Hohenzollernů, skončí *válkou mezi čachráři*. Ať je německý Michl sebehloupější, jeho nově posílené národní cítění (zejména teď, když už se mu nedá namluvit, že si musí nechat všechno líbit kvůli tomu, aby se nejprve realizovala německá jednota) lze sotva vtěsnat *do ruských služeb*, k čemuž není vůbec žádný důvod, a dokonce ani žádná záminka. Qui vivra, verra.* Zůstane-li náš hezoun Vilém** ještě nějaký časek naživu, můžeme se ještě dočkat jeho provolání k Polákům. Chce-li bůh učinit něco zvlášť velikého, říká starý Carlyle, vybírá si k tomu vždycky ty nejhloupější lidi.

Co mě v tomto okamžiku leká, je situace v samotné Francii. Příští velká bitva těžko dopadne jinak než nepříznivě pro Francouze. A pak? Vrhne-li se poražená armáda *pod Boustrapovým* velením do Paříže, dojde k míru, který bude pro Francii nevídaně pokořující, možná s *restaurací* Orleánů. Propukne-li v Paříži revoluce, pak je otázka, bude-li mít prostředky a vůdce k tomu, aby mohla klást Prusům vážný odpor. Nelze si zakrývat, že 20 let bonapartistické frašky mělo mimořádně demoralizující vliv. Počítat s revolučním heroismem by bylo sotva správné. Co si o tom myslíš?

Vojenským věcem vůbec nerozumím, ale přesto se mi zdá, že málokdy bylo nějaké tažení vedeno tak bezhlavě, bezplánovitě a s takovou průměrností jako to Badinguetovo[36]. K tomu ještě ten krásný prolog, zcela ve stylu melodramat lower empire[24], tak jak je hrálo divadlo u Svatomartinské brány, otec se synem u zátravky kanónu — a hanebnost, s níž se tento „vznešený akt" snoubí, totiž bombardování Saarbrückenu! Mizera tělem i duší.

Mac-Mahon naléhal hned na první válečné poradě v Metách na rychlý postup, ale Leboeuf byl opačného názoru.

Apropos! Z jednoho dopisu z Vídně (od Eccariova bratrance, 72letého starce) vyplývá, že tam byl ve vší tichosti *Bismarck!*

* Kdo počká, ten se dočká.
** Vilém I.

Tahle válka — její intendatura a diplomacie — předvádí způsobem zcela odpovídajícím duchu lower empire následky hesla: vzájemně se okrádejte a vzájemně se obelhávejte, takže doslova celá Francie od ministra až po písaře, od maršála po řadového vojáka, od císaře až po jeho pucfleka je zcela ohromena, jakmile se pravý stav věci vyjeví v ohni dělostřelecké palby.

Pan John Stuart Mill věnoval naší adrese veliké chvalozpěvy.[37] Vůbec vyvolala v Londýně velký ohlas. Mimo jiné se k jejímu rozšiřování písemně nabídla šosácko-cobdenovská Mírová společnost[38].

*Ad vocem Oswaldovy adresy**: Použil jsem Tvého svolení, protože mi fakticky bylo nemilé, abych tam figuroval bez „Tebe". Adresa bude tím odkladem vypadat přirozeně ještě hloupěji. Nám to ovšem může být jedno, protože vyslovujeme souhlas jen s jejím celkovým smyslem atd., *pokud* atd. Stáhnout se zpátky — nehledě na směšnost té věci — není teď možné, protože by si Louis Blanc atd. jinak myslel, že za to mohou pruská vítězství.

Apropos! Starý Ruge napsal před týdnem Oswaldovi, že nemůže adresu podepsat. Proč? Je *„přesvědčen, že* ***Prusové*** *vyhlásí v Paříži francouzskou republiku"!* Nepoznáváš z toho v celé slávě zas to staré hovado s jeho konfúzními konstrukcemi?

Přikládám ještě něco od proroka Urquharta. Salut.

Tvůj

K. M.

P. S. V článku *„Fortnightly Review"* (srpnové číslo) o *„Naší neobdělané půdě"*[39] je o irské půdě toto:

„Že jeho půda je úrodná, je dokázáno svědectvím atd. atd. a pana de *Laveleye*: tento muž praví atd. atd." (str. 204). Protože Laveleye vzhledem ke svým knihám o belgickém a italském zemědělství platí u Angličanů za velkou agronomickou autoritu, mohl bys tohoto místa použít.[40]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 47.

12

Engels Marxovi

do Ramsgate

Manchester 10. srpna 1870

Milý Mouřeníne,

dnes je 10. srpna. Cožpak na to Pařížané docela zapomněli? Podle dnešní večerní „Pall Mall Gazette" to tak nevypadá.[41] Bas empire[24], jak se zdá, praskne jako bublina. Badinguet[36] je odvolán z armády a musí ji dát Bazainovi!!, který je teď, z těch dosud neporažených, jeho nejlepší člověk. To přece ve skutečnosti znamená, že úplně abdikuje. Zdá se, jako by se lidem revoluce velmi usnadňovala; všechno se samo od sebe hroutí, jak se ani jinak nedalo čekat. Nejbližších pár dnů o tom jistě rozhodne.

Myslím, že orleanisté nejsou — bez armády — natolik silní, aby mohli ihned riskovat restauraci. Protože jsou teď jedinou ještě možnou dynastií, dají možná sami zas přednost republikánskému interregnu. V tom případě by se asi bývalá Marseillaise[42] dostala zas k veslu?

Myslím, že vůči republice přistoupí Prusové na vcelku čestný mír. Nemůže se jim hodit vyvolat zase rok 1793 a 1794. Celá Vilémova* trůnní řeč byla vypočítána na to, že se spekulovalo s revolucí a že proto nechtěli jít do krajnosti. Naproti tomu se ovšem od té doby v Německu rozpoutalo nacionální běsnění a ze všech stran se volá po Alsasku a Lotrinsku. Ani na Viléma není spolehnutí. Ale přesto si prozatím ještě myslím, že je uspokojí menší sousto. Nějaké to území bude asi Francie muset pustit. A k tomu, aby znovu

* Viléma I.

vzplálo nadšení z roku 1793, a to *účinně*, k tomu je také třeba *nepřátel* z roku 1793, a také, jak právem říkáš, trochu jiných Francouzů, než jaké právě zplodil bas empire.

Domnívám se ostatně, že Prušáci už vyjednávali s Orleány.

Že byl Bismarck ve Vídni, to mi připadá jako kleveta z tamní burzy. V tomhle Vídeň vyniká.

Co říkáš ohledně Rusů,* s tím úplně souhlasím. Nepotrvá dlouho a vyplní se to. Jsem přesvědčen, že pro tenhle případ vezme Bismarck Francouze předem na milost.

O Badinguetově strategii viz „Pall Mall Gazette" z včerejška (úvodník) a z dnešního večera. Od té doby jsem odhalil ještě nějaké hlouposti. 7. sbor Felixe Douaye odtáhl teprve 1. srpna docela pohodlně z Belfortu do Altkirchu a teď, protože Němci obsadili nebo obsadí linii Štrasburk—Nancy u Zabernu, bude tedy muset táhnout přes Vesoul a Chaumont do Mét nebo Châlons. Taková hovadina tu ještě nebyla. Je znamenité, že právě Němci naráz skoncují s celým tím krámem!

Jak si ve francouzské armádě představovali protivníka, vysvítá nejlíp z dopisů kapitána Jeanneroda, které vycházejí od neděle v „Tempsu". Ten dobrák byl zajat v Saarbrückenu a viděl 8. sbor (naše Porýňany). Úžas toho chlapíka je k popukání. Už první pohled na pruské ležení mu ohromně imponoval. „Skvělá armáda, národ dobře připravený pro válku" — jeví se mu ve všem, až po *pruského poddůstojníka*, jehož „mravní hodnota je bohužel závidění-hodna". A to byl ještě jeden z těch nejchytřejších, který umí sám dobře německy! Také přiznává, že Prušáci střílejí mnohem líp než Francouzi.[43]

Němci teď mají ve zbrani $1^1/_4$ miliónu vojáků, takže i těch 100 000—200 000 Italů (což je polovina francouzské armády) mnoho neznamená. Rakousko, jestliže se pohne, riskuje revoluci ve Vídni. Rusko se asi bude cítit v bezpečí, dokud nebude uzavřen mír nebo nebude v Paříži revoluční vláda, na kterou není při pletichách spolehnutí. Všude si dají dobrý pozor, aby ještě víc nedráždili rozběsněného německého Michla. Vidíš ale, že jsem měl pravdu,

* Viz tento svazek, str. 48—49.

když jsem tuhle pruskou vojenskou organizaci pokládal za obrovskou sílu, která je v národní válce, jako teď, naprosto neporazitelná.

Teď se říká oficiálně: I., II., III. *německá* armáda.

Chci se ještě podívat do Schillerova ústavu[44] na poslední telegramy. Všem srdečné pozdravy.

Tvůj
B. E.

Ohledně domu jsem se pořád ještě nic nedověděl. Za těch okolností by snad bylo přece jen lepší nezavazovat se na $3^1/_2$ roku; počkám ještě několik dní, než tomu chlapíkovi* napíšu.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Smithovi (viz tento svazek, str. 30 a 33).

13

Marx Engelsovi

do Manchesteru

12. srpna 1870
36, Hardres Street, Ramsgate

Milý Frede,

přikládám spoustu papírů, které musím, až si je přečteš, dostat zpět s *Tvým* znaleckým posudkem.[45]

Ještě než jsem sem přijel, začala mě bolet levá půlka zadnice a rozšířilo se to až do kyčlí. Nevěděl jsem, co to je. Teď to ale dostalo určitý charakter. Je to revmatismus, ale tak ďábelský, že v noci ani nemohu spát. Jeden Angličan tady, který trpí stejným neduhem, bere *horké mořské koupele*. Co si o tom myslíš?

Pozdravy od celé rodiny paní Lizzy a Fredovi, rovněž od mé ženy dík za Tvé psaní.

Tvůj
Mouřenín

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

14

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Ramsgate] 15. srpna 1870
36, Hardres Street

Milý Frede,

ze zprávy v „*Daily News*" — přetištěné v dnešní „*Pall Mall*" — zjistíš, že jakýsi význačný spisovatel se chystá vydat anglický pamflet na obhajobu anexe Alsaska Německem.

Ten význačný spisovatel, který napsal tuhle noticku do „Daily News" o sobě samém, není samozřejmě nikdo jiný než exstudiosus Karl Blind. Tenhle bídák může v této chvíli svými pletichami s anglickým tiskem natropit hodně zla.

Protože máš teď styky s „Pall Mall", musíš si tu mazanici opatřit, jakmile vyjde, a pořádně tomu dobytku sedřít kůži.[46]

Mezi námi řečeno, Prusové by mohli udělat veliký diplomatický tah, kdyby požadovali navrácení Savojska a Nizzy Itálii a zóny neutralizované smlouvami z roku 1815 Švýcarsku[47] — aniž by pro sebe chtěli jen proužek francouzského území. Proti tomu by nemohl nikdo nic namítat. Ale *nám* přece nepřísluší dávat rady při takovéhle výměně území.

Rodina se tu baví královsky. Tussy a Jenička vůbec nevylezou z moře a nabírají zdraví do zásoby. Já naproti tomu víceméně zahálím kvůli revmatismu a probdělým nocem.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

15

Engels Marxovi

do Ramsgate[1]

Manchester 15. srpna 1870

Milý Mouřeníne,

má-li někdo jako já po tři dny prudké bolesti břicha s občasnou mírnou horečkou, není pro něj, ani když už se mu začíná vést líp, zvláštním potěšením šířit se o Vilémově* politice. Ale protože musíš ten tlach dostat zpět, budiž.[45]

Jak dalece se dal jistě velmi slabý Bracke unést nacionálním nadšením, nevím, a protože dostávám „Volksstaat" nejvýš *jednou* za 14 dní, nemohu v tomto ohledu posoudit ani výbor**, leda z Bonhorstova dopisu Vilémovi, který je celkem chladný, ale prozrazuje teoretickou nejistotu. Vedle něho ovšem známým způsobem vyniká Liebknechtova omezená doktrinářská jistota.

Zdá se mi, že věc se má takto: Badinguet[36] vehnal Německo do války za jeho národní existenci. Podlehne-li Badinguetovi, bonapartismus se na léta upevní a Německo bude na léta, možná na generace vyřízeno. Pak také nebude už ani řeči o nějakém samostatném dělnickém hnutí, pak všechno pohltí boj za obnovení národní existence, a němečtí dělníci se v nejlepším případě dostanou do vleku francouzských. Zvítězí-li Německo, bude francouzský bonapartismus v každém případě vyřízen, bude konečně odzvoněno věčným svárům kvůli ustavení německé jednoty, němečtí dělníci se budou moci organizovat v docela jiném národním měřítku

* Wilhelma Liebknechta.

** Výbor Sociálně demokratické dělnické strany Německa, který sídlil v Brunšviku.

než dosud a francouzští budou mít určitě volnější pole než za bonapartismu, ať už tam nastoupí jakákoli vláda. Německý lid všech tříd bez rozdílu pochopil, že jde především o národní existenci, a proto se za věc ihned postavil. Zdá se mi nemožné, aby za těchto okolností nějaká německá politická strana hlásala totální abstenci à la Vilém a nadřazovala nejrůznější vedlejší zřetele tomu, co je hlavní.

K tomu přistupuje, že Badinguet by byl nemohl vést tuto válku nebýt šovinismu masy francouzského obyvatelstva, buržoů, maloměšťáků, rolníků a imperialistického, haussmannovského stavebního proletariátu[48] rekrutujícího se z rolníků, který Bonaparte vytvořil ve velkých městech. Dokud tento šovinismus nedostane výprask, a to pořádný, bude mír mezi Německem a Francií nemožný. Dalo se čekat, že tuto práci převezme proletářská revoluce; ale když už je tu válka, nezbývá Němcům nic jiného, než aby to udělali sami a hned.

Že je tato válka — a teď přicházejí vedlejší zřetele — pod komandem Lehmanna, Bismarcka a spol. a že jim nutně poslouží k okamžité slávě, dovedou-li ji šťastně do konce, za to můžeme poděkovat ubohosti německé buržoazie. Je to ovšem velice mrzuté, ale nic se na tom nedá změnit. Bylo by však absurdní povýšit proto antibismarckismus na jediný vůdčí princip. Jednak dělá Bismarck i dnes, stejně jako v roce 1866, kus práce za nás, po *svém* a aniž by to chtěl, ale přece jen ji dělá. Postará se nám o to, aby bylo na palubě zas o něco čistěji. A pak, nejsme už v roce 1815. Teď nutně vstoupí do říšského sněmu Jihoněmci, a tím vyroste prušáctví protiváha. A k tomu ještě národní povinnosti, které mu připadnou a které, jak jsi už sám napsal, předem vylučují ruskou alianci. Vůbec chtít à la Liebknecht zvrátit celé dějiny od roku 1866, protože se mu nelíbí, je pitomost. Ale známe přece své ukázkové Jihoněmce. S bláznem nic nepořídíš.

Podle mého se dá dělat toto:

1. připojit se k národnímu hnutí — jak je silné, vidíš z Kugelmannova dopisu[49] — pokud a dokud se omezuje na obranu Německa (což za určitých okolností nevylučuje ofenzívu až do uzavření míru),

2. zdůrazňovat přitom rozdíl mezi německými národními zájmy a zájmy dynasticko-pruskými,

3. čelit jakékoli anexi Alsaska a Lotrinska — Bismarck teď dává najevo, že má v úmyslu anektovat je k Bavorsku a Bádensku,

4. jakmile v Paříži bude u kormidla republikánská, nešovinistická vláda, zasazovat se o to, aby s ní byl uzavřen čestný mír,

5. neustále vyzdvihovat jednotu zájmů německých a francouzských dělníků, kteří válku neschválili a kteří také spolu neválčí,

6. *Rusko* jako v adrese Internacionály*.

Zábavné je Vilémovo tvrzení, že prý to pravé stanovisko je zachovávat neutralitu, poněvadž Bismarck je bývalý Badinguetův spřežence. Kdyby to bylo všeobecné mínění v Německu, měli bychom tu zase brzy Rýnský spolek[50] a šlechetný Vilém by pak uviděl, jakou by v něm hrál roli a kde by bylo dělnické hnutí. Národ, který je pořád jen bit a dostává samé kopance, je ovšem povolán provést sociální revoluci, a nadto ještě v x malých státečcích, které má Vilém tak rád.

Jak pěkně se mě ten ubožáček pokouší denuncovat pro něco, co „prý" stálo v „Elberfelder Zeitung"![51] Chudinka!

Debakl ve Francii vypadá děsně. Všechno je zaneřáděno, prodáno, zašantročeno. Chassepotky[52] jsou špatně udělané a v boji selhávají, žádné další už nejsou, mají se zase vyhrabat staré křesadlové ručnice. Přesto si revoluční vláda, přijde-li *brzo*, nemá proč zoufat. Musí však nechat Paříž osudu a pokračovat ve válce z jihu. Pak je pořád ještě možné, že se udrží tak dlouho, než budou nakoupeny zbraně a zorganizována nová vojska, která pak zatlačí nepřítele pozvolna zase až k hranicím. To by byl vlastně ten pravý konec války, kdyby si obě země navzájem podaly důkaz o své neporazitelnosti. Ale nestane-li se to brzo, je s celou komedií konec. Moltkovy operace jsou přímo vzorné — starý Vilém** mu zřejmě nechává volnou ruku, a čtvrté prapory už nastupují k armádě, zatímco francouzské ještě neexistují.

* K. Marx, „První adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

** Vilém I.

Neodjel-li Badinguet už z Met, může to s ním špatně dopadnout.

Mořské koupele nejsou dobré pro revmatismus. Ale Gumpert — který je na 4 týdny ve Walesu — tvrdí, že zvlášť působivý je *mořský vzduch*. Doufám, že se těch bolestí brzy zbavíš, je to něco hnusného. Rozhodně to však není nebezpečné, a celkové zotavení je mnohem důležitější.

Se srdečnými pozdravy

Tvůj
B. E.

Mimochodem vidíš, jak se nebožák Vilém* ustavičně paktuje s reakčními partikularisty[53] — Wulsterem, Obermüllerem atd., a zatahuje do toho stranu.

Vilém zřejmě počítal s Bonapartovým vítězstvím, jen aby přitom vzal zasvé jeho Bismarck. Vzpomínáš si, jak mu vždycky hrozil Francouzi. *Ty* jsi ovšem také *na Vilémově straně!*

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Wilhelm Liebknecht.

16

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Ramsgate] 17. srpna* 1870

Milý Frede,

vřelý dík (rovněž od paní Marxové za dopis, který jsi jí napsal**) za námahu, kterou sis dal za tak ztížených okolností. Tvůj dopis*** úplně souhlasí s plánem odpovědi, který jsem si už sestavil v hlavě. Nicméně jsem v tak důležité věci — nejde při tom o Viléma†, ale o *instrukce, jak si mají počínat němečtí dělníci* — nechtěl nic podnikat, aniž bych se s Tebou předem domluvil.[45]

Vilém vyvozuje domněnku, že se shoduje se mnou,

1. z adresy *Internacionály*††, kterou si ovšem napřed přeložil do své vilémovštiny;

2. z toho, že jsem schválil jeho a Bebelovo prohlášení v říšském sněmu.[54] Byl to „moment", kdy doktrinářství bylo projevem statečnosti, z čehož ale nijak neplyne, že tento moment trvá dál, a tím méně, že souhrnným výrazem stanoviska německého proletariátu k válce, která se stala národní, je Vilémova antipatie k Prusku. Bylo by to totéž, jako kdybychom jen proto, že jsme ve správné chvíli pozvedli hlas proti „bonapartistickému" osvobození Itálie, chtěli zrušit poměrnou nezávislost, kterou Itálie touto válkou získala.

* V orig.: dubna.
** Viz tento svazek, str. 173–174.
*** Viz tento svazek, str. 56–59.
† Wilhelma Liebknechta.
†† K. Marx, „První adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

Laskominy na Alsasko-Lotrinsko převládají, jak se zdá, ve dvojích kruzích, u pruské kamarily a u jihoněmeckých pivních patriotů. Bylo by to největší neštěstí, jaké by mohlo Evropu a zvláště Německo postihnout. Jistě sis povšiml, že většina ruských novin už mluví o nutnosti evropské diplomatické intervence, aby byla zachována evropská rovnováha.

Kugelmann si plete obrannou válku s obrannými vojenskými operacemi.[55] Přepadne-li mě tedy nějaký chlap na ulici, smím jen odrážet jeho rány, ale nesmím ho srazit k zemi, poněvadž bych se tím proměnil v *útočníka!* Z každého slova všech těch lidí čiší nedostatek dialektiky.

Už čtyři noci jsem ani oka nezamhouřil kvůli revmatismu, a tak celou tu dobu blouznim o Paříži atd. Na dnešní večer si dám připravit Gumpertův prostředek pro spaní.

S tím umíráčkem druhého císařství, které skončí tak, jak začalo — parodií, jsem to u svého Bonaparta přece jen vystihl![56] Lze si představit krásnější parodii na Napoleonovo tažení z roku 1814? Myslím, že my dva jsme jediní „lidi", kteří od počátku považovali Boustrapu[34] v jeho *celé prostřednosti* za pouhého dryáčníka a nedali se nikdy zmýlit jeho momentálními úspěchy.

Apropos! Buržoazní Mírová společnost poslala generální radě Internacionály 20 liber. št. na tisk manifestu ve francouzštině a němčině.[38]

Salut.

Tvůj
K. M.

„*Times*", „*Telegraph*", „*Daily News*" atd., jak se pěkně plazily celých 20 let před Bonapartem!

Návrh Brunšvických, aby generální rada požádala *Borkheima* o napsání brožury proti Rusku, je namouvěru směšný!

To je mi ale naivnost!

Mořský vzduch mi jde moc k duhu, v Londýně by mě to bylo rozhodně vzalo mnohem hůř.

Co se týče toho nájmu domu na $3^1/_2$ roku, v tom s Tebou

nesouhlasím. Ceny lepších bytů v Londýně v důsledku francouzské katastrofy stoupnou a budeš se tedy moci domu kdykoli „s potěšením" zbavit.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

17

Engels Marxovi

do Ramsgate

Manchester 20. srpna 1870

Milý Mouřeníne,

doufám, že Tvůj revmatismus už není tak akutní. Chloral Ti jistě udělá dobře, a ne-li, tak se poraď s některým lékařem, aby Ti dal něco pro spaní. Gumpert je ve Walesu, a nemohu s ním tedy konzultovat.

Kvůli domu jsem dnes napsal Smithovi energický dopis.[12] Nemohu se už dál od toho aristokratického lovce tetřevů nechat vodit za nos, během 4 týdnů bych už tam měl být.[19] Včera to bylo 5 týdnů, co jsem to se Smithem dohodl, a ještě žádná odpověď!

Myslím, že o anexi německo-francouzských území je teď rozhodnuto. Kdyby se byla ještě minulý týden vytvořila v Paříži revoluční vláda, bylo by se dalo ještě něco dělat. *Teď* už je na ni příliš pozdě a může se leda zesměšnit jako parodie na Konvent[57]. Jsem přesvědčen, že Bismarck by byl s revoluční vládou, která by nastoupila včas, uzavřel mír bez územních požadavků. Ale když si Francie počíná tak jako teď, nemá žádný důvod, aby se bránil vnějšímu tlaku a své vlastní ješitnosti. Je to velká smůla, ale zdá se mi to nevyhnutelné. Kdyby Německo tvořilo jeden stát jako Francie, dalo by se to ještě spíš omluvit. Ale takhle, když se má dobyté území rozdělit mezi tři sousední země, je to směšné. O to směšnější, že si Němci chtějí na západě pověsit na krk *německy* mluvící Benátsko[58]. Závažný pamflet těžké váhy Blinda si budu hledět opatřit, přijde však asi příliš pozdě.*

* Viz tento svazek, str. 55.

Co říkáš Mack-Bazainovi? Už Mack-Mahon byl dost špatný, teď se objevuje jednoduše Mack (ten od Ulmu). Bude-li 120 000 Francouzů muset složit zbraně, bude to přece jen silný tabák, a zřejmě k tomu dojde.[59] Že by ten starý mezek Vilém* ještě na stará kolena připravil o věnec panenské Mety! Takový sešup, jaký předvádí 2. císařství, tu snad ještě nikdy nebyl. Jsem jen zvědav, zda se Pařížané nakonec přece jen nevzchopí, až se dovědí pravdu z tohoto týdne.[60] Už by to ovšem nepomohlo. Demolice, které se musí provést kolem Paříže, aby byla schopná obrany, jsou tak kolosální, že si vůbec nedovedu představit, jak je doopravdy provedou. Od roku 1840 se obyvatelstvo města skoro ztrojnásobilo, vyživovací obtíže také. Nakonec teď veškerá doprava zboží závisí do takové míry na železnicích, že vyhodí-li se na každé trati do vzduchu pár mostů, bude tím skoro znemožněna pozemní doprava jakýchkoli zásob do města, a to i při zcela neúplné blokádě.

Ztráty z minulého týdne jsou jistě obrovské. Němci se po celou válku pouštěli vždycky s velikou rozhodností do bodákových útoků, a teď zaútočilo na nezdolanou pěchotu i jezdectvo; při tom museli lidé padat jako mouchy. Hezoun Vilém* o tom také zarytě mlčí. Jisté však je, že Němci — muž proti muži, prapor proti praporu — prokázali vůči Francouzům rozhodnou převahu. Nejprve se u Spichern bilo 27 praporů proti 42 (nejméně) praporům Francouzů, kteří zaujímali skoro nedobytné postavení. Po čtvrteční bitvě[61] se už demoralizace ve francouzském táboře nedá zadržet.

Je Kugelmann v Karlových Varech? Nevím, kam mu mám poslat podobiznu.

Srdečné pozdravy od Lizzie a ode mne Vám všem. Doufám, že se brzy dovím, že je to s Tvým revmatismem lepší.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Vilém I.

18

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 22. srpna 1870

Milý Frede,

revmatické záchvaty byly pořád tak prudké, že se rodinná rada usnesla poslat mě do Londýna na konzultaci k dr. Maddisonovi. Proto jsem v sobotu* odpoledne odjel do Londýna, odkud se dnes zase vracím do Ramsgate.

Včera jsem konzultoval s Maddisonem. Říká, že je to prudká forma ischiasu. Předepsal mi lék a také mast na vtírání. Pobyt u moře prý prospěje celkově mému zdravotnímu stavu, který je poněkud narušen nespavostí. Je pro to, abych za velmi teplých dnů bral horké mořské koupele.

V Paříži se zřejmě starají jen o to, aby udrželi obyvatelstvo na uzdě tak dlouho, než se podniknou potřebná opatření, která by zajistila prozatímní vládu pro důvěrníky Orleánů.

Salut.

Tvůj

K. M.

Četl jsi ten ničemný dopis od Louise Blanca?[62] Veliké vlastenectví spočívá v pasivitě, aby se tak bonapartistům přenechala *veškerá odpovědnost.*

Ten skotský osel Elcho se zřejmě považuje za britského Moltka.[63]

* 20. srpna.

Freiligrath: „Sláva! Germánie!“[64] V jeho pracně vypšoukaném zpěvu ovšem nechybí ani „bůh“, ani „Gal“.

Spíš kotětem chci být a mňoukat
než takovým veršotepcem![65]

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. IV, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

19

Marx Engelsovi

do Manchesteru

Ramsgate 30. srpna 1870

Milý Frede,

zítra ráno se vracím parníkem do Londýna. Předně je tu pobyt pro 5 lidí velmi drahý, protože Angličané v důsledku války zaplavili všechna lázeňská místa.

Za druhé: Do místnosti, v poměru k ceně, zatraceně „táhne". Velké bolesti už přestaly, ale jisté místo mám skoro jako zchromlé, takže se musím znovu poradit s lékařem.

Bližší z Londýna.

Tvůj

K. M.

„*Spectator*" — před týdnem — prohlásil, že v anglickém tisku jsou ze všech článků závažné jen Tvoje[9], stěžoval si však, že je autor tak skoupý na slova a fakty.

Apropos. Borkheim sem včera přijel z Margate na návštěvu. Patrně ho namíchlo toto: Sám by chtěl totiž psát *Tvoje* články, hlásil se ještě před námi v „*Pall Mall*", ale odtáhl s dlouhým nosem.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

20

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

Londýn 2. září 1870

Milý Frede,

předminulý večer jsem se vrátil. Dneska zajdu k dr. Maddisonovi.

Včera večer přišel z „*Pall Mall Gazette*" přiložený lístek s šekem. Mám šek převést na Tebe a poslat do Manchesteru, anebo jej mám inkasovat a poslat bankovky?

Je teď načase, když se tak skvěle potvrdil Tvůj první článek o Mac-Mahonovi*, abys příští článek zahájil tím, že uděláš *resumé* svých vlastních „Poznámek o válce"[9]. Víš, že „hlavní body" se musí Angličanům strčit rovnou pod nos a že si velkohubý John Bull nijak nepotrpí na věcnou střízlivost. Ženská složka rodiny zuří, když vidí, jak všechny londýnské listy opisují z Tvých článků, ale nikde je necitují.

Podle mého názoru je celá obrana Paříže jen policejní fraška, jejímž cílem je udržet Pařížany v klidu do té doby, než budou Prusové před branami a zachrání *pořádek*, tj. dynastii a její mameluky.

Žalostná podívaná, kterou poskytuje Paříž v této době, myslím během celé války, ukazuje, že pro záchranu Francie byla tragická lekce nutná.

Čistě *pruské* je prohlášení, že nikdo nesmí bránit svou „vlast", když nemá uniformu!**

Prusové by se přece jen měli poučit z vlastních dějin, že „věčnou" bezpečnost před poraženým protivníkem si nelze zajistit roz-

* „Poznámky o válce – XII".
** Srov. Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 200.

kouskováním atd. Ba ani po ztrátě Lotrinska a Alsaska není Francie zdaleka tak zdeptána, jako bylo Prusko koňskými dávkami Napoleonovy kúry v Tylži.[66] A co z toho měl Napoleon? Prusko to leda postavilo na nohy.

Nemyslím, že by Rusko v této válce už *aktivně* intervenovalo. Nemyslím, že je k tomu připraveno. Je to však mistrovský kousek diplomacie ohlašovat se už teď jako zachránce Francie.[67]

Ve své obsáhlé odpovědi brunšvickému výboru[45] jsem jednou provždy skoncoval s Vilémovým* protivným „ztotožňováním" sebe a mne, jímž balamutí druhé, jakmile se mu to hodí do krámu. Dobře že mi svou iniciativou poskytl příležitost, abych se jednou oficiálně vyjádřil o tomto nedorozumění, které vyvolává záměrně a zlovolně.

Co říkáš rodinnému veršotepci Freiligrathovi? Dokonce i historické katastrofy, jako je tato, mu slouží jen k opěvování jeho vlastních parchantů. Přitom se dobrovolný „saniťák" ještě ke všemu mění pro Angličany v „chirurga".[68]

Korespondence mezi bývalým švábským seminaristou D. Straussem a bývalým francouzským jezuitským chovancem Renanem, to je veselá epizoda.[69] Páter zůstane páterem. Páně Straussovo historické vzdělání koření zřejmě v Kohlrauschovi nebo v nějaké podobné učebnici.

Adio! Tvůj

K. M.

Pokud jde o ostřelování Saarbrückenu, zdá se, že Prusové přece jen nestydatě lhali.

V Paříži střídá jedna komická situace druhou. Ale nejkrásnější je přece jen ta, jak vojáci jednou branou vypochodují ven a druhou zase dovnitř.

Přikládám také dopis od Laury. Ti blázni se ještě nemíní vrátit do Bordeaux.**

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Wilhelma Liebknechta.
** Viz tento svazek, str. 746.

21

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 4. září 1870

Co s dítětem, co se ženou,
mne silnější touha pálí;
ať si mají hlad, žebrotou ať jdou —
mně císaře, císaře jali![70]

Světová historie je přece jen největší básnířka, dokázala zparodovat dokonce i Heina. Mně císaře*, císaře jali! A ještě k tomu ho zajali „smradlaví Prušáci", a ubohý Vilém** stojí u toho a ujišťuje, už asi posté, že na celé té věci nemá doopravdy žádnou vinu a že je to jen a jen řízení boží! Vilém přitom vypadá jako školáček: Kdo stvořil svět? Já, pane učiteli, já jsem to udělal, ale já už to opravdu víckrát neudělám!

A tu přichází ubožák Jules Favre a navrhuje, aby prý Palikao, Trochu a pár Arkáďanů[71] utvořili vládu. Takovou všiváckou sběř svět neviděl. Ale teď se dá přece jen čekat, že se něco stane, až se to dovědí v Paříži. Nedovedu si představit, že by tahle sprcha zpráv, které přece dnes nebo zítra musí vejít ve známost, neměla žádný účinek. Možná že přijde levicová vláda, která po trošce okázalého odporu uzavře mír.

Válka se blíží ke konci. Ve Francii už armáda není. Jakmile Bazaine složí zbraně, což se asi stane tenhle týden[72], postoupí polo-

* Napoleona III.
** Vilém I.

vina německé armády k Paříži, druhá polovina překročí Loiru a vyčistí zemi od všech ozbrojených tlup.

Co se mých článků[9] týče, tak jsi snad už zjistil, že jsem v předvčerejším článku* udělal, co bylo zapotřebí. Ale mým nejhorším nepřítelem v anglickém tisku je sám pan Greenwood. Ten hlupák mi pravidelně škrtá všechny šlehy, které udílím jeho konkurentům kvůli plagování, a co je ještě lepší, ve svém přehledu tisku excerpuje s krajní dobromyslností články, opsané den před tím ode mne, a ani žertem se nezmíní, že jde o plagiát. Nechce si totiž nechat vzít to potěšení, že má vlastní vojenský názor, který je holá pitomost. Jako každý šosák považuje za věc cti nejen umět jezdit na koni, ale také vyznat se trochu ve strategii. Jenže to nestačí! Před několika dny mi — jen aby vyplnil sloupec — připsal k článku několik naprosto nesmyslných řádků o obležení Štrasburku. Při první příležitosti o tom sám napíšu článek a řeknu v něm pravý opak.[73] Ale co chceš? Psát do novin v míru není nic víc než neustálé mudrování o věcech, kterým se člověk neučil, a tak vlastně nemám vůbec právo si stěžovat.

Šek vyber a peníze si nech.** Polovina Ti po právu patří, druhá polovina je záloha na příští termín, kdy Ti tedy pošlu ještě 70 liber št.

Ta věc s Alsaskem má — vedle prateutonských momentů — hlavně strategický ráz, cílem je získat linii Vogéz a německé Lotrinsko jako předpolí. (Jazyková hranice: vedeš-li od Dononu nebo Schirmecku ve Vogézách přímku k bodu asi hodinu cesty východně od Longwy, kde se sbíhají belgicko-lucemburské a francouzské hranice, je to skoro přesné; od Dononu podél Vogéz k švýcarské hranici.) Vogézy na sever od Dononu nejsou totiž tak vysoké a příkré jako na jihu. Jen ti pitomci ze „Staatsanzeigeru" a Brass a spol. mohou věřit, že Francie bude „umlčena" odříznutím tohoto úzkého proužku, na kterém žije asi $1^1/_4$ miliónu obyvatel. Křik šosáků po „zárukách" je vůbec nesmysl, ale táhne, poněvadž se hodí dvorním kruhům do krámu.

Velikou saniťáckou báseň[68] jsem ještě nečetl. Musí být moc

* „Poznámky o válce — XV".
** Viz tento svazek, str. 68.

pěkná. K tomu jsou tihle saniťáci největší flákači, kteří nikdy nejsou po ruce, ale zato se hodně cpou, chlastají a vychloubají se, takže jich mají v armádě už všichni plné zuby. Výjimek je jen málo.

V Saarbrückenu napáchali Francouzi tolik škod, kolik jen mohli. Ostřelování trvalo ovšem jen pár hodin, a ne jako ve Štrasburku několik týdnů ve dne v noci.

Dopis od Kakadu Ti v příloze s díky vracím. Je velmi zajímavý. Nestane-li se tam něco mimořádného, bude obrana Paříže veselou epizodou. Z těchhle věčných drobných panik Francouzů — jež jsou vesměs strachem z okamžiku, kdy se lidé konečně budou muset dovědět pravdu — si člověk udělá mnohem lepší představu o hrůzovládě. My tím rozumíme vládu lidí, kteří nahánějí hrůzu; ale naopak je to vláda lidí, kteří se sami bojí. Teror, to jsou většinou zbytečné ukrutnosti, páchané pro vlastní uklidnění lidmi, kteří sami mají strach. Jsem přesvědčen, že vinu na hrůzovládě z roku 1793 má skoro výhradně přestrašený buržoa, který si hraje na vlastence, drobný podělaný šosák a lůza, která si za teroru vyřizovala své účty. I nynější malý teror mají na svědomí právě tyto třídy.

Všem srdečné pozdravy od nás, včetně Jollymeyera* a Moora**.

Tvůj

B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podlę rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Carla Schorlemmera.
** Samuela Moora.

22

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 6. září 1870

Milý Frede,

zrovna jsem se „usadil", abych Ti napsal, když přišel Serraillier a oznámil mi, že zítra odjíždí z Londýna do Paříže, ale že se tam zdrží jen několik dní. Hlavní účel: uspořádat záležitost s tamní *Internacionálou* (pařížská federální rada). Je to tím nutnější, že dnes vyráží celá Francouzská sekce[31] do Paříže, aby tam tropila hlouposti jménem *Internacionály*. „Oni" chtějí svrhnout prozatímní vládu, zřídit v Paříži komunu, jmenovat Pyata francouzským vyslancem v Londýně atd.

Dostal jsem dnes od pařížské federální rady proklamaci k německému lidu (zítra Ti ji pošlu) spolu s naléhavou žádostí generální radě, aby vydala nový manifest určený speciálně Němcům.[74] Ten se už chystám dnes večer navrhnout.* Buď tak hodný a pošli mi anglicky co nejdřív potřebné vojenské údaje o Alsasku-Lotrinsku, které by se daly použít pro manifest.

Federální radě jsem už dnes *obsáhle* odpověděl[75] a zároveň jsem podstoupil nepříjemnou práci, abych jim otevřel oči k pochopení skutečné situace.

Z Brunšviku jsem dostal odpověď, že budou agitovat přesně podle mých instrukcí.[45]

Apropos! Longuet mi v neděli telegrafoval proklamaci republiky. Dostal jsem telegram ve 4 hodiny ráno.

* K. Marx, „Druhá adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

Jules Favre, ačkoli je to notorický lump a červnová stvůra,* zatím jako ministr zahraničí ujde. Vždycky potíral starou Thiersovu politiku a vyslovoval se pro jednotu Itálie a Německa.

Lituji jen, že se Rochefort stal členem té vlády, v níž je i sketa Garnier-Pagès. Nemohl ovšem dost dobře odmítnout působit jako člen výboru obrany.[76]

Vřelý dík za prachy. Jaký nárok já mám na $^1/_2$ Tvého honoráře, to nevědí ani bohové.

Salut.

Tvůj
K. M.

Paul, Laura a Šnapík dorazili 2. září šťastně do Bordeaux. Tím líp, protože za nynějších okolností by byl Lafargue [Paříž] rozhodně neopustil.**

Tady je hotová záplava uprchlíků, kteří zachraňují svůj majetek. Jak jsem Ti psal, lepší byty stoupají v ceně.***

Nemyslíš, že když tohle ohavné počasí ve Francii potrvá, což je po předchozím mimořádně dlouhém suchu velmi pravděpodobné, že budou mít Prusové „důvod" dát si říci; tím spíš, že hrozí anglo-rusko-rakouská aliance?

Dupont, který si už dřív dopisoval s Pigottem, by měl tomu hovadu napsat jménem francouzských republikánů sprostý dopis. Přiměj ho k tomu.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 210.
** Viz tento svazek, str. 69 a 746.
*** Viz tento svazek, str. 62.

23

Engels Marxovi

do Londýna

Manchester 7. září 1870

Milý Mouřeníne,

(pokračování).* Německému šosákovi z těch nenadálých a nezasloužených vítězství stoupl šovinismus příšerně do palice, a už je načase, aby se proti tomu něco podniklo. Jen kdyby nebyl „Volksstaat" tak dočista nemohoucí! Ale tady se nedá nic dělat. Než vyjde tiskem můj úvod ke knižnímu vydání „Selské války"[77], události ho už dávno překonají. Proto je tím víc třeba nové prohlášení Internacionály** (ale tentokrát musíš *sám* napsat i *německý* text).

Jestli bylo telegrafické sdělení pařížského prohlášení[74] Internacionály aspoň trochu spolehlivé, pak to dokazuje, že lidé jsou ještě úplně v područí fráze. Tihle lidé, kteří dvacet let trpělivě snášeli Badingueta[36], kteří ještě před šesti měsíci nedokázali zabránit, aby nedostal 6 miliónů hlasů proti $1^1/_2$[78] a aby je zcela bezdůvodně nepoštval proti Německu, tihle lidé teď žádají, protože jim německá vítězství *darovala* republiku — a jakou!, aby Němci ihned opustili posvátnou půdu Francie, jinak: guerre à outrance!*** Je to pořád ta stará mylná představa o nadřazenosti Francie, o půdě posvěcené rokem 1793, kterou nemůže znesvětit žádné pozdější francouzské svinstvo, o posvátnosti fráze Republika. Tohle chování vskutku připomíná Dány, kteří v roce 1864 nechali Prusy přiblížit se na 30

* Viz tento svazek, str. 70–72.

** K. Marx, „Druhá adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

*** válka na život a na smrt!

kroků, vypálili na ně salvu, a pak složili zbraň v naději, že jim za tuhle formalitu nesplatí stejnou mincí.

Doufám, že se vzpamatují, jakmile je přejde první opojení, vždyť jinak by bylo zatraceně těžké udržovat s nimi mezinárodní styky.

Celá tahle republika, stejně jako její zrození bez boje, je zatím učiněná fraška. Jak jsem už před více než čtrnácti dny očekával,* chtějí orleanisté prozatímní republiku, která uzavře ostudný mír, aby vina nepadla na Orleány, které bude třeba později restaurovat. Orleanisté mají skutečnou moc: vojenské velení Trochu a policii Kératry, pánové z levice mají místa, kde se jen žvaní. Protože Orleáni jsou teď jedinou možnou dynastií, mohou klidně vyčkávat, až nastane příhodný okamžik pro skutečný nástup k moci.

Právě odchází Dupont. Byl tu navečer a zuří nad tím krásným pařížským prohlášením. Uklidňuje ho, že tam pojede Serraillier a předem si s Tebou o tom promluví. Jeho názory na tenhle případ jsou docela jasné a správné: využít svobody, kterou republika nevyhnutelně poskytne, k organizaci strany ve Francii, přejít k akci, naskytne-li se po provedené organizaci příležitost, držet Internacionálu ve Francii stranou, dokud nedojde k míru.

Pánové z prozatímní vlády a buržoové v Paříži (soudě podle korespondence z „Daily-News") zřejmě dost dobře vědí, že pokračovat ve válce je pouhopouhá fráze. Deště Němcům moc vadit nebudou, lidé, kteří jsou teď v poli, jsou na to už zvyklí a svědčí jim to spíš než vedro. K tomu ovšem mohou vypuknout epidemické nemoci, zvláště při kapitulaci Met, kde už určitě jsou, ale není to jisté. Gerilová válka, která by Prusy donutila k hromadným popravám, se také nezdá moc pravděpodobná, ale přece by mohla tu a tam vzplanout pod prvním dojmem revoluce. Jen až se dozvíme, jaký dojem udělá v Paříži kapitulace Met, k níž asi dojde *nejpozději* příští týden [72], pak bude možné posoudit i další průběh války. Zatím se mi zdá, že opatření, tj. fráze nových regentů, slibují málo, leda brzkou kapitulaci.

Rochefort u té sebranky asi dlouho nezůstane; až zas vyjde „Marseillaise", určitě se s nimi brzy rozejde.

* Viz tento svazek, str. 51—52.

Schorlemmer dnes odjel s Wehnerem, aby přímo přes Belgii dopravil do Sedanu od zdejšího podpůrného výboru[79] raněným spoustu kořalky, vína, vlněných přikrývek, flanelových košil atd. (stálo to všechno přes 1000 liber št.). Zbude-li mu čas, zajde za Tebou, ale musejí tam vyřídit ještě spoustu věcí, teprve včera ráno se začalo nakupovat a balit. Odtamtud chtějí pokud možno do Met, kde má každý z nich v armádě svého bratra.

Pro tu všivou vládu v Paříži je příznačné, že ani ona si netroufá nalít veřejnosti čistého vína o tom, jak se věci vlastně mají. Nestane-li se zázrak, obávám se, že nebude možné vyhnout se *přímé* vládě buržoazie v čele s Orleány, aby se mohl rozvinout boj ve své čisté podobě. Obětovat v této chvíli dělníky, to by byla strategie à la Bonaparte a Mac-Mahon; dokud nenastane mír, nemohou rozhodně nic dělat, a potom také budou ještě zpočátku potřebovat čas k organizaci.

Hrozba aliance* asi Prusy trochu přimáčkne. Ale vědí, že ruské zadovky za nic nestojí, že Angličané nemají armádu a Rakušané jsou moc slabí. V Itálii Bismarck zřejmě znemožnil pomocí papeže** (vždyť florentská vláda oficiálně oznamuje, že ještě v září odejde do Říma), dále příslibem Savojska a Nizzy vládnoucím kruhům jakýkoli odpor; byl to dobrý tah. Zdá se ostatně, že Bismarck čeká jen na trochu nátlaku, aby se spokojil s penězi a s městem Štrasburkem včetně. Možná že bude Francouze ještě potřebovat a asi si myslí, že to snad budou považovat za velkomyslnost.

Adjüs, srdečné pozdravy.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 74.
** Pia IX.

24

Marx Engelsovi

do Manchesteru[1]

[Londýn] 10. září 1870

Milý Frede,

musíte mi s Dupontem prominout, že odpovídám pozdě a jen několika řádky. Jsem zavalen politickými záležitostmi.

Jak to člověku dovedou zavařit, uvidíš z těch přiložených volovin, které došly ze zcela opačných míst — Brunšviku a Paříže.

Jak víš, psal jsem do Brunšviku instrukce. Člověk přitom předstírá — neprávem —, že má co dělat ne s nevychovanými dětmi, ale se vzdělanými lidmi, kteří musí vědět, že drsná řeč dopisů není určena „pro tisk" a že v instrukcích je mimoto nutné dávat *tajné pokyny*, které se nesmějí *vyzrazovat* jako někde na jarmarku. Well! Tihle oslové přetiskují nejen „doslova" výňatky z mého dopisu. Ukazují *na mne* podávkami jako na autora dopisu. *Tisknou* k tomu věty, jako je ta o „přesunu těžiště dělnického hnutí na kontinentě z Francie do Německa" atd., které pro ně měly být pobídkou, ale *teď* se neměly za žádných okolností publikovat. Zřejmě jim musím být ještě vděčný, že aspoň *neotiskli* mou kritiku francouzských dělníků. A k tomu nakvap pošlou tu svou kompromitující slátaninu — *do Paříže!* (nemluvě ani o Bruselu a Ženevě).[80]

Vynadám jim, co se do nich vejde, ale ten nesmysl tu je! A naproti tomu ti blázni v Paříži! Posílají mi spousty svého směšného šovinistického manifestu[74], který tu mezi anglickými dělníky vyvolal smích a pobouření, takže jsem *měl* co dělat, aby se to neprojevilo na veřejnosti. Mám to prý hromadně posílat do Německa, zřejmě proto, aby se Němcům ukázalo, že se musí nejdřív „*stáhnout za Rýn*"

pak že se dostanou do *svých* domovů! Mimoto se ti chlapi opovažují, místo aby rozumně odpověděli na můj dopis[75], poslat mi telegraficky instrukce (instrukce od exstudiosa Longueta!), *jak* mám *v Německu* agitovat! To je malér!

Nasadil jsem tu všechny páky, aby dělníci (v pondělí bude zahájena řada mítinků) donutili svou vládu k uznání Francouzské republiky.[81] Gladstone byl v první chvíli dost ochoten. Ale *královna**, poslušná pruských instrukcí, a oligarchická část kabinetu!

Lituji, že se Groussetovi z „*Marseillaise*", což je velmi zdatný, povahově pevný a smělý člověk, pověsil na krk ten všivý, dotěrný, ješitný a ctižádostivý žvanil Cluseret.

Nová *adresa*** (díky za dodatek, který jsi mi k tomu poslal) bude do úterka vytištěna. Dlouhá, ale jinak to nešlo.

Tvé články o pařížských opevněních a o bombardování Štrasburku*** jsou mistrné.

Řekni Dupontovi, že se naprosto shoduji s jeho názory a že jsem *Serraillierovi výslovně* nakázal, aby mu napsal, ať pro nunc *neopouští* Manchester.

Předevčírem večer byl u nás Schorlemmer.

Salut.

Tvůj

K. M.

Apropos! Prof. Schäffle z Tübingen napsal proti mně pitomou bachratou knihu (stojí $12^1/_2$ šil.!).

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viktorie.

** K. Marx, „Druhá adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

*** „Poznámky o válce — XVI" a „Poznámky o válce — XVII".

25

Engels Marxovi

do Londýna[1]

Manchester 12. září 1870

Milý Mouřeníne,

naši přátelé tam za vodou — v Německu jako ve Francii — se vůbec navzájem předhánějí v politické obratnosti. Tihle hlupáci v Brunšviku! Báli se, že bys jim měl za zlé, kdyby přepracovali stanoviska, která dostali, a tak je uvedli doslovně. Skutečně nepříjemné je ovšem jen to místo o přenesení těžiště. Otisknout to je beztaktnost přesahující všechny meze. Dá se ovšem doufat, že Pařížané mají teď na práci jiné věci než věnovat se studiu tohoto manifestu, tím spíš, že neumějí německy.[80] Němčina v jejich proklamaci[74] je překrásná. A Vilém* ve svém listě** tuhle šovinistickou slátaninu chválí. Longuet je také dobrý. Poněvadž *jim* Vilém I. daroval republiku, má se teď hned v Německu udělat revoluce. Pročpak tedy po španělské[82] nějakou neudělali?

Pasáž o Alsasku a Lotrinsku z manifestu je dnes otištěna v „Zukunft", ale jako by pocházela od Brunšvičanů. Pošli mi 2 nebo i víc výtisků nové adresy***, jakmile bude hotová.

Jestli by se mohlo v Paříži něco udělat, tak by se mělo zabránit tomu, aby dělníci nevyrazili, dokud nebude uzavřen mír. Bismarck se brzy dostane do situace, kdy uzavře mír, ať už proto, že dobude Paříž, nebo proto, že ho poměry v Evropě přinutí skončit

* Wilhelm Liebknecht.
** „Volksstaatu".
*** K. Marx, „Druhá adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

válku. Nechť už mír dopadne jakkoli, musí být uzavřen dřív, než dělníci budou moci něco podniknout. Zvítězí-li dělníci teď — ve službách národní obrany —, musí se ujmout Bonapartova dědictví i nynější všivé republiky a budou německými armádami zbytečně rozdrceni a vrženi znovu o 20 let nazpět. Oni sami nemohou vyčkáváním nic ztratit. Případné změny hranic jsou beztak jen prozatímní a budou opět zrušeny. Bít se proti Prušákům za buržoazii by bylo šílenství. Jakákoli vláda, která uzavře mír, se už tím natrvalo znemožní a armáda, která se vrací ze zajetí, nebude ve vnitřních konfliktech příliš nebezpečná. Po uzavření míru budou všechny vyhlídky pro dělníky příznivější než kdykoli předtím. Ale nedají se pod tlakem útoku zvenčí znovu strhnout a nevyhlásí v předvečer zteče Paříže sociální republiku? Bylo by strašné, kdyby německé armády měly jako poslední akt války bojovat na barikádách proti pařížským dělníkům. Vrhlo by nás to o 50 let zpátky a všechno by se tím tak zpřevracelo, že by se všichni a všechno octlo na nepravém místě, a navíc ta národnostní nenávist a záplava frází, které by se *potom* rozbujely mezi francouzským dělnictvem!

Je zatraceně zlé, že v Paříži je tak málo lidí, kteří mají odvahu vidět v dnešní situaci věci tak, jak *doopravdy jsou*. Kdopak se v Paříži odváží jen *pomyslet*, že aktivní odpor Francie v této válce je už zlomen a že tím také padá vyhlídka na to, že by bylo možné vyhnat vetřelce ze země revolucí! A právě proto, že lidé *nechtějí* slyšet skutečnou pravdu, obávám se, že k takovému pokusu ještě dojde. Vždyť apatie, která zachvátila dělníky *před* pádem císařství, už určitě pominula.

Také bys mohl napsat, jak se Schäfflova kniha jmenuje. To je pro Tebe ten pravý protivník. Byl v celním parlamentě[83] a je to docela obyčejný vulgární ekonom, lepší už než Faucher, jenže je to Šváb. S tou knihou si užiješ!

Protože se bude, jak se zdá, rozhodně *něco* anektovat, bylo by na čase podumat, jakou formou by se němečtí a francouzští dělníci dohodli, že to všechno budou považovat za nul et non avenu* a ve vhodnou dobu to anulují. Domníval jsem se, že se to mělo

* nicotné a neexistující.

udělat už při vypuknutí války; teď však, když osud toho, kdo odstupuje, postihuje Francouze, je to nutné, jinak budou ti chlapi děsně křičet.

Řekni Tussy, že jí moje žena* vřele děkuje za dopis a že jí v těchto dnech odpoví. Se srdečným pozdravem Vám všem

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Lizzy Burnsová.

26

Engels Marxovi

do Londýna

[Manchester] 13. září 1870

Milý Mouřeníne,

jak nenapravitelně hloupí jsou tihle Prušáci! Dali na rozkaz Vogela von Falckensteina zatknout a *pod zámkem* dopravit do Lötzenu ve Východním Prusku celý ten nešťastný sociálně demokratický výbor v Brunšviku, a dokonce i *tiskaře*, který natiskl dobře míněnou a ve skutečnosti ještě mírnou proklamaci.[84] Víš, že pod záminkou možného vylodění Francouzů byl skoro v celém severním Německu vyhlášen válečný stav a že tudíž vojenské úřady mohou zatýkat po libosti. Naštěstí ukazuje okamžitá deportace do Východního Pruska, že je chtějí držet ve vazbě jen do uzavření míru, ne však postavit před válečný soud, neboť v tom případě by od poručíků, nakomandovaných, aby soudili, určitě mohli čekat deset let pevnosti nebo káznice. Je ale vidět, jak tyhle žalostné dušičky děsí už pouhá věta o republice a jak nepohodlně se cítí oficiální svět bez politických vězňů.

Celkově dostává válka během času nepříjemnou podobu. Francouzi nemají toho výprasku stále ještě dost a ti němečtí hlupáci se už navítězili ažaž. Victor Hugo píše pitomosti ve francouzštině a hezoun Vilém zpotvořuje němčinu.[85] „Nuže, žij blaze s pohnutím v srdci na konci takového dopisu." A to si říká král! Ke všemu král nejvzdělanějšího* národa na světě! A jeho žena to dá otisknout! Půjde-li to takhle ještě týden, dojde se k závěru, že nás, obě strany, atd.

* V orig. berlínským dialektem: jebildetste.

Nuže, žij blaze s pohnutím v srdci anebo bez něho na konci takového dopisu.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

27

Marx Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn] 14. září 1870

Milý Frede,

současně s tímto dopisem posílám 12 výtisků adresy*. Jsou v tom různé drobné tiskové chyby, sem tam vynecháno nějaké slovíčko atd., ale nic, co by zkreslovalo smysl. Ve 2. vydání se to zkoriguje. Nesmíš zapomínat, že generální rada musí zachovávat ohledy na všechny strany a nemůže tedy psát tak, jak bychom mohli my dva naším jménem.

Zprávu z Brunšviku[84] jsme dostali včera večer od Liebknechta, ale je formulovaná jako vždy s Vilémovou neurčitostí, takže se nedá použít. Poslal jsem o tom dnes poznámky do „Pall Mall", „Echa" atd.**

Sám fakt je velmi dobrý. Tentokrát začíná honba na demagogy[86] *před koncem* války a je namířena proti dělníkům, ne jako za někdejších časů proti lehkomyslným studentům. Je dobré, že se Prusové ukazují v celé své nahotě a ještě před uzavřením míru rozbíjejí všechny možné iluze dělnické třídy. Roznítit jiskru v dělnické třídě může také jen přímé pronásledování ze strany státu.

„Republika" — dokonce pouhé slovo — dala však věci úplně jiný obrat. Např. pan *George Potter* — ten dělnický bohatýr z „Bee-Hive" — se veřejně prohlašuje za republikána. Z toho vidíš, jaká nálada je v Londýně. Doufám, že to tu propruská politika dvora

* K. Marx, „Druhá adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

** „O zatčení členů brunšvického výboru".

přivede do varu. To protiústavní vměšování vnučky Jiřího III. a Fricovy tchyně*, to je pořádná páka!

Bismarck je při tom všem blbec. Poněvadž se mu všechno dařilo, dokud byl nástrojem německých sjednocovacích snah, zatočila se mu z toho hlava, takže si teď myslí, že je schopen provádět bez uzardění specificky pruskou politiku nejen navenek, ale i doma.

Včera byl dělnický mítink v jedné místnosti v Lincolns Inn Fields. Zasedali jsme jako obvykle v úterý. Přišel telegram, abychom přišli na pomoc. Chlapi z Mírové společnosti[38], kteří si mezi dělníky leckoho „koupili" (např. Cremera), si málem zajistili většinu, i když jen slaboučkou. Náš nenadálý příchod změnil situaci. Šlo totiž o různé rezoluce ve prospěch Francouzské republiky, které, jak tvrdí Mírová společnost, by mohly vést k válce s Pruskem.[87] Dnes jsem napsal obsáhlé instrukce do Belgie a do Švýcarska, ditto do Spojených států.[88]

Přiložený dopis od Serrailliera** bude Tebe a Duponta zajímat. Je ho jen část, protože další kus obsahuje rodinné záležitosti a zůstal tedy u paní Serraillierové.

Salut.

Tvůj
K. M.
Tajemník pro Rusko!

Schäfflova kniha se jmenuje „Kapitalismus und Socialismus etc."

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* britské královny Viktorie, tchyně pruského korunního prince Bedřicha Viléma.

** Viz tento svazek, str. 184.

28

Marx Engelsovi

do Manchesteru[89]

V největším spěchu.

Londýn 16. září 1870

Milý Frede,

ať Dupont — jménem generální rady — odpoví Marseillským (přikládám jejich manifest[90] a dopis) a ať jim pořádně vynadá; zároveň ať jim pošle *náš* manifest*. Potřebuje-li to, mohu mu odtud výtisky manifestu ještě poslat.

Kromě „Spectatoru", který uveřejnil o manifestu mudrlantský článek, a kromě krátkého výtahu v „*Pall Mall*" se nás všechny londýnské noviny snažily umlčet.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Druhá adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

29

Engels Marxovi

do Brightonu[91]

[Londýn] 18. srpna 1871

Milý Mouřeníne,

přikládám „Public Opinion", kde je článek z „National-Zeitung" obšírnější; uvidíš tu, že hned za místem inkriminovaným v „Internationalu" následuje pasáž, kterou „International" obezřetně vynechal a na kterou je nutno odpovědět. Tento list právě prohrál proces proti Goldschmidtovi a Jenny Lindové, a tak získává pověst zlovolného pomlouvače. Vyžadoval bych nejen umístění odpovědi, ale *obšírnou a úplnou omluvu*, a to na témž místě v listu.[92]

Vůči „National-Zeitung" by se rovněž mělo postupovat bezohledně a týž článek umístit současně ve „Volksstaatu". Ten všivák Zabel si za Bismarcka zas už lebedí jak prase v žitě.

Rozwadowski má v Somersetshiru učitelské místo bez platu, za byt a stravu, do 15. prosince, zítra tam odjíždí. Tam se *jistě* naučí anglicky. Pomohl jsem mu z bryndy — provizi zprostředkovateli 1 libru 1 šil., oděv 3 libry 7 šil., dluhy 1 libru 13 šil., cestovné a drobná vydání 1 libru 10 šil., celkem 7 liber 11 šil.; mimoto jsem včera vydal na Dupontovy děti 12 liber 13 šil.,* takže jsem úplně na suchu. Sotva jsme dnes ráno odešli, abychom to všecko zařídili, přinesla k nám Tvoje žena dopis od Tibaldiho, v němž se prostřednictvím Davydova slibují Rozwadowskému jiné věci. Teď už ale bylo pozdě a Rozwadowski tam musel aspoň pro začátek odjet.

* Viz tento svazek, str. 301.

Ukáže-li se později, že se to dá všestranně urovnat, může vždycky jeho místo převzít některý Francouz, třeba Beaufort, a on se může vrátit a přijmout ty ruské peníze.

Doufám, že Ti mořský vzduch svědčí.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

30

Marx Engelsovi

do Londýna[1]

19. srpna 1871
Globe Hotel, Manchester Street, Brighton

Milý Frede,

buď tak hodný a napiš to, co je napsáno na druhé straně,* do „Public Opinion", 4, Southampton Street, Strand, s mým podpisem. Můj rukopis by mohl těm lidem dát záminku k tiskovým chybám. Co uděláme vůči německé straně, to až po mém návratu[91].

Dnes tu mám poprvé krásné počasí. Včera a předevčírem pršelo. Nevzal jsem si s sebou bohužel svůj lék na játra, ale vzduch mi dělá neobyčejně dobře. Bude-li to možné (a nevrátí-li se děti dřív)[93], zůstal bych tu rád až do čtvrtka, ale nemám tu hotové peníze, a z Tvého dopisu** vidím, že jsi taky švorc.

Pokud jde o Něčajeva, který způsobem sobě vlastním pouští sám o sobě do světa falešné pověsti, bude nutné, po mém návratu, aby generální rada proti němu veřejně vystoupila.[94]

Salut.

Tvůj
K. M.

Doplň nebo připiš, co uznáš za nutné.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Redaktorovi listu ‚Public Opinion'".
** Viz tento svazek, str. 88–89.

31

Marx Engelsovi

do Londýna

[Brighton] 21. srpna 71

Milý Frede,

Do středy* je čas.

Jung je od soboty tady, dnes se vrací.

Získám prostřednictvím jednoho pátera (francouzského), jmenuje se Pascal, nějaké peníze pro uprchlíky.[95]

Salut.

Tvůj
K. M.

Pero píše mizerně.

Poprvé otištěno v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* 23. srpna.

32

Engels Marxovi

do Brightonu

Londýn 23. srpna 1871

Milý Mouřeníne,

ve velkém spěchu. Přikládám B 57 68 868, Londýn 27. července 1871, 5 liber št. Zůstaň tam co nejdéle, to Ti prospěje víc, než kdybys přijel sem, děvčata se tento týden stejně nevrátí.[93] Podle „Pall Mall" je Lafargue také na svobodě.[96]

Lessner říká, že se lassallovci usnesli, nedostanou-li peníze příští týden, podat na Tebe žalobu![97]

Frankel je tady, včera byl s Chalainem a Bastelikou zvolen za člena generální rady. Dnes mě navštívil s Rochatem, nezdá se mi, že by přeběhl.

Allsop byl včera v radě, předal mi pět šilinků, abych Ti je dal pro uprchlíky,[95] odjíždí znovu z města a zase Ti napíše, v tom ruchu jsem neměl pochopitelně příležitost promluvit si pořádně s člověkem, který je hluchý.

Jungův dopis, abych napsal provolání k Yankeeům, jsem dostal včera v 7 hodin večer, tedy příliš pozdě. Bylo usneseno, abys tuto výzvu napsal Ty[98] a poslal ji parníkem příští sobotu*. Jestliže nemůžeš, mohu něco takového napsat já, přiložený dopis je důkazem, že to prospěje. Včera přišlo celkem něco mezi 2 a 3 librami št.!

Celé zasedání zase věnováno diskusi o této věci: Westona, Halese, Applegartha a ještě jednoho z našich Angličanů pozval G. Potter na schůzi, kde byl také dr. Engländer! Potter předložil

* 26. srpna.

doklady o tom, že sir Ed. Watkin projednává s kanadskou vládou plán, podle něhož mají být versailleští zajatci posláni do Kanady, a tam každý z nich dostane pozemek v rozloze 1 akru — domněnka, že za tím je Thiers, který se chce těch lidí zbavit. Weston pro to horuje, je čím dál tím dětinštější. Skončilo to tím, že se přešlo k dennímu pořadu, což velmi dobře zdůvodnili Longuet, Theisz a Vaillant.

Já jsem od rána do večera v jednom kole, nemám ani čas přečíst si noviny, i teď na mne dole někdo čeká. Ke všemu se ohlásili moji bratři*.

Salut.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Hermann a Rudolf Engelsovi.

33

Marx Engelsovi

do Londýna

[Brighton] 24. srpna [1871]

Milý Frede,

Tvůj dopis s 5 librami, za něž srdečně děkuji, přišel ve 12 hodin, když už jsem poslal telegram.

Zítra napíšu pár řádek do New Yorku.[98] Tu výzvu po návratu do Londýna (vrátím se v sobotu*).

Jak „Public Opinion" přilezl ke křížku[92], uvidíš z dopisu, který jsem dnes poslal ženě.

Lafargue je tedy na svobodě![96]

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvo otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* 26. srpna.

34

Marx Engelsovi

do Ramsgate

[Londýn] 8. září 71

Milý Frede,

Allsopova adresa je: *Pegwell Bay*. Číslo není uvedeno a ani není nutné. V Pegwell Bay se každý vyzná. To je dobře, že s ním budeš mluvit, protože v úterý přijede s penězi do Londýna a pozval mě k sobě. Napsal jsem mu podrobně[12] a přitom jsem prohlásil, že mohu nadále *vybírat milodary* od něho a jeho přátel jen tehdy, umožní-li se mi naprosto volně disponovat penězi a nebude-li mě nikdo otravovat požadavky, abych sestavoval seznamy o „různém stupni nouze" uprchlíků.[95]

Co říkáš ctěnému panu Favrovi? Ten všivácký londýnský tisk teď musí telegraficky ohlašovat svou vlastní ostudu.[99]

Minulé pondělí oznámil „*L'Avenir Libéral*" — bonapartistický časopis vydávaný v Paříži — mé úmrtí.

Výsledek je halda dopisů, mj. napsal dnes Dronke mé ženě, také Imandt poslal list „Dundee Advertiser", kde je taky ta blbost.

Na shledanou zítra. Zajdi ke mně, až přijedeš do Londýna.

Pozdrav celé rodině.

Tvůj
K. M.

Rochat báječně napodobuje Frankelovu lámanou franštinu.

„*Evening Standard*" ze 6. září *uveřejnil jen dopis redaktorovi* s dodatkem: „Přílohu jsme neobdrželi."[100]

Zjistil jsem to teprve včera. Protože dopisy těm lidem jsou

psány Tvou rukou*, požádal jsem ženu, aby jim svým jménem ihned napsala pod záminkou, že jsem na několik dní odjel z Londýna. Posílá to (doporučeně) do „*Public Opinion*", žádá otištění a omluvu s pohrůžkou soudem. Přikládá „starou" navštívenku „Mme. Jenny Marxová, roz. baronesa von Westphalen", což na tyhle torye platí.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 90.

1873

35

Marx Engelsovi

do Londýna

23. května [1873]
25, Dover Street, Manchester

Milý Frede,

včera večer jsem se ubytoval v hotelu Brunswick[101]; nezastihl jsem ani Moora*, ani Schorlemmera.

Dnes ráno jsem šel k Moorovi, nebyl doma; zeptal jsem se jeho hospodyně, zda by mi nemohla někde v sousedství najít pokoj; nabídla mi ložnici ve svém bytě, tak jsme to hned sjednali.

Pak jsem šel ke Gumpertovi; je v Německu; zítra se dozvím (přes Zappa), kdy se vrátí.

Když jsem se vrátil do hotelu Brunswick, setkal jsem se u dveří s Moorem. Byl velmi rád, že jsem se dohodl s jeho hospodyní.

Dnes jsem napsal Tussy[12] a jsem si jist, že pan Lissagaray musí pour le moment faire bonne mine à mauvais jeu**.

Tvůj
K. M.

Pozdrav paní***. K Renshawovům se podívám.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Samuela Moora.
** teď s úsměvem kousnout do kyselého jablka.
*** Lizzy Burnsové.

36

Engels Marxovi

do Manchesteru

Londýn 24. května **73**

Milý Mouřeníne,

předevčírem jsem napsal Gumpertovi[12], co si myslím o Tvém případu, a krátce jsem mu vylíčil celý průběh (o všech domácích záležitostech jsem samozřejmě pomlčel, prostě jsem napsal, žes měl hodně všelijakého rozčilování), abych tak alespoň sám udělal něco pro svou výhru v sázce o Tvou diagnózu. Dnes mi odepsal jeho nejstarší nevlastní syn, že se Gumpert vrátí teprve za 8—10 dní a že mu můj dopis poslal.

Lafargue mě zdržel do půl páté[102] a pak už bylo na doporučený dopis pozdě, pošlu jej zítra zároveň s penězi, abys mohl využít čas k výletům, budeš-li mít chuť.

Mám tu také těch 50 liber, mám je dát Tvé ženě?

S Ruskem budeme hotovi za pár dní, až na jednu maličkost, ke které nejdřív musím projít ruské materiály, a k tomu jsem neměl dost klidu.

Pozdrav Moorovi* a Schorlemmerovi.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Samuelu Moorovi.

37

Marx Engelsovi

do Londýna

[Manchester] 25. května 73

Milý Frede,

píšu v rychlosti těchto pár řádek v pokoji u Schorlemmera, s nímž se půjdu za chvíli projít, protože Moore* je u své Dulciney a míní se objevit až kolem šesté hodiny.

Do dnešního dne tu bylo zatraceně chladno a východní vítr, takže jsem si uhnal rýmu in optima forma.

První, kdo za mnou přišel téhož dne či spíše téhož večera, kdy jsem přijel, byl jako vždy nevyhnutelný Borchardt.

Včera jsem také potkal ctihodného Knowlese, byl úplně ožralý, obličej měl celý rudý.

Jak mi říkal Moore, nechce dobrý Dakyns o Internacionále už ani slyšet, protože se rozdělila.[103]

Budu rád, dáš-li těch 50 liber ženě.

Salut. Tvůj

K. M.

Schorlemmer Tě pozdravuje a mám Ti vyřídit — v souvislosti s Tvým dopisem Gumpertovi[12] — že se znovu přesvědčil, jak veliký jsi stratég.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Samuel Moore.

38

Engels Marxovi

do Manchesteru

[Londýn] pondělí 26. května [1873]

Milý Mouřeníne,

přikládám 10 liber št. ve 2 bankovkách — C 76, 48876 a 77, Londýn 6. února 73. — Tvé ženě donesu peníze dnes odpoledne.

V sobotu jsem udělal hloupost. Přišla sem Tvá žena a já jsem jí ukvapeně dal Tvůj dopis* — dlouho se dívala na poslední větu, ale neřekla nic. Ostatně nemohla ani nic zvláštního vyrozumět z Tvého přesvědčení, že pan Lissagaray musí pour le moment faire bonne mine à mauvais jeu**. Kdyby se mě zeptala, tak jí řeknu, že nevím nic jiného, než že se domníváš, že se nedá jen tak beze všeho spoléhat na Lissagarayovy sliby, a proto jsi už tady mluvil o tom, že se pokusíš zapůsobit na Tussy dopisem.

Tak tedy ten největší hlupák Francie, Mac-Mahon, šťastně převezl pana Thierse a ukázal mu dveře.[104] Reakce je něco jako nakloněná rovina, kdo na ni vkročí, řítí se dolů. Je-li Mac-Mahon vůbec *něco*, je to bonapartista, a je krásné, že jako v roce 1848 musely obě staré monarchistické strany postavit do čela Ludvíka Bonaparta, tak teď zase jeho místodržitele. Podle mého názoru jediná možná monarchistická kombinace je zatím asi restaurace císařství. Tahanice orleanistů a legitimistů Mac-Mahona znechutí, lidé jako Rouher etc. si ho omotají, a až ho budou mít dost daleko, poučí ho, jak se má vést vojsko atd. k bonapartistickému převratu. Potom už bude všechno záležet na vojsku, a Mac-Mahon, ať už

* Viz tento svazek, str. 97.
** teď s úsměvem kousnout do kyselého jablka.

je ostatně takový či makový, jistě udělá všechno — a en connaissance de cause* —, aby je disciplinovaně dovedl k tomuto cíli. Zatím je Thiers populárnější než kdy jindy a Gambetta znovu ustupuje do pozadí, takže až to zas začne, bude řada lidí, kteří se zase nemožně blamovali, tentokrát sahat od Thierse až k Félixu Pyatovi.

Obzvláštní radost mám z toho, že Mac-Mahon Thiersovi znovu dokázal, jak bezpříkladní lotři jsou zejména *militarističtí* šosáci.

Pozdravuj Moora** a Schorlemmera.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* se znalostí věcí.
** Samuela Moora.

39

Engels Marxovi

do Manchesteru

[Londýn] 30. května 73

Milý Mouřeníne,

dnes ráno v posteli mě napadly tyto dialektické myšlenky o přírodních vědách[105]:

Předmět přírodní vědy — pohybující se hmota, tělesa. Tělesa nelze oddělit od pohybu, jejich tvary a druhy jsou poznatelné jen v pohybu, o tělesech mimo pohyb, mimo jakýkoli vztah k jiným tělesům, nelze říci nic. Teprve v pohybu těleso ukáže, co je. Přírodní věda tedy poznává tělesa tak, že je zkoumá v jejich vzájemném vztahu, v pohybu. Poznání různých forem pohybu je poznáním těles. Zkoumání těchto různých forem pohybu je tedy hlavním předmětem přírodní vědy.*

1. Nejjednodušší formou pohybu je změna *místa* (v čase, abych se zavděčil starému Hegelovi) — *mechanický* pohyb.

a) Pohyb *jednotlivého* tělesa neexistuje; avšak vezmeme-li to relativně, lze za takový pohyb považovat *pád*. Pohyb k jednomu, mnoha tělesům společnému středu. Jakmile se však má jednotlivé těleso pohybovat *jiným* směrem než ke středu, řídí se sice stále ještě zákony *pádu*, ale ty se modifikují**

b) v zákony o dráze letu a vedou přímo k vzájemnému pohybu více těles — planetární etc. pohyb, astronomie, rovnováha —,

* Poznámka Carla Schorlemmera na okraji: Velmi dobře; jsem téhož názoru. C. S.

** Poznámka Carla Schorlemmera na okraji: Zcela správně!

která sama jsou dočasně nebo zdánlivě v pohybu. *Skutečným* výsledkem tohoto druhu pohybu je však nakonec vždy *kontakt* pohybujících se těles, zapadají do sebe.

c) Mechanika dotyku — dotýkající se tělesa. Prostá mechanika, páka, nakloněná rovina etc. Ale *tím kontakt své účinky nevyčerpává.* Přímo se projevuje ve dvou formách: tření a náraz. Obě mají tu vlastnost, že při určitém stupni intenzity a za určitých okolností vyvolávají *nové*, nikoli už jen mechanické účinky: *teplo*, *světlo*, *elektřinu*, *magnetismus*.

2. *Vlastní fyzika*, věda o těchto formách pohybu, která po prozkoumání každé jednotlivé formy pohybu zjišťuje, že za určitých podmínek *přecházejí navzájem do sebe*, a nakonec shledává, že všechny při určitém stupni intenzity, který je u různých těles v pohybu rozdílný, vesměs vyvolávají účinky, které přesahují rámec fyziky, změny vnitřní struktury tělesa — *chemické* účinky.

3. *Chemie.* Pro zkoumání dřívějších forem pohybu bylo víceméně jedno, zda se provádělo na živých nebo neživých tělesech. Na neživých se tyto jevy projevovaly dokonce v *nejčistší* formě. Naproti tomu chemie může poznat chemickou povahu nejdůležitějších těles jen na látkách, které vznikly z životního procesu; bude čím dál tím víc jejím úkolem tyto látky vyrábět. Tvoří přechod k vědě o organismu, ale dialektický přechod se dá provést teprve tehdy, až chemie buďto skutečný přechod uskuteční, nebo bude mít k němu jen skok.*

4. Organismus — tady se zatím nepouštím do žádné dialektiky.**

Protože Ty jsi tam ve středisku přírodních věd, budeš moci nejlépe posoudit, co na tom je.

Tvůj
B. E.

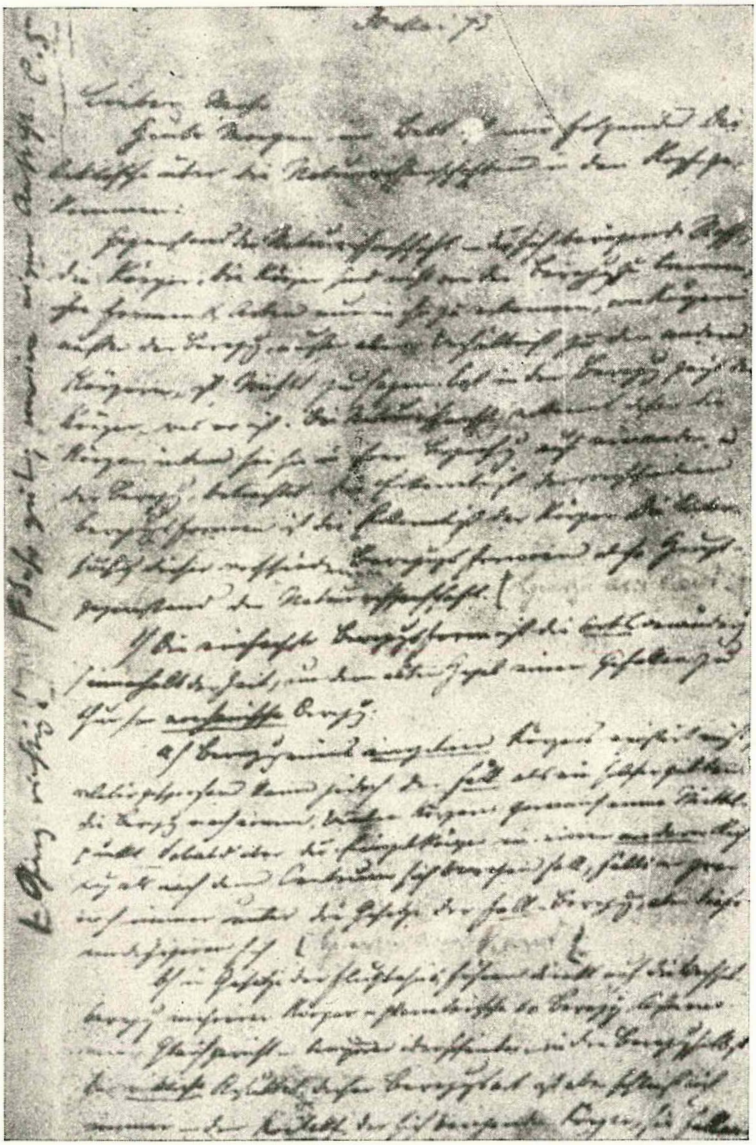
* Poznámka Carla Schorlemmera na okraji: That's the point! (To je to hlavní!)

** Poznámka Carla Schorlemmera na okraji: Já také ne. C. S.

Myslíte-li, že na tom něco je, nemluvte o tom, aby mi to nevyfoukl nějaký mizerný Angličan, zpracování bude vyžadovat ještě spoustu času.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

První stránka Engelsova dopisu Marxovi z 30. května 1873

40

Marx Engelsovi

do Londýna

[Manchester] 25, Dover Street
31. května 1873

Milý Frede,

právě jsem dostal Tvůj dopis, který mě velice potěšil. Přesto se neodvažuji vyslovit úsudek, dokud si to všechno nepromyslím a neporadím se s „autoritami"*.

Svěřil jsem se tu Moorovi s jednou věcí, se kterou se soukromě už dlouho potýkám. Ale on se domnívá, že je to neřešitelné nebo alespoň prozatím neřešitelné, protože tu působí mnoho faktorů, které je nutno většinou teprve zjistit. Jde o toto: znáš tabulky, kde je zobrazen pohyb cen, diskontní sazby etc. etc. během roku jako čáry cikcak nahoru a dolů. Mnohokrát jsem se pokoušel vypočítat — pro analýzu krizí — tato stoupání a klesání jako nepravidelné křivky a domníval jsem se (a dosud se domnívám, že s dostatečně prověřeným materiálem je to možné), že se tak dají matematicky stanovit hlavní zákony krizí. Moore, jak jsem již řekl, to považuje prozatím za nemožné, a tak jsem se rozhodl zatím toho nechat.

Francouzská katastrofa[104] mi byla příjemná potud, pokud znamenala blamáž pro Thierse a jeho vrtichvosty; nepříjemná, neboť při opačném výsledku jsem mohl doufat, že různá individua brzy zmizí z Londýna; ale kromě toho se i já domnívám, že v této chvíli je jak v zájmu Francie, tak v našem jakákoli násilná katastrofa nevčasná.

Rozhodně však nemyslím, že ta událost přivodí restauraci.

* Carlem Schorlemmerem a Samuelem Moorem.

Statkáři určitě počítali s něčím takovým jako s povstáním v Paříži, Lyonu, Marseille, hlavně v Paříži. V takovém případě by se do toho šláplo, část levých radikálů by byla zatčena etc., zkrátka vytvořila by se situace, která by tak či onak musela skončit restaurací, a to rychle. I Bonaparte, když se pokoušel provést coup d'état, tj. dovést jej k nějakému výsledku, byl první den ochromen prostým pasívním odporem Pařížanů a velmi dobře věděl, že kdyby to trvalo 6—8 dnů, byl by převrat nenávratně ztracen. Proto povel začít docela bezdůvodně s různými morytáty etc. na bulvárech etc., improvizovat teror. Zejména pan Morny, skutečný manažer, se o tomto operačním plánu, jehož byl autorem, vyslovil později docela bezostyšně.

K tomu neměli statkáři odvahu; a byli by ji také mohli mít jen v tom případě, kdyby místo tří pretendentů měli jednoho. Ti chlapi naopak sami doufali, že je události vyvedou z postavení Buridanova osla[106].

Ale teď, v situaci naprosto parlamentární, začínají třenice přímo v jejich vlastních řadách. Každý doufá, že z vedlejší frakce, řekněme např. z levého středu, přetáhne k sobě tolik lidí, kolik potřebuje, aby soupeře vystrnadil. Pokud však jde o Mac-Mahona, myslím, že tenhle biederman nebude nikdy jednat samostatně. Je tu ještě další okolnost, která musí urychlit rozpad tohoto slepence. Jediné, co je formálně drží pohromadě, je Bůh, tj. katolicismus. Prudší a „čestnější" pravičáci budou na vládě bezpodmínečně chtít, aby přiznala barvu v poměru k papeži* a ke Španělsku,[107] a ponecháme-li zcela stranou vnitřní opozici, soudím, že jakoukoli podobnou akci musí zamezit ohled na pana Bismarcka. Ale otcové jezuité, kteří dosud fakticky řídili všechny manévry statkářů, mj. i tu starou škatuli, Mac-Mahonovu manželku, se nedají takto odbýt. Přitom by v Národním shromáždění mohlo zase dojít k zrovna tak rychlé změně dekorací jako nedávno. Stačil přesun pouhých 9 hlasů a homme nécessaire** byl znemožněn, čímž se, mimochodem řečeno, v rozporu s Hegelem dokázalo, že nutnost nezahrnuje možnost.

* Piu IX.
** nepostradatelný muž (Thiers).

Předevčírem jsem byl u Dronka v Southportu. Středně ztloustl, což se k jeho postavě nehodí. Náhodou jsem u něho viděl Straussovu knihu „Der neue und der alte Glaube", kterou mu půjčil nějaký německý šosák. Prolistoval jsem to, a skutečně svědčí o velké slabosti „*Volksstaatu*", že tomuhle zatracenému flanďákovi a Bismarckovu ctiteli (který se tváří jako veliký protivník socialismu) nedal nikdo po hlavě.

Dnes jedu s Moorem do Buxtonu, takže od dnešního odpoledne až do pondělka* jsem pryč. Jakmile se sejdu s Gumpertem, pojedu domů. Tohleto potulování a nicnedělání mi udělalo moc dobře.

Přikládám dopis od Tussy. V dopise, který jsem tomu dítěti poslal,[12] jsem napsal, že mě její poslední dopis uklidnil etc.; její výtka, že jsem vůči Lissagarayovi nespravedlivý, je neopodstatněná. Nechci od něho nic jiného, než aby místo frází dokázal, že je lepší, než se o něm říká, a že se na něho dá aspoň trochu spolehnout. Z odpovědi vidíš, jak jedná homme fort**. Sakramentské na tom je, že kvůli tomu dítěti musím postupovat velmi šetrně a opatrně. Odpovím po návratu, až se s Tebou poradím. Nech si dopis u sebe.

Právě přišel Schorlemmer. Nemůže jet se mnou a s Moorem***, protože Roscoe je nemocný a teď je čas připravovat se na zkoušky.

Když si Schorlemmer přečetl Tvůj dopis†, prohlásil, že s Tebou v podstatě naprosto souhlasí, ale nic bližšího zatím neřekl. Pozdrav paní Lizzy.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* 2. června.
** silný člověk.
*** Samuelem Moorem.
† Viz tento svazek, str. 102–104.

41

Marx Engelsovi

do Ramsgate[108]

[Londýn] 29. srpna 73

Milý Frede,

dnes večer tu byl Serraillier. Velmi si stěžoval a váhal, má-li jet do Ženevy[109]. Říká, že původně souhlasil, i když se mu to osobně nehodilo, jen proto, že myslel, že my pojedeme také; teprve teď však četl mandát, který mu prý slíbili poslat 15 dní před kongresem.[110] Teď vidí, že jsou tam takové věci, jako např. rozšíření pravomoci rady, což ani osobně, ani jménem federální rady* nemůže podporovat.

Ale to ještě není to hlavní. Perret poslal federální radě dopis, z něhož vyplývá,

1. že Románská federace chce anulovat pravomoci, které haagský kongres[111] udělil generální radě;

2. že ani jeden z té románské bandy v Ženevě nechce přijmout mandát anglické sekce, kromě Duvala, a i ten jen s podmínkou uvedenou sub 1;

3. že, jak píše Perret, žádný z tamějších balíků nechce na kongresu ztratit ani týden, což by přijetí mandátu vyžadovalo.

Za těchto okolností jsem rozhodně pro to, aby tam Serraillier raději nejel. Bude to naše blamáž, ne jeho, bude-li tam za těchto okolností, které se nedaly předvídat. Myslím, že by měl napsat dopis,[112] přiložit k němu to americké povídání[113] a vysvětlit, že mu jeho zdravotní stav nedovoluje použít mandátů, které obdržel

* britské federální rady.

z New Yorku, Londýna etc.; konečně že ze zpráv, jež došly do Londýna z hlavních zemí kontinentu, nabyl přesvědčení, že za současných poměrů není ve Francii, Německu, Rakousku, Dánsku, Portugalsku etc. kongres bona fide možný.

Telegrafuj obratem *yes*, jsi-li téhož názoru; *no* v opačném případě. Nechtěl bych bez Tvého vědomí říci nic určitého.

Za situace, která je ve Švýcarsku a kterou před námi *až do poslední chvíle* pečlivě tajili, považuji za holý nesmysl posílat tam Serrailliera. Naše absolutní neúčast, která vládám a buržoazii ještě může a bude imponovat — přes skandál, který zpočátku ztropí noviny — půjde k čertu, jestliže tam *za těchto okolností* Serraillier přijede.

Salut.

Tvůj
K. M.

Sorge ještě píše (snad už o tom víš), že jim Holanďané oznámili, že obešlou také jurský kongres[114], a požaduje, aby Holanďané *ne*byli připuštěni na náš (!) kongres, což má Serraillier jako jejich delegát výslovně podpořit.

Pozdravuj paní*.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Lizzy Burnsovou.

42

Engels Marxovi

do Londýna

Ramsgate 30. srpna 73

Milý Mouřeníne,

jestliže Serraillier nechce jet, nemůžeme ho nutit[109], *já* ho však nemohu zprostit jeho slibu, protože jsem to už telegrafoval*, a rozhodně se musí *on sám* postarat, jak to zařídí s generální radou.

Proti důvodům, které uvádíš, se dá namítnout, že je pro nás důležité mít zpravodaje; nebude-li tam Serraillier, vůbec se nedovíme, co se tam dělo, zejména na uzavřených zasedáních.

Absolutně nutné však je, a je to povinnost vůči generální radě, přeložit do francouzštiny obě přiložené zprávy, které jsou v angličtině pro Ženevu naprosto nepotřebné, a včas je tam poslat.[113] O to se bezpodmínečně musíte postarat, děj se co děj. Sednou-li na to 3—4 lidé a každý si vezme kus, je to za den za dva hotové, a i když to nebude všechno tak, jak by mělo, dá se to omluvit spěchem.

Čím žalostněji náš kongres[110] za těchto okolností dopadne, tím přirozeně lépe, a proto dobře, že tam Serraillier nejede. Zato já jsem v nepříjemné situaci, protože jsem slíbil, že pojede, a sám nemohu svůj slib zase zrušit.

Proč také některý z těch ženevských pitomců nenapsal dřív! Takové svinstvo zrovna od těch, kteří všechny ty spory začali! A přitom se jim ti druzí vysmějí a budou na nich chtít, aby *docela* přilezli ke křížku a uznali *jejich* kongres[114] a *jejich* nové stanovy. A tenhle

* Viz tento svazek, str. 663.

Duval, co v Haagu vystupoval tak zuřivě, vyje teď s sebou, to už přesahuje všechny meze.

No, bude to veselé. Pozdrav všem.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

43

Marx Engelsovi

do Ramsgate

[Londýn] 30. srpna 73

Milý Frede,

telegram jsem dostal; později přišel Serraillier, v kapse *Perretův* dopis Daysovi. Nemohl jsem Ti ho poslat, protože Days jako tajemník zdejší federální rady o něm musí v úterý referovat. Ale Serraillier slíbil, že Ti ho opíše. Dopis je klasický; generální rada musí být zbavena „illimited" powers či spíše „pouvoirs illimités"*, které jí dal haagský kongres[111]. V tom jsou Ženevští i pan Perret zajedno; potom je naděje, že k nim přejdou jurské sekce. Týž Perret po řadu let psal, že by tyto sekce přešly, jen kdyby generální rada proti Jurským energičtěji zakročila! Přitom stále to nejomezenější švýcarské lokální stanovisko. Ostatně Frankel mi říkal, že táž sebranka byla nespokojena s usneseními z Oltenu, nebo jak se jmenuje to místo, kde se konal švýcarský lokální sjezd![115] Za těchto okolností už absolutně nemohlo být ani řeči o tom, aby se jelo do Ženevy[110] kvůli těmto lidem, kteří dokonce odmítají přijmout mandáty anglických sekcí.** Myslím, že uděláš dobře, když Hepnerovi okamžitě pošleš opačné dispozice. Dostane to ještě včas.

Včera pár hodin předtím, než jsem Ti psal***, jsem o vlásek unikl smrti a ještě dnes to cítím ve všech kostech. Vzal jsem si lžíci malinového octa a trochu se mi ho dostalo do průdušnice. Začal

* „neomezených" pravomocí.
** Viz tento svazek, str. 108.
*** Viz tento svazek, str. 108–109.

jsem se dusit, byla to úplná křeč, obličej celý černý etc., ještě zlomek vteřiny a odebral jsem se na věčnost. Hned potom mě napadlo, nemohou-li se takové nehody přivodit uměle. Byl by to nejslušnější a nejméně podezřelý způsob, a přitom velmi rychlý, jak někoho sprovodit ze světa. Kdyby se takové experimenty veřejně doporučily Angličanům, prokázala by se jim tím velká služba.

Madame Longuetová přijede zítra — to bylo nějakého telegrafování sem a tam, v Boulogni byla velká bouře.

Apropos! Lafargue a Le Moussu se *definitivně rozešli.*[116] Stalo se to poté, co s tím Le Moussu projevil souhlas, neboť nespokojenost druhé strany byla zřejmá. Le Moussu teď počítá s Tebou. Myslím, že je dobré, že se rozešli, bylo to nutné pro obě strany, protože ta žabomyší vojna[117] není nic jiného než maření času.

Salut.

Tvůj
K. M.

Pokud jde o Serrailliera, jsem velmi rád, že jsme mu nedali důvod, aby nás mohl později obviňovat, že jsme mu zkazili celý obchod — byl teď týden nemocen, nemohl pracovat a cestou do Ženevy[109] by byl ztratil další 2 týdny! Vždyť víš, *jak*, *kde a kdy* se Francouz snaží uplatnit svoje „dělnictví" proti „buržoovi" ve vlastní straně.

Dostal jsem dopis od Françy.[118]

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

44

Engels Marxovi

do Londýna

Ramsgate 3. září 73

Milý Mouřeníne,

dnes ráno jsem dostal od Tvé ženy dopis, že to má Jenny šťastně za sebou. Srdečně blahopřejeme. Při takovéto první události je vždy důvod k obavám, a tím větší bývá radost, když se to šťastně odbude.

Ženevští jsou šosáci jaksepatří. Kvůli tomu, že se jurské sekce možná zase připojí, se má všechno zvrátit! Jsem přesvědčen, že už teď pletichaří s ostatními, plni touhy po kompromisu — kdybychom byli přijali, byli bychom už asi postaveni před hotovou věc. Takovému kongresu[110] se dá těžko sdělit důvěrná zpráva generální rady in extenso. Ostatně ti druzí také začínají dost bídně, s 30 lidmi![114]

Le Moussumu jsem slíbil dvě navzájem nezávislé věci:

1. že mu určitě půjčím 23 liber na jeho patent —

2. v případě, že by ho Lafargue nechal na holičkách nebo že by se dobrovolně vzdal podílnictví anebo kdyby došlo k rozchodu formou, která by mi to vzhledem k Lafarguovi dovolovala — že s ním a s Moorem* budu jednat za stejných podmínek jako Lafargue. Z Tvého dopisu**, zdá se, vyplývá, že k rozchodu došlo takovým způsobem, že mi Lafargue nemůže nic vytýkat, jestliže se místo něho stanu společníkem Le Moussuho. Je-li tomu tak — *a Tvůj názor je pro mne naprosto dostačující* — mohou Moore a Le

* Georgem Moorem.

** Viz tento svazek, str. 113.

Moussu přijít ke mně ten večer, kdy tam musím být kvůli Andrewsovi, a můžeme o věci pohovořit. Kdyby však chtěl *hned* peníze na svůj patent, tak ať mi to rovnou řekne, musel bych pak hned do Londýna, abych mu je obstaral.

Blahopřeji k Tvému úniku o vlásek. Bohužel podobné křečové záchvaty nelze předvádět s touž jistotou, malinový ocet, a dokonce i solidnější substance se Ti mohou stokrát dostat do průdušnice, aniž přivodí podobné příznaky.

Hepnerovi jsem napsal.[119]

Řekneš laskavě Le Moussumu, co jsem psal, domníváš-li se, že to mohu udělat s dobrým svědomím vůči Lafarguovi? Aby bylo jasno, moje nabídka se týká pouze postavení, jaké u „Moore & Le Moussu" zaujímal Lafargue, od jiných věcí — velké tiskárny — by rozhodně bylo třeba *prozatím* upustit už z obchodních důvodů — pro první čas bude dost práce se samotným využitím patentu. Všechno to vysvětlím, až přijedu.

Lizzie i já srdečně zdravíme celou rodinu.

Doufám, že Vám Andrews také poslal titulní list*, obsah *a obálku*. Docela dole na obálce by se mělo malými typy vysázet: *Cena 2 šilinky*.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx a B. Engels, „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení".

45

Marx Engelsovi

do Ramsgate

[Londýn] 9. září 73

Milý Frede,

přikládám Hepnerův dopis[119].

Výtisky „Aliance“* — které měly přijít na Tvou adresu — ještě nedošly, ačkoli už minulou sobotu je měl Darson. Dosud jsem tedy vyexpedoval jen těch 12 výtisků, které byly u Tebe.

Salut.

Tvůj

K. M.

Ten škvár, podepsaný Perretem, Duvalem etc., napsal — podle Trusovova sdělení — *Cluseret.*[120] Hned jsem Ti říkal, že to ti moulové nepsali, protože ti si libují v horším literárním stylu.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx a B. Engels, „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení“.

46

Engels Marxovi

do Harrogate[121]

[Londýn] 29. listopadu 73

Milý Mouřeníne,

Lopatin včera večer zas odjel do Paříže, chce se vrátit za 1—2 měsíce, v téže době se sem pak také přistěhuje Lavrov se svou tiskárnou, jestliže si to nerozmyslí kvůli výlohám, na něž jsem Lopatina zvlášť upozorňoval.

Lopatin a Utin asi nikdy nebudou moc velcí přátelé, povahově se moc nesnesou a stále ještě na nich leží stín jejich prvního chladného setkání v Ženevě. Přitom je Lopatin veliký ruský vlastenec, který русское дело* stále považuje za něco zvláštního, co se Západu vůbec netýká, a právě proto asi není Utinovi příliš vděčný, že nás zasvětil do všech tajemství[122]. Nadto Lopatin právě prošel Lavrovovýma rukama a jako člověk, který se zrovna vrátil ze sibiřské samoty[123], je ovšem o něco přístupnější jeho smířliveckým chimérám.

Na druhé straně má celého toho ruského emigračního krámu až po krk a nechce s tím mít už nic společného, kdežto Utin přesto a právě proto, že stojí proti té bandě, vězí pořád až po uši v tom klepaření a každému prdu přikládá význam — a tak se strašně zlobí, že Lopatin nechce dát vytisknout známý rukopis Černyševského[124] u Trusova, nýbrž u Lavrova, protože jim to dodá vážnosti!

Proto podle mého není nijak důležité, zda Lopatin považuje např. Elpidina za lotra většího formátu nebo prostě za pitomce;

* ruskou záležitost.

třebaže právě indiskrecí, jíž se tento Elpidin dopustil v přítomnosti jakéhosi Fedeckého nebo Feleckého, a ze žvanění tohoto pána se ruská vláda dověděla, že je Lopatin v Irkutsku, a dala ho zatknout.

Když Lopatin přijel do Irkutska, byl Černyševskij „docela blízko", tj. o 700—800 anglických mil dále u Něrčinska, ale okamžitě byl dopraven do Sredněviljuska, severně od Jakutska, na 65. stupni šířky, kde mu kromě rodilých Tunguzů poskytovala společnost jen jeho stráž — poddůstojník a dva vojáci.

V červenci Lopatin utekl a ještě měsíc se schovával v Irkutsku, naposledy v domě muže, který byl přímo pověřen, aby mu nalezl úkryt, a potom převlečen za sedláka jel jako vozka s tělegou do Tomska, odtud lodí, z Tobolska poštou a konečně vlakem do Petrohradu, stále převlečen za sedláka; v Petrohradě se ještě měsíc schovával a potom klidně vlakem přejel hranice.

V переводе „Капитала"* jsou kapitoly 2—5 (včetně „Stroje a velký průmysl") od něho, tedy přece jen pořádný kus.[125] Překládá teď anglické věci pro Полякова**.

Včera jsem si četl ve francouzském překladu[126] kapitolu o továrním zákonodárství***. Při vší úctě k umění, s jakým je tato kapitola převedena do elegantní francouzštiny, je mi přece jen té krásné kapitoly líto. Síla a šťáva a život jsou v pekle. Možnost vyjádřit se s určitou elegancí platí tuctový spisovatel kastrací řeči. Plodit myšlenky v této moderní sešněrované francouzštině je čím dál nemožnější. Už ta větná inverze, téměř všude vynucovaná pedantskou formální logikou, bere výkladu všechnu pádnost, všechnu živost. Pokládal bych za velkou chybu, kdyby se anglický překlad dělal podle francouzského převodu. V angličtině není zapotřebí šťavnatý výraz originálu stírat; to, co se nevyhnutelně ztratí ve skutečně dialektických pasážích, vyváží na mnoha jiných místech větší pádnost a stručnost angličtiny.

Apropos — čím pan Kokosky omlouvá svůj špatný překlad?[127] Tím, že píšu velmi těžko reprodukovatelným „liebknechtovsko-*marxovským* stylem". Jaká poklona!

* překladu „Kapitálu".
** Poljakova.
*** „Kapitál", díl I, osmá kapitola „Pracovní den".

Tussin dopis jsem dostal včera večer. Odpovím na něj až zítra, abyste nedostali všechno najednou.

Co říká Gumpert?

Srdečný pozdrav Tussy.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

47

Marx Engelsovi

do Londýna

[Harrogate] 30. listopadu 1873

Milý Frede,

ve čtvrtek jsem byl u Gumperta, hodně zplešatěl a zestárl. Chudák, velmi ho trápí hemoroidy, které má už od mládí; chce si to dát konečně operovat, což je, jak sám říká, spojeno s jistým nebezpečím. Obědval jsem u něho (nikoho jiného jsem za svého několikahodinového pobytu v Manchesteru samozřejmě nemohl navštívit) ve společnosti jeho čtyř dětí vlastní výroby a jejich guvernantky.

Gumpert mě důkladně prohlédl a shledal, že mám poněkud zvětšená játra, a na to jsou podle jeho názoru jedině Karlovy Vary. Mám pít tutéž vodu jako Tussy (říkají jí zde kissingenská podle téhož složení), ale nebrat žádné minerální koupele. Jinak se Tussin a můj režim poněkud liší. Tussy smí chodit jen velmi málo — v tom se Gumpert zcela shoduje se zdejším Tussiným dr. Myrtlem (velmi libovonné jméno, je to Skot a honosí se tím, že dodnes zůstal *jakobitou*[128]; ať se obrátí na plukovníka Stuarta při Donu Carlosovi), zato já mám chodit hodně. Gumpert mi ani nemusel radit, abych moc nepracoval, protože jsem až dodneška opravdu nic nedělal, nepsal jsem ani dopisy. Myslel jsem, že dva týdny zde by stačily, ale Gumpert trvá na třech. Fakt je, že i Tussy bude moci brát mnohem silnější minerální koupele než dosud teprve v polovině příštího týdne.

Apropos. Gumpert nedostal brožuru o Alianci*, kterou jsem mu poslal; vůbec si v Manchesteru velmi stěžovali, že pošta nedodává noviny a tiskopisy. Hned mu ji tedy pošli; zároveň i své články z „*Volksstaatu*" o Španělsku**, jestliže jsi už dostal separát. Gumpert říká, že ho to všechno velmi zajímá a že mu musíme z Londýna posílat literaturu a udržovat ho trochu na výši, jinak že by mezi manchesterskými šosáky docela zplesnivěl.

Velice lituji, že jsme se s tím dobrákem Lopatinem minuli; ale že měl při své smůle štěstí![128] Přestěhuje-li se do Londýna, však my už ho obrníme proti Lavrovovým sladkým řečem.

Včera tu byla bouřka (jinak tu bývá vzduch neobyčejně osvěžující) a při té příležitosti jsem si uhnal pořádné nachlazení a teď musím sedět doma, neboť platí: principiis obsta.

Tussy Ti už psala o novomanželích, kteří tu tráví líbánky. První tři dny se tak strašně otravovali — také se jmenují Briggovi*** — že si muž pozval přítele, nějakého kulhavého čerta — včera přijel. Od té chvíle jsou živější, soudě podle rámusu, který dělají. Tussy a já jsme se včera večer utekli k šachům. Jinak jsem přečetl Saint-Beuvovu knihu o *Chateaubriandovi*, spisovateli, který mi byl odjakživa protivný. Jestliže se tento člověk stal ve Francii tak slavný, pak jen proto, že je po všech stránkách klasickým ztělesněním francouzské ješitnosti, a to ne ješitnosti v lehkém frivolním rouchu 18. století, nýbrž romanticky zahalené, honosící se novopečenými slovními obraty; falešná hloubka, byzantská nadsázka, koketování s city, hýřivá hra barev, zvukomalba, teatrálnost, povznešenost, slovem prolhaná patlanina, jaká tu ještě nebyla co do formy, tak i co do obsahu.

Jaká laskavost od pana Kokoského, hovoří-li o liebknechtovsko-marxovském stylu. Přesto se mi zdá, že se to týká nám neznámého *francouzského* Liebknechtova stylu. Jeho německý styl je totiž stejně toporný jako styl pana Kokoského, a proto je mu příjemný a blízký.

* K. Marx a B. Engels, „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení".

** „Bakuninovci při práci".

*** Pravděpodobně jejich jméno připomíná Marxovi výraz brick (pašák, kvítko).

Když už jsi začal s tím francouzským překladem „Kapitálu“[126], byl bych rád, kdybys v tom pokračoval. Myslím, že tam najdeš leccos, co je lepší než v němčině.

Srdečný pozdrav paní Lizzy.

Addio.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

48

Engels Marxovi

do Harrogate

Londýn 5. prosince 73

Milý Mouřeníne,

byl bych Ti napsal včera, jak jsem slíbil, ale měl jsem to potěšení přijmout od 3 do 6 hodin odpoledne Tvého pana společníka Le Moussuho[116] a poslouchat jeho lamentace — nelekej se, nemám v úmyslu pomstít se Ti opakováním jeho klepů. Nabádal jsem je oba ke smíru (Moora* před týdnem a Le Moussuho včera) a řekl jsem jim, že když už se jednou dali dohromady, že se *musí* snášet. Oba jsou ti nejlegračnější chlapi, jaké svět kdy viděl, každý z nich má obrovské představy o sobě a o své práci, prostě každý o svém vlastním oboru, a protože jsou ty obory odlišné, jeden druhého výborně kritizuje. Minulý týden jsem dal Moorovi 5 liber št., Le Moussumu včera také 5 liber a důrazně jsem mu nakázal, že si z toho může ponechat jen polovinu, což mu bylo poněkud nepříjemné, ale protože Moore nepřišel, nýbrž poslal jeho, byla to po tom, co se stalo, moje povinnost. Le Moussu tehdy říkal, že se za patent má zaplatit ještě 10 liber a tím bude 160 liber št. vyčerpáno. Nebude-li příští týden žádný příjem, mohu jim dát ještě 5 liber, dáš-li mi k tomu plnou moc; budu však na Moorovi kategoricky žádat, aby peníze inkasoval prostřednictvím Longueta, protože od *října* se sešlo dost položek, aby se jejich inkasem věc udržela v chodu. Bylo by dobře, kdybys Moorovi v tomto smyslu napsal pár řádek. Kdyby Tě ale obtěžovali svými dopisy, tak jim prostě napiš, že se musí jednoduše

* George Moora.

dohodnout, což se jistě podaří, protože všechny ty potíže vůbec nejsou tak zlé, jak je dělají.

Brožuru o Alianci[102] jsem Gumpertovi poslal. Co říká Tvé hlavě? Doufám, že ses nachlazení už zbavil.

Mohu teď vyplatit 100 liber št. splatných o vánocích. Mám je dát Tvé ženě, anebo jen část a zbytek Tobě, až se vrátíš? Dále, zůstanete-li tam 3 týdny, budeš ještě potřebovat peníze, je-li tomu tak, napiš kolik, na nic se neohlížej.

Před více než 14 dny jsem pověřil Astona, aby prodal nějaké akcie, ale na tento speciální druh nejsou kupci. Podaří-li se je udat — zítra se s ním uvidím —, mohou se Tvé dluhy ihned urovnat, jinak bychom museli čekat až do začátku února, kdy dostanu další peníze.

Pro obveselení Ti posílám brožuru štrasburského profesora Geffckena o bankách, patří Utinovi. To jsou chytráci! A citují pořád jen své všivé kompaňony, autority jako Augspurga (kdo jakživ o tom Židovi slyšel) a velkého Wagnera, na něhož se hodí:

„Když už neplatí Tausves-Jontof,
co tedy platí? Stráže! Stráže!“[129]

Utin mi tu nechal celou kupu takových brožur, samé nesmysly, dobře mu tak, proč přenechává výběr svému knihkupci — tři čtvrtiny z toho jsou tituly, které se nehodí už k ničemu jinému než na WC; *ani jedna* z těch knih nebyla ještě rozřezána, což je dost příznačné.

O francouzském překladu[126] až příště. Zatím jsem shledal, že to, cos *přepracoval*, je ovšem lepší než v němčině, za to ale nemůže ani francouzština, ani němčina. Stylisticky je nejlepší poznámka o Millovi[130].

Přikládám výstřižek o tom, jak v lidském těle dochází k přeměně mechanické síly v teplo. Busch je jeden ze současných předních chirurgů. Jev, který se zde popisuje, vysvětluje i tvrzení, které se na počátku války objevilo na obou stranách — že totiž protivník — proti všem pravidlům — používá trhavých střel. Popis chladnokrevného Busche vhodně člověku připomene staré varování: nehraj

si se střelnou zbraní. Příjemná představa, že člověku rozbije lebku vlastní mozek.[131]

Srdečný pozdrav Tussy.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

49

Marx Engelsovi

do Londýna

[Harrogate] 7. prosince 73

Milý Engelsi,

ze 60 liber št., které jsi mi dal, mi na cestu zůstalo asi 23 liber (zaplatilo se z toho totiž: 10 liber Moorovi* a spol., *splátky*: 5 liber dodavateli piva, 5 liber kupci, 5 liber Withersovi, 2 libry 17 šilinků úroky v zastavárně, 4 libry (šaty, střevíce atd. pro Tussy), 5 liber jsem nechal ženě). 10 liber navíc mi vrchovatě stačí, ale pojedu-li zpátky přes Manchester, jak jsem slíbil Gumpertovi, a zůstanu-li tam dva dny, budu potřebovat 12 liber.

Buď tak laskav, z těch 100 liber dej ženě jen 20 a 80 nech *v záloze* pro mne, protože 3. a 16. ledna musím vyrovnat dost důležité účty a ona by třeba neodolala pokušení zaplatit méně naléhavé položky.

5 liber se ještě bude muset těm kumpánům hodit do chřtánu.[116] Dnes napíšu Moorovi ohledně vymáhání peněžních pohledávek.

Svého sakramentsky těžkého nachlazení jsem se ještě nezbavil a pořád ještě polykám medicínu podle předpisu, který mi Gumpert poslal z Manchesteru, hned jak dostal ode mne zprávu. Doufám, že za den za dva to bude v pořádku. Ale jinak mi zdejší vzduch a klidný život (nedělám absolutně *nic*) mimořádně svědčí, což je vidět z toho, že jsem se přes tento nepříjemný a hlavu otupující incident už celá léta necítil tak dobře.

Nachladil jsem se proto, že jsem bral příliš doslovně Gumper-

* George Moorovi.

tův příkaz, abych po pití minerální vody hodně chodil. A obloha vypadala na to, že bude bouřka.

Tusince léčba neobyčejně prospívá. K tomu režim, kdy se jde do postele nejpozději v 11 hodin.

V poznámce o *obsahu* De Paepova magnum opus[132] figurují jako hlavní kapitola druhé knihy fyziologické údaje:

„Analýza pracovní síly a fyziologické podmínky její existence." 1. Marxova teorie *pracovní síly*, nutná práce a nadpráce. — Velký ekonomický a sociální význam této teorie; 2. Fyziologická analýza toho, co Marx nazývá *pracovní silou* nebo *dělnickou silou*. — Tato síla se skládá ze tří hlavních složek: nervová síla, svalová síla, senzorická síla. Vidíš, jak mu to umožňuje přejít na pole medicíny. Odstavec končí:

14. Jak nám předchozí fyziologické údaje umožňují co nejpřesněji určit *hodnotu* pracovní síly, *základ vší směnné hodnoty* a základ celé ekonomické vědy. Tohle vypadá jako nedorozumění. Potom následuje populační teorie pod názvem „Údaje získané studiem funkcí reprodukce". Z obsahu vidím, že pro průtahy s francouzským překladem „Kapitálu"[126] nezná, co jsem tam doplnil, a že si to tedy žádným způsobem nemohl osvojit.

Nepoddajnost kubánských otrokářů je dar nebes; rozhodně není žádoucí, aby celá věc prošla tak bezvýsledně. A Castelarovi a spol. přeju jakoukoli nepříjemnou zápletku.[133]

Četl jsi papežovu* encykliku[134], v níž se velmi srozumitelně srovnává náš krásný Vilém** s římskými císaři, kteří pronásledovali Kristovy apoštoly a věřící?

Pro levici ve francouzském shromáždění bude asi platit zvláštní řád. Ti lumpové nechtějí hromadně odstoupit. Přišli by o nedotknutelnost, která je první povinností občana, o oficiální vážnost, diety atd.

Gumpert se ptá, kdy se zas konečně objevíš v Manchesteru?

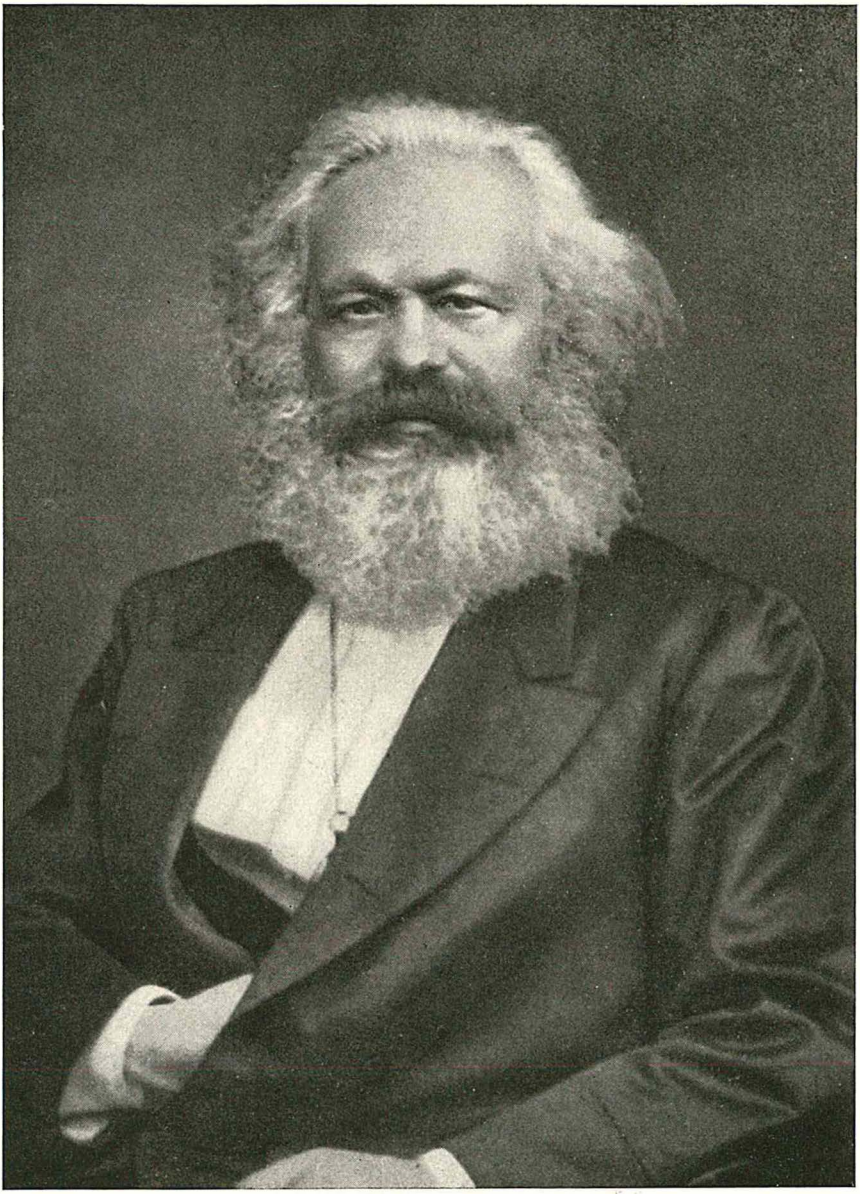
* Pia IX.
** Vilém I.

Uklidnil jsem ho, že si tam zajedeš kvůli obchodu asi už na jaře. Pozdrav paní Lizzy.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno v knize
‚Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

Karel Marx (v polovině sedmdesátých let)

50

Engels Marxovi

do Harrogate

Londýn 10. prosince 73

Milý Mouřeníne,

přikládám tři bankovky po $2^1/_2$ librách; potvrď ihned příjem, abych mohl poslat zbytek.

Od včerejšího rána je hustá mlha, které jsem právě na hodinku unikl procházkou po Heath*. Tam nahoře byla modrá obloha a slunce hřálo, ostrov jasu v moři mlhy.

Ten darebák Roderich Benedix nechal po sobě puch v podobě tlustopisu proti „shakespearománii", v němž do nejmenších podrobností dokazuje, že Shakespeare nesahá ani po kotníky našim velkým básníkům, dokonce ani novodobým. Nezbývá už asi nic jiného než strhnout Shakespeara z jeho piedestalu a postavit tam prdelatého R. Benedixe. Jen v prvním jednání Veselých paniček je víc života a skutečnosti než v celé německé literatuře, a jen Oštíp se svým psem Korábem[135] vydá za všechny německé komedie dohromady. Zato se ale bude Benedix se svým závažným pozadím pouštět do stejně závažných jako laciných úvah o tom, jak Shakespeare často bezstarostně láme přes koleno zápletky svých her a přitom zkracuje nudné — ve skutečnosti ovšem nevyhnutelné — žvanění. Habeat sibi.

Včera jsem dostal geologickou mapu Rýnské provincie. Mé

* Pláň na severním předměstí Londýna.

domněnky, k nimž jsem na místě jen tak odhadem došel, se většinou potvrdily.

Srdečné pozdravy Tussy.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

51

Marx Engelsovi

do Londýna

11. prosince 1873, Harrogate

Milý Engelsi,

poloviny bankovek došly, srdečný dík. Přišel dopis od Sorga; naléhavě Tě žádá, abys mu do New Yorku okamžitě poslal zbývajících 25 výtisků „Aliance".[136]

Zatímco jste Vy tam nahoře měli mlhu, tady bylo úplně jarní počasí a tak čistý vzduch, na jaký člověk v Anglii ani není zvyklý.

Rod. Benedixovi se nedivím. Kdyby on a jemu podobní rozuměli Shakespearovi, kde by vzali odvahu prezentovat publiku svá „veledíla"?

S Bazainem je to nahnuté.[137] Orleanisté nemohli dát najevo svůj patriotismus laciněji než takovýmto morytátem na bonapartistickém generálu. Vévoda d'Aumale je druhý Kato.

Právě jsem psal Gumpertovi,[12] že přijedeme do Manchesteru v pondělí ve 12 hodin.

Salut.

Tvůj

K. Marx

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

52

Marx Engelsovi

do Ramsgate[138]

15. července 1874
11, Nelson Street, Ryde

Milý Frede,

je to opravdu hanba, že jsem Ti ještě nenapsal, ale při absolutním lenošení je to, jak známo, velice obtížné. Tenhle ostrov je malý ráj, zejména pro panstvo, které přeměnilo všechnu nejlepší půdu na parky. Podnikli jsme projížďku lodí kolem ostrova, byli jsme ve Ventnoru, Sandownu, Cowesu, Newportu, a mimoto různé pěší túry. Je však příliš horko, abychom v nich důsledně pokračovali, i když ve srovnání s Londýnem jsou zdejší teploty velmi mírné.

Domorodci jsou tu všude zřejmě velmi pobožní, i když to jsou jinak praktičtí lidé. „Vote for Stanley, *the rich man*"* — to je zde na plakátech v celém okolí. Rydská městská rada, v níž zasedají různí členové rydské přístavní a železniční společnosti a jejíž jednání nahrazují v zdejším tisku anglickou Dolní sněmovnu, je vskutku ukázkou burzovních machinací.

Náš domácí je laický duchovní pro chudé a jeho teologická knihovna — kolem dvou tuctů knih — zdobí náš obývací pokoj. Ačkoli patří k anglikánské církvi, objevil jsem mezi knihami Spurgeonova kázání. V lázeňském domě v Sandownu, kde jsem byl na teplých koupelích, jsem viděl podobnou knihovnu, a na každém kroku narazíš na nápis oznamující nějaké pobožné shromáždění.

* „Volte *boháče* Stanleye".

Lid je tu vskutku velmi chudý a v kostele snad hledá hlavní rozptýlení. Bylo by dost zajímavé prozkoumat, jak se toto původní rybářské obyvatelstvo v krátké době dostalo do tak zubožené ho stavu. „Přelidněním" to určitě není, protože tu není všehovšudy ani 100 000 stálých obyvatel.

Můj zdravotní stav se zlepšil, především nemusím brát prášky, ale hlava přese všechno ještě není docela v pořádku.

Minulou sobotu nás velmi potěšila Lauřička svou návštěvou, bohužel v pondělí večer musela zas zpátky. Když jsme ji vyprovázeli k přístavišti, dorazila z Brightonu skupina výletníků ze spolku abstinentů. Polovina jich bylo opilých. Starší Angličan vedle mne poznamenal, že je to „nejhorší holota, jakou kdy v životě viděl"; a opravdu, ani já jsem nikdy neviděl takovou sbírku ožralých, klackovitých, oplzlých idiotů, ženské nadto byly hrozně ošklivé, všechno to byla „mládež". Pro cizince by byla tato ukázka svobodných Britů otřesná.

Je velmi politováníhodné, že si ruský car* v Sasku nezlámal vaz. Snad sis v novinových notických povšiml, že když Rusové na bruselském kongresu Bismarckovi slibovali souhlas Evropy s jeho válečným programem, šlo jim ve skutečnosti o to, aby tam mohli pokračovat v jednání o námořních právech, zahájeném v Paříži (1856)**. Kdyby byl místo Disraeliho premiérem Gladstone, byl by se jim také tenhle trik podařil. Jak to teď vypadá, může tento kongres skončit jedině krachem.[139]

Střela, která Bismarcka minula,[140] mu přece jen asi na nějakou chvíli zamotala hlavu. Jinak by sotva, i přes kissingenskou kúru, mluvil mj. o „svobodě", kterou německé zemi vydobyli ti, kteří padli ve válce, i on sám. Krásný Vilém*** to ale asi považuje za porušení etikety, že už nikomu nestojí za to, aby po něm střílel.

Pánové ve Francii mají strach, že je rozpustí, proto se chovají tak krotce. Mac-Mahon přes své královskopruské vládní nařízení zřejmě není tak rozhodný, jak se dělá. I on si je vědom, že coup d'état ho podřídí bonapartistům a velmi rychle skoncuje se septe-

* Alexandr II.
** Viz tento svazek, str. 181—182 a 203.
*** Vilém I.

natem. Na druhé straně se i on obává rozpuštění bez předchozí úpravy nebo „zorganizování" úřadu maršála.[141] Jestliže venkované[104] dají přednost svým zájmům před svými ideologickými vrtochy, pak mu přes všechno zdráhání „umožní vládnout". Ale zažily už světové dějiny něco tak komického jako tuto kolizi a její hrdiny? Jestliže to republika projede, určitě na tom nebude mít nikdo větší vinu než profesionální republikáni.

Srdečné pozdravy paní Lizzy a Pumps.

Tvůj
Mouřenín

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

53

Engels Marxovi

do Rydu

11, Abbots Hill, Ramsgate, 21. 7. 74

Milý Mouřeníne,

minulý pátek mi znenadání přišel dopis od Gumperta, datovaný *v Londýně*, přijel tam na operaci a prosí nás, abychom ho navštívili, až to bude mít odbyto (v sobotu). Poslal jsem mu telegram a zároveň i dopis[12] a dnes jsem dostal odpověď, že má operaci šťastně za sebou a že za pár dní snad bude v pořádku. Tento týden anebo počátkem příštího — až co napíše v dalším dopise — se za ním podívám, stejně si musím v Londýně něco obstarat a zajet pro Pumps.

Doufám, že se Tvá „palice" konečně poddala mořskému vzduchu a už nerebeluje.

Karlisté si dopřáli to potěšení, že zastřelili pruského důstojníka. Pruské loďstvo tam teď hned může odplout, aby se revanšovalo, a nemusí Tě už blokovat v Rydu. Je pravděpodobné, že se Prušáci tak jak tak dostanou se Španělskem do křížku. Bismarck zatím pěkně využije svého raněného zápěstí.[140] Určitě z toho bude nový tiskový, shromažďovací, spolčovací etc. zákon.

Obávám se, že se ve Vilémovi* mýlíš. Myslím, že teď bude považovat za jednu z hlavních povinností všech svých ministrů, aby v mírové době zcela v duchu konstitucionalismu zchytali všechny kulky. To je jediná stránka konstitucionalismu, s kterou to míní vážně.

Přítel Dizzy** asi chce být zase ministerským předsedou men-

* Vilém I.
** Benjamin Disraeli.

šiny, když ho jeho pitomí statkáři donutili, aby, snad poprvé v dějinách Anglie, úplně převrátil dvě parlamentní vymoženosti svých předchůdců — tu záležitost se školami a teď komisi pro vybavení škol.[142] Ti hlupáci nevědí, co dělají, když ruší tradiční nedotknutelnost a platnost opatření přijatých jednou provždy. Je to pořádná díra do staré anglické tradice loajality. Ještě pár takových kousků, a nynější toryovský parlament bude vůči voličům v téže situaci jako versailleské shromáždění a bude se svého septenatu držet stejně křečovitě jako Mac-Mahon.[141]

A to je pěkný omezenec! Nejdřív to prušácké poselství, potom poděkování jeho autora[143] a teď týž Mac-Mahon, který ještě nedávno užuž dával povel k útoku, žebrá o odklad! Myslím, že se všichni na nic nezmohou, shromáždění přijímá protichůdná usnesení, a když nedosáhne žádných výsledků, odročí se do zimy, a pak se začne znova točit v bludném kruhu, dokud většina nebude pro rozpuštění. Je-li s to něco udělat, byla by to jen šťastná náhoda, šťastný šťouch při kulečníku, ale tohle shromáždění se dosud ještě nestrefilo ani náhodou.

To je také finančník, tenhle Magne, z přehnaně vysokých nepřímých daní chce dalším zvýšením vyždímat ještě nějaké peníze. A to byla prosím finanční veličina druhého císařství! A jak důstojně se vedle něho vyjímá Gambetta, který sáhodlouhým proslovem obracel na víru ty tři zásadovce — Blanca*, Quineta a spol.! A pobití Italové s pobitými Francouzi k tomu v Avignonu a v Arque nad Petrarkovým hrobem opěvují „svrchovanost latinské rasy"! A němečtí šosáci se zatím utápějí v kulturním boji[144] a angličtí se opájejí státem a církví. Opravdu, vládnoucí třídy propadají hnilobě všude stejně rychle, a dokonce i naši němečtí buržoové jsou v tomto směru plně na výši doby.

Srdečný pozdrav.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Louise Blanca.

54

Marx Engelsovi

do Ramsgate

[Londýn] 4. srpna 74

Milý Frede,

Jenička k Tobě přijede pozítří, pravděpodobný odjezd ve 12 hodin v poledne z Maitlandského nádraží v Kentish Town. Na ten jeden den s ní pojedu.[145]

Moji čtyři svědkové, Manning, Matheson, Seaton a Adcock, se v sobotu přesně ve 12 hodin dostavili k advokátovi, soudci se předložila příslušná potvrzení a advokát to týž den podal na ministerstvo vnitra. Myslím, že se to tento týden rozhodne.[146]

Přikládám Lafarguův dopis, zapomněl jsem Ti o něm napsat.

Před dvěma dny se mi na levém kyčli začal dělat karbunkl. Snad to rtuťová mast rozežene. Spím špatně; malý* mi přirostl k srdci. Srdečný pozdrav všem.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Charles Longuet.

55

Engels Marxovi

do Londýna

Ramsgate středa 12. srpna [1874]

Milý Mouřeníne,

„Selskou válku“* jsem dostal, díky.

Buď tak laskav a ihned pošli, pokud jsi to ještě neudělal, pár řádek o tom, jak se Ti vede. Jenny se od Longueta dozvěděla, že s Tvou nohou není něco v pořádku, a velmi se tím znepokojila, včera říkala, že se kvůli tomu za Tebou bude muset rozjet. Moře jí zřejmě dělá dobře, koupele jí prospívají, kašel, pokud mohu posoudit, přestal, bohužel ji ještě trochu trápí nespavost, proti tomu nevím co dělat, jen jsem jí poradil, aby si šla po obědě trochu zdřímnout, což právě teď se zdarem učinila.

Vůbec by bylo dobré, kdybys jí psal častěji, víš, jak velice na Tobě lpí.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* B. Engels, „Německá selská válka“.

56

Marx Engelsovi

do Ramsgate[1]

[Londýn] 14. srpna 74

Milý Frede,

snad už jsi teď dostal můj dopis, který jsem Ti poslal minulé úterý.[12] Ne-li, pak je třeba obrátit se na poštu, protože nedošel ani další dopis, který psala Tusinka.

Včera jsme se ženou probírali účty a ukázalo se, že měla mnoho mimořádných výdajů. Dal jsem jí tedy z peněz určených na mou cestu[147] 16,5 libry pro domácího a 15 liber pro ni. Zatím mi stačí to, co mi zbude po různých nákupech na cestu, a protože z Karlových Varů asi neodjedu dřív než 18. nebo 20. září, můžeš mi pak poslat potřebnou částku z peněz na příští čtvrtletí.

Je však velmi nepravděpodobné, že budu moci v Karlových Varech zůstat. Minulý týden probíhal ve Vídni proces a proti jednomu z obviněných se mezi jiným jako bod obžaloby uvádělo také to, že zaslal do Londýna fotogram „sociálkomunisty (jak mě prokurátor pojmenoval) K. M.". Soud však neuznal tento bod za trestný.

Na všech universitách v Rusku se opět zatýkalo[148] a v Evropě je zřejmá všeobecná snaha udělat z „Internacionály" opět strašáka.

Buď jak buď, zítra vyrazím, protože jinak bych přijel až na konec sezóny.

Tussy je mnohem lépe; chuť k jídlu roste geometrickou řadou, ale to je právě zvláštnost těchto ženských nemocí, v nichž svou roli hraje hysterie; musíš dělat, jako bys vůbec nepozoroval, že zase žije z pozemských látek. To také přejde, jen co bude docela zdráva.

Karbunkl nebyl velký, ale hodně hluboký, včera hnisání *úplně*

přestalo, bude se to tedy hojit. Štěstí, že jsem nejel dřív. Cestou to mohlo být ošklivé. Longuet ovšem udělal pitomost, že o tom Jeničce psal. Budou-li mě v Karlových Varech otravovat, budu se muset stáhnout až do Hamburku. Borkheim odjel.

Srdečný pozdrav všem.

Tvůj
K. M.

Dostala Jenička „*Lanterne*", posílal jsem ji současně se „Selskou válkou"*?

Jestliže Rochefort tento týden nevydá dobrou „Lanterne", není mu pomoci. Francouzská vláda dělá všechno, co je v lidských silách, aby pomohla druhým k rozumu.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* B. Engels, „Německá selská válka".

57

Marx Engelsovi

do Londýna

1. září 1874
Germania, Zámecký vrch,[149]
Karlovy Vary, Rakousko

Milý Frede,

příští středu tu budu už dva týdny[147] a prachy alias money* mi stačí tak zrovna ještě na třetí týden. Budeš-li mi psát, piš laskavě na svrchu uvedenou adresu, ale na obálce uveď Miss Eleanor Marxovou. Léčba Tussy báječně prospěla; já se cítím lépe, ale nespavost není ještě zdolána.

Žijeme oba přísně podle předpisu. Ráno v 6 hodin u předepsaných pramenů, kde musím vypít sedm sklenic. Mezi dvěma sklenicemi vždy 15 minut, kdy se chodí sem a tam; po poslední sklenici hodinová procházka, konečně káva. Večer před spaním ještě sklenice studené vody.

Já jsem dosud odkázán na vodňanské, ten všední nápoj; ale Tussy dostává denně sklenici plzeňského piva, po kterém žárlivě pošilhávám. Můj lékař, kterého mi předepsal Kugelmann, Rakušan, chováním, řečí atd. jako slavný generál Cecilia, měl zpočátku obavy stran mého pobytu. Na jeho radu jsem zapsán jako *Charles* Marx, *soukromník* z Londýna, kteréžto „*soukromník*" má za následek, že musím ctihodné městské pokladně platit za sebe i za Eleanor dvojnásobnou *lázeňskou taxu*, ale odvrátil jsem podezření, že jsem snad pověstný K. M. Včera mě však jako takového odhalili ve

* jinak peníze.

vídeňském plátku „*Sprudel*“ (lázeňský list) a polského vlastence hraběte Platera (dobrého katolíka, liberálního aristokrata) zároveň jako „šéfa ruských nihilistů“. Patrně to však přijde teď přece jen pozdě, protože mám od města potvrzenku o zaplacení lázeňské taxy. Byl bych mohl také bydlet mnohem levněji, než mě ubytoval Kugelmann, ale při mých zvláštních poměrech bylo užitečné a snad i nutné, abych vypadal úctyhodně. V *žádném případě* nepojedu zpátky přes Hannover, ačkoli to Kugelmann ještě neví, spíš pojedu jižní cestou, kterou jsem přijel. Ten člověk mě už otravuje svými citovými výlevy — či hulvátstvím, kterými zcela bezdůvodně ztrpčuje život sobě i své rodině. Je ale naproti tomu možné, že budu muset zůstat v Karlových Varech pět týdnů.

Okolí je tu velmi krásné, člověk se ani nemůže nabažit toulek po zalesněných žulových kopcích. Jenže v těchto lesích nejsou ptáci. Ptáci jsou zdraví a nemají rádi minerální výpary.

Doufám, že se Jenička trochu zotavila.

Všechny Vás srdečně zdraví

Mouřenín

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

58

Engels Marxovi

do Karlových Varů[1]

Londýn 5. září 74

Milý Mouřeníne,

včera v noci či spíš dnes ráno ve 2 hodiny jsme se opět šťastně vrátili[145] po velmi drsné, ale nádherné plavbě — vlny byly až 20 stop vysoké, Jenny zpočátku trápila trochu mořská nemoc, po *σεισάχθεια** to bylo lepší, po celou dobu byla na palubě na velmi dobře chráněném, teplém místě. Nejvíc ji teď souží nepravidelný spánek, chudinka, celou noc myslí na svého zemřelého chlapečka, a s tím se nedá nic dělat.

Minulou neděli** jsem Ti na Kugelmannovu adresu poslal dopis[12] a křižovaný šek na 30 liber št. vystavený na něho. Kdyby jej nebylo možno proplatit, telegrafuj Miss Burnsové: šek vrácen; šek mi pak pošleš nebo vrátíš, až přijedeš, a já pošlu bankovky. To v nejhorším případě, nevěděl jsem si jiné rady, ale předpokládám, že s šekem, až přijde, bude všechno v pořádku. Kdyby částka nestačila, jak se po přečtení Tvého dopisu, který mne tu očekával***, téměř obávám, napiš pár slov a pošlu víc. Rozhodně však musíš pokračovat v kúře tak dlouho, jak to bude lékař pokládat za nutné, a pro všechny případy přikládám ještě dvě pětilibrovky, které právě ještě mám — a to první polovinu, druhou za několik dní. Podrobnosti o bankovkách dole.

* odlehčení.
** 30. srpna.
*** Viz tento svazek, str. 141.

Ležel tu také dopis od Mesy[150] — velmi příjemné překvapení, velmi milé.

Zdá se mi přirozené, že kúra zpočátku Tvou nespavost spíše vystupňovala, protože vody mají nezbytně dráždivý účinek. Jestliže budeš o těchto příznacích pravidelně referovat lékaři, přizpůsobí tomu své předpisy a bude dbát, aby to nezašlo příliš daleko.

Tento týden — myslím v úterý nebo ve středu — Jenny psala Tussy, psaní snad už došlo.

Náš výlet do jeskyní přežila Jenny bez následků, takže minulé úterý dobře přestála dokonce i dvouhodinový liják při jízdě v otevřeném kočáře — bouřka nás přepadla na zpáteční cestě. Ostatně byla dobře chráněna, měla deštník, nepromokavý plášť a šál. Celkem jsme však měli až do posledka stálé, pěkné počasí, kdežto na kontinentě prý beznadějně pršelo.

Od té doby, co jsme tu byli naposled, se Jersey výrazně změnil. Ohromně se tu staví, elegantní vily, velké hotely, ceny v nich jsou však vysoké, takřka anglické, také všechno zboží je mnohem dražší, londýnský trh také zde žene ceny nahoru. Francouzština rychle ustupuje, děti dokonce i na venkově mluví mezi sebou téměř jen anglicky, téměř všichni obyvatelé pod třicet let mluví anglicky bez jakéhokoli francouzského přízvuku. Na francouzštině pevně lpí jen stará honorace. Jsou tu také dvě malé železnice, na nichž neuslyšíš ani slovíčko francouzsky. Pět různých podnikatelů pořádá v sezóně denně exkurze po ostrově, také jsme se jedné z nich zúčastnili — přes 150 osob v 8—9 vozech — publikum: šosáci, úředníci, příručí a snobové, vzbuzující mnohdy veselost a občas zlost. Už na Jersey odhazuje pravý Brit při takových cestách svou nadřenou kultivovanost, avšak tím svědomitěji ji opět navléká při tabuli. Právě proto, že Jersey ještě platí za laciný ostrůvek a není tedy v módě, dá se tu velmi pěkně pozorovat stoupající zámožnost určitých jedinců — sotva se dají označit za vrstvu — kteří se vyšvihli z anglické maloburžoazie, a s tím spojený rostoucí přepych a strojená noblesa. Vypadá to, že noblesa návštěvníků Jersey každým rokem klesá — ostatně totéž jsme pozorovali v Ramsgate, kde nad tím nejvíc bědoval ten nešťastný holič, který nás loni v dubnu tak nakrátko ostříhal.

Nunc autem domine dimittis* — musím ještě napsat hromadu dopisů a je nejvyšší čas, má-li jít tento dopis doporučeně.

Srdečný pozdrav Tussy i Václavovi.

Tvůj

Generál

D 67, 77773 a 4, Londýn 13. července 1874. 2 libry št. 5 — bankovka Anglické banky, první polovina.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Nyní mě však propusť, pane.

59

Marx Engelsovi

do Londýna[1]

Karlovy Vary 18. září 74

Milý Frede,

v pondělí vyrazíme; jedeme přes Lipsko, kde se trochu zdržím a navštívím Viléma, do Hamburku.[147]

Víš, že na psaní jsem strašně líný; tentokrát to však nebyla pravá příčina mého tvrdošíjného mlčení. První tři týdny jsem *téměř nespal;* to a ta námaha zde Ti všechno vysvětlí.

Přestože se pije jen ráno (večer před spaním si každý dá přinést domů sklenici zvláštního studeného pramene), je člověk po celý den jako v nějakém stroji, který se téměř ani na okamžik nezastaví.

Ráno se vstává v 5 nebo v půl 6. Pak se musí vypít 6 sklenic po sobě u různých pramenů. Mezi jednotlivými sklenicemi musí uplynout aspoň 15 minut.

Pak se připravuje snídaně, především se nakoupí předepsané dietní pečivo. Potom aspoň hodinová procházka a konečně káva, která je zde výborná, v některé kavárně za městem. Nato pěší túra po okolních kopcích; asi tak ve 12 hodin návrat domů, ale obden je ještě koupel, což zase zabere hodinu času.

Pak převléknout a na oběd do některého hostince.

Spát *po* obědě je přísně zakázáno (před obědem je to dovoleno) a právem, jak jsem se přesvědčil při jediném pokusu. Jde se tedy na další výlet, střídavě s vyjížďkou. Návrat do Karlových Varů v 6—8 hodin večer, lehká večeře — a do postele. Někdy pro změnu divadlo (které končí vždy v 9 hodin, jako všechny ostatní zábavy), koncert, čítárna.

Vody tu na člověka působí tak, že je velice vznětlivý; chápeš tedy, že se mi Kugelmann nadlouho zprotivil. Z laskavosti mi dal pokoj mezi svým a Tussiným, takže jsem si ho užil, nejen když jsem s ním byl pohromadě, ale i když jsem byl sám. Jeho neustálé hlubokomyslné žvásty, pronášené hlubokým hlasem, jsem trpělivě snášel, méně už tu sebranku šosáků z Hamburku, Brém a Hannoveru, mužskou i ženskou, která člověku nedala pokoj; když mě však přespříliš otravoval svými rodinnými scénami, došla mi konečně trpělivost. Tenhle arcipedantský, maloměšťácký šosák si totiž namlouvá, že jeho paní nerozumí, nechápe jeho faustovskou, ve vyšších sférách se pohybující povahu, a paničku, která ho po každé stránce převyšuje, trápí nejnemožnějším způsobem. Došlo proto mezi námi ke skandálu; přestěhoval jsem se do vyššího poschodí, a tak jsem se od něho úplně emancipoval (vážně mi zkazil léčení), a usmířili jsme se teprve před jeho odjezdem (minulou neděli). Rozhodně jsem však prohlásil, že do Hannoveru nepojedu.

Docela příjemným společníkem byl Simon Deutsch (týž, s kterým jsem měl hádku v Paříži a který mě tu hned vyhledal); také polovina zdejších lékařských kapacit se seskupila kolem mne a dcery; pro můj zdejší účel, kdy člověk má málo myslet a hodně se smát, jsou to lidé jak dělaní. Také berlínský malíř Knille je velmi roztomilý chlapík.

O svém dobrodružství s Hansem Heilingem Kugelmannem leccos zábavného až v Londýně.

Čím víc se člověk dovídá podrobností „z Rakouska", tím víc nabývá přesvědčení, že to s tímto státem jde z kopce.

Zatím jsem shodil 4 libry (celní váhy) a sám mohu rukou nahmatat, že ztučnění jater je ve status evanescens*. Myslím, že jsem v Karlových Varech konečně dosáhl cíle, alespoň na rok. Byl bych velmi rád, kdybych našel v Hamburku u Meissnera od Tebe pár řádek.

Srdečný pozdrav od Tussy i ode mne paní Lizzy a Pumps.

Tvůj
Mouřenín

* ustupuje.

Zvali mě do Ischlu (dr. Kraus, vydavatel „Wiener Medizinische Zeitung") a pan Oppenheim (bratr paní Kugelmannové, velmi příjemný člověk) mě pozval do Prahy, ale člověku se v určité chvíli chce domů.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

60

Engels Marxovi

do Hamburku[147]

Londýn 21. září 1874

Milý Mouřeníne,

byl bych Ti napsal už dávno, ale podle zpráv z Karlových Varů jsem si nebyl jist, zda Tě tam dopis ještě zastihne.

Těší mě, že Karlovy Vary měly účinek. Budou-li játra v pořádku, uklidní se zase ponenáhlu podrážděná a léčením ještě víc pobouřená nervová soustava. Budeš asi muset prodělat náležitou rekonvalescenci a v Karlových Varech Ti k tomu jistě dají instrukce. Udělali jste hloupost, že jste nejeli přes Drážďany, je to mnohem hezčí cesta, a zrovna teď by Ti hodně prospělo trochu se porozhlédnout po světě. Ale ještě je čas podívat se z Hamburku na holštýnské pobřeží, a to bys měl rozhodně na několik dní udělat, je tam moc hezky. Jsi-li na štíru s penězi, mohl by tě přece založit Meissner, pak bychom mu to odsud vrátili.

Zprávy z bruselskeho kongresu[151] jsi jistě četl v „Times", jsou zřejmě od Wingfielda nebo jak se jmenuje ten člověk, co byl v Haagu. Byl to žalostný přehmat, 14 lidí, samí Belgičané až na 2 lassallovské Němce (Frohme z Frankfurtu a ?*), Schwitzguébel, Španěl Gomez a Eccarius. — Rochat nám poslal náramně veselé vylíčení té věcičky v jednom malém bruselském listu, v „La Gazette".

Dále: ti 2 Scheuové a neúnavný Frankel by nám tu byli málem rozvrátili německý komunistický spolek[152]. Z touhy po činech

* Paul Kersten.

svolali veřejnou schůzi do svého hostince a *pozvali tam tu lassallovskou raubířskou bandu Zilinského a spol.*, kterou teprve před dvěma roky s námahou vyhodili! Dověděl jsem se to, když už bylo pozdě, vynadal jsem Frankelovi a dal jsem mu několik pokynů, jak má postupovat, jenže se samozřejmě stal pravý opak. Takže, jak se dalo očekávat, přišel Zilinski s 50—60 muži (z vlastního spolku tam bylo sotva 10 lidí!), prosadil výbor ze svých přívržence a ve všem bylo po jejich. Nakonec se věc odročila a bylo by s tím tedy jakžtakž po starosti, jenže všechno ještě neskončilo. Protože jsem ještě nemluvil s Lessnerem (který má určitě taky něco na svědomí, jinak by byl přišel), nedostal jsem zatím žádné pořádné hlášení, jak to všechno probíhalo. Frankel je celý ztrápený, jak se vyznamenal, a Tvá žena ho jaksepatří sjela. Scheuové musejí zřejmě do všeho strkat nos.

V Lipsku jsi se možná setkal s Blosem, který bude zítra nebo pozítří propuštěn, ale určitě jsi slyšel, že kolínští dělníci chtějí vydávat deník[153] a že se Blos na mne obrátil, jestli mu smějí dát název „Neue Rheinische Zeitung". — Blos to má redigovat. Protože — na počátku Tvého pobytu v Karlových Varech a dokud od Tebe ještě nedošla žádná zpráva — nebylo možné se s Tebou poradit, musel jsem prozatímně rozhodnout. Vzhledem k tomu, že to je poprvé, co se na nás ti lidé obrátili slušným způsobem, 2., že *my* asi stěží někdy budeme zase vydávat „Neue Rheinische Zeitung", už vzhledem k provinciálnímu postavení Kolína, nic jsem proti tomu, pokud se mne týče, nenamítal a vyslovil jsem také domněnku, že bys asi také souhlasil. Jenny*, s kterou jsem se poradil jako s Tvou zástupkyní, byla rovněž toho názoru. Na porýnské dělníky by to udělalo velice nehezký dojem, kdybychom byli odmítli. Máš-li však pochybnosti, je pořád ještě čas celou věc odvolat.

„Volksstaat" pod Vilémovým** vedením zařazuje nekriticky spoustu materiálu, aby nějak zaplnil stránky, a je čím dál nudnější a horší. Jen tu a tam něco ke čtení.

Zabral jsem se důkladně do učení o podstatě. Když jsem se vrátil z Jersey, byly tu už Tyndallovy a Huxleyovy projevy v Belfastu[154], v nichž se zase projevuje všechna bída a tíseň těchto lidí

* Jenny Longuetová.
** Wilhelma Liebknechta.

ve věci o sobě a jejich bázlivé volání po spásné filosofii. To mě zase po všelijakých trampotách prvního týdne zahnalo zpátky k tématu dialektiky. Chabý rozum přírodovědců může upotřebit z velké „Logiky" jen některé pasáže, ačkoli v tom, co je na věci ve vlastním smyslu dialektické, jde mnohem hlouběji ke kořeni, kdežto výklad v „Encyklopedii"[155] je pro tyhle lidi jako stvořený, doklady jsou většinou vzaty z jejich oboru a jsou průkazné, přitom vzhledem k populárnějšímu výkladu v nich není tolik idealismu; a protože těm pánům nemohu a ani nechci prominout, aby se za trest učili přímo z Hegela, je právě zde ten pravý poklad; tím spíš, že ten starý chlapík je pro ty pány dodnes ještě hodně tvrdý oříšek. Tyndallova vstupní řeč je ostatně to nejodvážnější, co kdy bylo v Anglii na takovém shromáždění řečeno, a vyvolala ohromný dojem a hrůzu. Je vidět, že mu Haeckel se svým rozhodnějším vystupováním nedal spát. Mám *doslovné* vydání v „Nature", které si tu můžeš přečíst. Jeho uznání Epikura Tě pobaví. Tolik je jisté, že návrat ke skutečně myslícímu nazírání přírody postupuje tady v Anglii mnohem opravdověji než v Německu, a místo u Schopenhauera a Hartmanna hledají tu lidé spásu aspoň u Epikura, Descarta, Huma a Kanta. Francouzi 18. století zůstávají pro ně ovšem tabu.

V New Yorku dostali křiklouni a nafukové v generální radě většinu a *Sorge odstoupil** a úplně se stáhl do ústraní. Tím líp. V celé té záležitosti, která už pomalu usíná, nejsme teď už vůbec za nic odpovědní. Ještě štěstí, že máme v rukou protokoly!

Co se týče vysoké politiky, můžeme ji teď naštěstí ponechat vlastnímu osudu; ještě budeme mít dost času vysmát se tomu, až se vrátíš.

Jinak je tu všechno jakžtakž all right, Jenny vypadala předevčírem výborně a měla velmi dobrou náladu. Wróblewskému je líp, chodil na elektroléčbu. O amputaci paže nebylo nikdy ani řeči, jen o vyříznutí části svalu, v němž se pravděpodobně vytvořilo nervové ganglion, které způsobuje bolest. Ale muselo ho to ovšem příšerně sebrat a naše peníze přišly právě v rozhodující chvíli.

* Viz tento svazek, str. 712.

Pozdravuj ode mne srdečně Meissnera; co nevidět mu napíšu ohledně různých věcí.

Srdečné pozdravy Tussy, à revoir.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

DRUHÁ ČÁST

MARXOVY A ENGELSOVY DOPISY JINÝM OSOBÁM

ČERVENEC 1870 — ŘÍJEN 1874

1870

1

Marx Eugenu Oswaldovi

do Londýna

[Londýn] 26. července 1870
1, Maitland Park Road
Haverstock Hill, N. W.

Vážený pane,

především Vás musím požádat za prominutí, že se má odpověď zdržela. Váš dopis přišel ve čtvrtek* v 6 hodin večer; krátce předtím jsem odjel z Londýna na venkov.

Avšak stejně bych se byl na veřejné adrese nemohl podílet[18], poněvadž mě už generální rada Mezinárodního dělnického sdružení, jejímž jsem členem, pověřila sepsáním podobné adresy. Taky jsem ji už napsal, už se o ní diskutovalo a minulé úterý byla jednomyslně přijata. Měla dnes vyjít v „*Times*", ale zřejmě ji neuveřejnily kvůli tomu, že v ní napadám *Rusko*. Nicméně je vyhlídka, že vyjde v „*Pall Mall*".[156] V *Paříži* teď panuje stav obležení. Ve všech ostatních západoevropských zemích a ve Spojených státech máme své orgány.

Bude-li tu adresa otištěna, uvidíte, že se její *politické* pojetí (a právě o ně především jde) shoduje s Vaším, ať už se naše sociální názory sebevíc rozcházejí. V každém případě jsem přesvědčen, že skutečnou schopnost odporu proti návratu nacionálních antagonismů a proti celé nynější diplomacii má *pouze dělnická třída*.

Jinak jsem ochoten i nadále o tomto důležitém předmětu disku-

* 21. července.

tovat. Napište mi laskavě, zda a kdy byste mě poctil svou návštěvou anebo kdy bych Vás mohl zastihnout doma.

S veškerou úctou Váš hluboce oddaný

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky v časopise „Voprosy istorii KPSS", čís. 2, 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

2

Marx Paulu a Lauře Lafarguovým

do Paříže

[Londýn] 28. července 1870

Milé děti,

musíte mi prominout, že jsem tak dlouho neodpovídal. Víte, že nesnáším horko. Připravuje mě o všechnu energii. Na druhé straně jsem měl práce nad hlavu, neboť němečtí „přátelé" na mne vypálili celou mitrailleusu dopisů, na které jsem musel za současných okolností ihned odpovědět.

Chcete se samozřejmě dovědět něco o válce. Jisté je, že L. Bonaparte už propásl svou první příležitost. Víte, že měl původně v plánu zastihnout Prusy nepřipravené, využít překvapení a porazit je. Ve skutečnosti je mnohem snazší uvést do pohotovosti francouzskou armádu — kterou až dosud tvoří jen stálé vojsko — než armádu pruskou, kterou tvoří většinou civilní složky, zejména zeměbrana[157]. Kdyby byl tedy Bonaparte, tak jak měl původně v úmyslu, podnikl náhlý úder třebas jen s napůl sebranými silami, snad by se mu bylo podařilo přepadnout pevnost Mohuč a současně by byl mohl vyrazit směrem na Würzburg, čímž by byl oddělil severní Německo od jižního a vnesl zmatek do tábora svých odpůrců. Nechal si však tuhle příležitost ujít. Zjistil neklamné známky *národního* charakteru války v Německu a ohromilo ho, jak jednomyslně, rychle a bezprostředně se jižní Německo připojilo k Prusku. Jeho obvyklá nerozhodnost, která se tak dobře uplatňovala při jeho staré profesi spiklence plánujícího státní převraty a plebiscity, nabyla převahy, jenže pro válku, která vyžaduje umět se rychle a pevně rozhodnout, se tato metoda nehodí. Nechal svůj původní

plán plavat a rozhodl se shromáždit všechny své síly. Tím *ztratil výhodu udeřit jako první*, výhodu překvapení, zatímco Prusové *získali* čas potřebný k mobilizaci vojska. Dá se tedy říci, že Bonaparte už své první tažení prohrál.

Ať teď budou první válečné události jakékoli, bude to nesmírně vážné. Ani první velké vítězství Francouzů by o ničem nerozhodlo, poněvadž francouzská armáda má teď před sebou tři velké pevnosti, Mohuč, Koblenc a Kolín nad Rýnem, připravené k dlouhodobé obraně. Koneckonců má Prusko k dispozici větší vojenské síly než Bonaparte. Může se dokonce stát, že se Prusům na tom či onom místě podaří překročit francouzské hranice a přenést válčiště na „le sol sacré de la patrie"* — podle šovinistů ze Zákonodárného sboru leží tahle sol sacré jedině na francouzském břehu Rýna!

Oba národy mi připomínají anekdotu o dvou ruských šlechticích provázených dvěma Židy, jejich sluhy. Šlechtic A uhodí Žida šlechtice B, a B odpoví: „Když biješ mého Žida, zbiju já Tvého Žida." Tak se patrně oba národy smířily se svými despoty, poněvadž si vzájemně dovolily bít despotu druhého národa.

V Německu se na válku pohlíží jako na *národní*, protože je to válka obranná. Buržoazie (nemluvě už o krautjunkerech) se předhání v projevech loajality. Člověku to připadá, jako by se dostal zpátky do let 1812 a násl., kdy platilo „für Gott, König und Vaterland"** zároveň s verši toho starého hlupáka Arndta: „Was ist des Deutschen Vaterland!!"

Zpívání *Marseillaisy* na rozkaz prosincového výtečníka[158] je ovšem parodie tak jako celé dějiny druhého císařství. Ale ukazuje to, že cítí, že „*Partant pour la Syrie*"[13] se pro tuhle příležitost nehodí. A na druhé straně si ten starý pitomec Vilém „Anexandr"[159] vyzpěvuje „Jesus meine Zuversicht"[14], maje po jednom boku „lotra" Bismarcka a po druhém „fízla" Stiebera!

V obou případech je to odporná podívaná.

Ale člověk má útěchu v tom, že dělníci protestují jak v Německu, tak ve Francii. Ve skutečnosti pokročil třídní boj v obou zemích natolik, že žádná politická válka nemůže nadlouho obrátit

* „posvátnou půdu vlasti".
** „za Boha, krále a vlast".

kolo dějin nazpět. Naopak si myslím, že nynější válka přinese výsledky, které „oficiální osobnosti" na té či na oné straně naprosto nečekají.

Přikládám dva výstřižky z Liebknechtova „*Volksstaatu*". Uvidíte, že on a Bebel se v *říšském sněmu* chovali skvěle.[160]

Co se mne týče, je mým přáním, aby si obě strany, Prusové i Francouzi, dali vzájemně na pamětnou a aby — což podle mého názoru tak dopadne — *nakonec* zvítězili Němci. Přeji si to proto, že Bonapartova definitivní porážka vyvolá patrně ve Francii revoluci, kdežto definitivní porážka Němců by jedině nynější situaci o dalších 20 let prodloužila.

Anglické horní vrstvy jsou plny morálního rozhořčení proti Bonapartovi, jemuž 18 let líbaly nohy. Tehdy ho potřebovaly jako zachránce svých privilegií, rent a zisků. Zároveň o něm věděly, že sedí na sopce, že ho tohle nepříjemné postavení čas od času nutí narušovat mír a dělá z něho — nehledě na to, že je parvenu — nepříjemného partnera. Nyní doufají, že úloha potlačovat revoluci v Evropě připadne solidnímu Prusku, protestantskému Prusku, Prusku podporovanému Ruskem. Byl by to pro ně rozhodně jistější a ctihodnější policajt.

Pokud jde o anglické dělníky, ti nenávidí Bonaparta víc než Bismarcka, hlavně proto, že je agresor. Zároveň říkají: „Mor na oba vaše rody"[161], a kdyby se snad anglická oligarchie hodlala podílet na válce proti Francii, byl by z toho v Londýně „poprask". Pokud jde o mne, dělám prostřednictvím *Internacionály* všechno, co je v mých silách, abych podněcoval tohoto ducha „neutrality" a mařil záměry „*placených*" (placených „ctihodnými kruhy") vůdců anglické dělnické třídy, kteří se všemožně snaží svést ji na scestí.

Doufám, že Vás opatření týkající se domů v pásmu opevnění nijak nezasáhnou.[32]

Tisíc polibků rozkošnému Šnapíkovi.

Váš vřele milující
Starý čert

Poprvé otištěno rusky v časopise „Voprosy istorii KPSS", čís. 1, 1957

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

3

Marx Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

[Londýn] 29. července 1870

Milý Library,

přikládám výstřižek z „*Pall Mall Gazette*" z 28. července s manifestem generální rady.

Buď tak laskav a připomeň ve svém *překladu* ve „*Volksstaatu*", že jsi dostal manifest *anglicky*.[162] Naši ostatní dopisovatelé z toho pochopí, že jsme neměli čas poslat jim překlady.

V úterý* jsem přeložil generální radě do angličtiny Tvůj a Bebelův protest v říšském sněmu. Byl přijat velice pochvalně.[54]

Ještě jedno. Pan Karl Blind pronesl vlastenecký projev na německém shromáždění v tělocvičně —; přitom tenhle komik vylíčil jako velice důležitou, světobornou událost to, že on, německý Brutus, suspenduje po dobu války svůj republikanismus na oltář vlasti. To bylo I. dějství.

Dějství II.: Karl Blind vlastnoručně popisuje v londýnské „*Deutsche Post*" onen mítink, přičemž jako obvykle přehání jeho důležitost, účast na něm atd.

Dějství III.: Karl Blind píše *anonymní* dopis do „*Daily News*", v němž co nejúchvatněji líčí strhující dojem, který v celém Německu vyvolala veliká řeč přednesená *Karlem Blindem* na mítinku v tělocvičně. Reprodukovaly ji prý všechny německé deníky. Jeden z nich, berlínská „*Volks-Zeitung*", se prý dokonce *odvážila* (!) otisknout ji celou. (Ten hoch je dopisovatelem „*Volks-Zeitung*".) Ani vídeňské

* 26. července.

listy prý nenechaly tuto závažnou událost přejít bez povšimnutí. (Ten hoch o tom sám napsal příspěvek do „*Neue Freie Presse*“.)

To je jeden z tisíců příkladů, jak se tenhle mravkolev pokouší Angličanům namluvit, že je něco jako německý Mazzini.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v „Archiv Marxa i Engelsa“,
sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

4

Marx Johannu Philippu Beckerovi

do Ženevy[163]

[Londýn] 2. srpna 1870
1, Maitland Park Road

Milý Beckere,

moje dlouhé mlčení si lze vysvětlit jedině nedostatkem času. Doufám, že se známe dost dlouho, abychom se nemuseli navzájem přesvědčovat, že naše přátelství je nerozborné.

Poslal jsem manifest generální rady o válce* nejprve do „*Égalité*", poněvadž jsem věděl, že pro „*Vorbote*" je už pozdě. Dnes čekám obtahy a hned Ti je pošlu.

V překladu programu pro kongres (ve „*Vorbote*") nadělal *Jung* různé chyby.[164]

Ad 1: má být: „*O nutnosti zrušit státní dluhy*. Diskuse o právu na odškodnění."

Ad 2: „O vztahu mezi politickou činností a sociálním hnutím dělnické třídy."

Ad 4: „Přeměna cedulových bank v národní banky."

Ad 5: „Podmínky družstevní výroby v národním měřítku."

Ostatně to všechno najdeš ve „*Volksstaatu*".

Co se dál týče kongresu, nemůže se zřejmě za nynějších okolností konat v *Mohuči*. Belgičané navrhli *Amsterodam*. Jsme přesvědčeni, že se kongres musí *odložit*, dokud se poměry nezlepší.

Za prvé máme v Amsterodamu slabou oporu, a důležité je,

* K. Marx, „První adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

aby se kongres konal v zemi, kde už *Internacionála* zapustila pevně kořeny.

Za druhé: Němci nemohou při nynějším nedostatku peněz vyvolaném válkou poslat nikoho — nanejvýš *jednoho* člověka. Francouzi nesmějí opustit zemi bez pasu, tedy bez povolení úřadů. Naše francouzské sekce jsou rozbity, nejzkušenější lidé buď uprchli, nebo jsou ve vězení. *Za těchto okolností* by se mohla snadno opakovat fraška, která se odehrála ve Švýcarsku.[7] Jistí intrikáni by mohli dát v Amsterodamu dohromady umělou většinu. Na takové manévry *oni* potřebné peníze vždycky seženou. Odkud? To je jejich tajemství.

Na druhé straně nemůže generální rada podle § 3 stanov posunout *termín kongresu*. Vzala by však, za nynějších *mimořádných* okolností, odpovědnost za takový krok na sebe, kdyby k tomu u sekcí získala potřebnou podporu. Bylo by tudíž pro nás žádoucí, abychom v tomto smyslu *oficiálně* dostali zdůvodněný návrh od německé skupiny ve Švýcarsku a od ženevské románské skupiny.[28]

Bakunin má, jak víš, v belgické generální radě fanatický nástroj — ztřeštěného *Hinse*. K oběžníku, který vydala generální rada počátkem ledna o „*Égalité*" atd.,* jsem svým jménem — protože funkce tajemníka pro Belgii nebyla momentálně obsazena — připojil denunciaci a charakteristiku Bakunina**. Hins nato napsal generální radě krajně nezdvořilý dopis namířený proti mně osobně (mluvil o mých „*nedůstojných* útocích na Bakunina"), na což jsem mu patřičně odpověděl. Jeho vlivu je jistě třeba připsat, že jsme včera dostali od belgické generální rady oficiální psaní plné obvinění, mj.: „belgická generální rada se usnesla pověřit delegáty příštího kongresu, aby nás volali k odpovědnosti za naše usnesení o románské federální radě***". Říkají, že prý vůbec nemáme právo vměšovat se do této místní švýcarské záležitosti! Podivné, ale sami Bruselští, právě tak jako pařížská „Fédération", nás *přímo* vyzvali, abychom se vměšovali! Krátká paměť!

* K. Marx, „Generální rada federální radě románského Švýcarska".
** „Důvěrné sdělení".
*** K. Marx, „Rezoluce generální rady o federálním výboru románského Švýcarska".

Ať tak či onak, budeme teď muset napsat oběžník a v něm své rozhodnutí motivovat podrobněji. Proto Ti budu velice povděčen, jestliže nám podáš přesnou zprávu o intrikách Aliance[165], o kongresu v La Chaux-de-Fonds a vůbec o švýcarských rozbrojích.

Dostal jsem dopis od ruských přátel v Ženevě.[17] Vyřiď jim za něj můj dík.

Nejlepší by skutečně bylo, kdyby napsali brožuru o Bakuninovi, ale musí se to udělat *brzy*. V tom případě mi už další dokumenty o Bakuninových rejdech posílat nemusejí.

Ptají se mě, co dělal Bakunin roku 1848. Za svého pobytu v Paříži 1843—1848 si hrál na radikálního socialistu. Když vypukla revoluce, odjel do Vratislavi a spojil se tam s *buržoaznímí demokraty*, agitoval mezi nimi za zvolení *Arnolda Ruga* (do frankfurtského parlamentu), tehdy rozhodného nepřítele socialistů a komunistů. Později — roku 1848 — uspořádal v Praze panslavistický sjezd[166]. Sami panslavisté mu předhazovali, že tam hrál falešnou hru. Tomu ale nevěřím. I když se tam (z hlediska jeho panslavistických přátel) dopustil omylů, pak to bylo podle mého názoru „nechtěně". Počátkem roku 1849 vydal Bakunin adresu (pamflet)[167] — sentimentální panslavismus! Jediná chvályhodná věc, kterou lze zaznamenat v jeho činnosti za revoluce, je jeho účast na drážďanském povstání v květnu 1849[168].

Velmi důležité pro jeho charakteristiku je jeho vystoupení ihned po návratu ze Sibiře. O tom je dost materiálu v „*Kolokolu*" a v Borkheimových „Ruských dopisech" v „Zukunft"[169], kterou jistě máš. Ruským přátelům řekni, že osoba, na kterou upozorňovali,* se tu neohlásila, že jsem jejich vzkaz Borkheimovi vyřídil[170] a že budu velice rád, když sem někdo z nich přijede. A nakonec, budu jim velmi zavázán, pošlou-li mi *4. svazek Černyševského*, který právě *vyšel*. Peníze za něj jim pošlu poštou.

Tvůj článek o válce v posledním „*Vorbote*" je velmi dobrý, celá moje rodina, která Tě srdečně zdraví, jej uvítala s nadšením.

Adio.

Tvůj

Karel Marx

* V. I. Serebrennikov.

Přiložený obtah je na *některých místech opraven*, tam, kde byly *tiskové chyby*. Bude tedy lepší překládat z něho než z exempláře, který byl poslán do „Égalité".

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

5

Marx Eugenu Oswaldovi

do Londýna

[Londýn] 2. srpna 1870

Vážený pane,

dočítám se v „*Rappelu*" z *1. srpna* v příspěvku z *Frankfurtu nad Mohanem*, 27. července, mj. toto:

„Město je plné lidí placených za to, aby udržovali náladu pro válku a nenávist proti Francouzům...(sic!) Jeden dopis z Londýna adresovaný *‚Frankfurtským novinám'** obsahuje mimo jiné velmi zajímavé přiznání. Francouzi žijící v Londýně prý mají v úmyslu vydat proklamaci proti této *napoleonské* válce a zvou k tomuto účelu nejvýznačnější německé republikány žijící rovněž v Londýně. Němci prý odmítli připojit se k jejich protestu a prohlásili, že válka ze strany Německa je *defenzivní*."

Tato nevěcná a zkreslená zpráva o Vaší „Výzvě" pochází od *Blinda*, který je dopisovatelem „Frankfurter Zeitung".**

Myslím, že opravou v „Rappelu" (redakce: 18, Rue de Valois, Paříž) nejspíš dosáhnete cíle, který jste původně sledoval.

Váš

K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle strojopisné kopie
Přeloženo z němčiny
a francouzštiny

* „Frankfurter Zeitung und Handelsblatt".
** Viz tento svazek, str. 43–44.

6

Marx Eugenu Oswaldovi

do Londýna

[Londýn] 3. srpna 1870

Milý pane Oswalde,

posílám Vám tímto „černé na bílém" své *ultimátum* a doufám, že Vás uspokojí. Dále jít nemohu.*

Váš
K. M.

I agree with the above address so far as its general sentiments coincide with the manifesto on the war issued by the General Council of the „*International Workingmen's Association*".

Souhlasím s výše otištěnou adresou[18], pokud se její celkový smysl shoduje s manifestem vydaným generální radou „*Mezinárodního dělnického sdružení*"**.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 42–43 a 155.

** K. Marx, „První adresa generální rady Mezinárodního dělnického družení o prusko-francouzské válce".

7

Marx Eugenu Oswaldovi

do Londýna[171]

Londýn 5. srpna 1870

Milý Oswalde,

pošlete laskavě své provolání[18] k nahlédnutí mému příteli L. S. Borkheimovi, a to na jeho soukromou adresu: 10, Brunswick Gardens, Kensington, W.

Srdečný pozdrav dámám.

Váš

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

8

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn] 6. srpna 1870

Milý Jungu,

přikládám „velmi čitelný" *opis* obou rezolucí generální rady o „Mezinárodní alianci socialistické demokracie"*.

Napište Perretovi, aby tyto rezoluce *otiskl*. Je to nejlepší způsob, jak odpovědět „*Solidarité*"[29].

Nesmějí uvést, že je uveřejňují z pověření generální rady, ale *právo* na otištění mají, protože v původních rezolucích rady bylo jejich uveřejnění výslovně stanoveno.[172]

Váš oddaný

Karel Marx

Poprvé otištěno v knize
G. Jaeckh, „Die Internationale", Lipsko 1904

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny a francouzštiny

* K. Marx, „Mezinárodní dělnické sdružení a Aliance socialistické demokracie" a „Rezoluce generální rady o federálním výboru románského Švýcarska".

9

Marx Eugenu Oswaldovi

do Londýna

Londýn 7. srpna 1870

Milý Oswalde,

Iterum Crispinus.[173]

Bedřich Engels svoluje, abyste uvedl jeho jméno pod provoláním[18], ale *notabene s výslovnou podmínkou*, že u jeho podpisu *bude uvedena doslova táž výhrada jako u mého jména.**

Váš

K. M.

H. J. Rothschild, obchodník (Němec, tj. Prus), svoluje k témuž *za téže podmínky.*

Apropos. To místo, kde se naznačuje, i když krajně diplomaticky jemnými výrazy, že válka má ze strany Německa obranný charakter, tam přece zůstalo?

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 47 a 167.

10

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

12. srpna 1870
36, Hardres Street, Ramsgate

Milý Jungu,

v příloze posílám pro generální radu:

1. *Usnesení německého ústředního výboru v Ženevě.*[174] (Románský ústřední výbor Vám pošle dokument stejného obsahu.)

2. Opis usnesení, které mi rovněž došlo z Brunšviku a jehož originál neposílám, protože jsou k němu připojeny ještě všelijaké hlouposti, na které musím odpovědět.[28]

Cítím se velmi mizerně, ale snad mi pomůže mořský vzduch.

Salut.

Váš
K. Marx

Opis

Generální radě Mezinárodního dělnického sdružení v Londýně

Vzhledem k tomu,

že nynější válka v žádném případě nedovoluje konat kongres Mezinárodního dělnického sdružení na evropské půdě — ani tehdy, kdyby se kongres přesto konal, by se ho nemohli němečtí ani francouzští dělníci z naléhavých důvodů zúčastnit,

navrhuje podepsaný výbor, aby vážená generální rada pro tento rok od konání kongresu upustila.

Výbor se domnívá, že tento jeho návrh se také plně shoduje s názorem francouzské sekce Internacionály.

Pokud by byl (jak doufáme) tento návrh přijat, nebylo by také pochyby, že

sídlem generální rady zůstává tak jako tak *Londýn* — což zcela odpovídá návrhu, který jsme zamýšleli předložit na mohučském kongresu.

Výbor
Sociálně demokratické dělnické strany
Německa

tajemník
Bonhorst
L. Kühn, I. předseda *Bracke*, pokladník

Poprvé otištěno v knize
G. Jaeckh, „Die Internationale", Lipsko 1904

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

11

Engels Jenny Marxové

do Ramsgate[1]

Manchester 15. srpna 1870

Milá paní Marxová,[175]

dnes jsem byl v bance, kterou jsem označil Smithovi kvůli referencím, a náhodou jsem se tu dověděl, že se konečně odhodlal vyžádat si informaci; snad ho informace, kterou mu dali (banka je prý ochotna zaručit se za mne desetinásobnou částkou, bude-li to třeba), uspokojí. Takže snad teď o něm brzo uslyším. Jsem moc rád, že už nemusím psát tomu hloupému aristokratickému domácímu, jehož sídlo u Boltonu, v dýmu továrních komínů, vypadá na docela malé hnízdo; zřejmě si ten chlap teď střílí tetřívky v okolních bažinách a zrovna bude mít náladu na to, aby se pouštěl do obchodní korespondence s nájemníky. Zřejmě se ten hlupák jen vytahoval.

Za dnešních francouzských poměrů, kdy se všechno může každým dnem zvrátit — a během 1—2 týdnů k tomu také patrně dojde — je ovšem riskantní najmout si na $3^1/_2$ roku dům a zařizovat ho, ale riskovat se musí.[19] Zdá se mi, že orleanisté si teď *přejí* prozatímní republiku, jako byla v roce 1848, kterou by sami dirigovali; chtějí, aby se tato republika blamovala tím, že uzavře mír, a koruna by pak připadla jejich Orleánům jako jediné nyní možné dynastii. Tahle hra jim ale nemusí vyjít.

Co je horší — kdo se má v případě opravdového revolučního hnutí v Paříži postavit do čela? Nejpopulárnější a jedině vhodný je Rochefort — Blanqui je, jak se zdá, zapomenut.

Štěstí, že je Barbès mrtev. Tenhleten „fous strany" by zas všechno pokazil. Enfin, nous verrons.*

Se svými články[9] jsem měl hodně štěstí, totiž některá malá proroctví, s nimiž jsem přišel ve *vhodnou* chvíli, se dostala do tisku ještě včas, takže je teprve *druhý den ráno* potvrdily došlé zprávy. Byla to čistě šťastná náhoda, ovšem šosákům něco takového obrovsky imponuje.

Od koho byl nedávno ten článek podepsaný „von Thunder-ten-Tronckh"[176], v němž se anglickým šosákům říká pravda tak drze do očí? Vůbec je zvláštní, jak teď najednou Angličané objevují u Němců skvělé vlastnosti a jak se všichni pouštějí do Bonaparta, před nímž se ještě před 4 týdny plazili v prachu. Není horší pakáž než tihle počestní lidé.

Nemám už dnes bohužel čas napsat Tussy**; buďte prosím tak laskavá a vyřiďte jí, že napíšu Kugelmannovi v nejbližších dnech a tamto mu pošlu[177].

Moje žena*** a já Vás všechny srdečně zdravíme a doufáme, že Vám léčba u moře hodně prospěje.

Váš

B. Engels

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Gesamtausgabe, třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Konečně, uvidíme.
** Viz tento svazek, str. 747.
*** Lizzy Burnsová.

12

Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu[178]

1. září 1870
1, Maitland Park Road
Haverstock Hill, Londýn

Vážený pane Sorge,

to, že jsem se vůbec neozval na několik Vašich dopisů, zavinily dvě okolnosti, nejprve „přepracování", později velmi vážná nemoc. Počátkem srpna mě lékaři poslali k moři.[33] Tam mě však na celé týdny ochromil silný ischias. Teprve od včerejška jsem zase v Londýně, ale zdaleka nejsem ještě úplně v pořádku.

Nejprve vřelý dík za Vaše zásilky, zejména také za „Labor Statistics"[179], které jsou pro mne velmi cenné.

Nyní bych rád stručně odpověděl na otázky obsažené ve Vašich dopisech.

Hume byl pověřen propagací mezi Yankeey, svou plnou moc však překročil. Předložím tu věc příští úterý generální radě a předvedu i jeho „legitimace".[180]

Pokud jde o „tajemnictví" pro Spojené státy, má se věc takto: jsem tajemníkem pro tamní *německé* sekce, Dupont pro *francouzské* a konečně Eccarius pro *Yankeeye* a anglicky mluvící část. Proto na našich oficiálních prohlášeních figuroval jako „tajemník pro Spojené státy" Eccarius. Jinak bychom to museli zbytečně rozvádět. Musel bych se např. podepisovat také jako „tajemník pro *ruskou* sekci" v Ženevě atd. Ostatně Eccarius sám — v souvislosti s Cluseretem — přece jasně v jednom newyorském listě vyložil, jak se věci mají.[181]

Příští týden Vám pošlu nový balík členských legitimací.

Žalostné počínání Paříže za války — a to, že se i po strašných porážkách nechává dál ovládat mameluky Ludvíka Bonaparta a španělské dobrodružky Eugénie, ukazuje, jak velice Francouzi potřebují tragickou lekci, aby se znovu vzmužili.

Nynější válka povede, což ovšem ti pruští hlupáci nevidí, právě tak nutně k válce mezi Německem a Ruskem, jako vedla válka z roku 1866 k válce mezi Pruskem a Francií. Tohle je ten *nejlepší výsledek*, který od války pro Německo očekávám. Specifické „prušáctví" nikdy jinak neexistovalo a ani nemůže jinak existovat než v alianci s Ruskem a v poddanosti vůči němu. Mimoto taková válka čís. II pomůže jako porodní bába na svět nevyhnutelné sociální revoluci v Rusku.

Je mi líto, že nějaké nedorozumění, které vůbec nechápu, svedlo mého přítele Vogta* k mylnému názoru na Schilyho.[182] Schily není jen jeden z mých nejstarších a nejdůvěrnějších osobních přátel; je to také jeden z nejschopnějších, nejstatečnějších a nejspolehlivějších členů strany.

Jsem velmi rád, že Meyer** jede jako delegát do Cincinnati.[183]

Váš hluboce oddaný
Karel Marx

Byl bych rád, kdybych mohl dostat k nahlédnutí originál toho Kellogova nesmyslu o penězích[184] (je to pouhý odvar z Braye, Graye, Bronterra O'Briena atd. v Anglii a Proudhona ve Francii). Tady to není k sehnání.

Poprvé otištěno v knize „Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Augusta Vogta.
** Sigfrid Meyer.

13

Marx Sigfridu Meyerovi

do Hobokenu

2. září 1870
1, Maitland Park Road,
Haverstock Hill, Londýn

Milý Meyere,

ve spěchu (protože za chvíli bude poštovní uzávěrka) jen těchto pár řádek. Příští týden Vám napíšu podrobněji. Včera jsem se vrátil z mořských lázní, kam mě lékaři poslali ze zdravotních důvodů,[33] kde mě však prudký a bolestivý záchvat ischiasu na celé týdny ochromil.

První, do čeho jsem se po návratu pustil, byly odpovědi na hromadu dopisů, které jsem tu našel; mezi mými dopisními věřiteli byl s půl tuctem dopisů Sorge. *Váš* dopis někam založili, dostal jsem jej, až když jsem odeslal odpověď Sorgovi*, takže jsem ji už nemohl upravit podle pokynů obsažených ve Vašem psaní.[185]

Ostatně Sorgovi jsem musel napsat stůj co stůj, poněvadž mi poslal noviny a „Labor Statistics" (Massachusetts)[179], ditto poznámky o Humovi — budou pro generální radu užitečné — a 2 vzorky „internacionálních" legitimací[180], které Hume vyrobil, atd. Konečně jsem za žádných okolností nemohl neopravit mylné představy přítele Vogta** o *Schilym* — jednom z mých nejstarších a nejdůvěrnějších přátel.[182]

Potěšilo mě, když jsem ze Sorgova posledního dopisu zjistil, že jste vyslán jako delegát do Cincinnati[183].

* Viz tento svazek, str. 175—176.
** Augusta Vogta.

Jestliže Německý dělnický spolek jmenoval jiné dopisovatele, měl by se mi tento fakt *oficiálně* sdělit, abych to mohl oznámit generální radě.

Salut et fraternité.

Váš

K. M.

Nemůžete mi sdělit bližší podrobnosti o správě železnic na Západě, o kongresových zákonech, které se toho týkají atd.?

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

14

Marx Eugenu Oswaldovi

do Londýna

Londýn 4. září 1870
Ve velkém spěchu

Milý Oswalde,

teprve od soboty* jsem zas v Londýně[33] a měl jsem příliš mnoho práce, abych mohl přijmout Vaše přátelské pozvání.

Budete-li dělat 4. vydání[18], uveďte laskavě místo „Association Internationale *Ouvrière*“ *oficiální* název, který se používá ve Francii: „Association Internationale des Travailleurs“.

Tak jsem měl přece pravdu s tím, že císařství skončí „parodií“.[56]

Váš
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* 3. září.

15

Marx Edwardu Spenceru Beeslymu

do Londýna

[Londýn] 12. září 1870

Vážený pane,

minulou středu* odjel A. Serraillier, člen generální rady Mezinárodního dělnického sdružení, jako zmocněnec rady do Paříže.** Považuje za svou povinnost zůstat tam nejen proto, aby se zúčastnil obrany, ale také proto, aby uplatnil svůj vliv na naši pařížskou federální radu, neboť je skutečně člověkem vynikajících intelektuálních kvalit. Jeho paní byla dnes o tomto rozhodnutí informována. Naneštěstí je se svým dítětem nejen bez haléře, ale Serraillierovi věřitelé, kteří mají vůči němu pohledávky v částce asi 12 liber št., hrozí, že jí prodají nábytek a vyhodí ji na ulici. Za těchto okolností jsme se já a moji přátelé rozhodli jí pomoci, a proto si dovoluji apelovat v tomto dopise také na Vás a Vaše přátele.

Uvidíte, že adresa***, kterou jsem minulý pátek předložil generální radě a která je teď v tisku, se v mnoha bodech téměř doslova shoduje s Vaším pamfletem.[186]

Podle mého soudu bude Paříž donucena kapitulovat, a ze soukromých dopisů, které dostávám z Paříže, vysvítá, že někteří vlivní členové prozatímní vlády jsou na takovýhle obrat událostí připraveni.

Serraillier mi dnes napsal, že jedině spěch, s nímž Prusové po-

* 7. září.

** Viz tento svazek, str. 73.

*** K. Marx, „Druhá adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

chodují na Paříž, může zabránit novému *červnovému povstání!* Ani po pádu Paříže nebude Francie zdaleka ztracena, splní-li provincie svou povinnost.

Pařížská federální rada mě bombarduje telegramy, které mají všechny jeden cíl: *uznání Francouzské republiky Anglií.* Pro Francii je to ve skutečnosti *velmi důležité.* To jediné se dá teď pro ni udělat. Pruský král* jedná oficiálně s Bonapartem jako s francouzským vládnoucím panovníkem. Chce ho znovu dosadit na trůn. Francouzská republika nebude oficiálně existovat, dokud ji neuzná britská vláda. Ale nesmí se ztrácet čas. Což své královně** a své oligarchii dovolíte, aby na Bismarckův diktát zneužily obrovského vlivu Anglie?

Váš oddaný
Karel Marx

Apropos. Teď právě se v anglickém tisku vede spousta zbytečných řečí o „našich obranných opatřeních". V případě války s Pruskem či s ostatními vojenskými mocnostmi na kontinentě máte jediný, zato však neselhávající útočný prostředek — zničit jejich námořní obchod. Toho můžete dosáhnout jen obnovením svých „námořních práv", která byla v pařížské smlouvě z roku 1856 v důsledku kabinetní intriky, aniž by to parlament potvrdil, odstoupena Rusku. Rusko přikládá tomuto bodu tak rozhodující význam, že přimělo Prusko, aby hned na samém začátku války zdůraznilo tyto klauzule pařížské „dohody"[187]. Prusko to ovšem udělalo s největší ochotou. Za prvé nemá *žádné* loďstvo. Za druhé je pochopitelně společným zájmem kontinentálních vojenských mocností přimět Anglii, jedinou evropskou námořní velmoc, aby obětovala nejúčinnější prostředek vedení námořní války na oltář humanity! Privilegium nehumánnosti — a žádná válka se nedá vést „humánním" způsobem — zůstává vyhrazeno pozemnímu vojsku! Kromě toho tato diplomatická „filantropie" předpokládá, že majetek — vždycky na moři, nikdy ne na souši — je posvátnější než lidský život. To je důvod, proč se obalamucení angličtí továrníci a obchod-

* Vilém I.
** Viktorii.

níci nechali podvést pařížskými klauzulemi o námořní válce — které jim nejsou k ničemu, protože je nepřijaly Spojené státy. A jedině ve válce s nimi by mohla mít taková podmínka pro anglické lichváře nějakou cenu. Pohrdání, jímž teď Anglii častuje Prusko a Rusko (které si klidně pochoduje do Indie), lze připsat jen jejich vědomí, že v útočné pozemní válce nemůže Anglie nic podniknout a že se pro případ námořní války, kdy by na ní všechno záviselo, odzbrojila, či spíš byla odzbrojena svévolným aktem, který uskutečnil Clarendon podle Palmerstonových tajných instrukcí.* Vyhlašte zítra, že tyto klauzule pařížské smlouvy — které ani nemají formu smluvních klauzulí — jsou pouhý cár papíru, a ručím Vám za to, že se tón kontinentálních vychloubačů okamžitě změní.

Poprvé otištěno v časopise „The Social-Democrat", sv. VII, čís. 4—6, Londýn 1903

Podle textu časopisu
Přeloženo z angličtiny

* Viz tento svazek, str. 203.

16

Marx Césaru De Paepovi

do Bruselu

[Londýn] 14. září 1870

Milý občane,

přikládám dva výtisky naší adresy*, jeden pro „*L'Internationale*", druhý pro „*La Liberté*". Nemám čas ji přeložit, Dupont je v Manchesteru a Serraillier jako delegát generální rady v Paříži. Všechen čas mi zabírá korespondence s Německem a agitace mezi anglickými dělníky.

Náš ústřední výbor v Brunšviku uveřejnil 5. září provolání k „německým dělníkům" proti anexi francouzského území, za mír s republikou.[80] Na rozkaz generála Vogela von Falckensteina, toho bezectného Prušáka, který se vyznamenal svým vandalstvím ve Frankfurtu (1866)[188], byly nejen zkonfiskovány manifesty, ale všichni členové výboru — dokonce i ten chudák, který manifest vytiskl — byli zatčeni a odvezeni jako zločinci v okovech do Lötzenu, města ve Východním Prusku.[84] Jak víte, byl na celém pobřeží severního Německa vyhlášen válečný stav pod záminkou, že by se mohli vylodit Francouzi, a tak mohou vojenští pánové zatýkat, soudit a střílet, jak se jim zachce. Ale i v ostatních částech Německa, kde nebyl vyhlášen válečný stav, nastolili Prušáci za podpory buržoazie vládu teroru, namířenou proti každému nezávislému mínění. Přes tento teror a přes pokřik buržoazních patriotů se němečtí dělníci chovají obdivuhodně.

Mrzí mě, že o našich francouzských soudruzích to říci nemohu.

* K. Marx, „Druhá adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

Jejich manifest[74] byl absurdní. „Vraťte se za Rýn!" Zapomínají, že Němci nepotřebují překračovat Rýn, aby se dostali domů, stačí, když se stáhnou do Falce a Porýnské (pruské) provincie. Jistě si dovedete představit, jak toho šovinistického hesla využily oficiální Bismarckovy noviny! Celý tón manifestu je absurdní a vůbec neodpovídá duchu *Internacionály.*

Neměl jsem čas opsat Vám celý dopis, který jsem dostal od Serrailliera, ale snad postačí tento odstavec, aby Vám bylo jasné, jaká je v Paříži situace. Je naší povinností neklamat sami sebe iluzemi.

„Nechce se nám věřit, že lidé, kteří mohli být šest let internacionalisty, kteří bořili hranice a v nikom už nechtěli vidět cizince, dospěli nakonec tam, kde jsou teď, a to jen proto, aby si udrželi umělou popularitu, na niž dříve či později doplatí. Když se rozhořčuji nad jejich postojem, odpovídají, že kdyby mluvili jinak, hnali by je svinským krokem. A tak se jim zdá pohodlnější tajit před těmi nešťastníky skutečnou situaci Francie, místo aby se pokusili — s rizikem, že ztratí svou popularitu — přivést je zas k rozumu, což by Francii podle mého názoru prospělo mnohem víc. A potom, do jaké situace přivádějí *Internacionálu* svými ultrašovinistickými řečmi! Kolik generací potrvá, než se vymýtí hluboký nacionální antagonismus, který se snaží rozdmýchat všemi prostředky, jaké si ve své ubohé představivosti vymyslí! Ne že by byli hloupí, to vůbec ne. Vědí přece právě tak dobře jako já, že národ klamou, když mu lichotí; cítí, že ztrácejí půdu pod nohama, řekl bych spíš, že se bojí přiznat se otevřeně k Internacionále, a ať to vypadá sebehloupěji, výsledek je, že jim nezbývá nic jiného než parodovat revoluci z roku 93!"

To všechno však, doufám, skončí tváří v tvář blízké a *nevyhnutelné* kapitulaci Paříže. Neštěstím Francouzů, dokonce i dělníků, jsou *velké vzpomínky!* Bylo by třeba, aby události jednou provždy rozbily tenhle reakční kult minulosti.

Provolání otištěné v příloze k „*Solidarité*[189]" mě nepřekvapilo. Věděl jsem dobře, že ti, kteří hlásají absolutní abstenci od politiky — jako by dělníci byli nějací mniši, kteří si izolovaně od velkého světa zbudují svět pro sebe —, vždycky, jakmile dějiny začnou bít na poplach, upadnou do buržoazní politiky.

Anglický tisk je — až na několik málo listů — zaprodán z větší části Bismarckovi, z menší L. Bonapartovi, který zachránil dost peněz, aby si mohl koupit celou armádu. Přesto jsem našel prostředky, jak se s pány Prušáky utkat na život a na smrt.

Naši pařížští přátelé mě bombardovali telegramy, v nichž mě poučují, jak si mám počínat v Německu. Myslím, že vím o něco líp než Pařížané, jak jednat se svými krajany.

Byl bych Vám velmi povděčen, kdybyste mi napsal pár řádků o situaci v Belgii.

Salut et fraternité.

Karel Marx

Poprvé otištěno v časopise „L'Actualité de l'histoire", čís. 25, Paříž 1958

Podle textu časopisu
Přeloženo z francouzštiny

17

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[190]

[Londýn] 14. září 1870

Milý Václave,

přikládám adresu*.

Můj čas tak dokonale vyčerpávají „záležitosti Internacionály", že se nikdy nedostanu do postele dřív než ve 3 hodiny v noci. To na omluvu mého zarputilého mlčení.

Srdečné pozdravy paní komtese a Fanynce**.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Druhá adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

** Gertrudě a Franzisce Kugelmannovým.

18

Marx Eugenu Oswaldovi

do Londýna

[Londýn] 14. září 1870

Milý Oswalde,

přikládám 50 výtisků naší nové adresy*. Jsou v ní nějaké tiskové chyby, ale ne takové, že by měnily smysl. V druhém vydání budou opraveny.

Náš ústřední výbor pro Německo (se sídlem v Brunšviku) vydal 5. září manifest k německým dělníkům proti anexi Lotrinska a Alsaska, za uznání Francouzské republiky atd.[80] Na rozkaz Vogela von Falckensteina nejenže zkonfiskovali manifesty, ale *všechny členy výboru* — a navíc i nešťastného tiskaře manifestu — uvěznili a v *poutech* dopravili do Lötzenu ve Východním Prusku[84]. Rozeslal jsem o tom hned zprávu** do různých londýnských listů a uvidím, jestli takovou věc otisknou.

Naše vítězství na včerejším mítinku nad elementy, které byly jednak *podplacené* Mírovou společností[38], jednak ideologicky slabé, byla čirá náhoda. Měli jsme jako vždy v úterý právě zasedání generální rady Internacionály, když sem telegrafovali přátelé ze Strandu, abychom jim přišli na pomoc, jinak že budou přehlasováni. To se pak také stalo.[87]

Musíte mi prominout, že jsem neodpověděl už dřív. Jsem na tom se záležitostmi Internacionály tak, že jsem si od svého návratu[33] nikdy nešel lehnout dřív než ve 3 hodiny v noci.

* K. Marx, „Druhá adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

** „O zatčení členů brunšvického výboru".

Liebknecht byl tak pošetilý, že mi nedal žádnou tajnou adresu. Všechny dopisy adresované přímo jemu policie zadržuje.

Nějaké číslo „Volksstaatu" Vám najdu, ale musím je dostat zpátky, právě tak i čísla, která jsem Vám už dal, protože si celý ročník schovávám.

Váš
K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle strojopisné kopie
Přeloženo z němčiny

19

Marx Johannu Philippu Beckerovi

do Ženevy[191]

[Londýn] 14. září 1870

Milý Beckere,

přikládám pro „*Égalité*" adresu generální rady*. Zítra dostaneš *německý překlad*, který jsem sám dělal (neboť jsem to původně napsal anglicky). V německém překladu je určeno několik vět Německu, speciálně dělníkům, už jsem je nestačil vpravit do anglického znění.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinénija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Druhá adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

20

Marx Johannu Philippu Beckerovi

do Ženevy

[Londýn 15. září 1870]

Milý Beckere,

překlad* do „Volksstaatu" jsem poslal o několik dní dřív, poněvadž to víc spěchalo. Ovšem *tenhle* je na některých místech opraven.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Druhá adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

21

Marx Edwardu Spenceru Beeslymu

do Londýna

Londýn 16. září 1870

Vážený pane,

musíte mi prominout, že Vás znovu obtěžuji dopisem*, ale *à la guerre comme à la guerre***.

Nejhorší prognózy vyslovené v obou adresách generální rady Internacionály*** se už staly skutečností.

Prusko, ačkoliv prohlásilo, že válčí proti Ludvíku Bonapartovi, a ne proti francouzskému lidu, vede teď válku proti francouzskému lidu a uzavírá mír s Bonapartem. Pustilo vrahy ze řetězu. Vyhlásilo, že má v úmyslu dosadit buď jej, nebo jeho rodinu znovu do Tuilerií. Podlé „*Times*" se dnes pokoušejí odbýt to jako pustý žvást. Vědí, nebo by měly vědět, že to bylo otištěno v berlínském „*Staatsanzeigeru*" (pruském „*Moniteuru*"). Z polooficiálních pruských novin, jako je „*Kölner Zeitung*", zjišťuji, že ten starý pitomec, král Vilém, věren tradicím svého hohenzollernského rodu, už padá k nohám cara† a úpěnlivě prosí, aby byl car tak velkodušný a použil ho jako svého vazala proti Turkům! Konečně už v Německu nastoupila reakce. Naši lidé z Brunšviku, abych začal s tímhle, byli, jak jsem Vám napsal, odvezeni v řetězech jako sprostí zločinci na východní hranice.[84] Ale to je jen jeden případ ze sta.

Po první německé válce za nezávislost proti Napoleonovi I.

* Viz tento svazek, str. 180–182.

** válka je válka.

*** K. Marx, „První" a „Druhá adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

† Alexandra II.

trvala divoká a krutá honba vlády na takzvané demagogy[86] *(die demagogischen Untersuchungen*)* plných 20 let! — ale začala až po ukončení války. Teď začala perzekuce ještě před uzavřením míru.

Tehdy byla jejich perzekuce namířena proti pošetilým idealistům a lehkomyslné mládeži (universitním studentům) z řad buržoazie, byrokracie a aristokracie. Teď je namířena proti dělnické třídě.

Pokud jde o mne, všechny ty přečiny pruské vlády *mě potěšily*. Vytrhnou Německo z nečinnosti. Myslím si však, že byste měl udělat toto: První adresu generální rady o válce uveřejnila v plném znění jedině „*Pall Mall*“[156], avšak výňatky z ní a dokonce úvodníky o ní se objevily i v mnoha jiných listech. Tentokrát, ačkoli byla adresa poslána všem londýnským listům, se o ní žádný z nich ani nezmínil, s výjimkou „*Pall Mall*“, která přináší velmi stručný výtah.[192]

(Mimochodem, tyto noviny, které se k Vám zachovaly tak hezky ve včerejším čísle[193], mají vůči mně určité soukromé závazky, protože jsem jim doporučil „Poznámky o válce“[9] od mého přítele Engelse. Udělal jsem to na návrh A. B.**, který občas propašoval do „*Pall Mall*“ pár článků o „Internacionále“. Proto naši druhou adresu v tom listě úplně neututlali.)

Z kontinentu, kde lidé byli a jsou zvyklí, že se i v Moskvě a Petrohradě, i ve francouzském tisku za bonapartovské vlády, ba i teď v Berlíně píše o manifestech Internacionály seriózně a že je ten či onen list reprodukuje v plném znění, se nám znovu a znovu dostává výtek, že se nesnažíme plně využít „svobodného“ londýnského tisku. Tito lidé nemají ovšem žádnou představu o tom, jak hluboce zkorumpovaná je celá ta cháska, kterou už dávno William Cobbett ocejchoval jako „prodejnou, bezectnou a nevzdělanou“, a ani by tomu nevěřili.

Myslím si tedy, že byste prokázal *Internacionále* největší možnou službu — a já už bych se postaral, aby Váš článek přetiskly *naše* noviny ve Španělsku, Itálii, Švýcarsku, Belgii, Holandsku, Dánsku,

* vyšetřování demagogů.
** Nicolase Léona Thieblina.

Uhrách, Německu, Francii a ve Spojených státech —, kdybyste uveřejnil ve „*Fortnightly Review*" něco o Internacionále, o manifestech generální rady k této válce a o tom, jak s námi zachází tento vzorný tisk, ten „svobodný" anglický tisk![194] Tihle chlapi ve skutečnosti otročí pruské policii víc než berlínské noviny.

Lafargue, který v současné době vydává noviny* v Bordeaux, posílá Vám a paní Beeslyové nejsrdečnější pozdravy.

Váš oddaný
Karel Marx

Poprvé otištěno v časopise „The Social-Democrat", sv. VII, čís. 4—6, Londýn 1903

Podle textu časopisu
Přeloženo z angličtiny

* „Défense nationale".

22

Marx Eugenu Oswaldovi

do Londýna

[Londýn] 23. září 1870

Milý Oswalde,

zároveň s dopisem Vám posílám „Volksstaat" (čís. 72—76) a „Volkswille" (čís. 34); obojí mi musíte vrátit do *příštího pondělka**.

„Zukunft" mi dochází jen příležitostně. Čísla, která má u sebe Engels, *nejsou* ještě vybalena, stejně jako ostatní domácí potřeby, které si právě přivezl z Manchesteru[195]. To je také důvod, proč jsem *dosud nemohl* přijmout Vaše přátelské pozvání. Napřed musím mít v pořádku Engelse a jeho rodinu.

Jsem toto ovelo *proti* Vašemu neutralizačnímu plánu[196] a taky jsem se o tomto plánu, s nímž jsem se seznámil i z jiných pramenů, už v tomto smyslu podrobně vyjádřil.

Kdyby šlo vážně o vojenské zabezpečení Německa, muselo by úplně stačit zbourat pevnosti kolem Met a Štrasburku.

Tohle Bismarck ví. Ví rovněž, že vytvoření neutrálního pásma na této straně by nemohlo znamenat víc a že pro smír s Francií, který se později zase stane nutností, by to znamenalo ještě *mnohem míň*, vlastně *nic*. Je to jedno z těch opatření, která všechno zkazí a nejsou k ničemu.

Uvažte dále, že celá opozice v Německu je určitou, v důsledku vládního pronásledování rostoucí silou jen *proto* a *potud*, *pokud* vystupuje *přísně principiálně*.

To cítí nejen dělníci, ale i lidé jako Jacoby, lidé jako Ludwig

* 26. září.

Simon z Trevíru, a dokonce Jakobus Venedey! Jakmile tahle velmi pestrá opozice začne diplomatizovat, je všechno ztraceno. Diplomatizováním by absolutně nic nezískala, ale kdyby takto přistoupila na...*, ztratila by právo prohlásit: Anektujte, chcete-li. My prohlašujeme tuto anexi za neplatnou!

Ostatně hlavní osobou teď není Thiers, ale Jules Favre. Strhnout pevnosti navrhl *nejprve* oficiální „*Journal de Pétersbourg*“[197] a francouzská prozatímní vláda to hned přijala. Může-li vůbec něco zlomit vliv té vojenské pakáže na krásného Viléma**, pak to jsou pokyny z Petrohradu.

Váš
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle strojopisné kopie
Přeloženo z němčiny

* Tak v strojopisné kopii.
** Viléma I.

23

Marx Edwardu Spenceru Beeslymu

do Londýna

[Londýn] 19. října 1870

Vážený pane,

Deák je proti dělníkům. Je to v podstatě anglický whig v uherském vydání.

Pokud jde o Lyon,[198] dostal jsem dopisy, které se k uveřejnění nehodí. Nejprve šlo všechno hladce. Pod tlakem sekce „Internacionály" byla vyhlášena republika, dříve než k tomu došlo v Paříži. Ihned se vytvořila revoluční vláda — *Komuna* — která se skládala jednak z dělníků náležejících k „Internacionále", jednak z radikálních buržoazních republikánů. Ihned byly zrušeny obecní dávky, a právem. Bonapartističtí a klerikální intrikáni byli zastrašeni. Byla učiněna energická opatření pro vyzbrojení všeho lidu. Buržoazie, i když s novým řádem ve skutečnosti nesympatizovala, jej začala alespoň mlčky trpět. Lyonská akce měla okamžitě ohlas v Marseille a Toulousu, kde jsou sekce „Internacionály" silné.

Ale ti pitomci Bakunin a Cluseret přišli do Lyonu a všechno pokazili. Protože oba patří k „Internacionále", měli bohužel dost vlivu, aby naše přátele zmátli. Byla obsazena — na krátkou dobu — radnice a vydány nejztřeštěnčjší dekrety o *zrušení státu* a podobné nesmysly. Jak jistě chápete, už sama skutečnost, že Rus, který byl v buržoazním tisku označen za Bismarckova agenta, si dělal nárok být vůdcem *Comité du Salut de la France*[199], úplně postačila, aby vyvolala zvrat ve veřejném mínění. Pokud jde o *Clusereta*, choval se jako blázen a zbabělec zároveň. Oba dva Lyon po svém neúspěchu opustili.

V Rouenu jako ve většině ostatních francouzských průmyslových měst následovaly sekce Internacionály příkladu Lyonu a vynutily si oficiální přijetí dělníků do „výborů obrany".

Přesto Vám musím říci, že podle všech informací, které dostávám z Francie, dává buržoazie celkem přednost pruskému jařmu před vítězstvím republiky se socialistickými tendencemi.

Váš oddaný
Karel Marx

Posílám Vám jeden výtisk „*New York Tribune*", který jsem včera dostal. Byl bych Vám vděčný, kdybyste mi jej po přečtení vrátil. Je v něm článek o Internacionále. Kdo jej napsal, nevím, ale podle stylu a formy je bezpochyby autorem pan Dana.

Rovněž přikládám tři výtisky „*Défense nationale*", které Vám s uctivými pozdravy posílá Lafargue.

Poprvé otištěno v časopise „The Social-Democrat", sv. VII, čís. 4—6, Londýn 1903

Podle textu časopisu
Přeloženo z angličtiny

24

Marx Peteru Imandtovi

do Dundee

[Londýn] 11. listopadu 1870

Milý Imandte,

Tvůj synovec* přijel včera ráno. Tvůj dopis došel dnes. Rozhodli jsme se však na rodinné poradě, že tu Imandt junior zůstane do středy a pak odjede parníkem.

Za prvé, co se týče odjezdu samého, neradi bychom tak rychle přišli o jeho společnost a on sám si potřebuje trochu oddechnout.

Za druhé, pokud jde o způsob cesty, přijel sem ze Southamptonu celý promrzlý a cesta vlakem do Dundee (zvlášť ve 3. třídě) by ho příliš unavila, kdežto na parníku v první třídě bude mít za svých 20 šilinků zaručeno náležité teplo.

Je to velmi solidní a velmi vzdělaný mladý muž, který se nám všem moc líbí.

Doufám, že budeš s takovým uspořádáním spokojen.

Salut.

Tvůj
K. M.

Apropos, náš Vilém, ne král, ale W. Liebknecht, strašně dopaluje Prušáky ve svém „*Volksstaatu*", třebaže si při své zabedněnosti myslí, že je jeho povinností tvrdit o všem, že je to černé, říká-li protivník, že je to bílé, a naopak; bere tedy všechny fráze takového Gambetty a spol. za bernou minci a fakticky tak vodí za nos své

* Robert Imandt.

čtenáře, tak jako Francouze krmí jejich vládci falešnými zprávami.

Pan Freiligrath začal mezitím produkovat myšlenky nacionálně liberálních šosáků. A právem. Musí přece něco vrátit z peněz, které vybral od buržoů a strčil do vlastní kapsy.[200]

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinënija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

25

Marx holandským a vlámským členům Internacionály

do Bruselu

[Londýn mezi 3.—9. prosincem 1870]

Prosíme své nizozemské přátele, aby pravidelně posílali generální radě Mezinárodního dělnického sdružení v Londýně své orgány „*De Werkman*“, „*Asmodée*“, „*De Toekomst*“, antverpský „*De Werker*“ atd. na tuto adresu:

Karel Marx, Modena Villas, Maitland Park, Haverstock Hill, Londýn, Anglie.

Poprvé otištěno v listu „L'Internationale“, čís. 100 z 11. prosince 1870

Podle textu listu
Přeloženo z francouzštiny

26

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[190]

Londýn 13. prosince [1870]

Milý Kugelmanne,

mé dlouhé mlčení si musíš vysvětlit tím, že jsem byl za téhle války, která většinu zahraničních korespondentů generální rady přilákala do Francie, nucen vést *téměř celou mezinárodní korespondenci*, což není žádná maličkost. Mimoto při „*svobodě poštovního styku*", jaká teď vládne v Německu a zejména v Severoněmeckém spolku a ještě „zejména" v Hannoveru, je nebezpečné, ne sice pro mne, ale spíš pro ty, s nimiž si v Německu dopisuju, píšu-li jim o svých názorech na válku; a o čem se dá jinak momentálně psát?

Chceš na mně např. naši první adresu o válce. Tu jsem Ti už poslal. Zřejmě ji zadrželi. Dnes Ti přikládám jak obě adresy*, které vyšly jako jedna brožura, tak článek profesora Beeslyho z „*Fortnightly Review*"** a dnešní „*Daily News*". Protože je to prusofilský list, tak to snad projde. Profesor Beesly je comtovec a jako takový cítí povinnost provádět nejrůznější hlouposti, ale jinak je to velmi schopný a smělý člověk. Je profesorem dějin na londýnské universitě.

Vypadá to tak, že Německo zajalo nejen Bonaparta, jeho generály a jeho armádu, ale že se s ním v této zemi dubů a lip aklimatizoval i celý imperialismus se všemi svými neduhy.

* K. Marx, „První" a „Druhá adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

** Viz tento svazek, str. 192—193.

Pokud jde o německého buržou, neudivuje mě ani v nejmenším, že je posedlý dobyvačností. Jednak je ziskuchtivost životní princip každé buržoazie, a zabrat cizí provincie znamená vždycky „brát". Kromě toho zažil německý měšťák s nejuctivější oddaností od svých zeměpánů a zejména od Hohenzollernů tolik kopanců, že to pro něho musí být pravý požitek, když tytéž kopance dostává pro změnu také jednou cizinec.

Ať tak či onak, tato válka nás osvobodila od „buržoazních republikánů". Připravila téhle čeládce strašlivý konec. A to je důležitý výsledek. Poskytla našim profesorům nejlepší příležitost, aby se blamovali před celým světem jako servilní pedanti. Poměry, které budou jejím důsledkem, budou nejlepší propagandou našich zásad.

Tady v Anglii bylo veřejné mínění na začátku války ultrapruské; teď se zvrátilo v pravý opak. V kabaretech například německé zpěváky s jejich Wi-Wa-Wacht am Rhein[201] obvykle vypískají, kdežto francouzské zpěváky s Marseillaisou doprovázejí sborem. Nehledě na to, že lidové masy s republikou vysloveně sympatizují a že honorace je silně popuzena už teď očividným spojenectvím Pruska s Ruskem a nestoudným tónem pruské diplomacie po vojenských úspěších, vyvolal tu všeobecné rozhořčení způsob vedení války — systém rekvizicí, vypalování vesnic, střílení franktirérů[202], zajímání rukojmí a podobné rekapitulace z dob třicetileté války. Ovšem, Angličané dělali totéž v Indii, na Jamajce atd., ale Francouzi nejsou ani Indové, ani Číňané, ani negři, a Prusové nejsou božského původu jako Angličané! Je to ryze hohenzollernská idea, že se národ dopouští zločinu, pokračuje-li v obraně, když už je jeho stálá armáda rozprášena. Pruská lidová válka proti Napoleonovi I. byla ve skutečnosti čackému Bedřichu Vilémovi III. trnem v oku, jak se lze přesvědčit z práce profesora Pertze o Gneisenauovi, který ve svém nařízení o domobraně udělal z franktirérské války systém[203]. Bedřicha Viléma III. hryzlo právě to, že se lid bil na vlastní pěst a nezávisle na nejvyšších rozkazech.

Ještě však není všem dnům konec. Válka ve Francii se může ještě „škaredě" obrátit. S odporem Loirské armády[204] se „nepočítalo" a nynější rozptýlení německých sil napravo i nalevo má jen

nahánět hrůzu, ve skutečnosti ale nemá jiný účinek, než že všude probouzí obrannou sílu a útočnou oslabuje. Také vyhrožování bombardováním Paříže je pouhý trik. Na samo město Paříž to s největší pravděpodobností nijak vážně nezapůsobilo. Co je platné rozstřílet pár předsunutých opevnění, udělat průlomy, když obležených je víc než obléhajících? A jestliže se obležení bili tak znamenitě při výpadech, kdy se nepřítel hájil v zákopech, což teprve, kdyby se vyměnily úlohy?

Jediný reálný prostředek je Paříž vyhladovět. Protáhne-li se však tato lhůta natolik, aby se mohly utvořit armády a rozvinout lidová válka v provinciích, pak se ani tím nezíská nic víc, než že se přesune těžiště. Mimoto by i po kapitulaci Paříže, kterou nelze obsadit a držet v klidu hrstkou lidí, zůstala velká část vetřelců v nečinnosti.

Ale ať už skončí válka jakkoli, vycvičila francouzský proletariát ve zbrani, a to je nejlepší záruka pro budoucnost.

Nestydatý tón, který teď nasazuje Rusko a Prusko vůči Anglii, by mohl vést k výsledkům pro ně naprosto nečekaným a nežádoucím. Jde prostě o toto: Anglie se v pařížské mírové smlouvě z roku 1856 *sama odzbrojila*[187]. Je námořní mocností a může oproti kontinentálním vojenským velmocem hodit na misku vah pouze prostředky námořní války. Neselhávající prostředek tu je dočasné zničení — resp. ochromení zámořského obchodu kontinentálních států. Spočívá hlavně v uplatnění zásady zabavovat nepřátelské zboží na neutrálních lodích. Tohoto námořního práva (vedle jiných podobných práv) se Angličané vzdali tzv. deklarací, která je připojena k pařížské smlouvě. Udělal to Clarendon na tajný příkaz Rusa Palmerstona. Deklarace však není přímo nedílnou součástí smlouvy a v Anglii *nikdy* nebyla zákonně sankcionována.* Páni Rusové a Prusové dělají účet bez hostinského, když si představují, že by vliv královny**, která se v zájmu rodiny popruštila, a měšťácká tupohlavost nějakého Gladstona mohly zabránit v rozhodujícím okamžiku Johnu Bullovi, aby hodil tuto vlastnoručně vyrobenou „půvabnou překážku" přes palubu. A pak může za pár týdnů s rusko-ně-

* Viz tento svazek, str. 181—182.
** Viktorie.

meckým zámořským obchodem skoncovat. Pak budeme mít krásnou příležitost studovat dlouhé obličeje petrohradských a berlínských diplomatů a ještě delší obličeje našich „hurápatriotů". Qui vivra, verra.*

Srdečné pozdravy paní komtese a Fanynce**.

Tvůj
K. M.

Apropos. Nemůžeš mi poslat některé Windthorstovy řeči v říšském sněmu?

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Kdo počká, ten se dočká.
** Gertrudě a Franzisce Kugelmannovým.

27

Engels Frederiku Greenwoodovi

do Londýna

Přílohu mi poslal jeden z mých přátel, pan Oswald. Řekl, že obvyklé vstupenky do „Pall Mall Gazette" zaslal, rád by, kdybych se přimluvil, aby se tento list zmínil o dnešním večerním koncertě paní Oswaldové nebo abyste alespoň vybídli Vašeho hudebního kritika, aby tam šel a poslechl si ji. Řekl jsem mu, že to vůbec není v mé kompetenci a že ani nevím, jak si v takové věci počínat. Trvá však na tom, a poněvadž je to skvělý člověk, mohu říci jen tolik, že podaří-li se Vám vskutku něco v tom smyslu udělat, prokážete mi osobně laskavost. Jsem příliš špatný hudebník, abych si mohl dovolit vyslovit nějaký názor, ale slyšel jsem lidi, kteří by se v tom měli vyznat, mluvit o hře paní Oswaldové velmi uznale.

(Greenwoodovi [Londýn] 17. prosince [1870]
v 1 hodinu ráno.)*

Poprvé otištěno německy
v Marx-Engels, Werke,
sv. 33, Berlín 1966

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Tato poznámka je v originále napsána německy.

28

Engels Natalii Liebknechtové

do Lipska

122, Regent's Park Road, N. W.
Londýn 19. prosince 1870

Milá paní Liebknechtová,

právě jsme tu dostali zprávu, že Liebknecht, Bebel a Hepner byli včera zatčeni.[205] Tak se Prusko revanšuje za morální porážky, které Liebknecht a Bebel zasadili pruskému císařství ještě před jeho zrodem. Všichni jsme se tady velice zaradovali nad jejich statečným vystupováním v říšském sněmu[206], v podmínkách, kdy opravdu nebyla maličkost vystoupit směle a neohroženě s našimi názory. Domníváme se, že tu jde především o malichernou pomstu a o zničení listu*, rovněž i o to, znemožnit jim, aby byli znovu zvoleni, a obžaloba z velezrady je zřejmě pouhopouhá záminka. Ale páni Prušáci se mohou pořádně zmýlit, neboť při opravdu skvělém chování německých dělníků, které přimělo dokonce i toho lumpa Schweitzera podřídit se Liebknechtovu a Bebelovu vedení, se tento násilný kousek pravděpodobně zcela mine účinkem a spíš vyvolá pravý opak. Němečtí dělníci prokázali za téhle války pochopení a energii, které je jediným rázem stavějí do čela evropského dělnického hnutí, a jistě pochopíte, jakou hrdostí nás to naplňuje.

Máme však také povinnost starat se podle svých sil o to, aby naši uvěznění přátelé a jejich rodiny v Německu netrpěli nouzí, zejména teď, kdy budou mít nadcházející vánoce beztak dost ztrp-

* „Volksstaatu".

čeny. Proto si dovolujeme přiložit k tomuto dopisu pětilibrovou bankovku Anglické banky

„B 10, 04841, Londýn 12. října 1870",

a prosíme Vás, abyste se o tento obnos laskavě rozdělila s paní Bebelovou.

Dále přikládáme sedm tolarů, které sebral zdejší Německý dělnický vzdělávací spolek[152] a které jsou určeny rodinám uvězněných Brunšvičanů[84]. Přil. stvrzenku na tuto částku mi prosím laskavě podepište a vraťte, aby ji Marx mohl předložit spolku k odpisu.

Moje žena* je revoluční Irka, a tak si dovedete představit, jaká včera u nás zavládla radost, když přišla zpráva, že odsouzení feniané byli amnestováni — byť i nejubožejším prušáckým způsobem.[207] A vzápětí nato přichází zpráva o zatčení našich přátel v Německu!

Mějte se hezky, milá paní Liebknechtová, a neklesejte na mysli. Prusové a jejich ruští nadřízení si zavařili něco, co jim přeroste přes hlavu.

S upřímnou účastí

Váš
Bedřich Engels

Marxova rodina se Vám pěkně poroučí a dětem posílá srdečné pozdravy.

Poprvé otištěno v časopise „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 6, Stuttgart 1915

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Lizzy Burnsová.

29

Marx Natalii Liebknechtové

do Lipska

13. ledna 1871
1, Maitland Park Road
Haverstock Hill, N. W., Londýn

Milá paní Liebknechtová,

generální rada „Internacionály" zahájila sbírku na rodiny německých „vlastenců" pronásledovaných pruskou vládou[208] — vlastenců v pravém smyslu slova. Prvních 5 liber št., které Vám posílám, jsou pro Vás a pro paní Bebelovou.

Prolhaný londýnský dopisovatel toho kantorského Biedermanna[209] patří nesporně k policejnímu personálu zdejšího pruského vyslanectví, který působil velice podobně roku 1852 v době kolínského procesu proti komunistům[210]. My to individuum vypátráme, abychom mohli odhalit rejdy této kliky ve zdejším tisku, a tak přispět i k osvětlení nejnovějšího údobí křesťansko-prusko-germánské mravnosti.

Dnes došel „Volksstaat", kde nacházíme noticku, v níž se pan Něčajev bere zas jednou nepřiměřeně vážně.[211] Všechno, co tenhle Něčajev dal o svých činech a strážních v Rusku vytisknout v evropském tisku, byly *nestoudné a vylhané povídačky*. Mám pro to v rukou důkazy. Jméno tohoto individua by se tudíž nemělo nikde připomínat.

Žena a dcery Vás, Vaše děti i Liebknechta co nejsrdečněji pozdravují.

S přáním všeho nejlepšího do nového roku

Váš zcela oddaný
Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v „Archiv Marxa i Engelsa",
sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

30

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna[212]

[Londýn] 18. ledna *1871

Milý Jungu,

na včerejším zasedání generální rady jsem plně odhalil minulost Jules Favra.[213] Posílám Vám několik hlavních údajů o jeho kontrarevoluční činnosti.

Generální rada schválila včera rovněž rezoluci, kterou Vás pověřuje, abyste napsal redaktorům „Felleisen", orgánu německých dělnických vzdělávacích spolků ve Švýcarsku, v tomto smyslu:

1. Jaký je postoj těchto spolků a jejich orgánu „Felleisen" k *Mezinárodnímu dělnickému sdružení?*

2. Dosud nezaplatily příspěvek generální radě.

3. V jejich orgánu „*Felleisen*" se obhajuje německá anexe Alsaska a Lotrinska, což je v příkrém rozporu s oběžníky generální rady**, z nichž dosud neuveřejnili ani výňatek.

4. Nebudou-li nadále plnit své povinnosti (viz bod 2) a setrvají-li v opozici proti politice generální rady (viz bod 3), která je v souladu se stanovami *Internacionály*, generální rada použije svého práva, kterým ji vybavil basilejský kongres,[214] a dočasně, tj. až do příštího všeobecného kongresu, je vyloučí z *Internacionály*.

S bratrským pozdravem

Karel Marx

* V orig.: 17. ledna.

** K. Marx, „První" a „Druhá adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

Ladendorf už není redaktorem „Felleisen". Dopis je třeba poslat na adresu: „Redakce ‚Felleisen', Německý dělnický vzdělávací spolek, Gassen, Zürich".

Jules Favre

Hanebný dekret z 27. června 1848, podle něhož měly být tisíce pařížských dělníků zajatých za červnového povstání bez jakéhokoli formálního soudního vyšetřování *deportovány* do Alžírska atd., byl dílem Jules Favra. Později vytrvale odmítal přistoupit na návrhy amnestie, s nimiž čas od času přicházela v Ústavodárném shromáždění republikánská strana.

Jules Favre byl jedním z nejpověstnějších nástrojů *vlády teroru*, kterou nad francouzskou dělnickou třídou nastolil po červnovém povstání generál Cavaignac. Podporoval všechny hanebné zákony vydané tenkrát k potlačení práva sdružovacího, spolčovacího a svobody tisku.[215]

16. dubna 1849 navrhl Jules Favre jako mluvčí kontrarevoluční většiny parlamentního výboru, aby Ludvíku Bonapartovi bylo poskytnuto 1 200 000 franků, které žádal na *výpravu proti římské republice*[216].

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

31

Marx Sigfridu Meyerovi

do New Yorku

[Londýn] 21. ledna 1871

Milý Meyere,

vytvoření tzv. ústředního výboru v New Yorku[217] se mi vůbec nezamlouvalo. Odkládal jsem uznání generální rady, dokud to bylo možné, byl jsem ale odzbrojen, když z dopisu pana Charniera vyšlo najevo, že iniciátorem této záležitosti byl náš francouzský tajemník Dupont — výtečný člověk, ale příliš prudký, jeho činorodost ho často svádí k chybným krokům. Nedalo se tedy už nic dělat. Dostal od generální rady nos, ale byla to už hotová věc! Engels (bydlí teď tady) a já připomínáme Vám a Vogtovi*, že podle našich stanov může generální rada uplatnit své veto jen tehdy, jsou-li zřejmě porušeny stanovy a zásady „Internacionály", jinak je ale naší neměnnou politikou nechat sekce, aby jednaly po svém a řídily se samy. Výjimkou byla, v souvislosti s mimořádnými poměry v době císařství, jen Francie. Naši přátelé se proto musí také přizpůsobit. My tady v Londýně pracujeme společně s Angličany, z nichž nám někteří vůbec nevyhovují; velmi dobře víme, že chtějí „Internacionálu" využít jen jako dojnou krávu ke svým malicherným osobním ambicím. Přesto však děláme bonne minne à mauvais jeu**. Kdybychom se kvůli těmto lidem znechuceně stáhli, dali bychom jim tím jenom moc, kterou teď naše přítomnost paralyzuje. A tak to musíte udělat i Vy.

Pokud jde o Vogta, byl jsem od začátku přesvědčen, že se

* Augustu Vogtovi.
** tváříme se, jako by všechno bylo v pořádku.

Sorge chce dělat důležitý a dělá zbytečný povyk. Musel jsem mu ale na jeho přímý dotaz odpovědět.* Jinak by se byl s těmi klepy obrátil osobně na mého přítele Schilyho, a této nepříjemnosti jsem chtěl Schilyho ušetřit.[182]

Tady jsme vyvolali mezi dělnictvem velké hnutí proti Gladstonovi (za Francouzskou republiku)[81], které pravděpodobně povede k jeho pádu. Prusko je totálně v područí ruského kabinetu. Jestliže ruský kabinet definitivně zvítězí, dožije se hrdinný německý filistr věcí, které si zasluhuje. Naneštěstí se dnešní francouzská vláda domnívá, že může vést revoluční válku bez revoluce.

Šlechetný poeta Freiligrath je momentálně tady u svých dcer**. Neodvažuje se přijít mi na oči. Těch 60 000 tolarů, které mu daroval německý šosák,[200] si musí dodatečně zasloužit tyrtaiovskými zpěvy jako „Ty pyšná děvo Germánie“[64] apod.

Se zdravím jsem na tom byl v posledních měsících zase mizerně, kdo by ale myslel na takové maličkosti, když se odehrávají takové historické události!

V Petrohradě vychází jakýsi „*Archiv soudního lékařství*“ (rusky), poloúřední. Jeden z lékařů, kteří s ním spolupracují, uveřejnil ve svazku za poslední čtvrtletí stať „*O hygienickém stavu západoevropského proletariátu*“[218], ve které cituje hlavně — ovšem s odkazy na pramen — mou knihu***. Následkem toho došlo k této neblahé události: cenzor dostal ohromný „nos“ od ministra vnitra†, šéfredaktor byl sesazen a svazek sám byl — všechny výtisky, které se daly ještě zachytit — spálen!

Nevím, jestli jsem Vám už napsal, že jsem se od začátku roku 1870 musel sám učit rusky, takže teď už dost plynně čtu. Došlo k tomu tak, že mi z Petrohradu poslali velmi významnou knihu Flerovského o „Postavení pracující třídy (zejména rolníků) v Rusku“ a protože jsem se chtěl také seznámit s ekonomickými (skvělými) díly Černyševského (za to se mu před sedmi lety odvděčili odsouzením do sibiřských dolů)[219]. Výtěžek stojí za tu námahu, kterou

* Viz tento svazek, str. 175—176.
** Käthe a Luise Freiligrathových.
*** první díl „Kapitálu“.
† Alexandra Timaševa.

musí člověk mého věku vynaložit na zdolání jazyka, tak vzdáleného klasickým, germánským i románským jazykovým kmenům. Duchovní hnutí, které teď probíhá v Rusku, svědčí o tom, že to v hloubce vře. Hlavy vždycky souvisejí neviditelnými nitkami s tělem lidu.

Vy i Vogt jste mi dlužni své fotografie. Alespoň se domnívám, že jste mi je slíbili.

Salut Vám i Vogtovi.

Váš

Karel Marx

Ve věci těch státních pozemků jsem napsal[12] svému starému příteli G. J. Harneymu, který je teď podsekretářem státu Massachusetts.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

32

Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu

21. ledna 1871
1, Maitland Park Road
Haverstock Hill, N. W., Londýn

Vážený pane Sorge,

všechny zprávy z německých sekcí v Americe je nutno posílat mně. Eccarius je jen dopisovatelem pro Yankee. *Jako* tajemník generální rady nemá nic společného se zahraniční korespondencí.

Úplně jsem zapomněl na tu záležitost s „příspěvkem" německé sekce.[220] Proto jakmile jsem dostal Váš dopis, napsal jsem ihned Eccariovi[12], jehož odpověď přikládám; může zároveň posloužit jako stvrzenka.

Ve věci vytvoření ústřední rady (byli bychom samozřejmě raději, kdyby se nazývala ústřední výbor, aby nemohlo docházet k záměně) jsem už napsal.[221]

Kellogga[184] jsem nedostal. Byl patrně ve žluté obálce, která přišla prostřednictvím zdejší pošty. Byla roztržená a s razítkem: „Prázdné." Obálka byla patrně příliš tenká.

Před několika týdny jsem poslal na Vaši adresu *velký balík* publikací generální rady s různými daty, ale dosud nemám zprávu, zda došly. Jsou to moje věci, a poslal jsem je proto, že zásoby generální rady jsou úplně vyčerpány (týká se většiny jejích publikací).

Poprvé otištěno v knize
„Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

33

Marx Paulu Lafarguovi

do Bordeaux

[Londýn] 4. února 1871

Milý Paule,

Francii je třeba opatřit nové obránce. Zdá se, že Vy i Laura se vážně a úspěšně věnujete tomuto vlasteneckému dílu. Celá rodina byla strašně ráda, že naše milá Laura šťastně překonala kritické chvíle, a doufáme, že další průběh bude neméně příznivý.

Polibte za mne Šnapíčka a řekněte mu, že Starý čert je moc pyšný na obě fotografie svého potomka. Na tom „vážném" snímku se lépe uplatňují tvrdší povahové rysy toho malého mužského, zatímco jeho uličnická póza je roztomilým projevem humoru a šibalství.

Vy víte, že mám špatné mínění o hrdinech buržoazie. Ale Jules Favre a spol. přece jen překonali mé nejhorší očekávání. Když Trochu provedl svůj tajný „plán", tj. když tenhle „sabre orthodoxe"*, tenhle „crétin militaire"** dovedl pasívní rezistenci Paříže tak daleko, že už nebylo jiné volby než buď zemřít hlady, nebo kapitulovat — mohli Jules Favre a spol. prostě postupovat tak jako velitel Toulu[222]. Když už nemohl klást dál odpor, *nekapituloval*. Informoval jednoduše Prušáky o skutečném stavu věcí, prohlásil, že se nemůže dál bránit, protože už nemá přísun potravin, a ať si teď dělají co chtějí. Neudělal jim žádné ústupky. Uznal prostě *fait accompli*. Favre a spol. naproti tomu nejenže podepsali formální kapitulaci. Jsou tak drzí, že jednají jménem *celé Francie*,[223] ačkoli vůbec nevědí, co se děje *mimo Paříž*, neboť jsou odkázáni na

* „pravověrný hrdlořez".
** „vojenský kretén".

jednostranné informace, které jim milostivě poskytl Bismarck. A navíc, teď když kapitulovali, když se stali pány zajatci pruského krále*, jdou ještě dál a prohlašují, že delegace v Bordeaux[224] ztratila své zplnomocnění a smí jednat už jen v dohodě s „pány zajatci pruského krále". Dokonce i Ludvík Bonaparte, když u Sedanu kapituloval a vzdal se, prohlásil Bismarckovi, že s ním nemůže *vyjednávat*, protože už není svobodná osoba a protože už jen proto, že je *pruský zajatec*, nemá ve Francii žádnou autoritu! Takže ani L. Bonaparte nebyl tak nestydatý jako Favre a spol.!

Jediná podmínka, kterou mohl Favre *podmínečně* přijmout, tj. s výhradou, že s jeho postupem bude souhlasit delegace v Bordeaux, bylo *příměří*. Avšak i projednání *podmínek tohoto příměří* měl přenechat lidem, kteří nebyli zajatci pruského krále. Ti by jistě nebyli Prušákům dovolili, aby z tohoto příměří vyloučili *východní dějiště války*, a nebyli by Prušákům dovolili, aby pod rouškou příměří upravili celou svou vojenskou okupační linii tak, jak to pro ně bylo nejvýhodnější.

Bismarck, povzbuzen odpornou servilností pařížské delegace, jež se tváří, jako by se podílela na vládě ve Francii, ačkoli jsou to jen páni kapitulardi a zajatci pruského krále, se považuje za *de facto* nejvyšší autoritu ve Francii a také podle toho jedná. *Protestuje* proti Gambettovu dekretu, který se týká všeobecných voleb, že prý omezuje jejich „svobodu".[225] Diktuje podmínky, za jakých má být zvoleno Národní shromáždění. Taková drzost! Gambetta by mohl odpovědět tím, že by *protestoval* proti podmínkám, za jakých se právě teď konají v *Německu všeobecné volby do říšského sněmu*. Mohl by trvat na tom, že mají-li být tyto volby *svobodné*, měl by Bismarck především zrušit nebo alespoň dočasně odvolat *stav obležení* ve velké části Pruska. Rád bych uvedl příklad *svobody* voleb v Německu: Ve *Frankfurtu* (nad Mohanem) je navrhován dělnický kandidát (který nebydlí ve Frankfurtu) a zahajuje v tomto městě svou volební kampaň. A co udělají pruské úřady? Vyženou s pomocí policie tohoto kandidáta z Frankfurtu![226]

Doufám, že Prušáci budou trvat na svém skromném požadav-

* Viléma I.

ku, aby jim Francie zaplatila 400 miliónů liber št. válečné kontribuce![227] To patrně pohne žlučí i francouzské buržoazii, jejíž machinace spolu s intrikami místních správ (které Gambetta ponechal do značné míry v rukou bonapartistů, orleanistů atd.) jsou tím pravým klíčem, jímž lze vysvětlit dosavadní válečné neúspěchy. Dokonce i buržoazie si možná konečně uvědomí, že víc ztrácí ustupováním než bojem!

Přitom jestli Francie ještě nějaký čas vydrží, mezinárodní vztahy se značně zlepší v její prospěch. V Anglii je vážně ohrožena Gladstonova vláda. Možná že brzy vyletí. Veřejné mínění je tu teď zase nanejvýš *bojovné*. Tuto změnu způsobily pruské požadavky, hlavně to, že Prusko žádá *Pondichéry* a 20 prvotřídních francouzských válečných lodí. John Bull v tom vidí ohrožení Anglie a ruskou intriku (a tyto požadavky opravdu Prusku doporučil petrohradský kabinet).

A i v Rusku jsou, jak se zdá, neodvratné velké změny. Od té doby, co si pruský král přisvojil císařský titul[228], protiněmecká strana, tzv. moskalská, v jejímž čele stojí následník carského trůnu*, nabyla znovu vrchu. Je velmi pravděpodobné, že nynější car** se buď bude muset podřídit jejímu diktátu a změnit od základů svou zahraniční politiku, nebo bude sdílet osud svých předchůdců a rozloučí se tak či onak se svou „smrtelnou schránkou". Dojde-li v Rusku k takovému zvratu, nebude Prusko, jehož hranice jak s Ruskem, tak s Rakouskem jsou úplně obnažené, nechráněné a bez jediného vojáka, moci držet své nynější síly ve Francii. Zmírní okamžitě tón a bude přístupné jednání.

Takže — vydrží-li Francie, využije-li příměří k tomu, aby nabrala sil, pochopí-li konečně, že má-li se vést revoluční válka, jsou nutná revoluční opatření a je třeba revoluční energie, může být ještě zachráněna. Bismarck velmi dobře ví, že je v úzkých. Doufá, že se z toho dostane tím, že bude „pouštět hrůzu". Spoléhá na spolupráci všech reakčních živlů, které Francie má.

Váš

Starý čert

* Alexandr Alexandrovič.
** Alexandr II.

P. S. Dupontův zaměstnavatel dostal od jedné firmy z Bordeaux dopis, podle něhož prý hledají zástupce v Manchesteru. Dupont by si chtěl za zády svého šéfa — neobyčejně špatného a surového parvenu — zajistit toto zastupování. Žádá Vás proto, abyste v té věci získal nějaké informace. Jde o firmu: Labadie a spol. (vína a lihoviny), Rue des terres de Bordes, Bordeaux.

Co dělá Prudhomme? Je na tom lépe se zdravím?

Poprvé otištěno v ročence „Annali", roč. 1, Milán 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

34

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[229]

Londýn 4. února 1871

Milý Kugelmanne,

velmi mě zarmoutilo, když jsem se z Tvého posledního dopisu dověděl, že se Tvůj zdravotní stav opět zhoršil. Já jsem na tom byl se zdravím v podzimních a zimních měsících celkem dobře, ačkoli jsem se dosud nezbavil toho kašle, který jsem chytil za svého posledního pobytu v Hannoveru[230].

Poslal jsem Ti „*Daily News*", v němž je ode mne dopis*. Zřejmě to bylo zas už zabaveno jako jiné moje zásilky. Dnes přikládám výstřižek a rovněž první adresu generální rady**. Ten dopis neobsahuje ve skutečnosti nic víc než fakta, právě tím však zapůsobil.

Ty znáš můj názor na hrdiny buržoazie. Ale Jules Favre (pověstný z dob prozatímní vlády a Cavaignaca***) a spol. přece jen překonali všechna moje očekávání. Nejdřív dovolili tomu „sabre orthodoxe"†, tomu „crétien militaire"†† — jak Blanqui výstižně charakterizoval Trochuho —, aby provedl svůj „plán". Tento plán záležel jednoduše v tom, aby se *pasivní odpor* Paříže prodlužoval až do krajnosti, tj. až na pokraj hladomoru, naproti tomu ofenzíva aby se omezovala na předstírané akce, na „sorties platoniques"†††. Nevyslovuji tu nějaké „dohady". Znám obsah dopisu, který na-

* „Svoboda tisku a svoboda slova v Německu".

** K. Marx, „První adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

*** Viz tento svazek, str. 210.

† „pravověrnému hrdlořezovi".

†† „vojenskému kreténovi".

††† „neškodné výpady".

psal Jules Favre Gambettovi a v němž si stěžuje, že on a další členové té části vlády, která dřepí v Paříži, se marně snažili přimět Trochuho k vážným ofenzívám opatřením. Trochu prý pokaždé odpověděl, že by to byla voda na mlýn *pařížské demagogii*. Gambetta mu na to napsal: Vynesl jste sám nad sebou rozsudek! Trochu pokládal za mnohem důležitější, aby se svou bretaňskou železnou gardou, která mu prokazovala tytéž služby jako Korsičané L. Bonapartovi, potlačoval v Paříži rudé, než aby porážel Prušáky. To je skutečné tajemství porážek v Paříži i všude ve Francii, kde se buržoazie v dohodě s většinou místních úřadů řídila stejnou zásadou.

Když pak byl Trochuho plán doveden až k svému vrcholu — až k bodu, kdy se Paříž musela buď vzdát, nebo začít umírat hlady — měli si Jules Favre a spol. prostě vzít příklad z velitele pevnosti Toulu[222]. Ten nekapituloval. Jednoduše Prušákům oznámil, že ho nedostatek potravin donutil vzdát se obrany a otevřít brány pevnosti. Ať si tedy dělají, co chtějí.

Jules Favrovi ale nestačí, že podepsal formální kapitulaci.[223] Nejprve prohlásí sebe, ostatní členy své vlády i Paříž za *zajatce* pruského krále*, a pak je ještě tak nestydatý, že *jedná jménem celé Francie*. Co věděl o situaci ve Francii mimo Paříž? Absolutně nic, kromě toho, o čem ho ráčil informovat Bismarck.

A nejen to. Tihle *páni zajatci pruského krále* jdou ještě dál a prohlašují, že dosud svobodná část francouzské vlády v Bordeaux[224] ztratila své zplnomocnění a že smí jednat už jen v *dohodě* s nimi, se *zajatci pruského krále*. Protože ale sami jako zajatci *mohou* jednat jen podle diktátu svého pána a velitele, prohlásili tím pruského krále za *de facto nejvyšší autoritu* ve Francii.

Dokonce ani Ludvík Bonaparte nebyl tak nestydatý, když u Sedanu kapituloval a vzdal se do zajetí. Když mu Bismarck navrhoval jednání, prohlásil, že nemůže vyjednávat, protože jako pruský zajatec nemá už ve Francii žádnou autoritu.

J. Favre mohl v krajním případě přijmout *podmínečně* příměří pro celou Francii, a to s výhradou, že tuto dohodu schválí vláda v Bordeaux, která zároveň byla jedině oprávněná a kompetentní

* Viléma I.

dohodnout s Prušáky podmínky tohoto příměří. Ta by rozhodně nebyla Prušákům dovolila, aby z příměří vyloučili *východní* dějiště války. Ta by nebyla Prušákům dovolila, aby si upravili okupační linii tak výhodně pro sebe!

Povzbuzen drzou uzurpací svých válečných zajatců, kteří si přesto dál hrají na francouzskou vládu, vměšuje se teď Bismarck stejně nestoudně do vnitřních záležitostí Francie. *Protestuje*, ten šlechetník, proti Gambettovu dekretu týkajícímu se všeobecných voleb do Národního shromáždění, protože tento dekret prý omezuje svobodu voleb![225] Na mou věru! Gambetta by měl odpovědět protestem proti stavu obležení a proti ostatním okolnostem v Německu, které úplně likvidují svobodu voleb do říšského sněmu.

Doufám, že Bismarck bude trvat na svých mírových podmínkách![227] 400 miliónů liber št. válečné náhrady — polovina anglického státního dluhu! Tomu porozumějí dokonce i francouzští buržoové! Teď snad konečně pochopí, že bude-li válka pokračovat, *mohou* v nejhorším případě *jen získat*.

Chátra, vznešená i nízká, soudí podle zdání, podle fasády, podle okamžitého úspěchu. A tak pěla po 20 let na celém světě ódy na L. Bonaparta. Já jsem ho vždycky, i v době jeho největších úspěchů, odhaloval jako *průměrnou pakáž*. Stejný názor mám o junkeru Bismarckovi. Nepovažuji ovšem Bismarcka za tak hloupého, jak by bezesporu byl, kdyby jeho diplomacie byla *dobrovolná*. Toho člověka zapletl ruský kabinet do sítí, které by mohl protrhnout jen lev, a on žádný lev není.

Např. Bismarckův požadavek, aby mu Francie vydala 20 svých nejlepších válečných lodí a Pondichéry ve Východní Indii! Opravdu pruský diplomat by nemohl na takový nápad přijít. Věděl by, že pruské Pondichéry by bylo jen jen pruskou zástavou v anglických rukou, že Anglie, jestliže bude chtít, se může těch 20 válečných lodí zmocnit, ještě než se dostanou do Baltského moře, a že takové požadavky mohou mít jen jeden cíl — absurdní z pruského hlediska — vzbudit nedůvěru Johna Bulla, dříve než se Prušáci dostanou z francouzského lesa*. Ale Rusko mělo zájem na dosažení právě

* V originále anglická vazba, která má také přenesený smysl: být mimo nebezpečí.

tohoto výsledku, aby si tím ještě víc zajistilo vazalství Pruska. A opravdu, tyto požadavky způsobily naprostý obrát i u mírumilovné anglické buržoazie. Teď to všechno volá po válce. Tohle provokování Anglie a ohrožování jejích zájmů je s to vyvést z míry i buržou. Je víc než pravděpodobné, že díky této *pruské „moudrosti"* vyletí Gladstone a spol. z vlády a že místo nich přijde vláda, která vyhlásí Prusku válku.

Naproti tomu v Rusku to vypadá moc „škaredě". Po té přeměně Viléma v císaře[228] tam zas plně nabyla vrchu staromoskalská, protiněmecká strana, v čele s následníkem trůnu*. A veřejné mínění je na její straně. Gorčakovovu rafinovanou politiku nechápe. Je proto pravděpodobné, že car** teď bude muset změnit úplně od základů svou zahraniční politiku, nebo bude muset pod drn jako jeho předkové Alexandr I., Pavel a Petr III.

Nastane-li takový zvrat politiky současně v Anglii a v Rusku, co potom bude s Pruskem, teď, když jeho severovýchodní i jihovýchodní hranice jsou nechráněny a vystaveny jakékoli invazi, teď, když branná síla Německa je vyčerpána? A to nesmíme zapomínat, že Prusko-Německo poslalo od začátku této války až doteďka do Francie 1 500 000 vojáků a že z nich je teď jakžtakž v pořádku už jen asi 700 000!

Přestože to vypadá, jako by tomu bylo naopak, není tedy situace Pruska rozhodně nijak příjemná. Jestliže Francie vydrží, jestliže využije příměří k reorganizaci svých armád a konečně, jestliže dá válce skutečně revoluční charakter — a ten mazaný Bismarck dělá všechno možné, aby tomu tak bylo — může novoněmecké prušácké císařství ještě dostat docela nečekaný výprask.

Vyřiďte mé uctivé pozdravy komtese a Fanynce***.

Tvůj
K. M.

Apropos. Jednou jsi mi psal o nějaké Haxthausenově knize

* Alexandrem Alexandrovičem.
** Alexandr II.
*** Gertrudě a Franzisce Kugelmannovým.

o vztazích v pozemkovém vlastnictví (myslím že) ve Vestfálsku. Byl bych rád, kdybys mi ji poslal.

Buď tak laskav a pošli přiložený list* dr. Jacobymu (Královec), ale raději to *ofrankuj*.

Ať na přiložený dopis napíše Tvoje žena adresu dr. Johanna Jacobyho, Královec.

Jenička mi právě ukládá, abych vyřídil, že pozdravuje „Trudinku, Fanynku a Václavíčka", což tímto činím.

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 224.

35

Marx Johannu Jacobymu

do Královce[231]

4. února 1871
1, Maitland Park Road
Haverstock Hill, N. W., Londýn

Vážený příteli!

Profesor John Morley, vydavatel „Fortnightly Review", mi včera napsal a požádal mě, abych se Vás zeptal, zda byste byl ochoten napsat pro „Review" krátkou stať (tady by se dala přeložit do angličtiny) o situaci v Německu. Já pravděpodobně na žádost pana Morleyho také něco dodám do dubnového čísla* (příspěvky pro toto číslo musí být hotové do 10. března). „Fortnightly" měla v únorovém čísle stati suspendovaného republikána Blinda a profesora Kinkela v bismarckovském duchu, k témuž účelu, k jakému Sparťané předváděli svým jinochům zpité otroky.

Očekávám od Vás brzkou zprávu

a zůstávám s přátelským pozdravem

Karel Marx

Poprvé otištěno v knize
„Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung",
osmý ročník, Lipsko 1919

Podle textu knihy
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 227.

36

Marx Petru Lavroviči Lavrovovi

do Paříže[232]

Londýn 27. února 1871

Vážený pane,

Lopatin odcestoval do Spojených států a dosud od něho nemám zprávy.

S úctou

Vám oddaný

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v časopise „Letopisi marxizma",
kn. 5, 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

37

Marx Natalii Liebknechtové

do Lipska[233]

Londýn 2. března 1871

Milá paní Liebknechtová,

ty částky, bohužel velmi skrovné, které jsem Vám poslal pro rodiny uvězněných, nepocházely rozhodně od generální rady „Internacionály", protože ta nemá vůbec žádné prostředky na takové účely. Pořadatelé sbírky si pouze zvolili generální radu jakožto „ručitele" za správné doručení peněz. *Ostatně není třeba nadále nějak potvrzovat příjem.*[234]

Těmi články o německém dělnickém hnutí, které vyšly v anglických časopisech, míní Liebknecht pravděpodobně přiložený článek profesora *Beeslyho* o „*Internacionále*", otištěný v listopadovém čísle (1870) časopisu „*Fortnightly Review*". Jde patrně o pasáže počínaje str. 531 (začátek jsem zatrhl)[235], z nichž si chce Stieber sesmolit průkazní materiál. Předně prof. Beesly *není* členem „Internacionály" a nemůže tudíž mluvit autenticky, a za druhé *on sám vyvrací* Stieberovy dedukce.

Dopis, který jsem napsal Brunšvičanům[45], *nebyl* napsán *jménem generální rady nebo z jejího pověření*. Není proto napsán na papíře s razítkem generální rady. Mluvím v něm stále jen svým jménem. Byla to fakticky jen odpověď — a to dlouho odkládaná odpověď — na dopis, jímž jsem byl požádán o *osobní názor*. Na to jsem měl plné právo. Neznám alespoň žádný § trestního zákoníku, který by něco takového zakazoval. Není to rozhodně vina pana Bismarcka, že „moje názory" nelze číst v „*Preussischer Staats-Anzeiger*". Ctihodný *Lothar Bucher* mě po slavných dnech u Sadové vyzval, abych pro tento

list psal finanční kritiky. Mou odpověď si asi za rámeček nedal.[236]

Německé císařství pokračuje v tažení francouzského císařství proti *Internacionále*. Pro poslední dny tohoto císařství je nejvíc charakteristické právě soudní pronásledování příslušníků Internacionály, protože vedli válku proti chystané válce. Tajné přípisy pana Olliviera, které zveřejnila republika, jsou po této stránce příznačné.[237]

Byl jsem velmi rád, že jsem Váš dopis dostal ještě dnes. Měl jsem totiž napsat článek pro „*Fortnightly Review*", který prozatím odkládám, protože pruská vláda, bezmocná, chce-li zakročit *tady*, by si to mohla vynahradit doma na přátelích, kteří nejsou samozřejmě nijak odpovědní za to, co se děje bez jejich vědomí.

Byl bych Vám velmi zavázán, kdybyste mi mohla poslat *úplný stenografický záznam z posledního zasedání říšského sněmu, které skončilo 10. prosince 1870*. Výlohy spojené s jeho opatřením ovšem uhradím.

Jenička bohužel onemocněla pleuritidou.

Srdečně zdravím Vás i Liebknechta.

Váš přátelsky oddaný

K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v časopise „Istoričeskij archiv", čís. 3, 1955

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

38

Engels Carlu Kleinovi a Friedrichu Mollovi

do Solingen

122, Regent's Park Road, N. W.
Londýn 10. března 1871

Milí přátelé Kleine a Molle,

jistě Vám bylo velice divné, že jste na své dopisy z února loňského roku nedostali žádnou odpověď. Byly k tomu různé důvody. Předně jsem neustále doufal, že budu s to sdělit Vám něco příznivého, pokud jde o družstvo, ale nebylo tomu tak, a po vypuknutí války se to už ani nedalo očekávat. Za druhé, Váš dopis došel v takovém stavu, že jsem nemohl vůbec pochybovat o tom, že se pošta namáhala seznámit se s jeho obsahem, a proto jsem čekal na vhodnou příležitost, zejména po začátku války, stavu obležení a po všem tom zatýkání. A konečně, nemohl jsem vědět, zda jste Vy dva za války nenastoupili do zeměbrany.

Teď se naskytla příležitost dopravit dopis do Barmenu, odkud už pocestuje asi celkem bezpečně, a tak chci této příležitosti využít, abych se Vám ozval a poslal svůj oblíbený portrét. Schapperův obrázek — jak víte, vloni zemřel — jsem si dosud nemohl opatřit; jakmile nějaký budu mít, pošlu Vám ho.

Německým dělníkům začínají teď těžké časy, zdá se, že je rozhodnuto, že se mají stát obětí, nad níž se smíří junkeři a buržoazie. Ale to nevadí. Dělnické hnutí teď natolik zesílilo i v Německu, že se nedá jen tak jednoduše umrtvit nějakými pruskými úskoky. Naopak, pronásledování, na které se musíme připravit, nám dodá ještě víc síly; a až se buržoové, teď zpití slávou, vyspí ze svého opojení a až přijde kocovina, naskytne se také znovu příležitost,

aby se naše strana zase ozvala. Ať tak či onak, němečtí dělníci prokázali svým vzorným postojem za války, že vědí, oč jde, a že jedině oni ze všech stran správně chápou dějiny naší doby, zatímco buržoové se dali úplně zmámit opojením z vítězství.

Bydlím už 5 měsíců tady v Londýně. Pochybuji, že byste napříště mohli patřit k Mezinárodnímu dělnickému sdružení jinak než zásadně, protože se zřejmě projevuje snaha považovat za zločin, je-li v Německu někdo členem tohoto sdružení. Ale můžete se spolehnout, že odsud se budeme za všech okolností snažit, aby se spojení všeho evropského a amerického proletariátu, k němuž jsme nastoupili cestu před 7 lety, znovu nerozpadlo. A to je to hlavní.

Tisknu Vám ruku s bratrským pozdravem.

Váš

B. Engels

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

39

Engels Rudolfu Engelsovi

do Engelskirchenu

Londýn 10. března 1871

Milý Rudolfe,

protože tady ještě neznám spolehlivého advokáta specializovaného na obchodní záležitosti, pokládal jsem po kratší úvaze za nejlepší napsat do Manchesteru onomu muži, který pro Vás dělal ten kontrakt s Funkem. Mně ta věc byla naprosto jasná, ale vždycky je lepší, když se člověk v anglických právních záležitostech nespoléhá na prostý lidský rozum. Tentokrát však advokát říká: zákon i prostý lidský rozum jsou zajedno; vystoupí-li jeden ze společníků německé firmy *z této* německé firmy, netýká se to nikterak firmy v Anglii, a firma v Anglii také nemůže do této záležitosti mluvit. Naproti tomu žádný z členů anglické firmy nemůže vystoupit, dokud nevyprší smlouva, bez souhlasu ostatních členů tohoto koncernu.

Tedy za prvé: Adolfovo* postavení ve firmě R. Funke a spol. se i po jeho vystoupení z firmy Ermen a Engels v Barmenu nemění; a za druhé: má-li Adolf vystoupit i z firmy R. Funke a spol., musíte k tomu mít nejen jeho svolení, ale i *Funkovo*, a na tuto okolnost jste patrně nepomysleli.

Protože se tyto věci týkají i Adolfa a já se v této věci nechci postavit ani na tu, ani na onu stranu, píšu mu dnes totéž.

Za tuto informaci jsem zaplatil 10 šil. 6 pencí, tj. 3,15 tolaru, prosím tedy, abyste mi je připsali k dobru.

* Adolfa von Griesheima.

Vůbec se nedivím, že Adolf chce při první příležitosti odejít z podniku. Zima v Engelskirchenu je strašně nudná, a že Adolf touží po jiné zábavě, než jsou ty věčné rodinné pitky, to mu *Ty* jistě nebudeš zazlívat. Udivuje mě jen, že to tam vydržel tak dlouho, já už bych dělal kravál mnohem dřív a častěji. Tobě a Hermannovi* se to mluví, ale oba si dáváte moc dobrý pozor, abyste se taky jednou nemuseli přestěhovat do Engelskirchenu, a nesnažte se mi namluvit, že to děláte jen proto, že nerozumíte výrobě, tomu byste se přece mohli naučit a moc by Vám to prospělo. Adolf si může najít spoustu příjemných, vyhovujících zaměstnání i mimo podnik, a kdo má tu možnost, ten dělá dobře, když odejde co nejdřív. Na tuto okolnost jste měli být už dávno připraveni, a když teď nastala, pak je přece jen ve Vašem zájmu, aby odešel co nejrychleji. Nechápu proto opravdu, proč kvůli tomu tak lamentujete. Nechte Adolfa, ať si jde po svých, vyrovnejte se s ním přátelsky a zařiďte se podle nových poměrů, vždyť přece každý z Vás bude teď dostávat víc procent než dříve.

Gottfried** nebude nijak citelně poškozen, stará továrna ve West Lane byla prázdná a na prodej, stroje se také dají snadno opatřit a v Manchesteru se dá ledacos zařídit prostřednictvím jiných osob atd., a tak byste si neměli dělat příliš velké naděje. Ostatně je samozřejmé, že jsem morálně zavázán nezpůsobit škodu svému bývalému společníkovi, který mi po odchodu z firmy vyplatil slušnou sumu. K čemu máte prosím Vás agenty a obchodní cestující? Konají-li svou povinnost, pak nepotřebujete žádné další informace.

Že zdejší (a teď pomalu už v celém světě) sympatie s Francií pramení z toho, že Francie dostala nejvíc na frak — o tom bych si dovolil pochybovat. Jisté je v každém případě jedno: dostanou-li při nějaké další příležitosti na frak zase jednou Prušáci (a to není tak nepravděpodobné), nikdo k nim nepocítí sympatie, každý se jim vysměje. Vy si ovšem nevidíte dál než na špičku nosu; ale po opojení z vítězství přijde už brzy kocovina, a pak budete mít sami ze sebe malou radost. Při vší Vaší moci a slávě jste se dali jako kdysi „doběhnout v Olomouci"; ta Olomouc byla dohodnutá

* Hermannu Engelsovi.
** Gottfried Ermen.

ve Varšavě, kde Vám Váš nejvyšší pán, ruský car*, poručil, abyste se hezky přikrčili pod Rakousko a spolkový sněm,[238] a teď, když jste si na dlouhá léta znepřátelili Francii (která přece dál zůstává na Vaší hranici), je Rusko Vaší jedinou ochranou a brzy si dá od Vás za svou protekci zaplatit. Jste teď víc pod ruskou nadvládou než kdy jindy.

Buď tak hodný, pozdravuj ode mne srdečně maminku a vyřiď jí, že jí v nejbližších dnech napíšu. Pozdravuj svou ženu a děti a všechny sourozence a všechno, co k nim patří.

Tvůj
Bedřich

Poprvé otištěno v časopise „Deutsche Revue", sv. II—VI, Stuttgart a Lipsko 1921

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Mikuláš I.

40

Marx Paulu Lafarguovi

do Bordeaux[191]

Londýn 23. března 1871

Milý Paule,

přikládám Serraillierovo prohlášení v „*Courrier de l'Europe*" *z 18. března 1871* (tento francouzský list vychází v Londýně) o nestoudné mystifikaci, jíž se dopustil „*Paris-Journal*" ze 14. března a o níž už asi víte.[239]

„*Times*" *z 22. března 1871* uveřejnily pod názvem „*Mezinárodní sdružení*" toto: „Pan Karel Marx nás žádá, abychom odvolali tvrzení obsažená v dopise našeho pařížského dopisovatele, který jsme uveřejnili 16. března, že ‚Karel Marx napsal jednomu ze svých hlavních *stoupenců* v Paříži dopis, v němž mu sděluje, že je nespokojen s postojem, který zaujali členové této společnosti v tomto městě, že porušují stanovy Sdružení tím, že se pletou do politiky, že práci dezorganizují, místo aby ji organizovali atd.' Pan Karel Marx píše, že toto tvrzení bylo zřejmě převzato z listu ‚*Paris-Journal*' ze 14. března, kde se také slibuje otištění údajného dopisu v plném znění, a že ‚*Paris-Journal*' z 19. března otiskl dopis datovaný v Londýně 28. února 1871, který údajně podepsal on. *Pan Marx však prohlašuje, že uvedený dopis je od začátku až do konce nestoudný padělek.*"

Teď přejdu k druhému hanebnému kousku tohoto špinavého reakčního pařížského tisku. Když jsme se dozvěděli, že *pařížští členové Internacionály* zamýšlejí vyloučit německé *členy*, napsali jsme „bratřím a přátelům" v Paříži a ti nám odpověděli, že celá ta záležitost je jen a jen výmysl spodiny pařížského tisku. Vylhaná zpráva se mezitím rozšířila jako nebezpečný požár v londýnském

tisku, který s chutí otiskuje dlouhé úvodníky o této potěšitelné události, jež prý zároveň dokazuje, že se *Internacionála* rozkládá a že pařížští dělníci jsou nenapravitelně zkažení.

V dnešních „*Times*" (23. března 1871) je uveřejněno toto prohlášení *generální rady**:

„*Protiněmecká liga v Paříži*
Redaktorovi listu ‚Times'

Vážený pane,

v anglickém tisku proběhla zpráva, že pařížští členové Mezinárodního dělnického sdružení se natolik dali získat takzvanou Protiněmeckou ligou, že pro budoucnost vyloučili všechny Němce z našeho Sdružení.

Toto tvrzení je v přímém rozporu se skutečností. Ani federální rada našeho Sdružení v Paříži, ani žádná z pařížských sekcí, které tato rada reprezentuje, nikdy žádné takové usnesení nepřijaly. Takzvaná Protiněmecká liga, pokud vůbec existuje, je výlučně dílem aristokracie a buržoazie; začal s ní Jockey-Club[240] a v další činnosti ji podporovala Akademie, burza, někteří bankéři, továrníci atd. Dělnická třída s ní nemá naprosto nic společného.

Smysl těchto pomluv je zřejmý. Krátce před vypuknutím této války se Internacionála stala obětním beránkem, na kterého se sváděly všechny nemilé události. To se teď opakuje znovu. Zatímco švýcarský a pruský tisk ji denuncují jako původce nedávných protiněmeckých incidentů v Curychu[241], francouzské listy, jako ‚*Courrier de Lyon*', ‚*Courrier de la Gironde*', ‚*La Liberté*' atd. se zmiňují o jistých tajných schůzích stoupenců Internacionály v Ženevě a v Bernu, jimž prý předsedal pruský vyslanec a na nichž prý byl zosnován plán na postoupení Lyonu Prusům spojeným se stoupenci Internacionály, aby tu mohli společně drancovat.

Z pověření generální rady Mezinárodního dělnického sdružení
Londýn 22. března, J. G. Eccarius, generální tajemník."

* K. Marx, „Prohlášení generální rady redakcím ‚Times' a jiných listů".

Dnes musím napsat ještě tolik dopisů, takže už musím končit. Řekněte Lauře, že mi její dopis udělal velikou radost.

Váš
K. Marx

Právě došel Váš dopis pro Jenny. To nezpůsobil můj mladický zápal, jak se domníváte, byly to *manifesty* vydané pařížskou federální radou za války a sdělené nám *oficiálně*, které způsobily, že generální rada uvěřila v možnost takové hlouposti, jakou by bylo vyloučení německých členů Internacionály pařížskými členy! Dnes jsem poslal do „*Volksstaatu*" v Lipsku (Liebknechtův časopis) a do „*Zukunft*" v Berlíně (orgán dr. Jacobyho) prohlášení* o výmyslech „*Paris-Journalu*" a o takzvaném vyloučení německých členů Internacionály pařížskými členy, což vyvolalo velký poprask v německém „solidním tisku". Toto prohlášení jsem zakončil slovy:

„Je zcela přirozené, že velmoži a vládnoucí třídy staré společnosti, kteří si mohou udržet svou moc a nadále vykořisťovat produktivní lidové masy už jen pomocí *nacionálních* bojů a protikladů, vidí v *Internacionále* svého společného nepřítele."[242]

Poprvé otištěno v ročence „Annali", roč. 1, Milán 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny a francouzštiny

* „Redakci listu ‚Volksstaat'".

41

Marx Peteru Imandtovi

do Dundee

[Londýn] 30. března 1871

Milý Imandte,

ten „dopis" je výplod pařížského plátku „*Paris-Journal*" v číslech ze 14. a 19. března.[239] Mám o tom prohlášení v „*Times*" *z 22. března** (noticka petitem kousek za úvodníkem). Ten bídný plátek je v přímém spojení s *pruskou* policií. Jeho šéfredaktor, pověstný H. de Pène, dostal za odměnu dvě kulky do těla, když se zúčastnil „pokojné" demonstrace strany pořádku.[243]

Pozdravuj Bourbakiho juniora**.

Zvláštní je, že ten pseudodopis otiskl všechen reakční tisk ve Francii. Aby to bylo ještě pikantnější, uveřejnil to „*Paris-Journal*" pod bombastickým titulkem „*Velký šéf*" (překlad *stieberovského* „Hauptchef"[244]) „*Internacionály*".

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 233.
** Roberta Imandta.

42

Engels Philippu Coenenovi

do Antverp[245]

[Londýn] 5. dubna 1871

Občanu Ph. Coenenovi, Antverpy

Milý občane,

jak jsem Vám sdělil už ve svém posledním dopise[12], pokládal jsem za svou povinnost seznámit ústřední radu na včerejším večerním zasedání s obsahem Vašeho dopisu, v němž píšete o stávce dělníků tabákových továren.[246] Zároveň jsem radu požádal, aby poskytla našim antverpským členům* všechnu možnou pomoc.

V tom mě horlivě podporoval zejména občan Cohn, předseda dělníků londýnských tabákových továren, který radu upozornil, že dělníci z jeho sdružení odhlasovali pro své antverpské kolegy půjčku 150 liber št., tj. přibližně 3750 franků, dále že sdružení belgických tabákových dělníků, kteří pracují zde, odhlasovalo 20 liber št., a konečně že toto sdružení hodlá požádat jiné zdejší sdružení a také liverpoolské sdružení tabákových dělníků, aby poskytla půjčky na podporu stávky atd.

Nato se rada jednomyslně usnesla:

1. ihned sepsat a vytisknout výzvu k anglickým tradeunionům v Londýně i v jiných obvodech, rozeslat výzvu všem těmto sdružením, aby podpořila antverpské stávkující;

2. vyslat delegace rady k velkým tradeunionům soustředěným v Londýně, s nimiž jsme ve styku, a vyzvat je k obdobným akcím.

* Viz tento svazek, str. 302.

Protože jsme se od občana Cohna dověděli, že jste už podnikl nezbytné kroky, abyste antverpským továrníkům zabránil nasadit dělníky z holandského tabákového průmyslu, a že podobné pokusy by neuspěly ani zde v Anglii, nemohl jsem pro Vás udělat nic víc, než že jsem napsal noticku do našeho německého časopisu, *lipského „Volksstaatu"*; v této noticce píšu o důvodu ke stávce a žádám německé dělníky*, aby zabránili jakémukoli náboru dělníků do Antverp, a je-li to možné, aby Vám poskytli jako zálohu peníze na podporu stávky. Tato noticka bude uveřejněna příští týden; navíc jsem poprosil redaktora**, aby se zajímal o Vaši věc.

Zda tyto různé kroky budou úspěšné, to se dá předem těžko říci. Jestliže nám anglické tradeuniony poskytnou půjčky, potrvá to několik týdnů, než budou vyřízeny potřebné formality. Německá sdružení nebudou patrně s to půjčky poskytnout, válka je asi zruinovala.

Prozatím mě laskavě průběžně informujte o všem, co se bude dít v souvislosti se stávkou tabákových dělníků, abych mohl v případě potřeby jednat a neztrácet čas. Je pravda — říká to občan Cohn —, že stávkuje 300 tabákových dělníků v Bruselu? Rada nebyla o ničem informována, a byla by to velká chyba Bruselských, jestliže tomu tak je; protože jak můžeme jednat, když nedostáváme zprávy?

V poslední době jsme nedostali výtisky *„De Werker"* určené radě. Generální rada má dostávat po *dvou výtiscích* všech našich časopisů; jeden je pro knihovnu, kde pořizujeme kompletní sbírku všech těchto časopisů, která má sloužit v budoucnu při psaní dějin proletářského hnutí ve všech zemích; druhý je pro tajemníka té země, kde časopis vychází. Byla by to opravdu škoda, kdybychom *„De Werker"* už nedostávali, četli jsme ho vždycky velmi pozorně.

Těch 150 liber št. bylo pravděpodobně zasláno dnes. Kdyby nedošly během 24 hodin po obdržení tohoto dopisu, napište laskavě okamžitě obč. Cohnovi, jehož adresu máte.

Budu považovat za svou povinnost udělat všechno, co je v mých

* „O stávce dělníků tabákových továren v Antverpách".
** Wilhelma Liebknechta.

silách, pro antverpské dělníky, které mám čest zastupovat zde v radě; jen mě prosím dobře informujte o všem, co se děje.

Přijměte mé bratrské pozdravy.

Bedřich Engels

Poprvé otištěno holandsky v časopise „De socialistische Gids", čís. 8—9, Amsterodam 1928

Podle opisu napsaného neznámou rukou
Přeloženo z francouzštiny

43

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

122, Regent's Park Road, N. W.
Londýn 5. dubna 71

Milý Liebknechte,

můžeš umístit přiložený článek* v nejbližším „Volksstaatu"? Právě tato stávka je nesmírně důležitá pro Internacionálu v Belgii.[246]

Blahopřeji Ti k propuštění na svobodu.[205]

Srdečný pozdrav.

Tvůj
B. E.

Kdyby mohli němečtí dělníci z tabákových továren poskytnout do Antverp půjčku, bylo by třeba to uspíšit. Elberfeldskou adresu dostala generální rada *včera, aby ji předala dál*, což se už stalo.[247] Četl jsem ji.

Poprvé otištěno rusky
v „Archiv Marxa i Engelsa",
sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* B. Engels, „O stávce dělníků tabákové továrny v Antverpách".

44

Marx Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska[248]

[Londýn] 6. dubna 1871

Milý Liebknechte,

zprávu o Tvém a Bebelově propuštění[205] a o propuštění Brunšvických[84] uvítala ústřední rada s velkým jásotem.

Pařížané, jak se zdá, podléhají. Je to jejich vina, avšak vina, která fakticky vyplynula z přílišné *honnêteté**. Ústřední výbor a později Komuna poskytly tomu záludnému skrčkovi Thiersovi čas na soustředění nepřátelských sil, 1. protože bláhově nechtěli začít *občanskou válku*, jako by ji nebyl začal Thiers, když se pokusil násilně odzbrojit Paříž, jako by Národní shromáždění, svolané jen proto, aby se usneslo na míru či válce s Prušáky, nebylo ihned vyhlásilo válku *republice?* 2. Aby je nikdo nemohl obvinit, že uzurpovali moc, ztráceli drahocenné okamžiky (po porážce reakcionářů na Place Vendôme v Paříži[243] se mělo ihned táhnout na Versailles) volbou Komuny, jejíž organizace atd. zase stála čas.

Ze všeho toho žvanění o událostech v Paříži, které si budeš moci přečíst v novinách, nesmíš věřit ani slovo. Je to samá lež a podvod. Sprostota měšťáckých novinářských šmoků se ještě nikdy neuplatnila tak skvěle jako teď.

Je opravdu příznačné, že německý sjednocený císař**, sjednocená říše a sjednocený parlament v Berlíně jako by pro vnější svět *vůbec neexistovali*. Každý závan větru v Paříži je zajímavější.

Musíte pozorně sledovat, co se děje *v podunajských knížectvích*.

* čestnosti.
** Vilém I.

Bude-li revoluce ve Francii přechodně poražena — hnutí tam může být potlačeno jen nakrátko —, začne pro Evropu nová válečná historie z Východu, a Rumunsko k tomu poskytne pravověrnému carovi* první záminku. Dávat tedy pozor tím směrem.

K nejkomičtějším zjevům v Londýně patří nesporně exstudiosus Karl Blind. Tenhle rádobydůležitý náfuka se dychtivě chopil poslední války a začal se vytahovat jako pravý Pangermán. Byl první, kdo křičel po Alsasku a Lotrinsku. Měl tu drzost, že dokonce popíral velkou revoluční činnost francouzského lidu v minulosti. Ten všivák se dokonce opovážil varovat zdejší dělníky, aby si svými sympatiemi pro Francii proti Prusku neznepřátelili *dělníky v Německu!* Týden co týden píše tenhle výtečník vlastnoručně sepsanou zprávu o činnosti Karla Blinda do všech londýnských novin, z nichž dvoje či troje jsou fakticky tak pošetilé, že tyto bulletiny od Karla Blinda o Karlu Blindovi pro Karla Blinda otiskují. Když se takovýto systém provádí důsledně, tak se člověk nakonec veřejnosti přece jen vnutí. Tímto způsobem tenhle důležitý pán části zdejší veřejnosti namluvil, že hraje v Německu tutéž úlohu, jakou hrál kdysi Mazzini v Itálii. Ve svých bulletinech sděluje, k čemu se vyslovil Karl Blind ve vídeňské „Freie Presse", jak je Německo celé pryč z těchto jeho věšteckých výroků a jak každý týden toužebně očekává spásné slovo Karla Blinda. Bylo by opravdu žádoucí — protože tohle individuum, tenhle nadýmající se žabák nás Němce tady zesměšňuje —, abyste ve „*Volksstaatu*" jednou nalili čistého vína o tom chlapovi a jeho „nicotnosti".[249] My bychom to pak přeložili a dodali do „Eastern Post" (londýnský dělnický list). Je to velmi jednoduché. Karl Blind pro německou dělnickou třídu *neexistuje*, a německá *republikánská střední třída*, jejíhož mluvčího ze sebe ten náfuka dělá, neexistuje vůbec, takže *neexistuje ani pro Karla Blinda.* Nepatří ani sem, ani tam. Člověk sice nemusí takovým zjevům přikládat velkou váhu, ale na druhé straně jim také nesmí dovolit, aby falešným předstíráním klamali veřejnost.

Laura byla v Bordeaux už několik dní předtím, než začalo obléhání Paříže.

* Alexandrovi II.

Naše děti — Tussy a Jenička (ta prodělala pleuritidu) — také brzy odjedou do Bordeaux.

Bebelovi bych byl velmi vděčen, kdyby mi mohl pravidelně posílat stenografické záznamy z berlínského sjednoceného říšského sněmu.

Velmi bychom uvítali, kdybys sem mohl přijet na návštěvu. „*Volksstaat*" se teď musí za všech okolností udržet. Mám jisté vyhlídky, že na to seženu peníze.

Pozdravuj ode mne srdečně svou milou paní.

Tvůj
K. M.

Nemohl bys mi poslat spolehlivou adresu v Lipsku? Apropos. Přikládám rozkošnou noticku o Stieberovi z „*Petit Journalu*" (vychází v Paříži) z 5. dubna.[250]

V plném znění otištěno poprvé rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I(VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

45

Marx Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

Londýn [kolem 10. dubna*] 1871

Milý Viléme,

ve velkém spěchu jen dvě poznámky, které bys snad mohl upravit pro „*Volksstaat*“:

1. V „*Papiers et Correspondance de la famille impériale*“ stojí pod písmenem V (příjemci peněz jsou totiž uváděni podle abecedy) — verbotenus:

„*Vogt*“, il lui est remis en août 1859 40 000 frs.[251]

2. Zatímco Bismarckova vláda dělá v Německu z korespondence se mnou (viz brunšvický proces[252], úplně stejně jako dříve v kolínském procesu proti komunistům[210]) víceméně případ trestný podle hrdelního zákona, snaží se vzbudit ve Francii podezření, že jsem (a mým prostřednictvím „*Internacionála*“ *v Paříži*, to je *účel* celého toho manévru) *agent pana Bismarcka*. Dělají to orgány starobonapartistické policie, která je stále ještě — a tím víc za Thiersova režimu — mezinárodními svazky propletena se stieberovskou policií.

Tak jsem byl nucen dementovat různé lži listů „*Paris-Journal*“, „*Gaulois*“ atd. v „*Times*“, protože tyhle nesmysly se *telegraficky* sdělují anglickým novinám.[239] Nejnovější kachnu vypustil „*Soir*“ (časopis známého plonplonovce Abouta), který nedávno Komuna zastavila, a ze „*Soir*“ přeletěla tato kachna do všech francouzských reakčních novin mimo Paříž. Od Laury (abych nezapomněl, La-

* V orig.: 14. března.

fargue je v této chvíli jako delegát za Bordeaux v Paříži) jsem např. dnes dostal tento výstřižek z časopisu „*La Province*“ (včera jsem dostal týž výstřižek z jednoho *belgického* kněžourského listu):

„*Paříž. 2. dubna.* Velkou senzaci tu způsobilo odhalení, které přišlo z Německa. Je teď autenticky zjištěno, že Karel Marx, jeden z nejvlivnějších šéfů *Internacionály*, byl roku 1857 *soukromým sekretářem hraběte Bismarcka* a se svým bývalým *patronem** nikdy nepřerušil styky.“

Ten Stieber začíná být opravdu „strašný“!

Salut.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa“, v. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Francouzské „patron“ znamená „zaměstnavatel“; Marx však v překladu z francouzštiny do němčiny ponechal výraz „patron“.

46

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[253]

Londýn 12. dubna 1871

Milý Kugelmanne,

Tvé „lékařské rady" měly ten výsledek,[254] že jsem se obrátil na svého lékaře Maddisona a dosud se u něho léčím. Říká však, že mám plíce v naprostém pořádku, a kašel vysvětluje průduškami atd. Ale kašel může působit na játra.

Včera jsme dostali zprávu, která nás moc nepotěšila, že je Lafargue (ne Laura) právě teď v Paříži.

Nahlédneš-li do poslední kapitoly mého „Osmnáctého brumairu", uvidíš, že tam říkám, že příští francouzská revoluce se pokusí ne už předat byrokraticko-vojenskou mašinérii z jedněch rukou do druhých, jako tomu bývalo dosud, nýbrž *rozbít* ji, a to je předpokladem každé skutečné lidové revoluce na kontinentě. O to se pokoušejí i naši hrdinní pařížští soudruzi. Jaká pružnost, jaká historická iniciativa, jaká sebeobětavost je u těchto Pařížanů! Po šestiměsíčním hladovění a chátrání, které zavinila spíš vnitřní zrada než vnější nepřítel, povstávají ve stínu pruských bodáků, jako by nikdy nebylo války mezi Francií a Německem a jako by nepřítel nestál ještě před branami Paříže! V dějinách neexistuje podobný příklad takové velikosti! Podlehnou-li, bude to jen proto, že jsou tak „velkodušní". Měli ihned táhnout na Versailles, když nejprve Vinoy a potom reakční část pařížské národní gardy sama vyklidila pole. Promeškali pravou chvíli pro skrupule svědomí. Nechtěli *začínat občanskou válku*, jako by ji už nebyl začal ten záludný skrček Thiers, když se pokusil odzbrojit Paříž! Druhá chyba: Ústřední výbor se příliš brzy vzdal

své moci, aby ustoupil Komuně.[255] Opět z příliš „čestné" svědomitosti! Ať už je to jak chce, toto nynější pařížské povstání — i když bude potlačeno vlky, sviněmi a sprostými bestiemi staré společnosti — je nejslavnějším činem naší strany od červnového povstání v Paříži. Jen porovnejme s těmito Pařížany šturmujícími nebe pobožné otroky německo-pruské svaté říše římské s jejími pohrobními maškarádami, s její vůní kasáren, kostelů, s jejím krautjunkerstvím a především šosáctvím.

Apropos. V *oficiálně uveřejněném* seznamu těch, kdo byli podporováni přímo z pokladny Ludvíka Bonaparta, je zmínka, že *Vogt* dostal v srpnu 1859 40 000 franků! Sdělil jsem Liebknechtovi tento fakt, aby ho dále použil.[251]

Haxthausena mi poslat můžeš, protože v *poslední době* dostávám bez úhony různé brožury atd. nejen z Německa, ale dokonce i z Petrohradu.

Děkuji za zásilky různých novin (prosím, posílejte jich víc, protože chci napsat něco o Německu, o říšském sněmu atd.).

Srdečný pozdrav hraběnce a sůvičce*.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Gertrudě a Franzisce Kugelmannovým.

47

Marx Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

[Londýn] 13. dubna 1871

Milý Liebknechte,

těch 80 tolarů můžeš použít buď pro svou rodinu, nebo na „*Volksblatt*“*. Oba jsou to „ranění“ z poslední války.

Tu Freiligrathovu báseň nemám; vyšla však roku 1852 také v Cottově „*Morgenblattu*“[256], který možná v Lipsku seženeš.

Přetiskování z „*Revue der Rheinischen Zeitung*“[257] nepovažuji za užitečné bez úvodů, dodatků atd., a na to teď není právě čas.

Engels Ti vzkazuje, že jeho stať v „Deutsch-Französische Jahrbücher“** má už jen historickou cenu, nehodí se už pro praktickou propagandu. Naproti tomu z „*Kapitálu*“ můžeš otiskovat delší věci, např. výňatky z kapitoly o „Původní akumulaci“ atd.

Miquel ve Svazu[258] *byl* a jako zvláštní zemský rada Svazu se tvářil hrozně důležitě v království hannoverském. To můžeš otisknout, jen vynech moje jméno, protože já — i když mě Miquel k tomu přímo nenutil — musím to „tajemství“ zachovat.

Mých nechtěj slov, chtěj, abych němá byla,
mé tajemství mi povinností je![259]

„Komunistický manifest“ nelze samozřejmě vydat bez nové

* „Volksstaat“.
** „Nástin kritiky politické ekonomie“.

předmluvy. Podíváme se s Engelsem, jestli bychom něco takového nemohli připravit.[260]

Mnoho srdečných pozdravů Tvé milé ženě.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v „Archiv Marxa i Engelsa",
sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

48

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

[Londýn 13. dubna 1871]

Milý Liebknechte,

můj starý článek* z „Deutsch-Französische Jahrbücher" se teď absolutně nedá ve „Volksstaatu" otisknout. Je to *úplně zastaralé* a je tam plno nesprávností, které by mohly lidi jen zmást. Přitom je to ještě úplně po hegelovském způsobu, a ten se také už absolutně nehodí. Má to už jen cenu jako historický dokument.

Mnoho pozdravů.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Nástin kritiky politické ekonomie".

49

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[261]

[Londýn] 17. dubna 1871

Milý Kugelmanne,

Tvůj dopis jsem dostal v pořádku. Teď mám plné ruce práce. Proto jen pár slov. Naprosto nechápu, jak můžeš srovnávat maloburžoazní demonstrace à la 13. června 1849 atd. s nynějším bojem v Paříži.[262]

Bylo by ovšem velmi pohodlné dělat světové dějiny, kdyby se šlo do boje jen za těch předpokladů, že vyhlídky jsou neklamně příznivé.

Na druhé straně by dějiny měly velmi mystický ráz, kdyby „nahodilosti" nehrály žádnou úlohu. Tyto nahodilosti patří ovšem samy k celkovému průběhu vývoje a jsou opět vyvažovány jinými nahodilostmi. Ale urychlování a zpožďování je velmi závislé na těchto „nahodilostech", mezi nimiž figuruje i taková „náhoda", jako je charakter lidí, kteří stojí jako první v čele hnutí.

Rozhodující nepříznivou „náhodu" nelze tentokrát rozhodně hledat ve všeobecných podmínkách francouzské společnosti, nýbrž v přítomnosti Prusů ve Francii a v jejich rozmístění těsně před Paříží. To věděli Pařížané velmi dobře, věděla to však i měšťácká versailleská sběř. Právě proto postavila Pařížany před alternativu: buď přijmout boj, nebo podlehnout bez boje. Demoralizace dělnické třídy by byla bývala v tomto případě mnohem větším neštěstím než zánik jakéhokoli počtu „vůdců". Boj dělnické třídy s třídou kapitalistů a jejím státem vstoupil pařížským bojem do nové

fáze. Ať tato záležitost bezprostředně dopadne jakkoli, nové východisko světodějné důležitosti je dobyto.

Adio.
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

50

Engels Johannu Georgu Eccariovi

do Londýna[263]

122, Regent's Park Road, N. W.
[Londýn] 19. 4. 71

Milý Eccarie,

tady máš něco o stávce Barcelonských — a píšu to rovnou anglicky, abych Ti ušetřil práci:

Firma bratří Battló, Barcelona, je majitelkou velkého bavlnářského a tkalcovského koncernu a zaměstnává asi 900 dělníků.

Tato firma nejenže platí mnohem nižší mzdy než kterákoli jiná firma v tomto odvětví, ale také se ustavičně pokouší ještě víc snižovat mzdy tím, že místo mužů zaměstnává ženy a místo dospělých děti. Nedávno propustila bez výjimky všechny dělníky, kteří byli podezřelí, že jsou členy odborového sdružení spojených mykačů vlny, předláků a tkalců. 26. února uspořádali členové tohoto sdružení velké shromáždění, aby zvážili situaci v továrnách firmy Battló. Schválili jednomyslně nový mzdový sazebník, který — třebaže se podle něho měly dosavadní mzdy nepatrně zvýšit — byl stále ještě hluboko pod úrovní nejnižších mezd placených jinými firmami; byla vybrána delegace, která měla žádat přijetí tohoto sazebníku; v případě, že by byl tento požadavek zamítnut, měli dělníci zaměstnaní v této továrně zahájit stávku.

Pánové Battló delegaci ani nepřijali, neboť odmítli přijmout jakoukoli jinou delegaci než delegaci složenou z dělníků jejich továrny. Nato předložila tento nový mzdový sazebník jiná delegace, ta však byla rovnou odmítnuta. Všechno dělnictvo vstoupilo ihned do stávky, kromě asi 25, ale i ti se pak většinou přidali ke stávkují-

cím. To se stalo 27. února, takže dělníci teď už stávkují skoro 9 týdnů, a prostředky, které jejich odborové sdružení mělo k dispozici, začínají velmi rychle mizet. Ostatní sekce Internacionály ve Španělsku dělají, co mohou, aby jim sbírkami opatřily peníze, ale musí právě teď podporovat větší počet stávek. Kromě menších záležitostí stávkují bednáři v Santanderu a koželuhové ve Valencii, protože jejich zaměstnavatelé vyžadují, aby se zřekli svých odborových sdružení a také Internacionály. A tak teď stávkuje ve Španělsku celkem asi 1500 lidí, které musí tamější různé sekce Internacionály podporovat.

Barcelona a okolí, to je španělský jižní Lancashire, je tam mnoho velkých přádelen bavlny a tkalcoven a většině obyvatelstva tohoto kraje skýtá bavlnářský průmysl obživu. V poslední době je velmi poškodila konkurence anglické příze, a ve Španělsku by zvlášť dobře zapůsobilo, kdyby lancashirské přádelny bavlny mohly pro španělské přadláky a tkalce u mechanických stavů něco udělat. Aktivní a těsné obchodní vztahy mezi různými zeměmi světa vedly k tomu, že každá událost, která postihne společnost v jedné zemi, se nutně odráží ve všech ostatních zemích; a nebylo by nic divného, kdyby všeobecné snížení mezd ve španělském bavlnářském průmyslu (a k tomu patrně nevyhnutelně dojde, jestliže nynější stávka ztroskotá) vedlo koneckonců k tomu, že se udrží nízké mzdy i v jižním Lancashiru.

(Způsob příspěvků — dary nebo půjčky — by se měl nechat lidem na vůli. Rada by mohla zprostředkovat zaslání peněz nebo je mohou poslat přímo, adresa je k dispozici.)

Srdečný pozdrav.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny a němčiny

51

Engels Francisku Morovi

do Madridu[264]

(Záznamy o odpovědi)

[Londýn kolem 20. dubna 1871]

Došlo 18. dubna.

19. dubna poslány Eccariovi příslušné výňatky o stávce přadláků v Barceloně z čís. 80—82 „Federación", aby je mohl sdělit manchesterské radě tradeunionů.*

Rovněž oznámeno Morovi, že dopis došel, a podána zpráva, co podniknuto, také o tom, že vzhledem ke stávkám v Belgii a v Sunderlandu a k celkové situaci ve světě nelze počítat s velkou pomocí.

Forma půjčky nutná a dosud z naší strany většinou používaná. Barcelonští tudíž — napsat dopis, v němž se zaváží, že splatí všechny půjčky, které dostanou prostřednictvím generální rady. To je nutné jen kvůli formalitám anglických tradeunionů.

Adresa o Paříži[265] přislíbena.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 253—254.

52

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

122, Regent's Park Road, N. W.
Londýn 20. dubna 1871

Milý Liebknechte,

musím Ti dnes velmi narychlo povědět něco o tzv. Mezinárodním *demokratickém* sdružení[266], o kterém možná vůbec nic nevíš, a proto by se mohlo zaměňovat s námi. Je to karikatura Internacionály; už několik let tu tiše vegetuje, ale občas projeví snahu vytahovat se před veřejností, tj. směšně, a ne bez jistého postranního úmyslu se nechat v tichosti zaměňovat s Internacionálou. Protože tihle lidé minulou neděli* zase uspořádali v Hyde Parku mítink kvůli Pařížské komuně, který pod *jejich* záštitou *musel* nutně ztroskotat (rozšířili dokonce zprávu, že jsme tam vyslali delegáty, ačkoli jsme deputaci, která k nám přišla, rovnou odmítli) — a protože teď chtějí zakládat i odbočky na kontinentě a pravděpodobně Ti také něco pošlou, musím Ti vylíčit, o jaké lidi jde. Za prvé starý falcký výtržník *Weber*, kterého znáš, a za druhé Le Lubez, s kterým ses také seznámil. Přikládám Ti výstřižek, ve kterém sdělují světu zmateným jazykem svůj zmatený program. Pokud je srozumitelný, je *ryze buržoazní*; co říkají o opatřování práce, resp. o péči o lidi neschopné práce, to už přece splňuje anglický chudinský zákon[267]. O kapitálu a práci se střeží říci jediné slovo. Nacionalizace půdy se tu přijímá tak všeobecně, že to nemohli obejít, a je sama o sobě tak málo protiburžoazní, že mi včera prohlásil jeden tory, který má

* 16. dubna.

přinejmenším milión tolarů, že pro ni je. Weber, jak víš, je také Heinzenův stoupenec a pouhý „demokrat".

Pokud se tu ti chlapi drželi jen v ústraní, nechali jsme je být, ale teď když se chtějí roztahovat, nevyhneme se určitě srážkám, a pak od nás dostanou pořádně na frak.

„Volksstaat" byl tedy včera zase zkonfiskován pro urážku císaře, přišla sem o tom telegrafická zpráva.[268] Divím se, že k tomu nedošlo už dřív, jsi velmi opovážlivý, „ostatně je to také docela v pořádku," jak říkával Bedřich II.

K té záležitosti s Vogtem[251] by bylo třeba se ještě párkrát vrátit. Že nemůže jít o žádného jiného Vogta než o *Karla* Vogta, vyplývá z kontextu. Předně žádný jiný Vogt není tak známý, aby se mohl uvést zkrátka jako Vogt, bez křestního jména a adresy. Za druhé, který Vogt se právě v té době tolik zasloužil o rodinu Bonapartů, že se mu v srpnu, bezprostředně po skončení italského tažení, mělo vyplatit 40 000 franků? Ostatně forma: „il lui a été remis en Août 1859" naznačuje, že kromě toho dostal ještě nějaké splátky. Čím častěji se na to bude poukazovat, tím víc bude buržoazní tisk, který o tom všem mlčí, nucen si toho všímat. Bylo by třeba upozornit na to také „Proletarier" a „Volkswille".

Protože mi zkušenost ukázala, že Stieberovi agenti jsou stejně neobratní při rozpečeťování dopisů jako při konstruování spiknutí, oznamuji Ti tu jednou provždy, že *všechny* dopisy, které Ti posílám, spolehlivě zapečeťuji svým pečetítkem a iniciálami F. E. švabachem. Prušáci ještě nedovedou obratně strhnout pečetní vosk nad lepidlem tak, aby to nebylo vidět, a proto většinou neobratně trhají obálku po straně. Nebude-li tedy moje pečeť jasná a čitelná, budeš vědět, kolik uhodilo. Ti chlapi musí mít určitě vztek, když jim má projít rukama nerozpečetěný dopis, na němž je Tvoje adresa a pečeť s iniciálkami F. E.

Pošta zavírá, mám pro Tebe ještě ledacos, musím ale končit.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu Přeloženo z němčiny

53

Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu

[Londýn kolem 20. dubna 1871]

Vážený pane Sorge,

srdečné díky za Kellogga[184], který tentokrát došel v pořádku, rovněž za ostatní zásilky.

Výbor[217] bude napříště dostávat odpovědi rychleji, ale v posledních týdnech si záležitosti na evropském kontinentě, zároveň se zdejší agitací mezi Angličany[269], vyžádaly mnoho času, a to tím spíš, že většina neanglických tajemníků je v Paříži.

S úctou Váš

K. M.

Poprvé otištěno v knize „Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. Sorge und Andere", Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

54

Marx Leo Frankelovi

do Paříže[270]

(Koncept)

[Londýn kolem 26. dubna 1871]

Milý občane,

generální rada mě pověřila, abych jejím jménem co nejrozhodněji dementoval hanebné pomluvy, které rozšiřuje občan F. Pyat o Serraillierovi.[271] Zášť tohoto člověka pramení z jediného zdroje: *z jeho nenávisti k Internacionále.* Prostřednictvím *takzvané* Francouzské sekce v Londýně[31], kterou generální rada vyloučila, neboť se tam vloudili špiclové, bývalí členové císařské gardy, všelijací darebáci, se Pyat pokusil vydávat se před světem za tajného šéfa našeho Sdružení, k němuž nepatří, a svalit na nás odpovědnost za své groteskní manifestace v Londýně a kompromitující indiskrétnosti v Paříži, které občan Tridon za svého pobytu v Bruselu po zásluze zhodnotil.[272] Generální rada byla proto nucena tohoto zbabělého intrikána veřejně dezavuovat.* Odtud ten vztek na Duponta a Serrailliera. Když Serraillier bídným Pyatovým pomocníkům v takzvané Francouzské sekci pohrozil, že je dá povolat před anglický soud, aby se tam zodpovídali z pomluv, které Pyat teď šíří v Paříži, dezavuovala je *sama Francouzská sekce* a pranýřovala jej jako pomlouvače. Protože Serraillierův politický život nezavdával žádné příčiny k pomluvám, vrhli se na jeho soukromý život. Kdyby Pyatův soukromý život byl tak bezúhonný jako Serraillierův, nebyl by si musel nechat tady v Londýně líbit jisté urážky.

Generální rada vydá v nejbližších dnech adresu o Komuně.[265]

* K. Marx, „Rezoluce generální rady k projevu F. Pyata".

Dosud tento manifest odkládala, protože každým dnem očekávala přesné informace od pařížské sekce. Marně! Ani slovo! Rada už nemohla váhat, protože angličtí dělníci od ní netrpělivě očekávají vysvětlení.

Mezitím jsme neztráceli čas. V dopisech, které napsali příslušní tajemníci různých sekcí na kontinentě a ve Spojených státech, byl dělníkům ve všech zemích objasněn pravý charakter této skvělé pařížské revoluce.

Dopis toho občana* jsem dostal. Navštívil mě v souvislosti se zásilkou, o níž víte. V Paříži se udělala chyba, že nedodali potřebné podklady, které by usnadnily operace. Teď musíte mít třípercentní papíry, které nejsou vázané a s nimiž se dají dělat běžné denní operace. Ten občan Vám dá všechna ostatní potřebná vysvětlení. Listinu mu lze svěřit naprosto bezpečně.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* Pravděpodobně N. Eilaua.

55

Engels Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

122, Regent's Park Road, N. W.
Londýn 28. dubna 1871

Milý Kugelmanne,

z adresy nahoře vidíte, že jsem se usadil se svou domácností tady v Londýně, a to už od podzimu, protože jsem tehdy už konečně skoncoval s různými svými obchodními záležitostmi v Manchesteru. Zatím jsem s přestěhováním po všech stránkách spokojen. Ze svého nového bytu mám ani ne 10 minut k Marxovi, což je na zdejší poměry velmi blízko, navíc mám přímo přede dveřmi park a taky je tu báječný čerstvý vzduch.

Pokud jde o Marxův stav, udělal jste si o něm příliš chmurné představy.[254] Předně Vaše smělá diagnóza, která jeho kašel připisuje plicnímu kataru. Marx a já máme velmi zdatného mladého lékaře* (Skota), který umí vyšetřovat sluchem a proklepávat stejně dobře jako většina lékařů v Německu, a ten řekl totéž, co jsem si už dávno myslel. Že kašel sedí jen v hrtanu a že plíce jsou naprosto zdravé. Říká ovšem, že vyléčit tak zanedbaný a zastaralý kašel není lehké, a předpovídá, že se na podzim kašel vrátí, i když přes léto zmizí. Při řádném léčení nepřikládá ale té záležitosti žádný význam. Na tom kašli bylo od počátku nepříjemné jen to, že Marxe rušil při spánku, a tak zhoršoval jeho celkový stav. To už je teď celkem v pořádku. Lékař Marxe léčí hlavně na játra a dosáhl při tom už dobrých výsledků, chápete ale jistě, že to při chronické

* Maddisona.

chorobě, která, pokud vím, trvá víceméně bez přestávky už 26 let, nejde tak rychle. Ostatně Marxův způsob života už není tak pošetilý, jak si to lidé představují. Teď, když je od počátku války všude tolik vzruchu, nepracuje na těžkých teoretických věcech a žije celkem rozumně, dokonce často chodí na procházky, *a to* i beze mne, zpravidla tak na půldruhé až dvě hodiny, celé týdny se nenapije piva, jakmile zpozoruje, že mu to nedělá dobře; při jeho stavu není divu, že má kapriciózní chuť k jídlu, střídavě nechutenství a zas nenasytný hlad. Nemusíte také mít obavy, že by jeho kůže nefungovala — kromě značně velkých míst, kde je povrch kůže úplně rozrušen karbunkly. Procházky přes Highgate do Hampsteadu a zpátky do ulice Maitland Park, to je asi $1^1/_2$ německé míle, přitom několikrát prudké stoupání a zas klesání, a nahoře je víc ozónu než v celém Hannoveru. A tu procházku dělá 3krát až 4krát týdně, aspoň zčásti. Často ho samozřejmě musím ven vytáhnout, ale ví dobře, že mu to prospívá. Bydlí ostatně, tak jako já, asi 150 stop nad Temží, v otevřené krajině, kde vzduch ani není příliš městský, mezi velkými zahradami a málo domy, a tomuto zdravému okolí přisuzuji, že to s ním nevypadá hůř.

Právě mě volají k jídlu, a protože za půl hodiny ta bláznivá pošta zavírá, musím končit. Ať tak či onak, snad jsem Vám toho napsal dost, abych uklidnil Vaše přehnané obavy. Já se bez pohybu na čerstvém vzduchu už vůbec neobejdu, a tak Marx musí po dobrém nebo po zlém s sebou, a to je pro něj přece jen ten nejlepší lék.

Srdečně zdraví

Váš

B. E.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

56

Marx Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

[Londýn] 4. května 1871

Milý Library,

ve velkém spěchu jen toto.

Ty „*Papiers et Correspondance de la famille impériale*", v nichž mj. figuruje Vogt jako příjemce podpory z rodinné pokladny,* *ne*publikovala *Komuna*, ta nemá čas zabývat se takovými lapáliemi, publikovala je *vláda obrany*, ti počestní republikáni, Jules Favre a spol., jimž se Vogt ve svých „dopisech Kolbovi"[273] tak obdivuje.

Z této oficiální publikace byly otištěny výňatky skoro ve všech pařížských listech (hlavně *jména příjemců podpory*). Výstřižek, který přikládám, je z „*Petit Journalu*" (čís. z *25. března*** 1871); je to list, který až do této chvíle vede v Paříži proti Komuně stejnou polemiku jako signor Vogt ve Vídni. Z duchovní spřízněnosti s Vogtem tiskne dokonce (?) za jeho jménem.

Ostatně Vogt sám bere na konci své slátaniny všechno to své žvanění zpátky, když říká: „Je *dokonce* možné, že už roku 1859 bylo zneužito mé jméno, ovšem zdá se, že bez mého křestního jména Karl."[274]

Ludvík Bonaparte tedy zneužil „Vogta", když ho zapsal do své knihy vydání! „*Vogt*" jako příjemce podpory od L. Bonaparta *v srpnu 1859* — a to „Vogt" jako takový, Vogt bez „křestního jména", Vogt sans phrase***, to ovšem mohl být jen ten „proslulý" Karl

* Viz tento svazek, str. 244.
** V orig.: *3. května* (viz tento svazek, str. 266).
*** bez okolků, zkrátka.

Vogt ze Ženevy! Pan Vogt to ví tak dobře, že říká: „*mé jméno* bylo *zneužito*". Tento dobrý muž se cítí tak potrefen, že se ani neuchyluje k laciné vytáčce: Tak jako je na světě mnoho „Karlů", je i mnoho „Vogtů". Co je mi tedy do toho, že nějaký „Vogt" bez křestního jména dostal v srpnu 1859 40 000 franků z císařské pokladny? Ne, říká Vogt. *Já* jsem Vogt, ten Vogt, který se uvádí i bez „křestního jména", ale „*mé jméno*" bylo „*zneužito*"!

Musíš z toho udělat příslušnou noticku pro svůj list. Je naprosto absurdní brát si kvůli panu Weissovi a podobným „lidem z lidové strany" nějaký servítek.[275]

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

57

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

[Londýn] 4. května 71

Milý Liebknechte,

přikládám článek pro „Volksstaat“.[275]

Antverpští dělníci tabákových továren tvrdí, že za velké stávky německých tabákových dělníků poslali na podporu této stávky 3000 franků. Stávka v Antverpách a v Bruselu ještě trvá[246], a je-li tomu s těmi 3000 franků skutečně tak; bylo by sakramentskou povinností Němců to splatit. Zeptej se na to, prosím Tě, a podle toho, co se dovíš, napiš o tom stručně do „Volksstaatu“.

Bebelovy projevy a články se nám tady *velice* líbí. Jeho řeč v rozpravě o základních právech[276] byla výtečná, a taktnost a převaha, s nimiž tento dělník zesměšňoval všelijaké ty pátery, junkery a buržuje, byla zdaleka to nejlepší, co se událo v celém tom berlínském plivátku.

S radostí jsme vzali na vědomí, že sem brzy přijedeš. Můžeš samozřejmě bydlet jak u Marxe, tak u mne, to zařídíme.

Jenny a Tussy jsou v Bordeaux u Lafarguových, přijely tam minulé pondělí*.

Srdečný pozdrav.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa“, sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* 1. května.

58

Marx Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

[Londýn] 5. května 1871

Milý Liebknechte,

včera večer, když jsem dostal Tvůj dopis, hned jsem Ti napsal* a udělal jsem chybu. Datum „*Petit Journalu*“, kde je ta věc o Vogtovi, je *25. března 1871*. To datum je důležité. „Journal“, stejně jako ostatní pařížské listy, začal uveřejňovat jména příjemců podpory dlouho před revolucí z 18. března a po revoluci v tom pokračoval. Skončil 25. března osobami od písmene „V“.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa“, sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 263.

59

Engels Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn] 10. května 1871

Milý Jungu,

o této otázce jsme s Marxem mnohokrát předběžně hovořili a dnes večer znovu.[277] Nemůžeme dospět k jinému závěru, než že jsou jen dva kandidáti, kteří patrně *přijmou* to místo a kteří mohou přicházet v úvahu, a to Hales a Mottershead. To, co říkáte o Halesovi, je naprosto správné, a kdyby byl navržen, mohlo by se dát jako podmínka, že by se měl očistit uspokojivějším způsobem, než to dosud učinil — pokud jde o to, že dělá dozorce, dělá ho Dupont také, a dokud si jinak vede čestně, nemělo by to být, třebaže je to poněkud nepříjemné, nepřekonatelnou překážkou. Pokládáme ho celkem za vhodnějšího než Mottersheada, který se svým temperamentem nehodí tak dobře pro úspěšnou agitaci mezi londýnskými masami, a to by mělo tvořit hlavní náplň činnosti tajemníka. — Pokud jde o neznalost jazyků, to je věc, ve které se nedá nic dělat, dokud Vy sám nemůžete tuto funkci převzít, a obávám se, že tomu tak je; musíte tedy vzít Angličana. Jednak se nedomnívám, že nedostatek jazykových znalostí je závažnou překážkou při naší nynější organizaci; naproti tomu by právě tato okolnost mohla vést k tomu, aby se přesněji definovalo postavení tajemníka, které se dosud zdá dost nejasné. Je třeba psát protokoly a obstarávat korespondenci s anglickými sekcemi; zároveň popularizovat Sdružení mezi londýnskými masami a působit k tomu, aby bylo nezávislé na dělnické aristokracii a jejích uznávaných vůdcích — kdybychom našli člověka schopného a ochotného takto pracovat, byli bychom pravděpodobně lépe

odškodněni za těch 15 šilinků než dosud. Nesmíme zapomínat, že funkce, která se má obsadit, není funkce „generálního tajemníka" Sdružení, jak se rozhodl nazývat sám sebe Eccarius, ale pouze tajemníka generální rady, funkce, při níž se jeho oficiální povinnosti omezují na povinnosti v souvislosti se zasedáním generální rady a na korespondenci s anglickými sekcemi (s angloamerickými, pokud vím, jen na základě zvláštního rozhodnutí); je tedy zároveň tajemníkem pro Velkou Británii a v této funkci má obstarávat agitaci v této zemi, což Eccarius nikdy nedělal, ačkoli je to velmi důležité. Tuto druhou část jeho povinností pokládáme Marx a já za nejdůležitější.

Ať tak či onak, budete muset o té věci pohovořit a zjistit, co se dá dělat.

V každém případě znáte teď naše mínění (je to samozřejmě důvěrné), jak jste o to žádal; není třeba spěchat, možná že by bylo dobré udělat jen prozatímní opatření, ale to bude muset rozhodnout Váš výbor, stejně jako všechno to ostatní.

Upřímně Váš
B. Engels

Ti chlapi, co utekli z Fort d'Issy, ještě než nepřítel zaútočil, by zasloužili zastřelit. Díky téhle zbabělosti se vojenská situace značně zhoršila.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

60

Marx Leo Frankelovi a Louis Eugènu Varlinovi

do Paříže[270]

(Koncept)

[Londýn] 13. května 1871

Milí občané Frankele a Varline,

s doručitelem* dopisu jsem se sešel.

Nebylo by dobré uložit dokumenty, které kompromitují versailleskou sebranku, na bezpečném místě? Takové bezpečnostní opatření nemůže nikdy škodit.

Z Bordeaux mi psali, že tam byli při posledních obecních volbách zvoleni 4 členové Internacionály. V provinciích se to začíná hýbat. Naneštěstí mají jejich akce místní a „pokojný" ráz.

Ve Vaší záležitosti jsem rozeslal několik set dopisů do všech koutů světa, kde máme sekce.[278] Dělnická třída se ostatně stavěla za Komunu už od jejího vzniku.

Dokonce ani buržoazní noviny v Anglii nejsou tak zuřivé jako zpočátku. Občas se mi podaří propašovat do nich příznivý článek.

Zdá se mi, že Komuna maří příliš mnoho času malichernostmi a osobními spory. Je vidět, že se tu projevují ještě i jiné vlivy než dělnické. To všechno by neškodilo, kdybyste mohli ztracený čas zase dohnat.

Je naprosto nezbytné, abyste učinili rychle všechno, co chcete provést mimo Paříž, v Anglii a jinde. Prušáci sice nevydají opevnění do rukou Versailleských, ale po definitivním uzavření míru (26. května)[279] dovolí vládě, aby obklíčila Paříž svým četnictvem. Thiers a spol., jak víte, se zdráhali přijmout pomoc německých bankéřů,

* Pravděpodobně N. Eilauem.

kterou jim nabízel Bismarck, neboť si vymínili ve své smlouvě, kterou jejich jménem uzavřel Pouyer-Quertier, veliké spropitné,[280] o které by jinak přišli. Poprosili Bismarcka, aby jim se zaplacením první splátky počkal až do obsazení Paříže, poněvadž předběžnou podmínkou dodržení *jejich* smlouvy bylo dobytí Paříže. Bismarck tuto podmínku přijal. Prusko však potřebuje samo velmi naléhavě peníze, a proto poskytne Versailleským všechny možné úlevy, aby urychlilo obsazení Paříže. Buďte proto ve střehu!

Poprvé otištěno v časopise „Die Neue Zeit", sv. 1, čís. 23, Stuttgart 1911

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

61

Marx Edwardu Spencerovi Beeslymu

do Londýna

1, Maitland Park Road
Londýn N. W.
12. června 1871

Vážený pane,

Lafargue, jeho rodina a mé dcery jsou v Pyrenejích na španělských hranicích, ale na francouzské straně.[93] Protože Lafargue se narodil na Kubě, mohl si opatřit španělský pas. Přál bych si, aby se nadobro usadil na španělské straně, protože hrál v Bordeaux význačnou úlohu.

Přestože se obdivuji Vašim článkům v „Bee-Hive",[281] je mi skoro líto, že nalézám Vaše jméno v tomto listu. (Dovolte mi mimochodem připomenout, že jako straník zaujímám ke comtismu naprosto nepřátelské stanovisko a jako muž vědy mám o něm nevalné mínění, ale Vás pokládám za jediného comtovce v Anglii i Francii, který se nedívá na historické obraty (krize) jako sektář, nýbrž jako historik v nejlepším slova smyslu.) „Bee-Hive" se vydává za dělnický list, je to však ve skutečnosti orgán renegátů, zaprodaný Sam. Morleymu a spol. Za poslední prusko-francouzské války byla generální rada Internacionály nucena přerušit s tímto listem všechny styky[282] a veřejně prohlásit, že je to list, který se za dělnický jen vydává. Jenže velké londýnské listy až na místní londýnskou „Eastern Post" odepřely toto prohlášení otisknout. Za těchto okolností je Vaše spolupráce s „Bee-Hive" další obětí, kterou přinášíte pro dobrou věc.

Jedna má přítelkyně odjíždí za tři nebo čtyři dny do Paříže.

Posílám po ní pravoplatné pasy pro několik členů Komuny*, kteří se dosud ukrývají v Paříži. Napište mi, prosím, pokud byste tam Vy nebo některý z Vašich přátel potřebovali něco obstarat.

Utěšuje mě, jaké nesmysly přináší denně „Petite Presse"** o mých spisech a o mých vztazích ke Komuně. Dostávám je denně z Paříže. Dokazuje to, že versailleská policie má velké potíže se získáváním pravých dokumentů. Styky s Komunou jsem udržoval prostřednictvím jednoho německého obchodníka***, který cestoval obchodně po celý rok sem a tam mezi Paříží a Londýnem. Všechno bylo sjednáno ústně s výjimkou dvou záležitostí.

Za prvé jsem poslal členům Komuny — týmž doručitelem — písemnou odpověď† na jejich dotaz, jak by si měli počínat s určitými cennými papíry na londýnské burze.

Za druhé: 11. května, deset dní před katastrofou, jsem poslal touž cestou všechny podrobnosti tajného ujednání mezi Bismarckem a Favrem ve Frankfurtu.[283]

Informace jsem obdržel od Bismarckovy pravé ruky††, člověka, který byl dříve (1848—1853) členem tajné společnosti[258], kterou jsem vedl. Ten člověk ví, že mám ještě všechny zprávy, které mi z Německa a o Německu posílal. Je závislý na mé diskrétnosti. Proto se snaží dokazovat mi stále svou dobrou vůli. Je to tentýž člověk, který mne, jak jsem Vám řekl, varoval, že mě Bismarck chce dát zatknout, jestli letos znovu navštívím dr. Kugelmanna v Hannoveru.[284]

Kdyby byla Komuna uposlechla mého varování, mohli částečně překazit Versailleským jejich plány! Radil jsem jejím členům, aby opevnili severní svahy Montmartru, pruskou stranu, čas na to ještě byl. Předpovídal jsem jim, že se jinak dostanou do pasti. Varoval jsem je před Pyatem, Groussetem a Vésinierem; žádal jsem je, aby poslali do Londýna všechny dokumenty kompromitující členy vlády národní obrany, aby tím alespoň do jisté míry drželi v šachu zuřivost nepřátel Komuny.

* Viz tento svazek, str. 291.
** „bulvární tisk".
*** Pravděpodobně N. Eilaua.
† Viz tento svazek, str. 259—260.
†† Johannesa Miquela.

Kdyby byli Versailleští našli tyto dokumenty, nebyli by uveřejnili falešné.

„Provolání" Internacionály[265] nevyjde dřív než ve středu. Jeden výtisk Vám pak hned pošlu. Materiál na čtyři až pět archů je vytištěn na dvou arších. Vzniklo tím mnoho korektur, revizí a tiskových chyb. Proto takové zdržení!

Váš oddaný
Karel Marx

Poprvé otištěno v listu „Vorwärts", čís. 76 z 31. března 1909

Podle textu listu
Přeloženo z němčiny

62

Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi

do Petrohradu

13. června 71, Londýn

Velevážený pane,

s radostí obstarám „První kapitolu“,[125] jenže s tím nemohu začít dřív než *za čtrnáct dní*. Byl jsem dva měsíce nemocen, a tak se mi nahromadily práce, které musím vyřídit nejdříve. Pošlu pak také seznam drobnějších korektur.*

Pokud jde o pokračování mého díla, zakládá se zpráva našeho přítele na nedorozumění.[285] Došel jsem k názoru, že je nutné rukopis úplně přepracovat. Kromě toho mi do této chvíle chyběly nezbytné dokumenty, které přece jen konečně dostanu ze Spojených států.

Náš přítel se *musí* z té své obchodní cesty *vrátit do Londýna*. Dostal jsem zprávy od korespondentů firmy, pro kterou cestuje, ze Švýcarska a odjinud. Bude-li odkládat svůj návrat, obchod bude *zruinován*, a on sám napříště už nikdy nebude mít možnost prokázat firmě nějakou službu. Konkurenti firmy jsou informováni, shánějí se po něm a zapletou ho do svých intrik.[286]

Děkuji Vám vřele za ty různé ruské knihy, které jste mi laskavě zaslal.[287] Všechno došlo v pořádku. Uvítám také velmi autorovy ostatní ekonomické spisy (tu o J. St. Millovi mám[288]).

Přestože jsem byl nemocen, uveřejnil jsem právě adresu[265], asi 2 archy. Jak bych Vám ji mohl poslat?

Protože bývám velmi často na cestách, tedy mimo domov, posílejte mi prosím dopisy atd. na adresu mého přítele (nemusíte vklá-

* Viz tento svazek, str. 359–361.

dat dopis do další obálky) A. Williamse*, Esq. Bydlí ve stejném domě. Tedy táž adresa: 1, Maitland Park Road, Chalk Farm, N. W., London.

V plné úctě Váš

M.

Poprvé otištěno rusky v časopise „Minuvšije gody", čís. 1, 1908

Podle rukopisu Přeloženo z němčiny a angličtiny

* Marxovo krycí jméno.

63

Marx svým dcerám Jenny, Lauře a Eleanor

do Bagnères-de-Luchon[93]

[Londýn] 13. června 1871

Drahé děti,

stonal jsem 6 týdnů, teď jsem zas v pořádku, pokud je to za daných okolností možné. Kromě toho je u nás doma právě peklo: maluje se, lakuje, natírá, tapetuje a všechno je vzhůru nohama. V posledních dnech tu byl takový rámus a mne honili pořád z kouta do kouta, až jsem ztratil nervy, a tak bydlím víc u Generála* než doma.

Rád bych měl podrobnější zprávy o Jeniččině zdraví. Obávám se, že se mezi řádky dá vyčíst, že není docela v pořádku. Nuže, celkem vzato, po konzultaci s lékaři proslulými prozíravostí a *na základě úplných informací*, myslím, že byste všichni měli opustit francouzskou stranu Pyrenejí a přejít na španělskou.[289] Je tam mnohem lepší vzduch a Vy všichni potřebujete takovou změnu vzduchu jako sůl. Zejména Tool, protože jeho zdraví se bude velmi zhoršovat a mohlo by to s ním špatně dopadnout, kdyby ještě dál váhal uposlechnout rady lékařů, kteří velmi dobře znají jeho konstituci a navíc se poradili s jeho dřívějšími doktory v Bordeaux atd. Doufám, že se nebudete ohlížet na nějakou tu nesnáz a odeberete se do zdravějšího místa a že mi brzy pošlete svou novou adresu, na kterou bych Vám pak já poslal svou novou „adresu“[265].

Tady v Londýně je život teď dost nepříjemný. Na ulicích je plno bratránků z venkova**. Okamžitě je poznáte podle toho, jak

* Engelsova přezdívka.
** uprchlých komunardů.

se poplašeně tváří, žasnou nad vším, co vidí, mají hrozný strach z té změti koní, drožek, omnibusů, lidí, dětí a psů.

Maminka a paní Lormierová — jak slyším — svádějí kruté bitvy o politiku. Nevím, jestli už došlo na rány nebo jestli zůstanou jen u silných slov, kterými si kosti nezpřerážejí.

Z Petrohradu jsem dostal velmi cenné knihy[287] a velmi přátelské dopisy s nejrůznějšími nabídkami.[285]

Lavrov (nikoli Anorov) je dobrý člověk, značně talentovaný, ale posledních 20 let si kazil hlavu a ztrácel čas čtením hlavně německé literatury (filosofické atd.) z tohoto období, nejmizernější literatury, jaká existuje. Asi se domníval, že když je německá, musí být nutně „vědecká".

Paní Vivantiová se z toho, jak se zdá, dobře dostala. Neviděl jsem ji, ale konstatuji, že je o ní slyšet jen samou chválu, možná trochu přehnanou, ale vždyť víte, že rodina Cuttových vždycky ráda přehání.

Předevčírem měla pohřeb Jungova švagrová. Chudák! Umřela v nemocnici.

Maličký „pan mistr"* je ve všem podstatném výborný. A tak se dají snést jeho slabůstky, jeho mnohomluvnost, samolibost a opakování „zdařilých projevů", které tu či onde pronesl.

Němečtí „balíci" — samozřejmě vlastenci — oslavili v Bolleter's Gardens „slavné" zakončení prusko-francouzské války „mírovou slavností", při které se podle teutonského mravu neopomněli „krvavě pobít".

Kern, který si zprvu našel místo učitele, dostal teď Generálovým prostřednictvím dobré místo jako inženýr v severní Anglii.

Dr. Maddison uctivě pozdravuje Jenny a Tussy.

A teď všechno nejlepší, drahé děti!

Starý čert

Poprvé otištěno rusky ve sborníku „Voinstvujuščij matěrialist", kn. 4, 1925

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Hermann Jung.

64

Engels Elisabetě Engelsové

do Engelskirchenu[290]

Londýn 16. června 1871

Milá maminko,

právě když jsem si chtěl sednout a napsat Ti, přišel Tvůj dopis z Leutesdorfu, a tak jsem se podíval na mapu, kde jsem to místo také šťastně našel. Musí mít velmi pěknou polohu, právě tam, kde se hory zas přibližují až k Rýnu, s výhledem do roviny, která se prostírá od Andernachu až ke Koblenzi; jsem přesvědčen, že Ti tamější vzduch velmi prospěl.

Děláš dobře, že si s sebou do Engelskirchenu bereš pěknou společnost veselých mladých děvčat. Vztah mezi oběma sousedními domy je za daných okolností jistě poněkud napjatý a trapný, a tak přítomnost děvčat zabrání tomu, aby se o tom příliš mluvilo. Protože teď je ta věc v pořádku, slušelo by se, aby Ti s tím obě strany teď daly pokoj; ustavičné ohřívání těch starých záležitostí nemůže být k ničemu. Mně samotnému bylo velmi nepříjemné, když mě Rudolf najednou požádal, abych jemu, Hermannovi a Emilovi* prokázal službu, což jsem nemohl učinit, aniž bych se postavil proti Adolfovi**. Rudolf je, jak víš, skrznaskrz poctivý, nedovede se přetvařovat, a tak mě jeho dopis nenechával ani v nejmenším na pochybách, že se celá ta záležitost má dohodnout za Adolfovými zády. Ale Adolf měl přece stejné právo na požadovanou informaci jako ti tři. Bylo mi to tak nepříjemné, že jsem to nejprve odkládal, když mě však bombardovali dopisy, musel jsem se rozhodnout a nemohl

* Rudolfovi, Hermannovi a Emilovi Engelsovým.
** Adolfu von Griesheimovi.

jsem podle svého názoru jednat jinak, než tu informaci, pro Adolfa velmi zajímavou, sdělit i jemu. Aby však měli čas dát to do pořádku, napsal jsem jim,* že hodlám psát Adolfovi, a Adolfovi jsem napsal[12] teprve za několik dní. Proč Adolfovi sami rovnou neřekli, že mi poslali ten dotaz, a proč mu nesdělili mou odpověď, to si nedovedu vysvětlit. Tak by bylo bývalo všecko v pořádku. Ale opatřovat jim za Adolfovými zády informaci, které mohli použít *proti* němu, k tomu jsem se nemohl propůjčit. A Rudolfův pozdější dopis, který mi napsal, dokazuje, že to tak zamýšleli. Rudolf ostatně pokládal za zločin už to, že Adolf vůbec chce vystoupit z firmy, a to mně, který jsem přece nedávno sám z firmy vystoupil[291], připadalo přece jen trochu silné. No, teď je to naštěstí v pořádku a doufejme, že se brzy zas budou dobře snášet. Píšu Adolfovi, který ode mne chce informace o jednáních v Manchesteru, a říkám mu zároveň, že by bylo nejmoudřejší, kdyby si všichni při podpisu definitivní smlouvy nebo už předtím navzájem vrátili dopisy, které si o tom napsali, spálili je a vypili společně láhev šampaňského.

Pokud jde o mou cestu tam k vám, to je jiná věc. Jak víš, po té pařížské historii se proti nám, „internacionálům", všeobecně štve, že prý jsme celou tu revoluci spunktovali odsud z Londýna, což je úplně stejné, jako kdyby někdo řekl, že jsem zosnoval tu nepříjemnost mezi svými bratry a Adolfem. Ale ten pokřik trvá, a máme spolehlivé zprávy, že Marx, který měl přijet do Hannoveru, tam měl být zadržen.[284] Sice by mi nemohli nic vážného udělat, kdybych tam přijel; ale mohly by z toho být menší konflikty, a já bych za živého boha nechtěl, aby k nim došlo v Tvém domě. Navíc požadují ti zlotřilí Belgičané pořád ještě pasy. Myslím proto, že udělám nejlíp, když ještě trochu počkám, jak se události budou vyvíjet, a až se policie a šosácké palice zas trošku uklidní.

S Emmou** je to ale divné. Máte tam v Barmenu prapodivné porodní báby.

Foukal tu také dlouho východní vítr, ale teprve koncem května, takže nebylo příliš chladno, často bylo opravdu krásně, přesto jsme museli začátkem června několikrát zatopit. Od předvčerejška je

* Viz tento svazek, str. 230.
** Emmou Engelsovou.

dusno a hodně pršelo, což velmi prospělo rostlinám, a teď to vypadá, že brzy bude krásné počasí. Celkem jsme tu měli velmi pěkné jaro, mnohem lepší než v Manchesteru. Často mi odtamtud přijíždějí návštěvy, předevčírem byl u mne Dr. Gumpert se ženou, a ta se divila, nač mám tak velký dům, ale hrozně mě chválila, jaký prý tu mám všude pořádek. Jinak jsem jako obvykle zdráv a při chuti, zvykám si pozvolna na odpoledního šlofíka, vousy mi viditelně šedivějí a jediné, co mě trápí, je jako vždycky žízeň. Doufám, že i Tobě se vede dobře a že stále chodíš na procházky lipovou alejí podél Aggery, kde se doufám i já co nevidět zas natáhnu po jídle na lavičku a trochu si tam zdřímnu.

Pozdravuj všechny hodně srdečně od svého věrného syna

Bedřicha

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

65

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[292]

[Londýn] 18. června [1871]

Milý Kugelmanne,

nezlob se, že jsi o mně tak dlouho neslyšel, i teď mám čas napsat Ti jen pár řádek.

Jak víš, po celou dobu poslední pařížské revoluce mě versailleské listy (za součinnosti Stiebera) a jako jejich odezva i zdejší časopisy neustále denuncovaly jako „*velkého šéfa Internacionály*".[239]

A teď ještě *adresa*[265], kterou jsi jistě dostal! Vyvolala pekelný povyk, a tak mám tu čest, že jsem Londýňan, který je nejvíc pomlouván a jemuž se nejvíc vyhrožuje. To člověku dělá opravdu dobře po těch dvaceti letech nudné idyly v bahně. Vládní list — „The *Observer*" — mi vyhrožuje soudním stíháním. Jen ať se opováží! Kvašlu na tuhle pakáž! Přikládám Ti výstřižek z „*Eastern Post*", protože je tam naše odpověď na cirkulář Jules Favra[293]. Naše odpověď vyšla původně v „*Times*" ze 13. června. Za takovou indiskrétnost dostal tento úctyhodný list co proto od pana Boba Lowa (kancléře pokladu a člena dozorčí rady „*Times*").

Děkuji Ti co nejsrdečněji za Reutera[294] a zdravím uctivě madame la comtesse et ma chère Fränzchen*.

Tvůj

K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* paní hraběnku, tj. paní Gertrudu Kugelmannovou, a mou drahou Fanynku, tj. Franzisku Kugelmannovou.

66

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

Londýn 22. června 1871

Milý Liebknechte,

přikládám překlad čísla I adresy.[295] Zbytek bude následovat tak rychle, že číslo I můžeš dát do *dvou* čísel, a přece nevznikne přestávka, tj. za týden dostaneš další rukopis. Podmínkou je

1. že budeš otiskovat rychle a v každém čísle *hodně*;

2. že nebudou následovat žádné komentáře, překládal jsem tak, že až na narážky a jednotlivé drobnosti, které se stejně nedají vysvětlit několika slovy, jsou komentáře zbytečné;

3. že sazba zůstane stát pro separát ve formě brožury, který je tentokrát velmi nutný. Nemáte-li na to peníze nebo úvěr, dejte nám vědět.

Jestliže něco *nemůžeš* otisknout, dej místo toho tečky a příslušný rukopis pošli Beckerovi do Ženevy, aby to otiskl ve „Vorbote" (proveď to tak, aby poznal, kam ta místa patří).

Výtisk původní adresy, kterou jsem Ti poslal s několika řádky[12] *jako dopis*, jsi patrně dostal. Jestli potřebuješ ještě, jsou tu.

Adresa tady v Londýně způsobila ohromný rozruch. Napřed pokus o umlčení, to ale nevyšlo. Ve středu 14. byla denunciace v „Evening Standard", 15. výňatek v „Daily News", týž výňatek ve většině listů. Pak „Echo", v sobotu „Spectator", „Graphic", „Pall Mall Gazette", „Telegraph" úvodník a tím to končilo; „Times" přinesly v pondělí velmi hanebný úvodník, znovu „Standard", včera ještě jednou „Times", a celý Londýn mluvil jen o nás.[296] Samozřejmě samé řvaní. Tím líp.

Tvoje obavy s vypovězením[297] nechápu. Na Tvém místě bych se hesenského občanství nevzdával, dokud bych neměl jiné bezpečně v kapse. V tomhle ohledu jste příliš nesmělí. Jediný velký skandál, který by celému světu jasně ukázal, že všechny tyhle říšské zákony jsou ve skutečnosti pro kočku, by s celým tím svinstvem naráz skoncoval. Když se ale vyhýbáte skandálu, který by přece mohl uškodit jen servilním nacionalistům, místo abyste ho vyprovokovali, pak si ovšem může policie všecko dovolit. Upozorňuji, že tohle se týká jen příslušné části Tvého dopisu, a ne postoje listu*, který je velmi statečný a který *plně* oceňujeme. Nemysli si však, že si ti policajtští psi dovolí vůči Tobě to, čeho se opovažují vůči jednotlivým dělníkům; k tomu by mohlo dojít, teprve až by si vytvořili dost precedenčních případů, tím že by po delší dobu vypovídali dělníky.

Vůbec jsem nevěděl, že je dosud v platnosti Tvé vypovězení z Pruska. Je možné, že to policie *tvrdí*. Nikdy jsem ale nechápal, proč jsi s tím nikdy nevystoupil, dokud jsi ještě byl poslancem.

Do „Volksstaatu" dopisovat nemohu, ale jak vidíš, pomáhám, kde se dá.

S „Pall Mall Gazette" se nedá nic dělat.[298] Já sám jsem měl s tímto listem všelijaké nepříjemnosti s čistě vojenskými články[9], a politické věci pro něj nemůžeme psát ani Ty, ani já. Udržuji to spojení jen proto, abych tam mohl občas něco příležitostného dát, abych se tam trochu udržel. I kdyby Tě vzali jako dopisovatele, ale myslím, že to neudělají, neotiskli by nikdy *žádný* Tvůj příspěvek. Už kolem Nového roku jsem nemohl jinak a musel jsem jejich redaktorovi** říci, že moc dobře vím, že mu mohu dodávat jen vojenské, a rozhodně ne politické články, ale že to dělám jen s vyhlídkou na to, že přijme naše faktické tiskové opravy ve stranických záležitostech, jestliže bychom to pokládali za nutné. To se také stalo.

O Reynoldsovi máš, jak se zdá, také pěkné představy.[299] Největší darebák ve zdejším tisku, posera, když si není jist úspěchem; potlačil celou adresu až na výňatek z „Daily News".

* „Der Volksstaat".
** Frederiku Greenwoodovi.

Němečtí dělníci se v téhle poslední velké krizi chovali naprosto skvěle, líp než dělníci kdekoli jinde. Bebel je také výtečně zastupoval, jeho řeč o Komuně[300] přinesl postupně všechen anglický tisk a udělala tady velký dojem. Měli byste redakci „Pall Mall" občas poslat „Volksstaat", přinášejí z něho občas výňatky, protože ten člověk* má strach z Marxe a ze mne a protože je tam ještě další člověk**, který umí německy a dává tam tyhle věci. Přitom tenhle list rád přináší všelijaké kuriozity, které ostatní listy nemají.

Byl bych Ti velmi zavázán, kdybys mi „Volksstaat" už neposílal do Manchesteru, ale *sem*. Od čísel s adresou mi pošli tak 3 až 4 výtisky, jeden ke korektuře, ostatní rozdám. Srdečné pozdravy Tobě a Tvým blízkým.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Frederic Greenwood.
** Nicolas Léon Thieblin.

67

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

[Londýn] 10. července 1871

Milý Liebknechte,

přikládám zbytek čísla 3. Číslo 4 bude následovat za 2 až 3 dny, v každém případě do konce týdne. Korektura dnes nebo zítra.[295]

Pokud jde o vypovězení*, ty příklady, co uvádíš z Pruska a Mohuče, nejsou dost průkazné, protože k nim došlo za válečného stavu, kdy to bylo legální. Ty případy ze Saska byste měli nějakým způsobem dát do pořádku: buď tak, že se postižení budou zdráhat odejít, nebo podáním soudní žaloby a peticí říšskému sněmu; pokroková strana[301] vám v tom nemůže odepřít podporu, jinak by se úplně zdiskreditovala. Dokud se říšský sněm přímo nezdráhá uznávat domovské právo a svobodu pohybu, není ta věc vyřešena. Co se týče speciálně Tvého případu, mohl jsi způsobit, že by v něm velmi rychle došlo ke krizi, kdybys týden před zahájením říšského sněmu odjel do Berlína a počkal, co se bude dít. Jsem si jist, že by se Tě byli ani nedotkli, a tím by to bylo vyřízeno. Kdyby Ti však byli něco udělali, pak by z toho byl obrovský skandál, a až by se sešel říšský sněm, museli by Tě přece pustit, a pak jsi mohl říšský sněm, kdyby si nepočínal, jak se patří, demaskovat před celým světem. Jsou jisté formy slušnosti, které v dobách klidu nemůže porušovat ani to nejmizernější shromáždění. Teď, když už nejsi v říšském sněmu, to samozřejmě už nejde tak jednoduše. Když si ale dáte vzít ve skutečnosti *bez boje* všechna tato práva, která máte na papíře,

* Viz tento svazek, str. 283.

a když říšský sněm *nedonutíte*, aby se otevřeně rozhodl pro nebo proti své vlastní slátanině, tak vám ovšem není pomoci.

Ten velitelský tón, jímž od nás vyžaduješ, abychom tu založili nějaký list, nás velmi pobavil. Patrně si pleteš Londýn s nějakým tím Crimmitschau a myslíš si, že by se tu docela snadno dal založit nějaký ten „Bürger- und Bauernfreund". Měl bys přece vědět, že oč je Londýn větší než Crimmitschau, o to větší jsou i obtíže při zakládání listu a nároky na něj. Jestli nám můžeš poskytnout asi tak 10 000 liber št., prosím, jsme Ti k službám.

Pokud jde o Odgera, zapomínáš, že toho člověka zvolil *kongres* a nebylo možné vyhodit ho bez závažného důvodu.[302] Z toho, co říkáš o této záležitosti, je vidět, že jsou Ti zdejší poměry dnes už naprosto cizí, a není také divu, vždyť listy nepíší nic o procesech, které probíhají uvnitř dělnické strany.

S „Pall Mall Gazette" jsme se teď definitivně a úplně rozešli.[303]

Moje žena* a Marxovi dávají Tebe a Tvou rodinu co nejsrdečněji pozdravovat.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Lizzy Burnsová.

68

Marx Léonu Bigotovi

do Paříže[304]

(Koncept)

[Londýn 11. července 1871]

Prohlašuji, že dopis, který se mi připisuje a v němž prý mluvím o panu Assim, je *padělek* stejně jako všechny dopisy, které mi přisoudily pařížské noviny.

Nikdy jsem se nezabýval panem Assim ani soukromě, ani veřejně, až na jednu výjimku. Několik dní po revoluci z 18. března uveřejnily londýnské noviny telegram, podle něhož jsem tuto revoluci připravoval já v tajné spolupráci s Blanquim a panem Assim*, kteří prý přijeli do Londýna, aby se se mnou dohodli. Tehdy jsem prohlásil v „*Times*“**, že jsou to báchorky, které si vymyslela francouzská policie.

S uctivým pozdravem

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinénija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle autorského opisu
srovnaného s konceptem dopisu
Přeloženo z francouzštiny

* V orig.: „avec Blanqui et Monsieur Blanqui“.
** „Redaktorovi listu ‚Times‘“.

69

Marx Petru Lavroviči Lavrovovi

do Londýna

[Londýn] 12. července 1871

Milý příteli,

buďte prosím tak laskav a přijďte k nám na večeři příští neděli v 5 hod. večer.

Setkáte se s některými našimi přáteli z Paříže.

S bratrským pozdravem

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky v časopise „Letopisi marxizma", kn. 5, 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

70

Marx A. O. Rutsonovi

do Londýna[305]

(Koncept)

[Londýn] 12. července 1871

Ctěný pane,

spolu s těmito řádky Vám posílám tyto publikace *generální rady Internacionály:*

1. *Inaugurální adresa a Prozatímní stanovy.*
2. *Stanovy Mezinárodního dělnického sdružení*, konečné znění přijaté na ženevském kongresu 1866.
3. *Rezoluce ženevského kongresu z roku 1866* a *bruselského kongresu z roku 1868.*[306]
4. „*Times*" (9. září 1868) (zpráva generální rady bruselskému kongresu).*
5. *Belgické masakry.*
6. *Provolání k Národnímu dělnickému svazu Spojených států.*
7. *Zpráva čtvrtému výročnímu kongresu v Basileji.***
8. Otázka amnestie pro Iry.***
9. *Výluka stavebních dělníků v Ženevě.*
10. *Program pátého výročního kongresu.*† N. B. Svolání tohoto kongresu znemožnila prusko-francouzská válka.

* K. Marx, „Čtvrtá výroční zpráva generální rady Mezinárodního dělnického sdružení".

** K. Marx, „Zpráva generální rady IV. výročnímu kongresu Mezinárodního dělnického sdružení".

*** K. Marx, „Návrh rezoluce generální rady o politice britské vlády vůči irským vězňům".

† K. Marx, „Program pro kongres Internacionály v Mohuči".

11. *Dvě adresy o prusko-francouzské válce.**

12. *Adresu o „Občanské válce ve Francii“ (Druhé vydání)*

Tento seznam, ačkoli není úplný, zahrnuje nejdůležitější dokumenty vydané generální radou.

Adresu „Pan Washburne, americký vyslanec“, která se právě tiskne, Vám dodám zítra.

V úctě oddaný

Karel Marx

O. A. Rutson, Esq., 7, Halfmoon Street, W.

P. S. Přikládám rukopisnou kopii adresy Abrahamu Lincolnovi a jeho odpovědi[307].

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* K. Marx, „První“ a „Druhá adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce“.

71

Marx Eugenu Oswaldovi

do Londýna

[Londýn] 21. července [1871]

Milý Oswalde,

jsem nucen obtěžovat Vás znovu kvůli jednomu pasu* — který má vízum francouzského konzulátu. (Poslední pas je už v Paříži.) Svou pomocí jste *zachránil* už 6 lidí, a tak šlechetné dílo je nejlepší odměnou za Vaši námahu.

Váš přátelsky oddaný

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle strojopisné kopie
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek str. 272.

72

Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi

do Petrohradu

[Londýn] 22. července [1871]

Milý příteli,

velice se omlouvám za to, že tak pozdě odpovídám. V poslední době jsem tak *přetížen prací*, že se pomalu ani nedostanu do postele.

Proto jsem nemohl ani pomyslet na to, že bych se zabýval „Kapitálem“.* Příští týden však začnu a všechno pro Vás připravím.

Připravil jsem balíček pro Berlín, ale bohužel, nějakým nedopatřením se stalo, že jsem ho neodeslal a mám ho ještě tady. Prosím Vás tedy, pošlete mi novou adresu do Berlína[308] a balíček pak ihned vypravím.

Pokud jde o našeho společného přítele**, dostali jsme velice znepokojivé zprávy; doufám však, že jsou nepravdivé nebo přinejmenším přehnané.

Kdybyste mi mohl najít *v Berlíně korespondenta*, který by mohl působit jako prostředník při *některých* obchodních záležitostech, jež musím vyřizovat s Petrohradem, bylo by to prospěšné, a u *některého zboží* by tato oklika byla nakonec kratší než přímá cesta. Přímá čára nemusí být vždycky, jak se domnívají matematici, ta nejkratší.

Váš oddaný

*A. Williams****

Poprvé otištěno rusky
v časopise „Minuvšije gody“,
čís. 1, 1908

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Viz tento svazek, str. 274.
** G. A. Lopatina.
*** Marxovo krycí jméno.

73

Marx Eugenu Oswaldovi

do Londýna

[Londýn] 24. července 1871

Milý Oswalde,

doporučuji Vám co nejvřeleji svého přítele Josefa Rozwadowského. Byl náčelníkem štábu u generála Wróblewského. Je to výborný mladík, ale bez groše. Hledá především možnost dávat francouzské hodiny. Jakmile se naučí anglicky, bude možné poohlédnout se mu po nějakém místě inženýra.

Bydlí 9, Packington Street, Essex Road, Islington.

V úctě oddaný Váš

K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

74

Marx Charlesi Caronovi

do New Orleansu[309]

(Záznam)

[Londýn] 26. července 1871

Odeslán dopis Char. *Caronovi, New Orleans* (předsedovi a tajemníkovi par interim Mezinárodního a republikánského klubu atd.). Uznán jako sekce Internacionály. Napsáno, aby navázali spojení s ústředním výborem v New Yorku[217]. Poslány 1 „Občanská válka"* (2. vyd.), 1 „Stanovy" a 1 „Washburne"**.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* K. Marx, „Občanská válka ve Francii. Adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení".
** K. Marx, „Pan Washburne, americký vyslanec v Paříži".

75

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[292]

[Londýn] 27. července [1871]

Milý Kugelmanne,

buď tak laskav a pošli vložený lístek ihned Liebknechtovi.

Tvé mlčení mě velice udivuje. Nedovedu si vysvětlit, jak to, že Ti nedošly různé zásilky tiskovin.

Z druhé strany by bylo velmi pošetilé, kdybys mě chtěl — podle staré zásady oko za oko, zub za zub — tímto způsobem potrestat za to, že jsem nepsal. Uvědom si, můj milý, že ani kdyby měl den 48 hodin, nebyl bych v posledních měsících nikdy hotov se svou denní prací.

S Internacionálou je obrovská práce, navíc je Londýn plný uprchlíků, o které se musíme starat.[95] Kromě toho se ke mně hrnou další návštěvníci, lidé od novin i odjinud, aby na vlastní oči spatřili to „monstrum".

Dosud panovala domněnka, že vytváření křesťanských mýtů za římského císařství bylo možné jen proto, že ještě nebyl vynalezen knihtisk. Právě naopak. Denní tisk a telegraf, který v mžiku rozšiřuje výmysly novin po celé zeměkouli, vyrobí za den víc mýtů (a ta buržoazní telata jim věří a šíří je), než kolik jich dřív dokázali dát dohromady za celé století.

Dcery jsou už několik měsíců v Pyrenejích.[93] Jenička, která stále ještě trpěla bolestmi po přestálé pleuritidě, se viditelně zotavuje, jak mi píše.

Srdečné díky za Tvé germánské zásilky.

Doufám, že Tobě i Tvé milé ženě a Fanynce* — které prosím ode mne srdečně pozdravuj — se vede dobře.

Apropos. Pravděpodobně jsi žasl nad tím, že jsem ve svém poselství „*Pall Mall*"** dělal narážky na souboj. Důvod docela jednoduchý: Kdybych nebyl dal redaktorovi tuto příležitost k několika laciným vtipům, byl by to asi celé hodil do koše. Takhle ale sedl na lep a splnil záměr, který jsem měl — otiskl z adresy[265] doslova obvinění Jules Favra a spol.

Salut.

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Gertrudě a Franzisce Kugelmannovým.
** „Redaktorovi ‚Pall Mall Gazette' Greenwoodovi".

76

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

[Londýn, nejpozději 27. července 1871]

Milý Liebknechte,

tady máš konec.[295]

Když jsem Ti dal „Selskou válku",[77] neposlal jsi mi od ní ani jeden výtisk. Abych dostal pár výtisků, musel jsem jich několik objednat prostřednictvím zdejšího dělnického spolku[152]. Tentokrát počítám se slušnějším jednáním a vyprošuji si *pro sebe* 25 výtisků separátu adresy*. Musím nejen ze slušnosti věnovat výtisky některým svým známým, musím také dodat výtisky zdejším a jiným německým dělníkům, a kromě toho by se mělo asi tak 25 výtisků dodat *generální radě*. Můžeš přiložit 50 výtisků Borkheimovy brožury, které *zaplatíme*, a také asi 6 výtisků od každé Vaší další publikace (od Bebelových a Dietzgenových věcí po tuctu), které také zaplatíme.[310]

Tvůj

B. E.

Německý překlad, jakmile bude hotov kompletní otisk, dáme přetisknout také v Americe.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 282.

77

Marx Nikolaji Isaakoviči Utinovi

do Ženevy

(Koncept)

[Londýn] 27. července 1871

Milý občane,

v úterý* se generální rada usnesla, že se tento rok (vzhledem k mimořádným okolnostem) nebude konat *kongres*, ale — tak jako v roce 1865[311] — *uzavřená konference* v Londýně[312]. Jednotlivé sekce budou vyzvány, aby na ni vyslaly své delegáty. Svolání této konference se *nemá oznamovat v novinách*. Její zasedání nebudou veřejná. Konference se nemá zabývat teoretickými otázkami, ale výhradně otázkami *organizačními*. Budou se na ní řešit také spory mezi jednotlivými sekcemi té či oné země. Konference *bude zahájena v Londýně 17. září* (třetí zářijovou neděli). Jung oznámí tato usnesení Beckerovi** a Perretovi.

Na úterním zasedání projednávala generální rada dvě otázky, které předložil Guillaume. 1. Poslal opisy dvou dopisů; jeden Eccariův z 28. července 1869, v němž se *Aliance*[165] uznává jako sekce Internacionály; druhý je Jungův dopis z 25. srpna 1869. Je to potvrzení, že Aliance zaplatila příspěvky (za rok 1868—69). Guillaume se teď ptá, zda jsou tyto dopisy autentické?

Odpověděli jsme, že *o tom není pochyby*.

2. otázka: „Přijala generální rada usnesení, které vylučuje *Alianci* z *Internacionály?*"

Odpověděli jsme po pravdě, *že žádné takové usnesení přijato nebylo*.

Až potud stačilo pouze konstatovat fakta, ale když se Robin

* 25. července.
** Johannu Philippu Beckerovi.

v zájmu svých mandantů snažil vyložit tato fakta v takovém smyslu, který by byl předem řešil švýcarský spor[7], rada to kategoricky odmítla!

Nejprve se konstatovalo, že v dopise*, který byl poslán před Eccariovým dopisem, byly přesně stanoveny *podmínky* přijetí Aliance, dále že Aliance tyto podmínky akceptovala, a teď jde o to, zjistit, zda je splnila — to je otázka, kterou má řešit konference.

Pokud jde o příspěvky za rok 1868—1869, bylo konstatováno, že je *Aliance* zaplatila, aby si zajistila účast na basilejském kongresu v roce 1869, a potom *Aliance* platit přestala.

Co se týče druhé otázky, konstatovalo se, že generální rada sice nepřijala žádné usnesení o vyloučení Aliance, ale to ještě vůbec nedokazuje, že se *Aliance* svým jednáním a postojem nevyloučila sama.

Rada se tedy usnesla, že sice odpoví na faktické otázky, které položil Guillaume, ale rozhodnutí o podstatě věci ponechá plně na konferenci.

„*L'Égalité*" sem dochází velice nepravidelně.

Byl bych Vám vděčen, kdybyste mi potvrdil přijetí tohoto dopisu.

S bratrským pozdravem

K. M.

P. S. Na provoláních rady se nepodepisuji jako tajemník pro *Rusko*, abych přátele v Rusku nekompromitoval.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* K. Marx, „Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení ústřednímu výboru Aliance socialistické demokracie".

78

Marx Adolphu Hubertovi

do Londýna

[Londýn] 28. července 1871

Milý občane,

byl bych Vám vděčný, kdybyste ke mně přišel na oběd příští neděli v 5 hodin odpoledne. Setkáte se tu s mým bruselským přítelem* a můžete si s ním promluvit o *publikování* protokolů válečného soudu[313].

S bratrským pozdravem

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinénija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* E. Glaserem de Willebrordem.

79

Engels představené kláštera „Sester prozřetelnosti“ do Hampsteadu

(Koncept)

[Londýn počátkem srpna 1871]

Madam,

na základě rozhovoru, který jsem měl včera s jednou ze sester Vašeho ústavu, si dovoluji obrátit se na Vás s těmito řádky.

Jde mi o to, umístit ve Vašem ústavu jako chovanky tři děvčátka: Eugénii Dupontovou (9 let), Marii Dupontovou (7 let) a Clarissu Dupontovou (3 roky). Jejich otec pracuje jako mistr v továrně na hudební nástroje, která patří panu Josephu Highamovi v Manchesteru; asi před 18 měsíci jim zemřela matka a pan Dupont se domnívá, že by děti nemohl doma uspokojivě vychovat; pověřil mne tedy, abych pro ně vyhledal vhodný útulek.

Ctihodná sestra, která mě včera přijala, mi řekla, že se u Vás pro ty maličké najde místo a penze že bude činit první rok 13 £ a další léta 12 £ za každé dítě. Vybídla mě potom, abych Vám svou žádost vyložil písemně.

Prosím Vás tedy, velebná matko představená, abyste mi laskavě sdělila, zda jste ochotna děti přijmout; v tom případě bych otci napsal, aby neprodleně přijel do Londýna a děti k Vám přivedl. Kdybyste snad potřebovala ještě další informace, oznamte mi prosím, v kterou dobu bych mohl přijít a poskytnout Vám je.

Adresu Vašeho ústavu mi dal pan Clarkson, Maitland Park.

Dovolte, abych Vás ujistil svou hlubokou úctou.

B. E.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

80

Engels Philippu Coenenovi

do Antverp[245]

[Londýn] 4. srpna 1871

Milý občane Coenene,

oba Vaše dopisy z 1. května a 1. t. m. jsem dostal včas a viděl jsem z nich, že antverpští dělníci z tabákových továren nebyli a dosud nejsou členy Internacionály. Velice mě udivuje, že jsme na to nebyli upozorněni hned na začátku stávky, neboť všechno, co jsme tady pro ně udělali — a nebylo toho málo, vždyť jsme jim sehnali přes 15 000 fr. podpory — jsme udělali v domnění, že pracujeme pro členy Internacionály;* a teď se dovídáme, že to nejen nebyli naši, ale že po tom všem, co jsme pro ně udělali, se k nám stále ještě nepřipojili! To je opravdu příliš, a tak jsem se rozhodl, že pro takové nevděčníky už nehnu prstem. Tomu snad říkají pánové solidarita, když přijmou peníze anglických a jiných dělníků, které jim opatří Internacionála, a pak, když je mají v kapse, se nepřipojí k našemu Sdružení, což by byl první důkaz, že jsou ochotni udělat totéž pro druhé? Takhle my to nechápeme, a není úkolem Internacionály pracovat pro takové lidi. Kdo chce požívat pomoci našeho Sdružení, musí také ochotně nést svůj díl břemene, a ten nejskromnější důkaz o tom podá, stane-li se jeho členem. Lidé, kteří s velkým křikem požadují peníze členů Internacionály a přesto odmítají se k nám připojit, takoví lidé zaslouží, aby je buržoové pěkně dál vykořisťovali; odmítají totiž jediný možný prostředek proti buržoaznímu vykořisťování: sdružení a zorganizování dělníků celé Evropy. Co existuje Internacionála, ještě se nestal takový případ;

* Viz tento svazek, str. 237.

to antverpským tabákovým dělníkům připadla ta čest, že se u Internacionály dožebrávali pomoci, a když ji dostali, řekli nám: díky, pánové, můžete jít, už vás nepotřebujeme, tamhle jsou dveře!

Doufám, že je soudím příliš tvrdě a že se k nám snad mezitím už připojili, ale pokud to neudělají neprodleně, musíte přiznat, že jejich jednání je nanejvýš sprosté; a dokud nedostanu zprávu o jejich připojení, budu se zasazovat o to, aby se jim neposlala už ani vindra. Své peníze můžeme použít užitečněji, pro lidi, kteří jdou s námi.

Ptáte se mě, zda jsou členy londýnští dělníci tabákových továren? Ovšemže jsou, a to od založení Internacionály. Jejich předseda, občan Cohn, je zastupuje v generální radě. Mluvil jsem s ním o dopise, který má na Vaše přání napsat Antverpským o jejich členství, ale co zmůže nějaký dopis tam, kde ani 15 000 fr. nic nezmohlo?

„*Werker*" nám zatím dochází velmi nepravidelně a pouze v jednom exempláři. Protože je tu jen velice málo dělníků, kteří rozumějí vlámsky, bude hrozně těžké sehnat Vám tady předplatitele; ale požádal jsem členy rady, aby Váš list propagovali.

Tento rok se nedá svolat kongres, pronásledování ze strany vlád Francie, Španělska, Německa, Rakouska a Uherska to absolutně znemožňuje. Namísto toho se bude konat uzavřená konference[312], aby se naše organizace upevnila, ale generální rada si může o této věci dopisovat jen s jednotlivými *ústředními* radami. Pochybujeme ostatně, že by holandská vláda byla tak liberální a poskytla plnou svobodu našemu kongresu, kde po pařížských událostech přijdou na pořad velmi ožehavé otázky.

Na poslední schůzi generální rady byli nově rozděleni tajemníci; dostal jsem na starost Španělsko a Itálii, a Belgii jsem postoupil občanu Alfredu Hermanovi z Lutychu, kterého do této funkce doporučil poslední belgický sjezd. Ten tedy povede napříště korespondenci s Vámi.

S bratrským pozdravem

Bedřich Engels

Poprvé otištěno holandsky v časopise „De socialistische Gids", čís. 8—9, Amsterodam 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

81

Engels Petru Lavroviči Lavrovovi

do Paříže

Londýn 9. srpna 1871

Milý Sidorove*,
zde jsou ceny anglických knih:

Lecky, „History of the Spirit of Rationalism“	£	-.16/-
dtto, „History of European Morals“	„	1. 8/-
Tylor, „Primitive Culture“	„	1. 4/-
Lubbock, „Origin of Civilisation“	„	-.16/-
Maine, „Ancient Law“	„	-.12/-
dtto, „Rural Communities“	„	-. 9/-

To jsou knihkupecké ceny a dostala by se na ně asi 15 % sleva. Ale svěříte-li mi to, zkusím Vám je opatřit z druhé ruky, to by se zaplatilo snad jen polovic, a můj ctěný knihkupec se toho rád ujme. Byl bych Vám tyto informace opatřil už mnohem dřív, ale můj knihkupec byl na cestách.

Včera jste patrně dostal dopis od Williamse**.[12] O nemocném cestovateli[123] nemáme žádné další zprávy. Naskytla se nám příležitost bezpečně *doručit* dopis*** do Петербурга† a doufáme, že brzy dostaneme podrobnější zprávy, o které jsme naléhavě žádali.[314]

Pokud jde o *Tauchnitzovo* vydání Buckla[315], nevím o něm nic,

* Lavrovovo krycí jméno, kterého Engels užíval při vzájemné korespondenci.
** Marxovo krycí jméno.
*** Viz tento svazek, str. 292.
† Petrohradu.

ale divil bych se, kdyby neexistovalo — ostatně to Vám jistě řekne každý německý knihkupec v Paříži.

Posílám Vám dvě poslední čísla „Eastern Post".[316]

Přijeli sem různí noví lidé, Williams Vám o tom patrně už psal, mezi jinými Вайян, Тейс, Лонге*.

Mohl byste nám zajistit předplatné na „*Gazette des Tribunaux*" od 7. srpna nebo dokonce od 1. srpna? Potřebujeme pro své historické studie pokud možno autentický text versailleských procesů[317], a neznám jiný časopis, který by o nich přinášel tak úplné zprávy. Přitom nevím, jak bych si ho tady opatřil, a nelze ztrácet čas, protože později by se ta nejzajímavější čísla nedostala. Kdybyste mi to mohl zařídit, byl bych Vám velmi vděčný, výdaje bychom Vám potom vyrovnali.

A ještě jedna věc. Ke studiu vojenských akcí za obojího obléhání Paříže potřebuji plán Paříže a okolí, nejlepší, jaký existuje, a pokud možno také jména ulic v Neuilly a jiných malých osadách, kde se bojovalo. Snažil jsem se ho sehnat tady, ale marně. Mohl byste mi snad napsat název a jméno vydavatele takové podrobné mapy, pak bych si ji snadno mohl opatřit.

Vidíte, příteli, v Paříži se nemůže pobývat beztrestně; pravděpodobně budu mít pro Vás víc úkolů než Vy pro mne. Oznamte mi tedy, co mám dělat, pokud jde o ty anglické knihy, a přijměte mé srdečné pozdravy.

B. Engels

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* Vaillant, Theisz, Longuet.

82

Marx Theodoru Kollovi

do Londýna[318]

(Koncept)

[Londýn] 10. srpna [1871]
1, Maitland Park Road
Haverstock Hill, N. W.

Občane Kolle,

brzy nato, co jsem od Lessnera dostal 4 libry št., 1. šil. a 6 pencí pro pešťské krejčí, dověděl jsem se z německých novin, že stávka krejčích v Pešti[319] skončila.

Napsal jsem proto *ihned Jakobu Holländerovi*[12] (na adresu *Johann Travnick* atd., kterou Holländer sám uvedl Dělnickému spolku[152]). V dopise jsem mu oznámil, že jsem od Německého dělnického spolku dostal 4 libry št., 1 šil. a 6 pencí, *abych mu je poslal*, že jsem se však v německých novinách dočetl, že stávka je skončena, a proto se ho ptám, zda by — *v případě, že tato zpráva je pravdivá* — pešťským krejčím vyhovovalo, kdyby byly tyto peníze vloženy do pokladny pro francouzské uprchlíky? Žádal jsem ho o *okamžitou* odpověď.

Protože žádná odpověď nepřišla, vložil jsem 27. června (jak je vidět z přiložené stvrzenky) tyto peníze (jménem Dělnického spolku) do pokladny uprchlíků.

Stalo se to *s výhradou*, že *v případě, že by mě pešťští dělníci prostřednictvím svého korespondenta Holländera požádali, abych s penězi naložil jinak*, bylo by třeba částku 4 libry št. 1 šil. a 6 pencí, které jsem vložil do pokladny uprchlíků jménem Dělnického vzdělávacího spolku, považovat za můj osobní příspěvek, a já naproti tomu bych tuto částku za Dělnický spolek poslal do Pešti.

Z Pešti však nepřišla žádná odpověď, a tak jsem tuto záležitost považoval za vyřízenou.

Po Vašem dopisu jsem teď napsal Bachruchovi (maďarskému dělníkovi v Paříži)[12] a požádal ho, aby se nějakou spolehlivou cestou dotázal Jakoba Holländera v Pešti a vyzval ho, aby okamžitě odpověděl na můj dopis.

Zároveň Vás žádám, abyste spolku oznámil, že *z něho vystupuji*.

V úctě oddaný Váš

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

83

Marx Adolphu Hubertovi

do Londýna

(Koncept)

[Londýn] 10. srpna 71

Milý občane,

myslím, že tady došlo k nedorozumění.

Především ne knihkupec, ale můj přítel E. Glaser de Willebrord projevil ochotu vydat protokol[313] v Bruselu na svůj náklad.

Předevčírem jsem od něho dostal dopis, kde píše: „V neděli jsem dostal přiložený dopis (od p. Bigota), na který jsem odpověděl, že náklady na vydání jsou už značně velké a nemohl bych k tomu tedy navíc převzít ještě každodenní výdaj 100 fr., ale protože nemám žádné zištné cíle, navrhuji zaplatit stenografa a korespondenta z případného zisku. Nedostal jsem žádnou odpověď, můj návrh tedy nebyl přijat. Jsem velmi rád, protože ‚*Figaro*' a ‚*Gazette des Tribunaux*' se rozhodly otiskovat v plné šíři protokol procesu, který včera začal ve Versailles. Na druhé straně se můj pobyt v Londýně protáhl, a tak bych neměl čas přikročit k nutným přípravám."

Pan de Willebrord dodává, že se má každý dopis pro něho napříště posílat přímo na adresu: „E. Glaser de Willebrord, *24, Rue de la Pépinière, Bruxelles.*"

Versailleský státní zástupce vyhotovil směšný obžalovací spis proti *Internacionále.*[320] Bylo by snad užitečné v zájmu obhajoby sdělit panu Bigotovi tato fakta:

1. Přiložené (pod čís. I) dvě adresy *generální rady* o francouzsko-pruské válce. Ve své první adrese z 23. července 1870* prohlásila

* K. Marx, „První adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

generální rada, že válku nezahájil francouzský lid, ale císařství, a že v podstatě má Bismarck stejnou vinu jako Bonaparte. Zároveň generální rada vyzvala německé dělníky, aby pruské vládě nedovolili proměnit obrannou válku ve válku dobyvačnou.

2. Druhá adresa z 9. září 1870* (5 dní po vyhlášení republiky) je velmi důraznou obžalobou dobyvačných plánů pruské vlády. Je to výzva k německým a anglickým dělníkům, aby se postavili na stranu *Francouzské republiky*.

A skutečně se v Německu dělníci, kteří patří k *Mezinárodnímu dělnickému sdružení*, postavili tak energicky proti Bismarckově politice, že Bismarck dal hlavní německé představitele *Internacionály* na podkladě lživého obvinění ze „spiknutí" s nepřítelem nezákonně uvěznit a uvrhnout do pruských pevností.[84]

V Londýně uspořádali angličtí dělníci na výzvu rady velké mítinky, aby svou vládu donutili uznat Francouzskou republiku a se vší rozhodností se postavit proti rozkouskování Francie.[81]

3. Neuznává snad teď francouzská vláda podporu, kterou poskytovala *Internacionála* Francii během války? Naopak. Konzul pana Jules Favra ve Vídni — pan Lefaivre — se dokonce dopustil takové indiskrétnosti, že uveřejnil — jménem francouzské vlády — děkovný dopis pánům Liebknechtovi a Bebelovi, oběma představitelům *Internacionály* v Německém říšském sněmu. V tomto dopise řekl mimo jiné — (překládám z německého překladu Lefaivrova dopisu): „Vy, pánové, a *Vaše strana*" (tj. *Internacionála)* „jediní hájíte starou německou tradici, tj. ducha lidskosti atd."[321]

A tento dopis figuruje teď ve *velezrádném* procesu[322], který saská vláda pod Bismarckovým nátlakem zahájila proti Liebknechtovi a Bebelovi a který ještě probíhá. Posloužil Bismarckovi jako záminka, aby dal Bebela po odročení Německého říšského sněmu zatknout.

Ve chvíli, kdy mě některé hanebné plátky denuncují u Thierse jako Bismarckova agenta, uvěznil Bismarck mé přátele za velezradu proti Německu a dal příkaz, abych byl zatčen, kdybych se snad v Německu objevil[284].

* K. Marx, „Druhá adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

4. Nějaký čas před příměřím[223] nás vyzval dobrý *Jules Favre* — jak prohlásila *generální rada* v dopise redakci „*Times*" *z 12. června**, jehož opis přikládám (čís. II) — prostřednictvím svého osobního tajemníka dr. Reitlingera, abychom uspořádali v Londýně veřejné demonstrace ve prospěch „vlády obrany". Jak napsala generální rada ve svém dopise redakci „*Times*", dodal Reitlinger, že se při tom nemá mluvit o „*republice*", ale jen „o Francii". Generální rada odmítla podílet se na demonstracích *takového rázu.* Ale to všechno dokazuje, že francouzská vláda sama pokládala „*Internacionálu*" za spojence Francouzské republiky proti pruskému dobyvateli — a ona skutečně byla v průběhu války jediným spojencem Francie.

S bratrským pozdravem
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* K. Marx a B. Engels, „Prohlášení generální rady k cirkuláři Jules Favra".

84

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn] 14. srpna 1871

Milý Jungu,

řekněte Le Moussumu (musí vystupovat pod jménem *Constant*), aby s přiloženým lístkem zašel k panu Rosenthalovi, *čís. 2, Red Lion Square*. Musí říci, že ho posílá pan *Eugène Oswald*.

Rosenthal je francouzský žid, který možná bude moci Le Moussuho zaměstnat jako *kresliče vzorů*. Nejlíp by ovšem bylo, kdyby vůbec neřekl, že je uprchlík.

Jsou dva Rosenthalové, otec a syn. Le Moussu by udělal dobře, kdyby promluvil s oběma. Musí tam zajít *ihned*, protože uvolněná místa se musí obsadit *tento týden*.

Pošlete ke mně, prosím Vás, také toho *italského umělce* — nevím, jak se jmenuje, ale pamatuji si, že jsem ho viděl mezi našimi uprchlíky. Možná že mu budu moci najít zaměstnání.

Přikládám pár řádek pro paní Tomanovskou.[323]

Uctivé poručení paní Jungové.

Váš oddaný

K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

85

Marx Adolphu Hubertovi

do Londýna

(Koncept)

[Londýn, nejdřív 14. srpna 1871]

Milý občane,

především nemám adresu pana Bigota, abych mu napsal přímo. A pak myslím, že dopisy posílané Vaším prostřednictvím dojdou bezpečněji.

Nemohl jsem ve spěchu vyhledat německé noviny týkající se Lefaivrova případu*, ale ve výtisku „*Volksstaatu*" (vychází v Lipsku a rediguje ho Liebknecht) najde pan Bigot Lefaivrův dopis[321] a redakční poznámky k němu. O pronásledování Liebknechta a Bebela se ostatně všeobecně ví.

V čísle 63 „Volksstaatu" (5. srpna 1871) (viz pasáž, kterou jsem zatrhl) uvidí pan Bigot, že proces proti Liebknechtovi, Bebelovi atd. pro *přípravu velezrady*[322] pokračuje a Lefaivrův dopis figuruje mezi doličnými dokumenty.

Pro Jourdovu obhajobu přikládám prohlášení jednoho Angličana, pana Wm. Tratea, o požáru ministerstva financí.[324]

Napíšu Willebrordovi**, aby věci, které dostal od pana Bigota, uložil.

S bratrským pozdravem

K. M.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* Viz tento svazek, str. 309.
** E. Glaseru de Willebrordovi.

86

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska[325]

[Londýn, v polovině srpna 1871]

Wróblewski, Longuet, Bastelica jsou tady.

Proč pomáhat znovu ke cti tomu lumpovi B. Beckerovi? A proč tomu hlupákovi Goeggovi dovolovat, aby své pitomosti dával k lepšímu před ještě víc lidmi?[326]

Marxova děvčata v Bagnères-de-Luchon v Pyrenejích začal otravovat prefekt, veliký Kératry, a generální prokurátor Delpech; dali jim na srozuměnou, že je nezbytné, aby opustily Francii. Lafargue se šťastně...* horu do Španělska. Postavili jim na zahradu 2 četníky, kteří je až do odjezdu hlídali![93] O tom ale neříkat ještě nic veřejně (kromě toho, co snad přinesou francouzské noviny), dokud nebudou zase tady. Thiers se chce úplně zesměšnit.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Na tomto místě je rukopis poškozen.

87

Marx Friedrichu Boltovi

do New Yorku

Brighton 25. srpna 1871

Vážený pane Bolte,

jsem tu už asi 14 dní, poslal mě sem lékař, protože jsem přepracován a velmi se mi zhoršilo zdraví. Vrátím se však pravděpodobně příští týden do Londýna.[91]

Příští týden dostanete výzvu generální rady ve prospěch uprchlých komunardů.[98] Hlavní část jich je *v Londýně* (v současné době přes 80 až 90). Generální rada je dosud chránila před záhubou, ale v posledních dvou týdnech se naše peněžní prostředky tak ztenčily, zatímco počet příchozích denně vzrůstá, že jsou ve velmi žalostném stavu. Doufám, že New York ze své strany učiní, co bude v jeho silách.[327] V Německu všechny prostředky strany ještě pohlcují oběti tamějšího policejního pronásledování, stejně je tomu v Rakousku a rovněž ve Španělsku a Itálii. Ve Švýcarsku musí sami nejen podporovat část — i když jen nepatrnou — uprchlíků, ale kromě toho po výluce v St. Gallenu[328] pomáhat členům Internacionály. Konečně v Belgii je rovněž část — i když nepatrná — uprchlíků, a kromě toho musí Belgičané pomáhat zejména těm, kdo tamtudy projíždějí do Londýna.

Ze všech těchto důvodů opatřovala všechny peněžní prostředky pro převážnou většinu uprchlíků v Londýně dosud výhradně Anglie.

V *generální radě* jsou teď z členů Komuny: Serraillier, Vaillant, Theisz, Longuet, Frankel, a *z funkcionářů Komuny*: Delahaye, Rochat, Bastelica, Chalain.

Poslal jsem do „*New York Herald*“ prohlášení, v němž odmítám jakoukoli odpovědnost za nechutnou a naprosto zkreslující zprávu jejich dopisovatele o jeho besedě se mnou.[329] Nevím, jestli to otiskli.

Pozdravujte ode mne Sorga. Příští týden mu odpovím na dopis.*

Váš oddaný
Karel Marx

Poprvé otištěno v knize „Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an. F. A. Sorge und Andere“, Stuttgart 1906

Podle textu knihy
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 328–329.

88

Marx Jenny Marxové

do Londýna

[Brighton] 25. srpna 1871

Milá Jenny,

včera jsem Ti zapomněl napsat o prazvláštní příhodě. Druhého dne po svém příjezdu[91] jsem tu na rohu ulice, kde bydlím, zastihl toho chlapíka, o kterém jsem Ti říkal, že Engelse a mě občas doprovázel, když jsme šli domů, že ho Engels pokládal za špióna a že jsme mu to několikrát „naznačili"; dělal, že na někoho čeká. Ty víš, že já — celkem vzato — nemám na špióny dobrý čich. Ale tenhle chlap mě tady zřejmě a nepopíratelně sledoval na každém kroku. Včera už jsem toho měl ale dost, zastavil jsem se, otočil a začal si ho prohlížet svým pověstným monoklem. A víš, co udělal? Velmi pokorně smekl a dnes už mě svým doprovodem neoblažoval.

Dnes jsem napsal obšírný dopis Danovi, v němž jsem mu mj. široce a dlouze vylíčil ta dobrodružství v Luchonu a ve Španělsku.[93] Jistě toho použije ve svém „*Sun*". Je to přesně to, co mají Yankeeové rádi. Podal jsem to samozřejmě tak, aby — v případě, že by děti zůstaly ještě déle venku — jim to nemohlo uškodit.

Nikdo není tak hluchý jako ten, kdo nechce slyšet! A to je starý Stepney, když jde o uprchlíky! Jung a já jsme mu nalili čistého vína. Hales mu poslal subskripční listiny. Já jsem ho informoval o dopisu od Davysona[330], a konečně jsem ho také zasvětil do kroků, které jsme tu podnikli, abychom získali prostředky. Ten starý osel po tom všem dosud neotevřel svůj měšec a nezdá se, že by to chtěl vůbec kdy udělat. Včera mi vyprávěl tím svým eunušským hlasem, že subskripční listiny — poslal do Bostonu, a ukázal

mi dopis, který kvůli příspěvkům napsal jedné zdejší dámě. Ale on sám? Kdepak on!

Ten chlap je vůbec „pošukanej", jak říká Jung. Jung sem přijel minulou sobotu* a v pondělí zas odjel. Vzal s sebou své dva chlapce a před odjezdem řekl Stepneymu, že jde k jedné známé rodině, kde chce hochy ubytovat. Stepney šel s nimi, a když už Jung všecko s bytnou dojednal, Stepney najednou řekl: „Ale já se o ty hochy postarám *týden* sám!", a tak bylo zas všechno, co se ujednalo, zmařeno.

Měl jsem tu celkem bouřlivé a deštivé počasí, takže jsem se rýmy a průvodního kašle nezbavil. Ale skvělý vzduch a každodenní koupele měly velmi blahodárný účinek na celkový zdravotní stav. Po celý ten čas jsem nejvíc litoval toho, že tu také nejsi. Rozhodně si musíš i Ty — ať se děje co děje — letos vyjet aspoň na podzim, když už jsi nejela v létě.

Co se týče těch švýcarských ťulpasů Schneidera a Zichlinského[97] (ten „krejčík"** je už velmi pověstná figura v Německu), tak ti hoši brzy poznají, že tady *nejsou* v Německu.

Vidím, že do generální rady pouštíme příliš mnoho proudhonovců, po návratu budu trvat na přibrání Martina a Le Moussuho jakožto protijedu.

Brighton — kde ostatně vcelku žiju jako poustevník — je samozřejmě plně zaujat velkou travičskou aférou: zřejmě pouhý výbuch hysterické nudy láskychtivé, dobře si žijící, naivní 35leté staré panny.

Zprávy pařížských dopisovatelů „Daily News" a „Daily Telegraphu" o versailleském procesu[317] jsou opravdu odporné, šmokovsky podlé.

Adio.

Tvůj
Karel

Poprvé otištěno v ročence
„Annali", sv. 1, Milán 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* 19. srpna.
** Narážka na jméno Schneider.

89

Marx Moncure Danielu Conwayovi

do Londýna[331]

(Koncept)

[Londýn 29. srpna 1871]

Ctěný pane,

po návratu z Brightonu[91] jsem dostal Váš lístek z 24. srpna. Příští schůze generální rady se koná dnes, avšak podle usnesení z minulého úterý* nemá být po dobu trvání válečného soudu ve Francii[317] na schůzi připuštěn žádný návštěvník. Toto přísné opatření bylo nutné, protože tam pronikli francouzští policejní agenti.

Mám tu čest poslat Vám subskripční listinu ve prospěch francouzských uprchlíků[95]. Jejich počet (teď je jich 80—90) denně vzrůstá, zatímco naše prostředky jsou úplně vyčerpány. Uprchlíci jsou opravdu v žalostné situaci. Nejlepší by bylo, je-li to možné, vytvořit zvláštní výbor a pověřit jej, aby těmto lidem našel zaměstnání, neboť většinou jde o zručné dělníky a umělce.

Upřímně Vám oddaný
Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* 22. srpna.

90

Engels Petru Lavroviči Lavrovovi

do Paříže

Londýn 3. září 1871

Milý pane Sidorove*,

děkuji Vám za laskavost prokázanou s „Gazette des Tribunaux", kterou pravidelně dostávám, a za mapy**; po poradě s Rozwadowským se domnívám, že se opravdu budu muset obrátit na německého knihkupce. Rozwadowski má mimochodem místo učitele v jednom penzionátu, bez platu, ale se stravou, praním prádla a bytem až do prosince — naučí se tam jistě anglicky, a pak se mu snadno najde něco jiného.

Pokud jde o knihy, ukázalo se teď, že v antikvariátech dosud nejsou a že za ně bude třeba zaplatit prodejní cenu s 16—20% slevou. Sdělte mi, prosím Vás, zda mě pověřujete, abych Vám je koupil za těchto podmínek, pak je za několik dní budete mít; šlo by o:

Lecky, „Rationalism"
Tylor, „Primitive Culture"
Lubbock, „Origin of Civilisation"
Maine, „Ancient Law"
dtto, „Rural Communities"

a podaří-li se získat to alespoň za 10 šil.,

Buckle, „History of Civilisation".

Právě jsem byl vyrušen, musím tedy dopis ukončit.

Vám zcela oddaný
B. Engels

* Lavrovovo krycí jméno, kterého Engels užíval při vzájemné korespondenci.

** Viz tento svazek, str. 305.

Obě Williamsovy* dcery se vrátily, třetí je se svým manželem ve Španělsku.[93]

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* Marxovo krycí jméno.

91

Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu

[Londýn] 5. září 1871

Vážený pane Sorge,

přikládám výzvu[98] ve prospěch uprchlíků. Vaše zásilka z Ameriky, z 23. srpna t. r., došla dnes.[332]

Vám plně oddaný

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

92

Marx Charlesi Dobsonu Colletovi

do Londýna

(Koncept)

[Londýn] 6. září 71

Vážený pane,

z Vašeho dopisu vidím, že jste nejen „znepokojen", ale že jste pojal i nějaké podezření, protože jste od svého obvyklého „Milý pane" přešel k „Vážený pane".

Já sám nepokládám pocit „znepokojení" za zvlášť vhodný, má-li se zaujmout vědecké a objektivní *stanovisko*.[333]

Lituji, že nemohu splnit Vaše přání. Obešel jsem všechny své přátele z kontinentu, ale nikdo z nich nemá ani jednu z těch četných recenzí o mé knize* nebo z ní nějaké výňatky, které vyšly v italštině a francouzštině. Francouzské vydání *in extenso*[334] bylo přerušeno pruskou válkou. V angličtině nevyšel ani překlad, ani recenze. Před dvěma roky poslal můj přítel B. Engels velmi podrobný rozbor „*Kapitálu*" do „*Fortnightly*"[335], byl mu však vrácen s poznámkou, že „je to příliš vědecké pro anglického čtenáře časopisů".

Nevím, o jakých manifestech mluvíte. Vyjma adresu „Občanská válka ve Francii" a „Pan Washburne"**, které jsem měl tu čest Vám poslat, nevydala generální rada od září 1870 žádný manifest kromě adres o francouzsko-pruské válce***, které Vám posílám zároveň s tímto dopisem. Nepočítáme-li manifesty vydané francouzskou

* prvním dílu „Kapitálu".

** K. Marx, „Pan Washburne, americký vyslanec v Paříži".

*** K. Marx, „První" a „Druhá adresa Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce".

a pruskou policií jménem *Internacionály*, které jsem prohlásil za padělky v „*La Vérité*“ *(Paříž)**, nebyl v poslední době vydán žádný manifest. Takzvaný *švýcarský* manifest[336], otištěný v „*Times*“, je — jak správně poznamenal „*Examiner*“ z minulé soboty — „zkomolený překlad francouzské verze, zdaleka ne přesné... Nepochází od Mezinárodního dělnického sdružení, nýbrž od některých jeho švýcarských členů.“

Vám zcela oddaný
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* „Redaktorovi listu ‚Vérité‘“.

93

Engels firmě Miller a Richard

do Londýna[337]

(Koncept)

[Londýn po 9. září 1871]

Vážení pánové,

potvrzuji příjem Vašeho atd. a rád bych uvedl, že pokládám pana MD* za plně kvalifikovaného po stránce charakteru, schopností i politického postoje — pro podnik, který zamýšlí. Jako vážený Ir bude moci — pokud to mohu posoudit — počítat v nejednom ohledu se značnou podporou svých krajanů; má mezi nimi velmi široké styky; já osobně ho pokládám za naprosto čestného.

Žádám Vás, abyste shora uvedené považovali za přísně důvěrné a nezaručené z mé strany. Zůstávám atd.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* MacDonnela.

94

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

Londýn 11. září 71

Milý Liebknechte,

já žádnou plnou moc nepotřebuji[338] — budu patrně jako tajemník pro Itálii a Španělsko tak jako tak muset zastupovat 2 země. Jestliže někoho pošlete, můžete jmenovat ještě 2 další, Francouzi tady také jmenují 3. Jinak můžete poslat 3 mandáty, ty by tu ale měly být v sobotu*.

Marx ani já si nelibujeme v tajných křestních jménech, oba máme jen po jednom.[339]

Proč neposíláš výtisky německého vydání adresy[295]? Denně se nás tu na to ptají. Věř mi, že když se s námi takhle zachází, nepovzbuzuje nás to právě k další práci. Nepošlu už ani řádku rukopisu, a Marx také ne, dokud se konečně milostivě neuvolíš zachovávat vůči nám alespoň prachobyčejnou slušnost.

Srovnávat pana Goegga s Odgerem je trochu silné. Předně má Odger svým způsobem tisíckrát víc politického rozhledu než ten pitomý Bádeňan, a za druhé Odger jako tajemník londýnské odborové rady[340] zastupoval vždycky takových 100 000 dělníků a zastupuje jich ještě pěknou hromádku, zatímco jsem ještě nikdy nikde neslyšel, že by pan Goegg byl kdy zastupoval někoho jiného než pár reakčních bádenských tovaryšů ve Švýcarsku, jediné skutečné „tovaryše", kteří se ještě udrželi jako nějaké zkameněliny. Jestliže však dáváte ve „Volksstaatu" takovým lidem prostor pro jejich luku-

* 16. září.

brace[326], zatímco my lidi à la Odger vyhazujeme[302], pak je všemu srovnávání konec. Co se týče B. Beckera, jehož lumpárny začaly už tady v Londýně a Ty o nich víš, tak jsme se div neposadili na zadek, když jsme se dočtli, že jste mu ty jeho lumpárny odpustili, protože je — *kapacita!*[341] Dosud jsem byl toho mínění, že by se mu ty jeho lumpárny, ta jeho úplná zpustlost, daly v nejhorším případě prominout proto, že je hloupý! Však Vy se dočkáte radosti ze své nové akvizice. Ten mizera Vám nikdy neodpustí, že k Vám musel přijít „s oprátkou na krku". A pokud jde o noviny, to raději žádné než ty jeho! Jestliže pan B. Becker stranu nezradil, čímž si dosud nejsem tak jist, tak se to stalo sotva jeho vinou. Člověk, který byl s to napsat tu sviňskou knihu o svém pánu a veliteli Lassallovi[342], je schopen všeho. Tu knihu jsme si sice přečtli se zájmem, ale autor si vysloužil na věky jen pohrdání.

Marx se velmi divil, když našel ve „Volksstaatu" oznámení, že hodláš uveřejňovat dějiny Komuny atd. atd. (čís. 73, strana 4).[343] A já neméně. Jak jsi na to přišel, prosím Tě? *Já* jsem Ti nic takového neslíbil, a odkud máš zprávu, že by někdo po dohodě s generální radou měl pro „Volksstaat" napsat autentické dějiny Komuny, to nevíme. Ať tak či onak, když už padlo jméno generální rady, žádáme o vysvětlení, protože by mohly přijít dotazy.

Brzy zažijete pěkné pronásledování. Není pochyb o tom, že Bismarck se s Rakušany a Italy dohodl na všeobecné štvanici.[344] Bismarckovi na tom tolik nezáleží, chce si jen zchladit nějakou tu osobní žáhu a navíc by rád zatlačil dělnické hnutí zpátky do schweitzerovských kolejí, které jsou pro něj prospěšné; jinak se jako junker, spekulativní buržoa a povrchní úspěšný státník (to všechno v jedné osobě) rudého strašáka vůbec nebojí. Rakousko je teď na nejlepší cestě dát se obalamutit „Internacionálou" úplně stejně, jako se kdysi ve Veroně a později v Karlových Varech dalo obalamutit „revolucí" a karbonáři.[345] Jasné ale je, že přitom leccos padne i na Vaši hlavu.

Moje žena* a paní Marxová jsou v Ramsgate; pojedu tam tento týden také na pár dní, ale v sobotu budu zas už tady.[346] Jestliže

* Lizzy Burnsová.

nepřijedeš Ty, přijede doufám Bebel. Všichni máme radost z toho, že se ten klouček* má tak k světu. Srdečné pozdravy od Marxe i ode mne celé Tvé rodině.

Tvůj
B. E.

Od Lafargua nemáme dosud žádné zprávy.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Karl Liebknecht.

95

Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu

[Londýn] 12. září 1871

Vážený pane Sorge,

buďte tak laskav a dodejte přiložený dopis od našeho irského tajemníka MacDonnela J. Devoyovi.

Neměl jsem čas odpovědět Vám podrobněji.[347] Jsme tu právě teď tak zavaleni prací, že jsem byl už před 3 měsíci (a dosud jsem) nucen přerušit velmi naléhavé teoretické práce.

Chci jen poznamenat, že pokud jde o stanovy, je autentické pouze *anglické* vydání[348]. Konference zařídí autentické vydání v angličtině, francouzštině a němčině, což je nutné i proto, že se do stanov musí zapracovat různá usnesení kongresu týkající se stanov.[349]

Ústřední výbor v New Yorku[217] nesmí zapomínat,

1. že generální rada měla spojení s Amerikou dlouho předtím, než byl tento výbor ustaven;

2. co se týká adresy*, ta se v Londýně prodávala, takže každý měl právo poslat ji svým přátelům do Ameriky na vlastní náklady. První zásilka do New Yorku byla tak malá, protože první vydání bylo za dva dny rozebráno, a tak jsem nedostal tolik výtisků, kolik jich bylo třeba pro mé zásilky.

3. V § 6 stanov stojí výslovně: „žádnému samostatnému místnímu spolku se nebude bránit, aby byl v přímém písemném styku

* K. Marx, „Občanská válka ve Francii. Adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení".

s generální radou", a ve Washingtonu např. prohlásila sekce, že nechce navázat spojení s New Yorkem.[350]

S bratrským pozdravem

Karel Marx

Poprvé otištěno v knize
„Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

96

Engels Petru Lavroviči Lavrovovi

do Paříže

Londýn 12. září 1871

Milý pane Sidorove*,

posílám vyrovnaný účet za anglické knihy, které Vám byly včera odeslány** — můj malý knihkupec mi neřekl, jakou cestou, doufám však, že prostřednictvím Continental Parcels' Express. Nedostanete-li je do dvou dnů, dejte mi prosím vědět.

Buckle — 3 svazky — stojí v nejlevnějším vydání 24 šil., a protože nepochybuji, že ji seženete v Paříži, neposlal jsem Vám ji. Kdybyste ji přesto potřeboval, stačí, když mi napíšete.

Williams*** dostal Váš dopis. Pravděpodobně jste četl, že se psalo o jeho úmrtí†, velmi jsme se tomu nasmáli.

Приѣхали здѣсь Вроблевскій и Курнеть.†† Víte pravděpodobně také, že Williamsovy dcery se vrátily.[93]

Odpusťte prosím, že Vám dnes večer už víc nenapíšu, víte, že před osmou hodinou musím odejít na zasedání, a už je skoro osm hodin.

Vám zcela oddaný

B. Engels

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* Lavrovovo krycí jméno, kterého Engels užíval v korespondenci s ním.
** Viz tento svazek, str. 304 a 319.
*** Marxovo krycí jméno.
† Viz tento svazek, str. 333.
†† Přijeli sem Wróblewski a Cournet.

97

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn] 13. září 71

Milý Jungu,

buďte tak laskav a z přiložených 3 liber št. 10 šil. dejte mým jménem proti stvrzence plukovníkovi Nazovi 2 libry 15 šil. a tomu tlustému Rusovi, kterého nám poslal Lavrov, 15 šil.

Váš

K. M.

1, Maitland Park Road

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinénija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

98

Marx Adolphu Hubertovi

do Londýna

[Londýn] 15. září 71

Milý občane,

zajděte zítra (ale musíte tam být *před desátou hodinou dopoledne*) k panu Fuissovi, 35, Richmond Terrace, Clapham Road.

Pan Fuisse je Francouz, emigrant z dřívější doby, *obchodník.* Včera jsem s ním mluvil o Vaší záležitosti; řekl jsem mu, že bych mu byl velmi zavázán, kdyby mohl něco pro Vás udělat. Na to mi řekl, že by možná mohl usnadnit prodej některých Vašich obrazů. Uveďte se prosím u pana Fuisse přiloženým lístkem.

S bratrským pozdravem

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

99

Marx Jenny Marxové

do Ramsgate

[Londýn] **23. září 71**

Milá Jenny,

dnes konečně končí konference.[312] Bylo to namáhavé. Dopolední a večerní zasedání, mezitím schůze komisí, výslechy svědků, sepisování zpráv a tak dále. Dokázalo se ale také mnohem víc než na všech dřívějších kongresech dohromady, protože tu nebylo obecenstvo — před kterým by se předváděly řečnické komedie. Německo nebylo zastoupeno, ze Švýcarska jen Perret a Utin.

Minulý týden pořádala revoluční strana v Římě banket na počest Ricciottiho Garibaldiho; o banketu vyšla zpráva v římském časopise „La Capitale", a tu mi poslali. Jeden řečník (signore Luciani) pronesl přípitek, přijatý s obrovským nadšením, na dělnickou třídu a také „a Carlo Marx che (qui) sé ne (en) è fatto (a fait) l'instancabile instrumento (l'instrument infatigable)"*. Hořká pilulka pro Mazziniho!

Po zprávě o mém úmrtí se v New Yorku konala schůze „cosmopolitan society", jejíž rezoluce ve „World" Ti posílám.[351]

Tussy dostala dopis plný obav i od přátel z Petrohradu.[352]

Robin a Bastelica, Bakuninovi přátelé a spoluintrikáni, dostali co proto.** Odhalení o Robinově působení v Ženevě a v Paříži byla vskutku pozoruhodná. Jeniččin článek jsme dnes poslali do Ameriky.[93]

Tvůj
Karel

Poprvé otištěno rusky v listu „Pravda", čís. 426 ze 6. května 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „na Karla Marxe, který se stal jejím neúnavným nástrojem".
** Viz tento svazek, str. 391.

100

Marx Gustavu Kwasniewskému

do Berlína[353]

Ramsgate 29. září 71
Adresa: 1, Maitland Park Road
Haverstock Hill, Londýn

Konference delegátů „Mezinárodního dělnického sdružení", která se konala minulý týden v Londýně,[312] se usnesla, že napříště nebude generální rada vydávat členské legitimace. Místo toho bude generální rada rozesílat známky (na způsob poštovních známek), které si každý člen nalepí buď na své stanovy, nebo na členskou legitimaci, jestliže se v dotyčné zemi členské legitimace vydávají, jako např. ve Švýcarsku. Pošlu Vám tedy určitý počet těchto známek, jakmile budou vydány.

Co se týče stanov, připravuje se zde (v Londýně) nové vydání v angličtině, francouzštině a němčině[349] (to se musí vytisknout v Německu). Podle rezolucí konference musí mít každý člen výtisk stanov. Do stanov se totiž musí zanést doplňky a změny nutné v souvislosti s různými rezolucemi kongresů od roku 1866.

Německo nebylo na konferenci ani zastoupeno delegáty, ani neposlalo zprávy, ani neodevzdalo příspěvky od září 1869. Dosud čistě platonický poměr německé dělnické strany k *Internacionále*, kdy se jen očekává přispění z jedné strany, a z druhé strany se nepřispívá ničím, je nadále rozhodně nemožný. Kompromituje německou dělnickou třídu. Žádám proto berlínskou sekci, aby se mnou navázala přímý písemný styk, a budu to žádat i od všech ostatních sekcí, dokud vedení Sociálně demokratické dělnické strany nebude něco

dělat pro organizaci Internacionály v Německu. Zákony mohou znemožnit regulérní organizaci, ale nemohou zabránit existující organizaci Sociálně demokratické dělnické strany, aby dělala fakticky totéž, co se dělá ve všech ostatních zemích, totiž aby získávala individuální členy, platila příspěvky, posílala zprávy atd.

Jako člen kontrolní komise Sociálně demokratické dělnické strany budete snad moci vyvinout v tomto směru osobní vliv.

Váš věrný přítel
Karel Marx

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle opisu napsaného neznámou rukou
Přeloženo z němčiny

101

Engels Petru Lavroviči Lavrovovi

do Paříže

Londýn 5. října 71

Milý příteli,

po svém návratu z Ramsgate, kde jsme s Johnsonem* strávili několik dní,[354] jsem našel Váš dopis.

Z peněz, které mi patří**, mi především ještě do konce tohoto měsíce zase laskavě předplaťte „Gazette des Tribunaux" na 3 měsíce. Předplatné mi vyprší 31. října. Později se snad ještě naskytne příležitost, abyste za mne z Paříže *utrácel*. Nespěchejte tedy s vyrovnáním. Pokud jde o Buckla[315] atd., jsem Vám kdykoli k službám. Budu Vám také posílat „Eastern Post", kdykoli v ní bude něco zajímavého.

Firma Триберь*** je naprosto spolehlivá a bezpečná, takže jí můžete posílat *zboží* bez jakékoli obavy. Adresu napsal určitě Johnson a dotyčné osobě ji předal sám Serraillier†. Byla ostatně zásobena dobrým výběrem rytin tady na místě. Momentálně nemáme tohoto zboží právě nadbytek a nemohli bychom zatím nic dodat.

Příteli v Lower Charles Street†† jsem řekl o Vašem dopise. Už se tou věcí nezabývá, ta přešla už do jiných rukou, a tak už pro nás zdaleka nemá takový význam. Kdybych Vám měl dát přesné informace, musel bych zacházet do nekonečných podrobností; stačí, když Vám řeknu, že některé osoby, v jejichž zájmu se ta věc měla

* Marxovo krycí jméno.
** Viz tento svazek, str. 330.
*** Triber.
† V dopise z konspirativních důvodů napsáno zkratkou a azbukou.
†† Hermannu Jungovi.

podniknout, se chovaly ničemně a přes všechno upozorňování nechtějí přerušit styky s osobami, které nezasluhují ani vážnosti, ani důvěry, a dokonce se při svých spekulacích svěřují jejich vedení. A tak se jejich nejlepší známí stáhli, neboť si myslí, že podporovat je v jejich akcích, které buď špatně skončí, nebo prospějí jen skutečným darebákům, by znamenalo vyhazovat peníze oknem. Ostatně osoby, o něž jde, dostaly myslím jinde, co potřebovaly. Ale stále ještě je několik zdatných hochů pro nedostatek kapitálu pořádně v tísni, a kdyby se pro ně daly sehnat nějaké půjčky, byli bychom velice rádi. Je možné obrátit se na Johnsona, který, jak víte, je v této věci hlavním prostředníkem.[355]

Mnoho srdečných pozdravů všem přátelům.

Vám zcela oddaný
B. E.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

102

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn] 11. října 1871

Milý Jungu,

z přiloženého Perretova dopisu uvidíte, že dosud nedostal rezoluce o „Alianci" atd.[356] Pokud jste je dosud neposlal, nedělejte to, protože Vám pošlu opravenou kopii.

1 libru št. jsem poslal Rozwadowskému.

Dejte z emigrantských peněz Durumu tolik, aby se mohl vystěhovat z bytu, kde teď bydlí a kde je příliš draho na to, jak uboze to tam vypadá. Bylo by dobře, kdyby Duru dostal dost peněz, aby si mohl vyzvednout věci ze zastavárny. Ale podle mého názoru by si je neměl brát do svého nynějšího bytu, měl by si je uložit u Vás doma, z bytu odejít a *zbytek nájemného neplatit.* Stejně už zaplatil víc než dost za takovou díru.

Dejte taky asi 1 libru št. tomu novému člověku, o kterém jste včera říkal, že přišel.

Tyto výdaje — toto vyplacení části peněz, které nám byly poukázány z USA, budu obhajovat, až jejich použití přijde na pořad před radu.[357]

S bratrským pozdravem Váš

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

103

Engels Enrikovi Bignamimu

do Lodi

Londýn 13. října [1871]

Občane řediteli „Plebe“,

generální rada mi uložila zaslat Vám přiloženou rezoluci* a požádat Vás, abyste ji uveřejnil ve Vašem ctěném listu.

Přijměte můj nejuctivější pozdrav.

Bedřich Engels
tajemník pro Itálii

Poprvé otištěno v listu „La Plebe“, čís. 122 z 19. října 1871

Podle textu novin
Přeloženo z italštiny

* B. Engels, „Rezoluce generální rady o vyloučení Duranda“.

104

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn] 13. října 71

Milý Jungu,

tu 1 libru št. pro Rozwadowského pokládejte prosím za darovanou *ode mne* osobně.

Duru byl už pryč, když přišel Váš dopis. Jestli jste mu už dal další půjčky, řeknu radě, že peníze nahradím, *nebude-li* tento výdaj povolen.

Na toho člověka, co dal tu indiskrétnost do „*Scotsmanu*“*, jsem měl hned od začátku svůj možno říci předpojatý názor. Ale byl bych rád, kdybych se mýlil.

Co se týče Perreta, dopis byl asi zadržen se vším, co v něm bylo.** Připravím tedy novou, opravenou kopii, která, až ji podepíšete, se musí poslat *doporučeným* dopisem.

S bratrským pozdravem Váš

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinënija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny
a angličtiny

* Viz tento svazek, str. 529.
** Viz tento svazek, str. 338.

105

Marx Johnu Halesovi

do Londýna[358]

Milý Halesi,

musíte opsat tuto rezoluci[359] a poslat ji do londýnských novin (*anglických*; Serraillier ji pošle do francouzských).

S bratrským pozdravem Váš

Karel Marx

[Londýn] 14. října 1871

Poprvé otištěno rusky v knize „Londonskaja konferencija Pervogo Intěrnacionala", 1936

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

106

Marx Edwardu Spenceru Beeslymu

do Londýna

[Londýn] 19. října 1871

Vážený pane,

přikládám fotografii pro paní Beeslyovou. Křestní jméno slavného Greenwooda je Frederic—Bedřich. Není to Bedřich Veliký. Jak víte, Voltaire měl u sebe ve svém švýcarském ústraní jezuitu jménem Adam, kterého obyčejně představoval návštěvám se slovy: to není první člověk! Jenny* se těší, že navštíví paní Beeslyovou příští středu** asi v 1 hodinu.

Váš oddaný

Karel Marx

Poprvé otištěno v časopise „International Review of Social History", sv. IV, 1959

Podle textu časopisu
Přeloženo z angličtiny a francouzštiny

* Marxova dcera.
** 25. října.

107

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn] 19. října 71

Milý Jungu,

podle mého názoru by měl Forestier dostat 4 libry št. místo 3 liber. Je-li člověk do něčeho zapleten, musí se dbát na to, aby se cestou nedostal do maléru kvůli prázdné peněžence.

Napište prosím Utinovi pár řádků (ať mu je Forestier doručí) a požádejte ho:

1. aby mi (doporučeným dopisem) poslal *pas*, který mi přislíbil;

2. aby mě ihned informoval, zda ví něco o nové slovanské sekci v Curychu.[360] Mezi podepsanými jsem našel jména A. Dubov, Kasper Turski, Emanuel Ervačanin*.

S bratrským pozdravem Váš

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinĕnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Manuilo Hrvačanin.

108

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn] 20. října 71

Milý Jungu,

mohli bychom jim vyplatit 2 libry št. a na zkoušku jim dát nejdřív vytisknout cirkulář obsahující rezoluce konference.[361] Budu hotov v pondělí*. Jak víte, má se vytisknout 500 exemplářů v angličtině a 500 ve francouzštině. Co se týče stanov** atd., musí se to zvážit.

S bratrským pozdravem Váš

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* 23. října.

** K. Marx, „Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení".

109

Engels redakci „Gazzettino Rosa“

do Milána

V takzvaném Něčajevově procesu, který se před několika měsíci konal před porotním soudem v Petrohradě, byla vznesena určitá tvrzení o Mezinárodním dělnickém sdružení, tvrzení, jež přirozeně upoutala pozornost konference delegátů tohoto sdružení, konané v Londýně.

V důsledku toho konference přijala toto usnesení*, jež se rozhodla publikovat v tiskových orgánech Internacionály.

Londýn 20. října 1871

Bedřich Engels
tajemník pro Itálii

Poprvé otištěno v listu „Gazzettino Rosa“, čís. 306 z 3. listopadu 1871

Podle textu novin
Přeloženo z italštiny

* K. Marx, „Prohlášení generální rady o zneužití jména Internacionály Něčajevem“.

110

Engels Elisabetě Engelsové

do Engelskirchenu[362]

Londýn 21. října 1871

Milá maminko,

nepsal jsem Ti proto tak dlouho, že jsem na Tvé poslední poznámky o mé politické činnosti chtěl odpovědět takovým způsobem, aby Tě to neurazilo. Ale když jsem pak v „Kölnische Zeitung" znovu a znovu četl ty hnusné lži, zvláště podlosti toho bídáka Wachenhusena, a viděl jak titíž lidé, kteří během války viděli ve všem francouzském tisku jenom lži, teď každý výmysl policie, každou pomluvu proti Komuně z toho nejprodejnějšího špinavého pařížského plátku vytrubují do Německa jako evangelium, neměl jsem k tomu zrovna příhodnou náladu. To je nějakého křiku o těch několika rukojmích, zastřelených podle pruského vzoru, o těch několika palácích, zapálených po pruském příkladu — všechno ostatní jsou totiž lži — ale o 40 000 mužů, žen a dětí, které Versailleští *nejprve* odzbrojili a pak je hromadně postříleli z děl, o těch nemluví nikdo! Vy to všechno jistě nemůžete vědět, jste odkázáni na „Kölner" a „Elberfelder Zeitung", ty lži Vám tam doslova nalévají do hlavy! Ty jsi už ale v životě o tolika lidech slyšela vykřikovat, jako by to byli praví lidožrouti — o členech Tugendbundu[363] za starého Napoleona, o demagozích v roce 1817 a 1831[86], o osmačtyřicátnících, a potom se přece vždycky ukázalo, že nebyli tak zlí a že se o nich zpočátku v zaujetí zuřivého pronásledování napovídaly hrůzostrašné historky, které se později rozplynuly jako dým. Doufám, milá maminko, že si na to vzpomeneš a vezmeš to v úvahu i u lidí z roku 1871, až budeš v novinách číst o smyšlených hanebnostech.

Věděla jsi, že na mých názorech, které zastávám už skoro 30 let, se vůbec nic nezměnilo, a mohla jsi také očekávat, že je budu nejen hájit, jakmile mě k tomu události donutí, ale že i jinak splním svou povinnost. Musela by ses za mne stydět, kdybych to neudělal. Kdyby tu Marx nebyl anebo ani neexistoval, nic by to na věci neměnilo. Je proto velmi nespravedlivé dávat mu to za vinu, ale vzpomínám si samozřejmě, jak dřív Marxovi příbuzní tvrdili, že jeho jsem zkazil *já*.

Ale dost už toho. Nedá se nic dělat, je nutno se s tím smířit. Bude-li nějakou dobu klid, ten pokřik stejně utichne a Ty sama budeš celou věc brát klidněji.

V září jsem byl nějaký čas v Ramsgate[346], malých, či vlastně dosti velkých přímořských lázních na východním pobřeží, kousek na sever od Doveru. Jsou to ty nejveselejší mořské lázně, jaké znám, člověk se tam cítí jako doma, velmi pěkná pevná pláž je hned pod srázným křídovým útesem, na pláži se hemží plno falešných černošských potulných zpěváků, plno kejklířů, polykačů ohně, pimprlových divadélek a podobných hloupostí. Není to příliš elegantní místo, ale velmi levné a nenucené. Koupání je výborné, a protože bylo chladno, šlo mi dvojnásob k duhu, měl jsem opravdu chuť k jídlu jako vlk a spal jsem plných 10 hodin denně. I když bydlím v jedné z nejzdravějších končin Londýna, kde, jak mi říkal jeden lékař, je vzduch stejně tak dobrý jako na venkově, přece jen pozoruji, jaký rozdíl znamená taková změna vzduchu. Měla bys opravdu pomýšlet na to, abys příští léto 3—4 týdny dýchala mořský vzduch, i zdravý člověk je po něm ještě zdravější.

Moje zajímavá sousedka mi se svým klavírem už delší čas dopřává klid, asi odjela. Zato mám teď muzikantku i na druhé straně, kde jsou postaveny nové domy; je tam krejčovství a nahoře jsou pronajaty pokoje. Zatím to ale není zlé, nemohu si naříkat.

Prší jen se leje, po těch nádherných podzimních dnech, které jsme tu měli, to přichází naprosto nečekaně. Musím topit, a přitom ještě před 3 dny bylo tak dusno, že se bez otevřeného okna nedalo vůbec vydržet. Ale vcelku je tu mnohem lepší počasí než v Manchesteru, skoro nikdy neprší celý den, kdežto v Manchesteru touto dobou prší často 2—3 dny bez přestání.

Podle toho, co říkají Hermann a Emil*, mi připadá, že ještě asi nějaký čas uplyne, než se zase s Adolfem** trochu shodnou***. Když budou pro začátek zatím každý jinde, půjde to snadněji. Rozhodně je dobře, že rozdělení je aspoň v hlavních rysech hotovo; jakmile je vyřízena otázka peněz, nevyskytnou se aspoň žádné nové důvody ke sporům. Doufám, že časem se to zas všechno urovná.

Jinak jsem zdráv a svěží a vrátil jsem se zas ke své první lásce, totiž k dlouhé dýmce, když jsem tu konečně sehnal ucházející tabák. Dnes večer si dopřeji zvláštní potěšení, přestože tak prší, jdu totiž do Vídeňské pivnice na Strandu, tam se aspoň člověk může podle chuti napít. Tyto dny ke mně na chvilku zaběhl Emil Blank junior, jinak toho větroplacha vůbec nevídám, protože do City skoro nikdy nepřijdu.

Měj se hezky, pozdravuj srdečně všechny bratry a sestry a neoplácej mi mé dlouhé mlčení.

Tvůj milující

Bedřich

Emilu Blankovi můžeš říci, že Marx ode mne peníze *nepotřebuje*. Ale stejně bych rád viděl, jak by se tenhle Emil Blank tvářil, kdybych mu chtěl radit, jak má on vydávat *své* peníze.

V plném znění otištěno poprvé ve sborníku „Voinstvujuščij matěrialist", kn. 3, 1925

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Engelsovi bratři.
** Adolfem von Griesheimem.
*** Viz tento svazek, str. 278—279.

111

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn kolem 25. října 1871]

Milý Jungu,

byl tady pan Chautard s přiloženým dopisem. To už je čtyřdenní časová ztráta. Řekl jsem Chautardovi, že musím rezoluce neprodleně dostat zpátky, nemohou-li je ti lidé udělat hned.[361] Nechápu, jak by tihle lidé mohli tisknout stanovy* atd.

Ten dopis mi laskavě vraťte.

Musíte té emigrantské čeládce poslat peníze, řekněme 10 liber. Čím dřív se těch chlapů zbavíme, tím líp.

Váš

K. Marx

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení".

112

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn koncem října 1871]

Milý Jungu,

jakmile toho budou mít ti lidé kousek hotovo, musíte mi poslat kartáčové otisky.[361]

Jak se jmenují nynější švýcarští členové rady?

A kdo to je Sadler?

S bratrským pozdravem Váš

K. M.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

113

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

[Londýn] 4. listopadu 1871

Milý Liebknechte,

Váš mandát[338] jsem nemohl na konferenci použít. Bylo rozhodnuto, že země, které neposlaly delegáty, budou zastoupeny svými tajemníky. Zasedal jsem tam tedy za Itálii, a kdybych byl předložil Váš mandát, byl bych jen připravil Marxe o jeho místo a hlas; a tak jsem mandát klidně nechal v kapse.

Ještě k tomu Tvému nešťastnému Goeggovi*, je rozdíl mezi jeho a Odgerovým případem, a to ve dvou podstatných věcech: 1. Odger je přece dělník, kdežto Goegg je maloměšťák a maloměšťákem vždycky zůstane; počítáš-li se do jedné strany s Goeggem, tak my tady určitě ne; 2. my jsme Odgera vyhodili[302], kdežto Ty na svém Goeggovi visíš a nechceš od něho upustit. Nebo nám snad vyčítáš, že jsme si Odgera nenechali tak jako Ty Goegga?

Když jste znovu přijali B. Beckera, výslovně jsi to omlouval tím, že Vám hrozně chybějí „kapacity".[341] Zřejmě jsi ho tedy za kapacitu pokládal.

Nevím, na jakou jinou adresu se mám obracet se svými „hrubostmi" než na Tvou. Ovšem pomalu si už začínám zvykat na to, že nám kladeš všechny možné požadavky, ale na oplátku nemíníš udělat ani to nejsamozřejmější. Brzy mi bude připadat úplně přirozené, že jsem Ti poslal rukopis celé brožury, ale výtisky pro sebe si musím objednat u knihkupce, a přitom v Tvém dopise čtu, jak

* Viz tento svazek, str. 325–326.

ta věc úžasně táhne. V jiných zemích, když generální rada pošle k tisku připravenou brožuru, dostane bez vyzvání nejen příslušné výtisky, ale i podíl na zisku. V Německu se požaduje, aby výtisky ještě *zaplatila*. To se ale *nestane*, na to můžeš vzít jed. Protože nemám chuť figurovat u Vás v knihách jako dlužník, posílám Ti účet nazpět a žádám o nový. Ostatní věci, které jsem objednal pro sebe, resp. pro Marxe a Německý dělnický spolek[152], samozřejmě zaplatíme, jakmile bude účet v pořádku.

„Eastern Post" jsem Ti posílal *pravidelně každý týden*. Ještě včera jsem poslal jedno číslo spolu s „Times" z 27. října, kde je článek o Internacionále[364] (z dobrého pramene). Jestli jsi ty věci nedostal, hned to oznam ve „Volksstaatu". Ten Stieber musí vědět, že se mu kouká na prsty.

V přiloženém článku* odpovídám Schwitzguébelovi. Ten chlap je jeden z hlavních intrikánů bakuninovské kliky v neuchâtelském kantonu, která se už dva roky snaží rozbít Internacionálu ve Švýcarsku, když tak neslavně ztroskotala jejich snaha, aby se jí zmocnili. Je to pokračování jurské Aliance socialistické demokracie[165].

Název románský federální výbor si uzurpovali a přes zákaz generální rady ponechali, teď jim to konečně konference zatrhla.[7] Jestli Ti Elpidin pošle něco k otištění (myslím, že asi sotva), uděláš nejlíp, když mu to vrátíš, dáš mu mou adresu a řekneš mu, aby si další vysvětlení vyžádal přímo ode mne; dám mu to tak, že už Tě víckrát nebude obtěžovat. Je to příliš dlouhá historie, nemohu ji tady vykládat.

Rezoluce konference** dostaneš *německy* a *hotové k tisku* během 1—2 dnů, na překladu se právě pracuje.

O Sorga jsem se postaral.

Jinak pokračuje věc výborně, v Itálii máme teď řadu orgánů, přikládám Ti seznam k otištění[365]; korespondence je tak čilá, že s ní mám spoustu práce. V „Eastern Post", kterou jsem Ti poslal včera, ses jistě dočetl, že jsme včera založili anglickou federální ra-

* „Gründerské spekulace v Anglii".

** K. Marx a B. Engels, „Rezoluce konference delegátů Mezinárodního dělnického sdružení, konané v Londýně od 17. do 23. září 1871".

du[366], a tak jsme zbavili generální radu drobných, výlučně anglických záležitostí; bylo to velice nutné. Brzy přijde na řadu i irská rada.

Revidované stanovy* jsou anglicky v tisku, na francouzském, německém a italském překladu se pracuje. Všechno nám to dalo obrovskou práci, museli jsme s Marxem skoro všechno zajistit a zredigovat.[349] Přitom Marxovi nebylo zas dobře, měl vřed v podpaží a taky se nachladil a musí ještě být doma.

Přijel sem Johannard z Komuny a ujal se opět své staré funkce v generální radě. Jules Vallès je taky zde, Ranvier přijel už během konference, Sicard v těchto dnech. Snad víš, že Jaclard — jeden z nejlepších —, který spolu s Okolowiczem utekl z vězení, šťastně dojel do Bernu. Vůbec jsou to většinou báječní lidé; v tom množství uprchlíků se samozřejmě jako vždycky najde sem tam i náramná holota, tak jako Vermersch, redaktor listu „Père Duchêne"; je to velký darebák.

Srdečně zdravím Tebe i Tvou rodinu.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení".

114

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn] 4. listopadu 71

Milý Jungu,

dejte Beaufortovi (nemá už byt) 10 šil. na příští týden. Nenajde-li během příštího týdne žádné zaměstnání, musíme ho vyexpedovat do Bruselu, odkud se bude muset pokusit o návrat do Francie.

Váš

K. M.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

115

Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu

[Londýn] 6. listopadu 71

Milý příteli,

dnes odchází do New Yorku 100 kusů (50 francouzských a 50 anglických) rezolucí konference*. Usnesení, která nejsou určena k uveřejnění, budou oznámena později.

Nové *revidované* vydání stanov a organizačního řádu** vyjde zítra anglicky, a dostanete 1000 kusů k prodeji v Americe (kus po 1 penny). Nesmí se v New Yorku překládat do francouzštiny a němčiny, protože vydáváme v obou řečech *oficiální* vydání.[349] Napište nám, kolik se žádá exemplářů v obou řečech.

Korespondenci s německou sekcí a s newyorským výborem jsem přenechal Eccariovi (byl tím pověřen na můj návrh)[367], protože mám tak málo času, že nemohu tuto funkci řádně plnit.

Sekce čís. 12 (New York) navrhla generální radě, aby ji ustanovila vedoucí sekcí v Americe. Usnesení proti těmto požadavkům, ve prospěch nynějšího výboru, Eccarius patrně už sekci čís. 12 poslal.[368]

Pokud jde o washingtonskou sekci (která poslala generální radě seznam svých členů), zašel newyorský výbor příliš daleko.

* K. Marx a B. Engels, „Rezoluce konference delegátů Mezinárodního dělnického sdružení, konané v Londýně od 17. do 23. září 1871".

** K. Marx, „Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení".

Mimo počet členů a jména atd. dopisujícího tajemníka neměl právo žádat nic dalšího.[350]

Další v příštím dopise* (*tento týden*).

Váš
K. M.

Poprvé otištěno v knize
„Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere“, Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 362.

116

Marx Ferdinandu Jozewiczovi

do Berlína[369]

[Londýn] 6. listopadu 1871

Milý příteli,

v příloze Vám posílám jeden výtisk francouzského překladu rezolucí konference*. Vyšly také anglicky, a německý překlad zítra posíláme do „Volksstaatu".

Anglické vydání stanov a organizačního řádu Internacionály vyjde zítra. Německé vydáme snad v Lipsku a francouzské v Ženevě.[349] Podle posledních usnesení konference musí mít každý člen výtisk stanov. Známky Vám pošlu, jakmile budou vydány.

Pokud jde o Berlín, neměly by se podle mého názoru pořádat „všeobecně" veřejné schůze, dokud se tam neudělá větší propaganda. Ale mezitím se musí konkrétních příležitostí obecného dosahu a veřejného zájmu využít jak ke schůzím, tak pro tištěné manifesty.[370]

Nejbližší vhodnou příležitostí je už hanebný proces se členy bývalého výboru sociálně demokratické strany v Brunšviku, ve kterém Internacionála představuje hlavní bod obžaloby.[252] Ale bude dobré vyčkat až do veřejných přelíčení, při nichž se pozornost Německa obrátí k Brunšviku.

Dobrou příležitost poskytnou také návrhy zákona o Internacionále, které chce vláda předložit Německému říšskému sněmu.[344] Doufejme, že němečtí dělníci vystoupí proti takovým vládním zákrokům stejně energicky, jako to udělali dělníci španělští.

* K. Marx a B. Engels, „Rezoluce konference delegátů Mezinárodního dělnického sdružení, konané v Londýně od 17. do 23. září 1871".

Ve svém posledním dopise* jsem se v *jedné věci* zmýlil. Bebel mi v roce 1870 poslal *jednu* obšírnou zprávu[371], tehdy, když jsme za místo kongresu stanovili Mohuč[28] (těsně před vypuknutím války).

Nejen v rámci svých povinností jako dopisující tajemník pro Německo, ale opravdu rád budu udržovat stálý písemný styk s Vámi a Kwasniewským a prostřednictvím Vás dvou i s ostatními soudruhy v Berlíně.

Salut et fraternité.

Karel Marx

Poprvé otištěno v časopise „Die Gesellschaft", čís. 3, Berlín 1933

Podle opisu napsaného neznámou rukou
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 334–335.

117

Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi

do Petrohradu[372]

[Londýn] 9. listopadu 1871

Milý příteli,

přikládám několik změn, z toho některé jen tiskové chyby. Významnější pouze změny na str. 192, 201, 288, poznámka 205a a str. 376, protože tu jde částečně o obsah.

Bylo by zbytečné *čekat* na přepracování I. kapitoly,[125] protože mám už celé měsíce tolik práce (a také v nejbližší budoucnosti jsou v tomto směru pramalé vyhlídky na zlepšení), že se ke svým teoretickým pracím ani nedostanu.

Jednoho krásného dne s tím vším rozhodně skoncuji, ale jsou okolnosti, kdy člověk cítí povinnost dělat mnohem méně příjemné věci, než jsou teoretické studie a bádání.

Vřelé díky za všechnu laskavost, kterou jste mi prokázal. Ehrliebovy spisy[373] zčásti znám. Jako spisovatele ho stavím naroveň Lessingovi a Diderotovi.

Dostal jsem několik zajímavých čísel „Moscow-Gazette".

Váš oddaný

*A. Williams**

[Příloha][374]

str. 68, poznámka 52, řádek 2 zdola čti: „ne pouvant" místo „ne pouvant pas".

str. 83, poznámka 62, řádek 6 zdola čti: „specie" místo „species".

* Marxovo krycí jméno.

str. 192, řádek 3 shora čti: „Roční obrat" místo „Roční příjem".

tamtéž, řádek 7 shora čti: „Z $^{23}/_{23}$" místo „Z těchto $^{23}/_{23}$ pracovních hodin", takže věta teď zní: „Z $^{23}/_{23}$, které tvoří sumu 115 000 liber šterlinků" atd.

tamtéž, za *poznámkou 32, str. 192* vložit:

„*Autorův dodatek k poznámce 32*: Seniorův výklad je zmatený, o obsahu ani nemluvě. Chce říci toto:

Továrník zaměstnává dělníky denně 11 $^1/_2$ neboli $^{23}/_2$ hodin. Jako jednotlivý pracovní den, i pracovní rok se skládá z $^{23}/_2$ hodin (totiž z $^{23}/_2$ pracovních hodin násobených počtem pracovních dní za celý rok). Za tohoto předpokladu

$^{23}/_2$ pracovních hodin vyrobí celkový produkt za 115 000 liber št.

$^1/_2$ pracovní hodiny vyrobí $^1/_{23} \times$ 115 000 liber št.

$^{23}/_2$ pracovních hodin vyrobí $^{23}/_{23} \times$ 115 000 liber št. = = 115 000 liber št.

$^{20}/_2$ pracovních hodin vyrobí $^{20}/_{23} \times$ 115 000 liber št. = = 100 000 liber št.

nahradí tedy jen vložený kapitál 100 000 liber št.

Zbývající $^3/_2$ pracovních hodin vyrobí $^3/_{23} \times$ 115 000 liber št. = = 15 000 liber št., tj.

hrubý zisk.

Z těchto $^3/_2$ pracovních hodin vyrobí $^1/_2$ pracovní hodiny: $^1/_{23} \times$ 115 000 liber št. = 5000 liber št., tj. vyrobí jen náhradu za opotřebování továrny a strojů.

Poslední $^2/_2$ pracovních hodin, tj. *poslední pracovní hodina*, vyrobí poslední $^2/_{23}$ produktu, tedy $^2/_{23} \times$ 115 000 liber št. = 10 000 liber št., tj. vyrobí čistý zisk. Q. e. d.

Ale v textu *Senior* říká: „Zbývající $^2/_{23}$, tj. obě poslední půlhodiny každého dne, vyrábějí čistý zisk 10 %." Najednou tedy zaměňuje 23tiny, na něž rozdělil produkt, s $^1/_2$ hodinami, na něž rozdělil pracovní den.

str. 201, řádek 7 a násl. zdola čti: „Spotřebuješ-li ho však za 10 let, zaplatíš mi denně $^1/_{10950}$ místo $^1/_{3650}$ jeho celkové hodnoty, tedy pouze $^1/_3$ jeho denní hodnoty, a *okradeš* mě tedy denně o $^2/_3$ hodnoty mého zboží."

str. 288, poznámka 205a, čti: „*Molekulární teorie* uplatňovaná v moderní chemii a poprvé vědecky vyložená *Laurentem* a *Gerhardtem** spočívá na témž zákoně“, tedy *vynechají se slova*: „vytyčená prof. Wurtzem v Paříži“.

str. 307, řádek 8 shora čti: „animal spirits“ místo „animal spirit“.

str. 309, poznámka 15, řádek 4 shora čti: „le poisson“ místo „le poison“.

str. 319, poznámka 26, řádek 9 zdola čti: „dévider“ místo „divider“.

Řádek 6 zdola čti: „dévidenses“ místo „dividenses“ a „teinturiers“ místo „teinturieurs“.

str. 376, řádek 20 shora čti: „Čím méně hodnoty odevzdají“ místo „Čím méně hodnoty vytvoří“.

str. 593, poznámka 60, řádek 16 zdola čti: „ces services“ místo „ses services“.

str. 658, řádek 17 zdola čti: „2 stříbrné groše 6 feniků“ místo „1 stříbrný groš 8 feniků“.

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Sočinénija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a angličtiny

* Charlesem Frédérikem Gerhardtem.

118

Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu

[Londýn] 9. listopadu 71

Milý příteli,

předevčírem jsem Vám poslal 100 výtisků rezolucí konference*, 50 anglických a 50 francouzských.

Tento týden odešlu na Vaši adresu 1000 kusů anglického revidovaného oficiálního vydání stanov a organizačního řádu[349]. Snažte se je prodat.

Generální rada má velké výdaje s plněním různých prací, které jí uložila konference.

Oficiální francouzské vydání revidovaných stanov atd. dáme vytisknout v Ženevě a oficiální německé vydání v Lipsku. Napište nám, kolik výtisků od každého bude asi zapotřebí ve Spojených státech.

Tady se mezi francouzskými emigranty utvořila sekce Internacionály, „Francouzská sekce 1871" (asi 24 lidí), která si s generální radou hned vjela do vlasů, protože jsme požadovali změny v jejích stanovách.[375] Dojde pravděpodobně k rozkolu. Tito lidé spolupracují s částí francouzských emigrantů ve Švýcarsku, a ti zase intrikují s lidmi z „Aliance socialistické demokracie" (Bakunin), kterou jsme rozpustili.[376] Hlavním předmětem jejich útoků nejsou evropské vlády a panující třídy, které se proti nám spojily, ale generální rada v Londýně a speciálně moje maličkost. To je

* K. Marx a B. Engels, „Rezoluce konference delegátů Mezinárodního dělnického sdružení, konané v Londýně od 17. do 23. září 1871".

dík za to, že jsem ztratil téměř 5 měsíců prací pro emigranty[95] a že jsem se „Adresou o občanské válce“[265] přičinil o záchranu jejich cti.

Ještě na konferenci, kde delegáti ze Španělska, Belgie, Švýcarska a Holandska vyslovovali obavu, že by byl přílišným podílem francouzských emigrantů ohrožen mezinárodní charakter generální rady, jsem se jich zastával.[377] Ale v očích těchto „internacionalistů“ je hříchem už jen to, že v generální radě převažuje „německý“ vliv (protože věda je německá).

Co se týče newyorského ústředního výboru[217], jde o toto:

1. Musí se podle rezolucí konference, viz II, 1, nazývat v budoucnu *Federální rada* nebo *Federální výbor* Spojených států.

2. Jakmile bude v jednotlivých státech založen daleko *významnější* počet odboček, bude nejpraktičtější — po příkladu Belgie, Švýcarska a Španělska* svolat sjezd jednotlivých sekcí k volbě federální rady nebo výboru v New Yorku.

3. V jednotlivých státech — jakmile budou mít dostatečný počet odboček, se mohou opět utvořit federální výbory, pro něž bude newyorský výbor fungovat jako ústřední instance.

4.** Definitivní zvláštní stanovy, jak newyorského federálního výboru, tak výborů, které se teprve založí, se musí před uveřejněním sdělit generální radě, aby je schválila.[378]

V Itálii děláme obrovské pokroky. Velké vítězství nad mazziniovskou stranou. Také ve Španělsku máme značný úspěch. V Kodani se vytvořila nová sekce, která má už 1500 členů a vydává vlastní list „Socialisten“.

Dostal jsem zprávu o obžalovacím spisu brunšvického soudu proti tamějšímu bývalému výboru, Brackovi a jeho druhům — je to hanebný dokument.[252]

Všechny nás mrzí, že chcete odejít z výboru. Ale doufám, že jste se ještě nerozhodl definitivně. Já sám si často myslím, že to taky udělám, protože mi záležitosti Internacionály zabírají příliš mnoho času a brání mi v teoretické práci.

* V orig. škrtnuto: a Anglie.
** V orig.: 3.

Apropos. Potřeboval bych 12 kusů „Woodhull's etc. Weekly" z 21.* října, kde je článek mé dcery[93]. Jen náhodou se nám dostal do rukou jeden výtisk tohoto čísla.

S bratrským pozdravem

Karel Marx

Poprvé otištěno v knize
„Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* V orig.: 31.

119

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

[Londýn] 9. listopadu 71

Milý Kugelmanne,

mám pořád ještě plné ruce práce, a tak Ti nemohu napsat víc než těchhle pár řádků.

Ten dokument jsem dostal. Je to napodobenina hodná vídeňského vzoru, který byl později zrušen vídeňským kasačním soudem.[379]

Přikládám 1 francouzský a 1 anglický výtisk rezolucí*.

Pěkné pozdravy paní hraběnce a Fanynce**.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx a B. Engels, „Rezoluce konference delegátů Mezinárodního dělnického sdružení, konané v Londýně od 17. do 23. září 1871".

** Gertrudě a Franzisce Kugelmannovým.

120

Marx Carlu Speyerovi

do New Yorku

10. listopadu 1871
1, Maitland Park Road
Haverstock Hill, Londýn N. W.

Milý Speyere,

Lessner mě seznámil s Vaším dopisem. Byl jsem přepracován a později nemocen, takže jsem Vám nemohl dřív odpovědět. Ve Vašem dopise je několik omylů.

1. Podle stanov měla generální rada v zemi Yankeeů věnovat pozornost především Yankeeům.

2. Pokud jde ale o soukromou korespondenci s Westem atd., *s tím nemá generální rada vůbec co dělat.* Někteří angličtí členové generální rady, zejména G. Harris a další sektáři ze školy toho *měnového* šarlatána O'Briena[380], jsou ve spojení s Westem a spol. To, co píší do Spojených států, nemá žádný oficiální charakter. Můžete-li dokázat, že Harris atd. si dovolují psát do Ameriky **jménem** *generální rady*, pak se s tím nešvarem brzy skoncuje.

3. Co se týče ostatní korespondence členů generální rady, nemůžeme ji zakázat.

Za prvé: Eccariova korespondence s Jessupem — nevím, co by se dalo proti ní namítat. Není mi známo, že by Jessup, jeden z našich nejstarších dopisovatelů ve Spojených státech, podnikal něco proti newyorskému výboru[217].

Za druhé: Moje korespondence se Sigfridem Meyerem: Meyer a Vogt byli zmocněnci generální rady[381], *osobně* žádného z nich *neznám*, v Meyerovi i Vogtovi jsem vždycky viděl členy dělnické

strany, kteří mají za sebou dlouhou aktivní činnost. Dávno už jsem oběma radil, aby se připojili k organizaci založené ústředním výborem v New Yorku.

Od Vogta jsem už léta nedostal žádný dopis. Kdyby osnoval nějaké *intriky*, určitě u mne nenajde žádnou podporu; jde mi pouze o zájem Vašeho hnutí, a ne o soukromé osoby.

Pokud jde o Sorga, osobně ho znám právě tak málo jako Meyera a Vogta. Jsem však přesvědčen, že generální rada mu je za jeho činnost povinována nesmírnými díky — názor, který jsem nejednou vyslovil v generální radě.

4. Odbory se musíte snažit získat za každou cenu.

Tento dopis je určen jen Vám osobně. Nemusíte s ním seznamovat nikoho vyjma Sorga.

Napište mi brzy.

S bratrským pozdravem

Váš upřímný

Karel Marx

Poprvé otištěno v knize
„Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere“, Stuttgart 1906

Podle opisu napsaného neznámou rukou
Přeloženo z němčiny

121

Engels Theodoru Cunovi

do Milána[382]

122, Regent's Park Road, N. W.
Londýn 13. listopadu 1871

Vážený příteli,

mrzí mě to, ale na Váš ctěný dopis z 1. t.m. Vám musím říci, že momentálně nemáme v Miláně žádné spojení mimo „Gazzettino Rosa". Posíláme jí dokumenty k otištění[383], ale jinak nám nedala zatím žádné návrhy na utvoření sekcí atd. Hnutí v internacionálním duchu vzplanulo právě v Itálii tak náhle a neočekávaně, že je zatím všechno ještě značně dezorganizované, a jak víte, mardochejci dělají všechno, aby organizaci zmařili. Že musejí být v Miláně vhodné elementy, je vidět už z toho, že „Gazzettino Rosa" získává čtenáře; zatím tedy nezbude, než abyste se je snažil najít, a slibuji Vám, že Vám pošlu adresu prvního, kdo se na mne odtamtud obrátí. To bude jistě brzy, protože z množství publikací generální rady, které se teď právě připravují, vejde asi všude dost rychle ve známost moje jméno jako tajemníka pro Itálii. Milán jako dosavadní hlavní mazziniovská bašta a jako velké průmyslové město je pro nás obzvlášť důležité také proto, že s Milánem se k nám musí samy přiklonit hedvábnické oblasti Lombardie. Takže to, co Vy a Vaši přátelé dokážete udělat v Miláně pro společnou věc, bude mít *obzvlášť velkou* cenu.

V Turínu máme silnou sekci (adr. „Proletario Italiano", z Lodi („Plebe") se ztratily dopisy, které patrně také obsahovaly zprávy o vytvoření sekcí.

Ricciotti Garibaldiho jsem dnes ráno viděl u Marxe, je to

velice inteligentní mladý muž, velmi klidný, ale spíš voják než myslitel. Může však být velice užitečný. Vždyť i starý* projevuje ve svých teoretických názorech víc dobré vůle než jasnosti, a přece jeho poslední list Petronimu[384] má pro nás nesmírnou cenu. Prokáží-li jeho synové ve všech velkých krizích také tak správný instinkt jako otec, mohou udělat hodně. Můžete nám opatřit spolehlivou adresu v Janově? Jde o to, doručit naše věci bezpečně starému na Capreru, a Ricciotti říká, že se mnoho věcí zabavuje.

Dopisy pro mne — protože moje jméno teď už mardochejci jistě také znají — adresujte prosím:

Miss Burns, 122, R. P. R., N. W. London (jak je uvedeno nahoře), a ne do High Holbornu, kam přicházím jen jednou za týden a kde mnoho věcí zůstane ležet.

Vnitřní obálka *není* nutná.

Pošlu Vám poštou nějaké anglické noviny a dovnitř vložím

1. „Rezoluce londýnské konference Internacionály, září 1871."**

2. „Občanská válka ve Francii." Adresa generální rady.

3. Nové vydání stanov***, prozatím vytištěné jen anglicky. Francouzské a německé vydání vyjde brzy.

Napište mi zase opravdu co nejdřív.

Salut et fraternité.

B. Engels

Poprvé otištěno v časopise „Die Gesellschaft", čís. 1, 1925

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Giuseppe Garibaldi.

** K. Marx a B. Engels, „Rezoluce konference delegátů Mezinárodního dělnického sdružení, konané v Londýně od 17. do 23. září 1871".

*** Karel Marx, „Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení".

122

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn] 16. listopadu 71

Milý Jungu,

z přiloženého dopisu[385], který mi zase laskavě pošlete zpátky, uvidíte, že se nám naskýtá dobrá příležitost, abychom bez svolení pana Roulliera navázali spojení s pařížskými dělníky.

Existuje nějaké sdružení nebo spolek klenotníků? V tom případě by bylo dobré, kdybyste se obrátil přímo na ně. Snížení pracovní doby pařížských klenotníků by mělo pro londýnské velký význam, protože Paříž je jejich hlavním konkurentem.

S bratrským pozdravem

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinĕnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

123

Marx Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

17. listopadu 71
1, Maitland Park Road
Haverstock Hill, Londýn

Milý Liebknechte,

1. O vytištění stanov* atd. v příštím dopise.

2. Tvé poznámky[386] k mým radám na adresu Berlína vyplývají z naprostého nedorozumění. Vyslovil jsem se proti demonstracím, k nimž neexistuje žádný důvod, a naproti tomu jsem ukázal na „důvody", které se vyskytnou v nejbližší době a dají demonstracím podklad a vyhlídku na úspěch.**

3. Nejdřív si Ty a Bebel nepřijedete na konferenci, neuděláte ani žádná opatření, aby přijeli jiní delegáti, a pak otiskneš Boruttauův dopis, kde vyčítá generální radě, patrně jako *bezděčný* nástroj ženevského spiknutí proti ní, že z Německa nebyl pozván žádný delegát. V Ženevě si to už bakuninovci a ten ničemný emigrantský přívěsek, který se s nimi spikl, vyložili v tom smyslu, že Marx ztratil vliv i v Německu!

4. Můžeš si přece představit, že o intrikách v Internacionále jsem informován líp než Ty. Když Ti tedy napíšu, že žádné Boruttauovy dopisy, které se *jakkoli* dotýkají Internacionály (ani už ohlášený *manifest*, který Ti tento Boruttau poslal), se nemají ve „*Volksstaatu*" tisknout, musíš se prostě rozhodnout, zda chceš pra-

* K. Marx, „Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení".

** Viz tento svazek, str. 357.

covat *proti* nám nebo *s* námi. V tomto druhém případě musíš jednat přímo podle mých pokynů, založených na přesné znalosti všech okolností.

5. Protože jsme tady velmi nespokojeni s tím, jak se to ve věcech Internacionály dosud vedlo, mám se z pověření generální rady spojit přímo s nejdůležitějšími místy v Německu, a už jsem s tím začal.*

6. Jsme tady tak zavaleni prací pro Internacionálu, že jsme s Engelsem dosud nenašli čas napsat předmluvu pro „Komunistický manifest“[260]. Rozhodně ji ale nebudeme psát za tím účelem, abychom ve „Volksstaatu“ zahájili polemiku s panem Boruttauem.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa“, sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 334–335.

124

Marx Jules Johannardovi

do Londýna[358]

Londýn 18. listopadu 1871

Milý Jules Johannarde,

očekáváme Vás zítra večer (v neděli) mezi 7. a 8. hodinou u nás doma. Nejdřív se poradíme o některých záležitostech Internacionály, a potom — úplná volnost!

Váš věrný
Karel Marx

Poprvé otištěno německy v listu „Neues Deutschland", čís. 15 z 15. ledna 1963

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

125

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn] 18. listopadu 71

Milý Jungu,

po další úvaze se mi zdá přece jen lepší,

1. napíšete-li Dilkovi pouze za sebe a mě nebudete jmenovat.[387] Z určitých důvodů bych se s ním při této příležitosti nerad setkal.

2. Courneta *v úterý zatím* nenavrhovat.[388] Kvůli němu samotnému je lepší příliš nespěchat.

Srdečný pozdrav Vaší milé paní.

S bratrským pozdravem Váš

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

126

Marx Adolphu Hubertovi

do Londýna

[Londýn] 22. listopadu 71

Milý občane,

musím být pořád doma, protože jsem nemocen, a tak jsem na podporu dobrých elementů v „Qui Vive!“[389] nemohl udělat všechno, co jsem chtěl. Přesto jsem mluvil s několika svými francouzskými přáteli, nevím ovšem, zdali něco podnikli.

Co se týče podmínek přijetí do *Internacionály*, stačí uznávat naše zásady. Pošlu Vám 30 členských legitimací, můžete jimi disponovat podle toho, jak budete získávat nové kandidáty. Musí jen zaplatit jeden penny jako roční příspěvek, ale mohou přispět víc, budou-li chtít. Do legitimací zapíšete pouze jména nových členů.

Posílám Vám také 30 výtisků stanov*. Každý člen má dostat jeden výtisk, který stojí jeden penny.

Podle rezoluce přijaté na poslední konferenci** se teď právě tisknou nalepovací známky v ceně jednoho penny, které se mají členům nalepit na jejich stanovy.

Ti, kteří už zaplatili za legitimace, nejsou povinni znovu platit za tyto známky.

Brožura „Občanská válka ve Francii“ se prodává u Truelova, 256, High Holborn.

S bratrským pozdravem *Karel Marx*

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* K. Marx, „Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení“.

** K. Marx a B. Engels, „Rezoluce konference delegátů Mezinárodního dělnického sdružení, konané v Londýně od 17. do 23. září 1871“.

127

Marx Friedrichu Boltovi

do New Yorku[390]

[Londýn] 23. listopadu 71

Příteli Bolte,

včera jsem dostal Váš dopis zároveň se Sorgovou zprávou.[391]

1. Především pokud jde o postoj generální rady k newyorské federální radě[217], doufám, že dopisy, které jsem mezitím poslal Sorgovi (a dopis Speyerovi,* který ho měl *soukromě* sdělit Sorgovi), snad už vyvrátily nanejvýš nesprávný názor německé sekce[392], kterou reprezentujete.

Ve Spojených státech, jako v každé jiné zemi, kde se má *Internacionála* teprve založit, musela vystavit generální rada nejdřív jednotlivým lidem plné moci a jmenovat je svými oficiálními dopisovateli.[381] Ovšem od té chvíle, kdy se newyorský výbor trochu upevnil, se od těchto dopisovatelů postupně upouštělo, i když nebylo možné zříci se jich najednou.

Oficiální korespondence se zmocněnci jmenovanými dříve se už drahnou dobu omezuje na korespondenci s Eccariem a Jessupem, a na toho, jak vidím z Vašeho vlastního dopisu, si nemůžete nijak naříkat.

Mimo Eccaria nebyl však oficiální korespondencí se Spojenými státy pověřen nikdo kromě mne a Duponta jako (tehdejšího) korespondenta pro *francouzské sekce*, a pokud ten udržoval korespondenci, omezovala se *právě na ně*.

Já jsem nevedl vůbec žádnou oficiální korespondenci vyjma

* Viz tento svazek, str. 355, 362 a 366.

s Vámi a se Sorgem. Moje korespondence se S. Meyerem je soukromá, nikdy z ní *naprosto nic nezveřejnil;* svým charakterem nemohla newyorskému výboru v *žádném směru* překážet nebo škodit.

Na jedné straně je nepochybné, že G. Harris a možná Boon — dva angličtí členové generální rady — vedou soukromou korespondenci se členy Internacionály v New Yorku atd. Oba patří k sektě nebožtíka Bronterra O'Briena a jsou samá hloupost a bláznovství, jako měnové šarlatánství[380], falešná emancipace žen atd. Jsou tedy přirozenými spojenci sekce 12 v New Yorku[368] a jejích duchovních spřízněnců.

Generální rada nemá právo zakazovat svým členům soukromou korespondenci, ale kdybychom měli *prokázáno*, buď že tato soukromá korespondence je vydávána za *oficiální*, nebo že se jejím publikováním či podpichováním proti newyorskému výboru vyvíjí činnost proti generální radě, udělali bychom nezbytná opatření, aby se takový nešvar zamezil.

Tito o'briennovci — přes své hlouposti — tvoří v radě často nutnou protiváhu proti tradeunionistům. Jsou revolučnější, v otázce půdy rozhodnější, méně nacionalističtí, a nejsou přístupní buržoazní korupci v jakékoli formě. Jinak bychom s nimi byli dávno zatočili.

2. Velice mě udivilo, když jsem zjistil, že německá sekce čís. 1 podezírá generální radu, jako by měla nějak v oblibě buržoazní filantropy, sektáře nebo diletantské skupiny.

Je tomu právě naopak.

Internacionála byla založena proto, aby socialistické nebo polosocialistické sekty nahradila skutečnou bojovou organizací dělnické třídy. Původní stanovy* i „Inaugurální adresa"** to ukazují na první pohled. Na druhé straně by se byla Internacionála nemohla ubránit, kdyby dějinný vývoj už nebyl sektářství rozbil. Vývoj socialistického sektářství a vývoj skutečného dělnického hnutí jsou navzájem vždycky v obráceném poměru. Sekty mají své (historické) oprávnění, dokud dělnická třída nedozraje pro samostatné historické hnutí. Jakmile dosáhne takové zralosti, jsou všechny sekty v podstatě reakční. Nicméně se v dějinách Internacionály opakovalo

* K. Marx, „Prozatímní stanovy Mezinárodního dělnického sdružení".
** K. Marx, „Inaugurální adresa Mezinárodního dělnického sdružení".

to, co historie ukazuje všude. Přežívající staré se snaží znovu zachytit a upevnit v rámci nově vzniklé formy.

A dějiny Internacionály, to byl *ustavičný boj generální rady* proti sektám a diletantským pokusům, které se snažily prosadit přímo uvnitř Internacionály proti skutečnému hnutí dělnické třídy. Tento boj probíhal na *kongresech*, ale daleko víc ještě v neveřejných jednáních generální rady s jednotlivými sekcemi.

Protože v Paříži byli spoluzakladateli Sdružení proudhonovci (mutualisté[393]), byli samozřejmě v prvních letech v Paříži u vesla. Jako jejich protiváha se tam pochopitelně později vytvořily kolektivistické, pozitivistické atd. skupiny.

V Německu je to zase lassallovská klika. Sám jsem si po dva roky dopisoval s pověstným Schweitzerem a nezvratně jsem mu dokázal, že Lassallova organizace je organizace čistě sektářská a jako taková je nepřátelská organizaci *skutečného* dělnického hnutí, o jakou usiluje Internacionála. Měl „svý důvody", proč to nechápal.

Koncem roku 1868 vstoupil do *Internacionály* Rus Bakunin, který měl v úmyslu utvořit v ní *pod svým vedením druhou Internacionálu* s názvem „*Aliance socialistické demokracie*"[165]. On — člověk bez jakýchkoli teoretických znalostí — si dělal nárok na to, zastupovat v oné zvláštní korporaci *vědeckou* propagandu Internacionály a učinit ji speciálním posláním této druhé *Internacionály v Internacionále*.

Jeho programem byla zprava zleva povrchně sesbíraná směsice — **rovnost tříd** (!), *odstranění dědického práva* jako *východisko* sociálního hnutí (saintsimonovská pitomost), *ateismus* jako *dogma* předepsané členům atd. a jako hlavní dogma *(proudhonovská) abstence od politického hnutí*.

Tato dětská báchorka našla odezvu (a do jisté míry se ještě udržuje) v Itálii a ve Španělsku, kde reálné podmínky dělnického hnutí jsou dosud málo vyvinuté, a mezi některými ješitnými, ctižádostivými, prázdnými doktrináři v románském Švýcarsku a v Belgii.

Pro pana Bakunina byla a je doktrína (ta jeho ubožácká slátanina slepená z Proudhona, Saint-Simona atd.) vedlejší věcí — pouhým prostředkem k jeho osobnímu uplatnění. Jestliže teoreticky je pouhá nula, pak jako intrikán je ve svém živlu.

Generální rada musela léta bojovat proti tomuto spiknutí

(podporovanému do jisté míry francouzskými proudhonovci, zejména *v jižní Francii*). Nakonec mu zasadila dlouho připravovanou ránu rezolucemi konference — I, 2 a 3, IX a XVI a XVII.[394]

Je samozřejmé, že generální rada nepodporuje v Americe to, proti čemu bojuje v Evropě. Rezoluce I, 2, 3 a IX dávají nyní newyorskému výboru do rukou legální zbraně, aby udělal konec všemu sektářství a diletantským skupinám a v případě nutnosti je vyloučil.

3. Newyorský výbor udělá dobře, když v *oficiálním dopise generální radě* vysloví plný souhlas s rezolucemi konference.

Bakunin (mimoto osobně ohrožený rezolucí XIV[395] (uveřejnění *Něčajevova* procesu v „*Égalité*"), která vynese na světlo jeho hanebné ruské historie) nabízí všechno možné, aby se zbytky svých přívržen-ců zorganizoval protesty proti konferenci.

Za tímto účelem se spojil s deklasovanou částí francouzské emigrace (mimochodem početně velmi slabou součástí) v Ženevě a Londýně. Razí se heslo, že v generální radě vládne *pangermánství* (resp. bismarckovština). Jde tady totiž o *neodpustitelný* fakt, že *já* jsem rodem Němec a fakticky mám na generální radu rozhodující intelektuální vliv. (Notabene: *německý* živel je v radě *početně* o $^2/_3$ slabší než *anglický* a také slabší než *francouzský*. Celý hřích je v tom, že anglické a francouzské elementy jsou *teoreticky* ovládány německým elementem! a že tuto nadvládu, tj. německou vědu, pokládají za velmi užitečnou a dokonce nepostradatelnou.)

V Ženevě, pod patronací buržoazie, paní André Léové (která se na lausannském kongresu nestyděla denuncovat Ferrého jeho versailleským katům[396]), začali vydávat časopis „*La Révolution Sociale*", který proti nám polemizuje téměř doslova stejnými výrazy jako „*Journal de Genève*", nejreakčnější list Evropy.

V Londýně se pokusili založit francouzskou sekci[375]; ukázku jejího díla najdete v čísle 42 listu „Qui Vive!", které přikládám. (Rovněž číslo, které obsahuje dopis našeho francouzského tajemníka Serrailliera.[397]) Tuto sekci, kterou tvoří 20 lidí (mezi nimi mnoho špiclů), generální rada neuznala, zato ale jinou, mnohem početnější sekci[398].

Ve skutečnosti přes intriky této bídné sebranky děláme širokou

propagandu ve Francii — a v Rusku, kde vědí, co je Bakunin zač, a kde se teď tiskne rusky moje kniha o kapitálu[399].

Tajemník jmenované už Francouzské sekce (kterou jsme neuznali a která je teď úplně v rozkladu) byl týž *Durand*, kterého jsme vyhodili ze Sdružení jako špicla.[400]

Bakuninovští hlasatelé abstence od politiky Blanc* a Albert Richard z Lyonu jsou teď *placenými bonapartistickými agenty*. Máme v rukou důkazy. O dopisovateli Bousquetovi (také z té kliky v Ženevě) v *Beziers* (jižní Francie) nám tamější sekce sdělila, že je u policie![401]

4. Co se týče *rezolucí* konference, je třeba říci, že celý náklad byl v mých rukou[361] a že jsem je *nejdřív* poslal do New Yorku (Sorgovi) jako do nejvzdálenějšího místa.

Jestliže přišly už dřív do tisku zprávy o konferenci — zpolovice pravdivé a zpolovice falešné, je to vina jednoho delegáta konference**, s nímž zavedla generální rada šetření***.

5. Pokud jde o washingtonskou sekci, obrátila se nejdřív na generální radu, aby s ní navázala spojení jako samostatná sekce.[350] Jestliže to teď padlo, je zbytečné se k tomu vracet.

K sekcím je nutno všeobecně poznamenat:

a) Podle čl. 7 stanov† se mohou sekce, které chtějí být nezávislé, obrátit v otázce přijetí přímo na generální radu („nebude se žádnému nezávislému místnímu spolku bránit v přímém styku s generální radou"). II, čl. 4 a 5 organizačního řádu: „Každá nová odbočka nebo spolek" (to se týká „nezávislých místních spolků"), „který se hodlá připojit k Internacionále, je povinen ihned oznámit svůj vstup generální radě!" II, čl. 4 a „Generální rada má právo schválit nebo odmítnout přidružení jakékoli nové odbočky atd." II, čl. 5.

b) Podle čl. 5 organizačního řádu je ovšem generální rada povinna poradit se dříve o přijetí s federálními radami nebo výbory atd. a

* Gaspard Blanc.
** Johanna Georga Eccaria.
*** Viz tento svazek, str. 529.
† Karel Marx, „Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení".

c) podle usnesení konference, viz V, čl. 3 organizačního řádu, nebude už napříště přijata žádná sekce, která si dá sektářský název atd., nebo V, čl. 2, která se neustaví prostě jako sekce Mezinárodního dělnického sdružení.

O tomto dopisu informujte laskavě německou sekci, kterou zastupujete, a jeho obsah použijte pro práci, ale ne k uveřejnění.

Salut et fraternité

Karel Marx

„Kapitál" nevyšel ještě anglicky ani francouzsky. Na francouzském vydání se pracovalo, ale tato práce byla v důsledku událostí přerušena.[334]

Eccarius byl na mou žádost jmenován tajemníkem pro *všechny* sekce Spojených států (vyjma francouzské, pro něž je tajemníkem Le Moussu). Přesto rád zodpovím Vaše soukromé otázky adresované mně nebo Sorgovi. Článek z „Irish Republic" o Internacionále poslal Engels do Itálie k otištění.

Napříště se bude Sorgovi do New Yorku pravidelně posílat „Eastern Post", která přináší zprávy o zasedáních generální rady.

Poznámka k politickému hnutí:

Konečným cílem politického hnutí dělnické třídy je samozřejmě dobýt pro sebe politickou moc, a k tomu tu samozřejmě musí být nejdřív organizace dělnické třídy, rozvinutá na určitý stupeň, která sama vyrůstá z jejích ekonomických bojů.

Na druhé straně však každé hnutí, v němž dělnická třída vystupuje proti vládnoucím třídám jako *třída* a snaží se je zdolat tlakem zvenku, je politickým hnutím. Např. pokus v jedné jednotlivé továrně nebo také v jedné jednotlivé dílně vynutit stávkami atd. na jednotlivém kapitalistovi omezení pracovní doby, je čistě ekonomické hnutí; naproti tomu hnutí za vydobytí *zákona* o osmihodinové pracovní době atd. je *politické* hnutí. A tímto způsobem vyrůstá všude z oddělených ekonomických hnutí dělníků hnutí *politické*, tj. hnutí *třídy* za prosazení jejích zájmů ve všeobecné formě, ve formě, která má všeobecnou, společensky donucující moc. Jestliže

tato hnutí předpokládají určitou předchozí organizaci, jsou sama zase prostředkem rozvoje této organizace.

Tam, kde dělnická třída ještě dost nepokročila ve své organizaci, aby podnikla rozhodující tažení proti kolektivní moci, tj. politické moci vládnoucích tříd, musí se k tomu rozhodně vyškolit ustavičnou agitací proti (a nepřátelským postojem k) politice vládnoucích tříd. Jinak zůstaneme hříčkou v jejich rukou, jak ukázala zářijová revoluce ve Francii a jak to do jisté míry dokazuje hra, která se až dodnes daří panu Gladstonovi a spol. v Anglii.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXI, 1935

Podle rukopisu a podle textu knihy Přeloženo z němčiny

128

Engels Carmelu Palladinovi

do Neapole

(Koncept)

Londýn 23. listopadu 1871

Občane Palladino,

právě jsem dostal Váš dopis ze 13. t. m. a děkuji Vám za zprávu o historii neapolské sekce[402], kterou předložím generální radě na příštím zasedání. Ať rada dojde k jakémukoli rozhodnutí o tom, zda se obsah těchto vzpomínek má uveřejnit, vždy bude zachována nutná diskrétnost.

Škoda, že jste pokládal za svou povinnost říci mi, že naprosto nesouhlasíte s rezolucemi poslední konference*. Protože z Vašeho dopisu vyplývá, že v Neapoli už není organizovaná sekce Internacionály, mohu toto prohlášení chápat pouze jako výraz Vašeho individuálního názoru, a ne názoru neapolské sekce, která byla násilím rozpuštěna. Záleží mi však na tom, abychom se vyhnuli nedorozumění, a odpovídám Vám podrobně.

1. Nesouhlasíte se způsobem, jakým byla tato konference svolána, protože naprosto neodpovídá pravidlům našich všeobecných stanov**. Na toto obvinění je nutno říci dvě věci:

a) Jistě, naše všeobecné stanovy nepočítají s konferencemi, počítají jen s kongresy; byly však psány ve víceméně naivní důvěře, že nám vlády dopřejí volnost pohybu.*** Ale protože nám vlády

* K. Marx a B. Engels, „Rezoluce konference delegátů Mezinárodního dělnického sdružení, konané v Londýně od 17. do 23. září 1871".

** K. Marx, „Prozatímní stanovy Sdružení".

*** Dále je v rukopise škrtnuto: „Ale Vy jste, pokud vím, právník a musíte vědět, že v každé společnosti existují vedle psaného práva i pravidla ustálená praxí."

znemožnily svolat v roce 1870 kongres, konzultovalo se ihned se sekcemi, a ty potvrdily a prodloužily funkce generální rady a daly jí plnou moc, aby určila datum a místo konání příštího kongresu.[28] V roce 1871 znemožňovaly vlády svolání kongresu ještě víc.*

Máme o tom důkazy, pokud o tom snad pochybujete; protože „od 20. srpna 1871 se neapolská sekce Internacionály už nemohla scházet," nemohla ani zvolit delegáta na kongres. A ve Francii, v Německu, Rakousku to bylo stejné; ve Španělsku musela federální rada uprchnout do Portugalska. Co jsme tedy měli dělat? Zbýval precedens z roku 1865, kdy byl poloveřejný kongres z určitých důvodů nahrazen uzavřenou konferencí, která se konala v Londýně a jejíž svolání a dokumenty byly potvrzeny následujícím kongresem.[311] Můžete mi říci, že tyto precedenty jsou buržoazní a autoritářská veteš nedůstojná opravdových proletářských revolucionářů, a já Vám odpovím, že všeobecné stanovy, organizační řád, rezoluce kongresů atd. atd. jsou z téže kategorie, ale že se bohužel žádná asociace — ani ta nejrevolučnější — bez nich neobejde. Generální rada tedy navrhla sekcím na svou vlastní odpovědnost, aby se kongres, který není možno uskutečnit, nahradil v této chvíli konferencí, kterou bylo možno uskutečnit; bylo to možné proto, že vlády neznaly delegáty. Sekce souhlasily, žádná neprotestovala a rada je ochotna odpovídat se ze své činnosti příštímu kongresu.

b) Samo svolání konference bylo naprosto regulérní. Všechny federace, všechny jednotlivé sekce udržující pravidelný styk s generální radou byly včas informovány.

c) Ostatně, jestliže tu byly nějaké připomínky co do regulérnosti nebo způsobu svolání konference, měly být podány před konferencí nebo během ní. Nebyla podána *žádná.*

2. Stěžujete si na malý počet delegátů. Za to nemůže generální rada. Nicméně Belgie, Španělsko, Holandsko, Anglie, Německo,

* V rukopise je dále škrtnuto: „Ve Francii bylo Sdružení rozpuštěno, ve Španělsku, v Itálii, Německu, Rakousku a Uhrách bylo vystaveno pronásledování, které je úplně dezorganizovalo. Zůstaly Amerika, Anglie, Belgie, Švýcarsko jako jediné země, kde se členové Internacionály mohli aspoň veřejně scházet. Ale i v Belgii byl vyhlášen zákon proti Internacionále. Volby delegátů na kongres, který podle stanov má mít vedle organizačních zasedání i zasedání veřejná, byly znemožněny."

Švýcarsko a Rusko byly přímo zastoupeny. Za Francii byli přítomni téměř všichni členové Pařížské komuny, kteří jsou právě v Londýně, a nemyslím, že byste chtěl pochybovat o platnosti jejich mandátu. Jestliže Itálie neposlala delegáty, musíte to přičíst na vrub Vaší vládě.*

3. Říkáte, že tito delegáti si osobovali práva příslušející všeobecnému kongresu. To vůbec neodpovídá skutečnosti. Rezoluce konference neporušují v ničem obsah stanov.** Některé pouze potvrzují rezoluce předešlých kongresů, málo známé nebo naprosto neznámé těm sekcím nebo členům, kteří přistoupili teprve v nedávné době. Jiné mají čistě organizační charakter. Jedny ani druhé nejen sebeméně nepřekračují kompetenci konference, ale nevybočují dokonce ani z kompetence generální rady.

4. Dále se ohrazujete proti „samotnému obsahu takových rezolucí, které podle Vašeho názoru jsou v přímém rozporu se zásadami našeho Sdružení zakotvenými v našich všeobecných stanovách". To rozhodně odmítám a očekávám, že to doložíte důkazy. Zakladatelé Internacionály, ti, kteří jsou autory stanov a rezolucí kongresů našeho Sdružení, byli na konferenci velmi dobře zastoupeni, a musíte mi prominout, jestliže přikládám víru především jejich výkladu stanov a tomu, jak je vykládaly samy kongresy jeden za druhým. Nezapomínejte prosím, že Internacionála má svou historii a že tato historie — na niž může být právem hrdá — poskytuje ten nejlepší výklad stanov, že Internacionála naprosto nehodlá tuto skvělou historii popřít a že živelné hnutí proletářských mas ve prospěch našeho Sdružení — hnutí, které je v Itálii rozhodnější a zanícenější než kdekoli jinde — je v této chvíli nejskvělejším potvrzením nejen litery stanov, ale i celé této historie. Ať máte jakékoli obavy vzhledem k velké odpovědnosti, kterou na sebe vzala generální rada, tato rada zůstane vždy věrna praporu, jehož ochranu jí už sedm let s důvěrou svěřovali dělníci civilizovaného světa. Bude respektovat individuální názory, je ochotna složit své funkce do ru-

* V rukopise je dále škrtnuto: proti níž byste už měli konečně organizovat účinný odpor.

** Dále je škrtnuto: Mají čistě organizační charakter. Generální rada by měla právo přijmout je sama, kdyby chtěla.

kou svých mandatářů, ale pokud bude pověřena vrcholným vedením Sdružení, bude bdít nad tím, aby se nenarušil charakter hnutí, který udělal z Internacionály to, čím je teď, a bude se řídit rezolucemi konference, dokud kongres nerozhodne jinak.

Podle rezoluce X konference nic nebrání tomu, aby se rozpuštěná neapolská sekce obnovila pod názvem Neapolská dělnická federace nebo pod jakýmkoli jiným názvem.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

129

Marx Césaru De Paepovi

do Bruselu

Londýn 24. listopadu 1871

Milý příteli,

byl bych Vám už dávno napsal, kdybych byl pánem svého času. V posledních čtyřech týdnech jsem nevycházel z domu, měl jsem nějaké abscesy, operace atd., secundum legem artis*. Přesto jsem se jednak kvůli záležitostem Internacionály, jednak kvůli emigrantům nedostal ani k tomu, abych přepracoval první kapitolu „Kapitálu" pro ruský překlad. Protože petrohradští přátelé stále víc naléhali, musel jsem kapitolu nechat, tak jak je, a omezit se pouze na několik drobných změn.[125] Už v Londýně jsem Vám říkal, že si často kladu otázku, zda není načase, abych odešel z generální rady. Čím víc se Sdružení rozvíjí, tím víc ztrácím času, a koneckonců musím být přece jednou s „Kapitálem" hotov. Mimoto by má rezignace zachránila Internacionálu od pangermanismu, kterým ji ohrožuji, jak se vyjádřil Rouillier, Malon, Bakunin, Robin a spol.

Mluvil jsem se svým lékařem o těch Vašich záležitostech. Říkal mi toto:

1. Chcete-li se usadit v Londýně jako *anglický lékař*, nestačilo by složit zde zkoušky. Musel byste ještě absolvovat aspoň dva roky studií v některé londýnské nemocnici (nebo na universitě). V některých vědních oborech uznávají belgické studium, ale ne ve všech.

2. Na druhé straně se tu můžete usadit jako lékař se svými

* podle všech pravidel řemesla.

belgickými diplomy, a nemusíte skládat nové zkoušky a poslouchat anglické přednášky. Někteří francouzští a němečtí lékaři tak provozují praxi. Jenomže jsou některé případy, nijak časté (například v soudním lékařství), kde byste pak nemohl působit, ale to je maličkost.

3. A konečně byste mohl — jako to udělalo mnoho cizinců před Vámi — kombinovat oba způsoby, ihned dělat praxi a zároveň podnikat nutné kroky, abyste se později stal *anglickým* lékařem a nakonec lékařem Její královské Výsosti.

Vidíte tedy, příteli, že do Říma vede mnoho cest. Napište mi o tom pár řádků.

Postoj belgické federální rady vůči generální radě se mi zdá podezřelý. Pan Hins a jeho paní — říkám Vám to otevřeně — jsou bakuninovci, a panu Steensovi se asi zdálo, že jsme dost neobdivovali jeho řečnické schopnosti. V Ženevě se dokonce říkalo, jak mi psal Utin (nevěří tomu, to se rozumí), že jste se přidal na stranu aliančníků spolčených s André Léovou, Malonem, Razouem atd.

Tato sama o sobě bezvýznamná věc by mohla mít zlé následky. Anglie, Spojené státy, Německo, Dánsko, Holandsko, Rakousko, většina francouzských skupin, Italové na severu, na Sicílii a v Římě, obrovská většina románského Švýcarska, celé německé Švýcarsko a Rusové v Rusku (které je nutno odlišovat od některých Rusů v zahraničí, napojených na Bakunina), všechno jde s generální radou.

Na druhé straně Jurská federace ve Švýcarsku (to znamená lidé z Aliance, kteří se skrývají pod tímto jménem), Neapol, možná Španělsko, část Belgie a několik skupin francouzských emigrantů (kteří ostatně, soudě podle korespondence, kterou dostáváme z Francie, tam patrně nemají valný vliv) by tvořily opačný tábor. Takový rozkol, sám o sobě nijak zvlášť nebezpečný, by byl velmi nevhodný ve chvíli, kdy musíme jít v sevřených řadách proti společnému nepříteli. Naši nepřátelé si jsou vědomi své slabosti, ale počítají s tím, že připojením belgické federální rady získají značnou morální oporu.

Denně se mě tu ptají na „Anti-Proudhona"*. Mohl bych tu udělat určitou propagandu mezi nejlepšími mozky francouzské

* K. Marx, „Bída filosofie".

emigrace, kdybych měl pár exemplářů té své věci proti Proudhonovi, které jste mi laskavě přislíbil.

S bratrským pozdravem

Karel Marx

Váš přítel, malíř Léonard, tady nemá velké vyhlídky, to Vám bohužel musím říci. Moje rodina se byla včera podívat na jeho obrazy. Sám jsem ještě neviděl nic, protože je škaredá mlha, a tak ještě nesmím vycházet z domu.

Poprvé otištěno v časopise „L'Actualité de l'histoire", čís. 25, 1958

Podle textu časopisu
Přeloženo z francouzštiny

130

Marx Paulu a Lauře Lafarguovým

do San Sebastianu

24. [—25.] listopadu 71

Milá Lauro a Toole,

jednou to byly zálcžitosti Internacionály, podruhé návštěvy komunardů, a tak jsem neměl čas napsat. Jaký mám nedostatek času, to si můžete představit z jednoho příkladu. V Petrohradě se překládá „Kapitál" do ruštiny, ale první kapitolu nechali stranou na mou žádost, chystal jsem se totiž napsat ji znovu, populárněji. Od pařížských událostí jsem stále nemohl svůj slib splnit, a nakonec jsem se musel omezit jen na několik málo změn, abych vydání úplně neznemožnil.[125]

Co se týče těch pomluv o Toolovi, jsou to všechno tlachy, kachna francouzské sekce čís. 2. Serraillier, tajemník pro Francii, napsal hned do Bordeaux. Šest sekcí, které tam jsou, odpovědělo vyslovením absolutní důvěry skvělému Toolovi.

Pokud jde o skandály v Londýně a v Ženevě, musím to vzít od začátku.

Vedle jiných francouzských emigrantů jsme přijali do generální rady Theisze, Chalaina a Basteliku. Ten hned navrhl Avriala a Camélinata, ale est modus in rebus, a viděli jsme, že proudhonovců teď už máme ve svých řadách dost. Pod různými záminkami se tedy volba těchto dvou veličin odsouvala až do konference, a po konferenci padla, protože konference přijala rezoluci, která nás vyzývá, abychom nepřijímali příliš mnoho emigrantů[403]. Proto se občané Avrial a Camélinat tolik zlobí.

Co se týče konference, proti rezoluci o politické činnosti děl-

nické třídy se vehementně stavěli bakuninovci — Robin, Španěl Lorenzo a Korsičan Bastelica.[404] Ten, prázdná hlava a hrozně ctižádostivý člověk, to schytal ze všech nejvíc a dostal pořádně do těla. A protože jeho hlavní vlastnost je samolibost, vztekal se až hrůza.

Pak tu byl ještě jeden incident.

V záležitosti „Aliance socialistické demokracie" a neshod v románském Švýcarsku ustavila konference výbor (jehož členem jsem byl i já) a který se scházel u mne doma.[405] Utin z jedné strany, Bastelica a Robin z druhé byli pozváni jako svědkové. Robin se zachoval jako nejhorší bídák a sketa.* Když řekl své (na začátku schůze), prohlásil, že musí jít, zvedl se a odcházel. Utin mu řekl, že musí zůstat, že je třeba brát pohovor vážně a že by o něm nerad mluvil v jeho nepřítomnosti. Robin se několika podivuhodně taktickými pohyby přiblížil ke dveřím. Utin na něho zostra zavolal a řekl mu, že by ho musel obvinit jako předního podporovatele intrik Aliance. Mezitím, aby si zajistil ústup, velký Robin pootevřel dveře a na odchodu jako pravý Parth[406] vyštěkl na Utina: Pak vámi pohrdám.

19. září poslal konferenci prostřednictvím Delahaye tento list:

„Když jsem byl pozván do komise jako svědek ve věci švýcarských neshod, šel jsem tam v naději, že přispěji k usmíření.

Byl jsem do té věci přímo zapleten, a proto prohlašuji výslovně, že nepřijímám úlohu obžalovaného a nehodlám se účastnit zasedání konference, na níž se bude projednávat švýcarská otázka.

19. září 71 *P. Robin.*"

Několik účastníků konference, jako De Paepe, žádali okamžité vyloučení tohoto člověka z generální rady, ale na můj návrh bylo usneseno požádat ho, aby svůj dopis vzal zpět, a jestliže odmítne, přenechat rozhodnutí generální radě. Protože Robin úporně trval na svém dopise, byl nakonec z rady vyloučen.

Mezitím mi 28. září adresoval toto psaníčko:

„Občane Marxi,

jsem Vám osobně velmi zavázán, ale to mě tolik netížilo, dokud jsem se domníval, že se nic nemůže změnit na úctě a přátelství, které

* Až potud je rukopis anglický, dále francouzský.

jsem k Vám choval. Dnes nemohu svou vděčnost srovnat se svým svědomím, a protože se s Vámi bohužel musím rozejít, domnívám se, že Vám dlužím toto prohlášení.

Jsem přesvědčen, že jste povolil své osobní zášti a vznesl jste nebo podpořil nespravedlivé obvinění proti těm členům Internacionály, kteří jsou předmětem této zášti nebo jejichž jediné provinění je v tom, že tuto zášť nesdílejí.

P. Robin."

Nepokládal jsem za nutné odpovídat beranu R. R. R.-Robinovi. (Už Rabelais ho zná pod tímto jménem a speciálně ho uvádí mezi Panurgeovými ovcemi.)[407] Teď se vrátím k ostatním našim ovcím.*

Po konferenci naléhali Avrial a Camélinat na založení francouzské sekce („Francouzská sekce v Londýně 1871").[375] Theisz, Bastelica (který se už rozhodl vrátit se do Švýcarska a před svým odjezdem chtěl vytvořit v Londýně pro Bakunina opěrný bod) a Chalain (bezvýznamný šašek) se na tom podíleli. Uveřejnili své zvláštní stanovy[408] v časopise „Qui Vive!", o němž budu psát později. Tyto stanovy byly v rozporu se všeobecnými stanovami. Mimo jiné si tito pánové (bylo jich 20, z toho několik špiclů; jejich tajemníkem byl ten výtečník Durand, kterého generální rada veřejně pranýřovala jako špicla a vyloučila ho z Internacionály[400]) osobovali *právo* jmenovat do generální rady delegáty s imperativními mandáty a rozhodli zároveň, že nikdo ze členů jejich sekce nesmí přijmout jmenování za člena generální rady vyjma v tom případě, kdyby byl vyslán sekcí samou jako delegát.

Dokonce ještě před potvrzením jejich stanov generální radou se nestyděli poslat jí jako delegáty Chautarda (kreténa, který byl za Komuny Paříži pro smích) a Camélinata. Byli zdvořile vyzváni, aby odešli a vyčkali, až budou jejich stanovy potvrzeny generální radou. Dostal jsem za úkol provést kritiku jejich stanov. Toto první poselství rady**, adresované nové sekci, bylo ještě napsáno smířlivě.

* V rukopise: revenons à nos moutons (výrok ze středověké francouzské frašky o advokátu Patelinovi; v přeneseném významu: vraťme se k věci).

** K. Marx, „Rezoluce generální rady o stanovách Francouzské sekce 1871 přijatá na zasedání ze 17. října 1871".

Byli pouze požádáni, aby škrtli články, které odporují liteře a duchu všeobecných stanov a organizačního řádu.

Zuřili. Avrial napsal (ve spolupráci s Theiszem a Camélinatem) odpověď, nad kterou strávil 2 týdny a jejíž konečnou literární podobu dovršil *Vermersch* (Père Duchêne).

Tohle individuum se mezi ně vetřelo, protože založili s několika typografy (emigranty) časopis „*Qui Vive!*" pod prozatímní redakcí Le Verdeta (filosofa schoppenhauerovce). Vermersch se jim lichotil a popichoval je proti generální radě, aby se tohoto časopisu zmocnil — *a povedlo se mu to.*

Basteliku poslali do Švýcarska a dostali odtamtud tuto *směrnici:* Generální rada je pod jhem *pangermanismu* (to jsem já!), je autoritářská atd. První povinností každého občana je pracovat k tomu, aby tato uzurpátorská rada padla atd. To všechno vycházelo od Bakunina (jednal prostřednictvím Rusa N. Žukovského, tajemníka Aliance v Ženevě, Guillauma atd.), jehož klika (ostatně ve Švýcarsku nijak zvlášť početná) se spolčila s Madame André Léovou, Malonem, Razouem a malou skupinkou dalších francouzských emigrantů,[376] kteří byli nespokojeni, že hrají jen druhé housle, nebo dokonce vůbec žádné.

Mimochodem: všichni tihle hlupáci, kteří byli členy pařížské federální rady nebo kteří předstírali, že jimi byli, např. Rouillier, ten křikloun, tlučhuba a ochlasta, si namlouvali, že budou přijati — jakoby právem — za členy generální rady.

Theisz (který byl jmenován *pokladníkem* generální rady, a ne tajemníkem ve Francii) a Bastelica podali demisi z generální rady a odvolávali se přitom na své stanovy, které jim zakazují přijmout jmenování od rady.

Konečně jsem odpověděl* na dopis vypulérovaný otcem Vermerschem, jehož duch je spíš vlámský než francouzský. Odpověď byla tak drtivá a přitom tak ironická, že se rozhodli nepokračovat už v korespondenci s radou. Nebyli tedy uznáni za sekci Internacionály. Otec Vermersch se stal šéfredaktorem „Qui Vive!". V čísle 32 otiskl dopis[409] Chautarda, *Chouteaua* (toho už Rigault v „*La Patrie*

* K. Marx, „Návrh rezoluce generální rady o Francouzské sekci 1871".

en danger" odhalil jako špicla[410]) a *Landecka*, který p. Piétrimu dal slovo (viz poslední proces proti členům Internacionály v Paříži), že odejde z *Internacionály* i z politiky[411] — a podobné nesmysly; v dopise denuncovali rezoluci konference, v níž se konstatuje, že němečtí dělníci (kteří demonstrovali proti anexi francouzských provincií a později *pro* Komunu a z nichž mnozí jsou ještě v této chvíli vystaveni Bismarckovu pronásledování) splnili svou povinnost, a udělali z toho jasný důkaz o „pangermanismu"!

To bylo pro ty dobráky Theisze, Camélinata a Avriala trochu mnoho. Odmítli to podepsat. Jako členové správní rady „*Qui Vive!*" měli mimoto rozmíšky s Vermerschem kvůli nemravnému románu, který otiskoval v příloze[412]. Vermersch, který tyto pány už nepotřeboval, je pak napadl v „*Qui Vive!*", aniž by uvedl jejich jména. Má také hádky s jinými emigranty pro své hnusné články, a myslím, že včera dostal políček od Sicarda[413]. Teď ho chtějí vší mocí dostat z redakce. No to se uvidí! Jsou domněnky, že je placen z Versailles, aby kompromitoval komunardy. Abych s tím skončil: v Londýně se spiknutí nepovedlo. Francouzská sekce čís. 2 je úplně v rozkladu (rozumí se, že Le Lubez, Bradlaugh, Besson atd. to urychlili). Vytvořila se nová francouzská sekce, mnohem početnější, a ve shodě s generální radou.[398]

Namísto těch, co rezignovali, jsme jmenovali členy rady Ant. Arnauda, F. Courneta a G. Ranviera.

V Ženevě vydává Aliance spolu s André Léovou, Malonem atd. svůj plátek „La Révolution Sociale" (rediguje ho nějaký Claris), kde otevřeně napadají generální radu a konferenci. Pangermanismus (Němčouři a bismarckovci), autoritářství atd. atd. „Jurská federace" (stále táž klika pod jiným jménem) svolala úzký sjezd v Sonvilier[414] (Bernský Jura), kde se usnesli, že vyzvou všechny sekce *Internacionály*, aby se připojily k Jurské federaci a naléhavě žádaly svolání zvláštního kongresu, který by posoudil postoj rady a zrušil rezoluce konference, protože odporují zásadě autonomie, kterou „otevřeně porušují". Protestují zejména proti rezolucím II, 2, 3, IX *(Politická činnost dělnické třídy)*, XVI a XVII.[394] Netroufají si mluvit o rezoluci XIV[395], která je Bakuninovi obzvlášť nepříjemná, protože před celou Evropou odhaluje hanebnosti, jichž se dopustil v Rusku.

Postoj madridské federální rady (zpracované Bakuninem a Bastelikou) je velmi podezřelý. Engels od Lorenzova odjezdu nedostal žádnou odpověď na několik dopisů. Nasákli doktrínou politické abstence. Engels jim dnes napsal*, že budou-li dál mlčet, sáhne se k příslušným opatřením. V každém případě Toole musí jednat. Pošlu mu anglické a francouzské výtisky nového revidovaného a doplněného vydání stanov a organizačního řádu[349].

Naši protivníci mají smůlu. Jak jsem už řekl, první tajemník odštěpenecké sekce v Londýně byl G. Durand, kterého jsme odhalili jako agenta Versailles. Bakuninovci Blanc** a Albert Richard (z Lyonu) se zaprodali Bonapartovi. Byli tady verbovat členy pod jeho prapor (protože — Bonaparte je lepší než Thiers)!

A nakonec, sekce v Béziers nám oznámila, že bézierský dopisovatel nepřátelských emigrantů v Ženevě — snad jejich jediný francouzský dopisovatel — je policista (je tajemníkem ústředního policejního komisaře)![401]

Doufám, že brzy dostanu dobré zprávy o zdraví mého milého Šnapíka a celé rodiny.

Starý čert

Ještě k Theiszovi. V Paříži ztratil všechen vliv pro ty chvalozpěvy, které versailleské listy platily jemu i tatíkovi Beslayovi.

Bastelica stojí v čele Bakuninových pomahačů.

Ještě musím dodat, že útoky ženevské „Révolution Sociale" proti nám jsou napsány téměř stejnými výrazy jako útoky „*Journal de Genève*" (nejreakčnějšího listu Evropy) a „*Times*", které Vám posílám. List, o kterém píší „*Times*", je „*Journal de Genève*".

Poprvé otištěno v ročence „Annali", roč. I, Milán 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny a francouzštiny

* B. Engels, „Španělské federální radě v Madridu".
** Gaspard Blanc.

131

Engels Paulu Lafarguovi

do San Sebastianu[415]

[Londýn 25. listopadu 1871]

Milý Toole, děkuji Vám za dopis, který jsem v radě výborně uplatnil. Ještě dnes odešlu své ultimátum madridské federální radě* *doporučeným dopisem*; říkám jim, že budou-li dále mlčet, musíme jednat tak, jak to budou vyžadovat zájmy Internacionály. Jestliže neodpovědí, nebo neodpovědí slušným způsobem, pošleme Vám ihned plné moci pro celé Španělsko. Do té doby máte, tak jako každý jiný člen, podle našich stanov právo zakládat nové sekce. Důležité je, abychom v případě rozkolu měli ve Španělsku vždycky opěrný bod, i kdyby celá nynější organizace dezertovala se vším všudy do tábora bakuninovců; pak se můžeme spolehnout jedině na Vás. Udělejte tedy všechno, abyste všude obnovil spojení s lidmi, kteří by nám v takovém případě mohli být užiteční. Ti bakuninovci chtějí Internacionálu úplně přeměnit v *abstencionistický spolek*, ale to se jim nepodaří. Barcelonská „Federación" a madridská „Emancipación" nám přicházejí jen velice nepravidelně, takže nemohu vědět, zda se intriky nezačaly už projevovat i v těchto novinách. Ale oni vždycky hlásali abstenci, která se jim zdá pravděpodobně důležitějším problémem než ekonomické otázky. Vida, kam tedy dospěli se svou abstencí od politiky: *oni sami* dělají z politiky nejdůležitější věc!

Vyřiďte Lauře můj srdečný pozdrav a dejte za mne pusu malému Šnapíkovi.

Váš věrný
B. E.

Poprvé otištěno v ročence „Annali", roč. 1, Milán 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* Španělské federální radě v Madridu".

132

Marx Julianu Bałaszewiczi-Potockému

do Londýna[416]

[Londýn] 25. listopadu 1871
1, Maitland Park Road
Haverstock Hill, N. W.

Vážený pane,

zároveň s těmito řádky Vám posílám 4 výtisky „Stanov a organizačního řádu"* a několik výtisků „Rezolucí londýnské konference"**.

Francouzské vydání „*Stanov atd.*" vyjde v nejbližších dnech. Napište mi prosím, kolik chcete výtisků tohoto vydání.

Všechna ostatní sdělení týkající se *Internacionály* adresujte prosím generálu W. Wróblewskému (22, Vincent Terrace, Islington), který je tajemníkem generální rady pro Polsko.

Váš oddaný
Karel Marx

Poprvé otištěno rusky v časopise „Krasnyj Archiv", čís. 6, 1924

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Karel Marx, „Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení".

** K. Marx a B. Engels, „Rezoluce konference delegátů Mezinárodního dělnického sdružení, konané v Londýně od 17. do 23. září 1871".

133

Marx Julianu Bałaszewiczi-Potockému

do Londýna[416]

[Londýn] 29. listopadu 1871
1, Maitland Park Road
Haverstock Hill, N. W.

Vážený pane,

francouzské vydání „Všeobecných stanov a organizačního řádu“* bude hotovo teprve za několik dní, pošlu Vám potom několik výtisků.

Budu se těšit, že Vás uvidím u mne doma po 6. hodině večer.

Váš oddaný
Karel Marx

Poprvé otištěno rusky v časopise „Krasnyj Archiv“, čís. 6, 1924

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* K. Marx, „Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení“.

134

Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu[417]

Londýn 29. listopadu 1871

Milý Sorge,

doufám, že jste v New Yorku konečně dostali rezoluce konference* a různé dopisy, které jsem Vám poslal. Zároveň s tímto dopisem posílám 3 poslední zprávy z „Eastern Post" o schůzích generální rady, které samozřejmě obsahují jen to, co je určeno ke zveřejnění.

K finančním otázkám musím poznamenat jen toto:

1. Newyorský výbor[217] má platit pouze za brožury o „Občanské válce"**, které dostal, 2 penny za kus. Za „Stanovy a organizační řád"*** zaplatí *1 penny*, postupně, jak se budou prodávat. Ale měli byste nám napsat, kolik potřebujete francouzského a kolik německého vydání stanov atd. Vedle toho, co potřebujete bezprostředně, uděláte snad dobře, když budete mít určitou zásobu v rezervě.

2. Co se týče peněz, které jsme dostali pro emigranty, potřebuje generální rada výslovné písemné prohlášení, že za jejich rozdělení mezi francouzské emigranty je odpovědná jedině generální rada a že takzvaná „*Společnost* francouzských emigrantů v Londýně"[418] nemá právo kontrolovat generální radu.

Je to nutné, neboť i když valná většina jmenované společnosti

* K. Marx a B. Engels, „Rezoluce konference delegátů Mezinárodního dělnického sdružení, konané v Londýně od 17. do 23. září 1871".

** K. Marx, „Občanská válka ve Francii".

*** K. Marx, „Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení".

jsou poctiví lidé, výbor, který je vede, jsou *darebáci*, takže velká část — a to nejzasloužilejší část emigrantů — nechce mít nic společného s touto „společností", ale chce být podporována přímo generální radou. Dáváme proto každý týden této společnosti určitou částku k rozdělení a další částku rozdělujeme přímo.

Právě tito darebáci rozšířili ty nejhnusnější pomluvy o generální radě, bez jejíž pomoci (a řada jejích členů věnovala nejen svůj čas, ale sahala také do vlastní kapsy) by byli francouzští uprchlíci „umřeli hladem".

Teď k otázce MacDonnela.[419]

Před jeho přijetím rada velmi pečlivě prošetřovala jeho bezúhonnost, protože jeho krajané ho, jako *všechny* ostatní politiky, hrozně pomlouvali.

Generální rada — když se nezvratně přesvědčila o jeho osobním charakteru, ho zvolila, protože *většina irských dělníků v Anglii* má k němu větší důvěru než ke *komukoli jinému*. Je to člověk zcela povznesený nad náboženské předsudky, a pokud jde o jeho všeobecné názory, je absurdní říkat, že má nějaké „buržoazní" předsudky. Je proletář jak svým způsobem života, tak svým smýšlením.

Jsou-li proti němu nějaké výtky, je třeba říci je jasně, a ne v mlhavých narážkách. Podle mého názoru nejsou Irové, kteří byli tak dlouho ve vězení, kompetentními soudci. Nejlépe to dokazují — jejich vztahy k „*Irishmanu*", jehož redaktor Pigott není nic jiného než spekulant a ředitel Murphy zase darebák. Tyto noviny — přes to všechno, co generální rada udělala pro irskou věc — proti nám ustavičně intrikovaly. MacDonnel byl v nich ustavičně napadán jedním Irem (O'Donnellem), jenž byl ve spojení s Campbellem (důstojníkem londýnské *policie*) a je notorický piják — za sklenku ginu řekne prvnímu policajtovi všechna tajemství, která zná i nezná.

Po MacDonnelově jmenování Murphy napadl a osočoval *Internacionálu* (nejen MacDonnela) v „*Irishmanu*" a *v téže době* nás potají žádal, abychom ho jmenovali tajemníkem pro Irsko.

Co se týče O'Donovana Rossy, divím se, že po tom, co jste mi o něm napsal, se na něho ještě odvoláváte jako na autoritu. Byl-li někdo *Internacionále* a francouzským komunardům osobně zavázán,

pak rozhodně on, a viděl jste přece, jaké díky jsme od něho sklidili.*

Irští členové newyorského výboru nesmějí zapomínat, že máme-li jim být užiteční, musíme mít především *vliv na Iry v Anglii*, a že pro tento cíl, pokud to můžeme zjistit, neexistuje lepší člověk než MacDonnel.

S bratrským pozdravem Váš

Karel Marx

Train nikdy nedostal od generální rady pověřovací listiny.

Poprvé otištěno v knize „Briefe and Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Viz tento svazek, str. 756–757.

135

Engels Petru Lavroviči Lavrovovi

do Paříže[420]

Londýn 29. listopadu 1871

Milý Sidorove*,

oba Vaše poslední dopisy jsem dostal[421]; jestliže jsem Vám nemohl odpovědět dříve, tak za to může především ten „молодец Бакунин**, který nás ustavičně zaměstnává svými intrikami. Spor se přiostřuje a zakrátko propukne v tisku otevřený boj. Jasný rozkol — to oni chtějí. Brzy se to konečně rozhodne; podrobnosti jsou příliš dlouhé a nudné, než abych Vám je tady mohl vypovědět. Rozumí se samo sebou, že dokud máme na krku tyhle hlouposti, ani Johnson***, ani já nenajdeme čas k práci.

Děkuji Vám za nový výdaj na mé konto, za „Gazette des Tribunaux".†

Розвадовский Vás už informoval o Вробл††, který odešel ze svého prvního místa, ale několik dní nato si už zase našel nové. Udělali jsme všechno, co bylo v naší moci, ale při umíněné a nesmírně hrdé povaze toho člověka musíme jednat velmi ohleduplně; myslíme však, že se nám podařilo dosáhnout toho, aby nepostrádal aspoň to nejnutnější. Víte, že odmítá jakoukoli lékařskou pomoc, a překonat tento předsudek bude obtížnější.

Johnson měl lehkou bronchitidu a jeden nebo dva *furunkly*, spíš

* Lavrovův pseudonym, kterého Engels používal při vzájemné korespondenci.
** „chlapík Bakunin".
*** Marxovo krycí jméno.
† Viz tento svazek, str. 336.
†† Rozwadowskij o Wróblewském.

nepříjemné než zlé. Včera byl na generální radě, poprvé za celý měsíc. Jinak se mu daří vcelku obstojně. Máme tady ohavné počasí, takže kdekdo je nastuzen.

Zdejší intriky[375] ztrácejí denně na významu. Těch několik poctivých lidí, kteří se do nich dali zatáhnout, odešlo a uvolnilo pole skutečným lumpům, a ti nás už nezajímají. Ve Švýcarsku to je horší, protože Малонь* atd. sedli na lep[376] — jedni ze slabosti, druzí z ješitnosti. Tím hůř pro ně — svět se pro jejich hloupost nezastaví!

Váš upřímný

Ф. Э.

Herbert Spencer,	Psychology	16/-
dtto	First Principles	16/-
Bain	Mental and Moral Science	10/6
dtto	Logic, 2 parts	10/6
dtto	Senses and Intellect	15/-
dtto	Emotions and the Will	16/-
dtto	Study of Character with an Estimate of Phrenology	9/-

20% skonto z ceny.

Pokud jde o Baina, všechny tituly označují samostatné práce.[422]

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* Malon.

136

Engels Paulu Lafarguovi

do San Sebastianu

122, Regent's Park Road, N. W.
Londýn 9. prosince 1871

Milý Lafarguu,

píšu Vám pár slov o španělských záležitostech. Ve španělské Internacionále probíhaly zřejmě vnitřní boje, které nakonec dopadly v náš prospěch. Tím si vysvětluji jak jejich vytrvalé mlčení, tak i to, že se nakonec rozhodli je přerušit. Psal jsem 25.* Morovi; 28. Vám napsal Mesa[423] a 29. mi napsal Mora dopis, kde říká, že o intrikách a pomluvách proti generální radě, o nichž jsem mu říkal atd., nevědí nic. Ale ze dvou čísel „Federación", která nám potom přišla, jedno přineslo rezoluce konference** a druhé článek o rezoluci čís. IX, který byl převzat z „Emancipación" a s nímž můžeme být právem spokojeni.[424] Mesův dopis je ještě jasnější. Ve Španělsku je tedy věc vyhraná. Okamžitě jsem Morovi odpověděl a doufám, že teď už bude všechno v pořádku.

Ti druzí ovšem nezaháleli a jako obyčejně použili dost nepoctivých prostředků. „La Révolution Sociale" otiskla 23. listopadu článek barcelonské „Federación" z 19. listopadu, kde se říká, že tam k nim přijel emisar švýcarských odštěpenců atd. a že prý barcelonské sekce, když se přesvědčily o revolučním charakteru zásad odštěpenců atd., přijaly spojenectví, které jim nabídli. Hledáme tedy v příslušném čísle „Federación", ale článek nikde. Číslo z 3. pro-

* „Španělské federální radě v Madridu".
** K. Marx a B. Engels, „Rezoluce konference delegátů Mezinárodního dělnického sdružení, konané v Londýně od 17. do 23. září 1871".

since to objasňuje: Říká se tam, že tento článek nevyjadřoval ani názor všech sekcí, ani názor jedné sekce, nýbrž pouze *jednoho redaktora* novin, který ho dal vytisknout za zády redakční rady!

Vítězstvím dosaženým ve Španělsku se bojiště značně zužuje. Jako jasní protivníci tu zůstávají jen Francouzská sekce (15 členů)[375], tady neuznávaná, ženevská sekce[376], Jurští, a jako možní protivníci Italové. Ale Itálii jsem důkladně zpracoval, a teď jsme začali měnit bojovou základnu; od osobního jednání a dopisování přecházíme na veřejnost. Mazzini nám poskytl výtečnou příležitost: činí Internacionálu odpovědnou (v jednom článku svého časopisu) za Bakuninovy činy i slova. Je tu tedy příležitost napadnout Mazziniho a distancovat se od Bakunina. To jsem také ihned udělal a poslal jsem článek do všech našich novin v Itálii.[425] Alespoň některé ho uveřejní, ale jiné, obávám se, jsou příliš svázány s Bakuninem, než aby to udělaly. Ale zároveň s tím článkem jsem je všechny uvědomil o tom, že Španělé se hlásí ke konferenci, a o pokrocích Internacionály ve Španělsku, které nám ohlásil Mesa.* To zapůsobí; uvidí, že ti druzí jim říkali o Španělsku jen nepravdy. Ve skutečnosti jejich politika byla získat Španělsko tím, že mu tvrdili, že Itálie je jednomyslně na jejich straně, a *naopak*. Ještě budeme mít možná nějaké nepříjemnosti v Itálii, ale rozhodnutí Španělů postavit se na naši stranu vyřeší věc — vcelku — na celé čáře. Pokud jde o ty *hašteřivé* Jurské, co nejdříve se s nimi vypořádáme.[426]

Budu strašně rád, až se s celou tou věcí jednou provždy skoncuje. Nevěřil byste, kolik práce, korespondence atd. to všechno stálo. Mouřenín, Serraillier i já jsme se celé týdny nemohli zabývat ničím jiným. A já chudák jsem musel psát dlouhatánské dopisy — jeden za druhým, italsky a španělsky, i když obě řeči stěží ovládám!

Ve Francii jsme na tom báječně. 26 časopisů se nám nabízí, že otisknou naše dokumenty.

Máme tady psí zimu, a Vy máte to štěstí, že můžete trávit zimu v teplém podnebí. Jinak se nám daří dobře, Marxově rodině také. Ve srovnání s minulou zimou je na tom Mouřenín se zdravím mnohem lépe a Jenny** rovněž. Mouřenín už tolik nekašle; měl

* B. Engels, „O postavení sekcí Internacionály v evropských zemích".
** Marxova dcera.

malý absces na rameni, ale karbunkulóza ustala a už se nevrátila: játra nebude mít při svém věku už nikdy v pořádku, ale fungují mu mnohem líp než předtím, a Mouřenín, a to je hlavní, vede rozumnější životosprávu. Jenny bude asi po opakovaných zánětech pohrudnice stále trochu astmatická, ale začíná už chápat, že o sebe musí trošku dbát, a ne se snažit zvykat si na zimu a špatné počasí, jak tomu dřív říkala. Už zase zpívá a hlas má jasný a silný jako nikdy dřív.

Měl jsem velkou radost, když jsem se dověděl, že je Šnapíček zase zdráv. Dejte mu za mě pěknou pusinku a Vaší paní také.

Váš věrný

B. E.

Generál

Poprvé otištěno v knize
F. Engels, P. et L. Lafargue,
„Correspondance", sv. I, Paříž 1956

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

137

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

Londýn 15. prosince 71

Milý Liebknechte,

pokud jde o Schneidera, v pondělí se ve zdejším německém dělnickém spolku zařídí, co je třeba. Připustilo se tam bohužel příliš mnoho Schweitzerových lidí, a kdybychom neměli Frankela, padl by v poslední době celý spolek do jejich rukou. (*Teď právě* jsem dostal výtisky „Social-Demokrata“.[427]) Jak ale chceš, aby Frankel *protestoval* proti znovuotištění svého starého dopisu, to mi není jasné. První poloviny dopisu jistě lituje, ale pokud jde o druhou, která je zaměřena proti Tvým tehdejším buržoazně demokratickým tendencím, obsahuje jenom to, co jsme Ti tenkrát psali i my.[428] Ten druhý autor v „Neuer Social-Demokratu“ je rozhodně Weber.

Proti Schneiderovi: 1. Delegáti konference *byli* voleni, to je samozřejmé. Odpovídat na ostatní jeho hloupé otázky by bylo směšné. 2. Těch 15 Francouzů se skládá z **1** *člena Komuny Chalaina*; několika ochlastů; B. Landecka, který při procesu Internacionály v Paříži prohlásil, že sice byl v Internacionále, už to ale *nikdy neudělá*[411], 3 lidí, kteří vůbec nejsou členy Internacionály (ale jen té nedávno vytvořené, ale nikdy neuznané londýnské Francouzské sekce[375]) — a celá bída je právě v tom, že je s jejich stanovami, které jsou v rozporu s našimi, nechtějí jako zdejší francouzskou sekci uznat. Theisz a Avrial, jediní slušní lidé v sekci, toto prohlášení *nepodepsali* a teď se s námi znovu začínají sbližovat! Naproti tomu sedí teď v generální radě 8 členů Komuny (Serraillier, Frankel, Vaillant, Cournet, Ranvier, Arnaud, Johannard, Longuet)

a máme tu silnou 50člennou francouzskou sekci[398], v níž jsou ti nejslušnější emigranti. Roullier není člen Komuny, ale užvaněný, ožralý švec. A těchto 15 lidí nazývá „Neuer Social-Demokrat" „známými francouzskými vůdci"!

To, co říká „Neuer Social-Demokrat" o anglické federální radě a Dilkeovi, je převzato ze *záměrně zkreslené* zprávy *buržoazního* tisku („Daily News" atd.) a není to pravda.[429]

Korespondence „Neuer Social-Demokratu" z Dánska dokazuje, že ti lidé *tam nemají žádné* spojení.[430] Bylo by ale dobré, kdybys napsal redaktorovi kodaňského „Socialisten" H. Brixovi nebo jeho zástupci L. Piovi a nabídl jim korespondenci z Německa, budou-li Ti za to posílat anglicky nebo německy korespondenci z Dánska. Anglicky umějí. Ostatně za 14 dnů se můžeš naučit dánsky natolik, abys rozuměl tomu, co píše „Socialisten", postačí na to Tauchnitzův slovník, gramatika v téhle řeči není žádná. Adresa: *Redakce „Socialisten", Kopenhagen.*

Mimochodem „*Qui Vive!*" před týdnem *zašel* ve své vlastní špíně. Jestliže redaktor Vermersch nebyl špicl, pak rozhodně psal tak, že si to francouzská policie líp nemohla přát. Nakonec nabízeli list nám,[389] ale my jsme nestáli o takové dědictví, a tak zanikl.

Boruttau. Dopis, který vracím,[431] ukazuje ještě víc než ten předešlý*, že ten osel samozřejmě uvízl *až po uši* v bakuninovských osidlech. Jestliže odsuzuje dezavuování Aliance nebo žádá povinný ateismus pro všechny členy Internacionály, je to bakuninismus, nebo není? Jestliže částečně přizvukuje, když si lidé stěžují na věci, o kterých nic neví — každé slovo, které říká o konferenci, je falešné — je to bakuninismus, nebo není? A *toho* chceš použít proti nim? „Poctivý" snad je, ale patří k těm poctivým božím hovádkům s ohromnými skrytými nároky, které mám raději za nepřátele než za přátele; a *od nás* nedostane ten popletený hlupák ani řádku. Události v Ženevě[432] ho snad osvítily nebo ho vrhly úplně do bakuninovských řad, kam patří. Proč si od něho nedáš poslat „Révolution Sociale", zvl. čís. 5, 6 a 7? Předpokládám, že čteš „Égalité"; to je naprosto nutné, aby byl člověk informován.

* Viz tento svazek, str. 371.

Nedovedeš pochopit, že by *všichni* ženevští komunardi byli proti nám. Na tuto otázku, která mě vůbec nezajímá, si odpovíš snadno sám, když si vzpomeneš, jak si počínaly různé emigrantské skupiny v letech 49 a 50, kdy záleželo často na pouhé náhodě a shodě okolností, jak se lidé seskupili. *Všichni* ženevští komunardi, to jsou všehovšudy 3 lidé, Malon, Lefrançais a Ostyn, zbytek jsou naprosto neznámí lidé.

Říkáš-li, že Německo nebylo zastoupeno na konferenci jen vinou Marxova tajnůstkaření, musíme říci, že to tak není. Marx pouze napsal, že *policie* by o tom neměla nic vědět. Můžeš snad tedy informovat Váš výbor nebo *jiné místní* skupiny o konferenci tak, aby se to nedověděla policie? To by byla pěkná „organizace"! Samozřejmě jsme chtěli konferenci utajit před kontinentální policií, ale to přece neznamená, že Ty a Bebel, když jste nemohli přijet, jste neměli udělat nic pro to, aby přijeli jiní! Marx toto tvrzení *rozhodně odmítá*.

Action subterranée* neznamená v této souvislosti nic jiného než tiše pracovat, dělat propagandu a nesnažit se proniknout na veřejnost,[433] na rozdíl od francouzských křiklounů à la Pyat, kteří požadovali, aby se denně vydávaly krvežíznivé proklamace, a proti nimž se vystoupilo[31].

Se *Španělskem* je to dobré, jasně jsme zvítězili. Příslušná rezoluce konference je *uznána* (najdeš o tom v „Égalité" článek z „Emancipación"[424]), a dokonce i neúčast na volbách, na níž zatím ještě trvají, začíná být neudržitelná. Ostatně ta komedie s abstencí se omezuje jen na pár bakuninovců a zbytek proudhonovců (většiny jich jsme se zbavili) a tentokrát definitivně zkrachovala. Španělskem se to rozhodlo.

O *anglické* gründerské spekulaci jsem Ti už psal.** O *německé* nevím nic. Máš k tomu materiál? Bez něho se nedá nic udělat.

Tvůj názor, že němečtí členové Internacionály nepotřebují platit žádné příspěvky a vůbec že je lhostejné, zda má Internacionála v Německu hodně členů nebo málo, je pravý opak našeho názoru. Jestliže jste nevyžadovali příspěvky 1 stříbrný groš na člena

* Podzemní práce.
** „Gründerské spekulace v Anglii".

za rok nebo jste je spotřebovali sami, musíte se postarat, jak to zodpovíte. Jak si můžete myslet, že ostatní národy za Vás ponesou výlohy, zatímco Vy budete s nimi „*v duchu*" jako Ježíš Kristus, ale svou kůži a své peníze si uchráníte — to nemohu pochopit. Tento platonický poměr musí rozhodně přestat a němečtí dělníci buď musí být *v* Internacionále, anebo v ní *nebudou*. Francouzi jsou vystaveni docela jinému tlaku, a jsme tam zorganizováni lépe než *kdykoli předtím*. Jestliže Ty osobně se k tomu stavíš lhostejně, budeme se muset obrátit na jiné lidi, ale spolehni se, že tak či onak dáme tu věc do pořádku.

Stanovy[349] vydají anglicky a francouzsky *necelý* arch, takže zvláštní příloha nebude asi nutná — jinak nám dej vědět, kolik bude stát jednak sazba, jednak zvláštní příloha, a uvidíme, co se dá udělat.

Marx pracuje na druhém vydání „Kapitálu", já mám plné ruce práce s italskou a španělskou korespondencí a jinými věcmi; podíváme se ještě, kdy můžeme udělat tu předmluvu k „Manifestu"[260].

Všichni posíláme srdečné pozdravy Tobě i Tvé rodině.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

138

Marx Lauře Lafarguové

do San Sebastianu

[Londýn] 18. prosince 71

Milá Lauro,

nejdříve srdečné díky za Toolovu nabídku.[434] Přijímám ji výslovně jen pod dvěma podmínkami:

1. že budu muset, pokud se ten podnik nezdaří, půjčenou částku splatit s obvyklými úroky,

2. že Toole nepůjčí víc než 2000 franků. Vyjádření nakladatele*, že je to zapotřebí pouze pro začátek, se mi zdá *na považenou.* V každém případě si musí Toole *vyhradit*, že jeho závazky se týkají jen tohoto „začátku".

V každém směru dávám přednost *lacinému lidovému* vydání. Šťastnou shodou okolností se právě teď ukázala potřeba *druhého německého vydání*[435]. Mám plno práce s jeho přípravou (a proto mohu napsat jen pár řádků) a francouzský *překladatel* bude tedy muset přeložit opravené německé vydání. (Pošlu mu staré s vepsanými změnami.) Mamička se právě snaží zjistit, kde se zdržuje Keller.[334] Psala už své sestře, aby se jí na to zeptala. Nepodaří-li se ho najít (v dohledné době), bude nejvhodnější překladatel Feuerbacha**.

Ruské vydání[125] (podle prvního německého vydání) vyjde v lednu příštího roku v Petrohradě.

Mnoho pusinek Tobě a Šnapíkovi, šťastný nový rok Toolovi a všem.

Kakaduův bývalý pán

Poprvé otištěno v ročence „Annali", roč. I, Milán 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Maurice Lachâtra.
** Joseph Roy.

139

Engels Paulu Lafarguovi

do Madridu

Londýn 30. prosince 71

Milý příteli,

včera večer, právě když jsem začínal psát dosti ostrý dopis španělské radě kvůli přeložení a otištění bakuninovského manifestu[436], jsem dostal Váš dopis, který mi udělal velkou radost. I když mě mrzí okolnosti, které Vás vedly do Madridu, je opravdu štěstí, že tam teď jste, neboť španělská rada mlčí a vůbec se neozývá, takže se to stěží dá nějak přijatelně vysvětlit. Už je to měsíc, co jsem psal Morovi,[12] a pořád žádná odpověď, anebo se jako jediná odpověď otiskne nepřátelský manifest; co bychom si o tom mohli myslet, nebýt Vašich dopisů?

Posílám Vám přiloženě rezoluci 30 ženevských sekcí, bojím se, že jste ji asi nenašel. Mimoto odpověď románského výboru bakuninovcům[432]; a *pevně doufám, že „Emancipación" předloží svým čtenářům i překlad tohoto vynikajícího dokumentu.* V témže čísle „Égalité" najdete několik dalších článků o tomto sporu a o shromáždění 30 sekcí. Odpověď Ženevských v této chvíli stačí, generální rada se samozřejmě bude muset tou věcí hned zabývat a odpoví v oběžníku[426], který zahrne všechny fáze sporu od jeho vzniku; chápete jistě, že to bude dlouhé a zabere nám to nějaký čas. Prozatím je důležité obrátit pozornost Španělů na tyto věci:

1. Ze sonvilierského oběžníku[414] je jasně vidět, co ti pánové chtějí. Útoky proti konferenci byly jen záminkou. Nyní napadají *basilejské rezoluce*[437], které jsou pro Sdružení *zákonem* a které gene-

rální rada *musí respektovat*. Je to akt otevřené vzpoury a je dobře, že se ti lidé odhalili. Ale

2. čí dílo jsou tyto *basilejské rezoluce?* Londýnské generální rady? Vůbec ne. Navrhli je belgičtí delegáti (z nichž jeden byl *Robin*! bakuninovec) a nejhorlivěji je podporoval kdo? — Bakunin, Guillaume, Schwitzguébel atd., tíž lidé, kteří je dnes napadají, protože prý svým autoritářským charakterem demoralizovaly generální radu. To ovšem Guillaumovi a Schwitzguébelovi nebrání podepsat tento oběžník. Máme tedy svědky, a nejsou-li Sentiñon a Farga Pellicer zaslepeni sektářstvím, musí se na to upamatovat (pokud byli na tom zasedání, což nevím). Ale tenkrát to bylo něco jiného. Bakuninovci se domnívali, že mají zajištěnu většinu a že generální rada bude přeložena do Ženevy. Dopadlo to jinak, a tak rezoluce, které by byly vrcholem revolučnosti, kdyby je byla prováděla generální rada ustavená podle jejich vkusu, jsou najednou autoritářské a buržoazní!

3. Svolání konference bylo naprosto regulérní. Jurští, zastoupení v radě Robinem, který sám žádal, aby se spor předložil *této konferenci*, se to od něho jako od svého řádného dopisovatele museli dovědět. Jung, tajemník pro Švýcarsko, nemohl už zůstat déle v oficiálním písemném styku s výborem, který otevřeně přehlížel rezoluci generální rady a přitom se honosil titulem výboru Románské federace.[7] Tato rezoluce generální rady byla přijata na základě plné moci, která jí byla udělena organizační rezolucí basilejského kongresu čís. VIII (nové vydání stanov atd., organizační řád II, čl. 7). Všechny ostatní sekce byly oficiálně a regulérně informovány.

Teď naši přátelé ve Španělsku pochopí, jak tito pánové zneužívají slova „*autoritářský*". Jakmile se bakuninovcům něco nelíbí, řeknou: To je *autoritářské*, a myslí, že tím to navždy odsoudili. Kdyby to nebyli buržoové, žurnalisté atd., ale dělníci, nebo kdyby byli alespoň trochu studovali ekonomické otázky a podmínky moderního průmyslu, věděli by, že žádná společná akce není možná, aniž by se některým lidem vnutila cizí vůle, to jest autorita. Ať je to vůle většiny voličů, řídícího výboru nebo jediného člověka, vždycky je to vůle vnucená lidem jiných názorů; ale bez této jednotné a řídící

vůle není možná žádná spolupráce. Jen dejte do chodu některou z velkých barcelonských továren bez vedení, to jest bez autority! Nebo spravujte železnici, nebudete-li mít jistotu, že každý inženýr, každý topič atd. je na svém místě přesně v tu chvíli, kdy tam má být. Rád bych věděl, zdali by ten dobrák Bakunin svěřil své tlusté tělo železničnímu vagónu, kdyby železnice byla spravována podle takových zásad, že by nikdo nebyl na svém místě, pokud by se nechtěl podřizovat autoritě nařízení, a ta jsou v kterékoli společnosti docela jinak autoritářská než organizační řád basilejského kongresu. Všechny tyto velkolepé ultraradikální a ultrarevoluční fráze zakrývají jen naprostou myšlenkovou chudobu a naprostou neznalost podmínek, za nichž probíhá každodenní život společnosti. Zrušte tedy „jakoukoli autoritu", i tu, kterou „uznávají" námořníci na lodi!

Máte pravdu, musí se najít prostředek, jak na kontinentě víc rozšiřovat zprávy ze zasedání generální rady. Takový prostředek teprve hledám. Od určité doby jsem Lorenzovi posílal „Eastern Post", protože mi říkal, že mají někoho, kdo umí anglicky. Teď Vám posílám poslední číslo tohoto listu, a v něm ještě výstřižky z předcházejících čísel (na *Lorenzovu adresu*). Můžete z toho něco udělat pro „Emancipación". Nemám teď čas, abych všechny ty věci přeložil sám, mám spoustu korespondence s Itálií. Ale uvidím, co se dá dělat — kdyby byl v Barceloně někdo, kdo umí anglicky, nemohl bych noviny posílat tam?

Mouřenína jsem dnes neviděl, úporně pracuje na druhém německém vydání[435], Váš dopis mu dám dnes večer. Jsme všichni v pořádku, Jenny* se daří dobře a Mouřenínovi obstojně. Nutím ho chodit co nejčastěji na procházky, potřebuje především čerstvý vzduch. Má žena** Vás pozdravuje a přeje Vám šťastný nový rok. Vyřiďte můj pozdrav Lauře, až jí budete psát. Na poště už zavírají.

Váš věrný
Generál

* Marxově dceři.
** Lizzy Burnsová.

Pro Lafargua, pokud je v Madridu, a pokud ne, tedy pro Moru nebo Lorenza.*

Poprvé otištěno v knize
F. Engels, P. et L. Lafargue,
„Correspondance", sv. I, Paříž 1956

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* Tato Engelsova poznámka je napsána španělsky na rubu dopisu.

140

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

Londýn 2. ledna 72*

Milý Liebknechte,

za prvé šťastný nový rok, a za druhé přikládám korekturu[438].

Kvůli té stieberovštině v „Deutsche Allgemeine Zeitung" Ti už snad napsal Marx nebo Tussy**. Bylo to natolik průhledné, že vůbec nestálo za to, abych Ti psal a dokazoval, že je to podvrh, a vyhazovat peníze za telegram by už teprve nemělo smysl. Udělal jsi dobře, žes to hned prohlásil za falzifikát. Porovnej jména, která jsou většinou falešná, s pravými jmény uvedenými pod rezolucemi konference, a budeš mít jasný důkaz falzifikace.[439]

Tvůj dopis leží ještě u Marxe, a tak na něj nemohu bod za bodem odpovědět.

Rozhodně musíte nějak zařídit, abyste byli na příštím kongresu zastoupeni, a nebude-li moci nikdo přijet, můžete se nechat zastupovat někým ze zdejší gardy. Poněvadž bakuninovci a proudhonovci patrně nasadí všechny páky, budou se mandáty přísně zkoumat, a např. delegace složená z Tebe a Bebela *osobně*, rovněž mandát, který byl poslán mně[338], to by nepůsobilo dobře. Španělé jsou na tom právě tak zle jako Vy, ale nenechávají se zmást. Ostatně brunšvický rozsudek[252] není žádné pravidlo. Takové svinstvo jako to, že se dovolávají ještě i zákonů Spolkového sněmu[440], je možné jen v prohnilém státečku. Proti tomu by měl Bebel v říšském sněmu protestovat, pokrokáři[301] se budou muset buď přidat, nebo se před

* V orig.: 71.
** Viz tento svazek, str. 764–766.

celým Německem zostudí. Budu-li mít čas, pošlu do „Volksstaatu" kritiku (právnickou)[441] téhleté slátaniny.

Ve Španělsku je to podle Lafarguovy zprávy (ten buď je, nebo byl v Madridu) dobré, bakuninovci tam svým zuřivým vystupováním přestřelili — Španělé jsou dělníci a chtějí především jednotu a organizaci. Jistě jsi už dostal poslední oběžník sonvilierského sjezdu[414], v němž útočí na basilejská organizační usnesení[437] jako na zdroj všeho zla. Tím se pohár naplnil a my přistoupíme k činu.

Mezitím nám Hins, Steens a spol. v Belgii provedli pěkný kousek (viz usnesení bruselského sjezdu v „Internationale").[442] De Paepe se dal od nich hanebně napálit, psal, že je všechno v pořádku. Zatím se však tato opozice drží v legálních mezích a časem bude rovněž vyřízena. S výjimkou De Paepa Belgičané nikdy za moc nestáli.

Jedna společnost v Maceratě v Romagni jmenovala svými 3 čestnými předsedy: Garibaldiho*, Marxe a Mazziniho. Tenhle zmatek Ti dá jasnou představu o stavu veřejného mínění italských dělníků. Schází už jen Bakunin, aby to bylo kompletní.

Výstřižky** z „Eastern Post" (2 zasedání) pošlu zítra, poslední číslo už nemám a dostanu je až dneska na zasedání.

Srdečné pozdravy rodině a Bebelovi.

Tvůj

B. E.

Notabene. Změnil jsi adresu? Braustrasse 11?

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Giuseppe Garibaldiho.
** Zprávy o zasedáních generální rady Internacionály.

141

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

Londýn 3. 1. 72

Milý Liebknechte,

přikládám výstřižky z „Eastern Post".

Přiložený článek* se *musí bezpodmínečně ihned* otisknout. Stanovy** mohou počkat. Postarám se o to, aby článek přeložila „Égalité" a aby se *touto formou* dostal do všech koutů Belgie, Itálie a Španělska.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I. (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* B. Engels, „Sjezd v Sonvilier a Internacionála".

** K. Marx, „Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení".

142

Marx Maltmanu Barrymu

do Londýna

(Koncept)

[Londýn] **7.** ledna **72**

Barrymu

Vážený pane,

lituji, že jste nezastihl doma ani mne, ani pana Engelse. Jak se zdá, vycházíte ve svých dopisech[443] z předpokladu, že tvoříme v radě zvláštní stranu. Když jsme oponovali panu Halesovi ve věcech, které jsme považovali za špatné, konali jsme pouze svou povinnost a byli bychom za týchž okolností postupovali stejně vůči kterémukoli jinému členu rady. To ovšem nemá se stranou nic společného. Nevíme o žádných stranách v radě. Mezi přáteli pana Halese jsou výborní lidé, kteří dlouhá léta pracují pro naši věc.

Pokud pan Mottershead „projevil ochotu kandidovat na místo tajemníka", my jsme ho k tomu rozhodně nevyzývali. Jeho postavení placeného sekretáře „Ligy dělnického zastoupení"[444] to skoro vylučuje. Pan Engels Vám po posledním úterním zasedání* výslovně řekl, že se dosud nerozhodl, pro koho by měl vlastně hlasovat, a zatím máme na všech stranách těžkosti. Proto jsme dospěli k názoru, že necháme naše přátele na kontinentě, aby jednali podle vlastního uvážení.

Podle našeho mínění je důležité vyřešit postavení a složení federální rady[366]. Pokud jde o místo tajemníka, je to především

* zasedání generální rady z 2. ledna.

otázka vhodné osoby, která se nesmí a patrně ani nemůže řešit ukvapeně. V každém případě to bude záležet na okolnostech.

Váš oddaný
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

143

Engels Carlovi Terzaghimu

do Turína[445]

(1. koncept)

122, Regent's Park Road
Londýn [kolem 6.] ledna 72

Milý Terzaghi,

Váš dopis ze 4. prosince jsem obdržel a neodpověděl jsem dříve jen proto, že jsem Vás chtěl přesně informovat o otázce, která Vás především zajímá, tj. o fondu pro „Proletario". Dnes to mohu učinit.

Máme velmi málo peněz, Internacionála má milióny jen v hrůzostrašných představách buržoazie a policie, které nemohou pochopit, jak mohlo sdružení, jako je naše, dosáhnout tak významného postavení bez miliónových částek. Kdyby tak viděli pokladní zprávu předloženou poslední konferenci! Ale prosím, jen ať tomu klidně věří, to nám neuškodí. Když došel Váš dopis, bylo zde už usneseno, že v zastoupení generální rady převezmu určitý počet akcií „Proletaria", ale pak jsme dostali zprávu o rozkolu, k němuž jste dali podnět, a vznikly pochybnosti, zda po tomto rozkolu bude možné časopis dále vydávat. Pak přišly svátky, vzhledem k tomu schůze 26. odpadla atd. atd. Konečně Vám mohu říci, že chcete-li list dále vydávat a je-li oprávněná naděje, že to bude možné, jsem zmocněn poslat Vám pět liber šterlinků, tj. asi sto šedesát italských lir, za něž byste mi poslal akcie znějící na moje jméno. Napište mi tedy obratem, zda bude časopis, jak doufám, znovu vycházet, abych Vám mohl neprodleně poslat peníze.

Sdělte mi zároveň, zda na adresy udané ve Vašem posledním dopise (C. C. Mirandola, E. P. Bologna) mohu psát bez uvedení čísla domu nebo ulice, protože bych nerad psal dopisy pro mardochejce.

Pravděpodobně Vám byl poslán oběžník sjezdu Jurské federace ve Švýcarsku, v němž se útočí na generální radu a žádá se

okamžité svolání kongresu.[414] Generální rada na tyto útoky odpoví;[425] zatím na ně odpověděla ženevská „Égalité“[446], poslal jsem Vám ji před třemi dny spolu se dvěma čísly anglického listu*, kde jsou zprávy o zasedání generální rady. Tito občané teď na nás útočí (když se předtím snažili vyvolat rozepře pod záminkou konference), protože plníme rezoluce basilejského kongresu[437], rezoluce, které jsou pro nás zákonem a které jsme *povinni* plnit. Nepřejí si, aby generální rada měla autoritu, *ani kdyby se na ní všichni dobrovolně shodli.* Rád bych věděl, jak by bez této autority (jak tomu říkají) bylo možné po zásluze se vypořádat s Tolainy a Durandy a jak by se tou krásnou frází o autonomii sekcí dalo zabránit vytváření sekcí mardochejců a zrádců. Co ostatně tito lidé dělali na basilejském kongresu? Byli spolu s Bakuninem *nejhorlivějšími zastánci* těchto rezolucí, které nenavrhla generální rada, ale delegáti z Belgie!

Chcete-li však mít představu o tom, co udělali a mohou udělat pro Internacionálu, přečtěte si oficiální zprávu federálního výboru Jurské federace na kongresu (ženevská „*Révolution Sociale*“, čís. 5, 23. listopadu 1871) a uvidíte, k jakému rozkladu a nemohoucnosti přivedli za jeden rok federaci, do té doby velmi stabilní.[447]

Zdá se mi, že se výrazu „autorita“ velice zneužívá. Neznám nic autoritativnějšího, než je revoluce, a když lidé bojují bombami a kulkami proti svým nepřátelům, zdá se mi, že jednají autoritativně. Kdyby bylo bývalo v Pařížské komuně trochu víc autority a centralizace, byla by nad buržoazií zvítězila. Po vítězství se můžeme organizovat, jak budeme chtít, pro boj se mi však zdá nezbytné sjednotit všechny naše síly do jednoho proudu a zaměřit je k útoku v jednom bodě. A když slyším říkat, že se toho nedá dosáhnout bez autority a centralizace, a to jsou dvě absolutně zavrženíhodné věci, zdá se mi, že ti, kdo tak mluví, buď nevědí, co je revoluce, nebo jsou revolucionáři jen podle slov.**

Napište mi tedy neprodleně o této věci.

Pozdrav a bratrství.

Váš

B. Engels

* „Eastern Post.“

** To není přesně vyjádřeno. (Německá Engelsova poznámka na okraji posledního odstavce.)

(2. koncept)

256, High Holborn
Londýn 14. [— 15.] ledna 72

14. ledna 72
Terzaghimu, Turín

Milý Terzaghi,

na Váš dopis ze 4. prosince jsem neodpověděl dříve jen proto, že jsem Vás chtěl přesně informovat o otázce, která Vás především zajímá, tj. o penězích pro „Proletario".

Víte, že Internacionála má milióny jen v hrůzostrašných představách buržoazie a vlád, které nemohou pochopit, jak si mohlo sdružení, jako je naše, vydobýt významné postavení, aniž disponovalo milióny. Kdyby tak viděli pokladní zprávu předloženou poslední konferenci!

Přes všechnu bídu bychom Vám byli odhlasovali 150 fr., když tu přišla „Gazzettino Rosa" se zprávou atd. Tím se všechno změnilo. Kdybyste se prostě rozhodli obeslat nadcházející kongres, budiž. Ale kongres, kterého se dožaduje oběžník plný lží a falešných obžalob proti generální radě![414] A kdybyste aspoň vyčkali odpovědi generální rady na tento oběžník![426] Rada nemohla ve Vaší rezoluci vidět nic jiného než důkaz, že jste se postavili na stranu žalobců, a to aniž jste vyčkali obhajoby rady, a proto bylo zrušeno mé zmocnění poslat Vám zmíněné peníze. Mezitím jste přece dostali „Égalité" s odpovědí románského výboru[446], který zastupuje desetkrát víc švýcarských dělníků než Jurští. Ale už z jurského oběžníku samého je zřejmý zlý úmysl jeho autorů.

Nejprve se snaží vyvolat s námi spor pod záminkou konference, teď na nás útočí proto, že plníme rezoluce basilejského kongresu[437], které jsme *povinni* plnit. Nechtějí, aby generální rada měla autoritu, *ani kdyby se na ní všichni dobrovolně shodli*. Rád bych věděl, jak by bez této autority (jak tomu říkají oni) bylo možné po zásluze se vypořádat s Tolainy, Durandy a Něčajevy a jak by se tou krásnou frází o autonomii sekcí, o níž se mluví v oběžníku, dalo zabránit pronikání mardochejců a zrádců. Nikdo jistě neupírá sekcím jejich autonomii, ale federace není možná, nepostoupí-li se určité

pravomoci federálním výborům a v poslední instanci generální radě.

Ale víte, kdo byli autoři a zastánci těchto *autoritářských* rezolucí? Delegáti generální rady? Ani v nejmenším. Tato autoritářská opatření navrhovali belgičtí delegáti a *nejhorliveji se jich zastávali* Schwitzguébelové, Guillaumové a Bakuninové. *Tak se věci mají.*

Zdá se mi, že se slov „autorita" a centralizace velice zneužívá. Neznám nic autoritativnějšího, než je revoluce; když lidé bombami a kulkami vnucují svou vůli jiným, jak se to děje v každé revoluci, zdá se mi, že jednají autoritativně. A právě nedostatek centralizace a autority stál Pařížskou komunu život. Po vítězství si dělejte s autoritou atd. co chcete, ale v zájmu boje je třeba sjednotit všechny naše síly do jednoho proudu a soustředit je k útoku v jednom bodě. A když slyším mluvit o autoritě a centralizaci jako o dvou věcech, které je třeba odsuzovat za všech okolností, mám dojem, že ti, kdo tak mluví, buď nevědí, co je revoluce, anebo jsou revolucionáři jen podle slov.

Chcete-li vědět, co v praxi udělali pro Internacionálu autoři oběžníku, přečtěte si jejich vlastní oficiální zprávu na sjezdu o stavu Jurské federace („Révolution Sociale", Ženeva, 23. listopadu 1871) a uvidíte, k jakému rozkladu a nemohoucnosti přivedli federaci, ještě před rokem velmi stabilní.[447] A to jsou lidé, kteří chtějí reformovat Internacionálu!

Pozdrav a bratrství.

Váš

B. Engels

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z italštiny

Podle Marx. Engels, Spisy, sv. 33, Praha 1971, s. 423-424

144

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

Londýn 18. ledna 72*

Milý Liebknechte,

s Belgičany je to tak: jediný De Paepe je schopný člověk, ale moc toho neudělá, Steens je hlupák a intrikán a možná ještě něco horšího, a Hins je proudhonovec, který už proto, ale ještě víc pod vlivem své ruské ženy tíhne k Bakuninovi. Ostatní jsou loutky. Na druhé straně nemají němečtí dělníci rozhodně chuť začínat v Internacionále nějakou rebelii. Odtud nemastná neslaná formulace usnesení.[442] Naštěstí pan Hins přechytračil sám sebe, neboť dělnické listy, jimž není známa pravá stránka věcí, vykládají usnesení *doslovně* a vidí v něm prohlášení *v náš prospěch:* Tak píše „Tagwacht"[448], madridská „Emancipación" atd.

Rezoluce konference** nejsou nijak striktně závazné, poněvadž konference sama o sobě je opatření vymykající se stanovám, a lze je omluvit jen nouzovým stavem. Uznání je tudíž vždycky žádoucí.

Bude dobré, když vyložíš belgické usnesení ve shora uvedeném smyslu, jako to udělala „Tagwacht", a když přitom řekneš, že usnesení o revizi stanov, která se má projednávat nejprve na *jejich* sjezdu (v červnu) a pak teprve předložit řádnému mezinárodnímu kongresu, což nemůže být dřív než v řádném zářijovém termínu, znamená odmítnutí bakuninovské výzvy k *okamžitému* svolání kongresu. Pak ještě můžeš poznamenat, že pokud snad Belgičané pokládali

* V orig.: 71.

** K. Marx a B. Engels, „Rezoluce konference delegátů Mezinárodního dělnického sdružení, konané v Londýně od 17. do 23. září 1871".

generální radu za pouhé korespondenční byro, tak jistě zapomněli na basilejská usnesení[437], která mají zcela jiný charakter a v každém případě zůstávají v platnosti tak dlouho, dokud je neodvolá řádný mezinárodní kongres.

Zatím se chystáme svolat kongres v řádném termínu. Určovat místo je ještě předčasné, ale skoro jistě to nebude ani ve Švýcarsku, ani v Německu.[449]

Číslo „Volksstaatu" s mým článkem* jsem dostal v *jednom* exempláři, další číslo *vůbec ne*. Marx další číslo dostal, ale můj článek ne! Asi se zmýlili v expedici. Pošli mi *obratem půl tuctu exemplářů* čís. 3 a jeden výtisk čís. 4. Potřebuji jich několik pro dopisovatele v Itálii, kteří čtou německy atd.

Marxův vřelý dík za diskrétnost, s jakou jsi mu poslal „Neuer Social-Demokrat", který by byl jeho ženu jen zbytečně rozrušil, kdyby ji byl zastihl nepřipravenou a dřív, než se podniknou protiakce. Dělnický spolek na to odpoví a pošle odpověď do „Volksstaatu"; totéž pokud jde o Schneidera.[450] Zatím Ti posílám noticku, která se těm pánům moc líbit nebude.[451] Co se týče Dělnického spolku, odehrály se tu taky lecjaké divné historky.[427] Schneider a ten starý trouba a lump Scherzer si mysleli, že mají většinu, spojili se s Weberem a jeho prostřednictvím s rozkolnickými Francouzi a navrhli, aby se spolek *zřekl Internacionály*. Naši lidé ochabli, mnoho zanedbali, pustili mezi sebe spoustu lumpů, ale teď šlo do tuhého; sbubnovali valnou hromadu a odrazili návrh 27 proti 20 hlasům. Nato navrhli, aby těch 20 bylo vyloučeno. Hlasování však znemožnil skandál. Nato naši ihned zachránili veškerý spolkový majetek, sešli se v jiné místnosti a těch 20 vyloučili. Ti jsou teď podělaní a bezradní, měli ale tolik drzosti, že poslali Scherzera v úterý** jako *svého delegáta* do generální rady! Samozřejmě že nebyl přijat.

Aliance ultrafederalistických Francouzů s ultracentralistickými Němci také není špatná.[452] Přitom jsou tihle Francouzi taky už v úplném rozkladu. Když byl tajemníkem zvolen Vésinier, stáhli se Theisz, Avrial a spol. *(podruhé)* zpátky. Zbytek se rozdělil na dvě části, z nichž jednu tahá za nos Vésinier a druhou Vermersch

* „Sjezd v Sonvilier a Internacionála".
** 16. ledna.

(z „Père Duchêne", tady redigoval „Qui Vive!" a teď „Vermersch Journal"). Oba mají v osobním i politickém životě stejně špatnou pověst, a nejméně 3 další jsou víc než podezřelí jako špiclové. Francouzská policie to s tou svou mazaností dovedla tak daleko, že její špiclové hlídají ještě tak *jeden druhého*.

Ze zprávy o usnesení Sasů jsme měli velikou radost. O uveřejnění v náležité formě se postaráme. Dopisy o individuálním členství dosud nedošly.[453]

A teď k Tvým otázkám:

1. Legitimace se usnesením o známkách ruší.[454]

2. Známky měly být už včera hotové u Junga, v každém případě budou hotové, než dojde Tvá odpověď, a čekáme jen od Vás zprávu, *kolik jich budete potřebovat*. Pak Vám je pošleme.

3. Jména nebo adresy těch italských volnomyšlenkářů jsi měl uvést hned. *Všichni* lidé v Itálii, s nimiž jsme ve spojení, jsou volnomyšlenkáři. Mám dojem, že myslíš Stefanoniho ve Florencii, je to průmyslník, bakuninovec a — zakladatel mezinárodní volnomyšlenkářsko-socialistické konkurenční společnosti.[455]

Na druhé vydání Marxovy antiproudhoniády* je čas. Mnohem důležitější je, aby vyšel francouzsky „Kapitál"[126], a k tomu teď snad brzy dojde, jednání je v proudu. O druhém vydání „Kapitálu"[435] se raději *nemá* mluvit, poněvadž se ještě musí rozprodat zbytek 1. vyd., a bude lepší, když tahle bomba spadne Roscherům, Faucherům a spol. na hlavu nečekaně.

O přetištění článku o Proudhonovi** ze „Social-Demokratu" mi Marx nic neříkal, když Ti za den či dva nenapíšu opak, klidně jej otiskni.

Sorge je nedočkavec, zapomíná, že na korespondenci odsud do New Yorku jsou třeba 3 týdny a že generální rada má na práci také jiné věci než jen americké hádky[456]. Kdyby byli se svým státním převratem počkali ještě jeden den, mohli už mít odsud odpověď, která by to zmařila. Napřed si s nepochopitelnou lehkomyslností naberou spoustu neznámé holoty a pak, když dojde ke skandálu, máme to za ně vylízat my!

* „Bída filosofie".
** „O Proudhonovi (dopis J. B. Schweitzerovi)".

Před několika dny tu byl Goegg. Vskutku se velmi zlepšil, je teď asi tak na úrovni německých tovaryšů z roku 1848, ale od maloměšťáka k tovaryšovi, to je přece jen pokrok. Teď se s ním dá alespoň mluvit, což bylo před 4 roky absolutně vyloučené. Odjel kvůli obchodům do New Yorku a rád by věděl, jestli jsi dostal tu bedničku vína, kterou Ti poslal k vánocům. Říkal, že můj článek* Vogta totálně vyřídil, a vůbec, jak se zdá, přichází na to, že jsme měli, pokud jde o Vogta, vždycky pravdu. Dost možná, že udělá ještě větší pokroky, anebo že ho k nim spíš donutí další vývoj hnutí.

Zprávy ze Španělska jsou dobré, aspoň pokud jde o federální radu. V Barceloně se ještě hodně intrikuje, a federace je značně pod vlivem bakuninovců, ale protože tu záležitost bude ve Španělsku projednávat *sjezd* (v dubnu)[457], a tam mají většinu dělníci, a ne advokáti, doktoři atd., myslím, že to proběhne dobře. Lafargue je naštěstí ještě v Madridu, od něho je to o „Neuer Social-Demokratu".[451] Mesa, redaktor „Emancipación", je zcela na naší straně.

V Itálii máme v Miláně *Cuna;* je to švýcarský inženýr, který zná Tebe i Bebela a který tam až dosud mařil všechna bakuninovská usnesení — ostatní jsou buď bakuninovci, anebo jsou velice opatrní. Je to obtížný úsek, mám s ním nekřesťanskou práci.

Přikládám 2 zprávy ze zasedání, polemiku s Bradlaughem[458] a ještě sonvilierský oběžník[414], pokud ho snad nemáš.

Srdečné pozdravy od nás všech Tobě a rodině.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I. (IV), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Ještě jednou ‚Pan Vogt'".

145

Engels Petru Lavroviči Lavrovovi

do Paříže

122, Regent's Park Road, N. W.
Londýn 19. ledna 1872

Milý příteli,

asi už jste dostal knihy podle přiloženého účtu;[459] částku *116,5 libry št.* připisuji k tíži na Vaše konto.

Naproti tomu Vám připisuji k dobru *2,8 libry*, které jste poukázal (a které jsem ještě nedostal).

Hodgsonovu práci vůbec neznám, nikde jsem o ní neviděl žádnou anonci. Pokusím se ale získat nějaké informace.

Naše konta budou teď téměř vyrovnána. Pokud jde o „Gazette des Tribunaux", napíšu Vám — nebudeme už myslím tento časopis potřebovat*; je předplacen až do konce ledna.

Snad jste dostal výtisky „Eastern Post", které jsem Vám poslal, a také tiskoviny, které jsem do nich občas přibalil.

S Internacionálou je všechno v pořádku. Bakuninovy intriky nebudou mít valný výsledek. Ten člověk zapomíná, že dělnické masy nelze vést tak, jak se to snad dá dělat s hrstkou doktrinářských sektářů. Dostali jsme mimochodem cenné informace o jeho rejdech v Rusku — a to z přímého pramene. Je to víc než sprosté.

Vždy k Vašim službám

Váš

B. E.

Poprvé otištěno rusky v časopise „Letopisi marxizma", kniha V, 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* Viz tento svazek, str. 305.

146

Engels Paulu Lafarguovi

do Madridu

Londýn 19. ledna 72

Milý Toole,

Váš dopis ze 7. nám udělal velkou radost. Pokud jde o [Moraga]*, buďte ujištěni, že za tím vězí Bakunin. Ti lidé vedou neobyčejně čilou soukromou korespondenci; a jestliže [byl]* členem Aliance, budou ho jistě zasypávat dopisy a vemlouvat se mu. Nicméně to, že bylo [rozhodnuto]* odsunout všechny tyto otázky na španělský sjezd[460], znamená pro nás vítězství; neboť

1. je to sice nepřímá, ale *záporná* odpověď na [požadavek]* *okamžitého* svolání mezinárodního kongresu;

2. vidíme, že jakmile dělníci — jako masa — sami rozhodují o těchto otázkách, jejich přirozený instinkt a vrozený cit pro solidaritu vždycky velmi rychle odsoudí takové osobní pletichy. Pro dělníky znamená Internacionála velkou vymoženost, které se rozhodně nehodlají vzdát; tihle doktrináři a intrikáni v ní vidí jen kolbiště pro malicherné osobní a sektářské půtky.

Vaše připomínky se vynasnažíme maximálně využít ve své odpovědi; ovšem nemůžeme se omezit jen na to, co by nejlépe vyhovovalo Španělům. Ostře napadaní Švýcaři žádají pravý opak. Ale doufám, že se nám to podaří napsat tak, abychom v hlavních bodech uspokojili všechny naše přátele.[426]

Z několika stran se volá po novém vydání „*Bídy filosofie*"; musel by se k ní samozřejmě napsat nový úvod a doufám, že se toho

* Na tomto místě je rukopis poškozen.

Mouřením ujme, jakmile budou skončeny práce na druhém vydání *Kapitálu*[435]; pořídí-li Mesa mezitím španělský překlad, dostal by pravděpodobně text tohoto úvodu právě včas.[461] Ale neslibuji nic, víte dobře, kolik nečekaných prací se vždycky na Mouřenína nahrne. Vyjednává teď s Lachâtrem[434], jedna nebo dvě věci ve smlouvě byly naprosto nepřijatelné. Jenny nebo Tussy o tom jistě napíší podrobněji buď Vám, nebo Lauře.

A teď co je nového.

1. Tady se úplně rozpadla Francouzská sekce 1871[375], která jako taková nebyla nikdy přijata, protože odmítala vypustit ze svých stanov ty nejneuvěřitelnější věci. Rozpadla se právě ve chvíli, kdy uveřejnila dlouhé metafyzické prohlášení proti generální radě, podepsané 35* občany.[462] Zvolení *Vésiniera* za tajemníka způsobilo, že Theisz, Avrial a spol. odstoupili (už podruhé!). Potom Vésinierova klika žádala, aby byl vyloučen Vermersch, Vésinierův důstojný soupeř jak co do soukromého, tak co do politického života. Tedy nový rozkol, takže teď jsou *tři* frakce. To je už úplná autonomie skupin.

Na druhé straně tady máme francouzskou sekci se 60 členy[398], italskou a polskou sekci, vedle staré německé sekce[152]. Pomluvy v berlínském „Neuer Social-Demokratu" byly dílem několika *Schweitzerových* žoldnéřů, kteří se do této sekce vetřeli; právě byli vyloučeni.** Anglická federální rada[366] pracuje a propaganda se velmi pěkně rozbíhá; snažím se především získat opěrné body mimo staré politické poloburžoazní spolky a staré tradeuniony, které nevidí za hranice svého cechu. Dupont v Manchesteru je nám velmi užitečný. Republikánské kluby Dilkea a spol. ve všech velkých městech jsou členy Internacionály a skoro ve všech těchto klubech ti nejlepší lidé patří k nám, takže jednoho krásného dne se buržoazní republikánské hnutí vymkne buržoazním vůdcům z rukou a bude naše.

Z článku o „Neuer Social-Demokratu" v „Emancipación" jsem měl velkou radost. Hned jsem ho přeložil a poslal do Lipska do Liebknechtova listu „*Volksstaat*".[451]

Ve Francii vyvíjí Serraillier překvapující aktivitu. Dosažené

* V Engelsově rukopise je zřejmá chyba. Prohlášení podepsalo 15 osob.
** Viz tento svazek, str. 426.

výsledky nejsou samozřejmě určeny pro veřejnost, ale jsou velmi dobré. Sekce se reorganizují pod jinými jmény, a to všude. Z této korespondence je patrné, že skoro všichni bakuninovští dopisovatelé jsou špiclové. V jednom městě na jihu byl jejich členem ústřední policejní komisař.[401] Je už téměř prokázáno, že Marchand z Bordeaux je špicl. Víte už asi, že stopil zápisy ze dvou schůzí a že všichni ti, jejichž jména byla v zápisech, byli pronásledováni; proto se také začali zajímat o Vás. Marchand nedokázal nikdy vysvětlit, co se stalo s těmi zápisy, a ačkoli uprchl do Ženevy, vrátil se zpátky do Bordeaux a nikdo mu ani vlásek nezkřivil.

Ve Švýcarsku se vyslovil pro generální radu nejen románský výbor, který reprezentuje přinejmenším desetkrát víc členů Internacionály než Jurští,[432] ale i curyšská „*Tagwacht*", orgán členů Internacionály v německém Švýcarsku (viz čís. 1 ze 6. ledna)[463]. Těm, kteří mluví o autoritativní moci generální rady, klade otázku:

„Diktatura předpokládá vždycky, aby diktátor měl v rukou materiální moc a mohl tak zajistit provedení svých diktátorských příkazů. Byli bychom tedy všem těmto žurnalistům velmi vděčni, kdyby nám laskavě řekli, kde má generální rada nějaké bajonety a pušky. Řekněme např., že curyšská sekce nebude souhlasit s některým usnesením generální rady (taková věc se dosud nestala), kdepak jsou prostředky, jimiž by generální rada curyškou sekci donutila toto usnesení uznat? Ale generální rada nemá dokonce ani právo definitivně vyloučit sekci ze Sdružení — nanejvýš může pozastavit její činnost do příštího kongresu, který jediný o tom může rozhodnout s konečnou platností... V tomto velkém mezinárodním sdružení jsou zastoupeny nejrůznější názory nejen na budoucí uspořádání společnosti, ale i na to, jak postupovat v přítomnosti. Toto Sdružení na svých všeobecných kongresech o takových otázkách nutně diskutuje, ale v žádném článku svých stanov neurčuje systém, normu pro sekce závaznou. Závazný je pouze základní princip: osvobození dělníků dělníky samými... Najdeme tedy v Internacionále ty nejrozdílnější politické názory, od přísného centralismu rakouských dělníků až po anarchistický federalismus španělských soudruhů. Ti hlásají neúčast na volbách, němečtí soudruzi zase

v každých volbách uplatňují své hlasy. V jedné zemi podporují členové Internacionály jiné více či méně pokrokové strany, v druhých zemích se za každých okolností oddělují jako zvláštní strana. Jen monarchisté nejsou v Internacionále nikde. Stejné je to i v sociálně ekonomických otázkách. Komunisté a individualisté pracují bok po boku a dá se říci, že v Internacionále jsou zastoupeny všechny formy socialismu... ale proti vnějšímu nepříteli dokázala Internacionála vždycky pevně sevřít své řady... dovedla udržet svou jednotu tváří v tvář prusko-francouzské válce a vyšla z ní větší a silnější, zatímco jiné spolky se za války rozpadly. Jako jeden muž stála Internacionála za Pařížskou komunou... A zastává-li ta či ona skupina rozdílný názor na jednotlivé otázky, má snad proto buržoazní tisk právo mluvit o rozkolu v Internacionále?... Jen si přečtěte oběžník jurských sekcí, které protestují proti určitým věcem. Končí voláním: Ať žije Mezinárodní dělnické sdružení! Je to snad rozkol? Ne, pánové, k vaší lítosti se Internacionála nerozpadne, své vnitřní záležitosti si dá do pořádku a bude jednotnější a silnější než kdy jindy... Čím víc nás budete pomlouvat, čím víc budete mluvit o rozkolu v našich řadách, tím silnější bude volání: Ať žije Mezinárodní dělnické sdružení!"

Můžete-li to nějak použít pro „Emancipación", tím líp.

V Německu se „Volksstaat" velmi energicky vyslovil proti Jurským a pro generální radu. Mimoto saský zemský sjezd, na němž 120 delegátů zastupovalo 60 sekcí, se 7. ledna na uzavřeném zasedání (zákony mu nedovolovaly diskutovat o tom veřejně) vyslovil *jednomyslně* proti jurskému oběžníku a dal generální radě vótum důvěry.[453]

Rakušané a Maďaři jsou také jednomyslně pro generální radu, ale pronásledování jim brání prohlásit to veřejně; vůbec se už nemohou scházet, a každá schůze pod jménem Internacionály je ihned zakázána nebo rozpuštěna policií.

V Itálii není dosud žádná organizace. Skupiny jsou tam tak autonomní, že se nechtějí nebo nemohou spojit. Je to reakce na extrémní buržoazní centralizaci Mazziniho, který chtěl všechno řídit sám, a k tomu velice špatně. Pomaloučku i tam bude svítat, ale musí se jim dopřát, aby získali vlastní zkušenosti.

Nepíšete nic o Vaší ženě* — doufám, že máte o ní i o malič-kém** dobré zprávy. Paní Marxová, která je právě u mne, jako vůbec celá Marxova rodina, posílá srdečné pozdravy. Také moje žena*** a já Vás srdečně zdravíme. Pozdravujte ode mne Lauru, až jí budete psát, a brzy mi napište.

Váš upřímný

Generál

Poprvé otištěno v knize
F. Engels, P. et L. Lafargue,
„Correspondance", sv. I, Paříž 1956

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* Lauře Lafarguové, která byla právě v San Sebastianu.
** Charlesi Étiennu Lafarguovi.
*** Lizzy Burnsová.

147

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn] 19. ledna 1872

Milý Jungu,

musím se s Vámi zítra večer bezpodmínečně sejít. Doufám tedy, že přijdete; nebude-li to možné, zastavím se u Vás v neděli ráno.

S bratrským pozdravem Váš

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

148

Engels Theodoru Cunovi

do Milána[464]

Londýn 24. ledna 72

Milý Cuno,

právě jsem dostal prostřednictvím Beckera* Váš dopis a dovídám se, že ti proklatí mardochejci zadrželi můj obšírný dopis, který jsem Vám poslal 16. prosince.[12] Je to tím mrzutější, že obsahoval všechny potřebné informace o bakuninovských rejdech, a mohl jste tedy o všem vědět o celý měsíc dříve. Kromě toho jsem Vás v dopise prosil — protože Vám jako cizinci hrozí vypovězení —, abyste se raději držel poněkud stranou veřejné agitace, protože byste tu jinak nemohl zůstat a neudržel si své místo, které mezitím bohužel vzalo zasvé.[465]

Legitimace byly usnesením konference zrušeny a nahrazeny nalepovacími známkami.[454] Už dávno se jich velmi zneužívalo, protože všude dostala blankety do rukou policie a využívala toho. Za několik dnů Vám pošlu 100 *nalepovacích známek* výměnou za stvrzenku na 10 franků, známky teď u sebe nemám. — O starém kapitánovi s dřevěnou nohou tu není nic známo, s generální radou ve spojení není.[466]

Stanovy[349] bych Vám s radostí poslal, jen kdybych nějaké měl. Francouzsky a anglicky jsou už vytištěné, německy vyjdou v nejbližší době, italský překlad je připraven do tisku v mém psacím stole, ale 1. nemáme peníze, abychom je mohli dát vytisknout na svůj účet, a 2. vzhledem k všeobecnému pobouření Italů proti kon-

* Johanna Philippa Beckera.

ferenci a generální radě, které vyvolal Bakunin, je velmi pochybné, zda by tam vůbec souhlasili s revidovaným vydáním, které generální rada pořídila ve smyslu usnesení konference; pokud se to nevyjasní, byl by tisk podle mého názoru zbytečný. Zatím tam vyšly stanovy italsky v několika vydáních, např. v Girgenti (nakladatelství „Eguaglianza") a v Ravenně (nakladatelství zastaveného „Romagnolo" — informace může podat Lodovico Nabruzzi v Ravenně), rovněž „La Plebe" v Lodi, Corso Palestro, oznámil, že jsou v prodeji po 10 centesimech za výtisk. Všechny ty překlady jsou sice špatné a částečně i nesprávné, obsahují pouze původní organizační ustanovení, ale prozatím s nimi musíme vystačit.

Becker píše, že Vám o Bakuninových intrikách napíše, ale moc na to nespoléhám a to nejnutnější Vám stručně oznamuji. Bakunin, který až do roku 1868 intrikoval proti Internacionále, pak do Internacionály vstoupil, když předtím utrpěl fiasko na bernském mírovém sjezdu, a hned *v ní* začal konspirovat proti generální radě.[467] Bakunin má svéráznou teorii, všehochuť proudhonismu a komunismu, přičemž nejdůležitější věcí je, že za hlavní zlo, které má být odstraněno, nepokládá kapitál, tj. třídní protiklad mezi kapitalisty a námezdními dělníky, vzniklý společenským vývojem, nýbrž *stát*. Zatímco masy sociálně demokratických dělníků sdílejí s námi názor, že státní moc není nic jiného než organizace, kterou si vytvořily vládnoucí třídy — velkostatkáři a kapitalisté — k ochraně svých společenských privilegií, tvrdí Bakunin, že *stát* vytvořil kapitál, že kapitalista má svůj kapitál pouze *z milosti státu*. Je-li tedy stát hlavní zlo, musí se odstranit především stát, pak půjde kapitál sám od sebe k čertu; zatímco my naopak říkáme: odstraňte kapitál, soustředění všech výrobních prostředků v rukou několika málo lidí, pak padne stát sám od sebe. Rozdíl je podstatný: odstranění státu bez předchozího sociálního převratu je nesmysl — odstranění kapitálu *je* právě sociální převrat a zahrnuje v sobě změnu celého způsobu výroby. Jenže, protože pro Bakunina je stát základní zlo, nesmí se dělat nic, co by mohlo stát, tj. jakýkoli stát, republiku, monarchii či cokoli jiného, udržet při životě. Proto tedy *úplné zřeknutí se veškeré politiky*. Vykonat nějaký politický čin, zvláště však zúčastnit se nějakých voleb, by bylo zradou zásady. Člověk má dělat propagandu,

nadávat na stát, organizovat se, a když má na své straně *všechny* dělníky, tedy většinu, tak zruší všechny úřady, odstraní stát a na jeho místo dosadí organizaci Internacionály. Tento veliký akt, jímž začíná tisíciletá říše, se jmenuje *sociální likvidace*.

Všechno to zní neobyčejně radikálně a je to tak jednoduché, že se tomu člověk naučí zpaměti za pět minut, a proto se také tahle bakuninovská teorie rychle ujala v Itálii a ve Španělsku u mladých advokátů, doktorů a jiných doktrinářů. Masa dělníků si však nedá namluvit, že veřejné záležitosti jejich země nejsou zároveň jejich vlastními záležitostmi; dělníci jsou od přírody *političtí*, a kdo je balamutí, že mají nechat politiku stranou, k tomu se nakonec obrátí zády. Kázat dělníkům, že se nemají za žádných okolností plést do politiky, znamená hnát je do náručí velebníčků anebo buržoazních republikánů.

Protože prý podle Bakunina není Internacionála stvořena pro politický boj, nýbrž k tomu, aby mohla při sociální likvidaci ihned nastoupit na místo staré státní organizace, musí se tedy co nejvíc přiblížit bakuninovskému ideálu budoucí společnosti. V této společnosti neexistuje především žádná *autorita*, protože autorita = stát = absolutní zlo. (Jak chtějí tito lidé uvést do chodu továrnu, jezdit na železnici, řídit loď bez vůle rozhodující v poslední instanci, bez jednotného vedení, to nám ovšem neříkají.) Také autorita většiny nad menšinou přestává. Každý jednotlivec, každá obec je autonomní, jak je ale možná společnost, třeba jen o dvou lidech, aniž by každý z nich něco slevil ze své autonomie, to nám Bakunin rovněž neříká.

Podle tohoto vzoru musí tedy být zařízena i Internacionála. Každá sekce je autonomní a v každé sekci je autonomní každý jednotlivec. K ďasu s *basilejskými usneseními*[437], které udělují generální radě zhoubnou a ji samu demoralizující autoritu! Dokonce i když se tato autorita uděluje *dobrovolně*, musí přestat, právě *protože* je to autorita!

Tady máte stručně hlavní body toho podvodu. Ale kdo jsou tvůrci basilejských usnesení? *Sám pan Bakunin* a spol.!

Když tito pánové na basilejském kongresu viděli, že se jim nepodaří prosadit jejich plán — přenést generální radu do Ženevy, tj.

dostat ji do svých rukou, začali jinak. Založili Alianci socialistické demokracie[165], mezinárodní společnost *uvnitř* velké Internacionály, pod záminkou, s kterou se teď znovu setkáte v bakuninovském italském tisku, např. v „Proletario", „Gazzettino Rosa": že prý ohnivé latinské rasy potřebují výraznější program než chladní, pomalí severané. Tento plánek ztroskotal na odporu generální rady, která ovšem nemohla připustit existenci jakékoli separátní *mezi*národní organizace *uvnitř* Internacionály. Od té doby se tento plán objevoval neustále v různých formách v souvislosti se snahou Bakunina a jeho přívrženců podstrčit místo programu Internacionály program bakuninovský; na druhé straně se reakce, počínaje Jules Favrem a Bismarckem a konče Mazzinim, vždycky když bylo třeba zaútočit na Internacionálu, vrhala zejména na bakuninovské pusté a chvástavé fráze. Odtud nezbytnost mého prohlášení proti Mazzinimu a Bakuninovi z 5. prosince*, které bylo otištěno rovněž v „Gazzettino Rosa".

Jádro bakuninovců tvoří několik desítek Juřanů, za nimiž stojí jen asi 200 dělníků; předvojem jsou mladí advokáti, doktoři a novináři v Itálii, kteří se teď všude vydávají za mluvčí italských dělníků, několik jich je v Barceloně a v Madridu a tu a tam ojediněle — téměř nikdy to nejsou dělníci — v Lyonu a Bruselu — tady je pouze jediný exemplář, Robin. — Konference[312], která musela být svolána, protože nebylo možné uskutečnit kongres, jim poskytla záminku, a když ve Švýcarsku přešla na jejich stranu většina tamních francouzských emigrantů, neboť tito lidé (proudhonovci) u nich našli mnoho příbuzného, a měli k tomu i osobní důvody — tu zahájili kampaň. Přirozeně že se v Internacionále leckde vyskytují nespokojené menšiny a zneuznaní géniové, a s tím právě, nikoli bezdůvodně, počítali. Toho času mají tyto bojové síly:

1. Sám Bakunin — Napoleon této kampaně.

2. 200 Jurských a 40—50 členů francouzských sekcí (emigranti v Ženevě).

3. V Bruselu Hins, redaktor „Liberté", který však pro ně *veřejně nevystupuje*.

* „Prohlášení generální rady redakcím italských novin k článkům Mazziniho o Internacionále".

4. Tady zbytky námi nikdy neuznané Francouzské sekce 1871[375], která se už rozštěpila na 3 vzájemně se potírající části, dále asi 20 lassallovců typu pana von Schweitzera*, vyloučených z německé sekce (za návrh hromadně *vystoupit z Internacionály*), kteří se jako stoupenci nejzazší centralizace a přísné organizace skvěle hodí do spolku anarchistů a autonomistů.

5. Ve Španělsku několik Bakuninových osobních přátel a stoupenců, kteří měli, alespoň teoreticky, značný vliv na dělníky, zejména v Barceloně. Ale na druhé straně věnují Španělé velkou pozornost organizaci a je jim nápadné, když ji druzí nemají. Nakolik tu může Bakunin počítat s úspěchem, to se ukáže až na španělském sjezdu v dubnu[457], ale protože tam budou převládat dělníci, ničeho se nebojím.

6. Konečně v Itálii, pokud je mi známo, se vyslovily sekce v Turínu, Bologni a Girgenti pro svolání kongresu *před* řádným termínem.

Bakuninovský tisk tvrdí, že se k nim přidalo 20 italských sekcí, ty však neznám. Rozhodně je vedení skoro všude v rukou Bakuninových přátel a stoupenců, kteří dělají velký rámus, ale podíváme-li se na věc zblízka, pak se pravděpodobně ukáže, že za nimi moc lidí nestojí, neboť veliká masa italských dělníků je koneckonců dosud mazziniovská a taky zůstane, dokud se tam bude Internacionála ztotožňovat s politickou abstencí.

Rozhodně je to však v Itálii takové, že tam zatím mají v Internacionále hlavní slovo bakuninovci. Generální radu ani nenapadne, aby si na to stěžovala; Italové mají právo dopouštět se po libosti hloupostí, a generální rada tomu bude čelit jen klidnými diskusemi. Mají rovněž právo vyslovit se pro kongres v duchu Jurských, ačkoli je rozhodně nanejvýš podivné, že sekce, které se teprve přidaly a nemohou ještě o ničem vědět, se v takové věci bezevšeho stavějí na určitou stranu, a to ještě dřív, než vyslechly *obě* strany! Turínským jsem o tom řekl čistou pravdu** a řeknu ji i druhým sekcím, které se podobně vyslovily. Neboť každé takové prohlášení o připojení nepřímo schvaluje lživá obvinění a pomluvy obsažené v oběžníku[414] proti generální radě, která ostatně vydá v nejbližší

* Viz tento svazek, str. 426.
** Viz tento svazek, str. 421–422.

době k této věci vlastní oběžník[426]. Podaří-li se Vám zabránit podobnému prohlášení Milánských, ještě *než* oběžník vyjde, prokážete nám velkou službu.

Nejkomičtější je, že tíž Turíňané, kteří se vyslovili pro Jurské, a nám tu tedy vytýkají autoritářství, teď žádají na generální radě, aby ostře zakročila proti soupeřící turínské Dělnické federaci, a to takovým způsobem, jak to ještě nikdy neučinila, aby vyhlásila klatbu nad Beghèllim z „Ficcanaso", který v Internacionále ani není atd.* A to ještě dřív, než si jen od Dělnické federace poslechneme, co *ta* nám k tomu řekne!

Minulé pondělí** jsem Vám poslal „Révolution Sociale" s jurským oběžníkem, jedno číslo ženevské „Égalité" (bohužel, nemám už ani jedno číslo s odpovědí ženevského federálního výboru[432], který zastupuje dvacetkrát víc dělníků než Jurští) a jeden „Volksstaat", z něhož poznáte, co se o té záležitosti soudí v Německu. Saský zemský sjezd — 120 delegátů z 60 míst — se vyslovil *jednomyslně* pro generální radu.[453] Belgický sjezd (25.—26. prosince) žádá revizi stanov, ale až na *řádném* kongresu (v září).[442] Z Francie dostáváme denně projevy souhlasu. Tady v Anglii nenacházejí všechny ty intriky samozřejmě živnou půdu. A pro potěšení několika intrikánů a domýšlivců nebude přece generální rada svolávat mimořádný kongres. Pokud se tito pánové pohybují na legální půdě, ponechává jim generální rada ochotně svobodu jednání — tahle koalice nejrůznorodějších živlů se brzy sama rozpadne; ale jakmile podniknou něco, co by odporovalo stanovám nebo usnesením kongresů, splní generální rada svou povinnost.

Uvědomíme-li si, v jakém okamžiku — právě když se proti Internacionále všude nejzuřivěji štve — začínají tito lidé se svým spiknutím, nelze se ubránit myšlence, že v tom mají prstíčky pánové od mezinárodních mardochejců. Tak tomu také skutečně je. V Béziers je dopisovatelem ženevských bakuninovců vrchní policejní komisař![401] Dva význační bakuninovci, Albert Richard z Lyonu a Blanc***, kteří tu byli, se obrátili na jednoho dělníka, Scholla

* Viz tento svazek, str. 445.
** 22. ledna.
*** Gaspard Blanc.

z Lyonu, a řekli mu, že jediným prostředkem, jak svrhnout Thierse, je znovunastolení Bonaparta, a proto cestují *za bonapartovské peníze*, aby šířili mezi emigranty *propagandu pro bonapartovskou restauraci!* A tomu ti pánové říkají politická abstence! V Berlíně zpívá „Neuer Social-Demokrat", subvencovaný Bismarckem, stejnou písničku. Nechávám zatím otevřenou otázku, nakolik v tom má prsty ruská policie, ale Bakunin byl silně zapleten do historie s Něčajevem[94] (sice to popírá, ale máme tu původní ruské zprávy, a protože s Marxem rozumíme rusky, nemůže nám nic namluvit); Něčajev je buď ruský agent provokatér, nebo si jako agent počínal, a mimoto jsou mezi Bakuninovými ruskými přáteli všelijaká podezřelá individua.

Je mi opravdu líto, že jste ztratil místo; schválně jsem Vám psal, abyste se vyhnul všemu, co by k tomu mohlo vést. Váš pobyt v Miláně je pro Internacionálu mnohem důležitější než nepatrný efekt, který může vzbudit *veřejné* vystupování; tajnou činností se dá také hodně udělat atd. Mohu-li Vám pomoci s překlady, udělám to velmi rád, sdělte mi jen, *z* kterých jazyků a *do* kterých můžete překládat a *v čem* Vám mohu být užitečný.

Tak i mou fotografii ta policejní chátra ukradla. Posílám Vám jinou a prosím, abyste mi zaslal dvě své: jedna má přimět slečnu Marxovou, aby Vám dala fotografii svého otce (jen ona má ještě několik dobrých).

Ještě jednou Vás prosím, abyste byl opatrný vůči *všem* osobám, které jsou ve spojení s Bakuninem. Všechny sekty se vyznačují tím, že jejich členové drží pevně dohromady a intrikují — *jakékoli Vaše sdělení*, na to se můžete spolehnout, se ihned donese Bakuninovi. Jednou z jeho zásad je, že dostát slovu a podobné věci jsou jen buržoazní předsudky, jimiž má opravdový revolucionář v zájmu věci vždycky opovrhovat. V Rusku o tom mluví otevřeně, v západní Evropě je to tajné učení.

Napište mi *co nejdříve;* kdyby se nám podařilo dosáhnout, aby se milánská sekce nezúčastnila všeobecného chóru italských sekcí, bylo by to velmi dobré.

Salut et fraternité.

Váš

B. Engels

Budete-li psát paní Burnsové, není *třeba*, abyste vkládal ještě jednu obálku nebo abyste *nějak* uváděl mé jméno. Otvírám všechno sám.

V plném znění otištěno poprvé v časopise „Die Gesellschaft", čís. 11, Berlín 1925

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

149

Engels sekci obchodních příručí do Barcelony[468]

(Koncept)

[Londýn kolem 26. ledna 1872]

Občané,

v odpověď na Váš dopis z 23. ledna sděluji, že Vám nemohu dát adresy sekcí z Vašeho oboru, protože o žádných podobných sekcích nevíme. To, co říkáte o Vaší zemi, že postoj obchodních příručích k dělnickému pokroku je velmi odmítavý, platí i pro ostatní země: tato vrstva se skládá všeobecně z přisluhovačů buržoazie, kteří doufají, že i z nich dříve či později budou buržoové. Existuje mnoho čestných výjimek; ale domnívám se, že jste první, jimž se podařilo vytvořit sekci ve Vašem oboru.

Kdybyste mi však poslali asi dvacet exemplářů Vašeho oběžníku, rozeslal bych je do velkých obchodních měst v Evropě a Americe, pro propagandu to bude dobrá věc.

Pozdrav a sociální revoluce.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo ze španělštiny

150

Engels Carlovi Terzaghimu

do Turína

(Koncept)

[Londýn 29. ledna 1872]

Milý Terzaghi,

psal jsem Vám 15. t. m.* a dostal jsem pak Váš dopis rovněž z 15. t. m.[469] Sdělil jsem obsah Vašeho dopisu generální radě a ta s radostí konstatovala bohatou činnost turínských dělníků.

Až dosud se Dělnická federace z Turína neobrátila na generální radu. Kdyby to udělala, rada by *po vyslechnutí obou stran* uvážila, zda by tato federace prozatímně mohla být přijata či ne. Slíbit Vám předem, že v žádném případě přijata nebude, to nemohu. Především já nejsem rada a pak, situace rady je taková:

Je pravda, že basilejský kongres udělil generální radě pravomoc odmítat až do příštího kongresu jakékoli nové sekce;[437] ale této pravomoci nebylo nikdy použito, vyjma v prokazatelně nutném případě, a to teprve *po vyslechnutí obhajoby příslušné sekce*. Jak bychom mohli zavazovat generální radu dříve, než vyslechla druhou stranu? Můžete být jisti, že rada bude v každém případě dbát zájmů Internacionály.

Co se týče pana Beghèlliho, nemůžeme vydat veřejné prohlášení, o něž nás žádáte. Beghèlli není členem Internacionály a nepodléhá pravomoci rady; a i kdyby toho nebylo, myslím, že není tak významný, aby bylo třeba vyznamenávat ho takovým způsobem před ostatními novináři, jejichž smýšlení o Internacionále je nepřátelské.

Musím Vám však říci, že jsme podobné žádosti od Vás neoče-

* Viz tento svazek, str. 423.

kávali. Dali jste svůj souhlas ke svolání mimořádného kongresu, jehož jediným úkolem je obvinit generální radu z autoritářství a zrušit pravomoci dané generální radě basilejským kongresem. A sotva jste tento souhlas dali, žádáte generální radu, aby učinila kroky desateronásobně autoritativnější, než jaké kdy učinila; žádáte, aby použila týchž pravomocí, které jste předtím odsoudili, a aby odmítla novou sekci, aniž by vůbec vyslechla, co chce říci na svou obhajobu? Co by řekli Vaši jurští přátelé, kdybychom se dopustili takového *autoritářství*? Jistě jste došli k svému rozhodnutí na základě jurského oběžníku[414] a schválili jste, byť nepřímo, lži a pomluvy, jež obsahuje, aniž jste vyčkali odpovědi generální rady — vy, úplně nová sekce, která nutně není obeznámena s celou* otázkou. Měli jste na to právo, jste autonomní sekce, pokud tato autonomie není omezována zákony Internacionály. Generální rada však odpovídá za své kroky a nemůže si dovolit podobnou volnost.

Snad teď i Vy pochopíte, že podobné *autoritativní* pravomoci nebyly generální radě svěřeny bez uvážení a že jsou k něčemu dobré; a že místo abyste své působení v Internacionále zahájili nepřímým odsouzením generální rady, kterou neznáte, a rezolucemi, jež směřují jen k podněcování nesvárů ve chvíli, kdy všeobecné pronásledování ze strany vlád by všechny skutečné internacionalisty mělo semknout k nejtěsnější jednotě, že místo toho všeho byste lépe udělali, kdybyste byli se svým úsudkem vyčkali, až budete lépe informováni.

Děkuji Vám za dvacet franků příspěvků, které jsem odevzdal pokladníkovi, a přikládám za ně 200 známek po 10 c. Tyto známky nalepené na některou stránku všeobecných stanov, které musí mít každý člen, jsou pro majitele potvrzením, že je členem Internacionály.

Společnosti Osvobození proletáře

sekci Internacionály
Turín

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXIX, 1946

Podle rukopisu
Přeloženo z italštiny

* V rukopise škrtnuto: předchozí historii Internacionály.

151

Marx Ferdinandu Jozewiczovi

do Berlína[470]

[Londýn] 1. února 1872

Vážený občane!

Odpověď na Vaše dopisy[471] jsem odkládal ze 3 důvodů:

Za prvé: Přepracování, protože kromě všeho toho zmatku, který v *Internacionále* vyvolalo několik ješitných a bezvýznamných jedinců jednajících pod dohledem vládních agentů — absorbuje všechen můj čas druhé německé vydání mé knihy o kapitálu[435], dále francouzské vydání[126], pro které jsem připravil koncept podle druhého německého vydání, a konečně ruské vydání, pro něž jsem musel udělat různé textové změny*.

Za druhé: Známky[454] dostala generální rada teprve počátkem tohoto týdne. Přikládám 500 kusů. Německé vydání „Stanov a organizačního řádu“[349] je v tisku a bude co nejdřív k dostání v expedici „Volksstaatu“, 1 stříbrný groš za výtisk.

Za třetí: Píšeme teď oběžník[426], který bude vytištěn jen pro vnitřní potřebu; budou v něm vysvětleny rejdy Bakunina a jeho společníků atd. Jakmile bude hotov a vytištěn, dostanete jeden výtisk. Zatím jen tolik: Z Francouzů drží s námi všichni, kteří za to stojí, abychom si je udrželi. Malá separátní sekce, jež se tu vytvořila, se právě rozpadla na 3 sekce, které se div nesežerou.[375]

S bratrským pozdravem

Karel Marx

Poprvé otištěno v časopise „Die Gesellschaft“, čís. 3, Berlín 1933

Podle rukou psaného opisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 359–361.

152

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna[417]

[Londýn] 1. února 1872

Milý Jungu,

k návrhu oběžníku[426] potřebujeme tyto dopisy:

1. Během zasedání konference[312] jste dostal dopis od jednoho bakuninovce, tuším od Žukovského, v němž se oznamovalo *založení nové sekce propagandy*[376] a požadovalo schválení generální radou. Od Utina jsem se dověděl, že jste už odeslal předběžnou odpověď a že tato nová sekce není nic jiného než nové vydání „Aliance socialistické demokracie".

To je první dopis, který potřebujeme.

2. *Malonův dopis*, v němž žádá generální radu, aby uznala jednu francouzskou sekci, která byla založena pod jeho vedením v Ženevě.[472]

3. Dopisy, které došly ze Švýcarska po konferenci a které se týkají „sporu"[7], tedy ty, o nichž jste sdělil generální radě, že budou předloženy podvýboru[473].

S bratrským pozdravem Váš

Karel Marx

Abychom ušetřili čas, předejte to, prosím, všechno Regisovi, který k Vám zítra ráno zajde.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

153

Marx Lachâtrovu nakladatelství

do Paříže

9. února 1872
1, Maitland Park Road
Haverstock Hill, Londýn

Vážení pánové,

vyhotovte laskavě přiloženou smlouvu[474] na kolkovaném papíru ve dvou exemplářích a ty mi pošlete, jeden z nich s podpisem pana Maurice Lachâtra, druhý pak pošlu nazpět, jakmile ho podepíšu.

Můj překladatel mi napsal 2. února: „Ještě dnes se pustím do práce a budu vcelku rychle pokračovat, *podle časových podmínek*, které mi určí vydavatel. V každém případě Vám budu plně k dispozici."

Budu Vám vděčen, umožníte-li mi, abych p. Roye informoval o „časových podmínkách".

V úctě
Váš
Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukou psaného opisu
Přeloženo z francouzštiny

154

Marx Adolphu Hubertovi

do Londýna

[Londýn] 12. února 1872

Milý příteli,
upozorňuji na toto:

Starý Crémieux byl v Londýně a ubytoval se v hotelu U zlatého kříže spolu s pánem, kterého dal v hotelu zapsat do knihy hostů jako svého syna. Ve skutečnosti to byl pan Truchy, bývalý štábní důstojník, bonapartista pokoušející štěstěnu a redaktor „Liberté" (Girardinovy), do níž ho dostal Badinguet[36] a kde psal vojenské články pod pseudonymem Mousselerès.

Tito pánové byli v Londýně vyjednávat s mužem z Chislehurstu[475]. Výsledkem jednání bylo, že otec Crémieux byl jmenován jedním z regentů císařství (pro případ Badinguetova úmrtí).

Váš oddaný
Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

155

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

Londýn 15. února 72

Milý Liebknechte,

dopisy z Německa s přihláškami *nepřicházejí*.[453] Zůstanou-li naši milí Němci zase jen u slibů a frází, pak zkrachujeme a oni s námi.

Údaje o chudinských dávkách Ti momentálně opatřit nemohu.[476] Máme plné ruce práce s odpovědí na jurský oběžník[426], což se už nedá odkládat, a něco takového, jako je zdejší statistika, si musí člověk nejprv sám pěkně vyhledat v pramenech. Zatím o odpovědi Jurským veřejně *nemluv*.

Že hlavními oporami Bakunina a spol. byli Albert Richard a Gaspard Blanc (viz zprávu z posledního zasedání), to už asi víš.[477]

S „Bídou filosofie" se už brzo něco podnikne. Marx podepsal smlouvu na francouzský překlad „*Kapitálu*"[474] a co nejdřív to začne vycházet v *sešitech*. (To zatím jen mezi námi.) Jakmile vyjde několik sešitů, bude na řadě „Bída filosofie".

Pak bude následovat „Manifest"[260], německy a patrně francouzsky a anglicky (v New Yorku byl otištěn v jednom anglickém a jednom francouzském časopise)[478].

Jak vidíš, dostáváme se do tempa. Ale stojí to všechno spoustu práce.

Lassallovce, jak víš, tady vyhodili.* Kdyby snad v „Neuer Social-Demokratu" dál nadávali, pošli nám ta čísla, až je nebudeš

* Viz tento svazek, str. 426.

potřebovat — „Neuer" už do Dělnického vzdělávacího spolku[152] nechodí. Zdejší páni lassallovci byli tak nestydatí, že si vedli dál jako „spolek" a poslali Scherzera jako delegáta do generální rady; toho jsme ale bez okolků vykázali.

Od Marxe jsi už jistě dostal něco přes 800 známek. Lepte je nahoru na zadní stranu titulního listu stanov, z nichž snad brzy dostaneme 3000 výtisků i s účtem? Srov. příslušné usnesení konference, které je dost jasné.[454]

Přikládám pruskou pokladniční poukázku na 10 tolarů na zaplacení přiloženého účtu, který mi, prosím, vrať potvrzený. Zůstatek použij podle vlastního uvážení.

Dále posílám 4 zprávy ze zasedání z „Eastern Post" a pár řádek pro Hepnera[12].

Cuno si vede velmi statečně, přišel ale o místo a je teď ve velkých nesnázích.*

Myslel jsem si, že ten Tvůj Ital nebyl nikdo jiný než Stefanoni. A teď dávej pozor:

1. „Libero Pensiero", čís. 18 z 2. listopadu 71. Program Všeobecné společnosti racionalistů[455], založené jako konkurenční společnost Internacionály; podle tohoto programu se mají zakládat racionalistické kláštery, má se shromáždit kolosální fond spočívající v pozemkovém majetku a *mramorová* bysta *každého buržoy*, který daruje společnosti 10 000 franků, se má umístit v kongresovém sále.

2. Následují v čís. 20 a 21 stále větší a ostřejší útoky na Internacionálu za to, že popírá ateismus, ve smyslu Aliance ovšem, a na generální radu pro její tyranství atd.

3. Následuje po přestávce v čís. 1 ze 4. ledna 1872 dlouhý hanlivý článek o generální radě, v němž jsou *přeloženy všechny schneiderovské* a *weberovské špinavosti* z „Neuer Social-Demokratu"[427] a doprovázeny neméně špinavými poznámkami, např. o procesu proti komunistům[210].

4. Následuje v čís. 3 z 18. ledna *dopis Wilhelma Liebknechta* z 28. prosince, v němž pisatel slibuje Stefanonimu podporu, uveřejnění

* Viz tento svazek, str. 436.

jeho příspěvků i to, že se na saském zemském sjezdu přimluví za program té povedené společnosti, který však nezná.[479]

5. Následuje v čís. 4 z 25. ledna nový hanlivý článek o generální radě, v němž *jsou znovu přeloženy* špinavosti pánů *Schencka a Winanda* o Marxovi, převzaté z „Neuer".[450]

Vidíš, do jaké povedené společnosti Tě zavedla ta Tvá vášeň psát dopisy. Stefanoni, za nímž nestojí nikdo kromě Bakunina (který mu také poskytl všechen ten materiál), Tě *prostě použil jako nástroje*, právě tak jako Feuerbacha, jehož jeden dopis také přináší. Büchner se Stefanonim se samozřejmě proti nám spikli. Tak to dopadá, když se paktuješ s lidmi, které neznáš, zatímco by byl stačil prostý dotaz, ba i pouhé uvedení jména, abys dostal od nás veškeré vysvětlení a ušetřil si tuhle blamáž. Teď už Ti nezbývá nic jiného než napsat Stefanonimu krátký ostrý dopis* a poslat mu příslušná čísla „Volksstaatu". Protože si však Stefanoni dá pozor, aby Tvůj dopis otiskl, musíš mi poslat opis, abych jej mohl přeložit a poslat do italských listů, protože i bakuninovské listy jsou se Stefanonim na kordy. Chceš-li nám však umožnit, abychom v zahraničí vystupovali s Tebou a ve Tvůj prospěch, je první podmínka, abys nám to už takovými dopisy neznámým lidem nehatil.

Ve Španělsku mají co dělat s bojem proti vládě, na spory s námi už nikdo nepomýšlí.

Marx a my Vás všechny srdečně zdravíme, zejména Bebela.

Tvůj
B. E.

Lafargue a Laura jsou v Madridu a chtějí tam prozatím zůstat.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I. (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 772—773.

156

Engels Johannu Philippu Beckerovi

do Ženevy

Londýn 16. února 1872

Milá stará vojno,

měl jsem velikou radost, když jsem zas po tolika letech dostal od Tebe dopis.

Ta záležitost s 10 franky od Lessnera je v pořádku.[480]

Můžeš mi poradit, jakým způsobem by se dalo pomoci Cunovi, aby tam — v Miláně — mohl zůstat? Tady žádnou cestu nevidím, a samozřejmě uděláme rádi všechno, abychom toho statečného chlapíka udrželi na tak důležitém místě.* Tihle zatracení Italové mi dají víc práce než celá ostatní Internacionála dohromady generální radě, a je to tím spíš k zlosti, protože tím pravděpodobně moc nezískáme, dokud si italští dělníci nechávají líbit, aby jejich jménem rozhodovalo pár doktrinářských novinářských pisálků a advokátů.

100 známek po 1 stříbrném groši poslal Marx doporučeně na uvedenou adresu do Kolína nad Rýnem, ale dosud jsme nedostali odpověď.[481]

Tvůj mladý přítel Wegmann je asi ten, kvůli kterému mi už před několika lety psala do Manchesteru moje sestřenice paní Beustová. Tehdy jsem se všemožně pokoušel sehnat mu místo, i když jsem byl přesvědčen, že je to nemožné, a nic jsem nesehnal; taky jsem o tom tenkrát Anně Beustové podrobně napsal[12]. Napíšu tedy kvůli němu do Manchesteru ještě jednou, ale bylo by záhodno, aby

* Viz tento svazek, str. 442.

mi Wegmann sdělil, v kterém oboru by mohl pracovat. Bohužel naděje na úspěch je tak jako tak mizivá. Hemží se to tu mladými německými a švýcarskými techniky, kteří hned skočí po každém místě, jež se naskytne. Pro jednoho alsaského uprchlíka jsem nasadil všechny páky, ale bez úspěchu, *ačkoli byl tady při ruce* a měl velmi dobrá vysvědčení, až konečně za dlouho si čirou náhodou něco našel tam, kde dával hodiny.

Ve Španělsku to vypadá dobře. Vláda svým násilným postupem proti Internacionále vytloukla z lidí představy o zdržování se politiky, a Marxův zeť Lafargue, který je v Madridu, dělá, co může, aby jim vyhnal z hlavy i jiné bakuninovské vrtochy. O Španělsko se nebojím. Tady máme co dělat s *dělníky*, a pár bakuninovských doktorů a žurnalistů v Barceloně musí už vystupovat velice skromně. Španělská federální rada je *zcela* na naší straně. Lidé v některých sekcích se vyslovili velmi rozumně a federální rada vydala oběžník (nebo aspoň nedávno chtěla), v němž předkládá celou svou korespondenci s generální radou a klade otázku, zda se generální rada jim, Španělům, pokoušela něco diktovat.[482] Mezitím se situace vyvinula tak, že se ve Španělsku zřejmě brzy něco semele, a to Jurským a jejich přívržencům dokonale pokazilo hru. Mají teď ve Španělsku věru jiné věci na práci než se pouštět do hádky kvůli takovým lapáliím!

Utinův dopis do „Suisse Radicale" došel — hned ten případ zveřejníme, jak je třeba.

Na Tvůj dotaz kvůli dopisům jsem, po pravdě řečeno, zapomněl. Napíšu hned Frankelovi, jestli obě psaníčka dostal, ne-li, budu po nich pátrat dál, a pokud se snad něco ztratilo, hned Ti podám zprávu.

Marx Vás všechny dává pozdravovat a já rovněž.

S bratrským pozdravem Tvůj starý

B. Engels

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

157

Engels Giuseppu Benedettimu

do Pisy

(Koncept)

[Londýn 18. února 1872]

Občane G. Benedetti,

před několika dny jsem dostal Váš dopis ze 7. ledna a nejsem si příliš jist, zda byl určen pro mne, protože ani jedno z obou razítek, jimiž je opatřen, není razítko našeho Sdružení, ani „Associazione democratica Internazionale", ani „Associazione Internazionale *fra* gli operai". Ale protože se zmiňujete o basilejském kongresu a o jurském oběžníku[414], došel patrně na správnou adresu.

Co se týče jeho obsahu, musím Vám říci, že o sekci v Pise jako o sekci „Associazione Internazionale *degli* operai" zde není naprosto nic známo. Rezoluce 4 basilejského kongresu stanoví, že každá sekce nebo společnost, jež hodlá přistoupit k Internacionále, je povinna ihned oznámit svůj vstup generální radě, která (rezoluce 5) má právo schválit nebo odmítnout přidružení každého nového spolku nebo skupiny, s výhradou odvolání ke kongresu, a která přijímá spolky a sekce uznané jako skutečně dělnické a internacionalistické, jakmile se přesvědčí, že jejich stanovy neobsahují nic, co by bylo v rozporu se všeobecnými stanovami (rezoluce 14 ženevského kongresu).

Je mi líto, že tyto kongresové rezoluce tolik tíží autonomní svědomí takzvané sekce v Pise, sekce, jež se ustavila docela nedávno, dosud nebyla přijata a zná přirozeně „sám charakter Sdružení" mnohem lépe než ti, kdo jsou jeho členy od počátku a vypracovali jeho stanovy. Ale i když jste toho názoru, že tento charakter „vylučuje jakýkoli autoritativní princip", generální rada musí

bohužel uznávat přinejmenším *autoritu stanov* Internacionály, jež ji zavazují uskutečňovat rezoluce kongresů (včetně basilejského) a nepřijímat sekce, jimž jejich autonomie nedovoluje uznávat autoritu stanov společných pro celé Sdružení.

Co se týče požadavku mimořádného kongresu, nemohu jej předložit generální radě, dokud Vaše sekce nebude řádně přijata. Zatím Vám mohu říci, že máte tu čest být *první* sekcí (skutečnou či takzvanou), která nás po zveřejnění jurského oběžníku o toto svolání požádala.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z italštiny

158

Marx Ferdinandu Jozewiczovi

do Berlína[483]

[Londýn] 24. února 1872

Občane tajemníku,

dnes Vám mohu odpovědět jen několika slovy. V důsledku spiknutí „mezinárodní policie" s jistými faux frères uvnitř Internacionály na mne generální rada naložila tolik práce, že jsem musel přerušit i svou teoretickou práci. Tedy k věci:

1. Usnesením generální rady, zdůvodněným čtyřměsíčním zpožděním tisku známek (v důsledku nepředpokládaných překážek v Londýně), se termín, do kdy se mají poslat zpět neprodané známky, posunuje z *1. března* na *1. červenec.* (Sdělte to laskavě Liebknechtovi, protože nemám čas, abych mu teď psal.)

2. Pokud jde o dvojí placení známek, stačí, když 1. července ve své zprávě prostě uvedete, že tolik a tolik ze zasílaných peněz pochází z tohoto pramene.

3. Co se týče „dopisujícího tajemníka", přenechává generální rada berlínské sekci, aby tu věc uspořádala podle vlastního uvážení.[484]

4. Berlínská sekce patří do kategorie těch zemí, kde regulérní organizaci brání „zákonné překážky", a sekce v těchto zemích mají naprostou volnost ustavit se formou odpovídající místním zákonům, aniž by tím ztrácely *jakékoli právo* příslušející jiným sekcím.[485]

5. Příští kongres se bude konat v září 1872. O místě jeho konání generální rada dosud nerozhodla.[486] Sociálně demokratická strana by nám měla ihned sdělit, kdy uspořádá svůj sjezd.

6. Periodické zprávy generální rady byly nahrazeny týdenními

zprávami v „Eastern Post", jejíž první zásilku dnes dostáváte.

6.* „Volksstaat" patří k orgánům, na něž se ptáte.[487]

7. Generální rada děkuje berlínské sekci, že už jmenovala statistickou komisi.[488]

8. Táže se mým prostřednictvím, v jakém vztahu jsou ke generální radě *Hamburští* (tj. výbor sociálně demokratické strany)[489]? Nedostali jsme odtamtud ještě ani řádku.

9. Generální rada žádá berlínskou sekci, aby vyslovila souhlas s rezolucemi poslední konference delegátů Internacionály (v Londýně)[312].

S bratrským pozdravem

K. M.

Poprvé otištěno v časopise „Die Gesellschaft", čís. 3, Berlín 1933

Podle rukou psaného opisu
Přeloženo z němčiny

* V orig. přepsání.

159

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn] 26.* února 1872

Milý Jungu,

mohl byste ve čtvrtek večer ke mně zajít, abychom spolu s Engelsem udělali zprávu pro noviny o výdajích generální rady na uprchlíky?

Přineste s sebou všechny své účetní knihy, dále co možná nejvíc podrobností o lidech, které jsme umístili.[95]

My a spousta Francouzů zítra večer do Holbornu nepřijdeme, protože zasedání se kvůli tomu skandálu v ulicích tak jako tak nemůže konat.[490]

Harrison má zase v „*Times*" nestydatě vychloubačný článek o úžasné pomoci, kterou on a spol. poskytli uprchlíkům a která skoncovala s veškerou bídou těch, kteří to opravdu potřebovali.[491]

Přikládám psaníčko a poštovní poukázku od Jenny**.

Váš oddaný
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* V orig.: 27.
** Marxovy dcery.

160

Marx Lauře Lafargüové

do Madridu

[Londýn] 28. února 72

Milá holčičko,

už od prosince se topíme v práci — dovedeš si jistě představit, kolik jí musíme mít, když tak nepořádně odpovídám na Tvé a Paulovy dopisy. Ale v duchu jsem byl stále s Vámi. Abych pravdu řekl, zdraví chudáčka Šnapíka mi leží na srdci víc než cokoli jiného, a dokonce mě trochu zlobí, že Paul ve svém posledním psaní vypráví samé zajímavé podrobnosti o „hnutí", ale ani jediné slůvko o tom, jak se vede mému maličkému trpiteli.

Protože pořád čtu a píšu, zanítilo se mi před několika dny pravé oko, takže momentálně vypovědělo službu a musím se proto omezit i v tomto dopise jen na nejnutnější věcná sdělení.

Především, Keller *nepřekládá* mou knihu.[334] Když jsem konečně zjistil, kde ho najít, ihned jsem mu napsal[12]. Odpověděl mi, že dosud přeložil jen asi 200 stran a že mimoto nebude moci v práci pokračovat dřív než v květnu, protože je smluvně vázán dokončit překlad jednoho lékařského díla. To by mi vůbec nevyhovovalo. V Royovi, překladateli Feuerbacha, jsem našel člověka, který se mi dokonale hodí. Od konce prosince dostal ode mne zkorigovaný rukopis druhého německého vydání[435] až po stranu 280. Dnes jsem mu napsal, aby ihned poslal do Paříže celou hotovou část rukopisu.

Co se týče životopisu, ještě jsem se nerozhodl, zda je vůbec vhodné uveřejňovat jej v souvislosti s tímto dílem.[492]

O předmluvě k Proudhonovi budu přemýšlet.[461] Knihy, které chce Paul, pošlu zítra[493] a byl bych je poslal už dřív, kdybych byl

měl čas podívat se po některých statistických údajích v „18. brumairu", které, obávám se, nejsou zcela přesné.

Liebknechtovi napíšu.[494]

Lara je naší straně zcela cizí, a nepřichází tedy vůbec v úvahu, aby se nějak podílel na vydávání našich stranických tiskovin.[495] Přitom byste však neměli zanedbat všechny styky s jeho rodinou. Za jistých okolností by mohly být užitečné.

Mrzí mě, že jste napsali Woodhullové a spol. Jsou to podvodníci, kteří nás kompromitují. Ať Paul napíše Charlesi A. Danovi, redaktorovi listu „Sun" (New York), a nabídne mu korespondenci ze Španělska, a ať se ho zároveň zeptá na finanční podmínky (takové věci se musí s Yankeey řešit předem). Přikládám pro Danu pár řádek.[12] Kdyby to nepřijal, najdu jiný list v New Yorku („Herald" nebo něco podobného).

„*Neuer Social-Demokrat*" je pokračování schweitzerovského listu* s jinou redakcí. Ten přece zachovával jisté dekorum. Teď je z něho pouhý policejní list, Bismarckův list pro lassallovce, jako má Bismarck své feudální, liberální a všemožně jinak zbarvené listy.

Apropos. Jeden Váš dopis mě zmátl, a tak jsem vsunul do smlouvy s Lachâtrem[474] bod: „částka ... bude poukázána v Paříži ... 15 dní po vyžádní". Zítra mu napíšu, že bych byl raději, kdyby zaplatil k 1. červenci. Bude-li to nutné, mohu peníze sehnat, ale musím se o tom dovědět předem.

A teď, milé dítě, pápá, tisíc polibků Šnapíčkovi a Tobě a pozdravení Paulovi.

Váš milující
Starý čert

„Oběžník" proti rozkolníkům** dostanete, jakmile bude vytištěn.

Poprvé otištěno v ročence
„Annali", roč. I, Milán 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* „Social-Demokratu".
** K. Marx a B. Engels, „Domnělé rozkoly v Internacionále. Důvěrný oběžník generální rady Mezinárodního dělnického sdružení".

161

Engels Sigismundu Borkheimovi

do Londýna[496]

[Londýn počátkem března 1872]

...Sorge je velice naivní, když požaduje knihu o Irsku napsanou z *našeho* hlediska! Už dva roky se něco takového pokouším napsat,[40] ale válka, Komuna a Internacionála narušily všechny moje plány. Zatím mu doporučuji:

1. „The Cromwellian settlement of Ireland" od Prendergasta. Londýn, Longmans, 2. vyd. 1870/71.
2. „Memoir on Ireland" od O'Connella. Londýn—Duffey 1869. Pro nejdůležitější historické údaje
3. „The Irish people and the Irish land" od Isaaka Butta. Londýn—Ridgway.

To pro přítomnost.

Irská otázka, jakkoli jednoduchá, je ovšem produkt dlouhého historického boje a je rovněž třeba ji studovat; příručka, z níž by to mohl člověk asi tak za 2 hodiny vyzkoumat, neexistuje.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinënija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu Borkheimova dopisu Sorgovi z 15. března 1872 Přeloženo z němčiny

162

Engels Louis Albertu François Piovi

do Kodaně[497]

[Londýn] 7. března 1872

Milý pane Pio,

velmi mě potěšilo, když jsem dostal Váš dopis z 24. února, a byl bych Vám napsal už dřív, ještě než došel tento dopis, kdybych byl měl přesnou adresu do Kodaně a kdyby mi Utin nebyl řekl, že jste na cestách. Nemohlo totiž pro nás zůstat tajemstvím, že Mottershead zdaleka neplní své povinnosti tajemníka pro Dánsko tak, jak by měl. Zanedbával různé úkoly, které byl povinen plnit, jak dokazuje přiložený dopis dánské federální radě. Má-li být Mottershead zbaven funkce tajemníka, bylo by však dobré, kdyby dánská federální rada napsala generální radě (adr. John Hales, generální tajemník, 33, Rathbone Place, W. London) a dotázala se, jak je možné, že korespondence byla vedena tak nedbale. Bylo to tak: *záměrně* jsme nechtěli, aby tajemníkem pro Dánsko byl Němec, naši Francouzi většinou nepíší anglicky, a nevěděli jsme, nakolik by Vám tam vyhovovala francouzská korespondence — a tak, poněvadž jste nám napsali anglicky, nezbylo než vybrat nějakého Angličana, a z těch, kteří ještě neměli žádnou funkci, byl Mottershead nejschopnější. Vidíme však, že to nejde, a musíme najít prostředky, jak oživit korespondenci, aby celá věc neusnula. Dřívější tajemník Cohen se stará ještě tak o své nejbližší kamarády, dělníky tabákových továren, a kromě toho si na něj na konferenci v září 1871 Belgičané stěžovali pro jeho vystupování v Belgii, když tam byl vyslán generální radou.[498] Od té doby se už neukázal.

Zatím s Vámi, nemáte-li nic proti tomu, budu korespondovat

soukromě, než se zas upraví oficiální vztahy. Budu Vám také každý týden posílat číslo „Eastern Post", kde bývá uveřejněna úřední zpráva o zasedáních generální rady. Číslo z 24. února jsem už poslal. Rozumí se, že mi budete psát *dánsky;* plně Vaší řeči rozumím, protože jsem se hodně zabýval skandinávskou literaturou, a lituji jen, že Vám nemohu dánsky odpovídat, poněvadž jsem nikdy neměl příležitost, abych se v tom pocvičil. Časem dojde možná i na to! Kromě mne rozumí dánsky Marx, ale jinak v generální radě asi nikdo.

Udělám, co budu moci, abych Vám čas od času poslal nějaký příspěvek pro „Socialisten", a bude-li to možné, pošlu Vám jeden hned dnes nebo zítra*; momentálně jsem bohužel tak zavalen povinnostmi tajemníka pro Itálii a Španělsko a jinou prací, že mi skoro nezbývá čas. Než Vám seženu ve Španělsku a v Itálii dopisovatele, postarám se, abyste z těch zemí dostával zprávy a noviny. Nejlepší by bylo vyměňovat „Socialisten" s tamějšími listy — jsou to ovšem týdeníky a Váš list je deník, takže je třeba vzít v úvahu otázku nákladů.

V Ženevě a Lipsku jste už jistě slyšel o pokusu některých rozkolníků řízených Bakuninem vznést na mimořádném kongresu proti generální radě stížnost.[414] Jádro věci je v postoji Internacionály k politice. Tito pánové žádají *úplnou abstenci od všech politických akcí*, zejména od *veškerých voleb*, kdežto Internacionála hned zpočátku vepsala na svůj prapor heslo dobytí politické moci dělnickou třídou jako prostředek sociální emancipace,** a generální rada toto hájila. IX. rezoluce konference způsobila, že vypukl otevřený boj,[404] protože však rezoluce konference nejsou v principiálních otázkách závazné, dokud je neuznají federace, je důležité, abychom měli v rukou usnesení dánské federální rady, které tuto rezoluci uznává. O věci samé ani nemluvím, vůči politicky tak vyvinutému národu, jako jsou Dánové, by to bylo urážlivé.

Prohlášení uznávající usnesení konference už ostatně od mnohých (sekcí) došla, zejména z Curychu, románského Švýcarska,

* Viz tento svazek, str. 479.

** K. Marx, „Ustavující manifest Mezinárodního dělnického sdružení (Inaugurální adresa)".

Německa, Anglie, Holandska a Ameriky. Ve Španělsku rozhodne sjezd, který se má sejít v dubnu,[457] v Itálii je zatím ještě všechno pomíchané; Belgičané dosud mlčí; ve Francii *všechny* jednotlivé sekce vyslovily souhlas, federace tam nemůže existovat.

Pokus Jurských prosadit svolání mimořádného kongresu ostatně báječně zkrachoval a oni sami se ho v litografovaném oběžníku (ze 3. března)[499] *vzdali*. Souhlas jim vyslovily: ve Španělsku jedna sekce (Palma, Mallorca), v Itálii jedna (turínská, která teď obrátila) a různé údajné sekce, které však ani nepožádaly o přijetí do Internacionály, ani neplatily příspěvky (Pisa, Bologna atd.), v Londýně takzvaná Francouzská sekce 1871, která však pro neslučitelnost svých stanov se všeobecnými stanovami nebyla nikdy přijata do Internacionály a od té doby se rozpadla na čtyři části[375] — to je všechno. Mezitím vypracovala generální rada na tyto intriky odpověď,[426] která je teď v tisku; jakmile bude hotová, pošlu Vám ji.

Posílám Vám dnes poštou: 1 číslo madridské „Emancipación", 1 anglický a 1 francouzský výtisk rezolucí konference*; 1 výtisk anglického a 1 nového německého vydání stanov**. „Emancipación" Vám budu zatím posílat každý týden s „Eastern Post" a do Madridu a do Itálie napíšu, aby Vám posílali své listy. Když mi pošlete, až zas začne vycházet „Socialisten", čas od času 4 až 6 výtisků zajímavých čísel, budu je patřičně rozšiřovat, dokud se Vám nepodaří udělat definitivní ujednání.

Protože vím, že Mottershead ani nepodal dánské federální radě návrh na uznání rezolucí konference, ani nesplnil usnesení o nalepovacích členských známkách, beru to na sebe a prosím, abyste sám tyto body předložil dánské federální radě. Pokud jde o známky (rezoluce konference IV, 1 až 5)[454], které byly hotové mnohem později, než se předpokládalo, byl termín pro vyúčtování usnesením generální rady posunut z 1. března (IV, 4) na *1. červenec*. Zatím Vám posílám 500 známek v ceně 2 libry 1 šilink 10 pencí a prosím o laskavé oznámení, zda budete ještě nějaké potřebovat

* K. Marx a B. Engels, „Rezoluce konference delegátů Mezinárodního dělnického sdružení, konané v Londýně od 17. do 23. září 1871".

** K. Marx, „Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení".

a kolik; nejlepší zřejmě bude poslat to oznámení Mottersheadovi (adr. 33, Rathbone Place) nebo Halesovi. Jsme tu velmi zvědaví, jak dopadnou u Vás volby do rigsdagu[500] — považujeme za velmi důležité, aby dělníci z Internacionály seděli ve všech parlamentech a aby se Bebelovi, který jediný má doposud tu čest, dostalo podpory, lhostejno odkud. Věříme, že Vy v Dánsku máte velké vyhlídky na to, abyste prosadili své lidi, a doufáme, že se Vám to podaří.

Salut et fraternité.

Váš

B. Engels

Pište mi nejraději na adresu: Miss Burns, 122, Regent's Park Road, N. W. London; vnitřní obálku není třeba — je to můj byt — na Rathbone Place chodím jen jednou týdně, a z Holbornu jsme se odstěhovali.

Poprve otištěno v časopise „Die Neue Zeit", čís. 23, sv. I, Stuttgart 1921

Podle textu časopisu
Přeloženo z němčiny

163

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn] 7. března 72

Milý Jungu,

nemohu najít stanovy Vermerschovy sekce.[501] Podívejte se, prosím, zda je nemáte.

S bratrským pozdravem Váš

K. Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

STATUTS GÉNÉRAUX

ET

REGLEMENTS ADMINISTRATIFS

DE

L'ASSOCIATION INTERNATIONALE

DES

TRAVAILLEURS.

ÉDITION OFFICIELLE,
RÉVISÉE PAR LE CONSEIL GÉNÉRAL.

LONDRES,
IMPRIMERIE DE LA SOCIÉTÉ COOPÉRATIVE
TYPOGRAPHIQUE,
59, GREEK STREET, SOHO, 59.

1871.

Elected: Comp. Charles Pierre, a Fr[ench]
New member of the International
ca 9 Clare 1872.
London, 9th Dec. 72. Karl Marx

Titulní list Všeobecných stanov a organizačního řádu Mezinárodního dělnického sdružení s Marxovým záznamem o přijetí Mattea Pirra do Internacionály

164

Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu[502]

33. Rathbone Place, W. C.
[Londýn] 8. března 1872

Milý Sorge,

teprve dnes sem poslal Liebknecht *německé stanovy*[349] a expedovat se tedy mohou až v *pondělí**. Zřejmě si tam u Vás lidé myslí, že si generální rada může všecko vycucat z prstů, a zatím je tomu naopak, bez soukromých příspěvků členů rady či jejich osobních přátel by se nedalo udělat *absolutně nic*. Pozoruji ve Vašich, Speyerových a Boltových dopisech totéž, co v korespondenci z jiných zemí. Každá země si myslí, že jí můžeme věnovat všechen svůj čas. Kdybychom si my chtěli stěžovat na každou maličkost, tak např. na to, že Vaše zprávy, které jsou určené pro nás, vyšly zároveň ve „*Volksstaatu*".

Protože mě generální rada pověřila, abych konečně vypracoval zprávu o roztržce v Americe[456] (— byli jsme nuceni odkládat to z jednoho zasedání na druhé kvůli zmatkům uvnitř Internacionály v Evropě —), prošel jsem podrobně veškerou korespondenci z New Yorku i to, co bylo uveřejněno v novinách, a zjistil jsem, že jsme rozhodně nebyli včas a přesně informováni o elementech, které rozkol přivodily. Část rezolucí, které jsem předložil, byla už přijata, druhá přijde na program příští úterý** a konečné rozhodnutí se pak pošle do New Yorku.

Dostanete 1000 výtisků německých stanov. Hales pošle 500

* 11. března.
** 12. března.

anglických. Já odešlu 200 francouzských, které jsou už úplně rozebrány.

Eccarius říká, že se ty věci poslaly Gregorymu[503] (jeho soukromému dopisovateli), poněvadž jste mu napsal, že jste složil funkci, a žádného nového dopisovatele jste neuvedl.

Stížnost na to, že tu je zvláštní „francouzský" dopisovatel, je naprosto neoprávněná,[504] protože i Němci měli vlastního dopisovatele, a tajemník pro Spojené státy Eccarius sice může korespondovat německy a anglicky, ne však francouzsky. Kromě toho stěžovat si nebylo prozíravé, poněvadž to v očích francouzských členů rady vypadalo jako potvrzení dojmu, že si chce sekce čís. I[392] činit nárok na diktaturu nad druhými sekcemi. Došla současně se stížností protivýboru, že sekce čís. I měla ve starém výboru, v rozporu se stanovami, příliš silné zastoupení.

Stanovy stály protivýbor víc, poněvadž se musely platit přijímací poplatky (alespoň to tak říkají).

Doufám, že Váš výbor bude s rozhodnutím rady spokojen.

V Ženevě tiskneme brožuru, skoro tak tlustou, jako je ta o „občanské válce"* proti rozkolníkům.[426] Ti se mezitím snažili oslabit ostrost polemiky tím, že ve svém posledním oběžníku zatáhli růžky.[499]

Velice spěchám.

Váš

K. Marx

Poprvé otištěno v knize „Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Občanská válka ve Francii".

165

Marx Émilu Eudesovi

do Londýna

[Londýn] 9. března 1872

Milý Eudesi,

neříkejte nic domácímu, dokud si *neodvezete* z bytu *nábytek*. Jinak by ho mohl zabavit a dělat Vám těžkosti.

Váš oddaný

Karel Marx

Poprvé otištěno v časopise „L'Actualité de l'histoire", čís. 10, Paříž 1955

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

166

Engels Paulu Lafarguovi

do Madridu

Londýn 11. března 1872

Milý Lafarguu,

chcete-li mi svěřit své záležitosti, ujmu se jich velice rád; stačí, když napíšete svému zmocněnci, aby mi poslal **jako cenné psaní** na *mou* adresu, 122, Regent's Park Road, Vaše akcie a bony, které uložím společně se svými; pokud jde o kupóny, dividendy a úroky, nemohu Vám nic říci, dokud jsem ty papíry neviděl, ale nebude tak těžké dát to do pořádku. Co se týče hotovosti, mám za to, že by pro Vás bylo lepší, kdybyste si ji dal poslat do Madridu jako *směnku* a uložil si tu částku u některého tamějšího bankéře, pokud jsou tam ovšem takoví, kterým by se to mohlo svěřit. Ale chcete-li i tuto částku předat raději mně, dejte prosím *formální* příkaz, aby se to provedlo formou *směnky* (nebo poukázky) *vystavené na mne* a splatné **v Londýně,** a rovněž jako *cenné psaní.* V tom i onom případě musí mít směnka *krátkou dobu splatnosti.* Nebo ještě lépe, částku rozdělíte a pověříte svého zmocněnce, aby jednu část poslal do Madridu a druhou mně. Jak budete chtít. Rozhodně je převedení ve formě směnky mnohem lepší než v bankovních poukázkách. Tratit budete tak i tak, ale na směnce pravděpodobně méně; jenže v případě krádeže je bankovní poukázka navždy ztracena, kdežto zpeněžit směnku*, to není pro zloděje tak snadné a proplacení se v takovém případě dá zabránit.

I u cenných psaní je tu vždycky určité riziko, posílají-li se

* V orig.: bankovku.

z jedné země do druhé; ale neznám jiný prostředek, jak mi poslat Vaše akcie atd. Ostatně v poslední době jsme získali s cennými psaními hodně zkušeností, protože naše korespondence, není-li poslána doporučeně, nedojde vždycky, kdežto naše cenná psaní sem dojdou všechna bez výjimky.*

Poslal jsem Vám odtud nějaké tiskoviny, například *14. února* čtyři výstřižky z „Eastern Post", „Volksstaatu", curyšské „Tagwacht" a newyorského „Socialiste".

21. února „Eastern Post", „Socialiste" a francouzské vydání stanov** (pro „Emancipación").

Zítra Vám pošlu 2 „Eastern Post". Bohužel ty dvě adresy starých paní jsou *jediné, které máme*, a bylo by *velmi* důležité mít ještě nějakou jak pro dopisy, tak pro noviny, protože jinak nutně vzbudí podezření.

Dobře vím, že naši přátelé tam jsou ve skutečnosti mnohem praktičtější, než by se zdálo z jejich novin, a plně také chápu, proč. Jsem si například jist, že žádají-li, aby v důsledku významných událostí přešla půda a pracovní prostředky do rukou těch, jimž by měly patřit, vědí příliš dobře, že to je neproveditelné, ale musí klást tento požadavek v zájmu důslednosti. Musíme plně chápat jejich postavení. To bakuninovské býlí se nedá vytrhat za jeden den, dost na tom, že se konečně opravdu začalo vytrhávat.

Z posledního jurského oběžníku*** uvidíte, jak tato směšná kampaň skončila úplným fiaskem. Ale oběžník s odpovědí generální rady[426] se už tiskne a klidně můžete naše tamější přátele připravit na to, že se s těmito lidmi tvrdě vypořádáme a že všechna fakta, která o nich víme — jsou dost ostudná — budou předložena Sdružení. Teď s tou sekcí musíme skoncovat. Mouřenín i já jsme tím v uplynulých měsících strávili všechen svůj čas, a to už tak dál nejde. Ještě včera jsem musel poslat do Neapole celou brožuru[12c] dvanáct hustě popsaných stránek, kde vyvracím jejich pitomosti, V Neapoli jsou *sami* bakuninovci, a je tam mezi nimi jen jeden,

* Až k tomuto místu je rukopis psán francouzsky, dále anglicky.

** K. Marx, „Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení".

*** Viz tento svazek, str. 466.

Cafiero, který má aspoň dobrou vůli a s nímž si dopisuji. O ostatních věcech napíšu Vaší ženě*.

Paní Engelsová** Vás oba pozdravuje.

Váš věrný
Generál

Poprvé otištěno v knize
F. Engels, P. et L. Lafargue,
„Correspondance", sv. I, Paříž 1956

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny
a angličtiny

* Viz tento svazek, str. 477.
** Lizzy Burnsová.

167

Engels Lauře Lafarguové

do Madridu

Londýn 11. března 72

Milá Laurřičko,

přijmi mé blahopřání za Paulovy články v „Emancipación"; moc se nám všem líbily a v pustině abstraktních deklamací, které u Španělů převládají, působí velmi osvěživě. Při všem tom soužení a cestování, jež jsi musela prodělat za půldruhého roku a jež jsem, jak Ti snad ani nemusím říkat, sledoval s účastí a leckdy i se strachem, Ti musí postačit zadostiučinění, že Paulova přítomnost v Madridu, právě v rozhodující chvíli, měla pro nás a pro celé Sdružení nedocenitelný význam. Kdyby byli Bakunin a spol. ve Španělsku vyhráli — a nebýt Paula, tak asi ano —, došlo by k rozkolu, a z toho by byl veřejný skandál. Takto však skončil celý pokus o vzpouru ostudou, a tak můžeme vyhlásit vítězství na celé čáře. Na článcích v „Emancipación", kde se Španělům poprvé servíruje opravdová věda, máš svůj významný podíl, a to právě podíl vskutku vědecký, takže jsem Ti jako španělský tajemník zavázán zcela mimořádným díkem.

Z neapolské „Campana" shledávám, že Paul rozšířil svou činnost i tam, tím líp. V Neapoli sedí nejhorší bakuninovci z celé Itálie. Cafiero je dobrý chlapík, rozený zprostředkovatel, a jako takový přirozeně slabý charakter; jestli se brzy nezlepší, nechám ho taky plavat. V Itálii pronikli žurnalisté, advokáti a doktoři na tolik předních míst, že jsme tam dosud vůbec nemohli navázat přímé spojení s dělníky; ale už se to začíná měnit, a my zjišťujeme, že dělníci, stejně jako všude, jsou zcela jiní než ti, kdo za ně mluví.

Je to směšné; tihle lidé křičí, že chtějí úplnou autonomii, že nechtějí žádné vůdce, a přitom se nechají tahat za nos hrstkou doktrinářských buržoů jako nikde jinde. V tomto ohledu jsou Španělé mnohem lepší, vůbec jsou mnohem dál než tihle Italové.

U Vás doma je teď velká sláva kvůli té záležitosti s Longuetem, a jestli v době Tvého zasnoubení padly sem tam špatné vtipy o zamilovaných pohledech, jsi teď plně pomstěna: Jenny v tomto směru dělá, co může. Vcelku jí to velmi prospělo, je velmi šťastná a veselá a i tělesně je na tom mnohem líp, a Longuet je moc milý chlapík. Také Tussy je s tím velmi spokojena a vypadá úplně, jako by jí nebylo nijak proti mysli následovat jejich příkladu. Pozítří má u Vás Longuet pohostinské vystoupení a bude kuchtit sole à la normande*, své národní jídlo; jsme také pozváni, jsem jen zvědav, jak to bude chutnat mé ženě**. Jeho poslední představení — boeuf à la mode*** — nemělo žádný velký úspěch.

Fondevillové se tu morálně úplně zruinovali, jsou to vyložení podvodníci.

Vřelý dík za veselou španělskou báseň, moc jsme se jí nasmáli.

Jsem rád, že je Šnapíkovi líp, a brzy doufám uslyším, že je zas naprosto zdráv. Chudáček, tolik už musel vytrpět.

Měj se hezky, vzpomínej na mne v dobrém a buď ujištěna, že všude, kam Vás život zanese, jsem celým srdcem s Vámi. Moje žena, ačkoli Tě nezná, Ti posílá srdečné pozdravy.

Vždy Tvůj starý
Generál

Poprvé otištěno v knize
F. Engels, P. et L. Lafargue,
„Correspondance", sv. I, Paříž 1956

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* platýse po normandsku.
** Lizzy Burnsové.
*** obložené dušené hovězí.

168

Engels Louis Albertu François Piovi

do Kodaně

[Londýn v polovině března 1872]

Milý pane Pio,

myslím, že Vám jako svůj první příspěvek nemohu poslat nic lepšího než překlad dvou skvělých článků, které jsem už dříve přeložil z „Pensamento Social". Nemám nejmenší ponětí, kdo by mohl být jejich autorem, ale zračí se v nich tak hluboké pochopení ekonomických a historických podmínek vývoje moderní společnosti, že jsem užasl, když jsem našel něco takového v listě přicházejícím z tak odlehlého konce světa.

Mimochodem článek o družstevní organizaci zemědělské výroby ze „Socialisten", který jsem zařadil do uveřejněné zprávy o zasedáních generální rady, prošel španělským, italským i americkým tiskem a nyní jsem ho našel i v „Pensamento Social".[505] Vzbudil velikou pozornost a jistě nezůstane bez odezvy. Vůbec pokud jde o nesmírně důležitou otázku zapojení drobného rolnictva a husmaendene* do proletářského hnutí, jsou Dánové, díky svým místním poměrům a svému velkému politickému rozhledu, nyní v čele všech ostatních národů. Říkal jsem to Liebknechtovi a jiným, ale oni jsou bohužel příliš pohodlní, aby se učili dánsky.**

Mottershead se nezúčastnil tří posledních zasedání generální rady; jak nám řekl, má v úmyslu vzdát se své funkce tajemníka pro Dánsko; má prý příliš mnoho práce, takže nemůže konat své tajemnické povinnosti.

* domkářů, chalupníků.
** Zde končí anglický text. Zbytek dopisu je napsán dánsky.

Prosím Vás tedy, abyste laskavě zatím korespondoval se mnou, a beru za to na sebe před generální radou všechnu odpovědnost, kdyby to bylo třeba. Máme v úmyslu předat funkci tajemníka pro Dánsko jednomu Francouzi*, členu Pařížské komuny.

Se socialistickým pozdravem Vám tisknu ruku.

Váš
B. Engels

Přeložil jsem portugalské články do francouzštiny, neboť tato řeč umožňuje téměř doslovný překlad, a to co nejpřesněji, bez ohledu na eleganci, ba i stylistickou správnost francouzského znění.

Poprvé otištěno v časopise „Die Neue Zeit", sv. 1., čís. 23, Stuttgart 1921

Podle textu časopisu
Přeloženo z angličtiny a dánštiny

* Fréderiku Étiennu Cournetovi.

169

Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu[506]

33, Rathbone Place
(nová adresa generální rady)
[Londýn] 15. března 1872

Milý občane,

přikládám rezoluce generální rady (anglicky a francouzsky).[507] Druhá rada je dostane od Le Moussuho.

Eccarius mi na konci zasedání 12. března soukromě sdělil, že rezoluce do New Yorku nepošle a že se na příštím zasedání vzdá funkce tajemníka pro Spojené státy. Protože generální rada nemůže tuto záležitost do úterka* vyřešit, nejsou rezoluce, které posíláme já a Le Moussu, podepsány příslušným tajemníkem, což ostatně vzhledem ke zvolené formě nebylo nutné. Příští týden vyjdou v „*Eastern Post*".

V diskusi vystupoval Eccarius vůči Vaší radě krajně nepřátelsky. Mluvil a hlasoval proti rezoluci III, 2.[508] Navíc se cítil dotčen tím, že jsem, abych ušetřil čas, nepředložil rezoluce podvýboru[509], jehož je členem, ale přímo generální radě. Protože rada tento postup plně schválila, když jsem vysvětlil, proč jsem to udělal, měl Eccarius svou osobní nelibost potlačit.

Jako *soukromou* informaci pro Vaši radu dodávám, že pán a paní Hulekovi — on je hlupák a ona „une intrigante de bas état"** — se na nějakou dobu vecpali do generální rady, když tam většina z nás nebyla, ale brzy nato musel tento povedený párek radu opustit,

* 19. března.
** „podlá intrikánka".

protože intrikoval s takzvanou Francouzskou sekcí, která byla vyloučena z *Internacionály* a kterou jsme těsně před plebiscitem denuncovali v „*Marseillaise*" a v „*Réveil*" jako „policejní sekci".[31] Navíc se tato dvojice po příchodu do New Yorku podílela na založení společnosti, která stála proti Internacionále a udržovala stálé spojení s les beaux restes de la branche française* v Londýně. Tytéž fakty sdělil druhé radě Le Moussu.

Sekce čís. 10 (francouzská) napsala generální radě skvělý dopis o americkém rozkolu.[510]

S bratrským pozdravem Váš

Karel Marx

Poprvé otištěno v knize
„Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* pozůstatky Francouzské sekce.

170

Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu

122, Regent's Park Road, N. W.
Londýn 17. března 1872

Milý příteli Sorge,

mám k Vám prosbu, která Vám doufám nebude příliš na obtíž.

Byl byste tak laskav a mohl mi koupit a poslat 50 výtisků onoho čísla „Woodhull & Claflin's", v němž je překlad „Komunistického manifestu", a 50—100 výtisků „Socialiste" s francouzským překladem?[478] Peníze Vám pošlu, jakmile budu vědět, kolik to dělá. Pokud by těch výtisků nebylo tolik, kupte jich, prosím, kolik budete moci dostat. I když mají oba překlady daleko k dokonalosti, musíme je přesto zatím využít pro propagandu, a zejména potřebuji francouzský překlad pro evropské románské země, abych mohl čelit nesmyslům, které tam získávají půdu, ať už je šíří Bakunin, nebo proudhonovci.

Jakmile budeme mít, Marx a já, trochu času, připravíme nové vydání „Manifestu" s úvodem atd.[260], ale momentálně máme plné ruce práce. Kromě Španělska a Itálie mám momentálně na starost i funkci tajemníka pro Portugalsko a Dánsko. Marx má co dělat se svým druhým vydáním „Kapitálu"[435] a s různými překlady[126], které jsou teď na řadě.

Měli jsme v úmyslu oslavit zítra revoluci z 18. března veřejným shromážděním[511] — sál, který jsme si pronajali, nám však včera večer zničehonic odřekli! — a to pod záminkou, že francouzští komunisté se *nesmějí* shromažďovat v *žádném* londýnském *sále*! Prože si majitelé jistě nechají jen tak ujít 10 liber 10 šilinků za pro-

nájem, rovněž my podáme žalobu o náhradu škody a taky nějakou dostaneme, je jasné, že vláda ty lidi odškodní. Ale přece to zkusíme a klidně tam půjdeme, najdeme-li však dveře zavřené, což je pravděpodobné, ale pořád ještě ne jisté, přimějeme osobu, která učinila výše citovaný výrok, aby vystoupila jako svědek, a uvidíme, co se z toho dá vyrazit. V každém případě zostudíme pana Gladstona.

S přátelským pozdravem Váš

B. Engels

V Lisabonu vychází list „O Pensamento Social", Rua de S. Boaventura, čís. 57, Lisboa, v prvním čísle je několik docela pěkných článků.

Přikládám Vám článek o Arthuru O'Connorovi z bruselské „Liberté"; myslím, že zaslouží, aby se přeložil pro „Irish Republic". Je to dosud *jediný* článek v celém evropském tisku, který se toho ubožáka zastává.

Poprvé otištěno v knize
„Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

171

Marx Maurici Lachâtrovi

do San Sebastianu[512]

Londýn 18. března 1872

Občanu Maurici La Châtrovi

Vážený občane,

vítám Vaši myšlenku vydávat překlad „Kapitálu" periodicky v sešitech. V této formě bude dílo snadněji přístupné dělnické třídě, a toto hledisko je pro mne důležitější než všechna ostatní.

To je dobrá stránka Vašeho návrhu, ale má i svůj rub. Metoda rozboru, které jsem použil a která ještě nebyla uplatněna na ekonomické problémy, dost znesnadňuje četbu první kapitoly, a obávám se, aby se francouzští čtenáři, vždy zvědaví na závěry a žádostiví poznat souvislost obecných zásad s otázkami, které je bezprostředně vzrušují, nedali odradit, když nebudou moci hned dostat pokračování.

To je nevýhoda, proti níž nemohu dělat nic víc než na ni předem upozornit, a tak obrnit čtenáře, kteří hledají pravdu. Pro vědu neexistuje široká silnice, a jen ti mají vyhlídky, že dospějí k jejím zářivým vrcholům, kdo se nebojí namáhavého šplhání po jejích srázných stezkách.

Ujišťuji Vás, vážený občane, svou hlubokou úctou.

Karel Marx

Poprvé otištěno v knize
Karel Marx, „Le Capital", díl I, Paříž 1872

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

172

Engels Cesaru Bertovi

do Turína

(Koncept)

Londýn 21. března 72

Občane Cesare* Berte,

od občana Ét. Pécharda, který koncem února projížděl Turínem, jsem dostal Vaši adresu a sdělení, že jste nyní tajemníkem naší sekce „*Osvobození proletáře*" místo C. Terzaghiho,[513] vyloučeného pro zpronevěru v pokladně atd.; bude tedy mou milou povinností vést s Vámi korespondenci.

Právě jsem dostal dlouhý dopis od Terzaghiho. Píše v něm, že se vzdal členství a funkce tajemníka v „*Osvobození proletáře*", protože část tohoto spolku tvoří vládní agenti a mazziniovci a protože mu spolek chtěl vyjádřit nedůvěru za to, že hlásal *válku kapitálu*.

My zde jsme přirozeně nakloněni věřit spíš tomu, co jste Vy a ostatní členové Vaší rady řekli Péchardovi, než tomu, co mi píše Terzaghi, který se nám vždycky všelijak vytáčel; ale abychom mohli jednat s jistotou a rozhodností a mohli převzít odpovědnost vůči příštímu kongresu, prosíme Vás, abyste nám poslal oficiální dopis Vaší rady, formuloval v něm obvinění proti Terzaghimu a sdělil nám, k jakému rozhodnutí, pokud jde o něj, došel Váš spolek. Bylo by neúnosné mít v jednom městě dvě nepřátelské sekce soupeřící mezi sebou; naštěstí organizační řád (rezoluce basilejského kon-

* V orig. omylem Carlo.

gresu) dává generální radě pravomoc přijmout nebo odmítnout každou novou sekci.[437] Sami uvidíte, jak nezbytná je pro naši organizaci pravomoc, o jejímž autoritářství a neodůvodněnosti Vás chtěli přesvědčit jurští přátelé Terzaghiho.

Odpovězte mi laskavě brzy a přijměte bratrský stisk ruky od

Vašeho

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z italštiny

173

Marx Paulu Lafarguovi

do Madridu[514]

Londýn 21. března 1872

Milý Toole,

přiloženě Vám posílám výňatky ze svého oběžníku proti rozkolníkům*, které se týkají funkcí generální rady.

Všechno, co může generální rada dělat, aby se za daných okolností uvedly v život všeobecné stanovy a rezoluce kongresů, je vynášet rozhodnutí jako nějaký soudní tribunál. Ale provedení závisí v každé zemi plně už na Internacionále samé. Takže jakmile by rada přestala fungovat jako *nástroj všeobecných zájmů* Internacionály, stala by se naprosto bezvýznamnou a bezmocnou. Na druhé straně je generální rada sama jednou z činorodých sil Sdružení a je nutná k tomu, aby se udržela jeho jednota a zabránilo se jeho ovládnutí nepřátelskými elementy. Morální vliv, který si nynější rada (při všech svých nedostatcích) dokázala získat tváří v tvář společnému nepříteli, se nepříjemně dotýkal ješitnosti lidí, kteří v Internacionále neviděli nikdy nic jiného než nástroj své osobní ctižádosti.

Nesmí se především zapomínat, že naše Sdružení je *bojová organizace* proletariátu, a ne společnost založená k prosazování doktrinářských amatérů. Rozbít v této chvíli naši organizaci, to by znamenalo složit zbraně. Buržoazie a vlády by si nemohly nic lepšího přát. Přečtěte si zprávu agrárníka Sacaze o Dufaurově návrhu.[515] Čemu se na Sdružení nejvíc obdivuje a čeho se nejvíc bojí? „Jeho organizace."

Od londýnské konference jsme udělali úžasné pokroky.

Nové federace byly založeny v Dánsku, na Novém Zélandu

* Viz tento svazek, str. 489—494.

a v Portugalsku; k velkému rozšíření došlo ve *Spojených státech*, ve **Francii** (kde Malon a spol. podle svého vlastního doznání nemají ani jedinou sekci), v *Německu*, Uhrách, Anglii (po vytvoření britské federální rady). Docela nedávno vznikly *irské* sekce. V Itálii jediné významné sekce, v Miláně a v Turínu, patří k nám; ostatní jsou vedeny advokáty, žurnalisty a jinými buržoazními doktrináři. (Mimochodem: jeden z důvodů, proč na mne osobně Bakunin zanevřel, je to, že v Rusku, kde revoluční mládež jde se mnou, ztratil všechen vliv.)

Rezoluce londýnské konference[312] jsou už uznávány ve Francii, Americe, Anglii, Irsku, Dánsku, Holandsku, Německu, Rakousku, Uhrách a Švýcarsku (vyjma u Jurských), dále opravdu dělnickými sekcemi v Itálii a konečně u Rusů a Poláků. Ti, kdo je nebudou uznávat, nezmění nic na této skutečnosti, ale budou nuceni se rozejít s obrovskou většinou Internacionály.

Jsem tak přetížen prací, že ani nemám čas napsat své miloučké Kakadu a drahému Šnapíkovi (o něm bych se toho chtěl dovědět víc). Opravdu, Internacionála mi zabírá příliš mnoho času, a kdybych nebyl přesvědčen, že moje přítomnost v radě je v tomto stadiu boje stále ještě nutná, dávno bych už byl odešel.

Anglická vláda nám překazila oslavu 18. března; přikládám pro Vás rezoluce přijaté k této oslavě na shromáždění anglických dělníků a francouzských emigrantů.[511] Lachâtre je hnusný šarlatán. Ukrádá člověku čas takovými absurdními věcmi (např. svou odpovědí na můj autograf, takže jsem byl nucen navrhnout mu změny).

Roy (6, Rue Condillac, Bordeaux) je výborný překladatel.[126] Dodal už rukopis první kapitoly (poslal jsem mu do Paříže rukopis druhého německého vydání[435]).

Váš upřímný

Starý čert

Výňatky[516]

Právo kooptace do rady

„Osobní složení generální rady se stále měnilo, ačkoli někteří ze zakladatelů v ní setrvávali, stejně jako v belgické, románské atd. derální radě.

Generální rada musí při plnění svého mandátu vyhovovat třem základním podmínkám. Především musí být dost početná, aby mohla vykonávat svou mnohostrannou práci; dále musí být složena z dělníků různých národností, které jsou zastoupeny v Mezinárodním sdružení, a konečně v ní musí převládat dělnický živel. Jak by však mohla generální rada splnit všechny tyto nezbytné podmínky bez práva kooptace, když nároky, které klade práce na dělníka, jsou trvalou příčinou změn v osobním složení generální rady?" (Poznámka: Přes ¾ členů londýnské generální rady jsou námezdní dělníci.)

Funkce generální rady

„Na rozdíl od stanov všech buržoazních spolků se všeobecné stanovy Internacionály sotva dotýkají její organizační struktury. Její vývoj ponechávají praxi a její úpravu příštím kongresům. Protože však sekce různých zemí mohou získat výrazný internacionální charakter jedině *jednotnými a společnými akcemi*, věnují stanovy víc pozornosti generální radě než jiným částem organizace.

Článek 5 původních stanov {článek 6 revidovaných stanov} říká:

‚Generální rada působí jako *mezinárodní zprostředkovatel* mezi různými národními a místními skupinami'." {Následují příklady této činnosti, informace, statistika, kterou je třeba vést, ale důležitá je rovněž pasáž překrucovaná Jurskými: „aby *v případech, kdy je zapotřebí okamžité akce*, jako při mezinárodních sporech, *mohly všechny skupiny Sdružení jednat současně a jednotně*".}

„Dále se v článku říká:

‚Kdykoli to pokládá za vhodné, *předkládá* generální rada *iniciativně* návrhy místním a národním spolkům.'

Všeobecné stanovy ukládají generální radě určité práce, které musí předkládat kongresům atd. {Viz článek 4 a 6 revidovaného *vydání*.} V původních stanovách se živelná činnost skupin staví tak málo proti jednotné činnosti Sdružení, že článek 6 {článek 7 revidovaných stanov} říká: {*Viz tento článek.*}

První rezoluce *ženevského kongresu* {1866} o organizačních otázkách (článek 1) říká:

‚Generální rada je *povinna plnit* usnesení kongresů.'

Tato rezoluce legalizovala postavení, které generální rada zaujímala od počátku: postavení *výkonného orgánu* Sdružení.

Současně pověřil ženevský kongres generální radu, aby uveřejnila ‚oficiální a závazný text stanov'. {Viz revidované stanovy, *dodatek* I, str. 16, 17.}

Týž kongres se usnesl (rezoluce ženevského kongresu o organizačních otázkách, článek 14):

‚Každá sekce má právo vypracovat si zvláštní stanovy a organizační řád, přizpůsobené místním podmínkám a zákonům její země; nesmějí však obsahovat nic, co by bylo v rozporu s všeobecnými stanovami a organizačním řádem.'

Kdo by měl zjišťovat, zda jsou tyto zvláštní stanovy v souladu s všeobecnými stanovami? Je jasné, že kdyby neexistovala autorita pověřená touto funkcí, nebyla by rezoluce k ničemu. Nejenže by mohly vznikat policejní nebo nepřátelské sekce, ale do Sdružení by také mohli pronikat deklasovaní sektáři a buržoazní filantropové, kteří by mohli zvrátit jeho charakter a svou početností by mohli na kongresech vytlačit dělníky.

Národní a místní federace si ve svých zemích hned od svého vzniku přisvojily právo přijímat nové sekce nebo jejich přijetí odmítnout podle toho, zda jejich stanovy byly či nebyly v souladu s všeobecnými stanovami. O tom, že podobnou funkci má plnit generální rada, se mluví v článku 6 všeobecných stanov {konec článku 7 revidovaných stanov}, který ponechává místním nezávislým spolkům {tj. spolkům, jež se ustavily mimo federální svazky} právo navázat styk přímo s generální radou." {Od založení *Internacionály* nebyly tyto nezávislé místní spolky nikdy uznány, dokud je nepřijala generální rada.}

„Tentýž článek 6 stanov {článek 7 revidovaných stanov} předvídá zákonné překážky, které v některých zemích brání vytvoření národních federací; v důsledku toho je generální rada povolána, aby tam plnila funkce *federální rady*. (Viz *Procès-verbaux du Congrès etc., de Lausanne*, 1867, str. 13.)

Od pádu Komuny těchto zákonných překážek v různých zemích jen přibývá, takže činnost generální rady po této stránce je

ještě nezbytnější, aby se do Sdružení nedostaly podezřelé živly. Nedávno například požádaly některé výbory ve Francii generální radu o zásah, aby se zbavily policejních špiclů, a v jiné velké zemi" {mezi námi: v Rakousku} „ji členové Internacionály žádali, aby uznala jen ty sekce, které založili její přímí zmocněnci nebo oni sami. Odůvodňovali to tím, že je nutné zbavit se tímto způsobem agentů provokatérů, jejichž ryčná horlivost se projevovala překotným zakládáním neslýchaně radikálních sekcí."

{*Poznámka*: Rozumí se samo sebou, že v takových zemích, jako je Polsko a Rusko, mohou členové Internacionály udržovat přímé spojení jen s generální radou, která tam musí jednat velice obezřetně.}

„Jako všechny skupiny Internacionály je i generální rada povinna provádět propagandu. Této povinnosti se zhostila vydáním manifestů" {svou korespondencí s jednotlivci v zemích, kde dosud není založeno Sdružení} „a tím, že její zmocněnci položili první základy Internacionály v Severní Americe, Německu a mnoha městech ve Francii" {a také v Austrálii, na Novém Zélandě}.

„Dále patří k funkcím generální rady podporovat stávky a zajišťovat jim pomoc celé Internacionály (viz zprávy generální rady různým kongresům). Jakou váhu měl zásah generální rady do stávek, vysvítá mimo jiné z následujícího faktu. Spolek odporu anglických slévačů je sám o sobě *mezinárodní tradeunion*, který má odbočky v jiných zemích, zejména ve Spojených státech. Když však američtí slévači vstoupili do stávky, považovali přesto za nutné požádat generální radu o zákrok, aby zabránili dovozu anglických slévačů do své země."

{*Poznámka*: Jediný opravdu *mezinárodní tradeunion* je tradeunion výrobců doutníků (dělníků tabákových továren). Setrvávají také plně mimo proletářské hnutí a používají generální rady jen pro své odborářské zájmy.}

„S rozvojem Internacionály přibyla generální radě, jakož i federálním radám *funkce rozhodčího*."

{Ačkoli to generální rada nežádala,} „bruselský kongres {1868} se usnesl:

‚Federální rady jsou povinny posílat každého čtvrt roku gene-

rální radě zprávu o *organizaci* a *finančním stavu* sekcí svého obvodu.' (Viz *Protokoly třetího kongresu* atd., rezoluce čís. 3 o organizačních otázkách.)

Konečně *basilejský kongres* pouze upravil organizační vztahy, jež se vytvořily během vývoje Internacionály. Jestliže příliš rozšířil meze pravomocí generální rady, kdo je tím vinen, ne-li Bakunin, Schwitzguébel, Fritz Robert, Guillaume a jiní delegáti *Aliance socialistické demokracie*, kteří se toho tak halasně dožadovali?" {*Poznámka:* Tito pánové si představovali, že na basilejském kongresu bude generální rada přeložena do Ženevy.}

„Zde jsou dvě rezoluce basilejského kongresu:

‚IV. Každá nově založená sekce nebo spolek, které se hodlají připojit k Internacionále, musí o svém vstupu zpravit neprodleně generální radu' a

‚V. generální rada má právo schválit nebo odmítnout přidružení jakéhokoli nového spolku nebo skupiny s tím, že se mohou odvolat k příštímu kongresu'.

Tyto články dávají generální radě fakticky právo zasahovat do vnitřního života federací; ale generální rada jich v tomto smyslu nikdy nepoužila" {*leda v případech sekcí, které zůstaly mimo federální svazky, nebo sekcí, které se vytvořily v zemích, kde prozatím není Internacionála.* V těchto případech jsou zásahy rady naprosto nutné. Na druhé straně se generální rada nikdy nevměšovala do vnitřních záležitostí nových sekcí, které se chtěly připojit k *existujícím* skupinám nebo federacím.}

„Rezoluce, které jsme právě uvedli, se týkají *jen nově vznikajících sekcí* a následující rezoluce sekcí *už uznaných:*

‚VI. Generální rada má rovněž právo *suspendovat*' {viz následující poznámku} ‚kteroukoli sekci Internacionály až do příštího kongresu.'"

„‚VII. Vzniknou-li třenice mezi spolky nebo odbočkami jedné národní skupiny nebo mezi skupinami různých národností, má generální rada právo rozhodnout o sporu s tím, že se mohou odvolat k příštímu kongresu, který rozhodne s konečnou platností.'

Tyto dva články jsou nezbytné pro krajní případy, ačkoli generální rada jich dosud nikdy nepoužila. Nesuspendovala ani jedi-

nou sekci a v případě sporů působila pouze jako rozhodčí, jehož se dovolávaly obě strany."

{*Poznámka:* Z připojených rezolucí o rozkolu v Americe uvidíte, že generální rada *suspendovala* jednu sekci, která se skládala takřka výlučně z příslušníků buržoazie. Ve Spojených státech je pronikání buržoazie, která by si chtěla z Internacionály udělat svůj nástroj, velmi nebezpečné. Právě tento případ dokazuje nutnost rezoluce VI basilejského kongresu.}

{Mimo různé funkce, které generální radě připadly v důsledku historického vývoje Internacionály, má ještě jednu funkci, kterou jí vnutili nepřátelé našeho Sdružení. Protože byla vystavena útokům všech stran a sekt nepřátelských proletářskému hnutí, stanula} „v čele obránců Mezinárodního dělnického sdružení".

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

174

Engels Carlovi Terzaghimu

do Turína

(Koncept)

Londýn 21. 3. 72

Milý občane,

psal jsem Vám 13. t. m.[12] a dostal jsem pak Váš dopis z 10. t. m. Péchardovi bylo v Turínu řečeno[513], že jste byl z „Osvobození proletáře" vyloučen z různých důvodů: protože jste odmítal vydat určitou sumu náležející spolku a stejně i 200 známek, které jsem Vám poslal atd. atd.* — Když se vyskytnou taková obvinění, je absolutně nutné, aby se generální rada dověděla, jsou-li oprávněná nebo ne, dříve než se vysloví pro jednu nebo druhou stranu. Sdělte mi tedy prosím, oč se jedná, neboť takové věci samozřejmě nemůžeme přecházet mlčením.

Co se týče podpory ve výši 150 lir**, tyto peníze nepatřily generální radě, ale soukromému výboru, který se vytvořil, aby shromáždil určité fondy k podpoře spřáteleného tisku a k jiným mezinárodním účelům. A protože Vaše kvapné a nadšené prohlášení ve prospěch Jury svým charakterem přesvědčilo výbor, že jste se angažoval ve věci, jejíž podstatu jste zřejmě neznal, byla tato suma okamžitě vynaložena na jiný účel a v tuto chvíli nejsou jiné prostředky k dispozici.

Už šest týdnů nedostávám „Il Proletario", který jste mi slíbil pravidelně posílat.

Změnili jsme místo zasedání rady. Nemohu Vám prozatím udat jinou osobní adresu, ale myslím, že ta, kterou máte, Charles

* Viz tento svazek, str. 486.
* Viz tento svazek, str. 421.

Renshaw, 122, Regent's Park Road, je rozhodně lepší než adresa generální rady.

Myslím, že Savio už není v Londýně, nýbrž že odešel pracovat na venkov.

Pozdrav a osvobození.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z italštiny

175

Engels Gennaru Boviovi

do Trani[517]

Londýn 16. dubna 1872

Občanu Gennaru Boviovi, Trani[518]

Vážený občane,

dostal jsem a v tomto dopise Vám s díky vracím různé dokumenty, které jste mi laskavě poslal prostřednictvím občana Enrika Bignamiho.

Generální rada Internacionály jakožto výkonný orgán s vymezenými funkcemi nemohla *oficiálně* vzít na vědomí tyto dokumenty a rozhodovat o nich; považoval jsem však za svou povinnost předložit je těm jejím členům, kteří rozumějí italsky, a všichni si je s velkým potěšením přečetli.

Rádi uznáváme, že v době, kdy se zde v Londýně poprvé stával skutkem mezinárodní svaz dělníků, vytyčil jste Vy ve vzdálené Apulii tutéž myšlenku a důstojně jste ji hájil na neapolském sjezdu.[519] Děkujeme Vám, že jste nám sdělil tuto skutečnost, protože je novým dokladem toho, že sdružení dělníků celého civilizovaného světa bylo už roku 1864 považováno za historickou nutnost i v zemích, s nimiž jsme tehdy nemohli navázat spojení, protože jsme nevěděli, na koho se obrátit.* A upřímně litujeme, že italské dělnické spolky

* V opisu konceptu škrtnuto: Není pochyb, že kdyby se byly italské dělnické spolky roku 1864 postavily za Vaši myšlenku, kdyby byly zároveň začaly rozvíjet italské dělnické hnutí vycházející ze sociálních poměrů své země, bylo by dnes v Itálii patrně méně dělnických spolků bojujících za sektářské doktríny, nikoli italské, ale francouzské a ruské. Podle mého názoru jsou v dělnickém hnutí *skutečné* národní myšlenky, tj. takové, jež odpovídají hospodářským, průmyslovým a zemědělským skutečnostem, které vládnou v dotyčné zemi, vždy zároveň skutečnými myšlenkami *internacionálními*. Osvobození italského rolníka se neuskuteční stejnou formou jako osvobození anglického továrního dělníka; ale čím lépe každý z nich pochopí, jaká forma odpovídá jeho podmínkám, tím lépe se dorozumějí o podstatě.

se roku 1864 nepostavily za Vaši myšlenku, a tím velice zdržely vývoj proletářského hnutí v Itálii.

Velmi nás potěšily Vaše články v „Libertà" na obranu Pařížské komuny proti V. Hugovi a ostatním;[520] rádi věříme, že to byly první italsky psané články s tímto záměrem. My jsme zde v téže době uveřejnili provolání generální rady o „Občanské válce ve Francii"; dovolil jsem si Vám 23. března poslat jeden anglický a jeden německý výtisk tohoto provolání, protože jsem neměl po ruce francouzský překlad a italský (v girgentské „Eguaglianza") nebyl ještě hotový. Z této brožury uvidíte, že i v tomto bodě se naše myšlenky shodují a že ani my jsme nezůstali svým povinnostem nic dlužni.

Pozdrav a bratrství.

Bedřich Engels,
tajemník pro Itálii
při generální radě Internacionály

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z italštiny

176

Engels Theodoru Cunovi

do Düsseldorfu

Londýn 22. [—23.] dubna 1872

Milý Cuno,

dnes ráno jsem dostal Váš dopis[521], na který jsem netrpělivě čekal. Gandolfi mi před časem napsal o podezření, že Vás italská vláda vydala Prusům. — O Vašem uvěznění atd. jsem se dověděl z novin, které už také naznačily, že Vás vypověděli pro „nedostatek existenčních prostředků" — v milánském listě vyšla v tomto duchu policejní zpráva. Ta záležitost má svůj význam. Je to první případ mezinárodního policejního spiknutí Pruska, Rakouska a Itálie, a jestliže Vás ke všemu neposlali od bavorských hranic až do Düsseldorfu postrkem, tak za to vděčíte jen *hlouposti Bavoráků*. Zítra večer to přednesu generální radě a celé to pak přijde do oficiální zprávy[522], kterou otiskneme v „Eastern Post", a půjde to do všech koutů světa. Přesto však napište svým vlastním jménem zprávu a pošlete ji do „Volksstaatu", do ženevské „Égalité" a do „Gazzettino Rosa". O Anglii, Ameriku, Španělsko a Francii se postaráme tady. Ti bídáci si přece musí všimnout, že už to jen tak lehce nejde a že Internacionála má pořád ještě delší ruce než italský král*. Jakmile to bude otištěno, pošlu Vám jeden výtisk, jakož i všechny noviny, které Vám budu moci sehnat; moc toho nebude.

To, co Vám radí Liebknecht, napsat Bismarckovi, je docela dobré, jenže z docela jiných důvodů.[523] Za prvé, místo aby Vám pomohl k odškodnění, bude mít Bismarck *radost* a zlobit se bude jen

* Viktor Emanuel II.

proto, že Vás Bavoráci pustili, místo co měli pochopit, že tu mají nejkrásnější příležitost, jak poslat jednoho člena Internacionály postrkem přes celé Německo. Avšak Bismarckovi napsat musíte, už proto, abyste mohl později jeho odpověď — jistě velmi chabou — poslat Bebelovi a ten pak z toho v *říšském sněmu* udělá *skandál*. Jistě však nemůže být ani řeči o tom, že by Bismarck hnul prstem, aby potrestal Itálii za to, že tak dobře splnila jeho příkazy.

Nesmí Vás udivovat, že jste se dočkal tak malé podpory od svých soudruhů. Zjistil jsem už z jednoho dřívějšího dopisu, že si vytváříte jakési mladické iluze o podpoře, které se člověk dočká v nesnázích; moji odpověď na to bohužel zkonfiskovali mardochejci a Vám do rukou nepřišla. K tomu se však ještě ukazuje, že naši němečtí dělníci, jakkoli jsou v teorii mnohem dál než ostatní, v praxi ještě dlouho nezapřou ty staré „balíky" a následkem strašlivě maloměšťáckých německých poměrů jsou zvlášť v otázce peněz neuvěřitelně úzkoprsí. Proto mě také vůbec neudivují zkušenosti, které jste po této stránce udělal. Mít peníze, tak bych Vám nějaké poslal, ale v tomhle směru jsme tu úplně na dně. Máme tu přes sto bezmocných (a to *doslova* bezmocných, neboť žádný národ není v cizině tak bezmocný jako Francouzi) uprchlíků z Pařížské komuny, a co nepohltili ti, dostal jeden výborný chlapík* v Corku, v Irsku, který tam založil Internacionálu, načež se mu páteři a buržoové odvděčili tím, že ho dali do klatby a totálně zruinovali. Momentálně jsme úplně na suchu. Kdyby nám snad odněkud něco přišlo, postarám se, aby se na Vás nezapomnělo.

Napište mi, v kterých odvětvích svého oboru máte praxi a na jakou práci si vůbec troufáte, hned se poohlédnu, zda by se tu pro Vás něco nenašlo. Anglie je sice zaplavena zahraničními inženýry, ale snad se dá přece jen ještě něco udělat. Mám tu jisté velmi dobré konexe.

Za dobu, kdy jste byl ve vězení, se událo všelicos. V Turínu vyhodili Terzaghiho z „Osvobození proletáře"** kvůli zpronevěře a podezřelým stykům s prefektem, vydal ještě 2—3 čísla „Proletario", v nichž jeho členy — stejně jako předtím Dělnickou federaci —

* John De Morgan.
** Viz tento svazek, str. 486.

hanobí jako lůzu, buržuje, zbabělce atd., ale zdá se, že jeho list, jako skoro všechny nové malé italské listy — „Martello", „Campana" atd., už zašel. Ptal jsem se Terzaghiho v dopise,* co na těch obviněních je, poslal mi jedno číslo „Proletario" plné nadávek a napsal, že z toho už poznám, jací jsou to všechno lumpové! Ten člověk mi byl už řadu měsíců podezřelý; Regis (který byl u Vás pod jménem Péchard a teď je v Ženevě) zjistil, že Terzaghi stále jezdí za Bakuninem do Locarna, a tak je docela dobře, že se teď odhalil jako obyčejný mizera.

V Bologni uspořádal sjezd Dělnický svaz z Romagne a projevil se jako čistě bakuninovská organizace.[524] Romagnané vstupují do Internacionály, ale o uznání stanov atd. nechtějí ani slyšet. Ještě nám nenapsali, ačkoli sjezd byl už 18. března; dopadnou u nás po zásluze. — Ravennská sekce nám napsala, ohlásila vstup do Internacionály, ale salva la propria autonomia**; jednoduše jsem se jich zeptal, zda uznávají naše stanovy nebo ne.[525]

Právě jsem se z hromady novin, které mi došly, dověděl, že Pezza a Testini v Miláně byli také uvězněni (kolem 30. března).

Oběžník generální rady o Bakuninovi a jeho lidech[426] je v tisku a měl by být hotov koncem příštího týdne. Ihned Vám ho pošlu. Všechno je tam řečeno velice otevřeně, způsobí to pekelný povyk.

Počítám, že noviny Vám pošlu asi zítra, „Gazzettino Rosa" a některé jiné italské věci, a vůbec všechno, co se mi podaří sehnat.

V Zaragoze se 8.—11. dubna konal neveřejný španělský sjezd, na němž naši lidé porazili bakuninovce.[457] Teď se ukazuje, že ve Španělsku existovala Aliance socialistické demokracie[165] pod Bakuninovým vedením jako *tajná společnost* klidně dál uvnitř Internacionály — tajná společnost namířená nikoli proti vládě, ale proti mase dělníků! Mám všechny důvody k domněnce, že v Itálii je tomu také tak; jaké zkušenosti máte Vy v této věci?

Vyjde-li Vám to snad ve Španělsku s místem, které měl pro Vás vyhlédnuté Becker***, ihned mi o tom dejte vědět, abych Vám tam mohl dát doporučení na naše lidi. To místo bude zřejmě v Kata-

* Viz tento svazek, str. 495.
** při zachování své autonomie.
*** Johann Philipp Becker.

lánsku, které je jedinou průmyslovou provincií ve Španělsku, a tam byste mohl být hodně užitečný, neboť dělnictvo je tam sice dobré, ale svůj list (barcelonskou „La Federación“) i nejvlivnější místa nechává v rukou bakuninovců.

V Turíně teď vychází jediný list „L'Anticristo“, něco jako týdenní „Gazzettino Rosa“. Jinak existují ještě „La Plebe“ v Lodi, „Il Fascio Operaio“ v Bologni a „L'Eguaglianza“ v Girgenti*, všechny ostatní italské listy jsou vyřízeny. Podle zkušeností z jiných zemí mi bylo už dávno jasné, že to tak musí dopadnout. Pár lidí, kteří stojí v čele, toho moc nesvede, a v Itálii jsou masy ještě příliš zaostalé, aby mohly udržet při životě tolik listů. Vytrhnout masy z mazziniovských bludů si vyžádá ještě dlouhou a trpělivou práci a na vyšší teoretické úrovni, než jsou s to jí dát bakuninovci.

Vřelý dík za milánskou adresu. Nebylo by dobré, kdybyste tomu člověku** napsal nejprve Vy a požádal ho, aby zprávu o současném stavu Internacionály v Miláně poslal nejprve Vám, Vy byste ji pak mohl poslat mně a já bych mu na ni odpověděl? Nynější dopisující tajemník je M. Gandolfi, tedy jeden z bakuninovců.

Zas mi hodně brzy napište, a hlavně o tom, na jakou práci si ve svém oboru troufáte, abych mohl podniknout patřičné kroky.

Se srdečným pozdravem

Váš

B. E.

Ze všech nejlepší je ta adresa, na kterou mi píšete (adresa na Vašem düsseldorfském dopise).
23. dubna 72.

Poprvé otištěno v časopise „Die Gesellschaft“, čís. 11, Berlín 1925

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Dnešní název: Agrigento.
** Francesku Danielimu.

177

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

Londýn 23. dubna 1872

Milý Liebknechte,

blahopřejeme Vám všichni k Vašemu vystoupení před soudem[322]. Po brunšvickém procesu bylo třeba, aby se té sběři jednou někdo postavil čelem, a to jste správně udělali. Jediné, o čem jste mohli pomlčet, byla zmínka o 1000 členech Internacionály.[526]

Tady v Anglii jsou porotci přes noc pod zámkem anebo jsou pod ochranou stráže uvězněni v hotelu, aby nemohli přijít s nikým do styku; na procházku je vodí v doprovodu stráže a v neděli do kostela, chtějí-li tam jít, právě tak. Jen u procesů, jako byl Tichbornův, kde to nebylo možné, protože trval strašlivě dlouho (105 dní), se dělá výjimka, ale porotci jsou přesto nepříjemně omezováni.[527]

Na článek „*Concordie*" Marx odpoví,[528] jakmile si porovná „Times" z roku 1864.

Tvůj dopis je v „Eastern Post"[529], jestli vyšel v „Morning Post", se nedá zjistit, protože tu ten list nikde není k mání — čítárny, kde by něco takového měli, *tu totiž už nejsou*. „Eastern Post" posíláme pravidelně do všech koutů světa, takže se dopis touto cestou rozšíří mnohem víc — a mezi těmi *pravými lidmi* — než v jiných listech.

Vůbec nepochybujeme o tom, že rozsudek se *musí* zrušit. Takové nezákonnosti jsou od dob procesů s demagogy[86] něco neslýchaného. Vždyť ani nacionálně liberální buržoazii nemůže prospět vytváření takových precedenčních případů, a velmi pochybuji, že by se Bismarck, který si teď bere na paškál malé státy a chce je zdiskreditovat, odvážil něčeho takového v Prusku.

V anglickém tisku jsem toho o procesu moc neviděl — musím číst tolik zahraničních listů, že mohu číst jen „Daily News", a musíš uvážit, že od té doby, co se objevil penny press[530], si člověk nemůže *nikde* noviny přečíst, ledaže si je sám koupí. Článek z „Daily News" přikládám, může se Vám hodit.

Účet za stanovy[531] jsem dal Marxovi, peníze pošleme při první příležitosti.

Blanquiho fotografii se mi dosud nepodařilo sehnat, Francouzi jednu mají, ale nepůjčí ji, a tady se žádná neseženе.

Přikládám stvrzenku na 6 říšských tolarů pro uprchlíky.

Poslat Vám nahonem úvod k „Manifestu", to nejde.[260] K tomu je nutné prostudovat socialistickou literaturu za posledních 24 let, aby se mohl III. oddíl doplnit na soudobou úroveň. Tohle se tedy musí odložit na některé pozdější vydání, ale maličkou „předmluvu" pro separátní vydání Vám pošleme, a to zatím stačí.

To, co říká Scheu* o Belgičanech, je zčásti správné, stejně ti chlapi nikdy za moc nestáli, a teď ještě za míň než kdy jindy. Poslali jsme tam člověka, který nám brzy podá přesnou zprávu. Scheuovy závěry jsou rozhodně nesprávné — masa těch lidí nikdy nebude pana Hinse (který je prostřednictvím své ruské ženy do jisté míry svázán s Bakuninem) a Steense (jehož ctižádostivost ho může svést k hloupostem) tak daleko následovat. Zvlášť když v ostatních zemích spějeme rychle kupředu. Na španělském sjezdu v Zaragoze naši lidé bakuninovce porazili.[457]

Co se týče Cuna, vedl si v Miláně nanejvýš statečně, a to, co mi o svých osudech napsal, je naprostá pravda, i italský tisk to potvrzuje.** A už vůbec nepochybuji o tom, že s ním během cesty — když byl předtím nevinně a jen kvůli Internacionále v Bavorsku vyhozen a ponechán bez peněz a bez pomoci, lidé v různých místech jednali velmi *hrubě*. Asi si dělal poněkud mladické představy o podpoře, s níž se setká, ale Vy byste své peníze použili líp, kdybyste je rezervovali pro *takové* lidi, než když je vydáváte na flákače a lumpy *jako Rüdt atd.*, o nichž sami píšete dopisy toho druhu, jaké byly čteny za procesu („Volksstaat" je bohužel neuveřejnil — jako

* Heinrich Scheu.
** Viz tento svazek, str. 499.

by to něco pomohlo!). Ale ovšem, Cuno nebyl z těch, kdo patřili ke „stranickému" cechu, a neměl tedy vůbec právo dostat se do šlamastyky! Kdybych měl peníze, určitě bych mu je poslal, spíš než komukoli jinému.

Oběžník generální rady proti bakuninovcům[426] vyjde zřejmě už příští týden, bude vytištěn francouzsky. Taky teď brzy vyjde 1. sešit Marxova druhého vydání[435], ale nemluv o tom, dokud Ti o tom Marx nenapíše nebo dokud to nevyjde. Ruský překlad[399] — velmi dobrý — už vyšel a francouzský[126] je v tisku.

Přikládám:

1. Stvrzenku na 6 tolarů
2. 3 výstřižky z „Eastern Post", zasedání generální rady atd.
3. 1 výstřižek o oslavě 18. března[511]
4. 2 irské dokumenty
5. naši odpověď na parlamentní debatu*
6. článek „Daily News" o Vašem procesu[532],

tedy celkem *devět kusů.*

Pošta už zavírá. Pozdravuj srdečně Bebela a hlavu vzhůru; v base Vás ještě nemají. Postarejte se ale, aby se řádně prodávaly známky — a nejen v Lipsku; na příštím kongresu *budeme velice přísní.*

Srdečné pozdravy rodině.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Prohlášení generální rady Mezinárodního dělnického sdružení ke Cochranovu vystoupení v Dolní sněmovně".

178

Marx Johannu Georgu Eccariovi

do Londýna

[Londýn] 3. května 1872

Milý Eccarie,

zřejmě ses zbláznil, a protože si zatím myslím, že Tě ten záchvat přejde, jistě mi dovolíš, abych Tě zatím netituloval ani sire, ani pane, ani domine, a abych Ti také napsal německy, a ne anglicky.[533]

Pokud jsi spolu s němčinou nezapomněl také všechno ostatní — a v tom případě Ti mohou napomoci zápisy z generální rady — vzpomeneš si, že všechny spory, které jsem tu měl s Angličany od založení Internacionály až do poslední konference*, plynuly prostě z toho, že jsem byl vždycky na Tvé straně[534] — nejprve v záležitosti „Commonwealthu" proti Odgerovi, Cremerovi, Howellovi atd., pak proti Foxovi, s kterým jsem se hodně přátelil, a konečně proti Halesovi, když jsi byl generálním tajemníkem.

Docházelo-li tedy později ke kolizím, bylo by třeba vypátrat, *kdo* k nim dal podnět. Já jsem Tě napadl jen dvakrát.

Poprvé kvůli předčasnému uveřejnění rezolucí konference**, což, jak sám víš, bylo z Tvé strany porušením povinností.[535]

Podruhé kvůli poslední aféře s Amerikou, kde jsi nadělal spoustu zlé krve.[536] (Nepřihlížím k tomu, že se mi Tvou zásluhou nadávalo v americkém tisku, za podpory Karla Heinzena a spol. Tyhle jejich nadávky jsou mi právě tak lhostejné, jako mi byly lhostejné jejich veřejné i soukromé chvalozpěvy.)

* Do londýnské konference Internacionály roku 1871.

** K. Marx a B. Engels, „Rezoluce konference delegátů Mezinárodního dělnického sdružení, konané v Londýně od 17. do 23. září 1871".

Ale Ty si, jak se zdá, představuješ, že když děláš chyby, musí Ti člověk skládat poklony, místo aby Ti říkal pravdu jako každému jinému. Ten Gregoryho nesmysl Ti dám zítra večer.[537] Dnes musím udělat najednou francouzské a německé korektury*, a nemám tudíž čas prohlížet americké papíry.

Co se týče mé „obžaloby“[538], omezím se prostě jen na to, abych dokázal, žes byl 1. naprosto v neprávu, dokonce i kdyby Tvé stížnosti byly odůvodněné, když jsi psal *v tak rozhodující chvíli* do New Yorku takovou formou, jak jsi to udělal; 2. že Tvé obvinění na adresu generální rady, že zatajila dokumenty, je naprosto nepodložené. Voilà tout.

Nakonec Ti dám dobrou radu. Nevěř tomu, když Tvoji staří osobní a straničtí přátelé považují za svou povinnost vystupovat proti Tvým vrtochům, že Tě mají či budou mít méně rádi. A na druhé straně si nemysli, že ta malá klika Angličanů, kteří Tě potřebují pro jisté účely, jsou Tvoji přátelé. Kdybych chtěl, mohl bych Ti dokázat opak.

Buď tedy zdráv. Poněvadž mám pozítří narozeniny, nechtěl bych je prožívat s vědomím, že jsem ztratil jednoho ze svých nejstarších přátel a ideových druhů.

S bratrským pozdravem

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* prvního dílu „Kapitálu“.

179

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

Londýn 7. května 72

Milý Liebknechte,

teď vidím, z čeho pramení celá Vaše nedůvěra vůči Cunovi*; dívali jste se na něj jako na Beckerova** agenta, jehož posláním je navrátit německou Internacionálu do lůna mateřské ženevské sekce***. Bylo to úplně zbytečné. Kdybyste se, ještě když byl Cuno v Saské Kamenici†, nebyli chovali k Internacionále tak platonicky, byl by do ní vstoupil *už tam;* v Miláně, protože neměl naši adresu, se obrátil na jediného, koho znal: na Beckera. Becker ho přijal a pak *ho odkázal na nás.* Poněvadž měl tedy Becker kdysi chutě naoktrojovat si Německo a poněvadž si možná ještě tu a tam zaintrikuje, proto musíš hned podezřívat každého dobrého chlapíka, který byl volky nevolky nucen obrátit se na Beckera, když Vy sami jste nic udělat nechtěli! Báchorkám, o kterých mluvíš, nevěřím, dokud mi je někdo nedokáže; Vašim korespondentům v Norimberku atd. důvěřuji mnohem méně než Cunovi, který mi ještě nikdy neprášil, ale vždycky informoval tak správně jako málokdo. Cunův otec je pruský úředník v Düsseldorfu, a když k němu Cuno přišel, rovnou ho vyhodil; teď sedí tady a nemá co do úst. Majetkové poměry starého a jeho vlastní — to je ovšem něco docela jiného.

Přikládám Lafarguův článek z „Emancipación", někdo tam

* Viz tento svazek, str. 504–505.
** Johanna Philippa Beckera.
*** Viz tento svazek, str. 514.
† Dnešní Karl-Marx-Stadt.

jistě bude umět natolik španělsky, aby jej přeložil.[539] Lafargue ve Španělsku pracuje hodně a velmi obratně, od něho byl i příspěvek v „Liberté" o sjezdu v Zaragoze; *nezapomeňte otisknout druhý příspěvek, který je v minulé „Liberté"* a v němž odhaluje tajné intriky bakuninovců a líčí skvělé vítězství, které tam nad nimi dobyli naši lidé.[540] To je rozhodující rána tomu zabedněnci Bakuninovi. „Emancipación" je teď *nejlepší* list, jaký máme. Tihle bakuninovci jsou hlupáci. Španělé mají velmi dobrou organizaci, která se právě v posledním půl roce skvěle osvědčila, a teď přijdou tihle blázni a věří, že se jim frází o autonomii podaří svést lid k tomu, aby tuto organizaci prakticky rozpustili.

Měl bys víc využívat „Eastern Post"; věci, které tam sdělujeme, jsou přece jen zajímavější než doktrinářsko-juristické žvásty pana Acollase o nejlepší možné ústavě.[541]

Pořád si ještě myslím, že rozsudek bude zrušen. Za prvé se napáchalo dost formálních chyb, a za druhé vyvolal proces přece jen příliš velký skandál.[322] Bismarck přijde jistě na to, že se tentokrát příliš unáhlil a že mu zrušení rozsudku prospěje víc, než když jej schválí.

Pokud vím, Stefanoni Tvůj dopis* neotiskl. Nedostal jsem všechna čísla „Libero Pensiero"; a Tvůj dopis přišel bohužel do Itálie právě ve chvíli, kdy *všechny* naše listy, jimž jsem jej poslal, naráz přestaly vycházet. Co se týče Büchnera, stačí, když jen nahlédneš do jeho poslední, údajně socialistické slátaniny, abys poznal závist a zášť, kterou tenhle mrzák chová vůči Marxovi, z něhož opisuje a kterého překrucuje, aniž by ho vůbec citoval. A stejně si myslím, že to *on* nakukal Stefanonimu celý ten nesmysl. Ale s *Tebou* je zadobře, stejně jako Malon a mnoho jiných, kteří nás k smrti nenávidí.

Posílám Ti dnešní „Daily News", v nichž je krásně vylíčeno, jak se zachovali němečtí profesoři a studenti v Alsasku a jak je Alsasané přijali. Je připojena charakteristika německého studenta. Oba příspěvky jsou od téhož majora Forbese, který byl se Sasíky před Paříží a oplýval tehdy chválou německých důstojníků a vojáků; straní

* Viz tento svazek, str. 772–773.

tedy spíš *Němcům*. Těchto vylíčení reprezentantů „německé vzdělanosti" bys měl využít, ukazují názorně, jak ošumělá je tato „vzdělanost" buržoazie a jak směšní jsou teď její oficiální nositelé.[542]

Jakmile budu mít trochu času, napíšu Ti článek o bytové nouzi a proti absurdním proudhonovským historkám, které se na toto téma objevily v řadě článků ve „Volksstaatu".[543]

Naše odpověď Jurským[426] je pořád ještě v tisku. Čert aby vzal všechny družstevní tiskárny.

O kongresu *není* co psát. *Kde* se bude konat, lze určit až v poslední chvíli.[486] *Že* bude, to víš.

Zatčení našich lidí v Dánsku nám mimořádně pomůže a zatčeným příliš neublíží.[544] Dánsko není Sasko. Bohužel nevím, *kdo* byl zatčen, a musím tedy přerušit korespondenci.

„Emancipación" přináší teď pravidelně výňatky z „Volksstaatu", obstarává to Laura, hleď tedy, aby se tam Váš list pravidelně posílal.

V Belgii nechala bruselská federální rada všechno plavat; dva pořádní lidé, které tam máme, nemají dost energie, aby zakročili, dělníci v provinciích jsou mnohem lepší, ale nejprohnilejší půda je v Bruselu, a dokud tam bude centrum, stěží se dokáže něco pořádného. Hins odešel do Verviers, a od té doby je „Liberté" daleko přístupnější; to je *jediný* zisk.

Vyřiď srdečné pozdravy své ženě a Bebelovi. Že se Jenny Marxová zasnoubila s Longuetem, už asi víš. První sešity II. vydání[435] a francouzské vydání[126] „Kapitálu" vyjdou v těchto dnech, korektura tu už byla.

Tvůj
B. E.

To, co říká Lafargue o Büchnerovi, je samozřejmě nesmysl; o takových detailech není přesně informován.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I. (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

180

Engels Theodoru Cunovi

do Seraingu

[Londýn] 7. [—8.] května 72

Milý Cuno,

je naprosto správné, že píšete ve své záležitosti Bismarckovi, i kdyby to bylo jen proto, abyste ho donutil zkompromitovat se a abyste dal Bebelovi příležitost jít s tím před říšský sněm.* — „Eastern Post" se zprávou o zasedání generální rady, kde jsem vylíčil Váš případ**, jste už jistě dostal, odesílal jsem ji odsud 2. t. m.; jistě jste dostal i noviny, které jsem Vám poslal 24. a 27. dubna. O paličském komplotu jsem rovněž informoval, ale ve zprávě, kterou Vám pošlu zítra, se o tom referuje velice špatně, jako obvykle, když ty věci neformuluji sám.[545]

Napsal jsem o Vás jednomu příteli do Manchesteru[12], předáku bavlny, ten pro Vás určitě udělá všechno, co bude moci. Bývá teď bohužel v Manchesteru jen dvakrát týdně, neboť zbytek času, ještě asi 4 týdny, musí strávit na venkově, v továrně svého otce, a dokud se definitivně nevrátí, nemůže pro Vás moc udělat. Navíc máme smůlu, že jiný můj přítel, technický poradce, který má spoustu známostí, odjel právě teď na dva měsíce do Německa. Nebudu-li Vám tedy zpočátku moci oznámit nic příznivého, vysvětlete si to laskavě těmito příčinami.

Tajná bakuninovská společnost ve Španělsku je naprosto zaručený fakt; ze zprávy bruselské „Liberté" o sjezdu v Zaragoze, kterou v těchto dnech asi najdete ve „Volksstaatu" (*druhá* zpráva),

* Viz tento svazek, str. 499—450.
** „O pronásledování člena Internacionály Theodora Cuna".

se o tom dovíte bližší podrobnosti.[540] Naštěstí tam nejlepší lidé brzy postřehli, že zájmy tohoto tajného podniku a zájmy Internacionály nejsou nikterak totožné, a poněvadž měli na mysli především Internacionálu, změnili ihned svůj postoj a zůstali v tajné společnosti jen proto, aby ji měli pod dohledem a ochromili její činnost. Jeden z těchto lidí* tu byl jako delegát na konferenci[312] a přesvědčil se, že všechno, co mu tam namluvili o intrikách, diktatuře generální rady atd., jsou hloupé žvásty. Brzy nato přišel jeden z našich nejlepších lidí** — napůl Francouz, napůl Španěl — do Madridu, a tím byla věc rozhodnuta. Španělé mají docela znamenitou organizaci, na kterou jsou právem hrdi a která se právě v posledním půl roce výtečně osvědčila —, a teď přišli ti oslové z Bakuninovy Aliance na zaragozský sjezd[457] a požadovali, aby Španělé celou tu organizaci ochromili a podlomili její působnost, jen kvůli „autonomii sekcí"! Všechno, co předhazovali jurští bloudi generální radě, všechny požadavky, které vůči ní měli, anulování všech plných mocí, které jí byly postoupeny, zredukování generální rady na pouhé korespondenční byro — toho všeho použili tihle lidé ve Španělsku vůči španělské federální radě. Španělští dělníci se těm doktrinářům pochopitelně vysmáli a jednohlasně jim nařídili, aby dali pokoj. To je nejtvrdší rána, jakou Bakunin dosud dostal — se Španělskem určitě počítal —, a následky v Itálii na sebe nedají dlouho čekat.

Ani na okamžik nepochybuji o tom, že táž tajná organizace existuje i v Itálii, i když možná ne tak disciplinovaná jako ve formalistickém Španělsku. Za nejlepší důkaz toho považuji skoro vojenskou přesnost, s níž se i tam ze všech koutů země vykřikuje vždycky naráz totéž *shora* dané heslo. (Notabene, jsou to lidé, kteří neustále vůči masám a Internacionále hlásají princip *dal basso all'alto!****) Že jste nebyl do věci zasvěcen, je pochopitelné, vždyť i z bakuninovců se do téhle esoterické společnosti připouštějí jen *vůdci*. Mezitím docházejí z Itálie jednotlivé lepší symptomy. Ferrarští se podvolili, uznali stanovy a organizační řád a poslali své vlastní stanovy

* Anselmo Lorenzo.
** Paul Lafargue.
*** *zdola nahoru.*

ke schválení*, což je však v naprostém rozporu s heslem vydaným bakuninovci. Zatraceně obtížné ale v Itálii je dostat se do přímého kontaktu s dělníky. Všude se vecpali ti zatracení bakuninští doktrinářští advokáti, doktoři atd. a chovají se jako rození zástupci dělníků. Tam, kde se nám podaří prorazit tuto umělou přehradu a navázat kontakt přímo s masami, tam všechno dobře dopadne a brzy se urovná, ale protože nám chybějí adresy, skoro nikde to nejde. Proto by bylo bývalo tak důležité, kdybyste byl mohl zůstat v Miláně a občas, později, navštívil podle potřeby to či ono město; mít tak v hlavních místech jednoho či dva pořádné chlapy, byli bychom s celou tou pakáží za půl roku hotovi.

O španělské policii Vám mohu říci jen to, že je podle všeho nesmírně hloupá a že vůbec nepostupuje jednotně. Např. jeden z našich nejlepších lidí v Madridu** měl být na rozkaz ministra vnitra*** vypovězen, madridský guvernér prohlásil, že ne — a on tam klidně zůstal.

8. května. Když jsem dopsal sem, dostal jsem Váš dopis ze Seraingu. Tu historku s pruskou policií nechápu.[546] Policie Vám nemohla *absolutně nic udělat*, ledaže byste jí byl poskytl záminku k soudnímu stíhání, čehož jste se však jistě vyvaroval. Nemohl Váš pan otec nastrojit takovou komedii, aby se zbavil syna, který mu tam byl nepohodlný?

V každém případě Vám v tomto dopise posílám 50 fr. v bankovkách, podrobný popis na konci. Adresy do Seraingu nemám, ale napíšu hned Césaru De Paepovi, Hôpital St. Jean, Brusel (člen belgické federální rady), aby Vám nějaké poslal, a rovněž Alfredu Hermanovi, 57 Mont St. Martin, Liège (je-li ještě v Lutychu, nevím). Nedostanete-li brzy dopis od De Paepa, napište mu a odvolejte se na mne. Pojedete-li do Lutychu, vyhledejte Hermana, pro kterého Vám přikládám pár řádek[12], ten Vám bude moci dát všechno; bude to tak lepší, než kdybych posílal dopis poštou, možná že tam už není — však to tam nemáte daleko. Kdyby na poště otevřeli nedoručený dopis, mohlo by Vás to prozradit.

* Viz tento svazek, str. 519.
** Paul Lafargue.
*** Matea Sagasty.

Na Beckera* Vám příště prozradím poněkud komické tajemství.

Do té doby upřímně

Váš

B. E.

Dopis Hermanovi je třeba odevzdat pouze *jemu osobně!* Také on bydlí s rodičemi a sourozenci, kteří jsou reakční.

8. května večer. — Poněvadž jsem kvůli cestě do města, kam jsem musel pro přilož. 50 frank. bankovku Francouzské banky (datovanou 11. října 1871, čís. 2 648 626, vlevo nahoře 626, vpravo nahoře Z 106), nestačil poslat tenhle dopis doporučeně, což je kvůli penězům nutné, mám ještě čas vylíčit Vám tu historku s Beckerem, která znovu dokazuje, v jak veliké míře se světové dějiny skládají z malých pletich. Starému Beckerovi uvízly z dávno minulých časů v hlavě jeho organizační představy, které patří do doby *před* rokem 1848: drobné spolky, jejichž předáci mezi sebou udržují více či méně organizované spojení, aby dávali celému hnutí společný směr, příležitostně troška konspirace atd. —, a k tomu představa pocházející z týchž dob, že ústřední německý orgán musí sídlit *mimo* Německo. Když pak byla založena Internacionála a Becker to vzal do rukou mezi Němci ve Švýcarsku atd., zřídil v Ženevě sekci, která se pozvolna, tím že zakládala nové sekce ve Švýcarsku, Německu atd., proměňovala v „mateřskou sekci skupiny německy mluvících sekcí" a činila si nárok na vrchní vedení nejen ve vztahu k Němcům ve Švýcarsku, Americe, Francii atd., ale i vůči Německu a Rakousku. Byla to až do posledního písmene metoda staré revoluční agitace z doby před 48. rokem, a pokud spočívala na dobrovolném podřízení sekcí, nebyl důvod proti ní něco namítat; jenže dobrák Becker zapomněl, že pro tak malé prostředky a cíle bylo celé založení Internacionály příliš velkolepé. Nicméně Becker a jeho lidé *přece jen něco udělali* a vždycky se přímo a otevřeně hlásili k Internacionále jako její sekce. —

Mezitím se vyvinulo dělnické hnutí v Německu, vymanilo se

* Johanna Philippa Beckera.

z pout lassallovství a pod Bebelovým a Liebknechtovým vedením se v *zásadě* vyslovilo pro Internacionálu. Byla to příliš velká věc a měla příliš velký samostatný význam, než aby bylo možné uznávat řízení ženevské mateřské sekce; němečtí dělníci konali své vlastní sjezdy a volili své vlastní orgány. Ale postoj německé dělnické strany k Internacionále se nikdy zcela nevyjasnil. Její vztah zůstával čistě platonický, skutečné členství ani jednotlivců neexistovalo (až na jednotlivé výjimky) a vytváření sekcí bylo zákonem zakázáno. Tak došlo v Německu k tomu, že si činili nároky na *práva* plynoucí z členství, ale od *povinností* se distancovali, a teprve od londýnské konference trváme na tom, aby plnili také své povinnosti.

Chápete tedy, že musela nejen vzniknout jistá řevnivost jednak mezi vůdci v Německu a jednak mezi ženevskou mateřskou sekcí, ale že také muselo nevyhnutelně dojít i k jednotlivým konfliktům, zejména kvůli placení příspěvků. Jak *autoritářsky* si tu, jako vždycky, počínala generální rada, vidíte z toho, že se o celou věc vůbec nestarala a nechala jedny i druhé, ať si to vyřeší po svém. Obě skupiny mají v něčem pravdu a v něčem ne. Becker přikládal od počátku Internacionále značný význam, chtěl však užívat dávno zastaralé formy; Liebknecht atd. mají pravdu v tom, že němečtí dělníci se chtějí spravovat sami a nechtějí, aby je spravovalo nějaké pokoutní koncilium v Ženevě; ve skutečnosti se však snažili podřídit Internacionálu svým specificky německým cílům a využít ji pro svoje zájmy. Generální rada by zasáhla jedině na výzvu obou skupin anebo v případě vážného konfliktu.

Liebknecht Vás pak očividně považoval za Beckerova agenta, který cestuje v zájmu ženevské mateřské sekce, a *proto* všechna ta nedůvěra, s níž Vás, jak se zdá, přijal. Je taky ještě jedním z osmačtyřicátníků a přikládá takovým lapáliím větší důležitost, než zasluhují. Buďte rád, že jste tu dobu sám neprožil — nemyslím první revoluční rozmach od února až do červnové bitvy — ten byl velkolepý —, ale demokratické buržoazní pletichy od června 1848 a následující emigraci z let 1849—1851 —, teď je hnutí přece jen neskonale velkolepější.

To Vám doufám vysvětlí, proč jste byl v Lipsku tak přijat.

Takovým maličkostem nesmí člověk přikládat žádnou důležitost, jsou to věci, které se časem vyřeší samy sebou. Setkáte-li se s belgickými členy Internacionály, budete možná také rozčarován. Především si o těch lidech nedělejte žádné velké iluze. Jsou to velmi dobré duše, ale věc zabředla dost hluboko do jistého šlendriánství, a fráze platí víc než věc sama. S velkými slovy o autonomii a autoritářství si i v Belgii získá člověk široké publikum. Nu, uvidíte sám.

Váš věrný

B. E.

Poprvé otištěno v časopise „Die Gesellschaft", čís. 11, Berlín 1925

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

181

Engels Johannu Philippu Beckerovi

do Ženevy

Londýn 9. května 72

Milý Beckere,

Váš návrh uspořádat kongres v Ženevě má hodně do sebe a zde se velmi líbí, ale teď se přirozeně nedá nic rozhodnout, vždyť poměry se mohou každým dnem změnit. Zatím, abychom o tom mohli s konečnou platností rozhodnout, musíme vědět, jak to tam vypadá a jestli bude možné, abyste si mezi švýcarskými delegáty *zajistili* kompaktní a spolehlivou většinu. Páni z Aliance[165] podniknou všechno, aby si starými triky jako v Basileji zajistili většinu; Jurští pošlou zástupce fingovaných sekcí; Italové, s výjimkou Turína, pošlou *samé* Bakuninovy přátele, dokonce i z Milána, kde se tihle lidé po Cunově vypovězení* zase vzmohli; Španělé budou rozděleni, v jakém poměru, to se ještě neví. Německo bude jako obvykle zastoupeno slabě, Anglie rovněž, Francie jen několika tamějšími emigranty a snad několika odsud, Belgičané jsou velmi nespolehliví, takže se bude ještě muset vyvinout velké úsilí, aby se zajistila *výrazná* většina; neboť mít slabou většinu by bylo stejně špatné jako nemít žádnou, a hádka může hned začít zase od začátku. Napiš nám tedy, jak to vypadá s Vámi a s těmi v německém Švýcarsku, a to naprosto otevřeně, abychom se nepřepočítali.

Cuno musel utéci před policií i z Düsseldorfu a je teď v Seraingu u Lutychu.

Wegmann je v Manchesteru, ale než se rozhoupal, poměry se

* Viz tento svazek, str. 499.

změnily, obchody jdou hůř a o práci je bída. Přesto se snažím, aby brzy nějakou dostal. Marx Tě srdečně pozdravuje.

Tvůj věrný
B. Engels

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

182

Engels Dělnickému spolku

do Ferrary[547]

(Záznam)

[Londýn] 10. května [1872]

Schváleno na zasedání ze 7. května 72.

Potvrzení oznámeno, protože zachování autonomie se tímto dopisem dostatečně kvalifikuje. Přislíbeno poslat všechny naše publikace.

Požádat o zprávu, jaká je síla, postavení atd.

Oznámení, že generální rada se bude brzy zabývat přípravami na kongres a že kongres se bude konat v září.[486]

Ferrara 27. dubna 72
Ferrarská sekce.

Odpovězeno 10. května

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinënija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

183

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

Londýn 15. [—22.] května 72

Milý Liebknechte,

díky za dopis z Verviers.[548] Potvrzuje i jiné naše informace, a pokud jde o Hinse, rádi se dovídáme, že jeho záliba pro „*Neuer*"* vyzařovala nejen z „Liberté", ale že byla i přímo vyslovena. Když už se stal Hins prostřednictvím své ženy bakuninovcem, pak je v tom naprosto důsledný. Dobře, že se všichni darebáci stahují do houfu.

Eccariovi jsem sdělil to, co se ho týkalo, načež mi odpověděl: Vyřiď Liebknechtovi, že až mi odpoví na můj dopis z loňského července, budu se s ním zase bavit o korespondenci. — To, o čem Ti píše Sorge,[549] je v dané chvíli předmětem obvinění proti Eccariovi, který tu vzhledem ke své ustavičné indiskrétnosti ztratil hodně vlivu.

O místě konání kongresu se teď samozřejmě nedá ještě rozhodnout.[486]

Jsem rád, že se „Volksstaat" tak dobře prodává.[550] Jakmile mi dovolí čas, budu psát články častěji, ale nemáš vůbec představu, jak jsme uštvaní, neboť Marx, já a ještě 1 nebo 2 další musíme dělat *všecko*.

Předmluvu k „Manifestu" uděláme co nejdřív.[260] Marx má spoustu práce s francouzským překladem[126], na začátku je toho třeba hodně změnit. K tomu ještě korektura 2. německého vydání.[435]

* „Neuer Social-Demokrat".

Článek o bytové nouzi[543] bude hotov dnes nebo zítra.

Jurská federace vydává svinský plátek: „Bulletin de la Fédération jurassienne", předplatné u Adhémara Schwitzguébela, Sonvilier, Jura Bernois, 4 fr. za rok, 2 fr. za pololetí. Měli byste ho brát a dát mu čas od času na frak, je to Bakuninův „Moniteur". V posledním čísle přímo denuncují španělské policii Lafargua, který žije v Madridu pod cizím jménem.[551]

Přikládám výstřižek z „Eastern Post"[552] — patrně Ti pošlou *první* vydání, v němž díky Halesově lenosti jako vždycky to hlavní chybí. Je-li tomu tak, napiš mi pár řádek pro vydavatele, aby Ti posílal *druhé* vydání. Jinak se nic nedovíš. Obsah mého sdělení o zaragozském sjezdu[457] je sice docela v pořádku, ale Lafargue nám zapomněl oznámit, že se zároveň přijalo usnesení, jímž se uznávají a přijímají rezoluce *belgického* sjezdu (z 25. prosince 1871)[442]. Takže tedy vítězství nebylo rozhodně tak úplné, jak nám je vylíčil. Čekám ještě na podrobnosti o tomto posledním usnesení.

Že Aliance[165] existovala dál jako tajná společnost přinejmenším ve Španělsku, je dokázáno a přiznáno — byli v ní naši vlastní lidé, poněvadž si myslili, že to tak prostě musí být. To je pro pana Bakunina velice ošklivá záležitost.

Nezapomeň uveřejnit Lafarguův **2.** příspěvek o zaragozském sjezdu z „Liberté".[540] Jurské to úplně rozzuřilo, ve svém posledním čísle otevřeně napadají Lafargua, mne, Marxe a Serrailliera. Ale o *tajné společnosti*, která tam byla odhalena, jsou zticha jako myšky. *To je jejich slabá stránka*, a proto se ta věc musí co nejvíc rozšířit. Jsem přesvědčen, že tahle tajná organizace Aliance existuje i ve Švýcarsku a v Itálii, ale bude těžké sehnat důkazy. Příští číslo „Égalité" přinese Lafarguovo prohlášení proti Jurským.

22. května. Za tu dobu jsem napsal přilož. článek o bytové otázce. Tvůj proudhonovec* bude spokojen.

Kvůli mému „Postavení dělnické třídy" napíšu Wigandovi.[553] *Do* uspořádání kongresu o tom však nemůže být ani řeči, mám plné ruce práce.

„Deutsch-Französische Jahrbücher" už nejsou, leda snad

* Arthur Mülberger.

v antikvariátu, to sis přece mohl spočítat na prstech. Stejně „Bída filosofie" (i když se tu možná ještě nějaké najdou v Paříži u Viewega, Frankova nástupce). Vydat články[554] máme už dávno v plánu, ale to chce taky čas. Pan Knapp najde dostatek poučení v „Kapitálu"; až se jím prokousá, bude snad vědět, jestli patří k nám nebo ne, a když to přesto vědět nebude, pak mu nepomohou ani všichni svatí. Celá podstata věci tkví ve II. a III. kapitole „Kapitálu", a nejprve si musí ujasnit tohle, než se bude chtít pustit do něčeho jiného.

Tvé přání objasnit věci kolem Proudhona zatím dostatečně uspokojí přil. článek.

Přikládám zprávu z „Eastern Post" o Španělsku*, kterou jsi zřejmě ještě nedostal, prosím, abys ji *neuveřejňoval*. Byla vypracována na základě dopisů, ale poněvadž si Jurští druhé usnesení sjezdu vykládají ve svůj prospěch,[555] a v každém případě Lafargue své první vítězné zprávy poněkud přehnal, je žádoucí, aby zpráva *neobíhala* pod hlavičkou generální rady, proto ji také neposílám do Itálie a do Španělska.

Podívám se teď, co se dá udělat s předmluvou k „Manifestu".[260] Marx je ve městě, prověřuje citát z „Concordie"; ti pánové se budou divit.[528]

Srdečné pozdravy a přeji brzké zrušení rozsudku.

Tvůj
B. E.

Jaké je stanovisko hamburského „výboru"[489] k Internacionále? Musíme si teď v té věci zjednat jasno, a to rychle, aby mohlo být Německo na kongresu řádně zastoupeno. Jsem nucen Tě poprosit, abys nám už konečně jednou nalil čistého vína o tom, jak to u Vás vypadá s Internacionálou.

1. Kolik známek se rozprodalo a přibližně do kolika a do *kterých míst*. Těch 208, které vyúčtoval Fink,[556] přece není všechno?

2. Hodlá Sociálně demokratická dělnická strana poslat své

* „Záznam Engelsovy řeči o zaragozském sjezdu".

zástupce na kongres, a jestliže ano, jak se chce předem dohodnout s generální radou, aby se nemohla popírat platnost jejích mandátů na kongresu? K tomu je třeba, aby se a) opravdu výslovně, ne jen *obrazně* prohlásila za německou federaci Internacionály a b) aby *jako taková* ještě před zahájením kongresu zaplatila svůj příspěvek. Začíná to být vážné, a my musíme vědět, na čem jsme. Jinak nás donutíte, abychom jednali na vlastní pěst a pokládali Sociálně demokratickou dělnickou stranu za cizí a vůči Internacionále lhostejnou organizaci. Nemůžeme dopustit, aby se z nám neznámých, rozhodně ale malicherných důvodů propáslo nebo zmařilo zastoupení německých dělníků na kongresu. Prosíme o brzkou a jasnou zprávu o těchto věcech.[557]

Stvrzenku Finkovi vrátím co nejdřív.

Notabene. Možná že by bylo dobré, pokud to půjde, kdybys mi poslal korekturu toho článku, ale nechávám to na Tobě. Nejdůležitější podmínkou mé spolupráce ale je: 1. nepřidávat žádné poznámky a 2. tisknout *velké* oddíly.

Poprvé otištěno rusky
v „Archiv Marxa i Engelsa",
sv. I. (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

184

Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu

[Londýn] 23. května 1872

Milý Sorge,

velmi spěchám, tak jen pár řádek.

Práce mám nad hlavu.

Nehledě na záležitosti Internacionály — tam to hoří na všech stranách — musím číst denně *německé korektury* druhého vydání „*Kapitálu*“[435] (vyjde v sešitech) a *korektury* francouzského překladu[126] z Paříže, který musím častokrát úplně přepracovat, abych Francouzům objasnil, oč jde, a kromě toho korektury „Adresy o občanské válce“*, kterou vydáváme francouzsky v Bruselu. Sešity, německé i francouzské, budete ode mne dostávat postupně.

V Petrohradě vyšel skvělý ruský překlad.[125] *Ruský* socialistický list „Nová doba“** (tj. v překladu, list je psán rusky) přinesl nedávno o té knize velmi pochvalný úvodník, dlouhý 5 sloupců, který však měl být jen úvodem k celé sérii článků.[558] Nato byl list varován a bylo mu pohrozeno, že ho policie zastaví.

Dnes posílám Liebknechtovi odpověď těm hlupákům z „Concordie“[528]. Dřív jsem se k tomu nedostal. Mimoto nebylo na škodu, že se té fabrikantské sebrance nechaly na nějaký čas iluze o vítězství.

Pokud jde o Heinzena, nedáme na skutky a činy tohoto „demokratického halamy“ ani pětník. Je doslova pravým představitelem „ignorantství“.

Neškodilo by, kdybyste mi poslal francouzský překlad „Komunistického manifestu“[478].

* K. Marx, „Občanská válka ve Francii“.
** „Novoje vremja“.

Příště Vám vysvětlím, proč se generální rada prozatím omezuje na své rezoluce a nepostupuje rozhodněji.[456] Dopisovat si s těmi lidmi už nebudeme. Pouze Le Moussu je pověřen, aby si od nich vyžádal Eccariovy a Halesovy dopisy (ale Eccarius už dal patrně pokyn k tomu, aby tam jeho dopis otiskli).[559]

(*Mezi námi*, Eccarius je už drahnou dobu demoralizován a teď se z něj stal hotový darebák — ba *ničema*.)

Váš přátelsky oddaný
Karel Marx

Poprvé otištěno v knize „Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

185

Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu

[Londýn] 27. května 1872

Milý příteli Sorge,

topím se v korekturách, francouzských[126] (kde musím nesčíslněkrát předělávat to, co je přeloženo příliš doslovně) i německých[435], které se musí hned odeslat. Mohu Vám tedy napsat jen několik řádek.

Posílám Vám německy a francouzsky prohlášení generální rady o frašce „Univerzální federalistické rady atd.“* Ditto notre circulaire privée sur les Jurassiens.** (Jakmile dostaneme víc výtisků, *pošlu ještě.*) Eccarius se vzdal funkce, dřív než se jeho případ začal přešetřovat.[536] Prozatím je tajemníkem pro celou Ameriku Le Moussu (máme teď spojení i s Jižní Amerikou). Všechno posílejte mně, protože se s Le Moussum vídám denně, a ne Halesovi, který z pouhé domýšlivosti vyvádí samé hlouposti. Vede se proti němu vyšetřování stejně jako proti Eccariovi v té americké záležitosti.

Z Eccaria se stal blázen a lump zároveň. Podrobnosti o tom Vám napíšu během tohoto týdne.***

* K. Marx, „Prohlášení generální rady o Univerzální federalistické radě“.

** Rovněž náš důvěrný oběžník o Jurských. (K. Marx a B. Engels, „Domnělé rozkoly v Internacionále“.)

*** Viz tento svazek, str. 537.

Zítra budu v generální radě trvat na tom, aby Vám poslali těch 1000 výtisků*.

Váš
K. Marx

Poprvé otištěno v knize „Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení".

186

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

Londýn 27. [—28.] května 72

Milý Liebknechte,

paní Marxová mi ukázala dopis, který Ti poslal Eccarius[560]; nedá se z něho vyvodit nic než to, co jsi z něho vyvodil Ty a co jsme my už usoudili podle jiných příznaků: že se Eccarius zbláznil. Jak hrozně jsme proti němu intrikovali, uvidíš nejlíp z toho, že jsem Ti nikdy nenapsal ani slovo o celé té jeho klice. Teď Tě s tím však musím obeznámit.

Co rozumí Eccarius tou intrikou, která byla proti němu zosnována už roku 1869(!), to je pro nás naprostá záhada. Vím jen tolik, že ho Marx až do září 1870, kdy jsem sem přišel[195], ze staré známosti tahal z každé bryndy, do níž se svým postojem proti Angličanům nejednou dostal[534], a kdykoli měl Marx spory s Angličany, tak jen kvůli Eccariovi, který bral vždycky Internacionálu jako svůj literární majetek a už při zprávách z kongresu v „Times" a v americké korespondenci vyžvanil bez obalu spoustu věcí, zkrátka vždycky z toho literárně těžil. To všechno se až do jisté míry dalo trpět, člověk se omezil jen na to, že mu to po straně vytkl, ale opakovalo se to stále znovu.

Pak Eccarius náhle oznámil, že skládá svou funkci generálního tajemníka a že rozhodně *odmítá opětné zvolení*. Museli jsme tedy zvolit někoho jiného, a tím mohl být za daných okolností jedině Angličan. Kandidovali Hales a Mottershead, zvolen byl Hales. Co tím vším Eccarius sledoval, jsme se dověděli až později, vyprávěl totiž Mottersheadovi, že prostě stávkoval, aby dostal 30 šilinků

místo 15 šilinků týdně. Myslel, že ho nemůžeme postrádat, a když mu to nevyšlo, převrátil to tak, jako by Marx intrikoval s Halesem, aby ho vyštvali, a jsem pevně přesvědčen, že si to sám teď myslí, i když jeho demise nikoho tak nepřekvapila jako nás.

Konala se konference.[312] Jak v generální radě, tak na konferenci se usneslo, že zasedání mají být uzavřená, pevně stanovené usnesení, které znáš, ponechávalo generální radě, aby sama určila, které rezoluce se mají a které nemají uveřejnit. Dobrá, za pár dní po konferenci vychází ve „Scotsmanu" a v „Manchester Guardian" článek, který obsahuje podrobnou zprávu o řadě zasedání konference včetně rezolucí konference a který už prošel celým anglickým a evropským tiskem. Dovedeš si představit, jaké z toho bylo všude rozhořčení. Všichni křičeli o zradě a žádali příkladné potrestání zrádce. Tam, kde má Internacionála své noviny, nadával kdekdo na generální radu, že pouští takové věci do buržoazního tisku, zatímco naše vlastní listy žádné zprávy nedostaly.

Věděli jsme hned, kdo je ten zrádce. Článek totiž informoval jen o těch zasedáních, na nichž byl Eccarius, a o ostatních v něm nebylo ani slovo, jen se nepřesně reprodukovala některá usnesení. Marx využil první příležitosti, kdy jsme byli s Eccariem o samotě, řekl mu to přímo do očí a velice přátelsky mu doporučil, aby se k tomu otevřeně přiznal, přijal jeho výtku a byl napříště diskrétnější. Eccarius zašel i za Jungem, předsedou ad hoc ustavené vyšetřovací komise, a řekl mu: že dal sice zdejší kanceláři newyorského „Worldu" článek o konferenci, ale s výslovnou podmínkou, že se nesmí postoupit anglickému tisku. Znal však právě tak dobře mizerný charakter těch lidí jako jejich styky s anglickým provinčním tiskem a musel rovněž vědět, že nemá právo prodat zprávu o jednáních na konferenci americkému tisku. Přitom se všelijak hloupě vykrucoval, že prý jsou v anglickém článku ještě jiné věci, které v americkém článku nebyly, že prý to tedy musel vyžvanit ještě někdo jiný, a to patrně Hales (který se v té věci zachoval naprosto čestně), a ten je prý skutečný zrádce. Jung celou věc protahoval ve snaze Eccaria ušetřit, ale nakonec dostal Eccarius přece jen důtku, a od té doby se ten člověk, který je kdykoli ochoten prodat celou Internacionálu za mísu čočovice, cítil uražen až do hloubi své ctnostné duše,

Přesto jsme udělali hloupost — vidíš, jak hodně jsme proti němu intrikovali —, že jsme navrhli a prosadili, aby byl jmenován tajemníkem pro Ameriku.[367]

S Halesovým jmenováním propukla smrtelná rivalita mezi Eccariem a Mottersheadem na jedné straně a Halesem na druhé straně. Angličané se rozštěpili na 3 strany, antihalesovskou, prohalesovskou a několik víceméně neutrálů. Taky Hales nadělal spoustu hloupostí — je strašně ješitný a chce v příštích volbách kandidovat za *Hackney** —, ale výpady proti němu byly nemožně hloupé, takže se skoro vždycky ukázalo, že byl v právu. Aby se skoncovalo s tím svinstvem, které zabíralo generální radě skoro všechen čas, museli jsme jmenovat něco jako Comité de salut public**, jemuž se postupují všechny osobní věci.[561] Sotva je třeba dodávat, že jsme Halesovi, kdykoli si to zasloužil, a bývalo to dost často, pověděli, zač je toho loket, a právě tak Eccariovi či komukoli jinému.

Hales má rozhodně stále ještě důvěru dělníků z East Endu — tady to jsou naši nejlepší lidé —, kdežto Eccarius se spolčil s nejprohnilejšími a nejpodezřelejšími živly, které vesměs táhnou za jeden provaz s velkou liberální stranou.

Když se vytvořila britská federální rada,[366] nebyli Mottershead, Eccarius a spol., kteří nereprezentovali žádné dělnické společnosti, přibráni. Způsob, jakým se to udělalo, byl neregulérní a generální rada jej také odsoudila, ale bylo to tak naprosto nutné, jestliže se tam neměly opakovat tytéž zlomyslné kousky.

Tomu říká Eccarius, že jsme tu vůči němu zaujali nepřátelský postoj.

Co se týče Ameriky, došlo tam hned po konferenci k rozkolu[456]; podvýbor (tajemníci)[473] měl podat o věci zprávu, a protože americkou korespondenci doposud vedl hlavně Marx, tak celou záležitost převzal a všechny dopisy šly na něho. Že se přitom Eccariův tajemnický úřad, až do rozhodnutí generální rady o celé věci, fakticky zrušil, to se rozumí samo sebou. Nebylo ani o čem psát. To se ho, jak se zdá, znovu hluboce dotklo. Když došlo k rozhod-

* Volební obvod v londýnské dělnické čtvrti East Endu.
** Výbor veřejného blaha.

nutí, postavil se Eccarius na stranu Sorgových nepřátel. Tvoří je 1. pár Francouzů, kteří, jako Malon a spol. v Ženevě, chtějí poroučet, už proto, že to jsou Francouzi a zčásti uprchlíci Komuny, 2. schweitzerovci (Grosse a spol.), 3. yankeeovští buržoazní přátelé madam Woodhullové a Claflinové, lidé, kteří si získali nechvalnou pověst svým holdováním volné lásce, zabývají se vším možným — univerzální vládou, spiritismem (vyvoláváním duchů à la Home) atd., jen ne našimi věcmi, a kteří teď v odpověď na rezoluce generální rady prohlašují, že Internacionála může v Americe něco znamenat jen tehdy, jestliže se *vyhodí* co nejvíc „wages-slaves"*, neboť ti se jistě nejdřív zaprodali falešným reformátorům a politickým kšeftařům.[562]

Formálně nadělali Sorge a spol. také různé skopičiny, ale nemá-li se stát v Americe z Internacionály čistě buržoazní podvodný spolek, pak je musíme podporovat. Dobří Němci (skoro všichni Němci), nejlepší Francouzi a všichni Irové stojí za nimi.

Ale přítel Eccarius si v orgánu sekce čís. 12, „*Woodhull & Claflin's Weekly*", vyhlédl novou literární obživu, a tudíž jsme my na té nepřátelské straně.

Zkrátka, Eccaria jeho styky s anglickými agitátory, politickými kšeftaři a placenými tajemníky tradeunionů, které si buržoazie buď už všechny koupila, nebo si je, když o to tak žadoní, koupí, jeho skutečně velká bída, kterou zakoušel a kterou si částečně ale sám zavinil, a konečně jeho literární činnost tak demoralizovaly, že jsem nad ním musel udělat kříž. Je mi ho velice líto, jak proto, že je to starý přítel a spolupracovník, tak proto, že mu to myslí, ale fakta nemohu odčarovat. Ve svém cynismu to ostatně taky docela otevřeně prohlašuje. Jestliže se ale domnívá, že jsme proti němu konspirovali a že jsme ho chtěli vyštvat z generální rady, tak si připisuje přece jen trochu moc důležitosti. Naopak, necháváme ho, ať si klidně jde, a třebaže jsme měli xkrát příležitost pořádně mu vynadat, neudělali jsme to a pravdu jsme mu řekli jen tehdy, když už nebylo vyhnutí. Ale bylo zhola nemožné pozorovat, jak se snažil udělat si z Internacionály pouhou dojnou krávu a nebral přitom žádné ohledy.

* „námezdních otroků".

Ostatně Lochner, Lessner, *Pfänder* a Frankel mají naprosto jasno, kdo je Eccarius, a napíšeš-li některému z nich, stěží dostaneš tak chladnou a klidnou odpověď jako ode mne.

28. května. Dnes došly zprávy z Ameriky. Separatistická federální rada je v úplném rozkladu. Madam Woodhullová a její yankeeovští přátelé ze sekcí čís. 9 a 12 konali mítink, aby podpořili *její kandidaturu na úřad presidenta Spojených států*, i vyhlásili přitom platformu, v níž se mluví o všem možném, jen ne o kapitálu a práci, a kromě toho se strašně zesměšnili. To už bylo příliš. Lassallovská sekce čís. 6 odvolala svého delegáta Grosse, podřídila se usnesením generální rady a poslala delegáta do *Sorgovy* federální rady. Rovněž sekce čís. 2, nejhorší z francouzských sekcí, se od separatistické rady odtrhla. Dalších 6 sekcí se ji v tom chystá následovat. Bližší v příští „Eastern Post". Z toho vidíš, jaké živly si tam Eccarius vynašel: *všichni* jeho soukromí korespondenti, Maddock, West, Elliott atd. byli na woodhullovském mítinku a řečnili tam.

Tohle všechno zůstane *mezi námi*, jednání generální rady nejsou moje věc, a říkám Ti to jen pro Tvou a Bebelovu soukromou informaci.

Belgičané jednali o revizi stanov, ale ještě to neuzavřeli. *Hins* předložil návrh na zrušení generální rady.[563] Mně osobně by se to docela hodilo, stejně už s Marxem do rady nepůjdeme, protože při takovémto stavu věcí máme sotva čas na vlastní práci, a to musí přestat.

Dnes Ti byl poslán Marxův dopis[12], k němuž je přiloženo prohlášení generální rady* proti zdejším drobným klikařům, kteří získali jistotou důležitost jen vlivem buržoazního tisku na kontinentě.

Pozdravuj svou ženu a děti, a taky Bebela.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v časopise „Die Neue Zeit", čís. 28, sv. 2, Stuttgart 1902—1903

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Prohlášení generální rady o Univerzální federalistické radě".

187

Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi

do Petrohradu

Londýn 28. května 1872

Velevážený pane,

odpověď dostáváte proto tak pozdě, poněvadž jsem neustále doufal, že se mi podaří poslat Vám současně s dopisem i první sešity *2. německého vydání „Kapitálu"*[435] a *francouzského překladu* (Paříž)[126]. Ale německý i francouzský nakladatel* to tak protahují, že už nemohu odpověď dále odkládat.

Nejprve vřelý dík za krásně vázaný výtisk. Překlad je *mistrovský*.[125] Rád bych, kdybych mohl dostat ještě jeden výtisk, brožovaný, pro Britské muzeum.

Škoda že mi *absolutní okolnosti (v nejužším smyslu slova)* znemožnily začít s přepracováním textu pro druhé vydání dřív než koncem prosince 1871. Ruskému vydání by to velmi prospělo.

I když francouzské vydání — (překládal je pan Roy, překladatel Feuerbacha) — připravil velký znalec obou jazyků, přesto překládal často až moc doslovně. Jsem tedy nucen předělávat celé pasáže francouzského textu, abych je upravil pro francouzské publikum. Později už bude o to snadnější překládat to z francouzštiny do angličtiny a do románských jazyků.

Jsem tak přepracován a fakticky tak vytrhován ze svého teoretického studia, že hodlám koncem září *odejít* z tohohle *komerčního podniku***, který leží momentálně hlavně na mých bedrech a má,

* Otto Meissner a Maurice Lachâtre.

** Marx chtěl po haagském kongresu odejít z generální rady Internacionály.

jak víte, pobočky po celém světě. Nicméně est modus in rebus, a déle si už nemohu dovolit — aspoň na nějakou dobu — kombinovat dvojí činnost tak velice rozdílného charakteru.

Vaše zprávy o našem *společném příteli* mne i mou rodinu velmi potěšily.[564] Je jen málo lidí, které bych měl tak rád a kterých bych si tolik vážil.

Budu Vám velice zavázán, když pošlete přiložený dopis dr. V. Baranovovi[565] na adresu:

„Paní Baggohufudtová-Grossová, Divadelní náměstí — dům barona Küstera."

V naději, že o Vás brzy uslyším

Váš přátelsky oddaný

*A. Williams**

Jeden ze šarlatánů, kteří se zdržují ve Švýcarsku — M. Bakunin — vyvádí takové kousky, že bych Vám byl velmi vděčen za každou přesnou informaci o tom muži, 1. o jeho vlivu v Rusku, 2. o tom, jakou roli hrála jeho osoba v jednom smutně proslulém procesu[566].

Poprvé otištěno rusky v časopise „Minuvšije gody", čís. 1, 1908

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a angličtiny

* Marxovo krycí jméno.

188

Marx Césaru De Paepovi

do Bruselu

[Londýn] 28. května 1872

Milý příteli,

přikládám prohlášení generální rady proti Vésinierovi a spol.* pro bruselskou „*Internationale*". Bylo posláno také do „*Liberté*", 1. protože se musí zveřejnit, 2. protože pan Steens *zamlčel* odpověď generální rady anglickému parlamentu**, která mu byla poslána.

Četl jsem v „Internationale" zprávu o belgickém sjezdu[563]. Jak to, že mezi delegáty chybějí *Vlámové?* Vcelku vzato, podle informací, které tady získali Francouzi od svých krajanů, se nezdá, že by byla Internacionála od událostí Komuny udělala v Belgii nějaké velké pokroky.

Co mne se týče, byl bych ochoten přijmout Hinsův plán (s drobnými úpravami v detailech) ne proto, že ho považuji za dobrý, ale protože je vždycky lepší podniknout nějaký pokus než se ukolébávat iluzemi.

Pro taktiku Aliance[165] je to velmi charakteristické: ve Španělsku, kde má silnou organizaci, ačkoli ztratila podporu španělské federální rady, napadala na barcelonské radě každý prvek organizace, federální radu atd. právě tak jako generální radu. V Belgii, kde se musí počítat s „předsudky", byla navrhována likvidace generální rady a přenesení jejích funkcí (proti nimž se bojovalo v Barceloně) na federální rady, přičemž se tyto funkce měly dokonce rozšířit.

* K. Marx, „Prohlášení generální rady o Univerzální federalistické radě".
** K. Marx, „Prohlášení generální rady Mezinárodního dělnického sdružení ke Cochranovu vystoupení v Dolní sněmovně".

Netrpělivě čekám na příští kongres. S ním skončí moje otročení. Pak ze mne bude zase svobodný člověk: už nepřijmu žádnou administrativní funkci ani v generální radě, ani v britské federální radě.

Váš oddaný
Karel Marx

Poprvé otištěno v časopise „L'Actualité de l'histoire", čís. 25, Paříž 1958

Podle textu časopisu
Přeloženo z francouzštiny

189

Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu

[Londýn] 29. května 1872

Milý příteli,

velmi spěchám.

Na včerejším zasedání generální rady, na němž byli přítomni skoro všichni členové Komuny, přečetl Hales dopis od Praitschinga.[567]

Nato jsem zčásti podle Vašeho dopisu, zčásti podle „Worldu", který jste mi poslal, informoval o dobrodružstvích vzdororady* a zdůraznil jsem, jak tato fakta potvrdila nutnost rezolucí přijatých na můj návrh**. Eccarius zůstal jako opařený.

Nato se přihodila výhodná věc, které jsem hned využil.

Eccarius dostal dopis ze St. Louis, v němž se jedna německá sekce, která se tam vytvořila, ptá, ke které ze dvou federálních rad se má připojit. Řekl jsem, že samozřejmě k té radě, která jde s námi, ke staré. Proti tomu se vyslovili Hales a Eccarius (přitom jsou smrtelnými nepřáteli). Pronesl jsem repliku, a usnesení bylo na velmi početně navštíveném zasedání přijato, proti byly jen 3 hlasy (Hales, Eccarius a Delahaye, o němž nemají ostatní členové Komuny valné mínění).[568]

Le Moussu Vám to zítra oficiálně oznámí, a uděláte pak dobře, když uveřejníte (ovšem jako něco samozřejmého, ne jako příkaz

* Viz tento svazek, str. 532.

** „Rezoluce generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o rozkolu ve federaci Spojených států, přijaté na zasedáních 5. a 12. března 1872".

z Londýna), že zároveň s otázkou připojení oné německé sekce generální rada rozhodla, že má řádné spojení pouze s Vaší radou, a proto ji uznává.

Váš oddaný
Karel Marx

Poprvé otištěno v knize
„Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an. F. A. Sorge und Andere“, Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

190

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

Londýn 5. [—6.] června 72

Milý Liebknechte,

přijmi mou soustrast k tomu potvrzení[569]. Jisté je tolik, že v žádné zemi, dokonce ani v Rakousku, nejsou naši soudruzi vystaveni takovému týrání jako ve slavné Bismarckově-Stieberově říši. Ale bylo-li vůbec něco jisté, pak to, že *ten* rozsudek nebude *nikdy* vykonán v celém svém rozsahu. Ve Francii a Španělsku zůstává perzekuce Internacionály (pokud nejde o komunardy) stále jen na papíře a v Itálii přesáhne trest zřídkakdy 3 měsíce, v ostatních případech se dává peněžní trest, který si lze ovšem častokrát odsedět po 3 francích za den.

Wuttkovu knihu si vzal Marx a přes četná naléhání si ji nechával, až nakonec jsem sám zapomněl stále ho o ni upomínat. Teď jsem mu ji sebral, během jednoho dne ji přečetl a pak poslal Borkheimovi s prosbou, aby získal nakladatele. Pokud si myslíš, žes mi už dříve psal, abych to udělal *já*, pak Tě klame paměť. Vím jen, žes na mně chtěl dobrozdání a já Ti napsal, že bude krajně obtížné najít tu nakladatele, který by zaplatil, poněvadž Wuttka tu nikdo nezná. Byl bych ostatně podotkl, že ani Marx, ani já tu žádné takové styky nemáme, jinak bychom si určitě už dávno sehnali někoho pro „*Kapitál*".

K tomu teď mohu dodat jen tolik:

1. Přeložit knihu je pro množství technických výrazů velmi obtížné, ba nemožné pro toho, kdo není v denním styku s Angličany.

2. Pro zdejší trh by se musela kniha důkladně přepracovat,

muselo by se vyhodit mnoho toho povídání v úvodu a docela zbytečné dlouhé pasáže o čínské literatuře, a tajuplný styl by musela nahradit srozumitelná angličtina.

Myslím, že jen Borkheim dokáže sehnat nakladatele, bude-li to vůbec možné. Obchodníkovi, který nemá zdánlivě s literaturou nic společného, se něco takového často nejspíš podaří. Podobně tomu bylo se Strohnem, který nám obstaral spojení s Meissnerem v Hamburku. Rozhodně se však příliš nespoléhej, že Borkheim bude mít úspěch, a zbytečně se nenamáhej s překládáním, dokud někoho nenajde.

6. června. Včera mě přerušil Wróblewski, který tu zůstal celý večer, a tak mohu odpovědět i na Tvůj dopis ze 4. t. m., který došel dnes ráno[570]. Je mi líto, že musíš tak rychle do basy, ale doufejme, že ne nadlouho.

Korekturu „Manifestu" včetně krátké předmluvy[260] pošlu co nejdřív, doufejme že zítra.

Vřelý dík za informace o osobách, ale stále jsem ještě nedostal odpověď na otázku, jak si hodlá Vaše strana zjednat jasno ve svých vztazích ke generální radě? Jinak je absolutně vyloučeno, aby byla zastoupena na kongresu.*

Tvůj
B. E.

V té dělnické záležitosti se nedá nic dělat. Když do toho nechtějí vložit žádné peníze, prozkoumat to může stejně jen advokát, a ti lidé nedělají nikdy nic nazdařbůh. Kromě toho by mohli dědici dostat nejvýš satisfakci, že byli napáleni — těžko se dá počítat s tím, že by se z toho po tolika letech ještě vyrazily peníze, naděje je 1 : 100.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I. (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 522—523.

191

Engels Theodoru Cunovi

do Lutychu

Londýn 10. června 1872

Milý Cuno,

ve spěchu pár slov. Dnes jsem poslal Hermanovi první poštou 2 výtisky (z toho jeden pro Vás) oběžníku generální rady o bakuninovských pletichách[426], je to zabalené do „Kölnische Zeitung". Najdete tam veškerý potřebný materiál od A až do Z.

O španělské tajné společnosti la Aleanza[165] máme teď v rukou důkazy, a tak jim na kongresu přichystáme radostné překvapení. V Itálii to je *určitě* také. Jen kdyby tam Regis mohl jet! Ale chudák, dělá teď v Ženevě kolportéra, jen aby se uživil. Cafiero v Neapoli a kdosi v Turínu, nevím ještě kdo, vyzradili Jurským moje dopisy[571] — nijak mi na tom nesejde, ale sám fakt zrady je nepříjemný. Italové musejí získat ještě nějaké zkušenosti, aby si uvědomili, že tak zaostalí venkované jako oni se jedině zesměšní, budou-li dělníkům velkých průmyslových národů předpisovat, jak se mají osvobodit.

Nedostávám už vůbec žádné italské noviny, a tak Vám ani nemohu žádné poslat. Cafiero, který mi je vždycky posílal, má zřejmě špatné svědomí.

Dopis z Düsseldorfu, který jsem Vám poslal, jste jistě dostal.

Že to v Belgii vypadá dost mizerně, to víme. Příčinou toho, že tu hlavní slovo může mít intrikán a pitomec, je apatie tohoto neutrálního národa (sit venia verbo). Internacionála v Belgii upadá den ze dne, poněvadž i ti z jejích vůdců, kteří jsou inteligentní a spolehliví, nic nedělají. Ostatně nám ti intrikáni, kteří tam mají hlavní slovo, prokázali svým novým návrhem stanov[563] nesmírnou laskavost. Navrhované zrušení generální rady odstranilo poslední stopy jejich vlivu (a ten nebyl nijak malý, vždyť to byla jedna z nej-

starších federací). Španělé to rovnou prohlásili za zradu.[572] Škoda že nejedete do Španělska, lidé by se Vám tam líbili, jsou koneckonců ze všech Románů nejnadanější. A mohl byste tam být velmi užitečný, lidé tam potřebují trochu německé teorie, lehce ji chápou a přitom je v nich takový fanatismus, taková třídní nenávist vůči buržoazii, o jaké my na severu, a ani kolísaví Italové, nemáme vůbec ponětí.

Skutečným autorem belgického návrhu stanov je ovšem zase Bakunin. Návrh pochází od Hinse, a ten je jak svou duchovní spřízněností, tak prostřednictvím své ruské ženy Bakuninovým nástrojem.

Liebknecht jde 15. t. m. do vězení.[569]

Jakmile budou moji lidé zase v Manchesteru, znovu se Vám po něčem podívám, teď ale nemohu nic dělat. Při vší Vaší smůle máte vlastně štěstí, že máte povolání, s kterým se člověk poměrně snadno všude uchytí, aspoň na kontinentě, i kdyby to bylo jen holé živobytí. Tady je to v důsledku jiného uspořádání práce mnohem těžší.

Vaše nedávné vylíčení toho, jak na Vás zapůsobil Düsseldorf, mě srdečně rozesmálo. A to pro nás, šosácké Wuppertálce, byl Düsseldorf vždycky malou Paříží, kde si zbožní pánové z Barmenu a Elberfeldu drželi metresy, kde chodili do divadla a královsky se bavili! Ale tam, kde má člověk svou reakční rodinu, je svět vždycky černý. Mimoto pokrok v průmyslovém vývoji, který jistě zasáhl i Düsseldorf, nabyl v celém Německu nanejvýš tísnivého, smrtelně nudného charakteru, takže si už mohu domyslet, že teď wuppertálská prázdnota a tíseň ovládly i Düsseldorf. Ale jednoho krásného rána je zas pošleme k čertu a zapějeme si starou písničku, kterou před 30 lety zpívávali v Miláně:

Nun, nun, semper nun
E se ciappem la cioppa
La pagaremo nun!*

Ale ten řád budou muset zaplatit buržoové.

Váš
B. Engels

Poprvé otištěno v časopise „Die Gesellschaft", čís. 11, Berlín 1925

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* My a my jen napořád, když se s chutí napijeme, zaplatíme si svůj řád!

192

Engels Johannu Philippu Beckerovi

do Ženevy

Londýn 14. června 1872

Milý starouši,

s Tvými výpočty, pokud jde o kongres, tady tak docela nesouhlasíme, vždyť např. Jurští, jak už známe jejich manévry, i sami Italové by určitě poslali na 30 delegátů, ne-li 50. Ale bohužel momentálně to nic neznamená. Konat letos kongres ve Švýcarsku není možné kvůli tomu nešťastnému a úplně zbytečnému rozkolu, k němuž došlo při revizi ústavy mezi německou a francouzskou částí švýcarských dělníků a který dal Jurským příležitost k tolikerému jásotu a k tak vznešeným výkladům o své abstenční nadřazenosti[573]. My tady nemůžeme jinak než připsat oběma stranám stejnou vinu. Revidovaná švýcarská ústava znamenala v nejlepším případě jen velmi umírněný buržoazní pokrok, který vyvolal na jedné straně v barbarech z původních kantonů trochu kvasu, na druhé straně však mohl brzdit ve vlastním vývoji i nejpokročilejší kantony, zejména Ženevu s jejím výjimečně příznivým postavením — průmyslové město jako samostatná republika —, tím že je ústava stavěla pod kontrolu rolnické většiny v celém Švýcarsku. Podle místních podmínek se tedy dalo říci leccos pro revizi i leccos proti ní; moje osobní sympatie byly spíš *pro* než proti; ale rozhodně nestála celá ta věc za to, aby se z ní dělala sporná otázka *uvnitř* Internacionály a aby se poskytla Jurským příležitost říkat: Hleďte, my divoši jsme přece jen něco lepšího; hlásáme abstenci tam, kde se druzí přou o kozí chlup a dokazují, že všechna politika je špatná. — Moc dobře víme, jak to chodí v takovém přece jen malém hnízdě, jako je Ženeva, a v celém Švýcarsku, kde se osobně všichni znají a kde tudíž kaž-

dé politické hnutí nabývá formu klevet a klik, a proto to taky nebereme tak vážně a myslíme si, že proletářské cítění zas přece zakrátko nabude převahy a všechno urovná, ale, jak už bylo řečeno, konat kongres v Ženevě kvůli tomu bohužel nejde, teď pomýšlíme na Holandsko.[486]

Utinovi, který je při tom všem dobrák od kosti (i když Rus není samozřejmě totéž co Němec nebo Francouz), taky prospěje, že se toho místního ženevského intrikaření nezúčastnil. Ostatně jsem mu právě v tomto smyslu napsal[12] a oznámil mu, že nikterak nesdílíme jeho názory na federalismus, které hlásá v „Égalité“[574]. Ale to jsou všechno vedlejší otázky a naše pravé bojiště je úplně jinde. Brzy se doufám dovím, že jste oba, jako že nejste Švýcaři, zapomněli na svůj místní švýcarský spor a že jste jej společně utopili v korbelu yvornského nebo cortaillodského. Vždyť celý ten švýcarský spolkový sněm by začal křičet o pomoc, jakmile byste na něj přišli s osvobozením dělníků dělníky samotnými!

Vaillantovi se zatím vede docela dobře a Frankelovi také, tomu dokonce víc než dobře, protože je každou chvíli do někoho zamilovaný. Junga jsem viděl včera, zdá se, že se zotavil z revmatismu, který ho před půldruhým rokem trápil. Marx se taky cítí podstatně líp než minulou zimu, má ale moc práce s 2. německým vydáním[435] a s francouzským překladem „*Kapitálu*“[126], který teď vyjde. Ruský překlad už vyšel a je velmi dobrý.[399] Pokud jde o Rusy vůbec, existuje obrovský rozdíl mezi aristokratickými Rusy šlechtického původu, kteří přišli do Evropy dříve — patří k nim Gercen a Bakunin — a kteří jsou všichni podvodníci, a mezi Rusy, kteří přicházejí teď a svůj původ odvozují z *lidu*. Jsou mezi nimi takoví, kteří svým talentem a charakterem patří rozhodně k nejlepším, jež naše strana má; chlapíci, jejichž stálost, charakterová pevnost a teoretické chápání zároveň jsou obdivuhodné.

Jakpak se jmenuje Tvůj nový, teprv se rodící spis?

S bratrským pozdravem Tvůj

B. Engels

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

193

Engels Carlu Cafierovi

do Neapole

(Koncept)

[Londýn] 14. června 72

Od 16. května jsem od něho nedostal žádné noviny, třebaže jsem pravidelně posílal „Eastern Post". Jak to?* Je to snad víc než náhoda, že v téže době (10. května) se „Bulletin Jurassien" chvástá, že má moje soukromé dopisy psané přátelům v Itálii a plné nenávistných pomluv atd. atd.?[571] Buď jak buď, nepsal jsem do Itálie nikomu jinému než Vám a jen o těchto mých dopisech může mluvit ten schwitzguébelovský list. V této věci mi musíte podat vysvětlení a očekávám, že mi je dáte; divím se, že jste to neudělal hned, když to bylo uveřejněno.

Nemusím se bát zveřejnění svých dopisů, *pro Vás* však je věcí cti, abych se dověděl, zda se do rukou mých nepřátel dostaly s Vaším souhlasem, nebo ne. Jestliže se to stalo s Vaším svolením, mohu z toho vyvodit jen jedno: že jste se dal získat pro vstup do *bakuninovské tajné společnosti*, *Aliance*[165], která na jedné straně nezasvěcencům hlásá pod maskou autonomie, anarchie a antiautoritářství dezorganizaci Internacionály, a zároveň na druhé straně praktikuje se zasvěcenci absolutní autoritářství, aby se tak zmocnila vedení Sdružení; společnost, která s dělnickými masami jedná jako se stádem ovcí slepě následujícím několik zavěcenců a která v Internacionále napodobí úlohu jezuitů v katolické církvi.

Je-li moje domněnka správná, musím Vám blahopřát, že jste

* Až sem je rukopis psán německy.

svou drahocennou „autonomii" jednou provždy spasil tím, že jste ji vložil do rukou papeže Bakunina. Nemohu však uvěřit, že Vy, nejryzejší anarchista a antiautoritář, byste do té míry zapřel zásady, jež jsou Vám nejdražší, a tím méně, že byste chtěl tak podvádět mne, který jsem s Vámi vždycky jednal s krajní upřímností a důvěrou. Je však třeba, abyste se nyní k této věci vyjádřil, a to bezodkladně.

Pozdrav a osvobození.

Váš

B. E.

Poprvé otištěno v knize
M. Nettlau, „Bakunin e l'Internazionale
in Italia. Dal 1864 al 1872", Ženeva 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z italštiny
a němčiny

194

Engels společnosti „Osvobození proletáře“ do Turína[575]

(Koncept)

[Londýn 14. června 1872]

V Miláně, Ferraře, Neapoli, všude jsou Bakuninovi přátelé. Co se týče *Dělnického svazu* v Bologni, odtamtud jsme nedostali ani řádku. Jurská strana, všude svými stoupenci opuštěná, se nyní patrně rozhodla učinit z Itálie svou hlavní baštu. Tato strana vytvořila uvnitř Internacionály tajnou společnost[165], aby s její pomoci ovládla celé Sdružení. Máme konkrétní důkazy týkající se Španělska, ale zdá se, že v Itálii je to stejné. Ti lidé mají stále plná ústa frází o autonomii a svobodné federaci, ve skutečnosti však považují dělníky za stádo ovcí, které je dobré jen k tomu, aby se předáky jejich tajné společnosti dalo vést k cílům, jež masy neznají. Skvělý příklad toho druhu je Terzaghi (mimochodem: vydání dopisu se vyšetřuje). Jurský výbor, který se postavil proti všem organizacím Internacionály a ví, že se na kongresu v září tohoto roku[486] těžko bude moci obhájit, shání teď všude dopisy generální rady, aby proti nám vymyslel falešné obvinění. Já a všichni naši se shodujeme v názoru, že oni fakticky čtou naše dopisy týkající se kongresu, nemohu však najisto vědět, které z těchto našich dopisů té či oné sekci jsou skutečně v rukou těchto pánů...

Prozatím Vás prosíme, abyste se zdrželi jakýchkoli rozhodnutí. Jednejte tak, jak to odpovídá zájmům Internacionály. Doufám, že uznáte, že spor nevyvolala generální rada, ale tito *počestní mužové*

z Jury, tito agenti, kteří pracují výlučně jen v zájmu osobní ctižádosti Bakunina, hlavy této tajné společnosti.

(Žádám okamžitou odpověď na dopis.)

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle textu knihy
Přeloženo z italštiny

195

Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu

[Londýn] 21. června 72

Milý příteli,

Vaši zásilku ze 7. června (včetně přiložené zprávy) jsem dostal včera.[576]

Mezitím jste patrně dostal můj druhý dopis* a rovněž dopis Le Moussuho, ve kterém je definitivně určeno postavení rady ve Spojených státech.

Příští kongres se bude konat (oficiální oznámení půjde do New Yorku příští týden) první pondělí v září 1872 v Haagu (Holandsko).[486] Je vyloučeno, abyste nás odbyli nějakým prohlášením. *Na tomto kongresu jde o bytí či nebytí Internacionály.* Musíte *přijet Vy sám a aspoň ještě jeden, ne-li dva.* Pokud jde o sekce, které *nepošlou* přímo *delegáty*, mohou poslat *mandáty* (mandáty delegátům).

Němci pro mne, B. Engelse, Lochnera, Carla Pfändera, Lessnera.

Francouzi pro *G. Ranviera, Augusta Serrailliera, Le Moussuho, Éd. Vaillanta, F. Courneta, Ant. Arnauda.*

Irové pro *MacDonnela*, který si počíná velmi dobře, anebo, dají-li tomu přednost, některému ze shora jmenovaných Němců či Francouzů.

Každá sekce, pokud nemá víc než 500 členů, posílá samozřejmě jen 1 delegáta.

Krásný belgický návrh na revizi stanov[563] už asi znáte. Je

* Viz tento svazek, str. 537–538.

od jednoho ctižádostivého intelektuála, Hinse, který spolu se svou ruskou ženou plní Bakuninovy příkazy. Jedna z nejhezčích stránek návrhu je *zrušení generální rady*. Celý návrh jaksepatří ztrhala „La Emancipación" (Madrid), orgán španělské federální rady.[572] Týž list vřele přijal naše americké rezoluce.[577]

Z přiložené „*Égalité*" se dočtete, že i románský sjezd klepl Hinse přes prsty.[578]

Posílám Vám poštou 4 výtisky oběžníku generální rady o „Domnělých rozkolech v Internacionále". Engels Vám jich poslal 200 jako balíkovou zásilku.

Pokud jde o můj „Kapitál", vyjde příští týden první německý sešit[435], ditto v Paříži první francouzský sešit[126]. Budete ode mne dostávat (tak jak budou vycházet) od obojího výtisky pro sebe a pro několik Vašich přátel. Z francouzského vydání (na jehož titulním listě věta „*entièrement révisée par l'auteur*"* vůbec není fráze, neboť jsem s tím měl pekelnou práci) je vytištěno 10 000 exemplářů a z toho je jich 8000 prodáno už teď, před vydáním 1. sešitu.

V Rusku se musejí vytištěné knihy, dřív než je dostane veřejnost, předkládat cenzuře, a ta, nechce-li je propustit, musí podat soudní žalobu.

O ruském překladu mé knihy[399] (který je mistrovský) mi z Ruska napsali:

„Na cenzuře zkoumali knihu dva cenzoři a jejich závěry o ní byly předloženy cenzurnímu výboru. Ještě před prověrkou bylo zásadně stanoveno nezadržovat knihu jen kvůli jménu autora, nýbrž důkladně prozkoumat, nakolik její obsah skutečně odpovídá titulu. Následuje resumé usnesení, které bylo cenzurním výborem jednomyslně přijato a předáno k dobrozdání hlavní správě:

‚Ačkoli autor je ve svých názorech přesvědčený socialista a celá kniha má naprosto jasný socialistický charakter, nicméně s ohledem na to, že výklad rozhodně nelze označit za všeobecně přístupný a že na druhé straně důkazy jsou podávány přísně matematickou a vědeckou formou, prohlašuje výbor soudní stíhání toho díla za vyloučené.' "[579] Tím dostala kniha propustku do světa. Vytištěno je

* „autorem zcela přepracováno".

3000 exemplářů. V Rusku přišlo dílo do prodeje 27. března a 15. května už bylo prodáno 1000 výtisků.

Primitivní nevzdělanec a balík Heinzen si ve své zprávě o vydání mé knihy tropil posměšky z věty na titulním listě: „Právo na překlad je vyhrazeno!“ Kdo prý by takový nesmysl překládal! Ovšem, kniha byla zjevně napsána jen proto, aby ji Karl Heinzen nepochopil.

Vydali jsme francouzský překlad „*Adresy o občanské válce*“*, $2^1/_2$ penny za kus. Budou-li mít ve Spojených státech zájem, laskavě napište.

O Nicholsonově aféře[580] bude nejlepší, když zatím v generální radě nepadne ani zmínka.

Salut.

Váš
K. M.

Poprvé otištěno v knize „Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere“, Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Občanská válka ve Francii“.

196

Engels Adolfu Hepnerovi

do Lipska

Londýn 2. července 1872

Milý Hepnere,

až se budou posílat mandáty, je bezpodmínečně nutné, aby se poslal také jeden Cunovi, který je teď v Belgii. Cuno je nesmírně důležitý jako protiváha italských bakuninovců; tihle lidé pošlou samé advokáty a jiné doktrinářské buržoy, kteří se vydávají za dělníky a kteří udělali všechno, aby dělníkům zabránili v jakémkoli přímém písemném styku s námi. Právě Cuno to poprvé prolomil, a kdyby tam byl zůstal, mohlo se už s tím vším skoncovat. Vedle toho patří Cuno k našim nejlepším lidem; Liebknechtova nedůvěra vůči němu je bezdůvodná a vyplynula pouze z toho, že ho pokládal za agenta J. Ph. Beckera působícího v zájmu ženevské „mateřské sekce", o které neměl Cuno ani ponětí; celý ten směšný krám s jemu úplně neznámou mateřskou sekcí jsem mu musel teprve později vysvětlit.* Když *vím*, co dotyčný člověk *skutečně udělal*, nenechám se takovými věcmi zmást.

Je samozřejmé, že se kongresové jednání[111] povede ve všech 3 řečech, německy, anglicky a francouzsky, takže neznalost obou posledních jazyků nemusí nikomu vadit.

Boruttauův dopis vracím.[581] Jistě je to člověk poctivý, ale strašný popleta posedlý touhou po činech, což je v křiklavém rozporu s jeho schopnostmi. Pro ty vlastnosti je náramně vhodnou loutkou v rukou bakuninovců, kteří ho obklopují a využívají. Přečtete-li si „Bulletin

* Viz tento svazek, str. 514–515.

de la Fédération jurassienne", zjistíte, že právě teď, před kongresem, dělají pánové všechno, aby získali naše soukromé dopisy atd. a aby se dověděli, jaký materiál proti nim máme. V Boruttauově dopise také o nic víc nejde. Ani nás nenapadne, abychom se k naší škodě pro ty pány extra namáhali. Jestliže není Boruttau obeznámen ani s *obecně známými* věcmi, které Bakunin sám nikdy nepopíral, pak není naší povinností vyhledat mu čísla „Kolokolu", kde to všechno je, ovšem umí-li rusky, jinak mu nepomůže ani odkaz na ta čísla. Jisté je, že my materiál *máme*. Ostatně vždyť už před 3 lety napsal Borkheim v „Ruských dopisech"[169] na toto téma víc, než by mohlo chtít šest Boruttauů. Myslím, že uděláte dobře, když si dáte před Boruttauem pozor. Bombastické fráze bakuninovců si toho vrtáka úplně získaly a takováhle slaboduchá počestnost se v praxi velmi často zvrhá ve faleš.

„*Rozkoly.*" Oběžník je *důvěrný*[426] a není tedy určen pro veřejnost. Jak se dostal do rukou pařížskému „Courrier de France" (legitimistickému) — uveřejňuje jej — to nevíme. Právě tak pokud jde o „Radical", který jej asi odtamtud přetiskl. Německý překlad ve „Volksstaatu" (který byste ale musel udělat Vy) by byl žádoucí jen tehdy, kdyby kolem toho buržoazní tisk v Německu ztropil skandál, *pak by to ale bylo velice žádoucí.* Mezitím „Bulletin de la Fédération jurassienne" na ten oběžník veřejně zaútočil,[582] a tak by článek o tom nebyl ve „Volksstaatu" rozhodně na škodu. Předpokládám, že Vám Liebknecht nechal výtisk, který jsme mu poslali. Ne-li, pošlu Vám jeden v dopise — jako tiskopis je to vyloučeno, poněvadž policie ukradla všechno, co jsem takto poslal do Německa.

Henri Perret, Temple Unique, Ženeva, je pověřen *poslat do „Volksstaatu" 50 výtisků pro kolportáž v Německu;* pokud je ještě nemáte, napište mu laskavě pár řádek.

Wigandovi napíšu.[583]

„*Schulze—Bastiat*". Marx vězí až po uši v práci na 2. německém[435] a 1. francouzském vydání „Kapitálu"[126]. Ale nikdy by se také určitě nepropůjčil k tomu, aby napsal doslov k tak dokonale nevědecké knize, jako je Lassallova, a opravoval v něm všechny její kopance, vždyť by se musela opravit valná část knihy. Mezi námi: *Jestliže* bude Marx někdy Lassalla opravovat, pak toho z Lassalla

moc nezbude, dosud se to nestalo z ohledu na mnohé lassallovce, kteří přešli ke straně, ale jednou k tomu bude muset dojít.

„*Bytová otázka*".[543] Liebknecht mluvil o záměru otisknout můj článek jako separát. Je-li to pravda, pak prosím, abyste mi poslali obtahy ke korektuře, poněvadž je tam několik trapných tiskových chyb. A pak je třeba uvážit ještě toto:

Píšete mi kvůli *Saxovi*. Stojí to za to, psát nějaký zvláštní článek o té jeho knize, která vyšla roku 1869? Jestli ano, pak Vám toho člověka rozcupuju, a možná že by se hodilo přiřadit kritiku velkoburžoazního řešení bytové otázky ke kritice maloburžoazního řešení; v tom případě by se mohly otisknout obě najednou jako separát, takže by se i otázka sama probrala důkladněji. Buďte tak laskav a brzy mi o tom napište, abych se mohl podle toho zařídit.

O nedávném rámusu v Americe Vám také napíšu krátký článek.*

Váš

B. E.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXIX, 1946

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Internacionála v Americe".

197

Engels Theodoru Cunovi

do Lutychu

Londýn 5. července 72

Milý Cuno,

včera jsem poslal Hermanovi několikery anglické a španělské noviny s tím, aby Vám je dal.

Belgičané udělají na každého, kdo tam přijde, stejný dojem. Celá tamější Internacionála je pustý žvást a nic za tím. Je to hlavně vina vůdců, z nichž jediný De Paepe je skutečný schopný, ale netečný, kdežto Hins je prázdná hlava, přitom ale prohnaný, úskočný, samolibý a aktivní. Hins je prostřednictvím své ruské ženy v přímém spojení s Bakuninem a z jeho pověření přišel s tím povedeným návrhem na odstranění generální rady[563]. Hins je teď ve Verviers, a vyplatilo by se, kdybyste na něj trochu dohlédl.

Ve Verviers je také německá sekce, která si dopisuje s „Volksstaatem". Dopisovateli P. Schlehbachovi, rue de Pont 2, jsem napsal (14. června[12]), poslal jsem mu i „Rozkoly"[426], ale zatím žádná odpověď. Bylo by velmi dobré, kdybyste tam mohl někdy zajet a navázat s těmi lidmi spojení. *Napsal jsem Hepnerovi*, aby Vám z Německa poslali mandát na kongres*[111], *ale pro všechny případy by bylo dobré, kdybyste si opatřil mandát také od vervierské německé sekce — v případě, že sama nikoho na kongres nepošle.* Bakunin a spol. nasadí všechny páky, aby nás na kongresu porazili, a protože je pro ty pány dobrý každý prostředek, musíme se zabezpečit. Pošlou tam delegáty z nejrůznějších spolků, které vůbec nepatří k Internacionále, pokusí se opatřit

* Viz tento svazek, str. 552.

těmto lidem místo a hlas jako delegátům Internacionály a získat pomocí koalice nejrůznorodějších elementů proti generální radě většinu. Schweitzer—Hasenclever už veřejně uzavřeli spojenectví se zdejšími lumpy Vésinierem, Landeckem, Smithem, Schneiderem atd., a ti si zase dopisují s Jurskými a také s americkými podvodníky (o nich viz „Emancipación"[584], kterou jsem Vám poslal včera).

Jak u Vás přijali „Rozkoly"? Poslal jsem Hermanovi celkem 5 výtisků, ale je třeba dát je také kolovat. Dělá to Herman? A jak si vůbec počíná? Jak jsem se doslechl, hájil na posledním belgickém sjezdu velmi energicky generální radu.

Můžete-li dostat belgické občanství, to je otázka. Americké lze získat jen po předběžné přihlášce a pětiletém pobytu v zemi.

Kongres se bude konat v každém případě. Před nějakým policejním zásahem si není člověk na kontinentě nikdy jist; když tak si sedneme na parník, pojedeme do Anglie a uspořádáme ho tam. Abychom ho prostě hned svolali do Anglie, to dost dobře nejde; sice jen tady lze mít pokoj od policie, ale zase by na nás útočili naši protivníci. Tvrdili by, že generální rada svolává kongres do Anglie, poněvadž jen tam má umělou většinu.

Bakunin odpověděl na „Rozkoly" zuřivým, ale velmi slabým hanopisem.[585] To tlusté panděro zuří, že ho konečně vytáhli z jeho locarnské liščí nory na denní světlo, kde už mu všecky kliky a intriky nejsou nic platné. Prohlašuje teď, že se stal žertvou spiknutí všech evropských — *Židů*!

Jenže další existence „Aliance"[165] jako *tajné společnosti*, alespoň ve Španělsku, zláme tomu čackému starému padouchovi vaz. Nejenže o tom máme v rukou důkazy, ale dostalo se to teď dokonce v Madridu atd. na veřejnost, takže zapírat už nemá smysl. Tenhle poctivec, který si hrál všude na nejoddanějšího průkopníka Internacionály, zorganizoval tohle tajné spiknutí, aby se zmocnil celkového vedení, aby vodil široké masy pracujících za nos jako slepé stádo pomocí svých vysvěcených jezuitských bratří! Kdyby se to strpělo, nezůstal bych v Internacionále ani o den déle. Být Bakuninovou ovečkou — to by tak ještě chybělo! Že jsme tuhle záležitost prokoukli a že mu hrozíme odhalením na kongresu, to byla pro něj nejtěžší rána. A teď ho Lafargue (Marxův zeť, který je 8 měsíců

v Madridu) dokonce obvinil, že on, Bakunin, vlastnoručně sepsal a do Španělska poslal tajné instrukce, podle nichž se tam má řídit Internacionála!

Přiložený dopis došel dnes.

Vyřiďte srdečné pozdravy Hermanovi, uzdravil se už?

Váš

B. E.

Poprvé otištěno v časopise „Die Gesellschaft", čís. 11, Berlín 1925

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

198

Engels Adolfu Hepnerovi

do Lipska

[Londýn] 9. července 72

Milý Hepnere,

1. korekturu jsem odeslal včera. Titulní list rovněž.

2. Přikládám k tomu poznámku, na jejímž zařazení do textu mi velmi záleží, protože zabrání možnému nedorozumění.[586]

3. Dále článek o tom americkém rámusu.*

4. Sax musí trošku počkat.** Marx a já jedeme zítra na pár dní k moři, abychom se trochu zotavili.[587] V úterý 16. t. m. budu zase zpátky a pak se do toho hned vrhnu, jen co vyřídím korespondenci, která se mezitím určitě nakupí. Marx chtěl dnes odpovědět „Concordii“[528], ale nebylo mu dobře, a je otázka, zda tu věc vyřídí, ještě než se vrátí. „Volks-Zeitung“ dostal. Lindau od něho žádný článek nedostane, na to můžete vzít jed.[588] Marx v té věci asi něco podnikne.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa“, sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* B. Engels, „Internacionála v Americe“.
** Viz tento svazek, str. 554.

199

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

[Londýn] 9. července 1872

Milý Kugelmanne,

vřelý dík za dárek 15 liber št. pro Jeničku. Nadřel jsem se jako kůň, takže dnes (za 2 hodiny) opouštím s Engelsem na 4—5 dní Londýn a jedu k moři (do Ramsgate).[587] Až se vrátím, budu mít do 2. září (kdy je v Haagu mezinárodní kongres)[111] spoustu práce, pak ale budu mít zas trochu volna. Tohle volno začne ale až od poloviny září, protože jedu také do Haagu.

Mohli bychom se pak možná vidět (tj. Ty mne, protože já bych v Německu nebyl v bezpečí).

Adio.

Tvůj

Karel Marx

Jakmile vyjdou první sešity (ať už německé[435], nebo francouzské[126]), samozřejmě je dostaneš. *S Meissnerem jsem krajně nespokojen.* Tahal mě za nos, nejdřív mě ztrhal náhlým spěchem, když mi nečekaně ohlásil 2. vydání (koncem listopadu 1871), pak ztratil celé měsíce a nechal si ujít nejvhodnější dobu. Je to líný a malicherný šosák.

Pro potrestání Meissnera by se docela hodilo, kdybys *mu napsal pod záminkou*, že chceš vědět, kdy už vyjde „první" sešit. Při té příležitosti jen tak mimochodem poznamenej, že na Tebe mé poslední dopisy udělaly dojem, jako bych byl *na Meissnera velmi roztrpčen* a *s ním* velmi *nespokojen;* kvůli čemu? Vždyť to je u mne nezvyklé!

Ten chlap mě tím svým „když to nejde, nejde to, necháme to na léto“ opravdu hrozně dopálil.

Poprvé otištěno rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu“, 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

200

Engels Ugo Bartorellimu

do Francie[589]

(Koncept)

[Londýn 18. července 1872]

Občane,

odpovídám na Váš dopis z 27. června s poštovním razítkem Florencie 6. července, který jsem vinou nepřesné adresy dostal teprve 16. t.m., a upozorňuji Vás, že nemáme jiný prapor než prapor světového proletariátu — rudý prapor.

Z toho Vašeho dopisu soudím, že Váš spolek se ustavil jako odbočka Internacionály a že se za ni považuje; je proto mou povinností upozornit Vás, že nyní platné všeobecné stanovy a organizační řád ukládají pro přijetí nových odboček některé formality.

V oddíle II, čl. 4 se praví:

„Každá nová odbočka nebo spolek, který se hodlá připojit k Internacionále, je povinen ihned oznámit svůj vstup generální radě. Generální rada má právo atd." (*Basilejská* rezoluce.)[590]

A v oddíle V, čl. 1:

„Každá odbočka si může vypracovat stanovy a místní organizační směrnice, přizpůsobené místním poměrům a zákonům dané země. Tyto stanovy a směrnice nesmějí však obsahovat nic, co by bylo v rozporu se všeobecnými stanovami a organizačním řádem." (*Ženevská* rezoluce.)[591]

A protože podle oddílu II, čl. 2 „je generální rada povinna plnit rezoluce kongresů", jimž je odpovědná, nemůže tato generální rada uznávat za sekce Internacionály jiné spolky než ty, které se podřídily těmto článkům, přijaly všeobecné stanovy a organizační řád Sdružení a jejichž stanovy souhlasí se všeobecnými stanovami

a organizačním řádem. Bezpochyby jste to opomenuli učinit jen proto, že jste tento řád neznali, neboť neexistuje autentické italské vydání, a přikládám proto jeden výtisk ve francouzštině s červeně zatrženými příslušnými články.

Protože se blíží kongres (2. září v Haagu, Holandsko)[111], upozorňuji Vás rovněž na článek 7 oddílu I, v němž se praví:

„V budoucnu se budou smět kongresů zúčastnit a hlasovat na nich jen delegáti těch spolků, sekcí či skupin, které jsou součástí Internacionály a zaplatily generální radě své příspěvky" (10 c. za člena).

Pozdrav a bratrství.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z italštiny

201

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

[Londýn] 23. července 72

Milý Kugelmanne,

jestliže do toho nic nepřijde, budu 2. září v Haagu[111] a moc mě potěší, když se tam sejdeme. „Rozkoly atd."[426] jsem Ti už poslal, ale zdá se, že byly zabaveny. Proto je přikládám ještě k tomuto dopisu. Musíš mi prominout, že dnes už víc nenapíšu. Musím poslat korektury do Paříže,[126] a vůbec mám hrozně práce.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

202

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

[Londýn] 29. července 1872

Milý Kugelmanne,

na mezinárodním kongresu (v Haagu, začíná 2. září)[111] se jedná o bytí či nebytí Internacionály, a než z ní vystoupím*, chci ji aspoň uchránit před rozkladnými elementy. Německo musí mít tedy co nejvíc zástupců. Poněvadž tak jako tak přijedeš, napiš Hepnerovi, že ho prosím, aby Ti jako delegátovi obstaral mandát.

Tvůj
K. Marx

Poprvé otištěno v časopise „Die Neue Zeit", čís. 25, sv. 2, Stuttgart 1901—1902

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 536.

203

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna[592]

[Londýn koncem července 1872]

Milý Jungu,

tady je francouzský a anglický text článku 8:

„Dans sa lutte contre le pouvoir collectif des classes possédantes, le prolétariat ne peut agir comme classe qu'en se constituant *lui-même en parti politique distinct, opposé à tous les anciens partis formés par les classes possédantes*. Cette constitution du prolétariat en parti politique est indispensable pour assurer le triomphe de la révolution sociale et son but suprême, *l'abolition des classes*.

La coalition des forces ouvrières déjà obtenue par ses luttes économiques doit aussi servir de levier aux mains de cette classe dans sa lutte contre le pouvoir politique de ses exploiteurs.

Les seigneurs de la terre et du capital se serviront toujours de leurs privilèges politiques pour défendre et perpétuer leurs monopoles économiques et asservir le travail.

La conquête du pouvoir politique devient donc le grand devoir du prolétariat."*

* „Ve svém boji proti kolektivní moci majetných tříd může proletariát působit jako třída jen tehdy, jestliže se *sám* konstituuje *ve zvláštní politickou stranu, která stojí proti všem starým stranám vytvořeným majetnými třídami*.

Toto konstituování proletariátu v politickou stranu je nezbytné, aby bylo zajištěno vítězství sociální revoluce a jejího konečného cíle, *odstranění tříd*.

Spojení dělnických sil, jehož se už dosáhlo ekonomickým bojem, musí být v rukou této třídy také pákou v jejím boji proti politické moci jejích vykořisťovatelů.

Páni půdy a kapitálu budou vždycky používat svých politických výsad k obraně a zvěčnění svých ekonomických monopolů a k zotročení práce.

Dobytí politické moci se proto stává velkým úkolem proletariátu."

„Against the collective power of the propertied classes the working class cannot act, as a class, except by *constituting itself into a political party, distinct from, and opposed to, all old parties formed by the propertied classes.*

This constitution of the working class into a political party is indispensable in order to insure the triumph of the social Revolution and its ultimate end — *the abolition of classes.*

The combination of forces which the working class has already effected by its economical struggles ought at the same time to serve as a lever for its struggles against the political power of landlords and capitalists.

The lords of land and the lords of capital will always use their political privileges for the defence and perpetuation of their economical monopolies and for enslaving labour. To conquer political power has therefore become the great duty of the working classes."*

Salut.

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinĕnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny
a angličtiny

204

Marx Adolfu Hepnerovi

do Lipska

Londýn 4. srpna 72

Milý Hepnere,

chtěl jsem Vám právě napsat krátký článek o posledních bakuninovských záležitostech, když se ukázalo nezbytné, aby promluvila sama generální rada. Článek se tedy proměnil v adresu, jejíž německý překlad dostanete ve středu.[593]

Doplnit se to dá v krátkosti z nedávno došlých španělských dokumentů.[594] Bakunin zachoval Alianci socialistické demokracie[165], známou Vám z „Rozkolů"[426], dál jako *tajnou* společnost, aby tak dostal Internacionálu pod své vedení. Ale kápli jsme mu na to a máme teď důkazy. Teď tedy obvinění zveřejníme, poněvadž jinak by ve Španělsku volby na kongres řídila Aliance a dopadly by podle jejích představ. Tohle zláme Bakuninovi vaz.

Odpověď „Concordii"[528] jste už asi dostal. Takoví jsou tedy katedroví socialisté! Že by byli tak hloupí, to jsem nikdy nepředpokládal, myslel jsem si, že ten list rediguje nějaký Beta-Bettziech.

Případ Verdy jsem znal z „Kölnische Zeitung", ale nevěděl jsem, že je ten muž taky podvodník. Moc pěkné. Ten ubožák Sonnemann vidí ostatně v každé velké historické události jedině šanci, jak udělat ze svého prašivého Frankfurtu zas svobodné říšské město. Kvůli tomu musí Prušáci ještě leccos slíznout. Podle našich zpráv dosáhly přípravy tak kolosálních rozměrů, že Prusko může podlehnout jen tehdy, půjde-li kromě Francie a Ruska proti Prusku i Rakousko. Ale Rakousko jde s Pruskem, nenastane-li nějaký nenadálý obrat, což se nedá za daných okolností předpokládat.

K tomu zažijeme směšnou podívanou, jen co Vilém* vydá provolání k Polákům a obnoví v nějaké podobě Polsko. A na tom si on i celý pruský režim zlámou vaz. Německo-pruské císařství ještě dávno nedosáhlo svého zenitu, ale tato válka, bude-li vedena šťastně, jak se dá očekávat, je tam rychle přivede, a pak poletí střemhlav dolů ze závratných výšin napoleonské slávy. Mohlo by se taky stát, že *tentokrát* začne hnutí v Berlíně; protiklady se tam velmi přiostřují a chce to jen změnit politickou konjunkturu, aby vybuchly. Taková berlínská revoluce bude jistě ubohá, ale vždycky je lepší, přijde-li zevnitř než po nějakém Sedanu, což má všeobecně špatné důsledky.

Hirsch si musí dát poslat ze Švýcarska tyto Bakuninovy spisy: „Lettres à un français" (anonymní), Ženeva 1871.

„L'Empire knouto-germanique" od M. Bakunina, Ženeva 1871. V knihkupectvích se nedostanou, zkoušel jsem to, ale Boruttau mu je jistě opatří, poněvadž je nad nimi u vytržení.

Pozdravujte Liebknechta a Bebela, až je zase navštívíte.

Srdečný pozdrav.

Váš

B. E.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Vilém I.

205

Engels Theodoru Cunovi

do Lutychu

Londýn 4. srpna 1872

Milý Cuno,

belgická federální rada nám nemohla udělat větší laskavost než to, jak postupuje vůči německé sekci ve Verviers.[595] Dokazuje tím, jak nutná je existence generální rady, aby chránila nezávislost sekcí proti *federálním radám*. Belgická federální rada však nemůže německou sekci vyloučit z Internacionály, nýbrž pouze z Belgické federace. Organizační řád, oddíl IV: Federální rady a výbory, čl. 4. Každá federace může odmítnout sekce či spolky anebo je může vyloučit ze svého středu, *aniž však má právo zbavit je jejich internacionálního charakteru*. Německá sekce ve Verviers má tedy nyní jako nezávislá sekce podle článku 7 všeobecných stanov (konec onoho článku) právo korespondovat přímo s generální radou. Upozorněte je na to a přimějte je, aby sem napsali, zatím nic nepřišlo.

Dostal Schlehbach ve Verviers můj dopis* a proč neodpovídá?

Posílám Vám jedno číslo „Emancipación" a oběžník od Lafargua (Marxův zeť), je to španělsky, důkladně to, prosím, prostudujte. Uvidíte z toho, oč Bakuninovi šlo. Vytvořit uvnitř Internacionály tajnou společnost, aby ji tímto způsobem dostal do rukou. Naštěstí tím byl plán odhalen, a ještě včas. Tohle zláme Bakuninovi vaz. Generální rada o tom vydá v úterý** provolání, kterým zároveň obviní španělskou federální radu, v níž je 5 členů Aliance.[593]

* Viz tento svazek, str. 555.
** 6. srpna.

Mám velice naspěch — musím zredigovat to provolání a mám strašnou spoustu všelijaké jiné práce pro Internacionálu při přípravě kongresu[111].

Váš
B. E.

Řekněte Hermanovi, že jsem práci pro něj hledal, ale zatím se mi nepodařilo nic sehnat. Abych šel k firmě Jackson & synové, nemá smysl, zvlášť po té mé poslední zkušenosti v únoru. Řekněte Hermanovi, aby sem napsal svému příteli Prigneauxovi, to je ten pravý člověk.

Poprvé otištěno v časopise „Die Gesellschaft", čís. 11, Berlín 1925

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

206

Engels Johannu Philippu Beckerovi

do Ženevy

Londýn 5. srpna 72

Milý starouši,

že se kongres svolává do Haagu[111], za to mohou především Vaše neblahé rozmíšky kvůli revizi ústavy*, nemohli jsme předpokládat, kam to povede, a také jsme nesměli ztrácet čas. V budoucnu je však třeba mít na mysli i toto:

1. Sílu Jurských jsme nepřecenili. Podle jejich vlastních údajů a podle placených příspěvků mají 294 členů, z toho longemallská sekce 62 a rytci a gilošéři, kteří tam nedávno vstoupili, 74. Ale jejich manévry známe. Z těch 62 Longemallských by *každý* nějakým způsobem dostal falešný mandát, k tomu ještě sami Jurští, řekněme tucet, pak nějakých 20 Italů a 6 Španělů, to je víc než dost. Za takových okolností by se k nim pak ještě přidala část Belgičanů.

2. Pokud jde o falešné mandáty, byli by jich mohli dostat z Ameriky (od woodhullovců) takových 30—40, odsud tak tucet (od sekcí, které nikdy nepatřily k Internacionále a vytvořily Univerzální federalistickou radu[452]), 50—60 od německých schweitzerovců, kteří se k této radě přímo připojili, a ze Španělska při trošce obratnosti také pěkný počet. O Itálii se zmíním za chvilku. Byly tedy všechny předpoklady pro to, aby při kontrole mandátů, kde se tentokrát všechno rozhodne, byla společnostem, které se chtějí do Internacionály vetřít násilím, i když nikdy do ní nepatřily, dovolena účast na kongresu většinou hlasů, zejména uváží-li se, jak bývají

* Viz tento svazek, str. 543.

dělníci v takových věcech dobrodušní a jak to chodilo na všech dřívějších kongresech. Přitom se nesmí zapomínat, že i u nás je dost sekcí, které nemají příspěvky v pořádku, a proto musejí být při hlasování shovívavé, aby mohly získat tuto shovívavost pro sebe. A kdyby k tomu došlo, nezbylo by nám nic jiného než sebrat svých pár švestek a z Internacionály odejít.

3. Sílu Aliance[165] v Itálii podceňuješ, v celé Itálii máme jen jednu sekci, v Turínu, o níž víme, že je dobrá; snad ještě ve Ferraře. Milán od té doby, co je Cuno pryč, je úplně v rukou bakuninovců. Neapol byla vždycky, a Dělnický svaz v Emilii, Romagni a Toskáně je taky zcela v Bakuninových rukou. Tihle lidé si vytvářejí svou vlastní Internacionálu, nikdy se nehlásili o přijetí, nikdy neplatili, ale dělají, jako by k Internacionále patřili. Dirigují je členové tajné Aliance, je jich velmi mnoho a snadno by mohli při 1 delegátu na 50 členů zvolit 40 delegátů, z nichž by 15—20 poslali odtamtud, zbytek by byl z Longemallských, kteří dostávají bianko mandáty.

4. Belgičané se do Haagu nepohrnou, bojí se výdajů. Mimoto nedávný sjezd v Bruselu[596] ukázal, že když jde do tuhého, nejsou tak zlí. Usnesli se na tom, že v Haagu mohou být zastoupeny jen oficiálně uznané sekce, a to je to hlavní.

5. Konečně by sis měl přečíst svatouškovské litanie ve Schwitzguébelově dopise, kde se spolu s nářky nad tím, že se kongres nekoná ve Švýcarsku, už jemně naznačuje budoucí protest.[597] Je-li pro mne něco důkazem, že jsme jednali správně, pak právě toto.

V každém případě se sbal a přijeď, uvidíš, že věc se podaří. Ovšem *jen tehdy*, jestliže my sami nasadíme všechny síly. Tamti jsou fanatici, mají pomoc všelijakých bohatých buržoů, kteří klopí, a sami nemají za celý rok vůbec žádné výdaje. Kdyby se byli naši přátelé aspoň zpolovice tak činili jako oni, nemohlo by to nikdy dojít tak daleko. Z Ameriky přijedou Sorge a Dereure, ti druzí (woodhullovci) pošlou 3, mezi nimi jednu paničku. Od nás tam samozřejmě pojedou všichni. Hleď, ať tentokrát Švýcaři neskrblí a ať jsou pořádně zastoupeni. Hlavně také švýcarští Němci.

Zítra večer ostatně hodíme bombu, která mezi bakuninovci vyvolá nemalé zděšení, totiž veřejné prohlášení o Alianci socialistické

demokracie[593] existující nadále jako *tajná společnost*. Dostali jsme konečně ze Španělska potřebný materiál a důkazy a hned také zaútočíme na španělskou federální radu*, v níž sedí 5 aliančníků. Madridská „Emancipación" zahájila palbu už minulou sobotu, a bude z toho pěkný tanec. Dostanete samozřejmě hned jeden výtisk pro „Égalité". Ti bídáci si mysleli, že pomocí své tajné organizace budou moci řídit celou Internacionálu z Locarna**. Ale tohle odhalení jim zláme vaz, a splní-li Švýcarsko a Německo aspoň trochu, co je jejich povinností, totiž aby aliančníci nakonec *nezískali* většinu *nedbalostí našich přátel*, vyletí celá ta chamraď do povětří, a pak budeme mít konečně pokoj.

Frankelovi a Lessnerovi sdělím Tvá pověření zítra.

Vaillant si tu pokojně žije dál a zabývá se chemií a revizí stanov[598], což ho velmi zajímá.

Marx Tě pozdravuje.

Tvůj
B. Engels

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx a B. Engels, „Španělským sekcím Mezinárodního dělnického sdružení".

** V Locarnu žil tehdy Bakunin.

207

Engels Walery Wróblewskému

do Londýna

(Koncept)

122, Regent's Park Road, N. W.
Londýn 7. srpna 1872

Občanu Wróblewskému,
předsedovi smírčího výboru.

Občane,

protože mě občan Hales před celou generální radou obvinil ze lži[599], žádám smírčí výbor[561], aby jmenovaného občana Halese požádal o upřesnění jeho obvinění a sdělil mi je, abych se mohl bránit.

Současně smírčímu výboru podávám na občana Halese stížnost za to, jak hanebně mě takovým obviněním před generální radou pošpinil.

Pověřuji občana Marxe, aby toto sdělení předal smírčímu výboru.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

208

Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi

do Petrohradu

[Londýn] 15. srpna 1872

Milý pane,

doufám, že jste dostal první část druhého německého vydání[435], kterou jsem Vám poslal před několika dny. Pošlu Vám také prvních 6 sešitů francouzského vydání[126], které vyjdou v těchto dnech. Je třeba porovnat *obě vydání*, protože jsem ve francouzském vydání tu a tam něco přidal a změnil.

Váš zajímavý dopis jsem obdržel a odpovím na něj v několika dnech. Dostal jsem i rukopis a článek z „Věstníku".[600]

Dnes s psaním velmi spěchám kvůli jedné zvláštní záležitosti, která je *nanejvýš naléhavá*.

Bakunin — ten, který nastrojil Něčajevovu aféru[566] — po léta tajně podkopával Internacionálu, až jsme ho teď zatlačili tak daleko, že musel nechat přetvářky a *otevřeně se rozejít* s hlupáky, které vede. A tomuto Bakuninovi byl kdysi svěřen překlad mé knihy do ruštiny, dostal za něj napřed peníze, a místo aby odevzdal práci, poslal či dal poslat Ljubavinovi (myslím, že se tak jmenuje), který to s ním v zastoupení nakladatele* sjednával, úplně hanebný a kompromitující dopis[601]. Bylo by pro mne velice užitečné, *kdyby mi někdo mohl ten dopis ihned poslat*. Poněvadž je to čistě *komerční* věc a poněvadž nebudu nikoho jmenovat, jestliže dopis použiji, doufám, že mi ten dopis opatříte. Nesmí se však ztrácet čas. Jestliže mi jej pošlete,

* Poljakova.

mělo by se to stát hned, protože koncem tohoto měsíce odjedu z Londýna na haagský kongres[111].

Váš hluboce oddaný
*A. Williams**

Poprvé otištěno rusky v časopise „Minuvšije gody", čís. 1., 1908

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Marxovo krycí jméno.

209

Marx redaktorovi listu „Times“

do Londýna

1, Maitland Park Road, N. W.
[Londýn] 15. srpna [1872]

Vážený pane,

v dnešním čísle Vašeho listu je pod záhlavím „Internacionála“ otištěn článek reprodukující s odvoláním na „pařížské listy“ domnělý oběžník „Velké rady“ tohoto Sdružení; na oběžníku jsem podepsán jako „generální tajemník“.

Dovoluji si k tomu prohlásit, že tento dokument je od začátku až do konce zfalšován. Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení žádný takový oběžník nikdy nevydala a já jsem nikdy nemohl něco takového podepsat jako generální tajemník, protože jsem takovou funkci nikdy nezastával.

Žádám, abyste tyto řádky uveřejnil v příštím čísle Vašeho listu, a zůstávám, vážený pane, Váš oddaný služebník

Karel Marx

Poprve otištěno v listu „Times“ z 16. srpna 1872

Podle textu novin
Přeloženo z angličtiny

210

Engels E. Glaseru de Willebrordovi

do Bruselu[602]

(Výňatky)

[Londýn] 19. srpna 1872

Snad už víte, že vítězství je teď jisté. Italové, takzvaní členové Internacionály, měli v Rimini konferenci[603], kde se zástupci 21 sekcí usnesli: „Konference atd. atd."

Bude dobré uveřejnit to ihned v „Internationale" a v „Liberté". Bakunin, jehož styl se pozná v celém tom dokumentu, vidí, že věc je ztracena, dává pokyn k ústupu na celé čáře a odchází se svými z Internacionály. Šťastnou cestu do Neuchâtelu!

Ale co je teprve k smíchu: z těch 21 sekcí, které si osobují právo svolat mezinárodní kongres, patří k Internacionále jen neapolská. Ostatních 20, ve snaze zachovat si autonomii, se neustále bránilo udělat jakýkoli krok, předepsaný našimi všeobecnými stanovami jako podmínka přijetí. Jejich zásada je: „L'Italia farà da sè"*: tvoří Internacionálu vně Internacionály. Další tři sekce, které mají pravidelný styk s generální radou — Milán, Turín, Ferrara — neposlaly do Rimini delegáty.

A tak vedle *Univerzální federalistické rady*[452], kterou vytvořily spolky, jež nepatří k Internacionále a přesto si činí nárok na to, aby ji řídily, je tady ještě autoritářský kongres, který byl svolán spolky mimo Internacionálu a chtěl by určovat její zákony.

Přišlo to ostatně právě včas, aby se Španělům otevřely oči. Tady se podařilo vytáhnout lišku z jejího pelechu. Donutili jsme

* „Itálie si poradí sama".

aliančníky, aby sami uveřejnili „naprosto tajné" stanovy Aliance[165]. Nynější federální rada (španělská), která má z 8 členů 5 aliančníků, byla veřejně odhalena a označena jako zrádce Internacionály. Všude propukl boj mezi aliančníky a stoupenci Internacionály. Nejstarší odborová organizace na světě, jejímiž členy je 40 000 katalánských předláků a tkalců[604], se vyslovila pro nás a posílá na kongres[111] Moru, jednoho z našich, protože ten, jak říká mandát, ví lépe než kdo jiný, co je Aliance. Riminská rezoluce, to bude konec Aliance ve Španělsku.

Dánové posílají dva delegáty; Němci nejméně 5 nebo 6. Sorge a Dereure jsou už na cestě z Ameriky; tamější rozkolníci chtějí poslat tři.

Lafargue přijede s mandátem Portugalců.

A je tady ještě jedna výhoda. V budoucnu se vyloučí jakýkoli veřejný skandál na kongresu. Před buržoazní veřejností se ve všem zachová dekorum.

Co se týče neuchâtelského kongresu, ukáže se, že se tam sejde jen Jurská federace s několika italskými sekcemi, bude to dokonalé fiasko.

Nakonec se všechno obrací k dobrému, ale to nás ještě nesmí ukolébat. Splní-li členové Internacionály svou povinnost, bude haagský kongres velkým úspěchem, dá organizaci solidní základy a Sdružení se bude moci uvnitř zase klidně rozvíjet a s novou energií čelit všem svým vnějším nepřátelům.

Poprvé otištěno v knize
M. Nettlau, „Michael Bakunin. Eine Biographie", sv. 3, Londýn 1898

Podle textu knihy
Přeloženo z francouzštiny

211

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

na Hubertusburg

Londýn 24. srpna 72

Milý Liebknechte,

je mi líto, že musím Tvůj návrh na kandidaturu odmítnout už proto, že jsem desetiletým nedovoleným pobytem v zahraničí přestal být pruským poddaným a tím jsem přišel i o německá občanská práva.[605]

Dnes jsme se dověděli, že Jurští do Haagu[111] přece jen přijedou, ale jakmile se začne rozhodovat proti Alianci[165], vzdálí se a svolají svůj kongres do Neuchâtelu[603]. Bakunin se s tou instrukcí do Itálie patrně ukvapil, Španělé mu zřejmě dali najevo, že to *takhle* přece jen nejde a že do Haagu přijet musejí, byť jen proto, aby tam vyjádřili svůj protest. Španělská federální rada, kde totiž mají aliančníci většinu, zavedla takový volební systém, podle něhož pošlou na kongres pravděpodobně 4 aliančníky.[606] Naproti tomu Svaz katalánských továrních dělníků (40 000 lidí)[604] posílá jednoho z našich, Moru. Italové se budou střežit, aby se tam po své riminské rezoluci objevili.

Sorge je tady u mne, pozdravuje Tě. Tvůj

B. E.

Čekat od bakuninovců rvačky není třeba. *Ti* jsou strašně zbabělí, i když hubu mají prořízlou. Na nikoho si netroufnou, pokud jich nebude 8 na jednoho.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

212

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

[Londýn] 26. srpna 72

Milý Kugelmanne,

v Haagu[111] mají mít delegáti modré vázanky, aby je lidé, kteří na ně budou čekat, poznali.

Pro případ, že byste se minuli:

Soukromá adresa: Bruno Liebers, 148, Jacob Catsstraat.

Oficiální kongresový sál: Concordia, Lombardstraat.

Velmi spěchám.

Tvůj

K. M.

Poprvé otištěno rusky
v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

213

Engels Hermannu Jungovi

do Londýna

[Haag počátkem září 1872]

Milý Jungu,
za celý finanční rok jsem našel položky za nájemné

31. října 1871 — Truelove	7 liber št. 7 šil.
a dvě platby Martinovi	5 liber
	12 liber št. 7 šil.

ale *žádnou* platbu Truelovovi při opuštění toho *starého krámku.* Zaplaceno to ale muselo být — nezapomněl jste to zaknihovat? Jestliže byla tato platba v knihách opomenuta, napište prosím do Haagu na adresu uvedenou na druhé straně. Vím, že jsme loni v době konference dlužili za nájemné za šest měsíců a teď nedlužíme nic.[607]

S bratrským pozdravem Váš

B. Engels

Bruno Liebers
148, Jacob Catsstraat
Hague/Holand
Dovnitř obálky poznamenejte, že je to pro mne.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

214

Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu[608]

[Londýn] 21. září 72

Milý Sorge,

doufám, že jsi teď už šťastně v New Yorku, a Cuno snad má mezipalubní útrapy také za sebou.

Z rezolucí kongresu* sis vzal s sebou:

1. nové články 2 a 6 organizačního řádu, kap. II *o generální radě*,

2. zprávu komise o Alianci[609],

3. prohlášení menšiny[610],

4. rezoluci o přeložení[611] a volbě 12 členů generální rady s právem kooptace 3 dalších, a dále seznam zvolených.

Chybí ti tedy ještě:

1. rezoluce vyjadřující sympatie s mučedníky proletariátu[612],

2. rezoluce o příspěvcích,

3. rezoluce o zrušení plných mocí a

4. snad i text článku stanov o politice[613]. Tyto čtyři přikládám.

Ostatní papíry, které jsi tu nechal, jsou 1. věci, k nimž se nic neusneslo, 2. nepřijaté návrhy, 3. jeden nebo dva návrhy k pořadu jednání, které byly schváleny a realizovány hned na kongresu. Ty patří všechny do protokolu a pro Vás nemají význam.

Napadá mě ještě, že patrně

5. nemáš Lafarguův návrh o mezinárodních odborových svazech, přeložím ho tedy ze španělštiny a také ho přiložím.

* K. Marx a B. Engels, „Rezoluce všeobecného kongresu konaného v Haagu ve dnech 2.—7. září 1872".

Jakmile budeme mít Tvoji přislíbenou zprávu o projednání mandátů[614] (jak víš, kvůli předsedově hlouposti se nedělal žádný protokol, protože nebyli určeni zapisovatelé), zrediguje se oficiální zpráva o rezolucích a uveřejní se.[615]

Až dostaneme od Lucaina, který si vzal papíry komise do Bruselu a teď pořádá svědecké výpovědi, tyto materiály — slíbil je nejpozději do konce t. m. —, dokončí se přehledná zpráva o Bakuninovi a Alianci a vytiskne se.[616] Dostali jsme ještě velmi zajímavé věci, které se ani nemohly komisi předložit, protože přišly příliš pozdě.

Dále protokoly kongresu k uveřejnění.

Pro korespondenci s Německem, Itálií atd. Ti přikládám všechny adresy, které znám.

Hales tady vyvolal ve federální radě velký skandál, přičinil se o to, že Marx dostal důtku za výrok, že angličtí dělničtí vůdcové jsou zaprodaní[617] — ale jedna zdejší anglická a jedna irská sekce hned protestovaly a dávají Marxovi zapravdu. Ti hošánkové — Hales, Mottershead, Eccarius atd. — zuří, že jsme jim vzali generální radu.

Guillaume řekl v Bruselu Vilmartovi (ten to sem sám napsal), že Španělé znovu zorganizují Alianci[165], teď prý je jí teprve zapotřebí.

West pořád ještě trčí tady — nemá peníze za zpáteční cestu.

Pozdravuj pěkně Cuna a řekni mu, aby se mnou zůstal v písemném styku, ať odjede kamkoli. Srdečný pozdrav.

Tvůj
B. Engels

Holanďané říkají, že hlavní důvod, proč hlasovali s menšinou, je ten, že se chtějí znovu spojit s Belgií, a proto musejí dělat, co se Belgičanům zlíbí!

Hepner byl zatčen a hrozí mu 4 týdny policejní vazby, protože, jak víš, v Lipsku policejní ředitel na vlastní pěst Internacionálu zakázal.

Na 1. veřejném zasedání bylo přijato toto usnesení:

Kongres Mezinárodního dělnického sdružení konaný v Haagu vyslovuje jménem proletariátu všech zemí svůj obdiv hrdinským bojovníkům za věc osvobození práce, kteří svou oddanost zaplatili životem, a posílá bratrský pozdrav a výraz svých sympatií všem těm, kteří jsou v této chvíli pronásledováni buržoazní reakcí ve Francii, v Německu, v Dánsku a na celém světě.

(Navrhl A. Schwitzguébel a 7 dalších.)

O příspěvcích:

Navrhujeme, aby příspěvky zůstaly beze změny a byly určeny všeobecnými stanovami.

(Navrženo E. Dupontem a 3 dalšími — *přijato* v sobotu* ráno.)

O zrušení starých plných mocí:

Navrhuji zrušit všechny plné moci udělené generální radou, radami, výbory a sekcemi v těch zemích, kde je Internacionála zakázána, a ponechat jedině generální radě právo jmenovat v těchto zemích zmocněnce.

(Navrženo A. Serraillierem a 7 dalšími francouzskými delegáty a přijato v sobotu*.)

Lafarguův návrh, jednohlasně přijatý v sobotu* ráno, který však mám pouze *španělsky* a který tedy nebude mít zcela oficiální znění.

Jménem Portugalské federace a Nové madridské federace navrhuji:

Nová generální rada ať je pověřena speciálním úkolem zorganizovat mezinárodní odborové svazy (tradeuniony).

Za tím účelem napíše generální rada do měsíce po zasedání kongresu oběžník, který dá vytisknout a rozešle všem dělnickým spolkům, pokud má jejich adresy, ať jsou tyto spolky členy Internacionály či nejsou.

V tomto oběžníku vyzve rada dělnické spolky, aby vytvořily mezinárodní svaz příslušného odboru.

Každý dělnický spolek bude rovněž vyzván, aby stanovil

* 7. září.

podmínky, za nichž chce být členem mezinárodního svazu příslušného odboru.

Generální rada se pověřuje, aby shromáždila všechny podmínky navržené spolky, které tuto myšlenku přijmou za svou, a formulovala celkový návrh, který bude předložen k předběžnému schválení všem dělnickým spolkům, jež chtějí být členy mezinárodních odborových svazů.

Na příštím kongresu bude tento návrh formálně schválen.

(Podporováno 10 dalšími, přijato jednomyslně bez diskuse.)

Německo — všechno na redakci „Volksstaatu", Hepner, teď Rud. Seiffert — adresa výboru atd. jsou ve „Volksstaatu".

Itálie: *turínská* sekce (Società Emanzipazione del Proletario*): 1. Navenek: Monsieur Jean Jacques Goss, Concierge de l'église évangélique**. Via Principe Tommaso Nr 1, Turin; uvnitř: Signor Cesare Bert — tajemník. 2. Signor Luigi Perrini, Viale del Rè, 26, Torino. Tady pozor na toho lumpa Carla Terzaghiho.

Milánská sekce: (Circolo Operaio***) tajemník Muro Gandolfi, Via Solferino, 11, Milano (on je členem Aliance a sekce je pochybná. Něco bližšího může říci Cuno.)

Římská sekce: 1. Navenek: Signor Leonardo Centenari, direttore della Tipografia† Rechiedei, Via Monserrato, 25, Roma. Uvnitř: Signor Osvaldo Gnocchi-Viani. — Balíčky adresovat navenek na Libreria dell'Università††, Via Staderari 38-40, uvnitř na O. G. Vianiho. Hlášeno teprve 14 dní před kongresem.

Ferrarská sekce: všechno posílat Enriku Bignamimu, Periodico††† „La Plebe", Via Cavour, 19, *Lodi*, Lombardia. Tato sekce a turínská jsou nejlepší, o římské nevím nic.

Sekce v *Girgenti*, Sicílie: Avvocato+ Antonio Riggio (bakuninovec), už hezky dlouho jsem o ní nic neslyšel.

* Společnost Osvobození proletářů.
** kostelník evangelického kostela.
*** Dělnický kroužek.
† ředitel tiskárny.
†† Universitní knihovnu.
††† časopis.
+ advokát.

Španělsko: *Consejo Federal* de la Región Española*: Señor Don Julian Valero, Calle de Sorolla 35, Valencia. Uvnitř: Francisco Tomás.

Nueva Federación Madrileña**: José Mesa y Leompart, San Pedro 16, 3º (třetí poschodí), Madrid (francouzsky).

Portugalsko: José C. Nobre-França, Travessa do Abarracamento de Peniche, čís. 4, 2º andar (druhé poschodí), Lisboa, Portugal (francouzsky).

Serraillier, Aug., 35, Gaisford Street, Kentish Town, N. W. London.

Brusel: De Paepe, César, Hôpital Saint-Jean, Bruxelles.

Ženeva: H. Perret nebo J. Ph. Becker, Temple Unique, Genève.

Holandsko: H. Gerhardt, 472, Runstraat, Amsterdam.

Čl. 7a všeobecných stanov, přijatý v sobotu ráno 28 proti 13 (včetně těch, kteří se zdrželi), tedy víc než $^2/_3$ většinou. —

Ve svém boji proti kolektivní moci majetných tříd může proletariát působit jako třída jen tehdy, jestliže se sám konstituuje ve zvláštní politickou stranu, která stojí proti všem starým stranám vytvořeným majetnými třídami. — Toto konstituování proletariátu v politickou stranu je nezbytné, aby bylo zajištěno vítězství sociální revoluce a jejího konečného cíle, odstranění tříd. Spojení dělnických sil, jehož se už dosáhlo ekonomickým bojem, musí být v rukou této třídy také pákou v jejím boji proti politické moci jejích vykořisťovatelů. Páni půdy a kapitálu budou vždycky používat svých politických výsad k obraně a zvěčnění svých ekonomických monopolů a k zotročení práce. Dobytí politické moci se proto stává předním úkolem proletariátu.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a francouzštiny

* Španělská federální sekce.
** Nová madridská federace.

215

Engels Hermannu Jungovi

do Londýna

122, Regent's Park Road
[Londýn] 1. října 72

Milý Jungu,
můžete mi opatřit adresy tajemníků
1. slévačů,
2. lodních tesařů,
3. utěsňovačů lodních spár (mají-li odborový svaz).

Potřebuji adresy ihned, abych se mohl s těmito svazy spojit kvůli nějakým stávkovým záležitostem v Portugalsku[618] — obrátil jsem se na britskou generální radu, ale nemohu se dovědět, zda vůbec něco podnikla, a tak musím jednat na vlastní pěst.

Váš oddaný
B. Engels

Já i paní Engelsová* Vás i Vaši paní pozdravujeme.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Lizzy Burnsová.

216

Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu[608]

Londýn 5. října 1872
122, Regent's Park Road, N. W.

Milý Sorge,

on vous taille de la besogne*. Přikládám francouzský překlad (poněvadž v této řeči to lze reprodukovat téměř doslovně) 2 článků z „Federación" (Aleriniho list). Belgičané nejsou zatím nijak hrozní. Podle dopisů, které od té doby došly, je už vylekala jejich vlastní odvaha a nevědí, jak se z toho dostat; k tomu se dezorganizace Internacionály v Belgii den ode dne prohlubuje, což je vzhledem k nutnosti vytvořit novou organizaci velmi užitečné.

Naproti tomu nemůžete ignorovat usnesení Jurských, která byla přijata na federálním sjezdu[619] a která vyhlašují otevřenou vzpouru. Generální rada je povinna uskutečňovat rezoluce kongresu (ženevské usnesení[620]). Napsali jsme si hned do Ženevy o nejnovější „Bulletin Jurassien", a jakmile přijde, hned Ti ho pošleme. Kromě toho můžete, chcete-li, napsat přímo Jurskému federálnímu výboru (adr. Adhémar Schwitzguébel, rytec, Sonvilier, Jura bernois, Švýcarsko) a žádat informace.

Je moc dobře, že ti pánové otevřeně vyhlašují válku a dávají tak sami dostatečný důvod, abychom se jich zbavili. Po tomto otevřeném prohlášení je vyloučeno, že by většina federací žádala, aby tato věc byla předložena konferenci, pro to ostatně hlasovaly *nejvýš* 4 (oni sami, Španělé, Belgičané, Holanďané), všichni ostatní byli

* nakládáme Vám moc práce.

proti. Jakmile budete mít v rukou důkazy, bylo by podle našeho názoru namístě sáhnout k rychlé energické akci proti těmhle arcikřiklounům, a to k likvidaci hrozícího sonderbundu zřejmě postačí.

Včera jsem Ti poslal „Emancipación", čís. 65, 66 a 67.

To, co říkal Guillaume v Bruselu Vilmartovi —, že zas totiž Španělé znovu zorganizují Alianci[165], neboť je teď po haagském kongresu[111] potřebnější než kdykoli předtím —, napsal Vilmart sám Lafarguovi; ten dopis jsem četl.

Chtěl jsem ještě přiložit zprávu generální radě o Španělsku, Portugalsku a Itálii**, ale nestihnu ji napsat, než odejde dnešní pošta. Naproti tomu přikládám svou zprávu sekci čís. VI[621], dej ji laskavě Bertrandovi.

Tady zahájil Hales proti Marxovi a mně kolosální pomlouvačnou kampaň, která se však už začíná obracet proti němu samému, aniž jsme museli hnout prstem. Záminkou byl Marxův výrok o korupčnosti anglických dělnických předáků[617]. Některé londýnské sekce a celý Manchester velmi energicky protestovaly, a Hales ztratil ve federální radě svou dřívější většinu, takže odtud asi brzy načisto vyletí.

Zatracený Lucain nám pořád ještě neposlal ty papíry o Alianci, které si vzal, takže jsme ještě nemohli začít.[616] Dokumenty, které jsme dostali dodatečně ze Švýcarska a které také zahrnují celý Něčajevův proces[94], jsou spolu s Bakuninovými ruskými publikacemi nesmírně zajímavé a vyvolají obrovský skandál. S tak podlými lumpy jsem se ještě nikdy nesetkal.

Moje žena** po Tvém odjezdu zjistila, že si Emma vzala od Tebe peníze za prádlo, a prosí mě, abych Ti vyřídil, že se to stalo bez jejího vědomí, jinak by to nikdy nebyla dovolila.

Nezapomeň na protokol debaty o mandátech[614], bez něho tuto část nemůžeme vůbec zahrnout do protokolu, tady o tom nikdo nic nemá.***

S každou poštou čekáme od Tebe zprávy i to, že nová generální rada dá o sobě nějak vědět.

* B. Engels, „Zpráva generální radě Mezinárodního dělnického sdružení o situaci Sdružení ve Španělsku, Portugalsku a Itálii".
** Lizzy Burnsová.
*** Viz tento svazek, str. 584.

Srdečný pozdrav Cunovi, doufejme, že brzy napíše.

Chudák Hepner musí opravdu na 4 týdny do basy, poněvadž Internacionála je v Lipsku zakázaná!

Tvůj

B. Engels

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

217

Marx Hermannu Jungovi

do Londýna

[Londýn] 14. října 72

Milý Jungu,
ve věci stávky pište raději přímo:

1. *Lipsko*: *Redakce „Volksstaatu"*, 4, Hohestrasse,
2. *Vídeň*: Redakce *„Volkswille"*, 32, Alserstrasse,
3. *Berlín*: *Fr. Milke*, sazeč, 65, IV. dvůr, Schützenstrasse.

Salut.

K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinënija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

218

Engels Friedrichu Lessnerovi

do Londýna

Londýn, středa [16. října 1872]

Milý Lessnere,

nemohl bys dát přiložený dopis* zítra večer tajemníkovi federální rady?** Bude-li pak Hales požadovat, aby se napsalo do Lisabonu přímo bez mého prostřednictví, neříkej mu raději nic víc než toto: hlavní je, aby se věc *zařídila rychle*, a proto by bylo nejlépe odpovědět mi bez jakýchkoli průtahů; a vyrukuje-li teď Hales znovu s formálními a osobními dotazy, tak to jen dokazuje, že nechce, aby se dělala *opravdová práce*, nýbrž aby se obětoval jak čas federální rady, tak i zájmy portugalských dělníků jeho osobním intrikám. Budou-li chtít, abych jim dal lisabonskou adresu, tak zatím raději nic neříkej, to se ještě ukáže.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* B. Engels, „Britské federální radě Mezinárodního dělnického sdružení".
** Viz tento svazek, str. 588.

219

Engels Theodoru Cunovi

do New Yorku

122, Regent's Park Road, N. W.
Londýn 29. října 72

Milý Cuno,

Tvůj dopis z 8. t. m. a protokol* jsem dostal, vřelý dík za obojí. „Bulletin Jurassien", který jste už asi dostali, a bruselská „Internationale", kterou posílám dnes, Vám dokáží, že je třeba brát to vážně a že je bezpodmínečně nutné, aby aspoň *Sorge* odhodil veškeré pochybnosti a přijal volbu[622], čímž bude zajištěna nejen jednota akce, ale především akce sama. Nebude-li se postupovat energicky a nebude-li ihned vyhlášeno a zdůvodněno jednak suspendování Jurských kvůli jejich sjezdovým rezolucím[619], které pošlapávají stanovy i haagské rezoluce, jednak vyloučení členů antiautoritářského kongresu[623], pokud oni vůbec patří k Internacionále, pak těm pánům příliš naroste hřebínek. Ještě je čas, Belgičané se zalekli své vlastní odvahy, kterou předtím projevili, a začali kolísat, ve Španělsku sílí den ode dne opozice proti aliančníkům, rádi by už svolali mimořádný španělský sjezd, aby přezkoumal vystoupení federální rady a delegátů v Haagu, ale to všechno zas ochladne, strpí-li se drzé vystoupení Jurských; a že ti lidé vynaloží všechno, vidíte z Halesova dopisu v „Internationale"[624]. Hales je dopisovatelem Jurských, rozdává tu jejich „Bulletin" se svinskými články zadarmo každému, kdo jej chce, a posílá ho všem sekcím.

Musím končit. Pošta odchází. Marx a já jsme zavaleni prací

* Viz tento svazek, str. 583—584.

kolem kongresu a tisku[615] a také korespondencí jako dosud nikdy. „Emancipación" už asi Sorge dostal, můžeš mu ji přeložit. Příštím parníkem přijdou zase nějaká čísla. Je to vedle „Volksstaatu" náš nejlepší list.

Historie s Westem nás královsky pobavila.

Srdečné pozdravy Sorgovi a Tobě od nás všech.

Tvůj
B. Engels

Předevčírem sem přijel Lafargue s chotí.

Poprvé otištěno v časopise „Die Gesellschaft", čís. 11, Berlín 1925

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

220

Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu[608]

122, Regent's Park Road
Londýn 2. listopadu 72

Milý Sorge,

přikládám svou zprávu o Španělsku*.

Právě jsem byl vyzván, abych generální radě oficiálně oznámil vytvoření těchto dvou sekcí:

1. Associazione degli operai e degli agricoltori della Bassa Lombardia (sekce Lodi), Enrico Bignami, Via Cavour 19, tajemník.

2. Consociazione dei liberi Lavoratori Abruzzesi (sekce Aquila, provincie téhož jména. Korespondence zatím přes Lodi).

Oznámení posílá Bignami[625], který zároveň sděluje, že obě sekce přijaly stanovy, jež jsou ve shodě s všeobecnými stanovami. Vyžádám si exempláře a pošlu Vám je.

Bignami je jediný, kdo hájí v Itálii naši věc, i když zatím nijak příliš energicky. Ve svém listě „La Plebe" otiskl nejen mou zprávu o haagském kongresu**, ale i mnohem vřelejší soukromý dopis, který jsem mu poslal***. Protože mu mám posílat zprávy, tak si ten list udržíme. Mimoto dal vytisknout znovu všeobecné stanovy s haagskými změnami a rovněž i mou kongresovou zprávu.[626] Je obklopen autonomisty a musí se mít tedy ještě trochu na pozoru.

O Turínu jsem se už nic nedověděl. V Miláně nám musí Cuno sehnat nějaké spojení, abychom dostávali aspoň zprávy. S Ferrarou navážeme spojení přes Lodi, sekci založil Bignami.

* „Zpráva generální radě Mezinárodního dělnického sdružení o situaci Sdružení ve Španělsku, Portugalsku a Itálii".

** „Haagský kongres".

*** „Dopisy z Londýna — II. Ještě jednou o haagském kongresu".

Marx mě prosí, abych Ti vyřídil, že v každém případě tu musí protokoly *momentálně* ještě zůstat.[627] Při těch lžích, které tady šíří Hales, Mottershead, Eccarius a na kontinentě Jurští atd., se můžeme každým dnem dostat do situace, kdy budeme muset odpovědět výňatky z těchto protokolů. Naproti tomu Vy se zatím bez nich můžete docela dobře obejít, výňatek, který obsahuje administrativní usnesení spolu s motivací, Vám uděláme a pošleme.

Pro jistotu Ti posílám ještě jednou adresy do Španělska, Itálie a Portugalska. Ustanovení *jediného* dopisujícího generálního tajemníka, který si přibere pomocníky jen z důvodů *jazykových*, považuji za velmi rozumné, jestliže jsi tu funkci přijal Ty.[628]

Srdečné pozdravy Vám všem.

Tvůj

B. Engels

José Messa y Leompart, Calle de San Pedro čís. 16, 3⁰ (3. poschodí), Madrid.

Španělská federální rada: v obálce (uvnitř adresovat Francisku Tomásovi) na Dona Juliana Valera, Calle de Sorolla 35, Valencia.

Lisabon: Signor Dom J. C. Nobre-França, Travessa do Abarracamento de Peniche čís. 4, 2⁰ andar (2. poschodí), Lisboa.

Turín: vnitřní obálka: Cesare Bert, tajemník tamější sekce. — Vnější: Monsieur J. J. Goss, Concierge de l'église évangélique*, čís. 1, Via Principe Tommaso, Turín.

Turín, druhá adresa: Luigi Perrini, Viale del Rè 21 (bez vnitřní obálky, je to starý člen).

Zpráva o Itálii následuje — zprávu o Portugalsku, poslanou odtamtud kongresu, překládá Lafargue.

Reviduji právě *francouzský* překlad „Manifestu", rukopis, který jsi přivezl s sebou, je většinou docela dobrý, lepší než text ve „Woodhull".[629]

V plném znění otištěno poprvé v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* kostelník evangelického kostela.

221

Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu[608]

Londýn 16. listopadu 72

Milý Sorge,

Tvůj dopis z 25. se křížil s mým z 2. listopadu*. Od té doby Ti už asi psal Marx.

Adresu[630] jsem dal Serraillierovi francouzsky a předtím anglicky MacDonnelovi pro Iry, pak jsem ji sám opsal pro „International Herald" a nakonec jsem ji poslal federální radě. Velmi jsem se totiž obával, aby ji federální rada neutajila anebo nedala otisknout *doslova*, s různými anglickými mluvnickými chybami a hrubými germanismy, a tak si z ní tropila posměšky. Ty chyby jsem samozřejmě opravil, protože adresa se *v takovém stavu*, jak anglicky, tak francouzsky, vůbec nedala otisknout. Tady jsme si vždycky dali takové věci zkorigovat nějakému vzdělanému domorodci**, a Ty to budeš muset taky tak udělat, protože mnohdy není vhodné dělat v oficiálních dokumentech třeba jen gramatické změny, vždycky jsou pak z toho mrzutosti. Hales, Jurští atd. mají stejně z každého takového přehmatu legraci.

Belgičané dosud ještě nic neotiskli.

Do Austrálie musíte poslat adresu sami, Harcourt byl mezitím asi u Tebe; já žádnou australskou adresu nemám.[631]

Jonese a Le Moussuho jsem upozornil. Serrailliera uvidím zítra a řeknu mu, aby Vám připravil zprávu, která nesmí kvůli

* Viz tento svazek, str. 596.
** Viz též tento svazek, str. 622.

Dereurovi obsahovat žádná jména a adresy, to Ti může poslat soukromě. Ohledně Dereura níže.

Známky[454] — kresbu zhotovil Le Moussu zdarma — stály asi 1 libru št. Vytištění stanov anglicky asi 12 liber št.

Vytvoření dvou nových italských sekcí jsem Ti už oznámil.* Oficiální dopis přikládám.

Dnes Ti posílám:

1 „Emancipación" a manifest Nové madridské federace

1 „Égalité"

1 „International Herald" — zpráva federální rady

7 rezolucí haagského kongresu.

Dále Ti musím sdělit:

1. *Blanquisté.* Vydali pamflet „Internationale et révolution"[632], větší počet výtisků pošlu příštím parníkem. Prohlašují, že vystupují z Internacionály, která se zničila deportací generální rady do New Yorku. Založí vlastní společnost a už mohutně intrikují ve Francii. Je proto bezpodmínečně nutné, aby Dereure 1. nedostal do rukou vůbec žádné adresy ve Francii, nýbrž 2. aby objasnil, jaké stanovisko zastává. S tím si bude přirozeně třeba pospíšit teprve tehdy, až to uznáte za dobré. Serraillier odpoví na tuhle splácaninu v „Liberté" a v „Égalité". Ranvier prohlásil Lafarguovi, že první návrh byl plný osobních výpadů, a tak prý prohlásil, že jej nikdy nepodepíše. Ten druhý, uveřejněný, jakživ neviděl, jeho jméno je tam uvedeno bez jeho svolení. Je s nimi ve sporu, opovážili se ho postavit před soud, protože je bez dovolení dál členem emigrantského klubu Kroužku pro studium sociálních otázek[633], a on si nemíní nechat líbit kantorské examinace soudu, který určili „purs"** (tak si říkají blanquisté). Jak vidíš, hrají si na revoluční komunu docela postaru. Zasměješ se nad tou brožurkou, v níž Vaillant naprosto vážně prohlašuje všechny naše ekonomické a politické věci za blanquistické objevy. Na různých místech Francie, kromě Paříže, kde je jejich agentem dlouhý Walter, už vyvolali hádky. I když nejsou nebezpeční, přesto se jim nesmí umožnit vyvolat ještě větší hádky, a proto nesmí Dereure dostat žádné adresy a musí se na něho dát pozor.

* Viz tento svazek, str. 596.

** „čistí".

2. *Španělsko.* Tady to jde skvěle. Federální rada dala vytisknout a tajně rozeslat dlouhé povídání[634] obsahující:

a) lživou zprávu 4 Španělů o kongresu,

b) usnesení antiautoritářů ze Saint-Imier[623],

c) návrh Barcelonské federace svolat na 25. prosince ve Španělsku sjezd, který má rozhodnout o tom, zda se přijmou usnesení z Haagu nebo ze Saint-Imier,

d) výzvu všem místním federacím, aby se k tomu vyjádřily *do 10. listopadu.*

Na to odpověděla Nová madridská federace[635] manifestem[636], který Ti dnes posílám. Protestuje proti tomu, aby se haagská usnesení předkládala kterémukoli shromáždění „Internacionály" jinak, než aby byla prostě vzata na vědomí a všichni se jimi řídili. (Materiály potřebné k vyvrácení lží těch 4 Španělů jsme už do Madridu poslali.)

Ale aby Španělé viděli, *kdo* jim vlastně vládne, poslal už jurský výbor usnesení ze Saint-Imier přímo všem místním španělským federacím s výzvou, aby se k nim vyjádřily; španělskou federální radu úplně ignorovali.

Mezitím začal ve Španělsku tanec. Federace v Gracii (průmyslové předměstí Barcelony) s 500 členy, v Toledu (200 členů), v Badaloně a Denii u Barcelony se vyslovily pro nás a proti španělskému sjezdu. Ve Valencii jde s námi značná část místní federace, a právě tak část cádizské, která se už oddělila od tamější staré federace. Prodej „Emancipación", která mlela z posledního a kterou jsme odsud udržovali při životě jen zásilkami peněz, zase prudce stoupá (jen v Cádizu, Valencii a Gracii 150 výtisků). V Gracii se 4. listopadu konalo velké všeobecné shromáždění[637], Barceloňané, v čele s Alerinim, předložili svůj návrh, ale, jak píše Mora (který tam je): „Alerini nedokázal navzdory všemu povykování a gestikulacím rukama i holí přesvědčit tyto ateisty, že si Tovaryšstvo Ježíšovo počínalo správně. Následkem čehož bylo usneseno schválit všechna haagská usnesení a odsoudit počínání španělských delegátů."[638]

Vyvíjí se to dobře; v nejhorším případě si udržíme ve Španělsku velmi úctyhodnou menšinu, která se od těch ostatních oddělí

a bude znamenat větší hodnotu než celý ten dosavadní neurčitý krám; ale je také dost možné, že s celou tou historií uděláme krátký proces a Alianci ukážeme dveře. Za všechno vděčíme energii jediného Mesy, který to všechno musel vybojovat *úplně sám*. Mora je slabý a jednu chvíli zakolísal. Přečtěte si v „Emancipación", čís. 71, článek „Jakých prostředků užívá Aliance" o tom, jak chtěla španělská federální rada přetáhnout Moru zastrašováním.[639]

3. *Londýnská federální rada.* Netečnost těch lepších Angličanů zavinila, že se Halesovi a Mottersheadovi podařilo federální radu úplně ovládnout. Masa delegátů imaginárních sekcí zajistila Halesovi momentálně většinu, je tajemníkem a pokladníkem v jedné osobě, a že si dělá, co chce, ukazuje zpráva v dnešním „International Herald"[640]. Jediné, co můžeme udělat, je udržet lepší živly pohromadě, dokud si ti syčáci navzájem nevjedou do vlasů, k čemuž brzy dojde. Give them rope enough and they will hang themselves.* Teď budeš dostávat „International Herald" pravidelně, abyste viděli, jak se ten Hales vytahuje a jak si skutečně osobuje práva generální rady. Jakmile se naskytne příležitost, porušení stanov nebo něco takového — a to Hales jako důvěrník a dopisovatel Jurských co nejdřív vyprovokuje —, pak se naši lidé odtrhnou a vytvoří vlastní federaci[103], pokud možno spolu s Iry. Bohužel MacDonnel odjíždí do Ameriky, ale v De Morganovi máme velmi dobrého nástupce, který navíc při svých cestách jako lektor sjezdí celou Anglii. Situace je mu úplně jasná.

Aby se tu mohla Vašim proklamacím atd. zajistit co nejširší publicita, bylo by dobré, kdyby mě tím pro Anglii generální rada *oficiálně* pověřila. Federální rada zadrží určitě všechno, co bude moci, a Riley z „International Herald" je sice čestný chlapík, také vystoupil znechucen z federální rady, ale je slabý a kvůli prodeji svého listu poněkud závislý na federální radě. Budu-li mu tedy moci předložit takové usnesení, bude se moci o ně opřít a udělá všechno.

Budete-li mi chtít poslat plnou moc pro Itálii, to ponechávám na Vás.[641] V souvislosti s bojem, který tam zuří a v němž

* Dejte jim dost dlouhý kus provazu, pověsí se už sami.

naši lidé tvoří poměrně malou menšinu, by byl rychlý zásah velmi žádoucí. Pokračuji sice ve své soukromé korespondenci, píšu taky do „Plebe", ale bez plné moci nemohu působit na sekce, které se, tak jako turínská, zřejmě chystají propadnout úplnému rozkladu a vůbec o sobě nedávají vědět, což se v Itálii stává až příliš často.

Marx odjel do Oxfordu k Longuetovi a jeho ženě[642], chce s Longuetem projít část francouzského překladu „Kapitálu"[126]. Dřív než v pondělí* se asi nevrátí.

Serraillierovi musíte podle mého názoru rozhodně poslat plnou moc pro Francii.[643] Korespondence tohoto druhu se odtamtud vést nedá; měli byste mu jen uložit, aby Vám tam posílal měsíčně zprávy. Lepšího neseženete; Dupont je příliš nedbalý, jakmile ho člověk každý den nehoní, často ho tu celých 14 dní nevidíme.

Pokud jde o Jurské, bude podle našeho názoru nejlepší prostě prohlásit, že se vzhledem k usnesením *jejich* sjezdu v Saint-Imier[619], která jsou v rozporu s tím a tím článkem stanov a organizačního řádu, sami vyloučili z Internacionály, a pak to prostě oznámit ostatním federacím. Ostatně se jim vede špatně. V Bielu, kde už (viz „Rozkoly"**) nemají ani človíčka, se vytvořila nová sekce, ale připojila se k *Ženevě*, a jejich vzorná sekce v Moutier (viz „Rozkoly") usnesení ze Saint-Imier *odmítla*. Jak vidíš, haagská usnesení[111] už všude přinášejí plody.

Pro Německo by bylo dobré — v nutných případech kvůli schweitzerovcům — kdyby měl plnou moc Marx.

Tohle všechno si musíte rozvážit.

Vězím až po uši v práci. To, že Mesa začal překládat „Manifest", mě přinutilo poslat mu zrevidovaný francouzský překlad ze „Socialiste"; přitom se mi velice hodil překlad, který jsi přivezl v rukopise, protože je mnohem lepší, i když je na něm ještě hodně vidět vliv anglického překladu ve „Woodhull".[644] Při té příležitosti dám francouzský překlad vůbec do pořádku. Zároveň i články pro „Volksstaat", „Emancipación" a „Plebe"; jakmile si Lafargue, který je teď tady, najde byt, pustíme se do historie s Aliancí[102]. Lucain

* 18. listopadu.
** K. Marx a B. Engels, „Domnělé rozkoly v Internacionále".

má ještě spoustu papírů v Bruselu a teď píše, že je *koncem příštího týdne* pošle, poněvadž si od nich pořídí kopie!*

Co dělá ten ničema Cuno?

Tvůj

B. Engels

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 584 a 590.

222

Engels Jenny Longuetové

do Oxfordu

122, Regent's Park Road
[Londýn] 19. listopadu 72

Milá Jenny,

slyšel jsem od Mouřenína, že sem s Longuetem ve čtvrtek* přijedete. Lafargue říká, že se do svého nového bytu přestěhuje „asi" ve čtvrtek. Abyste se tedy nemuseli tísnit, dáváme Vám s Lizzy znovu k dispozici jeden či dva pokoje v našem domě a doufáme, že naši nabídku přijmete — prvotřídní byt, ložnice nahoře a obývací pokoj dole, obojí do ulice, co víc si můžete přát?

Právě se tu stavil Lafargue. Říkám mu, co píšu; *domnívá se*, že bude do čtvrtka přestěhován, ale vcelku, jak se zdá, se mnou souhlasí. Řekl jsem mu, aby se o tom zmínil Mouřenínovi. Myslím si, že tím je to vlastně vyřízené, a pokoje budou připraveny.

Vřelý pozdrav Tvému muži.

Tvůj starý
Generál

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinénija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* 21. listopadu.

223

Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi

do Petrohradu

[Londýn] 25. listopadu 1872

Drahý příteli,

dopis, který jste mi poslal, došel včas a *dobře posloužil.*[601]

Jestliže jsem Vám nenapsal dříve a jestliže i v této chvíli posílám pouze těchto několik řádek, pak jen proto, že bych rád, abyste mi poslal — pokud možno — jinou, *čistě obchodní adresu*, na niž bych Vám mohl psát.

Vydání Něčajeva[645] a intriky jeho pána Bakunina ve mně vzbuzují veliké obavy o Vás a o některé jiné přátele. Ti chlapi se neštítí žádné hanebnosti.

Nemohu Vám dost vyjádřit svou vděčnost za zájem, který Vy a další ruští přátelé věnujete mému dílu* a mé práci.

Váš zcela oddaný

*A. Williams***

Poprvé otištěno rusky v časopise „Minuvšije gody", čís. 1, 1908

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* prvnímu dílu „Kapitálu".
** Marxovo krycí jméno.

224

Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu

Londýn 7. prosince 72

Milý Sorge,

dnes Ti posílám „Emancipación", čís. 76, dále „International Herald", čís. 36 a blanquistickou brožuru[632], která se tu nikde nedostane a kterou se mi podařilo sehnat různými oklikami až dnes ráno. Serraillier poslal odpověď do bruselské „Liberté" a ženevské „Égalité", ale i ti hlupáci z „Égalité" říkají, že je to moc osobní, a neotisknou to!

3. 12. jsem Ti poslal „Emancipación", čís. 74—75, „Plebe", čís. 117, a „International Herald", čís. 33—35.

MacDonnel odplul ve středu do New Yorku, dal jsem mu pro Tebe pár řádek. Kdyby tam snad na něho feniané[646] hleděli ještě s jakousi nedůvěrou, udělal bys dobrou věc, kdybys tuto nedůvěru rozptýlil, pomáhal nám tu hodně a naprosto nezištně.

1. Holandsko. Předevčírem sem přijel van der Hout; holandští buržoové mu už nechtějí dát žádnou práci, a tak ji chce hledat tady. Vypráví, že Jurští pozvali Holandskou federaci na nový sjezd sonderbundu. Nato konali Holanďané sjezd[647], kde se usnesli: 1. podporovat generální radu, 2. poslat sice delegáta na kongres sonderbundu, ale jen proto, aby odtamtud podal zprávu, ne aby hlasoval, 3. neuznávat žádný jiný kongres než legitimní, který se bude konat v září 1873, a své případné stížnosti atd. přednést jedině na něm. To je tedy totéž jako odtržení Holanďanů od sonderbundu.

2. Španělsko. Z čísel „Emancipación" jsi snad zjistil, že to tam

vypadá dobře. Kromě těch, které znáš, se proti federální radě vyslovily Lérida, nová federace v Cádizu, velká část Valencijských a Pont de Vilumara. Poté co španělská federální rada svolala do Cordoby sjezd[648] na 25. prosince* s programem: rozhodnout mezi usneseními z Haagu a ze Saint-Imier, čímž přímo porušila jak všeobecné, tak speciální španělské stanovy, prohlásila Nová madridská federace[635] její mandát za neplatný a teď vyzývá k volbě nové prozatímní federální rady[636]. Tento rozhodný krok vnese brzy do věci jasno. Zatím se část našich lidí ve Španělsku, zejména katalánští tovární dělníci, domnívá, že se to má vybojovat na sjezdu v Cordobě, tihle se tedy hned tak nepřipojí. Aliančníci s tím tak pospíchají proto, aby získali v Cordobě většinu, a to se jim s největší pravděpodobností podaří, Katalánci pak otevřeně přejdou k nám.

3. Francie. Přes intriky Jurských a blanquistů to je na jihu dobré; v těchto dnech se bude konat sjezd, který uzná haagská usnesení a patrně vydá provolání ke generální radě.[649] Lidé však požadují, aby *tady* byl někdo, kdo by měl plnou moc a mohl také vystavovat dočasné plné moci pro Francii. Je třeba sehnat spoustu peněz, což se podaří jen zmocněnci, který je přímo na místě. Teď žádá Larroque, náš nejlepší člověk v Bordeaux, od Serrailliera a ode mne takové zmocnění, aby mohl vybírat peníze, a poněvadž jsem k vybírání peněz dostal plnou moc, domnívám se, že jsem oprávněn mu ji propůjčit, *než to generální rada potvrdí nebo zamítne*. Protože je velmi důležité, aby byl na zmíněném sjezdu někdo, kdo bude mít *nějakou* plnou moc od generální rady, beru to na sebe a takovou moc mu vystavím**; a když to neschválíte, podejte mi prosím ihned zprávu, abych to hned mohl zrušit. — Jurští mají jakousi podporu jedině v Lyonu, a to díky lhostejnosti Ženevských, jinak to jsou pouze jednotlivci. Snad sis už všiml, že „Bulletin Jurassien" se postavil za policajta Bousqueta a prohlásil ho za čestného člověka.[650]

4. Anglie. Opozice proti Halesovi sílí. Murray, Milner a Dupont vstoupili do federální rady a další ještě přijdou. Riley pro-

* V orig.: září.
** Viz tento svazek, str. 609.

hlásil, že už nehodlá vydávat „International Herald" jako oficiální orgán této federální rady, a jak uvidíš, příslušné místo z titulu zmizelo. Bude ale ještě asi chvíli trvat, než se ten podfuk úplně provalí. Haagská usnesení vyjdou v příštím „International Herald", rovněž *naše* zprávy o situaci v Internacionále.[651]

Protokoly pořád ještě nemáme všechny. Některé má ještě Hales. Měli byste tedy nejspíš poslat Marxovi plnou moc, aby mohl vzít k sobě *všechny* dokumenty náležející Internacionále, resp. staré generální radě, a zejména *protokoly*.[652]

Serraillierovi se musí bezpodmínečně dát plná moc pro Francii[643], nechcete-li, aby se všecko zas rozpadlo. Serraillier horlivě pokračuje ve své korespondenci a my mu na to opatřujeme peníze, ale dokud nebude mít plnou moc, bude pouhý soukromník; lidé ve Francii přece jen chtějí, aby je při vší té jejich autonomii dirigoval zmocněnec generální rady. Nikoho jiného tu kromě Serrailliera nemáme; Dupont není pro tak rozsáhlou korespondenci příliš spolehlivý a má moc práce se svým patentem.

Pozdravy posílají Marx s rodinou a moje žena*. Lafargue a Longuet tu teď jsou, takže papá Marx má celou svou rodinku pohromadě.

Tvůj
B. E.

Pozdravuj Cuna, proč ten darebák nepíše?

Poprvé otištěno v knize „Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Lizzy Burnsová.

225

Engels Augustu Serraillierovi

do Londýna[653]

(Koncept)

[Londýn] 9. prosince 72
A. Serraillier

122, Regent's Park Road
9/12/72

Plná moc pro E. Larroqua:

Já podepsaný, plnou mocí generální rady Sdružení z 27. 10. 72 pověřený přijímat a generální radě odevzdávat peněžní částky, které mi pro ni budou předány,

zmocňuji občana E. Larroqua z Bordeaux, aby v jižní Francii vybral všechny částky za členské příspěvky, známky, tiskoviny atd., dlužné dřívější nebo nynější generální radě, a poslal mi je.

Tato plná moc podléhá potvrzení generální rady, která o ní byla informována.*

podeps. *B. E.*

Za podpis občana Engelse

A. Serraillier

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXIV, 1946

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* Viz tento svazek, str. 607.

226

Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi

do Petrohradu

[Londýn] 12. prosince 72

Milý příteli,

z přiloženého materiálu[654] se seznámíte s výsledky haagského kongresu. Dopis Ljubavinovi[601] jsem přečetl pod slibem mlčenlivosti a bez uvedení adresátova jména na zasedání vyšetřovací komise o Alianci[616]. Tajemství však nebylo zachováno, jednak proto, že v komisi seděl belgický advokát Splingard, který fakticky nebyl nic víc než agent aliančníků; za druhé proto, že *Žukovskij*, *Guillaume* a spol. už předem celou věc — z preventivních důvodů — rozkřičeli na všechny strany *po svém* a s apologetickými obraty. Tak se stalo, že komise byla nucena uvést ve své zprávě kongresu *fakta*, která se týkají Bakunina a která jsou zároveň obsažena v dopise Ljubavinovi (samozřejmě jsem jeho jméno neuvedl, ale Bakuninovi přátelé už o tom dostali informace ze Ženevy). Teď je otázka, má-li komise, kterou kongres jmenoval pro uveřejnění protokolů (jsem v ní i já sám), *právo onen dopis veřejně použít*, anebo ne. To závisí na Ljubavinovi. Musím však podotknout, že ta fakta už mnohem dříve — hned po kongresu — prošla celým evropským tiskem, aniž bychom my na tom měli nějakou zásluhu. Mně byl celý průběh té věci proto tak odporný, že jsem počítal s nejpřísnější diskrétností a také jsem ji slavnostně vyžadoval.

V důsledku Bakuninova a Guillaumova vyloučení zahájila Aliance[165], která měla v drápech Sdružení ve Španělsku a v Itálii, všude proti nám pomlouvačnou válku, a svými svazky s kdejakými prohnilými elementy se snaží způsobit rozpad na dva tábory. Její

konečná porážka je však přesto jistá, a nám to jedině pomůže *očistit* Sdružení od nečistých či omezených elementů, které se do něho tu a tam vetřely.

Atentát Bakuninových přátel v Curychu na chudáka Utina je fakt.[655] Utinův zdravotní stav vzbuzuje v těchto chvílích vážné obavy. O té ničemnosti se už psalo v řadě listů Sdružení (mezi jinými v madridské „*Emancipación*") a ještě se zařadí podrobná informace do naší veřejné zprávy o haagském kongresu. Táž banda ničemů se už dvakrát takhle pokoušela odstranit ve Španělsku své protivníky. Brzy bude přibita na pranýř před celým světem.

Osudy našeho milého „společného přítele" přijala celá má rodina s hlubokou účastí.[656] Mám plán, jak mu pomoci — diplomatickou cestou — z Cařihradu. Snad se to podaří.

Rukopis, který jste mi poslal, je ještě u mne, poněvadž Utin není schopen postarat se o jeho vytištění, Elpidin však je lump, který patří k tamté bandě. Rukopis je velmi zajímavý.[600]

Očekávám s napětím slíbenou kritiku (v rukopise)[657] a všechny tištěné věci, které o tom máte. Jeden z mých přátel chce totiž psát o tom, jak byla moje kniha přijata v Rusku.

Uveřejňování francouzského překladu[126] bylo nepříjemnou shodou okolností přerušeno, ale během několika dní se s tím znovu začne.

Připravuje se překlad do italštiny.[658]

Nakonec ještě jeden dotaz: Můj zeť, dr. med. Lafargue (emigrant), by rád — pokud by to bylo možné — posílal do nějaké *ruské revue* atd. zprávy, ať už z oblasti přírodovědy či o situaci ve Španělsku a Portugalsku (i ve Francii).[659] Jeho poměry mu však nedovolují, aby to dělal zadarmo, a také by mohl posílat články pouze ve francouzštině.

Velmi rád bych se podíval na knihu prof. Zibera (Kyjev) o Ricardově atd. učení o hodnotě a kapitálu — je v ní pojednání o mé knize.

Váš oddaný přítel

*A. Williams**

* Marxovo krycí jméno.

Ve II. dílu „Kapitálu“ se budu v oddíle o pozemkovém vlastnictví velmi podrobně zabývat ruskou formou.[660]

Ještě něco. Chci otisknout něco o životě, osobnosti atd. Černyševského, abych pro něj vzbudil na Západě sympatie. K tomu ale potřebuji data.[661]

Poprvé otištěno rusky v časopise „Minuvšije gody“, čís. 1, 1908

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

227

Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu

Londýn 14. prosince 72

Milý Sorge,

potvrzuji svůj dopis ze 7. t. m.* a posílám dnes 1 výtisk „Emancipación" s článkem o Bakuninovi[662], v němž je leccos nového i pro Vás, a „International Herald" s rezolucemi kongresu**. Hlupák Riley vynechal hlasování.

V Lodi bylo zabaveno 118. číslo „Plebe", které obsahovalo Vaši Adresu, a redaktor Bignami byl uvězněn.[663] Zřejmě si tam zopakují lipský velezrádný proces[322]. Pochopitelně že toho hned využijeme, jak se dá, objeví se to hned ve „Volksstaatu"[664] a v „Emancipación" jako důkaz, koho vlády považují za nebezpečného, zda generální radu a její stoupence, nebo aliančníky. Nic lepšího se nám v Itálii nemohlo přihodit.

Měl bys otiskovat v „Oestliche Post" a v americkém tisku krátké zprávy o zasedáních generální rady a posílat ta čísla do „Volksstaatu", „Égalité" a „International Herald"; jeden či dva výtisky bys měl posílat také sem, abychom je mohli upravit pro Španělsko a Itálii a také pro francouzské sekce; Dánové a Holanďané by je také otiskli.

Plná moc pro Serrailliera je den ze dne naléhavější.[643] Jak Jurští, tak blanquisté štvou po celé Francii, a *ne bez úspěchu*, kdežto Serraillier už z různých míst nedostává odpovědi právě proto,

* Viz tento svazek, str. 606.

** K. Marx a B. Engels, „Rezoluce všeobecného kongresu konaného v Haagu ve dnech 2.—7. září 1872".

že může psát jen jako soukromník. Budete-li tu věc z ohledů vůči Dereurovi, který je po vystoupení blanquistů[632] víc než podezřelý, nebo z bůhvíjakých jiných ohledů ještě dále odkládat, pak Francii z větší části ztratíme a na příštím kongresu se ostří obrátí proti nám.

Spěchám.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno v knize
„Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere“, Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

228

Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu

[Londýn] 21. prosince 72

Milý Sorge,

ve spěchu jen pár slov.

Údajná většina britské federální rady (kterou tvoří z velké části fiktivní sekce o pár individuích, založené kvůli zastoupení samotným lumpaciusem Halesem) se odštěpila od menšiny (která jediná zastupuje velké anglické sekce v Londýně, Manchesteru, Birkenheadu atd.).[103] Ti chlapi tajně vyrobili oběžník federaci[665] (z 10. tohoto měsíce) (pošleme Vám jej), v němž navrhují sekcím svolat do Londýna sjezd, aby mohli jednat společně s Jurskými, s nimiž je Hales od Haagu nepřetržitě ve spojení.

Naši lidé — kteří teď tvoří jedinou legální federální radu — rozeslali ihned všem sekcím natištěné korespondenční lístky, aby nepřijímali žádné usnesení, dokud nedostanou náš kontramanifest*, kvůli němuž ke mně přišli včera na poradu (vypracování hlavních bodů). Dostanete jej ihned. Bude vytištěn počátkem příštího týdne. Přijmou také oficiální usnesení o uznání haagského kongresu[111] a generální rady.

Zároveň napsal Engels na žádost jedné manchesterské sekce odpověď** na oběžník těch lumpů (mezi nimiž je i ten nafoukaný blázen Jung, *který* nemůže oželet odstranění generální rady z Lon-

* K. Marx, „Provolání britské federální rady k sekcím, odbočkám, přidruženým spolkům a členům Britské federace Internacionály".

** B. Engels, „Manchesterská cizinecká sekce všem sekcím a členům Britské federace".

dýna a který už dávno dělá Halesovi šaška); sekce ji dostane na dnešním zasedání a pak ji dá hned vytisknout.

Podle mého názoru byste zatím měli pokud možná vystupovat jako pozorovatelé a boj přenechat sekcím na místě samém. Občas by však bylo dobré vydat takové oběžníky jako ten do Španělska, který jsem našel v „Emancipación".[666]

Apropos. List „International Herald" a jeho majitel Riley (člen federální rady) se na mou radu osamostatnil.[651] Patrně se dohodneme na tom, že *my* k tomu budeme vydávat týdenní přílohu o věcech týkajících se Internacionály. Dnes Ti posílám jedno číslo, ve kterém Engels a já zahajujeme polemiku s Halesem a spol.*

Co se týče Polska, tak tam se náš dopis poslat nemůže. Stará generální rada mohla získat přístup do Polska *jen* za podmínky (nutné při současné situaci země), že bude jednat *pouze* s Wróblewským, který sdělí to, co bude považovat za nutné či vhodné.

V daném případě nemáte na vybranou. Musíte dát Wróblewskému stejnou absolutní plnou moc jako my, anebo se musíte Polska vzdát.[667]

Vinou francouzského překladu[126], který mi dá víc práce, než kdybych jej dělal sám, jsem tak přepracován, že jsem se pořád ještě nedostal k tomu, abych Ti napsal, což jsem už chtěl dávno udělat.

Cuno slíbil opatřit podrobnosti o zasedání vyšetřovacího výboru v Haagu.[616] Řekni mu, že jestli to *hned* neudělá, nebudeme na něj moci déle čekat, a je v tom i jeho osobní čest.

Srdečné pozdravy od celé rodiny.

Tvůj
Karel Marx

Poprvé otištěno v knize
„Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx a B. Engels, „Redaktorovi listu ‚International Herald'".

229

Engels Adolfu Hepnerovi

do Lipska[668]

Londýn 30. prosince 72

Milý Hepnere,

(...)* a přímo vyvrací Sybela, a sice způsobem, který předpokládá vlastní a celkem správné myšlení. Měli jsme s Marxem z tohoto článku[669] velkou radost, i když se v něm sem tam najdou menší nepřesnosti. Kdo je ten Schramm jinak, nemohu pochopitelně vědět, ale tak či onak, ekonomii dost rozumí.

4. Naproti tomu ze dvou článků o „Obnově reformního hnutí“[670] je dobrý jen první, druhý ale přímo odporuje skutečnosti. Spousta malých prašivých sjezdů, které se tam berou vážně čistě proto, že je bere vážně „Bee-Hive“ zaprodaná buržoazii, nemají žádný jiný smysl než připravit nadcházející parlamentní volby. Všechny reformní společnosti, které článek vyjmenovává, jsou naprosto bezvýznamné a dokonce je tvoří většinou *stejní lidé*. A kteří? Až na několik výjimek právě ti dělničtí předáci, které Marx v Haagu ocejchoval jako zaprodance![617] Není možné posuzovat odtamtud zdejší hnutí podle „Bee-Hive“ a podle „Reynolds's“. Protože se takových sjezdů zúčastní pár tradeunionistů, neznamená to ještě, že by se měly z tradeunionů stát politické organizace, což ostatně — aspoň většina a ty největší — vůbec *nemohou* udělat, aniž by totálně nezměnily své stanovy. [...]* skutečnosti je zdejší hnutí ubožejší než kdy předtím, což se dalo vzhledem k prosperitě průmyslu čekat.

* Na tomto místě je rukopis poškozen.

[...]* Posíláme-li do Španělska [Itálie]* nebo jinam [články]* či brožury, tak nám odtamtud posílají pravidelně, *aniž o to žádáme*, určitý počet výtisků a spoustu dalších nám dávají k dispozici, což je také v pořádku. Jedinou výjimku tvoří správa vydavatelství „*Volksstaat*". Svou „Selskou válku" jsem si musel *sám koupit*. „Bytovou otázku"[543] vídám denně v inzerci „Volksstaatu", který oznamuje „I. sešit", a abych odpověděl Mülbergerovi, na to tu *nemám ani jeden kompletní výtisk*, protože číslo „Volksstaatu" s koncem práce mi Frankel ztratil a ve výtisku separátního vydání, který mi poslali, chybí poslední strana! Kdyby byl Marx konečně nenašel svůj výtisk onoho čísla, nebyl bych vůbec mohl odpovědět. Jsem ochoten připsat leccos na vrub lajdáctví, např. to, že mi na výtisky „Manifestu" poslali účet, ale je to čím dál tím horší, a jestliže se tenhle vskutku krobiánský způsob, jak se s námi zachází, brzy nezmění, tak se nebudou smět ve „Volksstaatu" divit, když jednoho krásného dne začneme s Marxem stávkovat. Nemůžeme souhlasit s tím, abychom pokaždé, když tam vyjdou naše věci, které dodáváme *gratis*, museli prosit o volné výtisky nebo si naše vlastní věci kupovat v knihkupectví. Z jiných zemí nám dokonce ihned posílají *všechny* brožury atd., poněvadž tam lidé vědí, že pro jejich šíření a populaci děláme víc [...]* se výslovně nepožaduje.

Poprvé otištěno rusky
v „Archiv Marxa i Engelsa",
sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Na tomto místě je rukopis poškozen.

230

Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu[608]

Londýn 4. ledna 73*

Milý Sorge,

1. Dostal jsem Tvé dopisy ze 3. a 6. prosince. Nechápu, proč Ti nedošly noviny atd. Psal jsem Ti 7. a 14. prosince** o zatýkání v Lodi a poslal jsem: 14. prosince „Emancipación" a „International Herald", 22. prosince „Emanc". a „I. Her.", 23. „Emanc." a „Égalité" (Cluseret proti blanquistům, dobré, chyba jen, že je pod tím *jeho* jméno[671]) a 24. tři exempláře oběžníku manchesterské cizinecké sekce***. Dnes odesílám: „Emanc." a jeden exemplář téhož oběžníku a dále oběžník menšiny britské federální rady†.

2. *Většina* britské federální rady vyvolala tedy rozkol[103] — pod vedením Halese, Mottersheada, Roache a — Junga. Vydala oběžník[665], vyslovila se proti haagskému kongresu atd. Máme dosud jen jeden exemplář, jakmile dostaneme druhý, pošleme Vám ho. Pak svolalo toto pokoutní shromáždění většiny, nikoli britská federální rada, anglický sjezd na 5. ledna.[672] Tady, mezi anglickými dělníky, se však puč nedá dělat tak jednoduše. Menšina zůstala na starém místě, Red Lion Court, čís. 7, ustavila se jako britská federální rada a upozornila všechny sekce, aby se svým úsudkem počkaly, až i ona bude vyslyšena. Hned nato, 23. prosince, byl už rozeslán oběž-

* V orig. 72.

** Viz tento svazek, str. 606 a 613.

*** B. Engels, „Manchesterská cizinecká sekce všem sekcím a členům, Britské federace".

† K. Marx, „Provolání britské federální rady k sekcím, odbočkám, přidruženým spolkům a členům Britské federace Internacionály".

ník manchesterské cizinecké sekce, který jsem sestavil, a 31. prosince oběžník menšiny federální rady. Mezitím se tady proti většině už vyjádřila sekce West Endu, po ní Nottingham, a to ještě než dostali oběžník menšiny, rovněž v Middlesbroughu *hned Junga sesadili* a žádali, aby jim menšina navrhla nového delegáta; stejně tak manchesterská obvodní rada. Všichni se vyslovili pro rezoluce z Haagu, a podle soukromých zpráv Rileyho si můžeme být jisti *všemi* venkovskými sekcemi kromě Liverpoolu. Tím by byl tento coup d'état vyřízen. Zejména mne těší, jak se obratem dostalo spravedlnosti panu Jungovi. To má z toho, že se stal — v Halesově vleku — nástrojem svého úhlavního nepřítele Guillauma. Teď je úplně vyřízený.

2.* *Belgie*. Belgickému sjezdu[673] byla generální rada pro smích. Prohlásil, že s Vámi nechce nic mít a že usnesení z Haagu jsou neplatná. Budu hledět, abych Ti v úterý** poslal přesnější zprávy, nemám ten list u sebe.

3. Španělský sjezd[648] učinil patrně stejné rozhodnutí, protože naši ho vůbec neobeslali. Jak mi píše Mesa, mnoho našich se bohužel účastní povstání, je ve vězení nebo s povstalci v horách, což je právě v tuto chvíli velmi nemilé.***

4. Máte teď tedy 1. Jurské, 2. Belgičany, 3. *starou* Španělskou federaci a 4. zdejší *nynější* menšinové sekce, které vyvolaly vzpouru. My zde teď zastáváme jednomyslně názor, že suspendování tu není na místě, ale že generální rada má prostě konstatovat, že ty a ty federace a sekce, které prohlašují řádné zákony Sdružení za neplatné, se tím *samy* stavějí mimo Internacionálu a *přestaly být jejími členy*. Pak také nemůže být ani řeči o konferenci, která by v případě suspendování byla ještě možná.

Je samozřejmé, že takové kroky budete moci udělat, teprve až budete mít v rukou oficiální dokumenty. Opatříme Vám je.

5. V *Portugalsku* je všechno v úplném pořádku; Lafargue dostal včera dopis, z něhož vyplývá, že mohu čekat delší psaní.

6. Z Dánska stále ještě ani řádek.[674] Mám podezření, že Švý-

* Tak v originále.
** 7. ledna.
*** Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 340.

caři tam prostřednictvím svých šlesvických přívrženců kalili vodu. Aliance[165] tam však nesvede nic.

7. Francie. Serraillierovu zprávu jsi asi dostal. Na jihu se hodně zatýkalo, 37 osob, 27 z nich bylo zase propuštěno, někteří naši ještě sedí. V Toulouse se ostatně konala naše konference, právě když se zatýkalo.[649]

8. *Itálie.* Rodiny 3 zatčených a 6 uprchlíků z Lodi[663] jsou v krajní nouzi a Bignami mě bombarduje dopisy se žádostmi o podporu, protože tato sekce byla přirozeně dána ostatními italskými sekcemi (Aliance) do klatby. My jsme nějaké peníze poslali a kromě toho jsme se přimlouvali ve Španělsku a v Německu. Odtamtud se teď ale nedá mnoho očekávat, mají tam sami dost výloh tohoto druhu. V Americe by se však mělo něco udělat. Je *nanejvýš nutné*, aby se Lodi dostalo pomoci zvenčí, je to naše nejsilnější pozice v Itálii a teď, když se Turín už neozývá, také jediná spolehlivá. Když tito lidé uvidí, že Internacionála je něco víc než pouhá fráze, bude to krutá rána pro Alianci, protože ona vynakládá všechny peníze na tiskoviny atd. a podporu nikdy neposkytuje. Lodi je důležitější a lze tam něčeho dosáhnout s menší částkou než při stávce ženevských klenotnických dělníků[675], na níž zase Utin, jako obvykle, činí závislou tamější existenci Internacionály. V tomhle jsou Ženevští stejní jako Belgičané, nikdy nic neudělají a pořád by všechno chtěli. Co *můžete* udělat Vy tam a my tady pro klenotnické dělníky, to je jen kapka v moři a nic jim to neprospěje — časy velké ženevské stávky[676] jsou pryč a už se nevrátí; dokud nebudou urovnány vnitřní záležitosti Internacionály, nebudeme mít prostředky, abychom provedli *jakoukoli* stávku. V Itálii naproti tomu lze s polovičním nebo ještě menším vypětím dosáhnout ohromného úspěchu. Jen si představ, jaký budou mít aliančníci vztek, až si zničehonic v „Plebe" přečtou: Subskripce ve prospěch rodin atd. atd. Od generální rady Internacionály z New Yorku došlo... lir — a generální rada tak najednou v této podobě prokáže Italům svou existenci! Udělejte tedy, co můžete. Ti lidé sedí kvůli *Vašemu* oběžníku a Vy jste jim za to něco dlužni. Nějakých 30 až 50 dolarů byste tam přece mohli dát dohromady, ale ať už to bude víc nebo míň, pošlete **něco** a **rychle,** třeba s příslibem, že další zásilky budou

následovat v delších intervalech, podle možnosti. Ztratíme-li Lodi a „Plebe", nebudeme mít už v Itálii žádný opěrný bod, tím si můžete být jisti.

9. Z většiny novin atd. Internacionály a Aliance zde dostáváme nanejvýš 1 výtisk, a to ještě s potížemi. Zatím budeme hledět, abychom Vám je pravidelně opatřovali.

10. Vaše provolání[677] plně vystihuje podstatu věci; když si však dopisujete s lidmi, jako jsou Jurští a Belgičané, francouzsky a s Halesem *anglicky*, vystavujete se nebezpečí, že Vaše texty otisknou se všemi jazykovými chybami a germanismy, což by jistě nebylo příjemné. Jistě máte mezi sebou lidi, jejichž mateřštinou je francouzština nebo angličtina a kteří Vám mohou tyto texty přehlédnout. Naši Francouzi by nám tady udělali hrozný skandál, kdybychom uvedli jejich jména pod nějaký dokument napsaný Marxovou nebo mou francouzštinou. Žádný z nás nemůže ovládat cizí řeč tak dobře, aby v ní mohl psát pro tisk, bez revize rodilým Angličanem či Francouzem. Mimochodem, Mesa říká, že jste ve Vašem provolání ke španělskému sjezdu[648] do jisté míry uznali jejich právo vynášet soud nad haagskými usneseními, a tím jste se jim vydali do rukou — protože tento dokument neznám (vyjde teprve v příští „Emanc."), nevím, co je na tom pravdy.

11. Serraillier také nezná Arrainga, jemuž jste poslali plnou moc[678]; má-li však doporučení od Waltera, je to *špatné*. Walter agituje pro blanquisty, pletichaří v Toulouse, Bordeaux atd. Co se blanquistů týče, utrpěli se svým manifestem žalostné fiasko. Jeden za druhým se tady snaží se z toho vymotat; ke všemu ještě Ranvier všechno popřel.[632]

12. V Portugalsku existuje koaliční právo, ale nikoli právo sdružovací. Internacionála tam tedy není oficiálně ustavena, protože však všechno bezvadně klape, není prozatím zmocněnce zapotřebí, mohl by vyvolat jen řevnivost a spory. — Dány nechte raději také na pokoji, dokud si nezjistíme, co je tam v nepořádku.

13. Cunovi to patří. Praktický život v Americe už ho naučí způsobům.[679]

Srdečné pozdravy od Marxe i ode mne. Tvůj

B. E.

Podle toho, co píše o poslední schůzi ve Spring Street[680] „World" — dostal jsem jej od Tebe tento týden —, se už nedá pochybovat, že jsou mezi nimi *provokatéři*.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

231

Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi

do Petrohradu

[Londýn] 18. ledna 73

Milý příteli,

zároveň s Vaším dopisem jsem dostal Zibera, Golovačova a 5 volumes of Скребицки*. Bylo mi až trapné, že si kvůli mně děláte takové výdaje. Srdečné díky!

Opery také došly v pořádku a včas a dcerka z nich měla velkou radost.[681] Myslela však, že jí je poslala jedna ruská dáma, její známá, a teď mi uložila, abych vřele poděkoval dárci, kterého nezná.

„Знание"** mě už dříve žádalo o spolupráci,[682] ale nemám na něco takového čas. Lafargue pošle Vaším prostřednictvím článek na zkoušku.[659]

Pokud jde o Černyševského, záleží to plně na Vás, zda mám hovořit o vědeckých nebo i jiných stránkách jeho činnosti.[661] Ve druhém díle mé knihy*** se samozřejmě objeví jen jako ekonom. Velkou část jeho spisů znám.

Co se týče našeho společného přítele†, buďte ubezpečen, že pokud podniknu nějaké kroky[656] — a zatím ještě čekám na některé informace k této věci z Cařihradu — budou takového rázu, abych nekompromitoval ani jeho, ani nikoho jiného.

Ljubavina bych ani dost málo nechtěl uvádět do nebezpe-

* 5 svazků Skrebického.
** „Znanije".
*** „Kapitálu."
† Lopatina.

čí,[601] to raději celou tu část materiálu připraveného k tisku stáhnu zpátky. Na druhé straně smělost je někdy ta nejlepší politika. Soudě podle jedné věci, kterou Bakunin otiskl ve Švýcarsku, ne pod svým jménem, ale pod jménem jednoho svého slovanského přítele,[683] chtějí podat *svůj vlastní pohled* na věc, jakmile to jen *okolnosti* dovolí. Indiskrétnost jejich společníků v Haagu byla úmyslná a měl to být patrně jakýsi strašák.

Na druhé straně nemohu posoudit, jaké důsledky by mohlo mít otištění, a chtěl bych proto, aby si Váš přítel celou věc ještě v klidu *promyslel* a sdělil mi pak Vaším prostřednictvím své rozhodnutí.

2. sešit francouzského překladu[126] vyjde až za několik dní. Průtahy vznikají z nejrůznějších příčin, které teď za stavu obležení v Paříži ztěžují každou věc. Sama revize překladu mi dá neuvěřitelně mnoho práce. Kdybych celou věc dělal hned od začátku sám, nebylo by to snad tak pracné. Takhle sflikovaná věc už stejně nikdy nebude stát za mnoho.

V posledních číslech pařížského „Economistu" z minulého roku je Blockova kritika mé knihy*, která znovu dokazuje naprostý úpadek teoretických představitelů buržoazie.

Všechno nejlepší k novému roku.

Váš oddaný přítel
*A. Williams***

Poprvé otištěno rusky v časopise „Minuvšije gody", čís 1, 1908

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny a angličtiny

* prvního dílu „Kapitálu".
** Marxovo krycí jméno.

232

Engels Eugenu Oswaldovi

do Londýna

122, Regent's Park Road
[Londýn] 29. ledna **73**

Milý Oswalde,

moje žena* i já Vám co nejsrdečněji děkujeme za Vaše přátelské pozvání, nemůžeme však bohužel už teď říci, zda je budeme moci využít. Mou ženu trápí od vánoc opět všelijaké neduhy, trpí na následky zánětu pohrudnice, a nedá se proto říci, bude-li moci — poprvé po dvou týdnech — večer vyjít. Já jsem zase slíbil v Německém dělnickém spolku[152], že v sobotu večer určitě přijdu na schůzi a budu mít přednášku, ale bude-li to však tuto nebo příští sobotu, to se dovím sotva dřív než v pátek.

Když zde včera odpoledne byly Vaše děti, dodělávali jsme s Marxem nějakou práci, kterou jsme nutně museli odeslat první poštou, nemohl jsem proto ani na okamžik odskočit. Moje žena se domnívá, že Pumps místo mých slov: řekni jim, aby panu a paní Oswaldovým vyřídili náš pozdrav a že jim velmi děkujeme, ale že teď ještě nemohu říci, zda přijdeme, vyřídila nějaký drzý vzkaz. Je-li tomu tak, víte teď, jak tomu bylo.

Srdečný pozdrav paní Oswaldové a Vaší slečně sestře.

Upřímně Váš

B. Engels

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny
a angličtiny

* Lizzy Burnsová.

233

Marx Fantonovi

do [. . .][684]

1. února 1873
1, Maitland Park Road
Haverstock Hill, N. W. Londýn

Milý Fantone,

chtěl bych Vám napsat o našem příteli Dupontovi. Od Vašeho odjezdu pracoval svědomitě a pravidelně. Měl štěstí, že našel schopného a poctivého německého dělníka, jenž má potřebné nářadí, které stojí asi 500 liber. A tak si mohl Dupont spolu s ním zařídit malou dílnu,* kde dělají nejen nástroje podle Dupontových návrhů, ale vyrábějí i zdokonalené nástroje starého typu. Viděl jsem je při díle.

Bohužel jsou už s prostředky v koncích. Opatřil jsem tady Dupontovi půjčku 8 liber št., ale vydatněji mu pomoci nemohu, po těch výdajích pro francouzské uprchlíky[95] (víc než 150 liber št.) jsem úplně na suchu. Teď nastala kritická chvíle pro jejich podnik.

Doufám, že našeho přítele neopustíte. Pomůžete-li mu, slibuji Vám, že se postarám, aby vždy dostal do ruky jen tolik, kolik vyžaduje výroba, která poběží pod mou kontrolou.

Celá moje rodina Vám posílá srdečné pozdravy.

Váš hluboce oddaný
Karel Marx

Poprvé otištěno v „Cahiers de l'institut de science économqiue appliquée", Paříž 1963

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* Viz tento svazek, str. 661 a 666.

234

Marx Johannu Philippu Beckerovi

do Ženevy

[Londýn] 11. února 73

Milý Beckere,

2. sešit francouzského překladu[126] právě teď vyšel. Jestli se neztratí, dostaneš jej ještě dřív než tyto řádky.

Německé sešity, které jsem poslal Tobě i jiným, se zřejmě ztratily. Za několik týdnů vyjde celý první díl[435], dám Ti jej z nakladatelství poslat a Ty mi laskavě potvrdíš příjem.

Pro Kosteckého nemohu absolutně nic udělat. 1. Jsem sám ve velké tísni, dostal jsem se do značných dluhů pro pány francouzské utečence, kteří proto na mne také pořádně nadávají; 2. *Já* jsem pana Kosteckého rozhodně neposílal, naopak. Nemohl se v Londýně udržet, ohlásil mi, že odjíždí do Haliče, a žádal Internacionálu o podporu; řekl jsem mu, že je její pokladna prázdná, ale dodal jsem, že snad by se pro něho dalo něco udělat, kdyby někdy přijel do Ženevy. 3. To se všechno stalo před haagským kongresem. Kostecki se se mnou rozloučil, ale ještě dlouho jsem ho potom potkával v londýnských ulicích a pak už jsem o něm nic neslyšel. Od té doby se všechno změnilo. Naše spojení s Haličí, kam se od té doby vrátilo mnoho zdejších Poláků, je živé a je v pořádku. Stejně jako s ostatními částmi Polska. Není proto třeba žádného nového emisara. Ostatně Wróblewski mnoho na Kosteckého nedá, vůbec naši Poláci si ho příliš necení.

V příštích dnech Ti napíšu něco o vnitřních poměrech v Internacionále.*

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 645.

235

Marx Friedrichu Boltovi

do New Yorku

Londýn 12. února 1873

Milý příteli,

z německého vydání „Kapitálu“[435] dosud vyšlo 8 sešitů. Protože během dvou až tří týdnů vyjde i závěrečná část, pošlu Vám a ostatním přátelům v New Yorku všechno najednou (od 5. sešitu). Pokud jde o anglické vydání[685], je po francouzském[126] sice jisté, přesto však ve mně budí určité obavy. Revize francouzského překladu mi dala větší práci, než kdybych byl dělal celý překlad sám. Jestliže tedy nenajdu zcela kompetentního anglického překladatele, musel bych se do toho pustit sám a přitom mě už zdrželo francouzské vydání při posledním zpracování druhého dílu, a pokud nebude hotové, ještě zdrží.

Engels i já, pokud budeme mít čas, budeme spolupracovat jak s německými novinami, tak s listem federální rady.[686]

Secesionisté v Anglii — Mottershead, Huber, Roach, Alonzo, Jung, Eccarius a spol. — nedávno zopakovali tzv. sjezdem anglické federace[687] frašku londýnské *Univerzální federalistické rady*[452]. Ti pánové zastupovali jen sami sebe; dva z nich, Junga a Papa, jejich sekce Middlesbrough a Nottingham už sesadily, takže ani nominálně nereprezentovali vůbec nic. Všechny ty „hole and corner sections“*, které tito lidé dali dohromady, nečítají všehovšudy jistě víc než 50 hlav. Sjezd proběhl, aniž vzbudil pozornost — nepočítáme-li malou noticku, kterou vpašoval do „Times“ jejich nájemný

* „pokoutní sekce“.

sluha Eccarius —, secesionisté na kontinentě z něho však budou těžit. Jungova řeč na sjezdu je vrchol vší drzosti a nestydatosti. Je to užvaněné předivo lží, překrucování a pitomostí, hodné drbavé báby. Ten ješita má snad měknutí mozku. Nedá se nic dělat. Musíme si na to zvykat; v hnutí se lidé opotřebovávají, a jakmile cítí, že stojí mimo, uchylují se k sprostárnám a snaží si namluvit, že se z nich stali lumpové vinou toho či onoho.

Podle mého názoru se generální rada v New Yorku dopustila suspendováním Jurské federace[688] velké chyby. Tito lidé už z *Internacionály* **vystoupili,** když prohlásili, že její kongres a její stanovy pro ně vůbec neexistují; zorganizovali spiklenecké centrum pro vytvoření *protiinternacionály*. Po příkladu jejich sjezdu v Saint-Imier[619] se konaly podobné v Cordobě[648], v Bruselu[673], v Londýně[672] a podobný sjezd uspořádají i italští aliančníci[689].

Každý jednotlivec a každá skupina mají právo *vystoupit z Internacionály*, a jakmile k tomu dojde, má generální rada toto *vystoupení* prostě oficiálně konstatovat, rozhodně však je nemá *suspendovat*. Pokud skupiny (sekce nebo federace*) popírají pouze pravomoc generální rady nebo v tom či onom bodě porušují stanovy nebo články organizačního řádu, je *suspendování* na místě. Naproti tomu není ve stanovách žádný článek o skupinách, které popírají celou organizaci, a to z toho prostého důvodu, že podle stanov se *rozumí samo sebou*, že takové skupiny už nejsou součástí Internacionály.

To naprosto není formální otázka.

Secesionisté na svých jednotlivých sjezdech rozhodli, že svolají společný secesionistický sjezd a na něm založí *novou*, na Internacionále nezávislou organizaci. Tento sjezd má být na jaře nebo v létě.[114]

Avšak pro případný nezdar si pánové chtějí ponechat otevřená zadní vrátka. To vyplývá z objemného oběžníku španělských aliančníků**. Kdyby jim jejich sjezd nevyšel, vyhrazují si právo zavítat na ženevský kongres[110], jak mi to ve své naivitě sdělil italský aliančník G. Gambuzzi už za svého pobytu v Londýně.

Nezmění-li tedy newyorská generální rada svůj postup, k čemu to povede?

* V tištěné předloze: sekce federace.
** Viz tento svazek, str. 600.

Po Jurské federaci bude suspendovat secesionistické federace ve Španělsku, Itálii, Belgii a Anglii; výsledek: všechna ta pakáž se zase sjede do Ženevy a bude tam paralyzovat jakoukoli vážnou práci, jako tomu bylo v Haagu, a zase celý kongres zkompromituje k užitku buržoazie. Důležitým výsledkem haagského kongresu[111] bylo, že prohnilé elementy dohnal k tomu, aby *se samy vyloučily*, tj. aby vystoupily. Postup generální rady svým jednáním tento výsledek ohrožuje.

Jako *zjevní odpůrci* Internacionály nám tito lidé neškodí, naopak jsou nám prospěšní, avšak jako nepřátelské elementy *uvnitř* Internacionály ničí hnutí ve všech zemích, do kterých vkročí.

V New Yorku si ani nedovedete představit, jakou máme v Evropě práci s těmito lidmi a jejich emisary.

Pro upevnění Internacionálv v těch zemích, kde hlavně probíhá boj, je především třeba, aby generální rada postupovala energicky.

Když už došlo k oné chybě s Jurskou federací, bylo by snad nejlepší ostatní zatím úplně ignorovat (ledaže by snad naše vlastní federace žádaly opak), počkat na všeobecný secesionistický sjezd a potom prohlásit, že všichni, kteří se ho zúčastnili, přestali být členy *Internacionály*, sami se z ní vyloučili a od této chvíle se považují za společnosti Internacionále cizí a přímo nepřátelské. Eccarius velmi naivně na londýnském pokoutním sjezdu prohlašoval, *že se musí dělat politika s buržoy*. Jeho duše už dlouho baží po zaprodání.

Zpráva o velkém neštěstí, které potkalo Sorga,[690] nás všechny hluboce zarmoutila. Co nejsrdečněji ho zdravím.

S bratrským pozdravem

Karel Marx

Poprvé otištěno v knize
„Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

236

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

na Hubertusburg[569]

Londýn 12. února 1873

Milý Liebknechte,

dříve než Ti budu moci dát určitou odpověď na četné otázky z Tvého dopisu, musím nejprve přesně vědět, co znamená: „‚Volksstaat' se zatím nemůže pouštět do mezinárodní polemiky"[691]. Jestliže ve válce Internacionály proti secesionistům vyhlásí „Volksstaat" *neutralitu*, jestliže se bude zdráhat zjednat německým dělníkům jasno o těchto událostech, jestliže, krátce řečeno, skončí vzbouření lassallovců tím, že si za zády Internacionály podáte ruku, že obětuješ Internacionálu a Yorcka Hasselmannům, pak se naše stanovisko k „Volksstaatu" *od základů změní*. Proto žádám, abys nám okamžitě nalil čistého vína.

Jednání s Wigandem o mé knize je v proudu, musím se Wiganda nejprve zbavit, do té doby se nemohu nijak rozhodnout.[583] Pokud však jde vůbec o to, postoupit Vám *gratis* téměř všechny naše dřívější spisy právě teď, kdy jsme se octli v situaci, že z nich vyrazíme nějaké peníze, pak Tě prosím, abys nezapomínal, že i my potřebujeme peníze jednak na živobytí, jednak na den ode dne rostoucí výdaje na agitaci, propagační spisy atd. Marxovy i mé články budou určitě sebrány a vyjdou tiskem, ale my sami na to teď nemáme čas. Tím méně Ti mohu vydestilovat nějakou esenci z Owena. Za prvé nemám čas a za druhé materiál; moje sbírka Owenových spisů zmizela v letech 1848—1849, a ty věci se teď už nedají sehnat. — „Misère de la Philosophie" bude určitě znovu vydána, a to v Paříži; pokud jde o německý překlad, jedná Marx

s Meissnerem o souborném vydání dřívějších věcí, a proto sotva může jen tak zničehonic vyjmout jedno z největších děl. Ostatně máte ještě dost času, než se dostanete od „Utopie" k nám, starejte se nejdřív o mezičlánky.[692]

A pak Ti musím říci, že po tom, jak s námi „strana" jednala, nemáme nejmenší chuť vydávat se jí znovu do rukou. Nedostal jsem ani jeden výtisk své „Selské války", výtisky, které jsem potřeboval, jsem si musel *koupit*. Nikdo se mne ani nezeptal, mají-li se články o bytové nouzi[543] vydat jednotlivě anebo všechny najednou. Když jsem chtěl pro nás a pro Dělnický spolek[152] volné výtisky „Manifestu" — s přihlédnutím k tomu, že ho spolek už třikrát vydal vlastním nákladem —, poslali nám 100 výtisků *a k tomu účet*. Psal jsem o tom Hepnerovi* a jednou provždy jsem ho žádal, aby přestali jednat takhle hulvátsky.

Budu se snažit sehnat nějaké (anglické) vydání „Utopie", ale bude to asi těžké, protože všechna starší lidová vydání jsou dávno rozebrána.

Musím končit a lituji, že kvůli uzávěrce pošty nemohu připojit pár řádek pro Tvou ženu, buď tak laskav a omluv mne. Bydlíte ještě v Braustrasse 11? Nemáme jinou adresu než tuto a na „Volksstaat".

Srdečný pozdrav od Tvého

B. E.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 617.

237

Engels Natalii Liebknechtové

do Lipska

122, Regent's Park Road, N. W.
Londýn 11. března 1873

Vážená paní Liebknechtová,

buďte prosím tak laskavá a předejte Liebknechtovi při své příští návštěvě v pevnosti[569] přiložený dopis[12]. Dosud jsem většinu dopisů pro něho posílal do redakce „Volksstaatu", protože jsem nevěděl, zda ještě bydlíte v Braustrasse 11. Jistě to je pro Vás teď velmi těžké, když jste se nedobrovolně stala slaměnou vdovou, život Vás opravdu hodně zkouší. Přesto však přece jen můžete Liebknechta pravidelně navštěvovat, a tak bych Vás chtěl poprosit, není-li to příliš neomalené, abyste mi napsala, jak se tělesně cítí, jak s ním jednají, zda je, pokud se jídla a pití týče, odkázán jen na vězeňské zdroje, nebo zda může také něco dostávat zvenku, a vůbec všechno o jeho a Bebelově situaci — on sám o tom píše jen velmi málo, vlastně poslední dobou už vůbec nic, a chápete, že nás to tady všechny velmi zajímá. Nejen kvůli vězňům *samým* — je v tom i trochu egoismu, vždyť i nás by to třebas někdy mohlo potkat, a proto by člověk přece jen rád věděl, co může čekat. Jak je to s knihami? Může mít všechno, co potřebuje — aspoň z vědecké literatury — anebo je přísná cenzura? Vím ovšem, že se dá dobře zorganizovat holubí pošta či jak v Americe říkají the underground railway[693].

Doufám, že neklesáte na mysli a že jste Vy i děti zdrávy. It is a long lane that has no turning*, praví jedno anglické přísloví

* Všechno se jednou k lepšímu obrátí.

a obrat už na sebe určitě nedá dlouho čekat. A buďte ujištěna, že ať se děje cokoli, máte zde v Londýně přátele, kteří sdílejí s Liebknechtovým a Vaším osudem vřelou účast.

Jestliže se na mne některé z Vašich dětí ještě pamatuje, o čemž pochybuji, protože tehdy jsem nebydlel v Londýně[694], vyřiďte jim prosím ode mne srdečný pozdrav.

S vřelou účastí

Váš oddaný

Bedřich Engels

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

238

Engels Eugenu Oswaldovi

do Londýna

122, Regent's Park Road
[Londýn] 18. března 73

Milý Oswalde,

srdečně děkuji za laskavě zaslané lístky na koncert — mezitím se mi podařilo udat ještě 2 stejné, dej je prosím Pumps, po níž posílám 10 šilinků.

Uctivé poručení paní a slečně Oswaldovým.

Se srdečným pozdravem Váš
B. Engels

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Werke,
1. vyd., sv. 33, Berlín 1966

Podle textu německého vydání
Přeloženo z němčiny

239

Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu[608]

122, Regent's Park Road
Londýn 20. března 1873

Milý Sorge,

především mi dovol, abych vyslovil hlubokou účast, jakou s Tebou cítíme ve velkém neštěstí, jež postihlo Vaši rodinu.[690] Všichni jsme museli nést podobné ztráty a víme, jak hluboko se vtisknou do celého života. Trvá dlouho a člověk musí tvrdě bojovat, než to překoná, ale víme, že máš dost síly, aby ses s tím vyrovnal.

Tvůj poslední či spíš předposlední dopis má Marx, chtěl Ti napsat pár řádek, ale pochybuji, že to udělal, a ani se ho dnes nemohu zeptat, protože odjel s Tussy na pár dní do Brightonu. Pokud jde o staré protokoly generální rady[627], nemůžete je k ničemu potřebovat, protože všechna usnesení obecného významu jste už dostali a ostatní už ztratila jakoukoli platnost. Naproti tomu my je tady *nutně musíme mít* proto, abychom v boji proti secesionistům mohli odpovídat na jejich lži a pomluvy. Myslím, že zájem Internacionály je tu přednější než dodržování formalit. — Není ovšem v pořádku, že ostatní tajemníci neposílají zprávy. Serraillierova zpráva byla v tom ztraceném dopise. Wróblewski žádnou poslat *nemůže*, protože v Polsku je všechno tajné, a ani dřív jsme od něho nikdy nežádali podrobnosti. Jak to vypadá v Německu a Rakousku, víte zrovna tak dobře jako my, protože si s nimi přímo dopisujete, a ani my nemáme o stavu sekcí žádné podrobnosti. Od tajemníků, kteří vystoupili — za Švýcarsko Jung, za Dánsko Cournet — se zpráva nemůže požadovat. Kdo Vám tedy má ještě

referovat? O Dánsku není slyšet ani slovo. Obávám se, že se tam ujaly lassallovské pletichy.

Ve Francii snad všechny pochytali. Z Heddeghema se vyklubal zrádce, jak dokazuje proces v Caen, kde ho prokurátor přímo označil za udavače. Dentraygues v Toulouse (Swarm) vedl se svou obvyklou pedanterií spoustu nepotřebných výkazů, z nichž se policie dověděla všechno, co potřebovala, proces s ním právě probíhá[695], zprávu čekáme každý den. Larroque šťastně unikl přes Londýn do San Sebastianu, odkud se bude snažit navázat spojení s Bordeaux. Jeho adresa (třeba držet v tajnosti) zní:

Señor Latraque
21, Calle de la Aduana, San Sebastian, Spain,
bez vnitřní obálky.

Cuno neměl štěstí se svou rezolucí 29. sekce. Poslal ji alianční španělské federální radě a přitom sdělil, že Capestro = Cuno! Nač ta komedie se jmény? Barcelonská „Federación" to otiskla a vyvodila z toho — zdánlivě nikoli bezdůvodně —, že rovněž Cuno učinil pokání a uznal, že předcházející generální rada neměla pravdu. Tak to dopadá, když někdo sedí na dvou židlích.

Ad vocem Lodi. Když došel Tvůj dopis z 12. února, byli všichni zase na svobodě a Bignami se opět podepisoval jako redaktor. Protože peněz už nebylo třeba, rozhodl jsem se, že těch 20 dolarů *ne*pošlu, tím spíš, že generální rada sama potřebuje peníze. Prosím o okamžitou instrukci, zda se mají peníze ještě poslat, či zda s nimi chcete naložit jinak.*

Pokud jde o příspěvky generální radě, *já* jsem nedostal ještě ani haléř. Podle organizačního řádu** III, čl. 4, se mají příspěvky platit až k 1. březnu; v praxi se téměř všeobecně platily *krátce před* kongresem anebo *na* kongresu. Do té doby jsme žili většinou z individuálních příspěvků a na dluh. Pokud jde o to první, vynasnažím se něco sehnat, bude to ale těžké, nechceme-li předem vyčerpat všechny zdroje pro příští kongres a ponechat jeho průběh náhodě.

Pošli ihned 80—100 anglických výtisků návrhu na odborový

* Viz tento svazek, str. 621—622.

** K. Marx, „Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení".

svaz.[696] Těch 50, které jste poslali, dosud nedošlo, stejně jako většina dopisů — pátrá se po nich —, ale je to pro nás naprosto nedostačující počet, jen v Manchesteru se může uplatnit 30—40 výtisků, protože tradeuniony jsou tam většinou místní, necentralizované. Všechno pro britskou federální radu můžeš zatím posílat mně nebo tajemníkoví S. Vickerymu, 3, Oak Villas, Friern Park, Finchley, N. London. Nebo F. Lessnerovi, 12, Fitzroy Street, Fitzroy Square, W. London. Nynější místnost federální rady je právě také jen provizorní. Stejně tak potřebuji ještě francouzské výtisky pro Itálii, Holandsko a Belgii, posílám je po 1 nebo po 2—3 stávkovým výborům, všude tam, kde vypukne stávka.

Adresy v Holandsku nebo Belgii teď nemohu opatřit. Liebers už není v Haagu, ale v Německu, van der Hout, který je ostatně povaleč, pracuje u Essenu jako horník.

Rezoluce z 26. ledna je *velmi dobrá*.[697] Teď je k vyřízení celé věci zapotřebí ještě to, abyste po jurském, italském a dalších sjezdech, které se mají konat v březnu, vydali usnesení, že se rezoluce z 26. ledna vztahuje na secesionisty ve Španělsku, v Belgii, v Anglii a zejména v Juře.[698] O Itálii by mohla být řeč jen tehdy, pokud by se to nějak týkalo *uznaných* sekcí — Neapole, Milánu, Ferrary, Turínu, Lodi, Aquily — ostatní nikdy k Internacionále nepatřily.

Provolání ke Španělům[699] také bude velmi dobře působit. Jednak je po teoretické stránce naprosto správné, za druhé se vyhýbá všemu, co by aliančníkům mohlo dát záminku, aby se proti němu honosili svým anarchismem, a za třetí je krátké. Vůbec všechna Vaše provolání měla mezi dělníky velký ohlas.

Rezoluci z 26. ledna jsem poslal britské federální vládě, dnes večer bude předložena.

Požadavky generální rady (z 15. prosince) ohledně přijímání sekcí se v *této* formě určitě nebudou plnit. Generální rada *musí* přijmout *každou* sekci, která splňuje podmínky stanov a organizačního řádu, a nemůže si klást žádné nové podmínky, tedy čís. 1 odpadá částečně (generální radě přísluší požadovat statistický přehled o počtu a povolání členů, nikoli však jména) a čís. 4 úplně, protože čl. III organizačního řádu stanoví způsob placení příspěvků jinak. Nejlepší bude mlčky od toho upustit — my zde jsme nikdy

nedostali víc, než co předpisuje čís. 2 a 3, a i to jen stěží, a pokud jsme u lidí viděli dobrou vůli, netrvali jsme striktně na formě. Ovšem pro pochybné případy je dobré mít takovéhle usnesení v záloze.

Právě tak ani Wróblewski nebude moci postupovat podle instrukcí. Zmocněnce pro Polsko je třeba považovat za člověka naprosto důvěryhodného, jinak tam vůbec nic nepořídíme a je naprosto nemožné, aby posílal podrobné měsíční zprávy. Pokud jde o mne, mohu o Itálii referovat jen tolik, že není o čem referovat, kromě toho, že sekce v Lodi ještě neobnovila činnost a turínská sekce se pravděpodobně rozpadla.

To byl skutečně nešťastný nápad dát mi na starost známky.[700] Loni to trvalo až do března nebo do dubna, než jsme je dostali, letos to bude ještě později. Le Moussu je, jako všichni Francouzi, na obchodní věci, pokud ho to zrovna nepálí, zatracený lajdák a došlápnout si na něho je málo platné. Tehdy obstarával tisk Jung, teď ještě i to připadlo Le Moussumu, který neumí anglicky.

„International Herald" a „Emancipación" jsem Ti poslal, první do čís. 50 (odesílám dnes), druhou do čís. 88, snad to došlo v pořádku.

Málem bych Ti byl zapomněl poděkovat za víno, které sem po dlouhé cestě konečně dorazilo. Nejprve se plavilo na německém parníku do Brém, odtud bylo franko posláno sem, kam také po několikerém bloudění správně došlo. Rozdělil jsem se o ně s Marxem, nejdřív jsem ale sám ochutnal několik lahví. Sladké Catawba velmi chutnalo dámám. Červené má také něco do sebe a bílé, pokud jsem je ochutnal, je zajímavý mezistupeň mezi rýnským a trpkým sherry. Pár lahví, které ještě mám ve sklepě, šetřím pro významné příležitosti. Víno se příjemně pije, chybí mu však individuální charakter evropských originálních vín. Jsem Ti velmi vděčen, že jsi takovým příjemným způsobem obohatil o celou polokouli mou znalost vín; nejvíc mě udivila severní poloha ohijských vinic, dozvěděl jsem se o ní teprve při této příležitosti, domníval jsem se, že leží mnohem jižněji.

Poprask kolem Woodhullové na Spring Street[680] mě ohromně pobavil. Dám to dál ve Španělsku atd. I to, že Eccarius měl odvahu

líčit ve „Worldu" jejich rádoby kongres jako obyčejné přátelské setkání. „Arbeiter-Zeitung" jsem dostal do čís. 4. Velmi dobré, i když styl je tu a tam poněkud kostrbatý, to naprosto nevadí, svědčí to o proletářském charakteru. Velmi dobrý je útok proti Singerovi a spol. — v tom by se mělo pokračovat a rozšířit i na jiné.

Jinak tu není nic nového. Jungovo a Halesovo nadávání se vine vším jurským, belgickým a ostatním secesionistickým tiskem; Longuet na to chce odpovědět v „Liberté", ale jestli z toho něco bude při té jeho lenosti, to tedy nevím.

Pošta už zavírá.

Srdečný pozdrav.

Tvůj

B. Engels

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

240

Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi

do Petrohradu

Londýn 22. března 1873

Vážený pane,

byl bych Vám vděčný, kdybyste mi poskytl *nějaké informace* o Čičerinových názorech na historický vývoj občinového vlastnictví v Rusku a o jeho polemice s Běljajevem na toto téma.[701] Jak se tato forma vlastnictví (historicky) v Rusku vytvářela, to je samozřejmě vedlejší věc a nemá naprosto nic společného s významem této instituce. Ovšem němečtí reakcionáři jako profesor A. Wagner v Berlíně atd. využívají zbraně, kterou jim Čičerin dává do rukou.[702] Přitom všechny historické analogie mluví proti Čičerinovi. Jak se mohlo stát, že táž instituce byla v Rusku zavedena jako čistě fiskální opatření, jako průvodní zjev nevolnictví, zatímco všude jinde vznikla spontánně a znamenala významnou fázi vývoje svobodných národů?

Váš hluboce oddaný

*A. Williams**

Poprvé otištěno rusky v časopise „Minuvšije gody", čís. 1, 1908

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Marxovo krycí jméno.

241

Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu

Londýn 22. března 73

Milý Sorge,

psal jsem Ti 20. t. m.* a dnes Ti posílám „Emancipación", čís. 89 a „International Herald", čís. 51.

Pokud jde o těch 20 dolarů, které jsem neposlal do Lodi, zapomněl jsem dodat, že ti lidé ve svízelné době dostali

odsud	50 franků
od výboru Sociálně demokratické dělnické strany 20 tolarů	75 —"—
od Oberwindera z Vídně 50 florinů	125 —"—
celkem	250 franků

Domníval jsem se, že to postačí, vzhledem k příznivému průběhu celého případu — 3 z nich byli po 14 dnech propuštěni a jen Bignami seděl asi 6 týdnů.

Usnesení z 26. ledna[697] a provolání ke Španělům[699] jsem do Lodi poslal.

Jak vidíš z „Emancipación", provolání ke Španělům se velmi líbilo.[703]

Srdečný pozdrav.

Tvůj

B. E.

Poprvé otištěno v knize „Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u A. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 638.

242

Marx Johannu Philippu Beckerovi

do Ženevy

[Londýn] 7. dubna 73

Milý Beckere,

nemohu-li se dostat k tomu, abych Ti napsal podrobněji, musíš to přičíst návalu práce. Dokud nebude francouzský překlad[126] hotov a vysázen do poslední stránky, nebudu mít ani chvilku volnou. Předevčírem jsem šťastně vyexpedoval poslední archy s korekturou 2. německého vydání[435] a Meissnerovi jsem uložil, aby Ti *vyplaceně* poslal celý svazek najednou, má vyjít asi za týden. Budu Ti vděčný, oznámíš-li mi, žes to dostal.

Engels Tě prosí, abys přiložený dopis[12] co nejrychleji předal Goeggovi. Jde o nějakou informaci o Alianci (zabýváme se teď tím, že je bijeme po hlavě dokumenty[102]). Také já Tě prosím, abys nám, je-li to možné, poslal *první program veřejné Aliance v Ženevě*[704], na němž je i Tvé jméno.

Mysleli jsme, že ženevská „*Égalité*" už nevychází, protože jsme ji od Utinova odjezdu ze Ženevy už neviděli. Na jeho přání jsem získal některé své francouzské přátele za dopisovatele, ale všechno ztroskotalo na domněnce, že „Égalité" už nevychází. Jestliže tedy Perret chce odtud příspěvky, musí dbát, abychom Engels (122, Regent's Park Road) i já dostávali každý po jednom výtisku. Bude-li třeba, zaplatíme je.

Generální rada asi svolá příští kongres[110] do Ženevy. Musíte se už teď začít starat o početnou delegaci. Je to tím nezbytnější, že se tam ta aliančnická pakáž chystá dostavit masově. Nesmíme je tam samozřejmě pustit. Proti haagskému kongresu[111] musíme mít aspoň

tu výhodu, že ta sebranka nebude mezi námi. K tomu však je nezbytné, aby Vaše místní delegace byla pevná jako skála.

Srdečný pozdrav od celé rodiny.

Tvůj
Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

243

Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu[608]

Londýn 3. května 73

Milý Sorge,

Tvůj dopis z 9. a dopis generální rady z 11. jsem dostal.

1. Serraillier. Co říká Dereure, je holý nesmysl.[705] S tou historkou s faráři to bylo takto: Pottier, delegát Komuny v 2. arrondissementu, k němuž byl Serraillier přidělen, *pronajímal* farářům kostely (le dit délégué loue la boutique nommé Eglise etc. etc. au nommé... pour y exercer le métier de curé* — tak zněla formulace), vybíral všechny peníze, používal jich na účely Komuny, resp. arrondissementu a Komuně podával vyúčtování. Serraillier z toho nikdy neměl ani sou. Le Moussu, který nemůže faráře ani cítit, chtěl dát jednou Pottiera a Serrailliera kvůli tomu zavřít, protože prý to je, jak se vyjádřil, *nemorální* obchod. Kdyby šlo o špatné vtipy, nevím, kdo by to vyhrál, Le Moussu nebo Pottier a Serraillier. Zakládat však na podobných dětinskostech vážná obvinění, to už je víc než dětinské. Ale dnešní Francouzi jsou jako děti. Co má znamenat demonstrace dvaadvaceti, to nevím; domnívám se, že to byl pokus o vystoupení menšiny[706], tahanice mezi většinou a menšinou stále ještě trvají a pro všechno, co má blanquistický nátěr, je ještě dnes příslušnost k menšině zločinem, za který by patřilo postavit ke zdi. Tady pro nás je to všechno stará písnička, naposlouchali jsme se jí do omrzení ve všech tóninách a nedáme za všechny ty klepy ani halíř.

* uvedený delegát pronajímá provozovnu zvanou kostel atd. atd. tomu a tomu... aby tam vykonával úřad faráře.

2. „Arbeiter-Zeitung" — její styl už opravdu nemůže být tornější. Je to zkrátka americké — celá německoamerická literatura je tak psaná. Na dopisování zatím nemáme, Marx ani já, vůbec čas; já mám až nad hlavu práce s materiály kongresu[102], rediguje se francouzské znění, a Marx svého francouzského překladu[126].

3. Vídeňáci. Známe celou věc jen z tisku, protože ani Oberwinder, ani Scheu sem o tom nepsali.[707] Nám je však Scheu podezřelý, 1. je ve spojení s Vaillantem, 2. jsou tu náznaky, že je ve spojení s Bakuninem, stejně jako jeho přítel a předchůdce Neumayr, co se zbláznil. V Scheuových článcích a projevech zaznívají do určité míry Bakuninovy velké fráze a pamatuješ, jak jeho bratr* zdrhnul z Haagu[111], když se vyřizovala ta záležitost s Bakuninem. Oberwinderovi se zatím ve veřejné polemice nic vážného nevytýká. S buržoazními listy spolupracoval s vědomím a souhlasem strany a přímo v zájmu strany. Kdyby mi zítra dali k dispozici „Times", abych do nich psal podle svého, a kdyby mi za to ještě platili, bez rozmýšlení bych přijal. Eccariovi to nikdo neměl za zlé, dokud to neobrátil a nezačal Internacionálu využívat pro své peněžní zájmy, pak už nepsal v jejím zájmu, ale v zájmu svém a „Times". Rozhodně nemáme Oberwinderovi za zlé, že v Rakousku, kde byl feudalismus překonán jen částečně a kde jsou masy ještě neuvěřitelně hloupé a poměry ještě přibližně takové jako v Německu před 1848, že tu rovnou radikálně s široko daleko slyšitelným rámusem nevyžaduje žádné extrémy, ale že sleduje politiku, kterou jsme v závěru „Komunistického manifestu" doporučovali pro tehdejší Německo. Je snad tu a tam příliš maloměšťácky opatrný, ale za prvé ani to není dokázáno a za druhé to není důvod k takovému obrovskému randálu. A Oberwinder není Rakušan, může tedy být kdykoli vypovězen. Ale jak jsem už řekl, nic bližšího nevíme, a tak se tedy ještě zdržíme úsudku.

4. Požadavky pro přijetí.** — Dejme tomu, že formálně máte právo požadovat tohle všechno na jednotlivých sekcích, i když to je sporné, ale dosud *žádná* federální rada rozhodně takovéhle byrokraticky podrobné požadavky nekladla, a kdyby si je stanovila,

* Heinrich Scheu.
** Viz tento svazek, str. 640–641.

nikdy by nebyly splněny. Jaká to ale byla obrovská chyba, požadovat takové věci dokonce i ve *Francii*, o tom svědčí článek ve 49. čísle „Neuer Social-Demokratu“[708], který Ti dnes posílám. Okamžitě jsem instruoval Hepnera* a včera, když došly přesné informace o Dentrayguesovi a Heddeghemovi, jsem napsal do „Volksstaatu“**, co bylo potřeba.

5. Dřív než učiníme nějaká opatření, čekáme na další zprávy z Francie. Myslím, že nemůžete dělat vůbec nic. Přišli na *všechny* naše sekce. Heddeghem *byl* špión už v Haagu, Dentraygues jím není, ale z osobních pohnutek a ze slabosti udal pár těch, kteří ho dřív zpráskali. Jeden ze členů dal, aby opatřil straně peníze, Dentrayguesovi své hodinky, aby je zastavil. Dentrayguesova manželka je odnesla do zastavárny a potom se zdráhala je vyplatit nebo dokonce vydat zástavní lístek. Byl z toho skandál. Několik lidí — většinou buržoů — se dalo dohromady, pořádně Dentrayguese zvalchovali a potom to oznámili prokurátorovi; na jeho naléhání *oba doznali, že ty peníze byly pro Internacionálu!!!* To je *skutečný* začátek té historie — ale protože pařížskou policii informoval o všem už Heddeghem, mohla to být novinka nanejvýš pro toulouskou policii. To jsou lidé, které Dentraygues denuncoval, *jinak nikoho*. Z „Volksstaatu“ se dovíš, jak policie přišla na další. Buď jak buď, organizace ve Francii je teď rozbita a bude se teprve pomalu sbírat, protože jsou zpřetrhána všechna spojení. Larroque je v San Sebastianu ve Španělsku, jeho adresa je: Monsieur Latraque, Calle de la Aduana, čís. 21 — žije tam pod tímto jménem. Za nic na světě neposílejte do Francie žádné nové zmocněnce. Larroque dostal 3 roky in contumaciam.

6. Známky.[700] — S Le Moussum se téměř nevidím, upomenul jsem ho po Marxovi, ale žádná odpověď. S těmito Francouzi se v obchodních věcech nic nesvede, neztratíš-li běháním za nimi celé týdny, a to já nemohu.

7. Místo pro zasedání kongresu[110]. — Doufám, že jste se Švýcarů jen ptali na radu, jako my vloni Holanďanů. Ve Švýcarsku je jen *jedno možné místo*, a to je *Ženeva*. Tam máme za sebou hodně dělníků a pak sál, který *Internacionále patří*, Temple Unique, odkud můžeme

* „K článkům v ‚Neuer Social-Demokrat‘“.
** „Internacionála a ‚Neuer‘“.

pány aliančníky[165] jednoduše vyhodit, jestliže se tam ukáží. Mimo Ženevu by přicházel v úvahu jen Curych; tam však máme sotva několik *německých* dělníků a ani ty ne všechny (viz „Felleisen"), a výsledkem Vašeho dotazu by dokonce mohlo být i to, že by někdo mohl navrhnout centrálně situovaný Olten — hlavní železniční uzel Švýcarska, a to už bychom teprve byli nahraní. Aliančníci dělají všechno možné, aby se na kongres dostavili hromadně, kdežto u nás všechno spí. Z Francie nemohou po té likvidaci přijet žádní delegáti. Němci, přestože se sami hádají s lassallovci, jsou velmi rozčarováni haagským kongresem, od něhož na rozdíl od vlastních hádek očekávali samé bratrství a harmonii, a ochabli; nadto jsou ve vedení Sociálně demokratické dělnické strany v současné době samí skalní lassallovci (Yorck a spol.), kteří chtějí stranu a stranický orgán stlačit na stanovisko nejplošššího lassallovství. Boj pokračuje; chtějí využít doby, kdy Liebknecht a Bebel sedí[569], a prosadit to; malý Hepner se energicky staví na odpor, ale z redakce „Volksstaatu" ho skoro vyhodili a beztak byl z Lipska vypovězen[709]. Kdyby tihle lidé zvítězili, znamenalo by to pro nás totéž co ztratit stranu — alespoň dočasně. Psal jsem o tom Liebknechtovi velmi jednoznačně[12] a stále ještě čekám na odpověď. — O Dánsku není nic slyšet. Moje dávné tušení*, že tam lassallovci z „Neuer Social-Demokratu" prostřednictvím svých severošlesvických stoupenců všechno zpřevraceli a přiměli lidi vystoupit z Internacionály, denně potvrzuje „Neuer Social-Demokrat", který je o událostech v Kodani informován mnohem lépe než „Volksstaat". — Z Anglie může přijet jen málo delegátů, a není jisté, zda někoho vyšlou Španělé; můžeme tedy čekat, že kongres bude obeslán velmi slabě a že tam bakuninovci budou mít víc lidí než my. Ženevští sami nic nedělají, „Égalité" asi zanikla, takže dokonce ani odtamtud se nedá čekat velká účast — jen tam prostě budeme *zasedat ve vlastním domě* a mezi lidmi, kteří znají Bakunina a jeho bandu a vypráskají je, bude-li to třeba. Ženeva je tedy *jediné* místo, a abychom si zajistili vítězství, je ještě nutné, ale *absolutně nutné*, aby generální rada nyní ve smyslu usnesení z 26. ledna[697] prohlásila, že *vystoupily*:

* Viz tento svazek, str. 620—621.

1. *Belgická* federace, která prohlásila, že nemá s generální radou nic společného, a odmítla haagská usnesení;

2. část *Španělské* federace, která byla zastoupena v Cordobě[648] a která v rozporu se stanovami prohlásila, že placení příspěvků generální radě záleží na úvaze, a rovněž odmítla haagská usnesení;

3. *anglické* sekce a jednotlivci, kteří se zúčastnili tzv. londýnského sjezdu 26. ledna[687] a rovněž odmítají haagská usnesení;

4. Jurská federace, která na svém nynějším sjezdu[710] jistě poskytne dost důvodů k tomu, aby se prodloužila platnost usnesení o jejím suspendování*.

Na závěr by bylo možno prohlásit, že tzv. italská federace, která byla zastoupena na tzv. sjezdu v Bologni[689] (místo v Mirandole), vůbec nepatří k Internacionále, protože nikdy nesplnila ani jednu z podmínek určených stanovami.[698]

Vyhlásí-li se takové usnesení a jmenuje-li generální rada komisi, která bude v Ženevě připravovat kongres a *předem* prověřovat mandáty a jejímiž členy budou např. Becker**, Perret, Duval a Utin, pak by se náporu bakuninovců postavila hráz. Jakmile generální rada dá komisím instrukce, že tito lidé rozhodně nemohou být uznáni za delegáty, nebudou-li schváleni většinou skutečných a uznaných delegátů Internacionály, bude všechno v pořádku, a i kdyby třeba měli většinu, budou neškodní, půjdou někam jinam a uspořádají vlastní sjezd, ale nevyužijí proti nám své početní převahy. A to je všechno, co si můžeme přát.

Srdečný pozdrav i od Marxe.

Tvůj
B. E.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 631.
** Johann Philipp Becker.

244

Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu[608]

Londýn 14. června 73

Milý Sorge,

práce na „Alianci“[102] přerušila mou korespondenci. Kromě toho, teprve teď nám zase pravidelně docházejí časopisy, které jsme si objednali, a tak mohu teprve teď zase řádně zasílat zprávy.

Nejprve k Tvým dopisům.

Odpověď na dopis generální rady zasílám v příloze.*

14. května. — Nedostatek peněz — to je záležitost stejně stará jako Internacionála. Platili jedině Američané, a kdyby nebylo Tebe, i to bychom těžko dostávali. — Kongres[110] absolutně nelze odsunout, znamenalo by to vyklidit pole jiným, a také to vůbec není nutné, jak uvidíš.

23. května. — Ženevští, na které mám došlápnout, neodpovídají ani nám. Dokonce ani starý Becker** Marxovi neodpověděl. Utin je bůhvíkde. „Bulletin Jurassien“ nedostáváme *ani my*, vídáme jen výňatky v „Liberté“ a v „Internationale“.

27. května. — Prohlášení o Francii[711] — *velmi dobré!* — zasláno anglicky britské federální radě a dnes francouzsky do „Plebe“, španělské federální radě a do Portugalska. Mimochodem, Portugalci si stěžují, že od Vás *vůbec nic* nedostávají, a jsou přece pro nás velmi, *velmi* důležití! — Serraillier absolutně *nemá* o čem psát, nemá ani jednu adresu do Francie, na *všechno* přišli. O procesech by Vám ale mohl krátce napsat pro Vaši zprávu na kongres — procesy byly *všude*, kde byly sekce, v Béziers, Lisieux atd. atd. — Zpravodajství

* B. Engels, „Generální radě Mezinárodního dělnického sdružení“.
** Johann Philipp Becker.

pro „Arbeiter-Zeitung"? Kdo to má dělat? Marx i já jsme přepracovaní, Marx do té míry, že mu lékař kvůli návalům krve do hlavy zakázal pracovat víc než 4 hodiny denně, a tak *všechno* musím dělat já s Lafarguem. Frankel pracuje ve svém krámě až do 9 hodin večer. Jiní neumějí psát. — Hamburčané[489] jsou balíci. Napíšu o tom Liebknechtovi. — Pro Holandsko stačí *německý* text prohlášení. — „Arbeiter-Zeitung" by měla víc využívat „Volksstaat". —

A teď tedy nějaké novinky, tentokrát žádné Jobovy zvěsti.

1. Britský sjezd, který se konal 1. a 2. června v Manchesteru,[712] byl úspěšný. 26 delegátů. — Zprávu z toryovského tisku současně posílám jako tiskopis, zároveň s 1 čís. bruselské „Internationale". Federální rada zůstává v Londýně, ačkoli ji chtěli přemístit do Nottinghamu. „Eastern Post", dosud Jungův a Halesův orgán, v uštěpačném článku přece jen sjezd uznává za skutečného reprezentanta anglické Internacionály, a od té doby jsem tam také už nenašel žádnou zprávu o lžizasedáních u Halesa; zdá se, že jim sklaplo. Dosud tyto zprávy střídali se zprávami ze všech svých dvou sekcí: Stratford a Limehouse a zase Limehouse a Stratford — to už teď asi nepůjde. — Mottershead byl na svatodušní pondělí na odborářském mítinku v Hydeparku namol ožralý jako obyčejně. „International Herald" už nedostávám 14 dní, asi se také složil. Žádné neštěstí, jsou-li zde jiné anglické listy. Zdejší nová francouzská sekce (Dupont a Serraillier) má naději, že se jí tady podaří založit francouzský list, ačkoli ujišťováním Francouzů není co věřit.

2. Jurští se rozhodně stáhli k ústupu. V „Internationale" uvidíš, že se rozhodli navrhnout svým kolegům z Aliance: neobesílat *žádný kongres*, který by se mohla pokusit svolat domnělá generální rada, avšak svolat zvláštní sjezd *v některém švýcarském městě, které* určí jejich federace.[710]

To znamená, v Ženevě se nesmíme ukazat, nebo slízneme výprask. Sejdou se tedy v nějakém jurském zapadákově; ostatně po oltenském sjezdu (viz níže) se ve Švýcarsku už nemohou ukázat nikde. — Další důvody jsou: 1. známá Bakuninova nechuť k osobním diskusím. 2. Guillaumovo a jeho vlastní vyloučení, které by hned od počátku vtisklo hlavní otázce *zcela osobní* ráz, a k tomu ještě fakta o Bakuninově darebáctví, což by ho okamžitě pohřbilo,

a 3. vědomí, že ve skutečnosti na tom nejsou o nic lépe než my, že i jejich vnitřní tahanice lidi unavily a rozladily. Onoho velkého jurského sjezdu se zúčastnilo jen *devět* sekcí! V Itálii se při všem tom rámusu nezmohli ani na jedny noviny a ve Španělsku se v současném hnutí rovnají nule. Přitom museli hned popřít svou abstenci a vyslali do kortesů 8 či, jak oni tvrdí, 10 lidí.

3. V Římě byl rozpuštěn výbor „*Internacionály*" zvaný Società del *Silenzio*, tajná společnost, přísaha absolutní poslušnosti, sakramentální závěrečná formule v dopisech — jak ji před rokem stanovil Bakunin: Salute e liquidazione sociale, anarchia e collectivismo* — zkrátka, tajná Aliance[165] se vším všudy. Přichází to právě včas.

4. Serraillier polemizoval v „Liberté" s blanquisty o francouzských procesech[713], blanquisté vystoupili velmi drze, ale dostali pořádně na frak; nejvíc jim dodalo, že Cournet a Ranvier — ještě v Haagu! — vystavili *svým* jménem Heddeghemovi novou plnou moc, a to poté, kdy haagský kongres anuloval plné moci mandatářů a prohlásil, že jedině generální rada je oprávněna udělovat nové**.

5. Švýcarský dělnický sjezd v Oltenu[115] — 70 delegátů, 5 Jurských, navrhlo decentralizaci, zamítnuto všemi hlasy proti jejich pěti — okamžitě se stáhli. Ale to už asi dávno víš z „Tagwacht".

Doufám, že ruku i hlas máš už zase v pořádku a že se vyhlídky na kongres lepší i u Vás. I když kongres nebude zrovna skvělý, přece je nutný a s vynaložením určitého úsilí se to zvládne. Nezapomeňte, že podle stanov musíte oznámit svolání a program kongresu dva měsíce předem, tedy *1. července.*

„Aliance" je téměř hotová — francouzsky. V tomhle úskočném jazyce je to práce pro vraha — tne do živého, i Vy budete překvapeni.

Pošta už zavírá. Srdečný pozdrav. Tvůj

B. E.

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu Přeloženo z němčiny

* Ať žije sociální likvidace, anarchie a kolektivismus.

** „Rezoluce všeobecného kongresu konaného v Haagu ve dnech 2.—7. září 1872. VI. Plné moci udělené generální radou a federálními radami".

245

Engels Augustu Bebelovi

na Hubertusburg[464]

Londýn 20. června 1873

Milý Bebele,

odpovídám nejdřív na Váš dopis, poněvadž Liebknechtův má ještě Marx a momentálně ho nemůže najít.

Nikoli Hepner, nýbrž Yorckův dopis Hepnerovi podepsaný výborem byl příčinou našich obav, že Vašeho uvěznění[569] využije vedení strany — buhužel úplně lassallovské — k tomu, aby přeměnilo „Volksstaat" v jakýsi „počestný" „Neuer Social-Demokrat". Yorck tento úmysl jasně přiznal, a protože si výbor vyhradil jmenování a sesazování redaktorů, bylo tu jistě značné nebezpečí. Nastávající Hepnerovo vypovězení[709] tyto plány ještě víc posílilo. Za těchto okolností jsme museli naprosto jasně vědět, jak na tom jsme, a proto tato korespondence.[714]

Nesmíte zapomínat, že Hepner a tím méně Seiffert, Blos atd. v žádném případě nezaujímají vůči Yorckovi totéž postavení jako Vy a Liebknecht, zakladatelé strany, a jestliže Vy můžete podobné požadavky prostě ignorovat, sotva si něco takového můžeme představit u nich. Stranické vedení má buď jak buď určité formální právo kontroly nad stranickým orgánem, vůči *Vám* ho sice nepoužili, ale tentokrát se o to rozhodně pokusili, a to způsobem, který stranu poškozuje. Považovali jsme tedy za svou povinnost učinit, co je v naší moci, a snažit se tomu zabránit.

Ať už se Hepner dopustil v jednotlivostech taktických přehmatů, většinou až *po* tom, co dostal dopis od výboru, v podstatě mu rozhodně musíme dát za pravdu. Ani slabost mu nemohu vytýkat,

neboť dá-li mu výbor jednoznačně na srozuměnou, že má z redakce odejít, a dodá, že jinak bude muset pracovat jako Blosův podřízený, pak nevím, jak by se tomu mohl on sám vzepřít. Přece se nemohl v redakci před výborem zabarikádovat. Domnívám se, že po takovém kategorickém dopisu jeho nadřízeného orgánu jsou omluvitelné dokonce i ony Hepnerovy poznámky ve „Volksstaatu", které citujete a které mi už dříve zněly nepříjemně.

Jisté je, že se od Hepnerova uvěznění a vypovězení z Lipska „Volksstaat" ještě zhoršil, a výbor by byl udělal lépe, kdyby byl Hepnerovi pokud možno pomohl, místo aby se s ním vadil. Výbor přímo požadoval, aby byl „Volksstaat" redigován jinak, aby se upustilo od vědečtějších článků a nahradily se úvodníky à la „Neuer Social-Demokrat", a *chystal přímá donucovací opatření*. Já Blose vůbec neznám, ale jestliže ho v téže době jmenuje týž výbor, je třeba předpokládat, že si vyhledali muže podle svých představ.

Pokud jde o postoj strany k lassallovštině, máte ovšem lepší možnost než my posoudit, jaké taktiky použít, zejména v jednotlivých případech. Ale i to je třeba uvážit. Vystupuje-li někdo vůči Všeobecnému německému dělnickému spolku do jisté míry v úloze konkurenta jako Vy, lehce se stane, že se příliš ohlíží na soupeře a zvyká si myslet při všem nejdřív na něho. Ale dosud tvoří oba, jak Všeobecný spolek, tak Sociálně demokratická dělnická strana, stále ještě nepatrnou menšinu německé dělnické třídy. Podle našeho názoru, potvrzeného dlouholetou praxí, nezáleží však při propagandě správná taktika v tom, tu a tam protivníkovi odloudit jednotlivce nebo skupiny členů, nýbrž působit na široké, dosud pasívní masy. Jediný nový člověk, získaný z nezpracované masy, má větší cenu než deset lassallovských přeběhlíků, kteří s sebou do strany vždycky zavlečou zárodky svého falešného směru. Kdybychom mohli získat jen masy, bez *místních vůdců*, to by ještě šlo. Takhle ale musíme vždycky vzít jako přívažek celý houf vůdců, kteří jsou zatíženi svými dřívějšími veřejnými výroky, když už ne svými dosavadními názory, a kteří teď musí především dokázat, že oni se nezřekli svých zásad, ale že Sociálně demokratická dělnická strana hlásá *pravé* lassallovství. To byla právě ta smůla v Eisenachu, tehdy snad nevyhnutelná; ale tyto živly rozhodně straně uškodily a ne-

vím, zda by strana nebyla dnes přinejmenším právě tak silná i bez těch, kdo se k nám tehdy připojili. Rozhodně bych to však považoval za neštěstí, kdyby se těmto živlům dostalo posily.

Nesmíme se dát zmást křikem po „sjednocení". Právě ti, kdo mají tohoto slova plná ústa, jsou největší rozkolníci; jako zrovna teď švýcarsko-jurští bakuninovci, podněcovatelé všech rozkolů, kteří po ničem jiném tak nekřičí jako po sjednocení. Tito fanatikové sjednocení jsou buď omezení lidé, kteří chtějí všechno smíchat do neurčité kaše, jež potřebuje jen trochu ustát, aby rozdíly vyvstaly v mnohem ostřejším protikladu, neboť jsou pak v jednom hrnci (v Německu máte krásný příklad na lidech, kteří káží o smíření dělníků a maloměšťáků); anebo jsou to lidé, kteří chtějí nevědomě (jako např. Mülberger) nebo vědomě hnutí zfalšovat. Proto největší sektáři a největší křiklouni a darebáci v určitých chvílích nejvíc křičí po sjednocení. Odjakživa jsme s nikým neměli víc práce a u nikoho jsme se nesetkali s větší úskočností než u těchto křiklounů volajících po sjednocení.

Každé vedení strany chce mít samozřejmě úspěchy, to je také docela v pořádku. Ale jsou okolnosti, kdy musíme mít odvahu obětovat *okamžitý* úspěch důležitějším věcem. Zejména strana, jako je naše, jejíž konečný úspěch je tak absolutně jistý a která se za našeho života a před našima očima tak ohromně rozvinula, naprosto nepotřebuje vždycky a bezpodmínečně okamžitý úspěch. Podívejte se například na Internacionálu. Po Komuně měla obrovský úspěch. Na smrt poděšení buržoové ji pokládali za všemohoucí. Velká část členstva věřila, že tomu tak bude věčně. Věděli jsme velmi dobře, že bublina *musí* prasknout. Věšela se na ni kdejaká sebranka. Sektáři v jejích řadách zbujněli a zneužívali Internacionály v naději, že jim bude dovoleno provádět největší hlouposti a sprostoty. Netrpěli jsme to. Protože jsme dobře věděli, že bublina přece jenom musí splasknout, nešlo nám o to, oddálit katastrofu, ale postarat se, aby z ní Internacionála vyšla čistá a nezfalšovaná. V Haagu[111] bublina praskla a Vy víte, že většina účastníků kongresu odtáhla domů s hořkým rozčarováním. A přece téměř všichni tito rozčarovaní, kteří se mylně domnívali, že nalezli v Internacionále ideál všeobecného bratrství a smíření, měli doma mnohem horší svár,

než jaký vypukl v Haagu! Sektářští svárlivci dnes káží o smíření a křičí, že prý jsme nesnášenlivci a diktátoři! A kdybychom byli v Haagu vystoupili smířlivě, kdybychom byli dozrálý rozkol zatušovali — jaký by to mělo výsledek? Sektáři, zejména bakuninovci, by byli získali rok času, aby mohli jménem Internacionály tropit ještě větší hlouposti a sprostoty; dělníci nejvyspělejších zemí by se zhnuseně odvrátili; bublina by nepraskla, nýbrž probodána provokací by pomalu splaskávala. A příští kongres, na němž by krize přece musela propuknout, by se byl stal skandální záležitostí největších sprosťáků, protože *princip* byl obětován už v Haagu! Pak by ovšem Internacionála zašla — zašla by na „sjednocení"! — Místo toho jsme se čestně zbavili shnilých elementů — členové Komuny, kteří byli přítomni na poslední rozhodující schůzi, říkají, že ani jedna schůze Komuny v nich nezanechala tak hrozný dojem jako tento soud nad zrádci evropského proletariátu — nechali jsme je po deset měsíců ze všech sil lhát, pomlouvat, intrikovat — a kde jsou? Oni, domnělí zástupci velké většiny Internacionály, prohlašují nyní sami, že se neodváží přijít na příští kongres (podrobnosti v článku, který současně posílám s tímto dopisem do „Volksstaatu"*). A kdybychom to museli učinit ještě jednou, celkem bychom nejednali jinak — taktické chyby se stávají ovšem vždycky.

Rozhodně věřím, že k Vám schopní lidé z řad lassallovců přijdou sami a že by tedy bylo nerozumné trhat plod před uzráním, jak to chtějí sjednocovatelé.

Ostatně už starý Hegel řekl: Strana dokazuje svou životaschopnost, když v ní dojde k *rozkolu* a když je s to tento rozkol vydržet. Hnutí proletariátu nutně prochází různými vývojovými stupni; na každém stupni část lidí uvázne a nejde už se stranou dál. Jedině tím se vysvětluje, proč se „solidarita proletariátu" vytváří ve skutečnosti všude v menších stranických skupinách, které se potírají na život a na smrt jako křesťanské sekty v římské říši za nejhoršího pronásledování.

Má-li např. „*Neuer Social-Demokrat*" víc předplatitelů než „Volksstaat", nesmíte rovněž zapomínat, že každá *sekta* je nezbytně

* B. Engels, „Z Internacionály".

fanatická a pro tento fanatismus dosahuje zvláště v krajích, kde je nová (jako např. Všeobecný německý dělnický spolek ve Šlesviku-Holštýnu), mnohem větších dočasných úspěchů než strana, která bez sektářských zvláštností prostě zastupuje skutečné hnutí. Ale zato fanatismus nemá dlouhé trvání.

Musím končit, odchází pošta. Ještě ve spěchu: Marx se nemůže pustit do Lassalla[715], dokud neskončí francouzský překlad[126] (asi koncem července), a pak potřebuje skutečně oddech, neboť je velmi přepracován.

Je velmi krásné, že své vězení snášíte s klidem stoika a že studujete. Všichni se těšíme, že Vás tu příští rok uvidíme.

Srdečný pozdrav Liebknechtovi.

Váš upřímný

B. Engels

V plném znění otištěno poprvé rusky v časopise „Bolševik", čís. 10, 1932

Podle strojopisné kopie
Přeloženo z němčiny

246

Engels Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

Londýn 1. července 1873

Milý Kugelmanne,

všechny zvěsti o Marxově nemoci pocházejí od toho pitomce Barryho, který to dal do novin[716] a který to pořádně slízne, až se ukáže.

Věc se má takto. Marx už mnoho let trpí občasnou, ale stále se stupňující nespavostí, kterou omlouvá různými pochybnými důvody, např. zastaralým kašlem, která však trvá, i když kašel pomine. Nekřesťanská práce s francouzským překladem „Kapitálu“[126] — musí jej takřka celý přepracovat — naléhání nakladatele*, nepříjemnosti s tím spojené i další celou věc zhoršovaly, nechtěl však od přepracování překladu upustit, až se nakonec dostavil silný tlak v temeni a nespavost se vystupňovala natolik, že neúčinkovaly ani velmi silné dávky chloralu. Mám zkušenost z podobného případu s Lupusem, ten také onemocněl následkem přepracování, lékař potom jeho stav zanedbal a nakonec ho nesprávně léčil na zánět mozkových blan. Proto jsem Marxovi také hned řekl, že je to týž stav jako u Lupuse a že musí nechat práce. Zpočátku se to snažil přejít špatnými vtipy, brzy ale sám uznal, že čím víc se nutil, tím méně byl schopen pracovat; přinutil jsem ho, aby se jel do Manchesteru poradit s Gumpertem[101]. Ten byl zrovna v Celle u svého bratrance hejtmana Wachse, takže než se vrátil, mohl si Marx asi 12 dní v Manchesteru odpočinout. Napsal jsem Gumpertovi svůj názor[12]

* Maurice Lachâtra.

i to, že se Marx obyčejně rychle zotavuje. Gumpert mi dal úplně zapravdu a přísně Marxovi nakázal: nepracovat víc než 2 hodiny ráno a 2 hodiny večer, povinně snídat a po snídani povinnou procházku, lehká vína se sodou, hodně pohybu, pravidelnou stolici, recept, který jsem neviděl, velmi silné dávky chloralu při trvající nespavosti atd. Marx se z Manchesteru vrátil v mnohem lepším stavu, a i když se necítí vždycky stejně dobře, což se ani nedá čekat, přece je mu i v horších dnech mnohem líp než předtím. Brzy ho chci na nějaký čas vůbec vytrhnout z pracovního koloběhu, ostatně Gumpert mu to také doporučil jako konečný léčebný prostředek, a teprve bude-li mít 2—3 týdny klidu a pobytu na čerstvém vzduchu, spíš zas něco vydrží. Zatím spí bez chloralu v noci 4—5 hodin a 1—1½ hodiny po obědě, což je víc, než spával přibližně během posledního roku, v Haagu např. *téměř vůbec nespal*. Ostatně tentokrát ví, že je to s ním vážné, a dodržuje předpisy téměř pedantsky přesně, a protože každé zhoršení je hned znát, mohu vždycky v pravý čas nakázat klid a oddech.

Jinak se tu máme jakžtakž. Jenny se blíží doba porodu (ale *jen ať se nedoví*, že jsem Ti to psal) — Lafargue a já jsme dodělali práci o Bakuninovi a Alianci[102], jak bylo rozhodnuto na kongresu, a jakmile ji komise schválí, půjde do tisku; bude to děsný skandál. Lafargue a Dupont si zařídili dílnu na výrobu žesťových nástrojů, aby využili Dupontův patent, Serraillier jim to prodává — Johannard se přestěhoval do Liverpoolu, Vichard dává přednost obchodům, Mottershead pořád pije, Hales a Jung se tu pokoušeli inscenovat rozkol, ale slavně propadli. Od té doby, co se parlament nerozpustil, není po Eccariovi ani slechu. Ostatní jsem napsal do „Volksstaatu", v příštím čísle si to přečteš.*

Srdečný pozdrav.

Tvůj
B. Engels

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Z Internacionály".

247

Marx Justu Vernouilletovi

do Paříže

[Londýn] 10. července 1873

Milý občane,

po delší přestávce jsem teď poslal p. Lahurovi rukopis (oddíl VI) a korekturu.

Víte, že na nemocech jsou nejnebezpečnější recidivy, ale už jsem natolik v pořádku, že se mohu doopravdy znovu chopit práce, která mě čeká na rukopise pana Roye. Nakupila se mi ho celá hromada.[126]

Přestávka způsobená mou nemocí však nesmí zavdat příčinu k tomu, aby se vydání sešitu IV zpozdilo a aby sešit V nevyšel.

V době, kdy jsem byl už velmi nemocný, dal jsem imprimatur na pokračování arch 27, ale protože se může vytisknout jen zároveň s pokračováním sešitu VI, rád bych měl od něho nový obtah.

S úctou Váš

Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

248

Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu[608]

26. července 73, Londýn

Milý Sorge,

včera jsem telegrafoval, cena 1,16 libry:

Engels Sorgovi, box 101, Hoboken, New York.

Serraillier ano.[717]

Hned mu tedy pošli instrukce a mandát, aby měl čas si to projít a neobjevil se tam s nepřečtenými papíry. Pošli také peníze.

Ani Marx, ani já jsme to nemohli vzít, aby někdo zase nespustil známý pokřik: tak vida, vždycky za tím vězí Marx a Newyorské jen nastrčil! Dalo mi práci, než jsem Serrailliera přemluvil, konečně našel místo, z něhož může být pořádně živ, a musel se nejdřív po této stránce pojistit, čímž se ztratily 3 dny.

Bignamimu jsem pozvánku na kongres poslal, už je opět na svobodě[663]. Předal jsem ji také Serraillierovi, ale jak už jsem psal,* nemá už ve Francii dopisovatele.

Dnes Ti posílám poštou usnesení kongresu**, 2 balíky po 16 kusech. Mohls je mít už dávno, kdybys byl napsal. Ale protože jste neměli žádnou francouzskou sekci, myslel jsem, že pro potřebu generální rady postačí ty, které jsem poslal. — Do Buenos Aires šlo také 8 nebo 10 výtisků.[718]

Peníze jsem ještě žádné nedostal.

„International Herald" s anglickým překladem usnesení kon-

* Viz tento svazek, str. 652.

** K. Marx a B. Engels, „Rezoluce všeobecného kongresu konaného v Haagu ve dnech 2.—7. září 1872".

gresu se už nedá sehnat. Mimoto Riley odpadl a přešel do republikánského tábora, a tak se zprávy federální rady teď zase otiskují v „Eastern Post" k velké Jungově a Halesově zlosti, protože až do manchesterského sjezdu[712] byl tento list jejich orgánem; ale sjezd jim zasadil ránu. Proto jsem „International Herald" pro Meyera* *neobjednal.*

Prohlášení o mandátech ve francouzštině odesláno do Itálie, Portugalska a Španělska.[711]

Marx i já uvítáme tamější mandáty. Z rozličných důvodů asi budeme muset jet, zůstali bychom ovšem raději tady.

Marx pošle sešity „Kapitálu"[435], jestliže to už neudělal. Z francouzského překladu[126] vyšly 4 sešity, nakladatel** se bojí, a ne bezdůvodně, že by za dnešní klerikální vlády mohl být překlad konfiskován, proto s vydáváním nepospíchá.

Tradeuniony se přijímaly různým způsobem. Některé platily 1 penny ze člena, jiné paušální sumu, jindy zas přímo vstoupil jen ústřední výbor a zaplatil paušální sumu. Podle příslušného článku stanov se přičlenění schvaluje jednoduchým usnesením a vystavuje se jim osvědčení o přijetí. Za šilink je mohli mít tiskem, ilustrované, k zavěšení na stěnu.

„Demokratisches Taschenbuch" a „Geheimnisse von Europa" by se snad daly sehnat, kdybyste uvedli bližší údaje, kdy a kde to vyšlo, v knižních lexikonech už tohle není, a projít 20 Hinrichsových pololetních katalogů a nakonec to stejně *nenajít* (což je u takových knih velmi pravděpodobné), to sotva půjde.

Ženevské peníze mám stále u sebe, protože jsem vázán Vaší nemožnou instrukcí. Na jakou adresu totiž peníze pro vdovy a sirotky Komuny poslat? Tuto částku Vám rozhodně musím dát k dispozici, protože my naprosto nemůžeme příkaz provést. Navrhoval bych poukázat peníze Serraillierovi s příkazem[719], aby jich *pokud možno* použil pro uvedený účel, ale mimoto vůbec pro uprchlíky Komuny. Anebo je poukázat Internacionále, jistě je může potřebovat. — Zdejší uprchlíci, kteří ještě nejsou zaopatřeni, nestojí za mnoho. Pošlu 10 šilinků do Ženevy. Ostatek máte k dispozici.

* Hermanna Meyera.
** Maurice Lachâtre.

*Oberwinder.** Naprosto s Tebou souhlasíme, pokud si můžeme udělat úsudek z *uveřejněných* dokumentů.[720] Oberwinder vždycky kolísal, snad přeceňoval zaostalé poměry v Rakousku, aby měl záminku ke zprostředkování. Naproti tomu Andreas Scheu je v nejlepším případě popleta, který svým „jít co nejdále" chce na sebe upozornit a má víc ctižádosti než sil. Už delší dobu máme podezření, že je ve spojení s bakuninovci, a teď ve svém programu („Volksstaat", čís. 59) používá frázi vypůjčenou přímo od Bakunina, že všechny ostatní strany tvoří vůči proletariátu *jedinou reakční masu.*[721] Počkáme s úsudkem, až budeme vědět víc. Velmi podezřelé je i to, že Heinrich Scheu, který byl v Haagu, je tu víc než 4 týdny, ale k Marxovým zašel teprve teď, když ho paní Marxová potkala na ulici. Dosud jsme se snažili nemluvit s ním o té věci, jinak budí dojem poctivce, nadává na Bakunina a blanquisty, ale něco divného tu je.

Würtze mi Pihl vylíčil jako domýšlivého, dotěrného chlapíka, který se pokládá za nepostradatelného a jehož indiskrétní prosazování vlastní osoby jim velmi uškodilo. Zkrátka a dobře, Dánové se vlivem flensburských a jiných severošlesvických lassallovců kloní spíš k Všeobecnému německému dělnickému spolku a dali se jím osedlat. Proto mlčí. Čert vem socialisty ze všech těchhle zemědělských zemí, vždycky se dají koupit frázemi.

Podívej se např. na naše bakuninovce ve Španělsku. Na Bakuninův příkaz zrušili v Alcoy stát (domnělé hrůzy byly ovšem výmysl reakce) a dosadili Comité de salut public** (v němž zasedl Severino Albarracin, člen bakuninovské federální rady ve Valencii a nynější korespondenční komise zřízené v Cordobě). Co se stalo? Na návrh několika poslanců, kteří se ujali zprostředkování, byl uzavřen mír: na jedné straně amnestie, na druhé konec odboje a za jásotu buržoazie vtáhne do města vojsko![722] V Barceloně bakuninovci nemají dost sil a odvahy, aby se pokusili o totéž, ale kde jsou, tam šíří „anarchii", všeobecný zmatek — a klestí cestu karlistům.

Zpráva o Alianci[102] se tiskne — včera jsem dělal první korek-

* Viz tento svazek, str. 648.
** Výbor veřejného blaha.

tury — do týdne má být hotová, ale silně o tom pochybuji. Bude to mít asi 160 stran, tiskové výlohy odhaduji na cca 40 liber. Náklad 1000 výtisků, cena 2 franky = 1 šilink 9 penny. První výtisky pošlu Vám. Protože se však brožura rozhodně musí *prodávat*, aby se uhradily výlohy, hned mi napiš, kolik výtisků *objednáváte;* pošlu pak ještě nějaké navíc. Poohlédni se také po nějakém *solidním* knihkupci, který by to tam prodával. Kvůli dalším výdajům bude muset být u Vás cena stanovena asi na 60—75 centů — to je Vaše věc — my tady rozhodně musíme dostat 1 šilink 9 penny za výtisk, mimo ty výtisky, které prodá knihkupec, jenž má svůj rabat, jinak prodělám. Padne to mezi autonomisty jako bomba, a má-li se vůbec někdo odrovnat, odnese to Bakunin. Dali jsme to dohromady Lafargue a já, pouze *závěr* jsem napsal s Marxem. Pošleme to do všech novin. Sám se budeš divit, jaké sprosťárny tam vyšly napovrch; i členové komise byli úplně ohromeni.

Zdejší federální rada spí dál. Kromě tištěných zpráv není po nich ani vidu, ani slechu. Jung, Hales, Mottershead a spol. jsou se svou rádobyinternacionálou rozhodně vyřízeni.

Obstarej mi od Würtze několik kodaňských adres, a to *hned*, abych tam mohl poslat několik výtisků zprávy o Alianci. O Pihlovi zas není nic slyšet, takže ani nevím, zda jeho adresa ještě platí.

Jinak se tu máme jakžtakž. Moje žena* je v Ramsgate a paní Marxová tam dnes také chtěla jet. Jenny Longuetová asi za 8—14 dní rozmnoží rodinu (paní Marxové nebo Marxovi o tom *nic* nepiš, dokud nedostaneš oficiální oznámení, they are very particular about family matters**). Lafargue a Le Moussu si na základě patentu otevřeli rytecký závod.[116] Také Dupont se snaží využít svůj patent na žesťové nástroje, ale naráží na samé překážky, které většinou spočívají v něm samém, protože se v obchodních věcech vyzná asi tak jako můj pes. To všechno mezi námi. Nedovedeš si vůbec představit, jak jsou tihle lidé nedůtkliví na soukromá sdělení, a to tím nedůtklivější, čím větší drbny jsou sami.

Na závěr: Nejlepší by přece jen bylo, kdyby přijel někdo od Vás.

* Lizzy Burnsová.
** jsou v rodinných záležitostech velmi delikátní.

Můžeme my zastupovat generální radu tak, jak to může učinit její člen?

Tvůj
B. Engels

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočinënija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

249

Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi

do Petrohradu

Londýn 12. srpna 1873

Vážený pane,

byl jsem několik měsíců těžce nemocen a určitou dobu byl můj stav následkem přepracování dokonce velmi vážný. S hlavou jsem to měl tak zlé, že byla obava z mrtvice, a ani teď nejsem ještě s to pracovat víc než pár hodin. To je *jediný důvod*, proč jsem už dávno nepotvrdil příjem té nádherné kolekce knih, kterou jste mi laskavě poslal[723], a nepoděkoval Vám za ni.

Dostal jste už zřejmě — tak jsem alespoň vyrozuměl z Vašeho posledního dopisu — 3 výtisky „Kapitálu" vydaného v jednom svazku. Dnes Vám posílám poslední *pokračování* sešitového vydání.[435]

Teď právě publikujeme odhalení o *Alianci*[102] (tak si říká, jak víte, sekta abstinentů[724] v Anglii) a rádi bychom věděli, jak Vám poslat *co nejlevněji* větší počet výtisků. Dopis o vůdci těch pokrytců si ještě ponecháváme v záloze.[601]

Děkuji Vám mnohokrát za Váš poslední dlouhý dopis a náležitě ho využiji. Má pro mne velkou obchodní hodnotu.[725]

Váš hluboce oddaný

*A. Williams**

N. Danielson, Esq.

Poprvé otištěno rusky v časopise „Minuvšije gody" čís. 1, 1908

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Marxovo krycí jméno.

250

Engels Johnu de Morganovi

do Londýna

(Koncept)

[Londýn kolem 18. září 1873]

Vážený občane!

V pondělí* jsem našel Váš dopis, který mi doma nechala slečna Carollová. Ten den i v úterý jsem měl tolik práce s francouzskými emigranty a se záležitostmi Internacionály, že jsem si nemohl obstarat ani své vlastní nejnaléhavější věci, natož abych měl čas odpovídat na tu spoustu dopisů, které jsem našel po návratu do Londýna[108]. Jinak bych Vám byl hned napsal, že pro ni příští neděli nemohu převzít předsednictví.

V úterý, právě když jsem odcházel, abych zařídil záležitost, která nesnesla odklad a *musela* být vyřízena ještě týž den do jedné hodiny, přišla slečna Carollová znovu. Bylo půl jedné a já jsem měl před sebou asi míli cesty do onoho místa. Kdyby bylo přišlo třeba deset mých nejstarších přátel až z druhého konce světa, nemohl jsem je v té chvíli přijmout, protože jsem si nemohl vyšetřit ani pět minut. Byl bych se k nim musel zachovat právě tak jako ke slečně Carollové.

Když jsem jí co nejzdvořileji vysvětlil svou momentální situaci, jen se mne kategoricky zeptala, zda pro ni budu předsedat či nebudu; omlouval jsem se, že bohužel nemohu, protože jsem na ten večer už zadán, a znovu jsem vyslovil politování, že ji musím tak kvapně opustit; nato mě hned přerušila, takže jsem ani neměl čas zeptat se, kdy a kde bych s ní mohl znovu mluvit, řekla, že už je

* 15. září.

u londýnských členů Internacionály na takové věci zvyklá, a odešla.

Bylo mi jí líto, protože jsem její chování přičítal přecitlivělosti, jaká často bývá vyvolána neštěstím. Bohužel záměrně urážlivý dopis, který mi potom napsala, mě nenechává na pochybách o tom, co se skrývá za celým tím ctnostným rozhořčením.

Pokud jde o nedělní předsedání, kterého jsem se měl ujmout, musel jsem tu čest odmítnout,

1. protože, jak už bylo řečeno, jsem měl už jiný závazek,

2. protože si proti Vašemu předpokladu nevzpomínám, že bych byl už někdy slyšel jméno slečny Carollové, a od jednoho či dvou jiných lidí, kterých jsem se ptal, jsem také nemohl dostat žádné bližší informace.* A nemůže se přece ode mne žádat, abych předsedal pro lidi, o nichž nevím nic nebo skoro nic.

3. Nikdy jsem nepředsedal veřejné schůzi Angličanů a nehodlám to dělat. Když jsem jednou předsedal pro Vás, bylo to na schůzi uzavřeného německého spolku, jehož jsem byl členem.

V každém případě nezůstane ani tato drobná příhoda bez užitku, přesvědčí-li Vás o tom, že není vhodné navrhovat někoho za předsedu a uvádět jeho jméno, pokud k tomu předem nedal souhlas.

S bratrským pozdravem

Váš

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* V rukopise je dále škrtnuto: I když připustíme, že slečna Carollová je taková, za jakou jste ji nepochybně pokládal, když jste ji ke mně doporučil, totiž upřímná revolucionářka, musíte přece vědět, že takových je spousta a nejrůznějšího zaměření a že by se žádný z nás nemohl s každým z nich veřejně ztotožnit. Protože ani v nejmenším neznám názory slečny Carollové, byl bych pravděpodobně musel na závěr vystoupit a vyslovit nesouhlas s některou částí její řeči, a to by asi bylo spíš horší než lepší.

251

Marx Eugenu Oswaldovi

do Londýna

[Londýn] 20. září 1873

Milý Oswalde,

napsal jsem Wróblewskému[12], který umí *rusky* stejně dobře jako polsky, protože je rodilý Litevec.

Nepřijme-li to, mám jiného Rusa (ne Poláka) *in petto*.

Váš oddaný
Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle strojopisné kopie
Přeloženo z francouzštiny

252

Marx Eugenu Oswaldovi

do Londýna

[Londýn 24. září 1873]

Milý Oswalde,

příště se prosím obracejte přímo na ty, které chcete doporučit, a ne na mne. Na základě Vašeho dopisu, který jsem právě dostal, píšu Wróblewskému[12], a Vy zatím doporučíte Rozwadowského, o němž jsem také věděl, ale protože už má jiné zaměstnání, dal jsem přednost jiným.

Ostatně nic se nestalo. Nebudeme se kvůli tomu hněvat. Ale musíte uznat, že to není nic příjemného, dostat se do podobné situace. Wróblewskému jsem hned napsal, že z té věci sešlo, a mám dojem, že mu na tom příliš nezáleží.

Váš

K. M.

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

253

Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu

[Londýn] 27. září 73

Milý Sorge,

moje žena Ti několikrát psala o mém zdravotním stavu; hrozilo mi velké nebezpečí mrtvice a stále mě ještě velmi bolí hlava, takže musím velice omezovat pracovní dobu. To je jediný důvod mého dlouhého mlčení. Pokud se pamatuji, psal jsem do New Yorku jen jednou, Boltovi*, protože jsem z Tvého dopisu vyrozuměl, že by intervence z mé strany mohla přispět k uklidnění a vyjasnění věci.

Fiasko ženevského kongresu[110] bylo nevyhnutelné. Bylo to na pováženou už od chvíle, kdy se tu vědělo, že z Ameriky nepřijedou delegáti. V Evropě se o Vás pokoušeli rozhlašovat, že jste pouhými figuranty. Kdybyste tedy nepřijeli Vy, ale my, znamenalo by to potvrzení poplašných pověstí, které úzkostlivě rozsévají naši protivníci. A kromě toho by to byl důkaz, že Vaše americké federace existují jen na papíře.

Dále: Anglická federace nesehnala peníze ani pro jednoho delegáta; Portugalci, Španělé, Italové nám oznámili, že za současného stavu nemohou vyslat přímé delegáty; stejně špatné zprávy došly z Německa, Rakouska a Uher; o francouzské účasti nemohlo být ani řeči.

Bylo tedy jisté, že za těchto okolností by na kongresu museli mít velkou početní převahu Švýcaři, a to dokonce místní—Ženevští. Přímo ze Ženevy jsme neměli žádné zprávy; Utin už v Ženevě

* Viz tento svazek, str. 630.

nebyl, starý Becker* tvrdošíjně mlčel a pan Perret napsal jednou nebo dvakrát — aby nás zmátl.

Konečně na poslední chvíli přišel anglické federální radě dopis od ženevského románského výboru, v němž Ženevští za prvé nechtějí přijmout ani anglické mandáty, píší ve smířliveckém duchu a přikládají leták (podepsaný Perretem, Duvalem etc.) zaměřený přímo proti haagskému kongresu a staré londýnské generální radě.[120] Jdou tu mnohem dál než Jurští, např. požadují výbor tzv. *duševních pracovníků*. (Nejkrásnější na tom je, že tohle veledílo sepsal ubohý vojenský dobrodruh *Cluseret* (zakladatel „Internacionály" v Americe, jak si v Ženevě říká). Ten pán by chtěl mít generální radu v Ženevě, aby odtamtud mohl provozovat tajnou diktaturu.)

Tento dopis i příloha došel včas, abychom odvolali Serraillierův odjezd do Ženevy[109] (jak to také udělala anglická federální rada), protestovali proti rejdům tamějších mládenců a předem je upozornili, že jejich kongres bude považován za pouhou ženevskou lokální záležitost. Je dobře, že tam nejel nikdo, kdo by svou přítomností uvedl v pochybnost tento charakter kongresu.

Třebaže se Ženevským nepodařilo zmocnit se generální rady, zmařili, jak už víš, všechno, co se udělalo od prvního ženevského kongresu, a provedli dokonce mnoho věcí proti jeho usnesením.

Podle toho, jak se mně nyní jeví evropské poměry, je rozhodně užitečné nechat zatím formální organizaci Internacionály ustoupit do pozadí a jenom nepouštět z rukou, pokud možno, ústředí v New Yorku, aby se vedení nezmocnili idioti jako Perret nebo dobrodruzi jako Cluseret a věc nezkompromitovali. Události a nevyhnutelný vývoj a spletitost věcí se samy postarají o vzkříšení Internacionály v lepší formě. Prozatím stačí, nepustíme-li z rukou spojení s těmi nejzdatnějšími v různých zemích, ale jinak se nebudeme vůbec starat o lokální ženevská usnesení, budeme je prostě ignorovat. Jediné dobré usnesení, které tam bylo učiněno, že kongres se má konat až za dva roky, takový postup usnadní. Je to mimochodem škrt přes rozpočet kontinentálních vlád, že strašidlo Internacionály při

* Johann Philipp Becker.

chystaném křižáckém tažení reakce okamžitě selže, buržoové spíš všude pokládají toto strašidlo za šťastně pochované.

Apropos. Je naprosto nutné, abyste nám *vrátili účetní knihu* o hospodaření s penězi pro uprchlíky Komuny. Nutně ji potřebujeme, abychom se mohli ohradit proti pomlouvačným insinuacím. S celkovou činností generální rady neměla vůbec nic společného a podle mého jsme ji nikdy neměli dát z rukou.

Doufám, že americká panika nenabude příliš velkých rozměrů a že se příliš neodrazí v Anglii a tím ani v Evropě. Takovéhle dílčí krize vždy předcházejí periodickou všeobecnou krizi. Jsou-li příliš prudké, diskontují pouze všeobecnou krizi a ulamují jí hrot.

Se srdečným pozdravem od mé ženy,

Tvůj
Karel Marx

Rád bych dostal výstřižky o krizi z yankeeovských listů.

Jakou má *adresu* náš společný přítel*, vykonavatel Weydemeyerovy poslední vůle?

Engels Vám příští týden pošle ještě Vašich 25 kusů „*Aliance*“**.

Poprvé otištěno v knize „Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere“, Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Hermann Meyer.

** K. Marx a B. Engels, „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení“.

254

Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu

Londýn 25. listopadu **73**

Milý Sorge,

před několika dny jsem se vrátil z Německa[726], kam mne přivedla matčina nemoc a smrt, a našel pak Tvůj dopis z 22. října. Nevědomky jsi vůči mně nespravedlivý, vytýkáš-li mi, že Tě tak dlouho neinformuji o tom, na čem jsme se zde dohodli a co se stalo. Zde jsou skutečnosti. Když z některých zemí došly nicneříkající zprávy a odjinud stále nedocházely vůbec žádné, došli jsme s Marxem po dlouhém rozmýšlení k závěru, že kongres[110] bude asi skutečně lokální švýcarskou záležitostí, a protože ani z Ameriky nepřijede přímý zástupce, že bude nejlépe, nezúčastníme-li se ho. (Ke všemu jsme ani Marx, ani já odnikud nedostali mandát, kromě alternativních amerických.) Jakmile jsme se takto definitivně rozhodli, odjel jsem za rodinou k moři do Ramsgate[108], protože jsem to velmi potřeboval, trpěl jsem stálou nespavostí a nervovou podrážděností. Tam jsem dostal Marxův dopis o zradě Ženevských*, která náhle vyšla najevo a nutně vedla k rozhodnutí, aby se kongresu nezúčastnil ani Serraillier[109]. Už na základě Marxova dopisu mi to bylo skoro jasné a souhlasil jsem s tím pod podmínkou, že Vám Serraillier hned napíše.** Několik dní nato jsem přijel na den do Londýna, abych zaplatil tiskaři*** za „Alianci"† a připravil její expedici. Prohlédl jsem příslušné dokumenty a přesvědčil se, že

* Viz tento svazek, str. 108.
** Viz tento svazek, str. 110.
*** Andrewsovi.
† K. Marx a B. Engels, „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení".

by bylo největší pošetilostí, kdyby tam byl Serraillier jel jako Váš zástupce; jeho a naše nepřítomnost, stejně jako všech Němců kromě jednoho*, vtiskla kongresu pečeť lokálního shromáždění, které ve srovnání s aliančníky vypadalo ještě dost dobře, ale ve srovnání s Internacionálou nemělo žádný morální vliv. Nadto byla celková situace ve světě taková, že *každý* kongres musel dopadnout špatně, vždyť už teď oba kongresy — Aliance[114] i Internacionály — docela upadly v zapomenutí. Naléhal jsem na Marxe, aby Vám ihned podal zprávu, a zase jsem odjel. Myslel jsem, že se tak stalo, až přišel Tvůj dopis. Marx si zas myslel, že Vám už dal první zprávu Serraillier, když vracel peníze, a že on tedy může počkat, až bude moci referovat o výsledku kongresu etc.

Místo toho však Serraillier dal peníze do úschovy Lafarguovi, což jsme se dověděli teprve minulý týden. V nejbližších dnech je od něho vyzvednu a zařídím, co je třeba. Mám velmi mnoho práce s revizí německého překladu brožury o Alianci[127], který mi poslali a který je velice špatný — vyjde u Bracka v Brunšviku. Velmi mi při tom pomohl kus Tvého překladu. Spěchá to ovšem, a tak musím dělat jako šroub, protože rukopis musí jít ještě tenhle týden zpátky.

Marx včera odjel se svou nejmladší dcerou do Harrogate v Yorkshiru, oba si tam chtějí na nějakou dobu odpočinout.[121] Potřeboval to; akutní příznaky z letošního jara ustoupily, ale dostavila se chronická duševní únava, takže nebyl schopen pracovat a ani neměl chuť psát. Kdyby tento stav trval příliš dlouho, mohl by mít špatné následky. V nejbližších dnech navštíví v Manchesteru našeho přítele Gumperta, je to jediný lékař, k němuž má plnou důvěru, léčil ho také na jaře. Na vrub jeho stavu je třeba připsat i to, žes musel tak dlouho čekat na zprávu.

Bakunin zaslal do „Journal de Genève" a Jurským jako odpověď na brožuru[102] své politické úmrtní oznámení:[727] odcházím — dorénavant je ne troublerai plus personne et je ne demande que ce qu'on me laisse tranquille à mon tour**. V tom se velmi mýlí. Jinak se ani v nejmenším nepokouší na něco odpovědět.

* A. Burchardta.

** od nynějška nebudu nikoho obtěžovat a nežádám nic jiného, než aby i mne nechali na pokoji.

Utin je tu už asi 4 měsíce a vypravoval nám o Bakuninovi ještě jiné podivné věci. Ten chlap svědomitě uplatňoval svůj katechismus v praxi; on i jeho Aliance[165] žili po řadu let z *vydírání* a spoléhali přitom na to, že se o tom nedá nic zveřejnit, protože by se mohli kompromitovat lidé, na něž je třeba brát ohled.

Nedovedeš si vůbec představit, jací to jsou darebáci. Jinak je jejich pseudointernacionála velmi zticha, brožura rozcupovala celý ten podvod a pánové Guillaume a spol. to musí nejprve nechat trochu zarůst trávou. Ve Španělsku se vyřídili sami, viz můj článek ve „Volksstaatu"*.

Skutečná Internacionála je zrovna tak zticha. V září jsem psal Mesovi[12], ale ještě jsem nedostal odpověď. V Portugalsku jsou naši lidé velmi pronásledováni a musí se mít na pozoru. V Melegnanu v Itálii se ustavila sekce[728], což tímto oznamuji generální radě, adresa níže. „Plebe" vychází, ale velmi nepravidelně a usilovně dělá zprostředkovatele. To jsou všechny novinky. Zdejší federace po úplném odstavení Junga, Halese a spol. trpí na úbytě, lidi takřka nedostaneš dohromady.

Srdečný pozdrav.

Tvůj
B. Engels

Adresa do Melegnana: Luigi Zoncada, Melegnano, Provincia de Milano, Italia.

Poprvé otištěno v knize „Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* „Bakuninovci při práci".

1874

255

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[292]

[Londýn] 19. ledna 1874

Milý Václave,

Engels mi sdělil obsah dopisu, který jsi mu poslal.[729] Proto Ti píšu. Po návratu[121] se mi na pravé tváři udělal karbunkl, který jsem si dal operovat; později měl mnoho menších následovníků a myslím, že teď mě trápí už *poslední.*

Ostatně, jednou provždycky se přestaň starat o novinářské klepy a *tím méně na ně odpovídat.* Já sám dovoluji anglickým listům, aby čas od času oznámily, že jsem zemřel, a nehnu ani prstem. Nejvíc ze všeho mne otravuje zdání, že prostřednictvím svých přátel *(a Ty jsi v tomto směru velký hříšník)* dodávám veřejnosti zprávy o svém zdravotním stavu. Nedám za publikum ani zlámanou grešli, a jestliže se má občasná nevolnost přehání, je to dobré aspoň k tomu, že jsem pak ušetřen všelijakých žádostí (teoretických i jiných), s nimiž se jinak na mne obracejí neznámí lidé ze všech končin světa.

Co nejsrdečněji děkuji paní hraběnce a Františce* za jejich roztomilé řádky.

Jsem velmi rád, že mi posíláš „Frankfurter Zeitung", najdu tam leccos zajímavého.

Relativní vítězství ultramontánů a sociálních demokratů ve volbách[730] postihlo pana Bismarcka a jeho buržoazní nohsledy po právu. Jindy víc.

Tvůj

K. M.

* Gertrudě a Franzisce Kugelmannovým.

Apropos. Na návod svého přítele dr. Gumperta (z Manchesteru) potírám teď při prvních příznacích svědění karbunklů postižené místo rtuťovou mastí a vidím, že tento prostředek má docela specifický účinek.

Copak se stalo s Tvým přítelem „dr. Freundem" z Vratislavi, který podle Tebe vzbuzoval tolik nadějí? Zdá se podle všeho, že je to ztracená existence.

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

256

Engels Wilhelmu Liebknechtovi

na Hubertusburg

Londýn 27. ledna 1874

Milý Liebknechte,

jsem rád, žes mi dal podnět, abych Ti napsal, v záplavě nejrůznějších záležitostí, jimiž se musím v poslední době zabývat, by jinak naše korespondence docela uvázla. Tedy ad rem.

Krátce — snad týden — před ženevským kongresem[110] jsme dostali ze Ženevy malou brožurku o 16 stránkách podepsanou Perretem, Duvalem a ještě asi 6—8 lidmi[120], většinou to byli, jako oba jmenovaní, předáci ženevské Internacionály a hlavní křiklouni proti Jurským. Prohlašovalo se tam, že haagský kongres nemá pravdu, že je třeba generální radu oslabit, odebrat jí právo suspense, přemístit ji znovu do Evropy, ale Londýn na 2 roky pominout (blázni, jako bychom tady o to stáli!) atd. atd. Potom přišel Perretův dopis; ačkoli je Perret hlavní původce a strůjce celého kraválu s bakuninovci, prohlašoval tu, že se musí učinit tyto ústupky a pak že se *k nim* přidají „*des* sections jurassiennes"* — jedna z Münster-Moutier. Jak Perret, tak všichni ostatní Ženevští před námi až do *poslední chvíle* tento nový obrat tajili, neodpovídali na naše dotazy o situaci v Ženevě a udržovali nás v důvěře, že můžeme počítat s bezpodmínečnou podporou Ženevy — vždyť to přece byli oni, kdo londýnskou generální radu zavlekli do hádek s bakuninovci a kvůli nim se do nich zaplétala stále hlouběji a hlouběji. Perret nás dokonce ještě 14 dní předtím obelhal tvrzením, že románský výbor

* „*některé* jurské sekce".

má teď jiné složení a on že z něho vystoupil! Protože se podle všech zpráv dalo čekat, že kongres bude čistě ženevská lokální záležitost, v nejlepším případě švýcarská s bezvýznamnou zahraniční účastí, došli jsme nakonec k rozhodnutí vůbec se ho nezúčastnit.* Další průběh ukázal, že jsme měli pravdu, a Becker** mohl říci Ženevským, z nichž se najednou stali „antiautoritáři", že ať se usnesou na čemkoli, nikdo po tom ani nevzdechne a příští kongres zase všechno zvrátí.

Ale zatím jsme celou tu kliku odhalili. V pozadí všeho nestál nikdo jiný než ten dobrodruh Cluseret, který jim také to famózní dílo redigoval. Domníval se, že přišla chvíle, kdy se může postavit do čela Internacionály a přeložit generální radu do Ženevy; tato myšlenka se líbila i malým místním ženevským veličinám a doufaly, že budou moci Internacionálu přeměnit v místní švýcarskou drbárnu, v níž budou hrát první housle. Pan Perret přitom neustále korespondoval se zdejším Jungem a ten mu, jak si po haagském kongresu zvykl, lhal až se prášilo, že jim Londýn poskytne veškerou podporu, jestliže Internacionálu *zredukují na pouhou podpůrnou instituci pro stávky* atd.

Ženevští pletichái poslechli, a tak vznikla „Union des Travailleurs", list, za nímž stáli jen Cluseret, Perret a spol., a jejich projekt Všeobecná liga[731]. To byl nový, poněkud obměněný pokus dát Internacionálu do služeb Ženevských.

Ale byl to projekt mrtvě narozený. Všechny zprávy dopisovatelů listu z Německa, Belgie, Francie se vyráběly v Ženevě, jen zprávy z Londýna byly od Junga, ale tak prolhané, jak se Jung za posledních 15 měsíců naučil lhát. V ženevských sekcích všude bez výjimky se svými plánečky pohořeli. Belgičané nechtěli o nich ani slyšet a teď je odbyl také sheffieldský sjezd[732], což muselo být předem jasné každému, kdo zná anglické tradeuniony. Tím byl tenhle důmyslný pláneček pohřben a pan Perret teď skutečně může *odejít*.

Vidíš tedy, že tíž ubozí hlupáci, kteří záměrně zmařili ženevský kongres, vzápětí změnili barvu a pokusili se o nový podvod, ale naštěstí jim to nevyšlo.

* Viz tento svazek, str. 108 a 110.
** Johann Philipp Becker.

Brožura o Alianci[102] ostatně dosáhla svého cíle. Všechen odštěpenecký tisk — uměle vyrobený a udržovaný při životě jen prestiží Internacionály — je nahromadě. Zašla bruselská „L'Internationale", snad i „Le Mirabeau", o „Liberté" nemluvě, stejně jako mnohé španělské a italské plátky. Vychází-li ještě „La Federación" a „Bulletin Jurassien", nemohu s určitostí říci, ale myslím, že ne. Místo tohoto sektářského tisku bude pozvolna vznikat jiný, lepší, bude to asi ještě nějaký čas trvat, ale to nevadí. Prohnilé elementy se musí nejprve úplně opotřebovat, pak teprve mohou přijít lepší.

Zde se celý houf dělnických vůdců placených buržoazií, zejména Samuelem* Morleym, ze všech sil snaží, aby je **buržoové** *zvolili do parlamentu jako dělnické zástupce.* Ale asi se jim to nepodaří, ačkoli bych si přál, aby se tam dostala celá ta banda — a to z týchž důvodů, pro něž jsem rád, že byli zvoleni Hasenclever a Hasselmann, a postrádám tam už jen svého Tölcka. Říšský sněm oddělal Schweitzera a oddělá i je. Tam je konec s podfukařením, tam se musí přiznat barva.

Volby v Německu[730] stavějí německý proletariát do čela evropského dělnického hnutí. Dělníci poprvé volí masově vlastní lidi, vystupují jako samostatná strana, a to v celém Německu. Nepochybně asi budou následovat opatření omezující volební právo, i když až za rok za dva. Nakolik má pravdu feudální socialista R. Meyer, když říká, že Všeobecný německý dělnický spolek bude proti vůli svých předáků stále víc a víc internacionální, dokazuje druhé kolo voleb ve Frankfurtu, kde ti pitomci museli nakonec hlasovat pro Sonnemanna a zachovali se docela korektně: nejprve pro našeho muže, v užší volbě, když náš neprojde, pro odpůrce vlády, ať je to kdo chce. Pro předáky to bylo jistě velmi těžké. Ale dějinný vývoj má své zákony, proti nimž nic nesvede ani mocný Hasenclever.

Zprávu o Marxovi už máte. Vede se mu lépe, především se ale musí *vyvarovat přepracování.* Dnes ráno jsme spolu chodili po Hampstead Heath, měl by to dělat každý den; ale to Ti také doka-

* V orig.: Johnem.

zuje, že nemůže být ani řeči o tom, že nevychází z domu atd.

Předpokládám, že Vás říšský sněm klidně nechá, abyste si to odkroutili, proto by bylo dobře, kdyby byl zvolen Jacoby.[733]

Chtěl jsem do „Volksstaatu" napsat něco o Německu, ale tak jsem se kvůli tomu zapletl do ekonomických a statistických studií, že z toho asi bude knížka, ne-li dokonce kniha.[734]

Srdečný pozdrav Bebelovi.

Tvůj
B. E.

Poprvé otištěno rusky v „Archiv Marxa i Engelsa", sv. I (VI), 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

257

Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu

Londýn 14. února 74

Milý Sorge,

ve spěchu zasílám seznam, co jsem Ti poslal poštou: asi před 14 dny 1 balík s 12 výtisky „Aliance"*, předevčírem 2 balíky po 50 = 100 výtisků stanov v angličtině**.

Sehnal jsem tady teď asi 300 kusů stanov německy a anglická federální rada mi slíbila ještě 400—500 v angličtině. Jakmile je dostanu, pošlu Ti to všechno ještě s nějakými „Aliancemi" v balíku přes zasílatelskou společnost. Posílat to poštou by bylo příliš drahé, anglické stanovy stojí 4 šilinky! Abych Ti ušetřil clo, pošlu Ti to jako generálnímu tajemníku MDS.

Že se Vám hnutí v New Yorku vymklo z rukou, to bylo jasné od chvíle, kdy skutečnou práci a organizaci měla nahradit veřejná shromáždění a jiné demonstrace.

Páni Němci teď už asi poznali, co to znamená spřáhnout se s yankeeskými podvodníky.

Tvůj

Brzy více! *B. Engels*

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx a B. Engels, „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení".

** K. Marx, „Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení".

258

Engels Wilhelmu Blosovi

do Lipska

Londýn 21. února 74

Milý příteli Blosi,

zásilku jsem dostal, díky. Přikládám článek o anglických volbách.* První ze série článků o vojenském zákonu pošlu za pár dní, druhý, až dostanu Moltkův projev.[735]

To, co udělal Jacoby, je nezodpovědné.[733] Jestliže nechtěl mandát přijmout, pak měl nejprve požádat výbor strany, aby ho kandidoval „jen pro jméno" v okresech, kde nebyly vůbec žádné vyhlídky. Dělníci nemají peníze ani čas na takovéto zbytečné demonstrace. Teď bude třeba vynaložit největší úsilí, aby se prosadil Bracke, ale právě proto, že jde o *venkovský* okres, je dvojnásob důležité zvítězit. Jacoby se tím do budoucna úplně znemožnil. *Moc mudruje.* A přitom jaké docela bezduché, vulgárně demokratické důvody! Pobuřovat se nad *násilím* jako nad něčím, co samo o sobě je zavrženíhodné, když přece všichni víme, že se bez násilí nakonec nic neprosadí! Kdyby něco takového psal Löb Sonnemann, prosím, nebo Karl Mayer ze „Schwäbischer Beobachter", ale kandidát naší strany! Ale dobře že se sám redukoval na pouhé „jméno".

Ostatně je to velice pěkné a logické: na jedné straně odmítá *násilí*, na druhé parlamentní, *legální* akci — co pak tedy zbývá než čistě bakuninovská abstence?

Se srdečným pozdravem Váš

B. E.

Včera jsem dostal dopis od Liebknechta.

Poprvé otištěno rusky v časopise „Bolševik", čís. 13, 1932

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* B. Engels, „Anglické volby".

259

Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu

Londýn 27. února 1874

Milý Sorge,

dnes jsem Ti poslal balík s věcmi podle přiloženého seznamu na adresu *F. A. Sorge, General Secretary I. W. M. Association, 25, Hudson Str. Hoboken, N. J. via New York* prostřednictvím kontinentální expresní zasílatelské společnosti (fy W. Wheatley & Co. — newyorský zástupce: W. H. Bucknam & Co, 57, Broadway) na dobírku, udaná cena 10 liber št.

Lajdácká britská federální rada mi ještě ani oficiálně neoznámila cenu anglických stanov* — dostal jsem jen lístek od Barryho: *I think* $1^1/_2$ *d. will do!***

„Alianci"*** počítám po 2 šil., platím ale porto u výtisků zaslaných poštou.

Za hodinu na pár dní odjíždím, měj se dobře a drž se! Vaše policie snad chce přetrumfnout Versailleské.

Tvůj

B. Engels

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* K. Marx, „Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení".

** $1^1/_2$ penny bude myslím stačit!

*** K. Marx a B. Engels, „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení".

260

Marx George Moorovi

do Londýna[736]

(Koncept)

26. března 1874
1, Maitland Park Road, N. W.
Londýn

Vážený pane,

samozřejmě nechávám na Vás, abyste se v klidu rozhodl, jakým způsobem hodláte vyřešit své soukromé závazky vůči mně.

V mém dopise byl však ještě další bod, o němž jste se vůbec nezmínil. Abych ušetřil vydání, jemuž se nelze vyhnout při korespondenci s advokátem, vyzval jsem Vás, abyste mi poslal 2 libry št. 15 šilinků, které dluží firmě pan Lester Collier a které mi mají být *podle rozsudku* zaplaceny stejně jako všechny ostatní zbývající pohledávky.

Dnes jsem se však dověděl některé okolnosti, které stavějí transakci s vybíráním zbývajících pohledávek do velmi ošklivého světla.

Firma Merriman, Powell a spol. napsala, jak jsem Vám sdělil v posledním dopise, různým firmám (kromě p. L. Colliera) a vyzvala je k zaplacení dlužných částek. Dnes mi ve své kanceláři ukázali tři dopisy, které jim dosud došly jako odpověď.

První dopis je od p. *Dickese* (datovaný 25. března). Prohlašuje v něm, že „zaplatil svůj dluh 31. ledna 1874" a že stvrzenka, kterou na onu částku má, je podepsána: „Přijal pro Moora a Le Moussuho. L. Rocher."

Druhý dopis je od „*Gardener's Chronicle*" (datovaný 25. března), a podle něho „zaplatili všechno *26. února*".

Poslední dopis (datovaný 25. března) je od p. Turnera (Dover). Oznamuje, že „*má v rukou stvrzenku* od fy Le Moussu a Moore".

Předpokládám, že ostatní dopisy, které ještě dojdou, budou vypadat stejně.

Ale ať už tomu bude jakkoli, ony tři už potvrzené případy dávají nejen důvod k podání *žaloby* před *soudem hrabství*, ale, obávám se, i k *žalobě pro zpronevěru*. Alespoň to je názor, který vyslovili pp. Merriman, Powell a spol. vzhledem k tomu, 1. že tyto peníze byly vyinkasovány nejen *po* zrušení společnictví, ale v době, kdy bylo vedeno soudní řízení, a po *výstraze*, kterou pp. Merriman, Powell a spol. poslali p. Shaenovi 22. ledna; 2. že vyinkasování peněz bylo zatajeno nejen mně, ale i soudci p. Harrisonovi, když v přítomnosti všech tří společníků probíral jednotlivě všechny body původně Vámi sestaveného seznamu pohledávek, kteroužto skutečnost p. Harrison bude muset potvrdit, bude-li povolán jako svědek; 3. že poté, kdy byl zúčastněným stranám oznámen rozsudek, bylo mi přivlastnění peněz dále utajováno.

Nyní jsem nucen Vás požádat, abyste mi ihned napsal, jak dalece jste jednal v každém jednotlivém případu *společně s p. Le Moussum.* V okamžiku, kdy předám konečné instrukce do rukou svých právních zástupců — a Vy jistě chápete, že se nijak nehodlám nechat touto záležitostí obtěžovat déle, než je nezbytně nutné — nebude už v mé moci zastavit nepříjemné kroky, které mohou vyplynout z těchto „velmi ošklivých faktů".

Váš oddaný
Karel Marx

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

261

Marx George Moorovi

do Londýna[736]

(Koncept)

[Londýn] 28. března 1874

Panu G. Moorovi.

Váš včerejší dopis obsahuje tvrzení, která spočívají zčásti na nesprávném vylíčení faktů, zčásti na jejich chybném výkladu.

Za prvé: *Vaše nesprávné vylíčení faktů.*

V prvním prohlášení svých právních zástupců, podaném do rukou p. Harrisona v době, kdy vedl smírčí řízení, jsem prohlásil, že jsem nejen *obdržel* peníze vybrané od „*Engineer*" a „*Farmer*" (a ne od žádných „*atd.*", jak to figuruje ve Vašem dopise), ale také že jsem je vydal (a ještě něco navíc), abych zaplatil pp. Longuetovi a Grisetovi. V první den našeho jednání jsem předal příslušné stvrzenky p. Harrisonovi na důkaz svého prohlášení.

Když p. Shaen ve své replice pravil, že jsem nebyl ustanoven likvidátorem podniku, namítl jsem, že jako jediný věřitel podniku mám určitě právo jednat jako svůj vlastní likvidátor. Toto mé prohlášení je také obsaženo v mé písemné odpovědi na Shaenovu repliku, v odpovědi, kterou jsem druhého dne našeho jednání předal p. Harrisonovi a kterou on nyní vrátil mým právním zástupcům. Ve svém rozsudku p. Harrison výslovně uznal můj nárok, když mne označil za mého vlastního likvidátora. Mimoto, když Le Moussu později místopřísežně prohlásil před p. Harrisonem, že jsem už obstavil stroje — nebylo to doslova přesné, ale bylo to pravda v tom smyslu, že jste tehdy drželi stroje pro mne — nijak jsem jeho tvrzení nepopíral.

Já jsem tedy žádná fakta neutajoval.

Za druhé: Váš chybný výklad faktů.

Abych dokázal lživost Le Moussuových tvrzení, na nichž měl tu drzost trvat, i když složil před p. Harrisonem přísahu, prokázal jsem, že neinkasoval peníze *mým jménem*, že jste naopak účty vystavoval Vy, že jste je Vy předával Longuetovi, že on je inkasoval jménem firmy a že moje jméno se v „Mercurer" ani nevyskytuje, Tato transakce...* Jakmile začalo soudní řízení, nepodnikl jsem vůbec žádné kroky, abych vyinkasoval zbývající pohledávky. Budete teď muset sám posoudit, zda se můj postup nějak podobá Vašemu.

Přecházím nyní k dalšímu bodu. Ve svém dopise píšete: „Obdržel jsem peníze z *Doveru a od ‚Gardener's Chronicle'* a pošlu Vám *Collierův účet.*" Nezmiňujete se o *Dickesovi*, ale očekávám, že Váš příští dopis z pondělka bude obsahovat všechny podrobnosti.

Na závěr mi dovolte poznamenat, že co se týče *zákonného* charakteru přijatých opatření, jsem Vám nesděloval svůj názor, který jsem si dosud v konečné podobě neutvořil, ale mínění, které předběžně vyjádřili moji právní zástupci, pan Merriman a pan Powell, minulý čtvrtek v rozmluvě, jíž se kromě mne zúčastnil ještě jeden pán.

Váš

K. Marx

Poprvé otištěno rusky v Marx-Engels, Sočinenija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Věta není dokončena.

262

Marx Jenny Marxové

do Londýna

16, Abbot's Hill, Ramsgate, neděle
[19. dubna 1874]

Milá Jenny,

16, Abbot's Hill — vis-à-vis Mad. Williamsová — to je právě ten „útes", na němž jsem se usídlil.[737] No nevadí. Ještě jsme ani nesjednali cenu. Domácí nejprve požadovala 1 libru a pak slevila na 12 šilinků. Jsou to ostatně řádní „lidi": muž, kočárník, se snad zabývá i uměním; na dveře jisté místnosti spíš namazal než namaloval velice ideální, ale poněkud záhadnou figuru jako stráž. Také uprostřed zahrádky před domem stojí na cihlovém podstavci miniaturní hliněný Napoleon První, v černožlutočerveném šatě atd., velice mužná postava, dobře udělaná. Domácí má mimo další děti i šestitýdenní baby, které na sebe často nepříjemně upozorňuje.

Vzduch je tu skvostný, ale přestože hodně chodím, dosud se mi ještě nepodařilo v noci usnout.

Místo není tak úplně prázdné, ale hlavní slovo ještě mají domorodci.

Doufám, že je Jeničce lépe a že vynikajícího malého muže* příliš netrápí zoubky. Matka i synáček mi moc leží v hlavě.

Apropos. Řekni Tusince, která se tak velice bavila Tennysonovou „*Alexandrovnou*"[738] — že nic nového pod sluncem — což ostatně zná jako starou známou věc — v červnu 1782 totiž zavítal *comte du Nord* (pozdější šílený car Pavel, cestoval inkognito pod

* Charlese Longueta.

tímto jménem) se svou mladou chotí do Paříže. Zúčastnil se tam zasedání Francouzské akademie, kde pan de La Harpe přednesl na počest císařské výsosti veršovaný dopis; každá sloka končila „*Petrovič*“ (Petrův syn), k čemuž Grimm poznamenal: „Opakované oslovení, cizí našemu uchu, je tím směšnější ruskému uchu. Toto slovo, není-li spojeno s určujícím epitetem, je v ruštině familiární asi tak jako ve francouzštině Toinette nebo Pierrot.“ Jestliže Tussy pošle tuto poznámku do „Quiddities and Oddities Journal“, prokáže tím Tennysonovi velice znamenitou službu.

Vyřiď Engelsovi, že mu děkuji za dopis.[12] Tak důkladný pisatel se v naší zkažené době hned tak nenajde.

Adio a pozdrav všem.

Tvůj
Karel

Poprvé otištěno v ročence „Annali“, roč. I, Milán 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

263

Marx Jenny Longuetové

do Londýna

[Ramsgate, mezi 20. a 24. dubnem 1874]

Milá Jeničko,

dnes posílám korektury; až to Longuet prohlédne, pošlete mi je laskavě zpátky. Já tu pak definitivně upravím exemplář pro Paříž[126].

Dnes byl první den, kdy jsem byl schopen něco málo udělat. Dosud jsem se cítil hůř než v Londýně, přes koupele, procházky, nádherný vzduch, dodržování diety atd. Důkaz, že už to se mnou začalo jít z kopce a že byl nejvyšší čas prásknout do bot.[737] Proto také ještě odkládám návrat, neboť je absolutně nutné, abych se vrátil a byl *schopen pracovat.* Engelsův dopis[12], kde píše, že dnes přijede, mi připomněl jeden z důvodů, pro něž, jak předpokládám, nejedeš. Jak je to s Tvým zdravím? Jsem přesvědčen, že pár týdnů u moře by Tě úplně postavilo na nohy. Teď je tady pobyt skutečně příjemnější a blahodárnější než v plné sezóně.

Můj milý Putty mě snad ještě pozná.

Řekni Tusince, že „sacred music"* — „sacrée musique"**, jak to přeložila — sice frivolní Pařížané pod tímto názvem neznali, ale že tento druh, který přišel z Itálie, kde se odedávna provozoval spolu s Božskou komedií, označovali za časů Diderotových jako „concerts spirituels"***.

A nejlepší naposled — vtip rytíře de Boufflers podle Grimma:

* „církevní hudba".
** „posvátná hudba".
*** „duchovní zpěvy".

„Knížata potřebují spíš rozptýlení než uctívání. *Jen Bůh má tolik humoru*, že se nenudí při všech těch poctách, které se mu prokazují.“

Adieu, moje milá holčičko.

Tvůj

Starý čert

Poprvé otištěno v ročence „Annali“, roč. I, Milán 1958

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

264

Marx Maurici Lachâtrovi

do Bruselu

[Londýn] 12. května 1874

Milý občane,

teprve dnes jsem vrátil do Paříže korektury[126], které mi poslali. Měl jsem recidivu; lékař mě poslal do přímořských lázní Ramsgate[737] a zakázal mi jakoukoli práci. To se zrovna všichni čerti spikli. Teď se cítím lépe a doufám, že s tím konečně budu hotov. Budou to celkem (včetně začatého sešitu) ještě asi tři sešity.

Jsem Vám velmi vděčný za Vaše opravy atd. Tu větu, na kterou jste mě upozornil, jsem změnil.

Jistě si vzpomenete, jak jsem Vám psal do San Sebastianu[12], že Bismarck podporoval Thierse, ale Arnim, pruský vyslanec, podporovaný králem*, konspiroval s roajalisty. Bismarck nakonec Arnima vypudil, dosáhl jeho odvolání z Paříže.

Váš
Karel Marx

Royův rukopis je dávno hotový, ale protože se musel od základu přepracovávat, nedostal ještě pařížský tiskař** mé znění, které je hotové jen v konceptu.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z francouzštiny

* Vilémem I.
** Louis Lahure.

265

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru[292]

[Londýn] 18. května 1874

Milý Kugelmanne,

dostal jsem všechno, Tvé dopisy (i několik přátelských řádek od Tvé milé paní a Fanynky), „Meyera"* (policejní socialista, intrikán, literární fušer), výstřižky z „Frankfurter" atd. a konečně dopis paní Tengové.

Jsem Tobě, Tvé rodině i paní Tengové neobyčejně vděčný za přátelský zájem o můj zdravotní stav; ale jsi vůči mně nespravedlivý, přičítáš-li mou nedbalost ve psaní nějakým jiným příčinám než mému nepevnému zdraví — kvůli němu musím ustavičně přerušovat práci a pak zase dohánět ztracený čas na úkor všech ostatních povinností (i korespondence), takže člověk je pak z toho celý nesvůj a neudělá vůbec nic.

Po návratu z Harrogate[121] se mi nejdřív vyrazil karbunkl, potom se vrátily bolesti hlavy, nespavost atd., takže jsem musel období od poloviny dubna do 5. května strávit v Ramsgate (u moře). Od té doby se cítím mnohem lépe, ale rozhodně ještě nejsem úplně v pořádku. Můj odborný lékař (dr. Gumpert z Manchesteru) trvá na tom, že musím do Karlových Varů[147], a rád by mě tam poslal co nejdřív, ale já už musím konečně dodělat ten francouzský překlad[126], který docela uvízl, a kromě toho bych se tam velmi rád setkal s Tebou.

* Rudolph Hermann Meyer, „Der Emancipationskampf des vierten Standes".

V době, kdy jsem nebyl schopen psát, jsem pracně sehnal kupu nového materiálu pro druhý díl*. Nemohu to však definitivně zpracovat, dokud nedokončím francouzské vydání a dokud si nedám úplně do pořádku zdraví.

Ještě jsem se tedy vůbec nerozhodl, co podniknu v létě.

Německé dělnické hnutí (i v Rakousku) se vyvíjí naprosto uspokojivě. Ve Francii je velmi citelně znát nedostatek teoretické základny a praktického zdravého rozumu. V Anglii v současné době představuje pokrok jen hnutí zemědělských dělníků[739]; průmysloví dělníci se především musí zbavit svých nynějších vůdců. Když jsem na haagském kongresu ty chlapíky odhalil[617], byl jsem si vědom, že se tím stanu nepopulární, že mě budou pomlouvat, ale z takovýchto následků jsem si odjakživa nic nedělal. Tu a tam se začíná uznávat, že jsem oním odhalením splnil jen svou povinnost.

Ve Spojených státech musí naše strana bojovat s velkými překážkami jak ekonomickými, tak politickými, ale razí si cestu. Největší překážkou tam jsou profesionální politikové, kteří se snaží každé nové hnutí okamžitě zfalšovat a přeměnit je v nový „gründerský kšeft".

Nová válka je přes všechny diplomatické tahy dřív nebo později nevyhnutelná, a ještě než skončí, těžko dojde někde k násilným lidovým hnutím, mohou to být nanejvýš místní hnutí, bez širšího významu.

Návštěva ruského cara přidělala londýnské policii spoustu práce, zdejší vláda bude ráda, až se ho zase co nejdřív zbaví.[740] Pro všechny případy si od francouzské vlády objednala 40 policistů (mouchards)** s pověstným policejním komisařem Blochem v čele (Alí Baba a 40 loupežníků), aby dávali pozor na zdejší Poláky a Rusy (během carova pobytu). Tzv. petice zdejších Poláků o amnestii je podvrh ruského vyslanectví. Zdejší Poláci naopak vydali provolání k Angličanům, které sestavil a podepsal Wróblewski a které se ve velkém množství rozdávalo na nedělních shromážděních v Hyde Parku. Zdejší tisk (až na zcela nepatrné výjimky) vrtí ocáskem — car je přece „náš host" —; ale přesto je nálada vůči

* „Kapitálu".
** policejních špiclů.

Rusku ve skutečnosti mnohem nepřátelštější, než kdy byla od dob krymské války, a vstup ruské princezny do královské rodiny tuto podezíravost spíš posílil než utlumil. Johna Bulla otravují takové skutečnosti, jako svévolné zrušení dohod o Černém moři[741], dosažených pařížským mírem, výboje a čachrování ve Střední Asii, a Disraeli nemá vyhlídky, že se delší dobu udrží u kormidla, bude-li pokračovat v zahraniční politice pochlebníka Gladstona.

S přátelskými pozdravy Tvé milé rodině a paní Tengové

Tvůj
K. M.

V plném znění otištěno poprvé rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

266

Engels Gottfriedu Ermenovi

do Manchesteru

Londýn 1. června 1874

Vážený pane,

byl jsem čtrnáct dní mimo Londýn, potom jsem se také řízl do ruky, sice jen lehce, ale nějaký čas jsem nemohl psát. Proto odpovídám na Váš dopis ze 16. dubna poněkud opožděně.

Když jsme v roce 1869 projednávali podmínky, za nichž jsem definitivně odcházel z podniku, mohl jste ještě právem očekávat, že i po uplynutí stanovených pěti let budu souhlasit s tím, aby v názvu firmy zůstalo mé jméno. To však záviselo vždycky na určitých podmínkách.

Kdyby tyto podmínky byly splněny, ochotně bych souhlasil s Vaší žádostí, aby se ve firmě uvádělo mé jméno i nadále.

Jistě jsem Vám nikdy jediným slovem neposkytl důvod, abyste se cítil oprávněn používat mého jména i po 30 t. m. jako zcela samozřejmou věc, bez mého výslovného svolení.

Hlavní podmínky byly:

1. že mezi manchesterskou firmou a firmou mých bratrů* v Barmenu nebudou žádné rozepře. S radostí mohu říci, že žádné rozepře nebyly a navíc, podle toho, co jsem slyšel na podzim[726] od svých bratrů, patrně ani nebudou, protože obě firmy se sotva kdy stanou konkurenty.

2. že se názor pana Astona, podle něhož nepřebírám žádné závazky, prokáže jako správný.

Radil jsem se teď o té věci s mnoha právníky a všichni jsou

* Hermanna a Rudolfa Engelsových.

zajedno v tom, že nesu odpovědnost za všechny firemní dluhy, pokud dovoluji, aby si firma ponechala mé jméno.

Pošlete-li mi laskavě od pana Astona jeho písemné vyjádření na tuto věc, myslím, že bych mohl toto nedorozumění rychle vyjasnit.

Ta věc je natolik běžná, že je srozumitelně vyložena ve všech příručkách o právním postavení společníka. Cituji jednu z nich, od proslulého právníka: „Souhlasí-li odcházející společník s tím, aby byl vůči veřejnosti uváděn ve spojitosti s firmou, například když dovolí, aby jeho jméno bylo uvedeno na vývěsním štítě nebo v reklamách a na účtech firmy, *má i nadále platební závazky.*“ Takže je-li něco jednoznačného v anglickém právu, pak je to určitě tato věc.

Ale i když budeme předpokládat, že pan Aston má v té věci pravdu a všichni ostatní právníci se mýlí, pak právě opačný názor ostatních dokazuje, že otázka je velmi složitá, a kdyby někdy nastal ten nepravděpodobný případ, o němž je řeč, mé peníze by třeba nešly do kapes věřitelů, ale určitě by putovaly do pokladny kancléřského soudu[742].

Přesto budu ochotně souhlasit, aby stará firma dál existovala do 30. června 1875, dáte-li mi výslovný příslib, že po 30. září se mé jméno jako spolumajitele neobjeví na žádném zboží, které bude firma expedovat.

Vidíte, že jsem ochoten udělat všechno, abych usnadnil změnu firmy, tím že Vám tam, kde to má pro Vás největší cenu, totiž na etiketách a obalech, dovoluji používat mého jména o tři měsíce déle, než žádáte.

S nadějí, že Vás tento dopis zastihne ve zdraví a dobré náladě, zůstávám

v hluboké úctě Váš

—podeps.— *B. Engels*

G. Ermen, Esq.

Poprvé otištěno v knize M. Gekins, „Frederick Engels in Manchester“, Manchester 1951

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

267

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

[Londýn] 24. června 1874

Milý Kugelmanne,

konečně jsem se rozhodl, že v polovině srpna pojedu se svou nejmladší dcerou Eleanor (které říkáme Tussy) do Karlových Varů[147]. Musíš mi tedy opatřit byt a napsat, kolik to bude asi týdně stát. Co bude dál, závisí na okolnostech.

Mnoho pozdravů paní hraběnce a Fanynce*.

Tvůj
K. M.

Rakouská vláda by mohla být tak hloupá a dělat mi potíže; je tedy záhodno nikomu o zamýšlené cestě neříkat.

Poprvé otištěno rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Gertrudě a Franzisce Kugelmannovým.

268

Engels Jenny Longuetové

do Londýna

11, Abbot's Hill,
Ramsgate 2. srpna 1874

Milá Jenny,

mrzelo mě, že jsem se s Tebou před svým návratem už neviděl. Píšu Ti teď, abych Ti připomněl Tvůj slib, že sem na nějaký čas přijedeš. Zůstaneme tady až do přespříštího úterka a můžeme Tě ubytovat kterýkoli den. Po všem, co jsi fyzicky i duševně v posledních týdnech prodělala, je absolutně nutné, abys trochu změnila vzduch a prostředí[145], a nepochybuji, že potřebuješ pobyt u moře právě tak, jako Mouřenín a Tussy potřebují Karlovy Vary[147]. Dovol, abych se pro tentokrát stal Tvým lékařem a předepsal Ti krátkou léčbu mořským vzduchem. Čím dřív přijedeš, tím lépe pro Tebe. Paní E.* se velmi zlobila, že jsem Tě hned na místě nevzal s sebou. Ona i Pumps Tě srdečně pozdravují.

Vyřiď prosím Tě mé poručení Longuetovi a spolehni se, že ve mně vždycky najdeš věrného a oddaného přítele.

Tvůj
B. Engels

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Lizzy Burnsová.

269

Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu

[Londýn] 4. srpna 1874

Milý Sorge,

nevím vůbec, jak omluvit to své dlouhé mlčení; nicméně tu jsou polehčující okolnosti. Ta zpropadená nemoc jater se mi tak zhoršila, že jsem nebyl s to pokračovat v revizi francouzského překladu[126] (ve skutečnosti to znamená předělat téměř celý překlad), a jen velmi nerad se podrobuji nařízení lékaře, abych odjel do Karlových Varů[147]. Ujišťují mě, že po návratu budu zas v plné míře schopný práce, a být *neschopný* práce, to je pro každého, kdo není hovado, skutečně rozsudek smrti. Cesta je drahá a pobyt je drahý a přitom není jisté, zda mě zpozdilá rakouská vláda nevyžene! Prušáci by sotva byli tak hloupí, ale rádi Rakušáky popichují k podobným kompromitujícím krokům, a myslím si opravdu, že ty falešné poznámky v novinách, jako že se Rochefort chystá do Karlových Varů etc., pocházejí od pana Stiebera a koneckonců míří na mne. Nemohu ztrácet čas ani peníze, a proto jsem se rozhodl požádat o anglické státní občanství[146]; je ale docela možné, že mi anglický ministr vnitra, který rozhoduje o naturalizaci jako sultán, udělá čáru přes rozpočet. Rozhodne se to asi tento týden. Určitě však do Karlových Varů pojedu, už také kvůli své nejmladší dceři*, která byla vážně a nebezpečně nemocná a teprve teď je opět schopná cestovat. Také jí lékař předepsal Karlovy Vary.

Asi před týdnem nás potkalo velké neštěstí, Jenny (paní

* Eleanor Marxové.

Longuetové) zemřelo jedenáctiměsíční dítě*, neobyčejně roztomilý chlapeček. Podlehl prudkému střevnímu kataru.

Beifussovi jsem dal potvrzení na peníze, které mi odevzdal (mohly raději zůstat v New Yorku, vždyť čas od času leccos z Ameriky potřebuji, myslím publikace). Musíš také sekci čís. 1 vyřídit můj srdečný dík za krabici báječných doutníků.

Z těch několika Francouzů (mám na mysli ty, kteří ještě v Haagu drželi s námi) se později většinou vyklubali lumpové, hlavně z pana Le Moussuho, který mě i jiné připravil o pěkné peníze a potom se z toho chtěl nestydatými pomluvami vykroutit jako zneuznaná čistá duše.

V Anglii je Internacionála zatím úplně mrtvá, londýnská federální rada jako taková existuje už jen podle jména, třebaže její jednotliví členové individuálně vyvíjejí činnost. Velkou událostí je zde oživení mezi zemědělskými dělníky.[739] Nevadí, že se jejich první pokus nezdařil, naopak. Pokud jde o dělníky ve městech, je třeba jen litovat, že se celá ta banda jejich předáků nedostala do parlamentu. Je to nejjistější cesta, jak se té pakáže zbavit.

Ve Francii se v jednotlivých větších městech organizují dělnické syndikáty a navazují vzájemné styky. Omezují se na *čistě profesionální* záležitosti, nic jiného ani nemohou. Jinak by byly bez okolků rozpuštěny. Takhle se tam přece jen udržuje nějaká organizace, odrazový můstek pro dobu, až bude opět možné svobodnější hnutí.

Španělsko, Itálie, Belgie dokazují svou praktickou nemohoucností obsah svého supersocialismu.

V Rakousku pracují lidé za nejtěžších podmínek; musí být nanejvýš opatrní, a přesto dosáhli velkého pokroku, zejména tím, že pohnuli slovanské dělníky v Praze i jinde ke spolupráci s německými dělníky.[743] V posledních letech, kdy generální rada byla ještě v Londýně, jsem se marně snažil dosáhnout takového porozumění.

V Německu pro nás pracuje Bismarck.

Celkové poměry v Evropě jsou takové, že se stále víc schyluje

* Charles Longuet.

k celoevropské válce. Musíme tím projít, dřív než bude možno pomyslet na nějaké rozhodné vnější působení evropské dělnické třídy.

Žena i děti Tě srdečně pozdravují.

Tvůj

Karel Marx

Vydání brožury B. Beckera o lassallovském hnutí je přes všechny nedostatky velmi užitečné k tomu, aby se s tou sektou skoncovalo.

Snad sis všiml, že se ve „*Volksstaatu*" čas od času objevují šosácké fantazie nedouků. Jsou to výtvory učitelů, doktorů, studentů. Engels za to Liebknechtovi vyčinil, ale on to občas asi potřebuje.

Při posuzování poměrů ve Francii, a zejména v Paříži, se nesmí zapomínat, že tu vedle oficiálních vojenských a politických úřadů vskrytu pracuje ještě banda bonapartistických lumpů s epoletami, z nichž velký republikán Thiers sestavil *válečné soudy* na odpravení komunardů. Tvoří jakýsi tajný teroristický tribunál, jejich mouchards* jsou všude a šíří nejistotu hlavně v pařížských dělnických čtvrtích.

Poprvé otištěno v knize
„Briefe und Auszüge aus Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* policejní špiclové.

270

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

[Londýn] 4. srpna 1874

Milý Kugelmanne,

asi před týdnem jsem poslal Tvé milé paní pár řádek[12], jimiž jsem jí oznamoval úmrtí svého jediného vnuka* a těžké onemocnění nejmladší dcery**. Nebylo to nic ojedinělého, spíš akutní záchvat vleklé choroby. Eleanor už vstala z lůžka, mnohem rychleji, než doufala její lékařka (paní dr. Andersonová-Garretová). Může cestovat, ačkoli její stav samozřejmě vyžaduje ještě velkou opatrnost. Paní Andersonová se domnívá, že jí karlovarská voda dopomůže k úplnému vyléčení, stejně jako mně dr. Gumpert tamější léčbu spíš *po*ručil než *dopo*ručil[147]. Je mi ovšem zatěžko teď opustit Jenny*** (myslím tak za 2 týdny). V takovýchhle věcech nedokážu být tak stoický jako v jiných, a rodinné strasti na mne vždycky krutě doléhají.† Žije-li někdo téměř odloučen od okolního světa jako já, tím víc je citově připoután k svým nejbližším.

Rozhodně mi musíš napsat svou přesnou karlovarskou adresu, a zejména mě omluvit také u své paní a Fanynky, že jsem na jejich milé přátelské dopisy neodpověděl.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Charlese Longueta.
** Eleanor Marxové.
*** Jenny Longuetovou.
† Viz tento svazek, str. 710—711.

271

Marx Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

[Londýn] 10. srpna 74

Milý Kugelmanne,

nemohu odtud odjet dřív než 15. srpna (sobota)[147] a na cestu do místa určení budu potřebovat asi 4 dny, protože nesmím Tussy příliš namáhat.

Salut.

Tvůj
K. M.

Poprvé otištěno rusky v knize „Pisma Marxa k Kugelmanu", 1928

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

272

Marx Jenny Longuetové

do Ramsgate[145]

[Londýn] 14. srpna 1874

Moje milá holčičko,

myslím, že jste konečně dostali můj dopis z tohoto úterý*, který jsem adresoval Engelsovi.[12] Jestliže ne, měli byste si stěžovat na poště, protože podobné nepořádky se nesmějí jen tak nechat.

Longuet neudělal dobře, že Tě vyplašil kvůli tomu karbunklu. Včera ráno se konečně provalil tzv. čep, tím přestalo hnisání a já jsem si na to hned dal hojivou náplast, která vzápětí začala řádně působit. Tak vidíš, moje milé dítě, po této stránce je všechno v pořádku.

Pokud jde o naturalizaci[146], do včerejšího večera neměl můj právní zástupce z ministerstva vnitra ještě žádnou zprávu. Dnes k němu zase půjdu. Zítra večer odjíždím děj se co děj.[147] V nejhorším případě mi hrozí ústup z Karlových Varů do Hamburku, což by ovšem bylo k zlosti už kvůli výdajům. Neobyčejně kuriózní je, že se o „Internacionále" ani o mně hodně dlouho nemluvilo, a zrovna teď se mé jméno objevilo znova při procesech v Petrohradě a ve Vídni a směšné povstání v Itálii[744] se uvádí do souvislosti nejen s „Internacionálou", ale přímo se mnou (viz zprávu z Říma v dnešních „Daily News"). Narážka římského dopisovatele, že internacionální štváči nahrávají papežencům, docela zavání Bismarckovou kuchyní.

* 11. srpna.

Včerejší „Evening Standard" otiskl krátký úvodník, který začíná: „Internacionálu škrábli, ale nezabili." To kvůli 80 zatčeným v Marseille, což se potají spojuje s tou italskou fraškou, ačkoli souvislost je naprosto zřejmá: Bazaine uprchl.[137] Proto bylo — Mac-Mahonovi na odškodněnou — zatčeno v Marseille 80 komunardů. „*Standard*", který se v policajtských sprosťárnách vyrovná „*Daily News*", dále poznamenává, že se tito revolucionáři stávají velmi konzervativní, jakmile se domohou sebemenšího majetku, že jsou to samí páni z Nemanic atd. V témže čísle je uveřejněn telegram z Marseille, podle něhož je jeden ze zatčených milionář. Prima hoši, tihle britští gentlemani z „nejsvobodnějšího tisku světa"! Nápadné je také to, že různé francouzské (pařížské) deníky, které jsem viděl — mezi nimi i velmi konzervativní — ani v nejmenším nespojují italskou frašku s „Internacionálou".

A teď o něčem jiném. Včera večer u nás byli Frankel a Utin. Ten přišel s novinou, že se paní Tomanovská *vdala*. (Jenom nevěděl — ale to jen mezi námi — zda její očekávaný porod byl připraven před svatbou nebo po ní. Ostatně nevěděl ani žádné podrobnosti o šťastném manželovi.) Frankelovi dala tahle neočekávaná rána pořádně zabrat.

Předevčírem mě 3 nebo 4 hodiny otravoval generál Cecilia. Mimo jiné mi sdělil, že zakládají (tj. on a strana C. Martina — což jsme už věděli) školu pro děti francouzských uprchlíků. Říkal, že se tam má vyučovat hygieně a — *économie sociale**, pro niž bych měl laskavě napsat základní učebnici podle anglického vzoru. S velkým rozhořčením mi také povídal, že „*Figaro*" v jednom z posledních čísel otiskl groteskní tvrzení, že republika zničila Francii rukama 4 generálů, které sama vytvořila a jejichž jména jsou: Crémieux, Glais-Bizoin, Cecilia — a Lissagaray! Tomu jsem tuhle lichotku pošeptal ještě týž večer.

Klábosím tu o všem možném, protože se neodvažuji hovořit o tom, co Tě jedině zajímá. Je tu jak po vymření, co nás náš andílek** už nerozveseluje. Schází mi na každém kroku. Srdce mi krvácí, když na něho myslím, a jak také zapomenout na toho milého člo-

* sociální ekonomii.
** Charles Longuet.

víčka, který se měl tak k světu! Přesto doufám, má holčičko, že už kvůli svému tátovi budeš statečná.

Adieu, moje drahá milá černovlásko.

Tvůj věrný
Starý čert

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinĕnija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

273

Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi

do Hobokenu[608]

Londýn 12. [—17.] září 1874

Milý Sorge,

přikládám vyúčtování, jak sis přál. Pokud jde o německé stanovy*, podívej se, prosím Tě, do knih, zda stará generální rada zaplatila náklady za tisk, či ne. Myslím že ne, „Volksstaat" to účtoval *mně soukromě*, a pokud vím, nedostal jsem už zpátky žádné peníze. Kdyby však v knize výdajů zdejší generální rady tato položka byla, pak ovšem nová generální rada tyto výtisky zdědí a její nedoplatek u mne vzroste na *6 liber*, *3 šilinky*, *6 pencí*. Nemáš-li žádné pohledávky, které samozřejmě mají přednost — může nynější generální rada těmito penězi disponovat, *jestliže* **Ty** *s tím souhlasíš*. Na vytištění „Aliance"** jsem půjčil 32 liber št. a *určitě* polovinu na tom ztratím, koncem tohoto roku tedy bude možné podat slušný protiúčet. Byl by to vlastně nesmysl dávat peníze těm nickám, kteří tu jsou jen proto, aby to všechno dočista pohřbili.

Tvým odchodem[745] se *stará* Internacionála beztak definitivně uzavírá a končí. A je to tak dobře. Patřila do doby druhého císařství, kdy útlak vládnoucí v celé Evropě přikazoval dělnickému hnutí, které se právě znovu probouzelo, jednotu a vystříhání se všech vnitřních polemik. Byla to chvíle, kdy mohly vystoupit do popředí společné kosmopolitní zájmy proletariátu. Německo, Španělsko,

* K. Marx, „Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení".

** K. Marx a B. Engels, „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení".

Itálie, Dánsko do hnutí teprve vstoupily anebo právě vstupovaly. V roce 1864 byl teoretický charakter hnutí v celé Evropě, tj. v masách — ve skutečnosti — velmi nejasný, německý komunismus jako dělnická strana ještě neexistoval, proudhonismus byl příliš slabý, aby mohl pěstovat své libůstky, Bakuninovi ještě ani zdaleka nepřišly na mysl jeho nové plány, dokonce i předáci anglických tradeunionů se domnívali, že mohou vstoupit do hnutí na základě programu vysloveného v úvodu ke stanovám. První velký úspěch musel rozbít tuto naivní shodu všech frakcí. Tímto úspěchem byla Komuna, intelektuálně nesporné dítě Internacionály, ačkoli Internacionála nehnula ani prstem, aby ji přivedla na svět, a Internacionále se za ni také celkem plným právem přičítala odpovědnost. Jakmile se Internacionála dík Komuně stala v Evropě morální mocností, hned začala mela. Každý směr chtěl z tohoto úspěchu vytěžit něco pro sebe. Došlo k rozpadu, který byl nevyhnutelný. Žárlivost na stoupající moc některých lidí, kteří jediní byli skutečně připraveni pracovat dál na základě starého širokého programu — německých komunistů —, vehnala belgické proudhonovce do náručí bakuninovských dobrodruhů. Haagský kongres[111] fakticky znamenal konec — a to pro obě strany. Jediná země, kde se dalo jménem Internacionály ještě něco dělat, byla Amerika, a díky šťastnému instinktu tam bylo přeloženo vedení. Teď je i tam její prestiž vyčerpána a každé další úsilí oživit ji by bylo bláznovství a plýtvání silami. Deset let ovládala Internacionála jednu stránku evropských dějin — stránku, v jejímž směru leží budoucnost — a může s hrdostí hledět na svou práci. Ale ve své staré formě se přežila. Aby vznikla nová Internacionála na způsob staré, tj. aliance všech proletářských stran ze všech zemí, k tomu by bylo třeba všeobecné potlačení dělnického hnutí, jako tomu bylo v letech 1849—1864. Na to je však teď proletářský svět příliš veliký, příliš rozvětvený. Myslím, že příští Internacionála — až budou Marxovy spisy několik let působit — bude přímo komunistická a bude vytyčovat právě naše zásady.

Byl tu Stahl z Chicaga. Velice praktický člověk, jako většina německých Američanů. I jinak se mi líbí, ale těžko říci, nebude-li v Německu tropit hlouposti. I on má jakési smířlivecké vidiny.

V Bruselu teď probíhá sjezd Belgičanů a bakuninovců.[151]

Zprávy viz v londýnských „Times" z 10. září a v dalších. Celých 14 delegátů: 1 Němec (lassallovec), 1 Francouz, 1 Španěl (Gomez, neznámý), 1 Schwitzguébel. Ostatek Belgičané. Všeobecná nejednotnost ve všem podstatném, maskovaná tím, že se nediskutuje, nýbrž pouze vypráví a poslouchá. Viděl jsem samozřejmě teprve jednu zprávu. Italové oznámili, že fakticky vystupují, veřejná Internacionála že jim jen škodí, propříště že chtějí jen konspirovat. K tomu se přiklánějí i Španělé. Jinak si navzájem nalhávají, jaké vybudovali kolosální hnutí. A myslí, že najdou ještě někoho, kdo jim na to skočí.

Pan Bastelica se také stal bonapartistickým agentem. Ve Štrasburku dělal bývalému členu Komuny Avrialovi nabídky v tom směru a dostal ovšem vyhazov. Tak končí tihle anarchisté jeden za druhým.

Psal mi Mesa z Madridu, že musí odjet do Paříže, vláda ho příliš pronásleduje. Spojení se Španělskem je tedy opět obnoveno.[150]

V Německu to jde výborně přes všechno pronásledování, zčásti právě *kvůli* tomu pronásledování. Lassallovce jejich zástupci v říšském sněmu tak zdiskreditovali, že je vláda musela začít pronásledovat, aby se lassallovskému hnutí dodalo zdání, že to míní vážně. Ostatně po volbách jsou lassallovci nuceni vystupovat jako přívěsek našich.[730] Je to vskutku štěstí, že do říšského sněmu byli zvoleni Hasselmann a Hasenclever. Je nabíledni, že se tam zdiskreditují: buď musí jít s našimi, anebo na vlastní pěst dělat pitomosti. Obojí je zničí.

Pan Jung pokládal za vhodné dopsat Liebknechtovi, aby s ním navázal styky! Liebknecht mi ten dopis poslal a já jej ukázal lidem, kteří to panu Jungovi donesou.

Marx je v Karlových Varech[147] a pije tam vodu, aby si dal do pořádku játra. Měl hroznou smůlu. Sotva se v červenci trochu zotavil na ostrově Wight[138], musel zpátky, protože náhle vážně onemocněla jeho nejmladší dcera*. A sotva se vrátil, zemřel Jennin chlapeček**, téměř roční. To ho zase hrozně sebralo. Myslím, že teprve až bude mít v pořádku játra, bude snazší i léčení přepraco-

* Eleanor Marxová.
** Charles Longuet.

vaného nervového systému. Všichni lékaři mu prorokují, že Karlovy Vary budou mít blahodárné účinky. Rakouská vláda ho zatím nechala úplně na pokoji. Odjede asi koncem tohoto týdne.

Různice, k nimž došlo v New Yorku a které Ti znemožnily setrvat v generální radě, jsou jak důkazem, tak důsledkem toho, že se ta věc přežila. Jestliže okolnosti už nedovolují jakémukoli sdružení účinně pracovat, jestliže jde především o to, udržet Sdružení prostě pohromadě, aby se dalo příležitostně znovu využít, pak se vždycky najdou lidé, kteří se do této situace nemohou vpravit, kteří si rozhodně chtějí hrát na činorodé a dožadují se, aby se „něco dělalo", i když to něco může být jen pitomost. A jestliže se těmto lidem podaří získat většinu, přinutí k odchodu každého, kdo nechce na sebe brát odpovědnost za jejich pitomosti. Ještě štěstí, že jsme tam neposlali protokoly!

Francouzská emigrace je úplně v rozkladu, pohádali se všichni navzájem a s kdekým navíc, a ještě k tomu *z čistě osobních důvodů*, většinou pro peníze, a my jsme se od nich téměř úplně distancovali. Chtějí žít bez jakékoli skutečné práce, mají hlavu plnou domnělých vynálezů, které prý vynesou milióny, jen co se jim umožní tyto vynálezy realizovat, k čemuž potřebují jen pár liber. Kdo je dost prostoduchý a přistoupí na to, toho připraví o peníze a ještě o něm roztrušují, že je buržoa. Nejhanebněji se zachoval Le Moussu, vyklubal se z něho pěkný podvodník. Tulácký život za války, během Komuny a v exilu ty lidi strašně demoralizoval a zlajdačilého Francouze může zas napravit jen skutečně hořká bída. Naproti tomu většina francouzských dělníků, které v politickém životě ještě nikdo nezná, zanechala prozatím politiky a našla si tady práci.

Srdečný pozdrav.

Tvůj
B. Engels

17. září 74

Generální radě Mezinárodního dělnického sdružení
vyúčtování s B. Engelsem

Účet I

1873 listopad.	Přijato od Serrailliera			16 liber
září	telegram do New Yorku	1 libra	16 šil.	
září	25 výt. „Aliance" poštou à 2 šil.	2 libry	10 šil.	
1874 únor	12 výt. „Aliance" poštou à 2 šil.	1 libra	4 šil.	
únor	12 výt. „Aliance" poštou à 2 šil.	1 libra	4 šil.	
únor	100 ang. „Stanov" poštou à 1½ pence		12 šil. 6 penny	
	400 ang. „Stanov" poštou à 1½ pence	2 libry	10 šil.	
	300 něm. „Stanov" poštou à 1 pence	1 libra	5 šil.	
			11 liber	1 šil. 6 penny
	Zůstatek ve prospěch generální rady		4 libry	18 šil. 6 penny

Účet II

1874 srpen.	Na tisk „Aliance" B. Engels půjčil	32 liber	
	Naproti tomu příjem dosud pouze za shora uvedených 49 výt. poslaných do Ameriky (přičemž nepočítám porto)	4 libry	18 šil.
	Zůstává v můj prospěch	27 liber	2 šil.

(Vyhrazuji si vyúčtování s Darsonem a Meissnerem.)

Londýn 17. září 1874
B. Engels

V plném znění otištěno poprvé rusky v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

274

Marx Maxi Oppenheimovi

do Prahy

Karlovy Vary 20. září 74

Milý příteli,

moje dcera* i já jsme se velmi těšili, že s Vámi strávíme několik dnů v Praze, včera už bylo všechno dohodnuto a zítra (v pondělí) jsme měli vyrazit do toho starého husitského města. Dnes nám však současně s Vašimi přátelskými řádky došel dopis z Hamburku, kvůli němuž jsem nucen zvolit přímou cestu přes Lipsko, abych vyřídil své obchodní záležitosti.[147]

Odložit však neznamená zrušit. Jsem si téměř jist, že napřesrok přijedu opět do Karlových Varů a návštěvu Prahy pak zařadím už předem do cestovního plánu. Vaše paní sestra** Vám jistě nepsala, jak velice mi, pominu-li všechno to, čím mě láká sama Praha, záleželo na tom, aby se naše osobní setkání neomezilo jen na krátké intermezzo ve zdejších lázních.

Buďte zdráv a buďte ujištěn o mé přátelské náklonnosti. Moje průvodkyně Vám také posílá srdečný pozdrav.

Váš
Karel Marx

Poprvé otištěno v listu „Rheinische Zeitung" z 21. února 1933

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Eleanor Marxová.
** Gertrud Kugelmannová.

275

Engels Lauře Lafarguové

do Londýna

122, Regent's Park Road N. W.
[Londýn] 15. října 74

Milá Lauro,

poslal jsem Ti jen jeden z těch tří článků*; za prvé jsem myslel, že ty předešlé jsi dostala od své matky, a za druhé těch několik zvláštních výtisků jsem dal Polákům na propagaci a od čís. 2 jsem neměl vůbec žádné zvláštní výtisky. Posílám Ti teď svůj výtisk čís. 1 a budu Ti vděčný, když mi ho příležitostně vrátíš. Čís. 2 jsem poslal jednomu příteli a jako obvykle jsem ho už nedostal. Musím ho tedy nejdřív sehnat, a teprve pak Ti ho pošlu.

„Selskou válku" Ti doufám pošlu za několik týdnů v novém vydání, v úvodu je doplněno několik slov[746], ale jinak je nezměněné; jako obyčejně mi dali velice krátkou lhůtu.

S přátelskými pozdravy Lafarguovi zůstávám

upřímně Tvůj
B. Engels

Paní Engelsová** Vás oba srdečně pozdravuje.

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* B. Engels, „Emigrantská literatura".
** Lizzy Burnsová.

276

Marx Maxi Oppenheimovi

do Prahy

17. října 1874
1, Maitland Park Road, N. W., Londýn

Milý pane Oppenheime,

před několika dny jsem Vám poslal 1 výtisk „Kapitálu" a 1 výtisk „18. brumairu Ludvíka Bonaparta" pro Vás osobně a současně po 1 výtisku těchto knih pro dr. Ganse ml. Buďte tak laskav a pošlete mu je; bydlí v Růžové ulici, čís. 17, I. poschodí, Praha.

Odjížděl jsem z Karlových Varů s úmyslem jet přímo do Hamburku, abych si tam vyřídil své záležitosti s nakladatelem*, a potom co nejdřív zpátky do Londýna zase ke své práci. Ale brzy jsem poznal, že *doléčení* po karlovarské léčbě se nežádá pro nic za nic, a musel jsem proto ještě skoro 2 týdny pobýt v Drážďanech, Lipsku, Berlíně a Hamburku.[147] Kdybych to byl věděl — já i moje dcera** jsme toho omylu litovali stejně —, byl bych zajel především k Vám do Prahy. Ale člověk míní a železnice mění.

Doufám, že se Vaše zdraví zlepšilo a že Vás Vaše záležitosti brzy přivedou do našich končin.

Moje dcera Vás srdečně pozdravuje.

Vám zcela oddaný
K. Marx

Poprvé otištěno v listu „Rheinische Zeitung" z 21. února 1933

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Otto Meissnerem.
** Eleanor Marxová.

277

Engels Germanu Alexandroviči Lopatinovi

do Paříže[747]

[Londýn kolem 20. října 1874]

...to jsem ale vůbec neměl v úmyslu. Naopak. Mírnil jsem se, jak jsem mohl, protože po přečtení pamfletu „Русской соціальнореволюціонной молодежи“* jsem se už nemohl na našeho přítele** zlobit pro ty neobvykle ostré a opravdu neodpustitelné výrazy, které vůči nám použil. Pokud jde o mne, jsme *vyrovnáni* a rád mu kdykoli stisknu ruku, pustí-li to z hlavy stejně jako já...

Poprvé otištěno rusky v časopise „Istorija SSSR“, čís. 6, 1959

Podle Lopatinova opisu
Přeloženo z angličtiny

* „Ruské sociálně revoluční mládeži“.
** P. L. Lavrova.

PŘÍLOHY

A. TŘI DOPISY

BEDŘICHA ENGELSE CARLU CAFIEROVI

PODLE OPISŮ PŘEKLADŮ DO ITALŠTINY

1

Engels Carlu Cafierovi

do Barletty[748]

Londýn 1. [—3.] července 1871

Milý příteli,

doufám, že jste dostal opis adresy generální rady o občanské válce ve Francii*; poslal jsem Vám ji na adresu ve Florencii, kterou jste mi udal. Zítra nebo pozítří Vám pošlu ještě jeden opis do Barletty, také v dopise, pro větší jistotu.

Váš dopis z Barletty mě velice potěšil a byl bych na něj odpověděl dřív, ale měli jsme co dělat s adresou, protože v tisku se na ni silně útočilo a my jsme museli odpovídat různým listům. Pracuji také na jejím překladu do němčiny pro náš lipský list (*„Volksstaat"*)[295]. Holandský překlad právě vychází v listě *„Toekomst"* („Budoucnost") v Haagu. Kdybyste mohl zařídit zveřejnění italského překladu, pomohlo by Vám to podstatně v propagandě, protože by se tak italští dělníci mohli rychle seznámit s názory generální rady, s principy a metodami činnosti našeho Sdružení.

Po úvaze docházím k názoru, že bude vhodné poslat Castellazzovi do Florencie *dva* exempláře naší adresy a požádat ho, aby jeden poslal v dopise Vám. — Při té příležitosti s ním naváži písemný styk a budu jej udržovat pravidelně.[749] Musíte prominout, že jsem mu nepsal dříve, ale kromě s Itálií mám za povinnost vést korespondenci také se Španělskem a s Belgií. Nyní co se týče Neapole a Caporussa: ten se zúčastnil jednoho z našich kongresů, nikdy však nebyl v pravidelném písemném styku s radou; abych to vysvětlil, musím

* K. Marx, „Občanská válka ve Francii".

se zmínit o některých historických podrobnostech. — Caporusso a jeho přátelé patřili k sektě Rusa Bakunina. Bakunin má svou vlastní teorii, která je víceméně směsicí komunismu a proudhonismu. Fakt, že chce tyto dvě teorie spojit v jednu, dokazuje, že nemá ani ponětí o politické ekonomii. Od Proudhona převzal, kromě jiných frází, anarchii jako konečný stav společnosti. Staví se proti jakékoli politické činnosti dělnické třídy, protože by to prý znamenalo fakticky uznávat existující stav. Kromě toho je podle něho každá politická činnost „autoritářská". Jak si představuje, že má být svržen dnešní politický útlak a tyranie kapitálu a jak hodlá dále rozvíjet své oblíbené myšlenky o odstranění dědického práva bez „autoritářských činů", to nevysvětluje. — Ale když v září 1870 vypuklo v Lyonu povstání, nadekretoval na radnici zrušení státu, aniž podnikl jakékoli opatření proti všem těm buržoům z národní gardy, kteří se klidně odebrali k radnici, Bakunina vyhnali a za necelou hodinu zase stát obnovili.[198] V každém případě Bakunin se svými teoriemi založil sektu, k níž patří malá část dělníků francouzských a švýcarských, mnoho našich ve Španělsku a někteří v Itálii, mezi nimi Caporusso a jeho přátelé. Caporusso tedy dělá čest svému jménu — jeho kápo je Rus. —

Naše Sdružení je střediskem styku a spolupráce mezi dělnickými společnostmi v různých zemích a jeho posláním je zaměřit tyto společnosti k témuž cíli, tj. k ochraně, pokroku a úplnému osvobození dělnické třídy (první článek Sdružení).[750] Kdyby se zvláštní teorie Bakunina a jeho přátel omezovaly na tyto cíle, nikdo by nebyl proti tomu, přijmout je za členy a nechat je propagovat jejich myšlenky všemi vhodnými prostředky. Máme v našem Sdružení nejrůznější lidi: komunisty, proudhonovce, unionisty, tradeunionisty, družstevníky, bakuninovce atd., a i v naší generální radě jsou lidé velmi odlišných názorů.

V tu chvíli, kdy by se Sdružení mělo stát sektou, bylo by ztraceno. — Naše síla se zakládá na šíři, s níž je první článek vykládán, tj. na tom, že jsou otevřeny dveře všem, kdo usilují o úplné osvobození dělnické třídy. Naneštěstí bakuninovci, úzkoprsí jako každá sekta, se s tím nespokojili. Generální rada byla podle nich složena z reakcionářů, program Sdružení byl příliš neurčitý. Ateismus a ma-

terialismus — které Bakunin sám poznal od nás Němců — měly být povinné; součástí našeho programu se mělo stát zrušení dědického práva, státu atd. — Ale Marx a já jsme přece staří a dobří ateisté a materialisté jako Bakunin, a zrovna tak téměř všichni naši členové; že dědické právo je nesmysl, víme stejně dobře jako on, i když se s ním rozcházíme v tom, zda je důležité a užitečné předkládat jeho zrušení jako všelék. „Zrušení státu" je stará německá filosofická teze, kterou jsme se oháněli už jako naivní kluci. Ale dávat všechny tyto věci do našeho programu, to by znamenalo odrazovat ohromné množství našich členů a rozdělovat evropský proletariát, místo abychom jej sjednotili. — Když neuspěly snahy, aby bakuninovský program byl přijat jako program Sdružení, došlo k pokusu zatlačit Sdružení na tuto cestu nepřímo. Bakunin založil v Ženevě „Alianci socialistické demokracie"[165], která se měla stát mezinárodním sdružením, nezávislým na našem. Největší radikálové v našich sekcích, bakuninovci, měli všude zakládat sekce této *Aliance* a tyto sekce měly být podřízeny separátní generální radě v Ženevě (Bakunin) a měly mít národní rady oddělené od našich. Při našem všeobecném kongresu měla Aliance dopoledne sedět na našem kongresu a odpoledne konat odděleně svůj vlastní kongres. Tento důmyslný plán byl předložen v listopadu 1868 generální radě, která ale 22. prosince 1868 odmítla tyto regule jako neslučitelné se stanovami našeho Sdružení a prohlásila, že sekce Aliance mohou být přijaty jen jednotlivě a že Aliance se musí buď rozpustit, nebo přestat být členem Internacionály.[751] 9. března 1869 generální rada informovala Alianci, že „nic tedy nebrání tomu, aby se sekce Aliance změnily v sekce Mezinárodního dělnického sdružení.[752] Bude-li definitivně rozhodnuto, že se Aliance *rozpustí* a její sekce vstoupí do Internacionály, bude podle našeho organizačního řádu nutné informovat generální radu o místě a počtu členů každé nové sekce." Tyto podmínky nebyly nikdy přesně plněny. Aliance jako taková všude propadla, vyjma ve Francii a ve Švýcarsku, kde nakonec vyvolala rozkol; asi tisíc bakuninovců — necelá desetina našeho členstva — vystoupilo z francouzské a švýcarské federace* a obrátili

* Patrně Federace francouzského Švýcarska.

se nyní na generální radu se žádostí, aby byli uznáni za samostatnou federaci, čemuž rada se vší pravděpodobností nebude bránit. Z toho vidíte, že hlavním výsledkem činnosti bakuninovců bylo dosažení rozkolu v našich řadách. Nikdo jim nevyvracel jejich zvláštní učení, ale jim to nestačilo, chtěli poroučet a vnucovat své doktríny všem našim členům. — Tomu jsme se postavili na odpor, jak bylo naší povinností; přistoupí-li na to, že setrvají v klidu vedle ostatních našich členů, nemáme právo a ani je nechceme vylučovat. Ovšem, zůstává jistě otázkou, zda takové elementy dávat do popředí; podaří-li se nám získat italské sekce nenakažené tímto zvláštním fanatismem, bude se nám jistě lépe spolupracovat. To můžete posoudit sám podle podmínek, jaké jste našel v Neapoli. Program, kterého proti nám ve svém oběžníku používá Jules Favre[293] jako programu Internacionály, je ve skutečnosti bakuninovský program, jak se zmiňuji nahoře. Naši odpověď Favrovi najdete v londýnských „Times" ze 13. června.

Mazzini se roku 1864 pokusil přetvořit naše Sdružení podle svých cílů, ale neuspěl. Jeho hlavním nástrojem byl jeden garibaldiovec, major Wolff (vlastním jménem kníže Thurn-Taxis), jehož nyní Tibaldi odhalil jako agenta francouzské policie.[753] Když Mazzini poznal, že Internacionála se jeho nástrojem nestane, velmi ostře na ni zaútočil a využíval každé příležitosti, aby ji ostouzel. Ale, jak říkáte Vy, čas kvapí a *Bůh* a lid už není heslo italské dělnické třídy.[754]

Jsme si dobře vědomi, že systém pachtýřů či métayers* je od římských dob až po dnešek základem zemědělské výroby v Itálii. Obecně vzato dává tento systém pachtýřům ve srovnání s proletariátem bezpochyby širší politickou nezávislost, než jaké je dopřáno pachtýřům zde. — Ale máme-li věřit Sismondimu a novějším autorům, kteří píší o tomto tématu, je vykořisťování pachtýřů pozemkovými vlastníky v Itálii stejně velké jako všude jinde a největší břemeno nese nejnižší vrstva rolníků. V Lombardii, kde jsou velké statky, nežili pachtýři v době, kdy jsem tam byl,[755] špatně, existovala však určitá skupina venkovských proletářů ve službách pachtýřů; ti dělali skutečnou práci a neměli z tohoto systému žádné

* pachtýřů za polovinu výnosu.

výhody. V jiných oblastech Itálie, kde je méně pachtýřů, je systém métayers, pokud mohu zpovzdálí soudit, chrání od bídy, nevědomosti a úpadku stejně málo jako malé pachtýře ve Francii, v Německu, Belgii a Irsku. — Celkově vzato, naše politika vůči venkovskému obyvatelstvu byla přirozeně taková: kde jsou velké statky, tam je pachtýř vůči nádeníkům kapitalistou a my se musíme zastat nádeníka; kde jsou statky malé, je pachtýř sice nominálně malým kapitalistou či vlastníkem (jako ve Francii a částečně v Německu), ale ve skutečnosti je zpravidla odsouzen ke stejné bídě jako proletář, a my tedy musíme pracovat pro něj. — V Itálii je situace bezpochyby stejná. Ale generální rada Vám bude velice zavázána, poskytnete-li nám informace o této věci, dále o posledních legislativních opatřeních v Itálii týkajících se pozemkového vlastnictví i o jiných sociálních otázkách.

Po několikerém přerušení dokončuji tento dopis 3. července a jen Vás prosím, abyste byl tak laskav a odpověděl brzy. Castellazzovi napíšu dnes.

Váš oddaný

B. Engels

Poprvé otištěno v časopise „La Società", čís. 4, 1951

Podle opisu napsaného neznámou rukou
Přeloženo z italštiny

2

Engels Carlu Cafierovi

do Neapole

Londýn 16. července 1871

Milý příteli,

doufám, že jste dostal můj dopis ze 3. července*, adresovaný do Barletty. Váš dopis z 28. června jsem dostal den potom, co odešel můj; s uspokojením jsem shledal, že adresu jste dostal, že se pracuje na jejím překladu do italštiny a že bude v tomto jazyce publikována. Co se týče překladu do ruštiny, působte všemožně na tu dámu, aby jej dokončila,[756] protože čím dříve bude hotov a uveřejněn, tím lépe. Jinak se chystá německý a holandský překlad, španělský vyjde v Madridu, francouzský v Ženevě a snad ještě jeden v Bruselu.[757] Přes všechno pronásledování ze strany kontinentální vlády je možno se zadostiučiněním konstatovat, že naše Sdružení má větší možnosti mezinárodní publicity než oficiální tisk kterékoli evropské vlády.

Když přišel Váš dopis, nebyl můj dopis do Florencie ještě odeslán[749], a vzhledem k situaci v tomto městě jsem usoudil, že bude lépe nepsat přímo. — Dopis obsahující tištěné dokumenty a poslaný z Londýna florentskému obuvníkovi, který se podepsal pod adresu ke Komuně,[758] může pochopitelně vzbudit podezření, kdežto týž dopis adresovaný neapolskému doktoru práv bude patrně doručen jako běžná zásilka. Přikládám proto k tomuto dopisu:

1. Inaugurální adresu a prozatímní stanovy z roku 1864;**
2. stanovy schválené kongresem;***

* Viz tento svazek, str. 725—729.

** K. Marx, „Prozatímní stanovy Sdružení" a „Inaugurální adresa Mezinárodního dělnického sdružení".

*** „Stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení".

3. rezoluce kongresů z roku 1866 a 1868;[306]
4. dvě adresy generální rady o válce;*
5. adresu o „Občanské válce ve Francii", druhé vydání;
6. totéž o panu Washburnovi,** tři výtisky.

Buďte tak laskav a pošlete některé tyto dokumenty co možná úsporně do Florencie a zbývající si ponechte. Nevím přesně, které dokumenty Vám náš tajemník*** dal, než jste odjel. Chcete-li větší množství exemplářů některých dokumentů nebo všech, dejte mi to laskavě na vědomí a budou Vám zaslány, jakmile je budeme mít. V každém případě teď máte dostatek materiálu, abyste mohl dát našim přátelům z Florencie veškeré informace o současném stavu Sdružení, jaké si jen budou přát. Snad bude lépe, když dočasně — dokud neskončí současné pronásledování — s nimi budu korespondovat jen Vaším prostřednictvím, abych někoho nekompromitoval víc, než je nutné. Zatím, než bude jejich společnost znovu ustavena, by mohli ze svých nejbližších přátel ihned vytvořit sekci našeho Sdružení, šest až dvanáct lidí, a poslat nám dopis, v němž by nás uvědomili o svém vstupu a oznámili jméno tajemníka, s nímž bych pak navázal korespondenci. Tato sekce by pak mohla splynout s obnovenou společností. Jakmile dopis dojde, vyhotoví se jmenný seznam a zašle k otištění.†

Rádi slyšíme, že Vy a další přátelé se nebojíte pronásledování, ale naopak je vítáte jako nejlepší způsob propagandy. — To je i můj názor a zdá se, že podobného pronásledování je nám dopřáno bohatě. Ve Španělsku je mnoho uvězněných a další se skrývají. V Belgii vláda nesleduje nic jiného než dát volný průchod zákonu proti nám a udělat i víc. V Německu začínají Bismarckovi stoupenci se stejnou písničkou, ale tam jsou — víc než ve Španělsku — brzděni energickým odporem našich lidí, kteří si počínali mnohem obratněji. V Itálii bezpochyby dostanete také svůj díl, ale jsme přesvědčeni, že toto pronásledování přijmete jinak než Caporusso a jeho přátelé.[759] Je skutečně překvapující, jak zbaběle se proje-

* K. Marx, „První" a „Druhá adresa generální rady o prusko-francouzské válce".
** K. Marx, „Pan Washburne, americký vyslanec v Paříži".
*** P. Giovacchini.
† Viz tento svazek, str. 640.

vují tito Bakuninovi stoupenci, jakmile se ukáže sebemenší nebezpečí. Španělští bakuninovci, kteří nám nedávno psali, že jejich abstence od politických záležitostí měla nesmírný úspěch a že socialisté už nevzbuzují strach, ale jsou pokládáni za naprosto neškodný spolek (!!), nechovali se pak při posledních perzekucích vůbec dobře. Nemůžeme mezi nimi najít ani jediného, ať už kterékoli národnosti, jenž by se byl z vlastní vůle ať na barikádě či na jiném místě vystavil nebezpečí. — Bude jen dobré zbavit se jich úplně, a můžete-li v Neapoli nebo v jiném městě najít lidi, kteří nemají s tímto ženevským proudem nic společného, bude to mnohem lepší. — Ať uděláme cokoli, ať svoláme jakýkoli kongres, tito lidé budou ve skutečnosti, i když ne otevřeně, vždycky tvořit sektu uvnitř našeho Sdružení, a lidé z Neapole, ze Španělska atd. dají spíš na pokyny, které dostanou od svých vlastních předáků, než na jakákoli jiná sdělení našeho Sdružení. Zůstanou-li tedy bakuninovci v našem Sdružení, bude to myslím jen na krátkou dobu a pak znovu vyvstanou otázky, které povedou k jejich vyloučení. Máme důkazy, že mají v úmyslu vytvořit Internacionálu nezávislou na našem velkém Sdružení, mohou však být jisti, že ani generální rada, ani kongres nedovolí žádné porušení našich stanov.

Nepřekvapuje nás, co říkáte o situaci obyvatelstva na jihu Itálie. — I zde v Anglii, kde hnutí dělnické třídy existuje téměř sto let, se velice často setkáváme s lhostejností a nevědomostí. — Tradeunionistické hnutí — právě v největších, nejsilnějších a nejbohatších odborových sdruženích — se dnes stalo spíš překážkou všeobecného hnutí než nástrojem jeho pokroku, a mimo tradeuniony stojí nesmírná masa londýnských dělníků, kteří se už po mnoho let neúčastní žádného politického hnutí a jsou proto velice neuvědomělí. Na druhé straně však jsou také prosti mnoha tradičních předsudků z tradeunionů a jiných sekt, takže jsou skvělým materiálem, s nímž se dá pracovat. Naše Sdružení se je právě chystá rozhýbat a shledáváme, že jsou inteligentní. Vaše postavení v Neapoli plně chápu; před dvaceti pěti lety v Německu jsme někteří z nás na tom byli stejně, když jsme začínali se socialistickým hnutím. — Měli jsme tehdy mezi proletáři ve Švýcarsku, Francii a v Anglii jen něco málo jednotlivců, kteří se nadchli pro myšlenky socialismu a komunismu,

měli jsme nepatrné prostředky k působení na masy a museli jsme, stejně jako Vy, hledat přívržence mezi učiteli, žurnalisty a studenty. — Naštěstí v této fázi hnutí se tito lidé, kteří vlastně k dělnické třídě nepatří, snadno najdou; později, když hnutí ovládnou masy pracujících, jsou jistě vzácní.

Od roku 1848 zajištěná svoboda tiskem, shromažďovacím a spolčovacím právem přirozeně značně zkrátily tuto první fázi hnutí; za rok nebo za dva nám bezpochyby budete moci poslat docela jinou zprávu o situaci v Neapoli. —

Děkujeme Vám také za Vaši otevřenost, s níž jste nám vylíčil věci tak, jak skutečně jsou. Naše Sdružení je dost silné a dokáže znát skutečnou pravdu, i když se zdá nepříznivá, a nic by je nemohlo tolik oslabit jako přehnané zprávy bez reálného podkladu. Tak jednejte; ani Vy nedostanete ode mne nikdy žádnou informaci, která by ve Vás mohla vzbudit sebeméně zkreslený pohled na věci.

Přikládám zprávu o zasedání rady z 3. července se všemi fakty, jež se týkají majora Wolffa.[753] — Protože tento člověk je v Itálii dobře znám, bude dobré to tam uveřejnit.

Mohu dodat, že máme jedno pravidlo pro všechny periodické tiskoviny vydávané naší organizací — dva výtisky musí být pravidelně zasílány radě sem, jeden do archívu, kde jsou uchovávány všechny, a jeden pro sekretariát té země, v níž vycházejí. Byl byste tak laskav a postaral se o to, jakmile vznikne italský orgán Sdružení? Také italské překlady by sem měly být v několika exemplářích zasílány. — Máme zde teď italské uprchlíky[760], kteří bojovali v Paříži za Komunu a dostávají podporu z našich fondů pro uprchlíky.

Pozdrav a bratrství.

B. Engels

Poprvé otištěno v časopise „La Società", čís. 4, 1951

Podle opisu napsaného neznámou rukou
Přeloženo z italštiny

3

Engels Carlu Cafierovi

do Neapole

122, R. P. R., N. W. Londýn 28. července 1871

Milý Cafiero,

dostal jsem Váš dopis z 12. a doufám, že Vy jste dostal můj*, poslaný několik dní předtím do Neapole a obsahující stanovy Sdružení**, rezoluce ženevského a bruselského kongresu[306], 3.*** vydání adresy o občanské válce ve Francii†, adresy o prusko-francouzské válce††, dále Inaugurální adresu Sdružení z roku 1864††† atd. Tyto dokumenty budou jistě postačující a dostatečně Vám vysvětlí pravidla a zásady naší společnosti a práva, jimiž disponuje generální rada, aby mohla jednat jménem a v zájmu společnosti. Dostal jsem také „*La Plebe*" *z Lodi*, bulletin o *Caporussovi* a číslo „*Roma del Popolo*" s útokem *Mazziniho*[761] proti nám.

Pokud jde o fakta týkající se Caporussa, publikovaná a pak citovaná ve Vašem dopise, měla by stačit k tomu, aby nám v budoucnu už nemohl škodit. Jestliže by se znovu odvážil vystoupit na veřejnost jako představitel dělnické třídy, zveřejnila by se ta věc s 300 lirami[762] a byl by konec s posledními zbytky jeho vlivu. S radostí se dovídáme, že po sektě *bakuninovců* není u Vás ani stopy. My jsme zde nutně nabyli opačný dojem, protože švýcarští *bakuninovci*

* Viz tento svazek, str. 730–733.

** „Stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení".

*** správně: 2.

† K. Marx, „Občanská válka ve Francii".

†† K. Marx, „První" a „Druhá adresa generální rady o prusko-francouské válce".

††† K. Marx, „Inaugurální adresa Mezinárodního dělnického sdružení".

stále mluvili v tomto smyslu. Opakovali to vytrvale, a protože jsme z Neapole nedostávali žádnou odpověď na naše dopisy, věřili jsme jim. Neměli jsme do Neapole jinou adresu než *Caporussovu*, jemuž náš francouzský tajemník *E. Dupont* v Marxově přítomnosti poslal alespoň tři dopisy, ale Caporusso je zřejmě ztopil. Myslíte-li, že to má cenu, zeptejte se Caporussa na ty dopisy. Ostatně jsme z Neapole nikdy nedostali odpověď, a jestliže dopisy, jež byly odeslány, byly adresovány přímo radě, jak ujišťujete, je naprosto jasné, že díky italské, francouzské a anglické policii nám nemohl dojít ani jediný.

Správně naléháte na *moment reflexe* (v němž s radostí poznávám hlas starého Hegela, kterému i my za tolik vděčíme) a říkáte, že Sdružení nesmí svou činnost omezovat na pouhé doslovné opakování prvního článku stanov, principu, který nebude-li rozvíjen, zůstane pouhou *negací*, negací práva aristokratické a buržoazní třídy vykořisťovat proletariát. My opravdu musíme jít mnohem dál, musíme rozvíjet pozitivní stránku otázky, tj. jak uskutečnit osvobození proletariátu: diskuse o různých názorech je nejen nevyhnutelná, ale nezbytná. Opakuji, tato diskuse probíhá nepřetržitě nejen ve Sdružení, ale také v generální radě, kde jsou *komunisté*, *proudhonovci*, *owenovci*, *chartisté*, *bakuninovci* atd. atd. Největší potíž je všechny spojit a dosáhnout toho, aby rozdíly v názorech na tyto věci nenarušovaly sílu a stabilitu Sdružení. A to se nám vždycky dařilo, s výjimkou švýcarských *bakuninovců*, kteří se s pravou sektářskou zuřivostí neustále pokoušeli buď přímo vnutit Sdružení svůj program, nebo toho dosáhnout aspoň nepřímo vytvořením zvláštní mezinárodní společnosti s vlastní generální radou, vlastním kongresem, a to v lůně velké Internacionály. Když se o to pokusili v podobě *ženevské Aliance socialistické demokracie*[165], odpověděla jim rada následovně (22. prosince 68)*:

„Podle těchto dokumentů (program a stanovy Aliance)** jmenovaná Aliance ‚zcela splynula s Internacionálou' a zároveň byla založena zcela mimo toto sdružení. Vedle generální rady Meziná-

* K. Marx, „Mezinárodní dělnické sdružení a Aliance socialistické demokracie".

** Slova v závorkách byla do textu vsunuta Engelsem.

rodního dělnického sdružení zvolené na kongresech v Ženevě, Lausanne a Bruselu bude tedy podle stanov iniciativního výboru *(Aliance)** existovat druhá ústřední rada v Ženevě, která se jmenovala sama. Vedle místních skupin *Internacionály* budou existovat místní skupiny *Aliance*, které ‚prostřednictvím svých národních byr' působících mimo národní byra *Internacionály* ‚budou *žádat ústřední byro Aliance o přijetí do Internacionály*'; ústřední výbor Aliance si tak osobuje právo přijímat do *Internacionály*. A konečně i všeobecný kongres Mezinárodního dělnického sdružení bude mít dvojníka ve všeobecném kongresu Aliance, neboť, jak se říká ve stanovách iniciativního výboru, na každoročním dělnickém kongresu bude delegace Aliance socialistické demokracie jakožto sekce Mezinárodního dělnického sdružení ‚*konat svá veřejná zasedání ve zvláštní místnosti*'.

Vzhledem k tomu,

že existence druhé mezinárodní organizace působící uvnitř Mezinárodního dělnického sdružení i mimo ně by byla nejspolehlivějším prostředkem k jeho dezorganizaci;

že by každá jiná skupina osob v kterémkoli místě měla právo napodobit iniciativní skupinu *(Aliance)** v Ženevě a pod více nebo méně přijatelnými záminkami naroubovat na Mezinárodní dělnické sdružení jiná mezinárodní sdružení se zvláštními posláními;

že by se tak Mezinárodní dělnické sdružení stalo brzy hříčkou v rukou intrikánů všech národností a stran;

že ostatně stanovy Mezinárodního dělnického sdružení dovolují přijímat do jeho řad jen *místní* a národní sekce (viz články 1 a 6 stanov);

že sekcím Mezinárodního dělnického sdružení je zakázáno přijímat stanovy a organizační řády odporující všeobecným stanovám a organizačnímu řádu Mezinárodního dělnického sdružení (viz článek 12 organizačního řádu);

že tato otázka byla závazně rozhodnuta rezolucí proti *Lize míru*[763], jež byla jednomyslně přijata na všeobecném kongresu v Bruselu (tato Liga vyzvala Internacionálu, aby se k ní připojila, a toto byla naše odpověď těm buržoům*);

* Slova v závorkách byla do textu vsunuta Engelsem.

že v této rezoluci kongres prohlásil, že *Liga míru* nemá žádné existenční oprávnění, poněvadž podle jejích nedávných prohlášení jsou její cíle a zásady totožné s cíli a zásadami Mezinárodního dělnického sdružení;

že někteří členové iniciativní skupiny Aliance hlasovali jako delegáti bruselského kongresu pro tuto rezoluci;

generální rada Mezinárodního dělnického sdružení se jednomyslně usnesla:

1. Všechny články stanov Mezinárodní aliance socialistické demokracie, v nichž se stanoví její poměr k Mezinárodnímu dělnickému sdružení, se prohlašují za neplatné;

2. Mezinárodní aliance socialistické demokracie se nepřijímá za sekci Mezinárodního dělnického sdružení."[764]

V tomto bodě, že totiž Internacionála nemůže dovolit sektářské internacionále, aby si budovala svou vlastní organizaci, není myslím možné mít dvojí názor. Není nejmenší pochyby, že všechny budoucí kongresy a generální rady se postaví proti organizování takových intrik v našich řadách, a bylo by dobře, kdyby naši přátelé v Neapoli, alespoň ti, kteří mají styky se Ženevou, pochopili toto: *bakuninovci* jsou ve Sdružení nepatrnou menšinou a oni **jediní** vyvolávali vždycky neshody. Mluvím zejména o *Švýcarech*, protože s ostatními jsme neměli co činit, nebo jen málo. Vždycky jsme nechávali všem na vůli, aby měli své vlastní zásady a šířili je, jak nejlépe umějí, pokud se vyvarují každého pokusu podkopat Sdružení nebo nám vnucovat svůj program. Tak uvidí, že evropští dělníci se rozhodně nestanou nástrojem malé sekty. Co se týče jejich teoretických názorů, napsala generální rada *Alianci** 9. března 1869 s odvoláním na *1. článek* stanov:

„Protože dělnické sekce v různých zemích a dělnická třída v jednotlivých zemích mají rozdílné podmínky a také nynější stupeň jejich vývoje je velmi rozdílný, vyplývá z toho nezbytně, že i jejich teoretické názory, jež jsou odrazem skutečného hnutí, jsou rovněž rozdílné. Avšak společné akce, které uskutečňuje Mezinárodní dělnické sdružení, výměna myšlenek usnadněná tiskovými

* K. Marx, „Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení ústřednímu byru Aliance socialistické demokracie".

orgány různých národních sekcí a konečně přímé diskuse na všeobecných kongresech dají jistě postupně vzniknout společnému teoretickému programu. Úkolem generální rady tedy není kriticky zkoumat program Aliance. Nepřísluší nám zjišťovat, zda tento program je nebo není adekvátním výrazem proletářského hnutí. Nám jde jen o to, aby neobsahoval něco, co by bylo v rozporu s všeobecnou tendencí našeho Sdružení, tj. s úplným osvobozením dělnické třídy."[765]

Uvedl jsem Vám tak obšírný citát proto, abych Vám dokázal, jak nepodložené by bylo jakékoli obvinění generální rady, že překračuje rámec 1. článku stanov. Ve svých oficiálních funkcích, pokud jde o přijetí nebo odmítnutí *národních odboček*, může jistě jednat jen takto; ale co se týče diskusí o teoretických otázkách, rada si nic nepřeje vroucněji než právě to. Rada doufá, že takovými diskusemi dospěje k formulování všeobecného teoretického programu, který by mohl evropský proletariát přijmout. Na všech našich teoretických kongresech zabíraly diskuse daleko nejvíc času, ale je třeba poznamenat, že *Bakunin* a jeho přátelé se těchto teoretických diskusí účastnili pramálo. Generální rada šla i ve svých oficiálních dokumentech mnohem dál než 1. článek. Přečtěte si všechny materiály, které Vám byly zaslány, a zejména číslo tři, o občanské válce ve Francii, kde se vyslovujeme ve prospěch komunismu, což muselo bezpochyby mnohé *proudhonovce* ve Sdružení strašně mrzet. Měli jsme právo to udělat, protože nás k tomu donutili kapitalističtí pomlouvači Pařížské komuny. —

Neexistuje žádný dokument publikovaný generální radou, který by nepřekračoval 1. článek. Ale rada může jít za oficiální program Sdružení jen *tak daleko*, jak to dovolí *okolnosti*; nemůže dovolit, aby některá sekce měla právo říci: porušili jste naše stanovy, prohlašujete oficiálně věci, které nejsou ve stanovách Sdružení. Vy říkáte, že naši přátelé v Neapoli nejsou spokojeni s pouhou abstrakcí, že chtějí něco konkrétního; že se nespokojí s ničím jiným než s rovností sociálních tříd místo nerovnosti. Nuže, my jsme hotovi udělat víc. V generální radě není jediný člen, který by nebyl pro úplné zrušení *společenských tříd*, a neexistuje jediný dokument generální rady, který by s tím nebyl v souladu. Musíme se osvobo-

dit od velkostatkářů a kapitalistů tím, že povedeme spojené třídy pracujících v zemědělství a v průmyslu k tomu, aby se zmocnily všech výrobních prostředků: půdy, nástrojů, strojů, surovin a všeho, čeho je třeba k životu během doby potřebné k výrobě. Pak musí nerovnost zmizet. A abychom to mohli uskutečnit, potřebujeme politické panství proletariátu. Věřím, že to bude pro neapolské přátele dost konkrétní. Zároveň, zatímco my stejně jako ostatní plníme svou část úkolu na obdělávání *špatné půdy*, nesmí se požadovat, aby generální rada vydávala v krátkých časových odstupech ohnivé výzvy, s nimiž by valná část našich členů byla spokojena, ale jinou část by určitě roztrpčovaly. Když se však naskytne reálná příležitost, tehdy ukážeme svou sílu, jak se to stalo v případě adresy o občanské válce a jak se to potvrdilo samotnou občanskou válkou ve Francii. O náboženské otázce nemůžeme oficiálně mluvit, vyjma když nás kněží vyprovokují, ale ateistického ducha vycítíte ze všech našich publikací, a ostatně nepřijali bychom mezi nás spolek, který by měl ve svých stanovách sebemírnější religiózní nádech. Mnoho jich chtělo přistoupit, ale všechny byly odmítnuty. Kdyby se naši neapolští přátelé ustavili jako ateistická společnost a přijímali jen bezvěrce, jak by asi působila jejich propaganda ve městě, kde, jak sám píšete, je všemohoucí nejen Bůh, ale i se svatým Januáriem je nutno jednat se vší úctou?

Abych vyhověl Vašemu přání, přikládám pro C. Palladina dopis[12], v němž jsou vyjádřeny sympatie k neapolské sekci; buďte tak laskav a odevzdejte mu jej.

Teď k Mazzinimu. Uvědomil jsem minulé úterý radu o jeho článku v „Roma del Popolo". Pošlu Vám za několik dní zprávu, která bude o diskusi uveřejněna.[766] V Itálii by však bylo žádoucí uveřejnit toto:

Mazzini říká:

„Toto Sdružení, jež bylo před lety založeno v Londýně a s nímž jsem *od počátku odmítal spolupracovat*... Hrstka jednotlivců, která si osobuje právo bezprostředně vést ohromné množství lidí rozličných svou vlastí, tendencemi, politickými podmínkami, hospodářskými zájmy, prostředky své činnosti, skončí nutně tak, že buď vůbec nebude schopna činnosti, nebo si bude muset počínat *tyransky*.

Proto jsem s ní přerušil styky a brzy nato je přerušila také italská dělnická sekce."

Nyní uveďme fakta. Po schůzi z 28. září 1864, na níž bylo založeno naše Sdružení, jakmile se sešla prozatímní rada zvolená na tomto veřejném shromáždění, předložil major L. Wolff manifest a návrh stanov, vypracovaný samým Mazzinim. V tomto textu nejenže se nepokládalo nijak za obtížné bezprostředně vést množství atd., nejenže se neříkalo, že tato hrstka jednotlivců skončí nutně tak, že buď vůbec nebude schopna činnosti, nebo si bude muset počínat tyransky, ale naopak stanovy byly pojaty v duchu *centralizované konspirace*, která dávala ústřednímu orgánu tyranskou moc. Manifest byl sepsán v obvyklém Mazziniho stylu: *la démocratie vulgaire**, která dělníkům poskytuje politická práva proto, aby mohla zachovat *sociální privilegia* středních a horních tříd. Tento manifest a *návrh stanov* byly pak odmítnuty. Ale Italové (přečtěte si jména na rubu naší Inaugurální adresy) zůstali členy až do chvíle, kdy tato otázka byla vznesena znovu v souvislosti s několika francouzskými *buržoaznímí* demokraty, kteří chtěli Internacionály využít. Když nebyli přijati, nejprve major Wolff a pak ostatní vystoupili a my jsme s Mazzinim skoncovali nadobro.[767] Po určité době generální rada v odpovědi na *Vésinierův* článek prohlásila v lutyšských novinách[768], že Mazzini nikdy nebyl členem Sdružení a že návrhy jeho manifestu a stanov byly zamítnuty. Viděl jste asi, že i v anglickém tisku Mazzini zuřivě napadl Pařížskou komunu; tak to dělal vždycky, když se proletáři pozvedli; když jsou poraženi, denuncuje je *buržoům*. Stejně se zachoval i po povstání z června 1848, kdy osočoval vzbouřené proletáře tak urážlivě, že sám Louis Blanc napsal proti němu brožurku. A Louis Blanc nám pak řekl nejednou, že povstání z června 1848 bylo dílem bonapartistických agentů.[769]

Říká-li Mazzini o našem příteli Marxovi, že je to *člověk ducha... rozkladného, panovačné povahy* atd., mohu Vám říci jen tolik, že Marxovo rozkladné *panství* a žárlivý duch dokázaly udržet naše Sdružení v jednotě po sedm let a že Marx se víc než kdo jiný zasloužil o jeho dnešní skvělé postavení. Co se týče rozpadu Sdruže-

* vulgární demokracie.

ní, který prý, jak se říká, zde v Anglii už začal, je pravda taková, že *dva* angličtí členové rady, kteří se příliš důvěrně zapletli s buržoazií, shledali, že naše adresa o občanské válce zachází příliš daleko, a vystoupili.[302] Místo nich jsme získali čtyři nové anglické* členy a jednoho irského** a pokládáme se zde v Anglii za mnohem silnější než dříve, před odchodem obou renegátů. Místo abychom propadli rozkladu, jsme nyní poprvé veřejně uznáváni veškerým anglickým tiskem jako *evropská velmoc;* nikdy nezapůsobila zde v Londýně naše brožurka tak silně jako adresa o občanské válce, jejíž třetí vydání právě vyjde.

Opakuji, že je nanejvýš žádoucí, aby tato odpověď Mazzinimu byla publikována v italštině a aby se italským dělníkům ukázalo, že velký agitátor a spiklenec *Mazzini* nemá pro ně jinou radu než: vzdělávejte se, učte se, jak nejlépe umíte (jako by to záleželo jen na nich samých), snažte se co nejhojněji vytvářet spotřební družstva (dokonce ani ne výrobní!) a důvěřujte v budoucnost...[770]

Na schůzi minulé úterý rada rozhodla, že třetí neděli v září (17. září) se bude v Londýně[312] konat uzavřená konference delegátů různých dělnických sekcí Mezinárodního sdružení.

Toto rozhodnutí bylo přijato proto, že veřejný kongres teď není možný vzhledem k vládnímu pronásledování ve Španělsku, ve Francii, v Německu a snad i v Itálii. Kdybychom konali veřejný kongres, nebyli by ve většině těchto zemí naši delegáti voleni veřejně a po svém návratu by byli pravděpodobně zatčeni. Za této situace jsme nuceni se uchýlit k uzavřené konferenci a nezveřejňovat ani svolání, ani data schůzí a usnesení. Podobná konference místo kongresu se konala roku 1865.[311] Nynější konference se může přirozeně sejít jen v Londýně, protože to je jediné hlavní město v Evropě, kde policie nevyhošťuje cizince. Počet delegátů a způsob jejich volby ponecháváme plně na jednotlivých *národních odbočkách.* Konference bude moci jednat jen několik dní, a omezí proto svou diskusi zejména na praktické otázky souvisící s vnitřním řízením a s všeobecnou organizací Sdružení. Protože její schůze nebudou veřejné a ani její diskuse nebudou později zveřejněny, bude mít

* Alfreda Taylora, Johna Roache, Charlese Millse, Georga Lochnera.
** J. Patricka MacDonnela.

diskuse o teoretických bodech malý význam, přesto však bude setkání delegátů dobrou příležitostí k výměně jejich názorů. Generální rada předloží konferenci zprávu o své činnosti za uplynulé dva roky a konference se k ní vyjádří. Tak se vyřeší četné důležité otázky, než postoupíme dále.

Prosím Vás proto, abyste pokud možno urychlil reorganizaci našich sekcí v Itálii tak, aby byly na této konferenci zastoupeny. Protože Gambuzzi v tuto dobu přijede do Londýna, mohl by snad svou cestu využít a přijmout mandát jako jeden z Vašich delegátů. Musím Vám však zároveň připomenout 8. článek organizačního řádu, který praví:

„Jen delegáti národních odboček a sekcí, které zaplatily své příspěvky generální radě, se mohou zúčastnit prací kongresu.“[771] Příspěvek činí 1 soldo nebo 10 centesimů ročně za každého člena a bylo by dobré poslat je před konferencí, protože jinak by mohly vzniknout potíže s uznáním delegátů.

Byl byste tak laskav a poslal mi pro potřeby rady alespoň šest exemplářů italského překladu „Občanské války ve Francii“[756], jakmile vyjde?

Bylo by dobré, kdybyste v adrese svého dopisu místo mého jména napsal slečna Burnsová, takto: Miss Burns, 122, Regent's Park a *nic víc*, s žádnou další obálkou uvnitř či adresou. Je to moje neteř, děvče, které neumí italsky, takže nehrozí žádné nedorozumění.

Přikládám rovněž: 1. naše provolání k newyorskému ústřednímu výboru sekcí ve Spojených státech, v němž je pranýřováno chování amerického vyslance v Paříži, pana Washburna.*

2. a 3. oficiální zprávy o zasedáních rady z 11. a 18. července 1871. (V těchto veřejných zprávách není nic, co bychom si nepřáli zveřejnit; bylo vypuštěno všechno, co se týkalo otázek vnitřní správy.)

B. Engels

Poprvé otištěno v časopise „La Società“, čís. 4, 1951

Podle opisu napsaného neznámou rukou
Přeloženo z italštiny

* K. Marx, „Pan Washburne, americký vyslanec v Paříži“.

B. TŘINÁCT DOPISŮ PANÍ JENNY MARXOVÉ A MARXOVÝCH DCER JENNY A ELEANOR A JEDEN DOPIS WILHELMA LIEBKNECHTA

1

Jenny Marxová Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn 10. srpna 1870]

Milý pane Engelsi,

Mouřenín a Jenny odjeli včera ráno do Ramsgate[33], aby se poohlédli, zda bychom se tam nemohli usadit. Jenže se velice obávám, že tam budou chtít za nájemné hory doly. Byla jsem už několikrát u p. Smitha, realitního agenta, abych ho popohnala.[19] On tvrdí, že podnikl všechny potřebné kroky a že napsal majiteli do Manchesteru. Jenže tamten vznešený pán zřejmě nemá nikterak naspěch, a tak neodpovídá. Smith si ovšem myslí, že v tom pro Vás netkví žádné nebezpečí a že je dost a dost času, aby pro Vás dal všechno do pořádku. Slíbil, že mi znovu napíše; protože jsem však dodnes nedostala žádnou zprávu, půjdu tam zítra znovu a promluvím s ním rezolutně.

Lafargue právě poslal několikery francouzské noviny, a tak Vám jedny, „Le Soir", přikládám k tomuto dopisu. Snad něco z toho můžete použít pro své vojenské články[9]. Ani byste nevěřil, jakou pozornost tady vzbuzují! Vždyť Vy je také dovedete napsat tak podivuhodně jasně a názorně, že si nemohu pomoci a musím Vás nazvat mladým Moltkem.

Neumíte si ani představit, v jak hnusných nadávkách si libuje „Figaro" atd. Sežrali by ty vandaly i s chlupama, prý za tu nestydatost, že se soustředili a dovolili si vstoupit na sol sacré de la patrie*. Zasluhují si všichni opravdu, aby jim Prušáci dali pořádně na frak;

* na svatou půdu vlasti.

vždyť v každém Francouzovi, ba i v nepatrném houfečku těch lepších, vězí kdesi v koutku srdce kus šovinisty. Aspoň by se to z nich jednou vytlouklo. I tady u nás doma, kde se smýšlelo také trochu šovinisticky, je pobouření nad těmi pány s jejich „civilis-a-a-ation"* a s jejich idejemi, které chtěli, dobrodinci, přinést do Německa. A to přece není sol sacré**.

Podle razítka na novinách, které poslala Laura, s hrůzou zjišťuji, že jsou ještě v Levallois-Perret, tedy těsně u opevnění.[32] Už dávno jsme je varovali, aby odjeli z Paříže a odešli s malým Šnapíkem do Bordeaux. Ale nechtějí ani slyšet, doufejme, že to neodnesou na vlastní kůži. Končím, abych tyto řádky ještě stačila dát na poštu, a hned se vrhnu na „Pall Mall", chci se podívat, jestli v ní nejsou nějaké „Notes on the War" podepsané „Z". Předevčírem otiskli Váš článek*** jako úvodník, aby z toho vytloukli ještě víc politického kapitálu.

Mírová liga[38] dala včera Internacionále 20 liber št. na rozšiřování adresy v Německu a ve Francii. Nevím, jestli Mouřenínovi bude Vilémkův† překlad po chuti. Francouzský překlad od milých Belgičanů je úplně mizerný; je tak hrozný, že ho snad trumfne jedině překlad těch dobrých Švýcarů, který jsme právě dostali.

Pozdravujte srdečně svou milou paní††.

Vaše stará přítelkyně

Jenny Marxová

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* civilizací.
** svatá půda.
*** „Pruská vítězství".
† Wilhelma Liebknechta.
†† Lizzy Burnsovou.

2

Eleanor Marxová Engelsovi

do Manchesteru

36, Hardres Street,
[Ramsgate] 12. srpna 70

Milý Engelsi,

podle adresy vidíte, že jsme zase v Ramsgate[33]. Jistě už víte, že se v úterý* Mouřenín a Jenny jeli podívat po nějakém bytě. Mamka a já jsme odjely z Londýna včera, a po velmi příjemné cestě jsme sem šťastně a vesele dorazily. Říkám po *příjemné*, ale mamka si to asi nemyslí. Moře bylo hrozně rozbouřené a vlny se převalovaly přes loď, takže byl každý mokrý jako myš. — Kdekdo, až na jednu paní, mne a několik pánů, měl mořskou nemoc. Vyšplhaly jsme s tou paní až ke kapitánskému můstku a tam jsme se usadily. Byla to veliká švanda. Dnes ráno jsem vstala před šestou a až do devíti jsem se procházela. Teď půjdu na pláž a pořádně se vykoupu. — Tatínek dostal včera dopis od Kugelmanna. — Píše o té knize, která má mít vpředu vlepený Rossův portrét. Moc děkuje za to, co jste napsal, ale portrét prý nedostal.[177] — Jane** ho ale poslala krátce potom, co poslala Vaši předmluvu — tak si myslím, že to nedošlo. Nemohl byste jim poslat svůj exemplář, víte, ten, který byl připojen k „Irishmanu"? Byly bychom Vám opravdu vděčné, kdybyste byl tak hodný. — Teď už musím končit, protože spěchám ven; a tak mnoho srdečných pozdravů všem posílá Vaše milující

Tussy

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* 9. srpna.
** Marxova dcera Jenny.

3

Jenny Marxová Engelsovi

do Manchesteru

36, Hardres Street,
Ramsgate [kolem 18. srpna 1870]

Milý pane Engelsi,

posílám Vám v příloze Lafarguův dopis, který Vás jistě bude zajímat. Naši o sobě dali konečně poprvé po dlouhé době vědět, a tak teď aspoň víme, že tam obléhání nechtějí prodělávat.[32] Aspoň *nějaká* útěcha. Všechny ty zprávy z Paříže jsou tak strašné. Jenže kdyby byla ta grrrande nation* vyrazila do ulic včas, nebyli by jí teď vládli Eugénie a Palikao. Což to není hanebné, že nechávají klidně sedět v base Rocheforta, jediného politicky myslícího člověka mezi jeune France**? Zasluhují si na mou věru pruskou lískovku ještě víc, než jsme tušili.

Ta historie s Vaším domem[19] mi už leze na nervy, ale opravdu nevím, jak se tomu markýzovi chcete dostat na kobylku. Možná že dopis p. Smithovi pomůže víc než moje osobní intervence. Vždycky tvrdí, že zdržení zavinil jeho podřízený agent. Je v tom pěkný zmatek.

Včera večer tu lilo jako z konve, takže Mouřenín ani nemohl na večerní procházku. Dnes ráno ale už zase nádherně svítí slunce. Jsem přesvědčena, že by se tu Mouřenín na skvělém mořském vzduchu docela zotavil, jen kdyby ho tak netrápil ten jeho revmatismus, takhle nemůže pořádně ani chodit, ani spát. Dnes v noci mu ale už bylo daleko lépe a právě teď, po obědě, si zas na chvíli šel

* ten velký národ.
** mladou Francii.

„hodit šlofíka", jak říkáme, když si někdo jde zdřímnout. Děvčata jsou věčně u moře, v moři, kolem moře nebo na moři, mají červená záda a ještě červenější nosy, jinak se ale cítí skvěle a jsou šťastná. Obě jen strašně truchlí, že to jde s jejich milovanými národy tak z kopce. Jenny je tělem i duší „Francouzka" a Tussy „Irka". A jak bláznivě si počínal ten Pigott. „E. M." není Tussy. Tussy však dnes pošle tomu hlupákovi výňatek z „Liberté", kde si Francouzi oficiálně zakazují jakoukoli irskou pomoc a projevy entuziasmu, protože přece jen raději spolupracují se „statečnými Angličany". Takhle tedy s Iry jedná bonapartistická Francie. To je vděk za jejich pochodňové průvody a demonstrace.

Srdečně Vás všichni zdravíme a nezapomeňte zejména ode mne pozdravovat svou milou paní*.

Vaše
Jenny Marxová

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Lizzy Burnsovou.

4

Jenny Marxová Engelsovi

do Manchesteru

[Londýn kolem 13. září 1870]

Milý pane Engelsi,

vřelý dík za Váš milý, dlouhý a zajímavý dopis.[12]

Vracím se ještě k historii s tím domem[19] a je mi líto, že jste se zase musel namáhat s psaním. S tapetováním je to tak: Smith a ten druhý agent prohlašují, že milerádi pokoj vytapetují, budete-li si to přát, jsou ale oba toho názoru, že ty červené tapety, teď, když jsou vyčištěné, bez skvrn a v pořádku, by byly jistě lepší než nějaké jiné lacinější, že jsou třikrát dražší než tapety v předním pokoji a že jsou to pravé tapety do jídelny. Šla jsem tam radši ještě jednou s Lenkou, protože jsem se nechtěla spoléhat jen na svoje oči, a Lenka se *rozhodně* přidala k mínění „Smithových" a tvrdí ještě teď, že by těm červeným tapetám dala přednost před jakýmikoli jinými. Nemohla jsem se rozhodnout, a protože jsem pořádně nevěděla, co dělat, čekala jsem na Váš dopis. Možná že by bylo nejlepší, kdybyste si to prohlédl přímo na místě a pak se rozhodl. Budete-li chtít nové tapety, může to být za den hotové. Napište, prosím, jak to chcete udělat. Jinak se nám zdálo, že dům je odshora až dolů v nejlepším pořádku, a nemohly jsme na něm ani jedna nic najít. 2 rozbitá okna jsou už zasklená a je už taky vyměněný robinet* (nenapadá mě zrovna, jak se to řekne německy) nad kamenným žlabem v prádelně. Jinak se mi zdá být všechno v pořádku a myslím, že pokud ještě něco chybí, tak to ten člověk ihned obstará. Zdá se, že se bude snažit vyjít ve všem vstříc.

* kohoutek (vodovodní).

Musíte rozhodně zůstat pár nocí u nás a přes den si všechno odtud zařídit. Místo už se pro každého najde. Vždyť obýváme hotový palác a podle mého názoru je náš dům až příliš velký a drahý.

Serraillier poslal z Paříže velmi zajímavý dopis, který doslova potvrzuje všechno, co jsme o roztomilých frázistech dávno všichni věděli.*

Serraillier píše, že když člověk říká pravdu, málem by ho roztrhali, a i ti nejlepší z nejlepších ještě žijí ze vzpomínek na rok 1792. Rozplývá se nadšením nad Rochefortem, s nímž se dvakrát setkal, a dal se zapsat do obranné setniny drahého Gustava**. Asi bude lepší, když se Dupont zatím nedoví, že Serraillier pomáhá hájit le sol sacré***. Nakonec by mu z toho mohlo být „těžko u srdce" a chtěl by tam taky odjet. A co z toho? Dupont se svou vznětlivostí by tam pěkně dopadl. Od Lafarguových nemáme žádné zprávy. Jsem tak ráda, že je Lafargue v bezpečí.

Jenny se už vede lépe, je jí však strašně líto té „grrande nation"†, do něhož jsou obě děvčata†† celá blázen. Časem se to změní. Všichni jsme si to prodělali.

Vřelé pozdravy Vaší milé paní††† od

Vaší
Jenny Marxové

Poprvé otištěno
v Marx-Engels, Gesamtausgabe,
třetí oddíl, sv. 4, Berlín 1931

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Viz tento svazek, str. 184.
** Gustava Flourense.
*** svatou půdu.
† toho velkého národa.
†† Jenny a Eleanor Marxovy.
††† Lizzy Burnsové.

5

Jenny Marxová Peteru Imandtovi

do Dundee

[Londýn kolem 13. června 1871]
1, Maitland Park Road

Milý pane Imandte,

právě jsem dostala Vaše řádky a spěchám, abych Vám hned sdělila, že Mouřenín je „all right". To všechno jsou policejní lži[772], které teď zplodil s francouzskými pacholky Stieber. Dnes dostanete exempláře adresy Internacionály*. Snad něco z toho můžete uveřejnit v tisku. Děvčata** jsou už 6 týdnů u Laury.[93] Nejdřív byli v Bordeaux. Tam ale byla pro Lafargua příliš horká půda. Ztratili se odtamtud a jsou teď těsně u španělských hranic; doufám že v bezpečí!

Váš bratr napsal včera také pár řádek o tom, že je Mouřenín ve vězení, tak mu prosím Vás řekněte, co víte. Já mám dnes tolik práce, že nevím, kde mi hlava stojí.

Ani netušíte, milý pane Imandte, co jsme se tyto týdny natrápili a nazlobili. Trvalo to víc než 20 let, než se vychovali tak mužní, schopní, hrdinští lidé, a teď jsou skoro všichni ti tam. U některých je ještě naděje, nejlepší jsou zavražděni, Varlin, Jaclard, Rigault, Tridon atd. atd., ale především ti praví hrdinové, kteří bez vůdců bojovali plný týden ve Villette, Belleville a St. Antoine — dělníci a dělnice!! atd. atd. Sprostí křiklouni jako Félix

* K. Marx, „Občanská válka ve Francii".
** Jenny a Eleanor Marxovy.

Pyat, ti se z toho dostanou. Mnozí se ještě schovávají, ale obávám se, že je ti krvaví psi ještě vyčenichají.

Srdečně Vás zdraví

Vaše

Jenny Marxová

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočiněnija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

6

Marxova dcera Jenny Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

[Londýn] 3. října 71

Milý pane doktore,

vřelé díky za portréty[773], které jste nám laskavě poslal. Jsou to skvělé snímky. Plně s Vámi souhlasím, pokud jde o ilustrované noviny; ale naneštěstí jsme dohromady měli jen *dva* hlasy, a poněvadž hlasů proti nám bylo mnoho, ujišťuji Vás, že jsem musela vybojovat nemálo tvrdých bojů, než se mi nakonec podařilo dosáhnout aspoň kompromisu, — to znamená, že se oba snímky poslaly umělci, který má portrét uveřejnit, aby si z nich vybral nebo aby použil oba dva.

Ani nevíte, jak jsem ráda, že se podařilo přesvědčit Mouřenína, aby na pět dní nechal práce a jel k moři.[354] Dnes se musí vrátit, protože je zasedání Internacionály; mamka, která je s ním, píše, že mu ten několikadenní odpočinek velmi prospěl. A on si tolik potřeboval odpočinout! Já se jen divím, jak dokázal vydržet všechnu tu dřinu a trápení v těchhle posledních měsících.

Práce bylo a stále ještě je strašně. Tak například dnes. Hned ráno přišel dopis od jedné italské sekce Internacionály, která oznamovala, že Sdružení dělá v Itálii skvělé pokroky (myslím, že jste četl Garibaldiho dopis o Internacionále[774]), a žádala o radu a pomoc. Pak přišly dopisy z různých koutů Francie a nakonec zmatený dopis od jednoho Švéda, který se zřejmě zbláznil. Vyzývá „le grand maître"*, aby „zažehl pochodně na švédských vrších" atd.

* „velikého mistra".

Sotva odešel listonoš, už zvonil zvonek. Příchozí z Francie — Ruska — či Hongkongu! Každým dnem je tu víc a víc emigrantů. Ti chudáci jsou na tom tak bídně, že by nad nimi člověk zaplakal — neumějí tak jako Badinguet[36], Orleáni, Gambetta a spol. pamatovat na zadní kolečka — přišli sem a neměli ani co na sebe a ani groš v kapse. Zima tady bude příšerná.

Vaše obavy, že se sem dostane z Francie spousta špiclů, jsou jistě velmi opodstatněné. Naštěstí rada už učinila preventivní opatření. Abych Vám podala důkaz o tom, jak úspěšná jsou tato preventivní opatření, stačí, když řeknu, že Internacionála konala od 17. do 23. (září) konferenci[312] a žádné noviny se o tom nedověděly. 24. září bylo jednání ukončeno banketem. Mouřenín musel při této příležitosti předsedat (vůbec se mu nechtělo, jak si asi umíte představit) a měl tu čest, že měl po pravici hrdinného polského generála Wróblewského. Na druhé straně seděl bratr Dąmbrowského*. Bylo tam hodně členů Komuny. Ze Švýcarska přijeli jako delegáti Utin a Perret, z Belgie De Paepe a pět dalších, ze Španělska Lorenzo — velmi vážný a věci oddaný člověk, Liebknecht a Bebel nemohli přijet, protože neměli peníze. Konference projednala spoustu věcí. Mezi jiným figuroval na pořadu samozřejmě i věčný švýcarský svár. K prozkoumání diferencí byl zvolen zvláštní výbor.[405] Rezoluce, které přijal, doufejme skoncují s poťouchlými machinacemi kliky Bakunin-Guillaume-Robin. Zde jsou některé rezoluce o švýcarské záležitosti:

„Vzhledem k tomu,

že *Aliance socialistické demokracie* ohlásila své rozpuštění;

že konference na svém zasedání 18. září rozhodla, aby se všechny *existující* organizace Internacionály v souladu s literou a duchem všeobecných stanov napříště označovaly a ustavovaly prostě a výhradně jako odbočky, sekce, federace atd. Mezinárodního dělnického sdružení s uvedením jména příslušného místa;

že se existující odbočky a spolky proto nesmějí nadále označovat sektářskými názvy, jako mutualisté[393], pozitivisté, kolektivisté, komunisté atd.;

* Theophil Dombrowski.

že se nadále nepovoluje žádné přijaté odbočce nebo společnosti vytvářet separatistické skupiny s názvem ‚propagandistická sekce', aliance atd., jež si vytyčují zvláštní poslání odlišná od společných cílů, které sleduje masa bojujícího proletariátu, sjednocená v Mezinárodním dělnickém sdružení;

že generální rada Mezinárodního dělnického sdružení bude muset nadále v tomto smyslu chápat a uplatňovat rezoluci basilejského kongresu, která zní: ‚Generální rada má právo schválit nebo odmítnout přidružení jakékoli nové sekce nebo skupiny, jež se však může odvolat k příštímu kongresu' atd. atd. —"

Volá mě Tussy — a tak musím dopis skončit. Chtěla jsem také napsat milé Trudince*, ale vidím, že to dnes už nestačím. Požádejte ji tedy, prosím, ať mi promine, a řekněte jí, že zpráva (v německých novinách) o našem zatčení[93] je od a do zet *nepravdivá*. V Luchonu jsme vůbec neudaly svá jména, ale všechny dopisy nám chodily na jméno Williamsová** nebo Lafarguová. Žily jsme v úplném ústraní a nestýkaly jsme se s nikým jiným než s lékařem, toho jsme bohužel potřebovaly po celou dobu svého pobytu. Bylo to vůbec moc smutné, protože Lauřino nejmladší dítě bylo celou dobu nemocné a po strašném utrpení zemřelo koncem července — 26. Pár dní po smrti dítěte, právě když už byli Lafarguovi s to vyjít si na chviličku ven, zahájil proti nám pan de Kératry válku na život a na smrt. Laura, která odešla za svým manželem do Bosostu (ve Španělsku)[96], velice zkoušela. Její nejstarší dítě*** onemocnělo a bylo to s ním tak vážné, že myslela, že jí zemře — dostalo úplavici, která v této části Španělska hrozně řádí —, a Laura se nemohla nikam hnout, protože španělská i francouzská policie čekaly jen na to, aby ji zatkly. Děcku se teď vede o něco lépe. Paul mezitím unikl neznámými pěšinkami do nitra Španělska. Tussy a mne zadrželi při návratu z Bosostu, uvěznili nás, drželi několik dní v domácím vězení a pak nás dopravili do četnických kasáren. Dopis, který u mne našli, jsem napsala O'Donovanu Rossovi. Byla to odpověď na jeho *hanebné* odsouzení hnutí Komuny v „Irishmanu". V dopise

* Gertrudě Kugelmannové.
** Krycí jméno Jenny Marxové.
*** Charles Étienne Lafargue.

jsem vyjadřovala překvapení, že *právě on* mohl uvěřit nestydatým pomluvám, které si proti komunistům vymyslely ničemné policajtské listy „Le Figaro", „Paris-Journal" atd. Dožadovala jsem se jeho sympatií (on je teď v New Yorku veličina) a sympatií jeho krajanů k heroickým bojovníkům za lepší společnost — neboť, jak jsem psala, Irové mohou mít ze všech národů nejmenší zájem na tom, aby trval nadále nynější pořádek atd.

S upřímnými pozdravy Trudince a Fanynce* zůstávám, milý pane doktore,

Vaše oddaná

Jenny Marxová

Poprvé otištěno italsky v časopise „Movimento operaio", čís. 2, 1955

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Gertrudě a Franzisce Kugelmannovým.

7

Marxova dcera Jenny Ludwigu a Gertrudě Kugelmannovým

do Hannoveru

Londýn 21. [—22.] prosince 71

Drazí přátelé,

nejprve díky za Váš laskavý dopis, drahý doktore, a zároveň prosím za prominutí, že jsem na něj neodpověděla dřív. Kdybyste jen věděli, co jsem měla v poslední době práce, ani byste se nezlobili. Poslední tři týdny běhám stále z jednoho londýnského předměstí do druhého (což v tomhle obrovském městě není maličkost) a pak musím často až do jedné hodiny v noci psát dopisy. Všechny ty cesty a dopisy mají získat peníze na podporu emigrantů.[95] Dosud však bylo naše úsilí bohužel marné. Hanebné pomluvy nestydatých novinářských kramářů tak očernily komunardy v očích Angličanů, že se na ně lidé vesměs dívají s nesmírnou hrůzou. Zaměstnavatelé s nimi nechtějí mít nic společného. Ti, jimž se podařilo dostat zaměstnání pod krycími jmény, jsou propouštěni, jakmile se zjistí, kdo vlastně jsou. Chudáci pán a paní Serraillierovi například dostali zaměstnání jako učitelé francouzštiny. Před několika dny jim však bylo řečeno, že služby bývalého člena Komuny a jeho ženy nejsou nadále žádoucí. Ostatně mohu o těchto věcech mluvit z vlastní zkušenosti. Například Monroovi se mnou přerušili veškeré styky, když ke své hrůze zjistili, že jsem dcera náčelníka paličské bandy, který to ničemné hnutí Komuny hájí.

Protože emigranti nemohou najít práci, dovedete si představit, v jaké žijí bídě. Jejich utrpení je nepopsatelné — doslova umírají hlady na ulicích tohoto velkoměsta — města, které přivedlo

princip chacun pour soi* k maximální dokonalosti. Nelze se divit, že Angličanů, kteří případy smrti hladem považují za nedílnou součást své slavné ústavy a na svobodu hladovět pohlížejí jako na privilegium, jímž je možno se pyšnit, se nijak příliš nedotýká bída cizinců, k nimž necítí vůbec žádné sympatie. Internacionála víc než pět měsíců podporovala, tj. udržovala mezi životem a smrtí spousty emigrantů. Ale teď už není z čeho brát. V této svízelné situaci jsme dali vytisknout přiložený *důvěrný* oběžník. Stylizovala jsem ho sama, a jak uvidíte, vyhýbala jsem se pečlivě každému slovu či náznaku, které by se mohly dotknout šosáků.

Dovedete si, drazí přátelé, představit, jak všecky ty těžkosti a starosti trápí chudáka Mouřenína. Nejenže musí bojovat se všemi těmi vládami panujících tříd — navíc aby sváděl potyčky s kdejakou tlustou paní domácí, která mu přijde vyčítat, že ten či onen komunard nezaplatil činži. Sotva se pohrouží do *abstraktních myšlenek*, už do toho vpadne nějaká ta paní Smithová či Brownová. Kdyby to tak věděl „Figaro" — to by byl fejeton pro jeho čtenáře!

Při tom všemožném vyrušování dalo Mouřenínovi hrozně práce najít čas k tomu, aby upravil první kapitolu své knihy pro druhé vydání.[435] Doufá teď, že se mu nějak podaří poslat ji nakladateli** do konce příštího týdne. Některé části velmi zjednodušil. Ale jsem ráda, že přes to moře starostí se tatínkovi vede celkem dobře, líp než obvykle v tuto roční dobu. Před pár týdny měl vřed v podpaží, ale nebylo to tak zlé a brzy se to zahojilo. I kašle se téměř zbavil — kašle jen ráno — (jistě si pamatujete, že dřív prokašlal i celou noc).

Nástupci stoupenců nebožky Aliance nedávají generální radě ani na chvilku pokoj. Během několika měsíců se jim podařilo rozšířit své intriky do všech zemí. Dali se do práce s tak zuřivou energií, že to nějaký čas vypadalo s budoucností Internacionály zle. Španělsko, Itálie a Belgie stály *zdánlivě* na straně bakuninovských abstencionistů a nesouhlasily s rezolucí o nutnosti politického boje Internacionály.[404] Zde v Anglii intrikovala klika abstencionistů s Bradlaughem, Odgerem a jejich stoupenci, neštítili se ani použít

* každý ať se stará o sebe.
** Otto Meissnerovi.

Thiersových a Badinguetových[36] špiclů a agentů provokatérů. Jejich orgány „Qui Vive!" v Londýně a „Révolution Sociale" v Ženevě se navzájem předstihovaly v pomlouvání „těch autoritářů", těch „diktátorů" a „bismarckovců" z generální rady. Pan Bradlaugh se dokonce uchýlil k ubohému překrucování, aby mohl pomluvit „le grand chef de ce conseil"*.[458] Po týdny tajuplně naznačoval na důvěrných schůzkách a pak konečně otevřeně prohlásil na veřejném mítinku, že Karel Marx prý byl a je bonapartista. Jeho tvrzení se zakládá na jednom úryvku z „Občanské války", kde se říká, že císařství „*bylo jedinou možnou formou vlády*" — jenže tady Bradlaugh končí a vynechává následující slova „v době, kdy buržoazie už ztratila schopnost vládnout národu a kdy dělnická třída jí ještě nenabyla".

Avšak úspěch těchto intrikánů byl pouze *zdánlivý*, ve skutečnosti se všude setkali s nezdarem. Všechny jejich chytře zosnované komploty a manévry jim nebyly nic platné.

V Ženevě, v oné líhni intrikánů, se sjezd[432] zastupující třicet sekcí Internacionály postavil za generální radu a přijal rezoluci v tom smyslu, že separatistické sekce nelze nadále považovat za součást Internacionály, neboť svými činy jasně ukázaly, že jejich cílem je dezorganizovat Sdružení. Sjezd dále prohlásil, že tyto sekce, které jsou pod jiným jménem pouhou frakcí staré aliančnické kliky[165], tím že dál zasévají nesváry, jednají proti zájmům federace. Tato rezoluce byla přijata jednomyslně na shromáždění, kde bylo přítomno 500 členů. S bakuninovci, kteří vážili cestu až z Neuchâtelu, aby se zúčastnili sjezdu, by tam byli ošklivě zatočili, nebýt těch, které právě oni nazývali „bismarckovci" a „autoritáři" — Utina, Perreta atd.; ti bakuninovce zachránili a uprosili shromáždění, aby jim dovolilo promluvit. (Utin ovšem dobře věděl, že nejlepší způsob, jak bakuninovce dorazit, je nechat je mluvit.)

Zprávy z Belgie jsou podle De Paepa rovněž dobré. V neděli se má v Bruselu konat sjezd.[442]

Španělská federální rada také přijala všechny rezoluce delegátů konference[312] a odhalila věrolomnost separatistické kliky.

* „vrchního šéfa této rady".

V Americe je tato strana, reprezentovaná sekcí čís. 12[368], bezmocná. Zmůže se leda na to, že ruší schůze jiných sekcí.

Londýnská Francouzská sekce[375] přestala existovat. Vermersch (le Père Duchêne) jí dělal hrobníka.

Obávám se, že jsem Vám zabrala už příliš mnoho času, ale přesto musím ještě několika slovy odpovědět na Váš dopis, milý pane doktore.

Tatínek se domnívá, že v případě války mezi Ruskem a Pruskem bude Rakousko obětním beránkem a že to mezi vlky skončí tak, že si navzájem nabídnou kousek jehněčího.

Mrzelo mě, když jsem se dověděla, že jste nedostali ilustrované noviny[773], jednak proto, že jsou těžko k dostání, a pak mě mrzí, že jste se celou tu dobu mohli domnívat, že jsem Vám noviny zapomněla poslat. Věřte mi, milá „Trudinko"* a milý „Václave"**, že jste Vy byli úplně první, komu jsem je poslala. Dokonce jsem Vám je poslala ještě dřív, než je měla Laura. Portrét se objevil také v jedněch italských novinách, v „London Illustrated Times", a zanedlouho bude uveřejněn ve španělské „Ilustración". Vidíte, že dělá cestu kolem světa. — Díky za německé „Illustrierte". Moc se mi ten portrét nelíbí. Ve snaze zkrášlit rysy atd. obětoval umělec všechno, co je charakteristické. Jeden náš přítel říká, že kdyby ten portrét náhodou uviděl za výkladní skříní, pomyslel by si: „To je ale hezký člověk, je podobný panu Marxovi." Pošlu Vám ještě pařížskou „Illustration", jakmile se mi podaří dostat z Paříže další výtisk — tady v Londýně se nedostane.

Bergeretovu knihu jsem neposlala. Nestojí za čtení. Všechny knihy o Komuně, které dosud vyšly, jsou až na jedinou výjimku vyložený brak. Ta jediná výjimka, která potvrzuje pravidlo, je od Lissagaraye, dostanete ji s tímto dopisem.

Než se vrátím k mrzuté otázce zbloudilého dopisu, který cestoval až do Ruska, než se dostal k Vám, musím předem poznamenat, že jste na omylu, myslíte-li si, že jsem byla doopravdy rozmrzelá, když jsem dělala vtipy na německou „vzdělanost". Jak bych se já, *francouzská barbarka*, mohla odvážit kritizovat kultivovaný *německý*

* Gertrud Kugelmannová.
** Přezdívka Ludwiga Kugelmanna.

národ, cette grrrrande nation*! Protože se však zdá, že jste odhodláni zvednout domnělou hozenou rukavici (a domnělá je, ubezpečuji Vás, neboť mám obě své rukavice v kapse), musím Vás požádat, abyste proti mně nepoužívali nepoctivých zbraní. Podíváte-li se na přiloženou adresu, uvidíte, že jsem nenapsala Hannover s akcentem nad o. Na obálce jsem napsala „Hannover" — ale když píšu anglicky, píšu to jen s *jedním n*, jak je to správně podle anglického pravopisu. — Ale podejme si ruce (jak bych si přála, abychom to mohli udělat opravdu!) — vždyť proč bychom se měli hněvat, když je nový rok přede dveřmi. Do nového roku přeji Vám všem hodně zdraví a štěstí, a především doufám, že se během tohoto roku uvidíme. Poněvadž se naše rodina nemůže odvážit jet na kontinent a poněvadž tedy není naděje, že bychom Vás navštívili v Německu, musíte rozhodně přijet Vy sem — ale musím Vás upozornit, že neodhodláte-li se přijet do Londýna na jaře nebo v létě, tak už nás tu asi nenajdete, neboť anglická vláda potají připravuje vyhlášení zákona o vypovězení komunistů a členů Internacionály. Vyhlídka na to, že se usadíme v zemi Yankee Doodle Dandy, nás nenaplňuje zrovna nadšením. Ale co, každý den přináší i tak dost starostí, nač myslet na zítřek!

Ještě jednou Vám za všechny u nás doma přeji hodně štěstí, ze srdce líbám milou Fanynku**, z níž do té doby, než ji zase uvidím (doufám, že v létě), bude už asi dospělá mladá dáma,

a zůstávám, drazí přátelé,

Vaše ze srdce oddaná

Jenny Marxová

22. prosince...

Právě jsme dostali Vaše dopisy. Nevím, jak Vám poděkovat za všechnu Vaši laskavost. Příliš nás rozmazlujete... Krabice dosud nedošla, až ji budeme vybalovat, budeme se řídit přesně Vašimi pokyny. Za své milé pozvání přijmi, drahá Trudinko, můj vřelý dík. Obávám se však, že nebudu moci tuto zimu odjet z domova. Budou mě tu teď asi potřebovat, a mimoto jsem byla letos už

* ten veliký národ.
** Franzisku Kugelmannovou.

čtyři měsíce z domova[93], což se mi zdálo být úplná věčnost. Připadám si, jako bych se byla právě vrátila z dlouhého vyhnanství. Musíš mi slíbit, milá Trudinko, že nás příští rok přijedeš navštívit Ty!

Mimochodem, zapomněla jsem Vám napsat svůj názor na O'Donovana Rossu.* Nerada to říkám, ale myslím si, že na zprávách, které o něm docházejí, je mnoho pravdy. Na dopis, který jsem mu napsala, neodpověděl, ale také už znovu nenapadl komunisty, a to je všechno, co jsem chtěla.

Irové v Londýně vstupují do řad Internacionály. V různých částech East Endu se tvoří irské sekce. — Ale Vy si už určitě myslíte, že tato tasemnicovitá epištola nebude mít nikdy konce, a asi by opravdu konce neměla, kdyby moje pero definitivně neodmítlo psát.

A tak se srdečným pozdravem Vám všem zůstávám Vaše oddaná přítelkyně

Jenny Marxová

Krabice právě došla. Skutečně nevím, který z dárků víc obdivovat. Medailón si nechám pro první opravdu *velkou příležitost* a Shakespearův portrét dám hned zarámovat. Tak hezký jsem snad ještě nikdy neviděla. Mouřenín má velkou radost ze své poličky na knihy. Tussy a mamka nejsou doma!

Poprvé otištěno italsky v časopise „Movimento operaio", čís. 2, 1955

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Viz tento svazek, str. 756—757.

8

Eleanor Marxová Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

[Londýn] 1, Maitland Park Road
29. prosince 71

Milý zlatý Library,

asi Vás překvapí, že Vám píšu já, ale tatínek má moc práce, a tak uložil své sekretářce, aby odpověděla za něj. Než začnu psát o čemkoli jiném, musím Vám vyřídit, co Vám Mouřenín vzkazuje. Měl prý tolik práce, že nemohl dřív odpovědět na Vaše otázky — a pokud jde o Biedermanna, stačí, když porovnáte svůj překlad rezoluce čís. 9 „Politická činnost dělnické třídy"* ve „Volksstaatu" s tím, co říká on, a poznáte, že to jeho je pouze policejní vydání oněch rezolucí.[439] Kromě toho se žádná jiná konference nekonala.

Tak, tohle jsem už vyřídila, a teď se můžeme věnovat jen sami sobě.

Asi si myslíte, že jsem na Vás po všech těch letech zapomněla. Mohu Vás ujistit, že vůbec ne. Pamatuji se na Vás i na Alici** velice dobře — Alici si ovšem pamatuji takovou, jaká *byla*, teď se jistě úplně změnila. Já bych Vás poznala kdekoli, zato Vy byste *mě* určitě nepoznal. Ti, co mě viděli naposled před dvěma či třemi roky, mě teď ani nemohou poznat. Tak ráda bych zas viděla Alici i Vás. Pevně jsme věřili, že se s Vámi setkáme na konferenci, a hrozně mě mrzelo, když jste nepřijel.[338]

Asi jste slyšel, jaká dobrodružství jsme s Jenny zažily ve Fran-

* K. Marx a B. Engels, „Rezoluce konference delegátů Mezinárodního dělnického sdružení, konané v Londýně od 17. do 23. září 1871".

** Alici Liebknechtovou, dceru Liebknechta.

cii, jak nás zatkli a jak nás pan prefekt Kératry a pan vrchní státní návladní Delpech podrobili křížovému výslechu. Zatkli nás na francouzské hranici, když jsme se vracely z Bosostu, malé vesničky ve Španělsku (kam jsme doprovodily Lauru a jejího chlapečka*, jeli tam na pár dní za Lafarguem, který tam odešel, aby se vyhnul zatčení[96]), a 24 četníků nás doprovodilo přímo přes Pyreneje z Fosu až do Luchonu, kde jsme bydlely. Když jsme tam dojely, dovezli nás před dům p. de Kératryho, nechali nás tam tři čtvrtě hodiny čekat v otevřeném voze se dvěma četníky proti nám a s bůhvíkolika okolo a pak nás teprve dopravili domů. Byla neděle večer a ulice byly plné lidí. Před naším domem stáli policisté, kteří jej ráno prohledali od sklepa až po střechu a chovali se hanebně k naší chudince domácí a ke služebné, které byly samy doma. Kératry je už podrobil křížovému výslechu, a dověděly jsme se, že každou chvíli přijede, aby vyslechl i nás. Konečně přijel; nechtěl totiž odejít z parku, dokud nepřestane hrát hudba. Když se prefekt Kératry dostavil v doprovodu státního návladního Delpeche, jednoho smírčího soudce, jednoho vyšetřujícího soudce, vrchního státního návladního republiky** atd., byl už náš pokoj plný četníků, špiclů a všemožných agentů. Asi v 10 hodin mě poslali s toulouským komisařem a s jedním četníkem do vedlejší místnosti a začal výslech Jenny. Vyslýchali ji přes dvě hodiny, ale marně, nedověděli se od ní nic. Pak přišla řada na mne. Kératry mi vykládal nejnestydatější lži. Vynutil ze mne jednu či dvě odpovědi, protože poukazoval na Jenninu vypověď a tvrdil mi, že Jenny řekla to a to. Z obavy, aby se moje výpověď nedostala do rozporu s její, jsem řekla: „Ano, je to tak." Co říkáte takovému špinavému triku? Dověděli se ale přesto strašně málo. Když přišli druhý den znovu, odmítly jsme přísahat. Dva dny nato nám Kératry sdělil, že večer vydá rozkaz k našemu propuštění (střežila nás policie). Místo toho nás odvedli do „gendarmerie"***, kde jsme strávily noc. Příštího dne nás sice propustili, nemohly jsme však bez dozoru udělat fakticky ani krok a mimoto jsme nemohly dostat zpátky svůj anglický pas. Nakonec jsme to všechno dostaly

* Charlese Étienna Lafargua.
** barona Desagarre.
*** četnických kasáren.

a dorazily jsme konečně do Londýna. Laura prodělala skoro stejné dobrodružství v Bosostu, jenže to neměla tak zlé jako my, poněvadž byla ve Španělsku. Zdá se, že Kératry po tom prvním večeru dělal co mohl, aby nás propustili, ale Thiers nás chtěl mít ve vězení. Kératry a policie dělali takové hlouposti, že jsme se ohromně bavily — například hledali v matracích bomby a mysleli si, že vařič, na němž jsme ohřívaly mléko pro ubohé děťátko, které umřelo, je plný „petroleje"! A to všechno proto, že Lafargue je Mouřenínův zeť, neboť Lafargue vůbec nic neudělal. —

Je tu spousta členů Komuny, a ti ubozí emigranti děsně zkoušejí — nikdo z nich nemá peníze, a nedovedete si představit, jak těžko hledají práci. Přála bych si, aby si byli vzali pár těch milionů, z jejichž krádeže jsou obviňováni.

A teď už, milý zlatý příteli, sbohem. — Polibte za mne všechny doma, hlavně Alici, a přijměte všichni naše přání všeho nejlepšího k Novému roku. Musím se omluvit, že tak škrábu, ale mám mizerné pero a skoro žádný inkoust.

Ještě jednou „Šťastný nový rok!"

Zůstávám

Vaše oddaná

Tussy

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
2. vyd., sv. 33, Moskva 1964

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

9

Marxova dcera Jenny Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

[Londýn] 22. ledna 72

Milý doktore,

obávám se, že Váš plán týkající se uprchlíků se nedá provést. Pod sebemenší záminkou by byli vydáni do rukou versailleských hrdlořezů. Vždyť i tady v Anglii se vláda potají snažila prosadit zákon o jejich vypovězení. Nedojde-li k tomu, pak jen proto, že jakmile se na tento záměr vlády přišlo, dozvěděl se o tom hned anglický lid; je teď tedy varován a předem připraven na to, co může přijít, a jistě ho ani nenapadne, aby pokorně přihlížel, jak je jeho země takovým činem ponižována. Ani nevím, jestli jsem Vám řekla, že tatínek jako první dostal informace o plánech vlády prostřednictvím jednoho známého, který má konexe na ministerstvu vnitra, a že to hned oznámil generální radě, načež byla zpráva o tom publikována v „Eastern Post".[775] A přestože jsou tu takové markantní důkazy, že je nezbytně nutné, aby generální rada vyvíjela politickou a diplomatickou aktivitu, pokračuje ta mizerná banda intrikánů, kteří sami sebe nazývají členy Internacionály, s nevídanou vytrvalostí v podkopávání rady. Jistě jste si všiml, že na belgickém sjezdu[442] už sklidili první plody svých intrik. Prosadili rezoluci, jejímž cílem je, aby se generální rada změnila v bureau de renseignement*. De Paepe, který napsal radě nějaký čas před belgickým sjezdem — s obsahem jeho dopisu jsem Vás seznámila —, se ve svém hodnocení situace důkladně zmýlil!

* informační kancelář.

V Londýně dělá všechnu špinavou práci Bradlaugh se svým pohůnkem Le Lubezem. Neštítí se používat nejohavnějších prostředků, aby dosáhli svého cíle. Naposled si pan Bradlaugh vypomohl tím, že rozšířil zprávu, že Karel Marx je policejní agent. Ale místo abych se pouštěla do podrobností, tak Vám raději pošlu čísla „Eastern Post", kde se o tom píše.[458]

Tatínek už poslal Meissnerovi přes polovinu své knihy.[435] V první kapitole provedl velké změny, a co je důležitější, je sám s těmito změnami spokojen (což se nestává často). Za posledních několik týdnů udělal obrovský kus práce a je skutečně div, že se to nijak neprojevilo na jeho zdraví (je stále dobré).

Mezi námi, milý příteli, podle mého mínění se Meissner zachoval vůči tatínkovi velmi špatně — neměl na něho navalit všechnu tu práci na poslední chvíli, měl ho informovat, že chystá druhé vydání, alespoň čtyři měsíce předem, a měl mu na to dát čas.

Naneštěstí musí tatínek teď zároveň připravovat první kapitolu pro francouzského překladatele[126], který se má hned pustit do práce, neboť Lafargue objevil prvotřídního francouzského nakladatele*, který by velmi rád „Kapitál" vydal. Překladatelem není Keller, který nemohl ve svém překladu pokračovat kvůli jiné práci.

Charles Longuet, jeden z bývalých členů Komuny, našel pro knihu jiného překladatele — myslím, že se jmenuje Leroy** — který velice zdařile přeložil několik prací Feuerbachových. Podařilo se mu prý z valné části převést německé myšlenkové pochody do ustálené oficiální francouzštiny — což není nijak snadný úkol. Kniha má vycházet v *sešitech* — myslím, že ve třiceti.

Nesmím Vám zapomenout povědět, že Lafargua znovu obtěžovala policie, takže musel odejít ze St. Sebastianu a teď je v Madridu. Laura tak zůstala se svým dítětem*** sama v cizí zemi. Nedovedeme si představit, pod jakou záminkou byl Lafargue znovu vypovězen, protože Internacionálu, jejíž sekce zakládal, právě teď ve Španělsku nikdo nepronásleduje.

Protože chci tento dopis dát ještě dnes na poštu, musím se

* Maurice Lachâtra.
** Joseph Roy.
*** Charlesem Étiennem Lafarguem.

s Vámi teď rozloučit. Zdravím co nejsrdečněji Fanynku i Trudinku* a doufám, že od Trudinky dostanu brzy dlouho slibovaný dopis.

Zůstávám, milý pane doktore,

Vaše hluboce oddaná
Jenny Marxová

Nejen v Německu se stále ztrácejí knihy, noviny a dopisy. Nevím, zda na tom mají vinu takzvané poštovní schránky na ulicích. Příště, až Vám budu něco posílat, podám to na poště.

Moreau je bezpochyby policejní agent, který se snaží získat podobizny komunistů.

Poprvé otištěno italsky v časopise „Movimento operaio", čís. 2, 1955

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Franzisku a Gertrudu Kugelmannových.

10

Eleanor Marxová Nikolaji Franceviči Danielsonovi

do Petrohradu

Londýn 23. ledna 72

Vážený pane,

tatínek má momentálně tolik práce, že neví, kde mu hlava stojí, a tak Vás prosí za prominutí, že nepíše sám, ale že to dělám za něho já. — Poněvadž má opravdu *velmi* málo času, jsem přesvědčena, že mu protentokrát nebudete mít za zlé, když nepíše sám. — Mám Vám vyřídit, že přes všechnu práci, kterou je zavalen, byste byl dostal dopis už dávno, kdyby to nebyl odkládal ze dne na den; doufal totiž, že bude moci korespondovat *přímo* s Vámi. — V Německu má teď vyjít druhé vydání tatínkovy knihy[435], a to mu dalo spoustu práce, poněvadž tam dělal hodně změn. Brzy má vyjít i francouzské vydání[126], a jistě chápete, co práce dá to všechno připravit. — Tatínek je vzhůru a píše dlouho do noci a celý den nevychází ze svého pokoje — obávám se, aby mu to neuškodilo na zdraví. — Doufejme, že bude s těmito obtížnými edičními úkoly brzy hotov. Pokud jde o Rodbertuse, uložil mi tatínek, abych Vám vyřídila, že esej v „Revue Positive" viděl, ale nikdy tu knihu nedostal. Nemohl by tedy napsat nic, co by tuto knihu vyvracelo — a esej neposkytuje dost látky, aby Rodbertuse napadl. — Tatínek je toho názoru, že byste neměl ruské vydání[125] nijak zdržovat, ale pokračovat tak rychle, jak to jen bude možné. — Doufám pevně, že jakmile vyjde francouzské vydání „Kapitálu", bude brzy následovat i anglické[776]; Angličané se ve všem opičí po Francouzích a teprve, když něco přijde z *Paříže*, má to tady úspěch. — Například tatínkův životopis a portrét, které vyšly v „Illustration"[773], pře-

tiskují donekonečna další časopisy — nejen tady, ale i ve Španělsku, v Itálii, v Německu, v Americe atd. — a bezpochyby jste je viděl i Vy v Rusku.

Začínáme se všichni velice strachovat o našeho „společného přítele".[123] — Zájem, který o něj všichni máme, zvyšuje naše obavy. Škoda že vůbec kdy opouštěl Anglii! Už několik měsíců jsme o něm neslyšeli a poslední zprávy nebyly nijak povzbudivé.

S nadějí, že tatínkovi prominete, a s prosbou, abyste přijal jeho uctivé pozdravy, zůstávám, vážený pane,

Vaše hluboce oddaná

Eleanor Marxová

Poprvé otištěno rusky
v Marx-Engels, Sočinenija,
1. vyd., sv. XXVI, 1935

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

11

Wilhelm Liebknecht Luigi Stefanonimu

do Florencie

(Opis[479])

Milý pane!

Právě se dovídám, že Váš list nejen opětovně přinášel útoky na Mezinárodní dělnické sdružení, ale také (v letošních čís. 1 a 4) přeložil a *převzal* z berlínského „Neuer Social-Demokratu" *špinavé policejní hanebnosti* o londýnské generální radě, zejména o Marxovi. Protože můj předchozí dopis, který jsem Vám napsal, byl uveřejněn v čís. 3 „Libero Pensiero", což by mohlo vzbudit dojem, že toto počínání schvaluji, a možná že to bylo na takový dojem přímo vypočítáno, vyzývám Vás oficiálně, abyste objasnil svým čtenářům, že odmítám mít cokoli společného s lidmi, kteří přisluhují evropské policii při jejich štvanicích na Mezinárodní dělnické sdružení a kteří — ať už si to uvědomují, nebo ne — tancují tak, jak pískají pánové Bismarck a Bonaparte.

Dovoluji si Vám dále sdělit, že se delegáti *zemského sjezdu v Saské Kamenici*[453] — o němž je v mém dopise, který jste uveřejnil, také zmínka — jednomyslně vyslovili pro londýnskou generální radu, a končím s poznámkou, že opis tohoto dopisu posílám svému učiteli a příteli Karlu Marxovi, aby s ním naložil, jak uzná za vhodné.

Lipsko 20. února 1872

W. Liebknecht

(Toto je koncept. Dopis Stefanonimu odejde ještě dnes; kdybych při posledním pročtení něco stylisticky změnil, sdělil bych

Ti to zítra dopisem. — Ženě je velmi špatně, jinak bych to byl vyřídil už předevčírem.)

Poprvé otištěno v listě
„Gazzettino Rosa", čís. 110 z 20. dubna 1872

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

12

Marxova dcera Jenny Ludwigu Kugelmannovi

do Hannoveru

[Londýn] 3. května 72

Milý příteli,

vím dobře, jak velmi Vás zajímá všechno, co se týká táty, a proto Vám rychle píšu, že právě dostal první obtahy sešitového vydání, které má vyjít ve Francii[126]. Naneštěstí se ztratilo hodně času tím, že nakladatel, pan Lachâtre, naléhal, aby v prvním sešitě byla otištěna podobizna autora „Kapitálu". Asi bychom měli Lachâtrovi prominout, že přikládá takovou důležitost uveřejnění podobizny, uvážíme-li, že ruská vláda povolila, aby vyšel „Kapitál", ale zakázala, aby autorova podobizna byla uveřejněna! Ale ať už je tomu jakkoli, faktem zůstává, že kvůli této podobizně, která se musela napřed pořídit a pak vyrýt, se vydání velmi zdrželo.

Překlad první části knihy není tak dobrý, jak jsme doufali, že bude, a měli jsme k tomu všechny důvody, vždyť pan Roy má jako překladatel výbornou pověst, přeložil přece s velikým úspěchem Feuerbacha. Tatínek musí dělat nesčetné opravy, musí přepisovat nejen celé věty, ale i celé strany. Tato práce, která mu přibyla ke korektuře obtahů z Německa[435] a ke spoustě práce pro Internacionálu, je už moc i na tatínka, ačkoli znáte jeho mimořádnou výkonnost. Proto mu, doufám, prominete, že Vám nepíše častěji. Prostě to nemůže vůbec stačit. Mám veliký strach, že zas brzy onemocní — vždyť takový nával práce nemůže vydržet, až přijdou horka. Teď to momentálně není s jeho zdravím špatné.

Předpokládám, že jste se z německých novin dověděli, jak zuřivě napadli Internacionálu v Dolní sněmovně. Přikládám odpo-

věď generální rady*, kterou žádný londýnský list (s výjimkou „Eastern Post") ani z pouhé slušnosti neuveřejnil.

Přestože britská vláda byla nucena prohlásit, že nemůže vyhovět přání pana Thierse, aby otevřeně zasáhla proti Internacionále, dělá potají všechnu špinavou práci, kterou od ní Thiers požaduje. Pan Gladstone dodává panu Thiersovi korespondenci generální rady s kontinentem. Minulý týden například napsal Utin ze Ženevy a informoval nás, že dopis, který mu tatínek napsal o záležitostech Internacionály,[12] byl zřejmě otevřen a že na londýnské poště kupodivu změnili na obálce slova *via Ostende* na *via Calais*, což ovšem umožnilo Versailleským, aby se seznámili s obsahem dopisu. A tento dopis byl doporučený!

Dostali jsme velmi smutné zprávy ze Španělska. Náš ubohý Šnapík je opravdu velmi nemocný. Vůbec se nezotavil ze strašného náporu cholery, kterou dostal v srpnu, a čím dál víc chřadne.

Pozdravujte prosím ode mne srdečně Trudinku a vyřiďte jí, že jí brzy napíšu.

S uctivým pozdravem od všech doma Vám, Trudince a Fanynce** zůstávám, milý příteli,

Vaše věrná

Jenny Marxová

Poprvé otištěno italsky v časopise „Movimento operaio", čís. 2, 1955

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* K. Marx, „Prohlášení generální rady Mezinárodního dělnického sdružení ke Cochranovu vystoupení v Dolní sněmovně".

** Gertrudě a Franzisce Kugelmannovým.

13

Jenny Marxová Wilhelmu Liebknechtovi

do Lipska

[Londýn] v neděli 26. května 1872

Milý Library,

Engels se nabídl, že Vám podá sám zprávu o té aféře s Eccariem* a že Vás seznámí se všemi těmi sprostotami a hanebnostmi, na něž nemohu pomyslet bez rozhořčení a o nichž bych asi nedovedla vyprávět dost chladně a klidně. Já sama využívám s radostí této příležitosti, abych Vám poděkovala za důvěru, kterou tak šlechetně zachováváte ke své staré, jistě mnohokrát osvědčené přítelkyni, a abych Vám pověděla, s jakou vřelou účastí a starostí jsem myslela na Vás a Vaši milou paní** v těchto těžkých, trudných dobách. Častokrát jsem Vám chtěla také napsat, jak hluboce obdivuji Vaši statečnost, takt a obratnost, které jste prokázal v těchto těžkých dobách. Abych pravdu řekla, patřily mé starostlivé myšlenky víc Vaší ženě než Vám. Podíl nás žen ve všech těchto bojích je těžší, protože je nicotnější. Muž, ten se posiluje v boji s vnějším světem, sílí tváří v tvář nepřátelům, byť jich byla celá legie, ale my sedíme doma a spravujeme punčochy. To člověka starostí nezbaví a denodenní malé bědy pomalu, ale jistě odplavují životní odvahu. Mluvím z víc než 30leté zkušenosti a mohu říci, že jsem hned tak na mysli neklesala. Teď už jsem moc stará, než abych si ještě dělala nějaké velké naděje, a poslední neblahé události mnou úplně otřásly. Bojím se, že my sami, my staří, už mnoho dobrého nezažijeme, a doufám jen, že naše děti půjdou životem lehčeji. Nemáte tušení, co jsme tu

* Viz tento svazek, str. 528.
** Natalii Liebknechtovou.

v Londýně od pádu Komuny prožili. Co tu bylo nevýslovné bídy, nekonečného žalu! A k tomu skoro nesnesitelná spousta práce pro Internacionálu. Dokud na Mouřenínovi ležela všechna práce, dokud diplomatizováním a lavírováním držel s velkým úsilím vzpurné elementy pohromadě před světem a před hejnem nepřátel, dokud chránil Sdružení před zesměšněním a naháněl hrůzu a strach třesoucímu se davu, dokud nikde nevystupoval, neúčastnil se kongresů, dokud měl všechnu námahu a žádné pocty, dotud ta sebranka mlčela. Teď, kdy ho nepřátelé vytáhli na světlo a způsobili, že se jeho jméno dostalo do popředí, teď se ta smečka spolčila a policisté i demokraté vřeští týž refrén o „despotismu, autoritářství a ctižádosti"! Oč lepší a spokojenější život by měl, kdyby byl klidně pracoval dál a kdyby byl bojovníkům dál rozvíjel teorii jejich boje. Ale nemít ve dne v noci chviličku klidu! A jak se to odráží v našem soukromém životě, v jaké tísni žijeme! A to zrovna v době, kdy by naše děvčata potřebovala pomoc. Vy jste tedy už slyšel o Jeniččině zasnoubení. Longuet je velmi nadaný a velmi dobrý, statečný, řádný člověk, a shoda mladého páru v názorech a životním přesvědčení je určitě zárukou jejich budoucího štěstí. Na druhé straně však nemohu přece jen tomuto svazku hledět vstříc bez úzkosti a starostí, byla bych si doopravdy přála, aby Jeniččina volba byla (pro změnu) padla na Angličana nebo Němce místo na Francouze, který pochopitelně při všech příjemných vlastnostech svého národa také není prost jeho slabostí a nedostatků. Je momentálně v Oxfordu, kde dává kondice, a doufá, že tímto způsobem naváže lepší konexe. Jak těžko se žije ze soukromých hodin, víte Vy sám nejlépe, a já se nemohu zbavit obav, že Jenny jako žena politicky exponovaného člověka bude vystavena všem těm starostem a trápením, které jsou s tím nerozlučně spjaty. To všechno jen mezi námi. Vím, že to zůstane u Vás jako v hrobě. Mému srdci dělá strašně dobře, když může starému věrnému příteli vylít svůj tichý žal. Cítím se po těchto slovech lehčeji a prosím Vás, abyste se na mne nezlobil, že místo abych Vám a Vaší milé ženě psala dopisy, které by Vás rozveselily, zahrnuji Vás svými starostmi. Od Laury jsme dostali zprávu včera. Její chlapeček*, je mu teď $3^1/_2$ roku a je jediný, který

* Charles Étienne Lafargue.

jí zbyl ze tří dětí, stůně už 9 měsíců; má úplavici a tak zchřadl, že se chudáci rodiče už vzdali naděje. Laura strávila v úplně cizí zemi, kde neznala ani řeč, 9 měsíců u lože nemocného! Víc Vám nemusím povídat. Teď už je dítěti trochu lépe, a sebere-li se ještě víc, aby mohlo cestovat, chystají se Lafarguovi v srpnu sem. Tussy je *čilá a veselá* a je z ní politik tělem i duší! Lenka* je pořád stejná. Právě sem z kuchyně na mne doráží vůně nedělní roštěné, a poněvadž mě od mého psacího stolu vytlačují s ubrusem, dávám Vám srdečně na shledanou.

Polibte od staré přítelkyně tisíckrát své milé děti, zejména dralhouška Alici**.

Objímám Vás a Vaši milou ženu a zůstávám Vaše stará přítelkyně

Jenny Marxová

Poprvé otištěno v knize „Wilhelm Liebknecht. Briefwechsel mit Karl Marx und Friedrich Engels", Haag 1962

Podle rukopisu
Přeloženo z němčiny

* Helene Demuthová.
** Alici Liebknechtovou, dceru Liebknechta.

14

Marxova dcera Jenny Ludwigu a Gertrudě Kugelmannovým

do Hannoveru

[Londýn] 27. června 72

Milí přátelé,

kdybyste věděli, kolikrát jsem si sedla, abych Vám napsala, a kolikrát mě někdo vyrušil, než jsem napsala pár řádek, určitě byste mi prominuli, že jsem na Váš poslední dopis neodpověděla dřív.

Vy, milý pane doktore, jistě rád uslyšíte, že Mouřenín se s Vámi naprosto shoduje v názoru na svou činnost v Internacionále. Je přesvědčen, že dokud zůstane v generální radě, nedokáže napsat druhý díl „Kapitálu", protože se k tomu celý loňský rok vůbec nedostal. Rozhodl se tedy, že se vzdá své funkce tajemníka ihned po příštím kongresu. Do té doby ho ovšem čeká strašlivá spousta práce v radě i mimo ni; musí připravit Internacionálu na velkou bitvu, jež se má vybojovat na kongresu, který se bude konat v Holandsku.[111]

Jakous takous představu o této práci si uděláte, když Vám řeknu, že kromě psaní manifestů, čtení hor dopisů a odpovídání na ně je Mouřenín nucen účastnit se nejen obvyklých týdenních zasedání v Rathbone Place, ale ještě dalších u nás doma nebo u Engelse, z nichž poslední trvalo od čtyř hodin odpoledne do jedné hodiny v noci. Tolik k Internacionále. Zbytek času (a není ho mnoho) věnuje Mouřenín korektuře obtahů od Meissnera[435] a revizi francouzského překladu[126], který je bohužel tak nedokonalý, že musel přepsat většinu první kapitoly. První sešit, který obsahuje pouze autorovu podobiznu podle přiložené Myallovy fotografie, fak-

simile dopisu nakladateli Lachâtrovi* a jeho odpověď, vyjde co nejdřív, snad během týdne. — Ruského překladu, který je skvělý, se už prodalo tisíc výtisků.[399]

Francouzský překlad „Občanské války“** působí velmi dobře mezi emigranty, poněvadž stejnou měrou uspokojuje všechny strany — blanquisty, proudhonovce i komunisty. Je jen škoda, že nevyšel dřív, neboť by byl bezpochyby značně napomohl zmírnit rozhořčení vůči generální radě.

A nyní, milá Trudinko***, mám novinku také pro Tebe. Svatba, tolikrát ohlašovaná pařížským policejním tiskem, se s největší pravděpodobností bude konat někdy v půli července — 18. nebo 19. Minulý týden mě „Gaulois“ provdal podvacáté. Vybral mi za manžela pověstného Landecka. Snad mě ti idiotští pisálci nechají na pokoji, až budu opravdu vdaná.

Fotografii pana Longueta Vám, milí přátelé, poslat nemohu, protože mám jen jeden strašlivý obrázek, jaký se vystavuje ve výkladních skříních, je to karikatura pro potěchu buržoazie, aby měla zadostiučinění, že komunardi jsou fyzicky i morálně opravdu takoví netvoři, za jaké je považuje. Jakmile budu mít lepší podobiznu, pošlu Vám ji. Co říkáte přiložené tatínkově fotografii? Nám všem se líbí a myslíme si, že je lepší než ta hannoverská.

S přátelskými pozdravy od naší rodiny Vám i Fanynce† zůstávám jako vždycky

Vaše oddaná přítelkyně

Jenny Marxová

Poprvé otištěno italsky v časopise „Movimento operaio“, čís. 2, 1955

Podle rukopisu
Přeloženo z angličtiny

* Viz tento svazek, str. 485.
** K. Marx, „Občanská válka ve Francii“.
*** Gertrud Kugelmannová.
† Franzisce Kugelmannové.

POZNÁMKY

[1] Poprvé vyšel tento dopis zkráceně v knize „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx", sv. IV, Stuttgart 1913. — *21, 24, 31, 37, 56, 60, 65, 68, 70, 73, 78, 80, 90, 139, 143, 146, 173.*

[2] Ludwig Kugelmann vyjádřil ve svém dopise z 18. července 1870, v předvečer francouzského vyhlášení války Prusku, domněnku, že podobně jako roku 1866 byla mezi Bismarckem a Bonapartem dohodnuta i tato válka, „za niž by se na jedné straně zaplatilo Belgii, na druhé straně vstupem jižních států do Severoněmeckého spolku, vytvořením jednotného Německa s vyloučením Rakouska a s Vilémem I. jako německým císařem. — Je-li tato diagnóza správná, pak by se jižní Německo, zejména Württembersko a Bavorsko, stalo dějištěm války proto, aby se dalo snáze přesvědčit o nutnosti zavést pruské státní instituce. — Zdejší nově se tvořící opozice by byla rozmetána a pro nejbližší zákonodárné období by se podařilo ustavit takové sněmovny, jaké si lze jen přát. — Zároveň by se revoluční snahy na obou stranách Rýna odvedly patřičným směrem."

Dále kritizoval Kugelmann provolání lidového shromáždění v Brunšviku, které svolal na 16. července 1870 výbor Sociálně demokratické dělnické strany. Naději vyslovenou v provolání, že snad francouzský proletariát uchrání Evropu před válkou, tím že odstraní císařství, považoval Kugelmann za nereálnou, stejně jako slib, že němečtí proletáři by to v případě provokace vzešlé ze strany Německa udělali právě tak.

Vcelku se brunšvické lidové shromáždění svým provoláním „Proletáři všech zemí, spojte se" jasně přihlásilo k proletářskému internacionalismu. Shromáždění prohlásilo, že „je proti válkám, především však proti válkám dynastickým", a vyjádřilo solidaritu s manifestem „Dělníkům všech národů", vydaným pařížskými členy Mezinárodního dělnického sdružení. Zároveň se v provolání prohlašovalo, že německý národ je napaden a shromáždění tudíž musí uznat obrannou válku jako nutné zlo. Tato místa citoval Marx v „První adrese generální rady o prusko-francouzské válce" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 36). Provolání se však dost jasně a jednoznačně nedistancovalo od dynastických zájmů Pruska v nadcházející válce (viz také poznámku 45). — *21, 24.*

[3] V červenci a srpnu 1870 se v Blois konal velký politický proces. Celkem 72 osob bylo obviněno, že připravovaly atentát na Napoleona III. a státní převrat. Mezi obviněnými byli i známí blanquisté, jako Charles Victor Jaclard, Edme Marie Gustave Tridon, Gustave Flourens, Théophile Charles Ferré aj., rovněž i Félix Pyat. Nejvyšší soud odsoudil většinu obžalovaných k 5 až 20 letům káznice, žaláře a vyhnanství. 32 obviněných, z nichž se někteří odhalili jako policejní provokatéři, bylo osvobozeno.

Feniané, členové tajné irské organizace, kteří bojovali za vytvoření nezávislé irské republiky, a tím objektivně hájili zájmy irských rolníků. Marx a Engels častokrát poukazovali na slabiny fenianského hnutí a kritizovali je za jeho spikleneckou taktiku i za jeho sektářské a buržoazně nacionalistické chyby. Oceňovali však revoluční charakter tohoto hnutí a snažili se přivést je na cestu masového boje a společných akcí s anglickou dělnickou třídou. V září 1865 byli mnozí fenianští předáci (Thomas Clarke Luby, O'Leary, Jeremiah O'Donovan Rossa aj.) uvězněni a hrubě týráni. Přesto se anglické vládě nepodařilo ani tímto způsobem odvrátit je od jejich boje proti brutální anglické koloniální politice. — *21.*

[4] Jde o recenzi prvního dílu Marxova „Kapitálu" otištěnou v „Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik", sv. XII, 1869, jejímž autorem byl Hermann Karl Friedrich Rösler. — *22, 26.*

[5] Marx má na mysli tzv. Fechnerův zákon, jeden z psychofyzických zákonů, který stanoví souvislost mezi počitky a podněty. Podle tohoto zákona je intenzita počitků úměrná logaritmu intenzity podnětů. Gustav Theodor Fechner byl jedním z předchůdců experimentální psychologie. Jako filosof potíral materialismus z panteistického hlediska. — *22.*

[6] Leo Frankel uveřejnil ve „Volkswille", čís. 10 z 2. dubna 1870, článek „Ein belauschtes Zwiegespräch" [„Odposlouchaný rozhovor"]. Vyslovil v něm „formuli", která prý objasňuje podstatu hodnoty (viz také Marx-Engels, Spisy, sv. 32, čes. vyd. 1970, str. 535 a 539). — *22.*

[7] Na kongresu Románské federace Mezinárodního dělnického sdružení v La Chaux-de-Fonds od 4. do 6. dubna 1870, na němž se diskutovalo o stanovisku dělnické třídy k politickému boji, došlo k rozkolu mezi bakuninovci a stoupenci generální rady. Bakuninovci (viz poznámku 165) si zajistili nominální většinu tím, že na kongres vyslali delegáty bezvýznamných, ne-li přímo fiktivních sekcí. Usnesli se na tom, že je třeba důsledně odmítat politický boj, uzurpovali název románského kongresu, zvolili nový federální výbor a přeložili své sídlo do La Chaux-de-Fonds. Tak se v románském Švýcarsku vytvořily dva federální výbory: v Ženevě a v La Chaux-de-Fonds. Když se generální rada dověděla o událostech na kongresu, pověřila 12.

dubna 1870 Hermanna Junga, aby opatřil další údaje. Tento materiál se projednával na několika zasedáních generální rady v dubnu a v květnu. Dne 29. června 1870 přijala generální rada na naléhavou žádost členů ženevského výboru „Rezoluci generální rady o federálním výboru románského Švýcarska" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 474), navrženou Marxem. Podle rezoluce se jako federální výbor románského Švýcarska uznával pouze ženevský výbor. Dopisující tajemník pro Švýcarsko Hermann Jung zaslal rezoluci oběma federálním výborům; otiskla ji bakuninovská „Solidarité" 23. července 1870 a „Le Mirabeau" 24. července 1870. Po četných pokusech bakuninovců svolat důvěrnou konferenci I. internacionály, resp. přimět generální radu, aby s konečnou platností rozhodla o švýcarském sporu, usnesla se generální rada na zasedání 25. července 1871 předložit tuto záležitost londýnské konferenci, svolané na září 1871.

V „Rezoluci londýnské konference o neshodách v románském Švýcarsku" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 471—474) bylo potvrzeno rozhodnutí generální rady z 29. června 1870. Konference radila jurským sekcím, aby se buď znovu připojily k Románské federaci, nebo přijaly název Jurská federace (Fédération Jurassienne). Na kongresu v Sonvilier 12. listopadu 1871 (viz poznámku 414) se tyto sekce zorganizovaly v Jurskou federaci, která se stala bakuninovským centrem v Internacionále. — *23*, *163*, *299*, *352*, *413*, *448*.

[8] Zřejmě jde o „Politický přehled" ve „Volksstaatu" z 16. července 1870, v němž se zračily nevyjasněné názory Wilhelma Liebknechta na nadcházející propuknutí války, na charakter války a na poměr sil mezi Francií a Pruskem. — *23*.

[9] Engels napsal od konce července 1870 do února 1871 sérii článků, které uveřejňovala „Pall Mall Gazette" pod názvem „Poznámky o válce" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 39—297). V těchto článcích, které patří k nejvýznamnějším Engelsovým vojenským pracím, analyzoval Engels události prusko-francouzské války z let 1870—1871.

První tři články byly označeny „Z", další vyšly bez podpisu. — *26*, *31*, *37*, *47*, *67*, *68*, *71*, *174*, *192*, *283*, *745*.

[10] Engels napsal roku 1866 pro „Manchester Guardian" sérii článků o prusko-rakouské válce nazvanou „Poznámky o válce v Německu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 199—220). — *26*.

[11] „Manchester Guardian" referoval 22. července 1870 pod nadpisem „Německý mítink v Manchesteru" o shromáždění, na němž byla zahájena sbírka ve prospěch raněných v prusko-francouzské válce a jejich rodinných příslušníků. — *26*.

[12] Zmíněný dopis nebyl nalezen. — *26, 27, 30, 63, 95, 97—99, 107, 131, 135, 139, 143, 213, 214, 237, 279, 282, 304, 306, 307, 412, 436, 452, 454, 461, 462, 475, 495, 511, 513, 532, 544, 555, 635, 645, 650, 660, 671, 672, 678, 693, 694, 696, 707, 709, 739, 750, 775.*

[13] „*Partant pour la Syrie*" [„Když jsme táhli do Sýrie"] — francouzská píseň, která vznikla počátkem 19. století. Za restaurace Bourbonů byla poznávacím znamením bonapartistického smýšlení. Za druhého císařství byla oficiální písní při všech slavnostech pořádaných Napoleonem III. — *27, 158.*

[14] „Jesus, meine Zuversicht!" [„Ježíši, mé útočiště!"] — píseň německého básníka a vydavatele Runga, věnovaná ženě braniborského kurfiřta Luise Henriettě; vznikla v polovině 17. století. — *28, 158.*

[15] 25. července 1870 uveřejnily „Times" návrh tajné dohody, který roku 1866 předložila Francie pruské vládě. Podle tohoto návrhu mělo Prusko dovolit anexi Belgie a Lucemburska Francií a ve válce s jinými evropskými zeměmi, která by z toho vznikla, mělo Francii vojensky podporovat. Francie se za to zavázala, že ve válce Pruska proti Rakousku roku 1866 zachová neutralitu. Uveřejněním tohoto návrhu, které zjevně inspiroval Bismarck, mělo být anglické a belgické veřejné mínění poštváno proti Francii. Bismarck počítal s tím, že tyto státy buď vtáhne do války na straně Pruska, anebo si zajistí jejich blahovolnou neutralitu. — *28, 33.*

[16] 23. ledna 1860 uzavřely Anglie a Francie obchodní smlouvu. Francie rezignovala na zákazy dovozu, které byly nahrazeny maximálními cly ve výši 30% ceny zboží. Ve 2. článku smlouvy se Francie výslovně zavazovala snížit clo z dováženého anglického uhlí na 15 centimů za metrický cent. Dále dostala Francie právo bezcelného vývozu většiny francouzského zboží do Anglie. — *28, 33.*

[17] Členové ruské sekce Mezinárodního dělnického sdružení v Ženevě napsali 24. července 1870 Marxovi dopis, který podepsali Nikolaj Utin, Viktor Bartěněv (Nětov) a Anton Trusov. Podávali v něm zprávu o svém boji proti neustálým intrikám a útokům Michaila Bakunina na členy ruské sekce a na Románskou federaci I. internacionály. V dopise se dále oznamovalo, že ruská sekce míní vydat brožuru proti Bakuninovi. Tento záměr se však neuskutečnil. Členové ruské sekce upozorňovali generální radu, že S. G. Něčajev a V. J. Serebrennikov se zdržují v Londýně a že Serebrennikov si v Paříži opatřil doporučení na Eugèna Duponta. Marx odpověděl na dopis ruské sekce ve svém dopise Johannu Philippu Beckerovi z 2. srpna 1870 (viz tento svazek, str. 164). — *29, 33, 37, 164.*

[18] Německý emigrant Eugen Oswald navrhl Marxovi v dopise z 18. července 1870, aby podepsal provolání proti prusko-francouzské válce, které sestavila skupina německých a francouzských emigrantů. Provolání bylo poprvé uveřejněno jako leták 31. července 1870. Další vydání letáku podepsali Marx, Engels, W. Liebknecht, A. Bebel a další členové Internacionály; vázali však svůj podpis na podmínky zformulované Marxem v dopise Oswaldovi ze 3. srpna 1870 (viz tento svazek, str. 167). Dne 31. srpna 1870 otiskl provolání „Volksstaat".

Oswald ke svému dopisu přiložil výňatek z dopisu Louise Blanca, o němž se zmiňuje Marx. Blanc se v dopise přimlouvá za to, aby provolání proti prusko-francouzské válce podepsal co nejširší okruh osob. — *29, 42, 47, 155, 167, 168, 170, 179.*

[19] Engels, který odešel z manchesterské obchodní firmy, se chystal v září 1870 natrvalo přestěhoval do Londýna (viz také poznámku 89). Marx, a zejména Jenny Marxová usilovně pomáhali Engelsovi najít vhodný byt (viz tento svazek, str. 745). — *29, 30, 33, 63, 173, 745, 748, 750.*

[20] Engelsova předpověď se vyplnila. Dne 6. srpna 1870 došlo u Forbachu (v Lotrinsku, nedaleko Saarbrückenu) k jedné z největších bitev v první etapě války. V této bitvě Prusové porazili II. sbor francouzské armády, jemuž velel generál Frossard. V historické literatuře se bitva u Forbachu nazývá také bitvou u Spichern. Engels užíval někdy i tohoto označení. — *32, 47.*

[21] V dřívějších vydáních Marxovy a Engelsovy korespondence se tyto Engelsovy poznámky o vojenské síle Pruska a jeho spojenců na jedné straně a Francie na druhé straně připojovaly mylně k Engelsovu dopisu Marxovi z 22. července 1870. Výpočty se zčásti kryjí s údaji v Engelsově článku „Poznámky o válce — I", napsaném mezi 22. a 27. červencem 1870, údaje v těchto poznámkách jsou však úplnější. Engels tudíž přiložil tyto poznámky pravděpodobně buď ke svému dopisu z 31. července 1870, nebo ke svému druhému článku, který poslal Marxovi mezi 28. a 31. červencem 1870. Po 31. červenci posílal Engels své články přímo do „Pall Mall Gazette". — *34.*

[22] První stránka poznámek až potud je v originále přeškrtnuta. — *35.*

[23] Prohlášení poslané Frederiku Greenwoodovi se nedochovalo. — *41.*

[24] „*Bas empire*" (anglicky *lower empire*; doslova dolní říše) — v historické literatuře označení pro byzantskou říši; tento název se vžil ako označení pro upadající a rozkládající se stát. Marx a Engels tak často nazývali druhé císařství ve Francii. — *41, 49, 51.*

[25] Marxova dcera Jenny napsala pod pseudonymem J. Williams od 27. února do 19. dubna 1870 pro list „La Marseillaise" sérii článků o irské otázce (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 635—663). Obsahově tyto články úzce souvisejí s Marxovým článkem „Anglická vláda a uvěznění feniané" (viz tamtéž, str. 443—448). Marx připisoval Jenniným článkům velký význam; třetí článek napsal společně s ní. — *44.*

[26] Dne 1. srpna 1870 mluvil Benjamin Disraeli v Dolní sněmovně o možném sblížení mezi Anglií a Ruskem. Odvolával se přitom na to, že Anglie a Rusko jsou jediné mocnosti dodržující závazek vídeňských smluv z roku 1815, které Prusku garantovaly nárok na saské provincie. Ostatní garanti své závazky porušili: Rakousko ve válce roku 1866 a Francie roku 1870.

Disraeli však pomlčel o tom, že carská vláda roku 1832, po potlačení polského povstání, suspendovala vídeňskými smlouvami zaručenou ústavu polského království, které bylo s Ruskem spojeno personální unií, a že to Anglie a Francie mlčky strpěly. Stejný osud měly záruky nezávislosti krakovského svobodného státu, který byl po potlačení krakovského povstání roku 1846 anektován Rakouskem. — *44.*

[27] Marxův dopis generální radě Internacionály se nedochoval. — *44.*

[28] Na 5. září 1870 byl svolán do Mohuče řádný kongres Mezinárodního dělnického sdružení. V souvislosti s vypuknutím prusko-francouzské války rozhodla generální rada 2. srpna 1870, aby se kongres konal v jiném termínu, a požádala zároveň sekce Mezinárodního dělnického sdružení o souhlas. Marx napsal jako dopisující tajemník pro Německo dopis „Výboru Sociálně demokratické dělnické strany" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 298). Výbor Sociálně demokratické dělnické strany (viz tento svazek, str. 171—172), sekce německého jazyka ve Švýcarsku (viz poznámku 174), Belgická a Románská federace Internacionály s usnesením generální rady souhlasily. Nato rozhodla generální rada 23. srpna 1870 svolat příští řádný kongres, „až k tomu nastane vhodná doba". — *45, 163, 171, 358, 384.*

[29] „Solidarité" z 23. července 1870 uveřejnila „Rezoluci generální rady o federálním výboru románského Švýcarska" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 474, a tento svazek, poznámka 7). Ve svých redakčních poznámkách „Solidarité" upírala generální radě právo přijímat usnesení o této záležitosti. — *45, 169.*

[30] Basilejský kongres Mezinárodního dělnického sdružení se konal od 6. do 11. září 1869. Kongres, který se znovu zabýval otázkami pozemkového vlastnictví, přijal většinou hlasů požadavek likvidace soukromého vlastnictví půdy a jeho přeměny ve vlastnictví společenské. Mimoto byla přijata

rezoluce o nutnosti semknutí odborů v národním a mezinárodním měřítku. Michail Bakunin vnutil kongresu diskusi o dědickém právu, která měla kongres odvést od řešení nejnaléhavějších úkolů evropského proletariátu. Přitom došlo k prvnímu otevřenému střetnutí mezi stoupenci Marxova a Engelsova vědeckého komunismu a zastánci Bakuninových anarchistických názorů. Bakunin nezískal pro své návrhy potřebnou absolutní většinu hlasů. Jeho pokus strhnout na sebe vedení Internacionály se nezdařil. — *45.*

[31] *Francouzská sekce* v Londýně byla založena na podzim 1865. Vedle proletářských elementů (Eugèna Duponta, Hermanna Junga, Paula Lafargua aj.) tu byli zastoupeni i maloburžoazní demokraté (Victor P. Le Lubez a později Félix Pyat, který vyzýval k teroru a vraždám). Dne 7. července 1868 přijala generální rada na Marxův návrh rezoluci odsuzující Pyatovo dobrodružné a provokatérské vystupování (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 349). Potom se sekce rozštěpila, zastánci proletářské linie z ní vystoupili a skupina kolem Félixe Pyata ztratila veškeré spojení s Mezinárodním dělnickým sdružením. Přesto však dál vystupovala jako takzvaná Francouzská federální sekce v Londýně a vydávala dokumenty jménem Internacionály. Proti tomu se generální rada ohradila v rezoluci přijaté dne 10. května 1870 (viz tamtéž, str. 469). — *45, 73, 259, 409, 482.*

[32] Paul a Laura Lafarguovi bydlili na pařížském předměstí Levallois-Perret v bezprostřední blízkosti opevnění (viz také tento svazek, str. 746). — *46, 159, 746, 748.*

[33] Pro svůj špatný zdravotní stav byl Marx s rodinou od 9. do 31. srpna 1870 na zotavené v Ramsgate. I v této době se však dále zabýval záležitostmi Mezinárodního dělnického sdružení a Sociálně demokratické dělnické strany (viz také poznámku 45). — *48, 175, 177, 179, 187, 745, 747.*

[34] *Boustrapa* — přezdívka Ludvíka Bonaparta, vytvořená z prvních slabik názvů měst Boulogne, Strassbourghu (Štrasburku) a Paříže. Touto přezdívkou se naráželo na jeho pokusy o bonapartistický puč ve Štrasburku (30. září 1836) a Boulogni (6. srpna 1840) a na státní převrat z 2. prosince 1851 v Paříži, jímž byla ve Francii nastolena Bonapartova diktatura. — *48, 61.*

[35] *Severoněmecký spolek* — německý spolkový stát, který vznikl roku 1867 pod hegemonií Pruska po jeho vítězství v prusko-rakouské válce v roce 1866. Vytvoření Severoněmeckého spolku zasadilo ránu nadvládě Napoleona III. v Evropě. S vyhlášením Německého císařství v lednu 1871 Severoněmecký spolek zanikl. — *49.*

[36] *Badinguet* — přezdívka Napoleona III.; vznikla z toho, že roku 1846 uprchl

z vězení převlečen za zedníka, prý pod falešným jménem Badinguet. — *49, 51, 56, 75, 450, 755, 760.*

[37] Zprávu, že se John Stuart Mill pochvalně vyjádřil o „První adrese generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 33—38), sdělil na zasedání generální rady 2. srpna 1870 John Weston, který schůzi předsedal. — *50.*

[38] *Mírová společnost* (Peace Society) byla buržoazně pacifistická organizace založená v Londýně roku 1816 a podporovaná freetradery. Tato společnost poskytla generální radě 20 liber št. na šíření její „První adresy o prusko-francouzské válce" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 33—38). Za tyto peníze dal Johann Philipp Becker vytisknout v Ženevě 30 000 výtisků adresy v němčině a francouzštině. — *50, 61, 86, 187, 746.*

[39] Autorem článku „Naše neobdělaná půda" byl Frederick A. Maxse. — *50*

[40] Engels měl v úmyslu napsat knihu o irských dějinách a pracoval na ní v posledních měsících roku 1869 a v první polovině roku 1870. Chtěl na příkladu Irska odhalit systém a metody anglického koloniálního panství a poukázat na jeho následky pro historický osud utlačovaného i utlačujícího národa, aby tak vědecky zdůvodnil, jak si má v irské otázce počínat Mezinárodní dělnické sdružení. Marx přikládal zamýšlenému dílu velký význam a Engelse v jeho studiu podporoval. Engels však stačil napsat pouze první kapitolu „Přírodní podmínky". Druhá kapitola „Staré Irsko" zůstala nedokončena (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 503—544). K napsání obou posledních kapitol se už Engels v důsledku politických událostí z léta 1870 nedostal, ačkoli materiál pro celou práci měl už v podstatě pohromadě. — *50, 463.*

[41] Po porážce francouzské armády u Forbachu (Spichern) a Wörthu došlo mezi 7. a 9. srpnem 1870 v Paříži k masovým demonstracím proti vládě. Demonstranti, hlavně dělníci, obklopili budovu bonapartistického Zákonodárného sboru (Corps législatif) a požadovali zřízení republiky a ozbrojení lidu. Vláda zasáhla proti demonstrantům četnictvem a vojskem. Tyto masové demonstrace připadly téměř přesně na výročí lidového povstání v Paříži z 10. srpna 1792, které vedlo k pádu bourbonské dynastie a k vyhlášení první republiky.

Zpráva o tom, co se děje v Paříži, vyšla 10. srpna 1870 v „Pall Mall Gazette" pod názvem „Události v Paříži". — *51.*

[42] Engels tím míní redaktora levicového republikánského listu „La Marseillaise" Victora Henriho de Rocheforta, který si od února 1870 odpykával ve vězení Sainte-Pelagie šestiměsíční trest za článek o zavraždění novináře

Victora Noira princem Pierrem Bonapartem. Tento článek vyšel v „Marseillaise" 12. ledna 1870. „Marseillaise" byla pak za své vystupování proti vládnoucím kruhům druhého císařství od 19. května do 20. července 1870 zakázána. 9. září 1870 přestala vycházet úplně. — *51.*

[43] Tyto poznámky o průběhu války uplatnil Engels v VI. článku ze série „Poznámky o válce" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 68—69). — *52.*

[44] *Schillerův ústav* — středisko kulturního a společenského života německé kolonie v Manchesteru. — *53.*

[45] Marx dostal z Německa dopisy od brunšvického výboru Sociálně demokratické dělnické strany a jiné materiály. Mezi Eisenašskými se objevily rozdílné názory na hodnocení charakteru první etapy prusko-francouzské války.

Ve „Volksstaatu" — Wilhelm Liebknecht a August Bebel — se zdůrazňovalo, že válku vyprovokoval jak Napoleon III., tak i Bismarck. Pomíjel se však fakt, že válka z německé strany byla zpočátku spravedlivou válkou proti bonapartovskému ohrožení. Brunšvický tábor charakterizoval válku jako čistě obrannou a z tohoto hlediska kritizoval redakci „Volksstaatu". Při svém hodnocení však zapomínal, že je nutno distancovat se jednoznačně od dynastických zájmů Pruska. Brunšvický výbor se po dohodě s Liebknechtem a Bebelem obrátil na Marxe s prosbou, aby vyložil své stanovisko k tomu, jaký postoj by měl německý proletariát zaujmout vůči prusko-francouzské válce. Marx a Engels na to odpověděli „Dopisem výboru Sociálně demokratické dělnické strany" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 301—303), jehož konečné znění vypracovali společně, když se mezi 22. a 30. srpnem 1870 setkali v Manchesteru. Do Německa byl dopis poslán s Marxovým podpisem. Tento dopis a „První adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce" (viz tamtéž, str. 33—38) byly pro německou sociální demokracii hlavními oporami při stanovení správné politické linie vůči válce. — *54, 56, 60, 69, 73, 226.*

[46] Zřejmě s úmyslem demaskovat jednání maloburžoazního demokrata Karla Blinda napsali Marx a Engels koncept článku „O Karlu Blindovi" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 299—300). Blind se totiž stále víc dostával na pozice nacionálního liberalismu. Za prusko-francouzské války propagoval v anglickém a německém tisku nacionalistické ideje. — *55.*

[47] Usnesením vídeňského kongresu z roku 1815 byly severní oblasti Savojska hraničící se Švýcarskem (Faucigny a Chablais) prohlášeny za neutrální zónu. Po válce Francie a Piemontu s Rakouskem roku 1859 anektovala Francie

Savojsko a Nizzu. Švýcarsko nato požadovalo, aby neutrální území byla připojena ke švýcarskému teritoriu. — *55.*

[48] Engels má na mysli dělníky zaměstnané při přestavbě Paříže a jiných velkých měst. Rozsáhlé práce, které si tato přestavba vyžádala, se prováděly v 50. a 60. letech minulého století pod vedením prefekta departementu Seine, Georges Eugèna Haussmanna. Kromě zkrášlení aristokratických čtvrtí se mj. rozšiřovaly ulice a zakládaly dlouhé široké třídy, aby při lidových povstáních mohlo vládní vojsko nasadit dělostřelectvo. Při tomto projektu, na němž Haussmann a jeho lidé vydělali milióny, našla část proletariátu na čas práci. Toho využil Bonaparte, aby posílil svůj vliv na tento *stavební proletariát.* — *57.*

[49] Dne 7. srpna 1870 napsal Ludwig Kugelmann v obsáhlém dopise Marxovi: „Zde je válka u všech tříd obyvatelstva nanejvýš populární, poněvadž napohled vypadá jako útočná válka. Nevím o nikom, kromě zabedněné nebo zainteresované welfské strany [Welfové byli stoupenci vypuzeného královského rodu hannoverského. — Pozn. red.], kdo by nepřál Bonapartovi záhubu. S radostí se snášejí všechna břemena a oběti... Toto všeobecné nadšení spočívá, kromě toho, že jde o obranu proti drzému vpádu, a kromě nenávisti vůči Bonapartovi, také na přesvědčení, že z této krvavé setby vzejde *německá jednota*... Tímto (po staletí zadržovaným) politickým sjednocením dostane celý buržoazní vývoj urychlený pohyb, německému proletariátu tak teprve vyvstane půda, na níž se bude moci organizovat v národním měřítku, a on tak jistě brzy dosáhne význačného místa v celku dělnického hnutí.“ — *57.*

[50] *Rýnský spolek* (Rheinbund) — sdružení jihoněmeckých a západoněmeckých států založené pod protektorátem Napoleona I. v červenci 1806. Napoleonovi se podařilo vytvořit tento vojenskopolitický blok v Německu po porážce Rakouska v roce 1805. Do spolku vstoupilo nejprve 16 německých států a později všechny ostatní kromě Pruska a Rakouska. Členové Rýnského spolku byli fakticky vazaly Napoleonovy Francie. Spolek se rozpadl roku 1813 po porážkách Napoleonovy armády v Německu. — *58.*

[51] V dopise z 13. srpna 1870 se Wilhelm Liebknecht ptal Marxe: „Je pravda, že Engelse popadla patriotická jankovitost? Oznámila to prý ‚Elberfelder Zeitung‘.“ — *58.*

[52] *Chassepotky* — pušky, které zdokonalil Antoine Alphonse Chassepot a jimiž byla v roce 1866 vyzbrojena francouzská armáda. — *58.*

[53] Engels má na mysli Německou lidovou stranu. Vznikla roku 1865 jako

představitelka demokratické maloburžoazie jihoněmeckých států. Na rozdíl od národních liberálů vystupovala proti hegemonii Pruska v Německu a prosazovala plán tzv. Velkého Německa, k němuž by patřily jak Prusko, tak i Rakousko. Tato strana, která prováděla protipruskou politiku a hlásala všeobecně demokratická hesla, byla mluvčím partikularistických snah některých německých států. Propagovala myšlenku spolkového státu a zároveň vystupovala proti sjednocení Německa v jednotnou, centralizovanou demokratickou republiku. — *59.*

[54] Na zasedání říšského sněmu 21. července 1870, při jednání o schválení válečných úvěrů, promluvil August Bebel k jednacímu řádu a prohlásil svým jménem a jménem Wilhelma Liebknechta: „Protože, jak jsme se doslechli, je přáním sněmovny, aby byl denní pořádek vyřízen bez rozpravy, dohodli jsme se rozpravu neprovokovat, přestože s názorem sněmovny nikterak nesouhlasíme. Rozhodli jsme se, že se o předložené otázce *zdržíme hlasování* a objasníme své motivy v písemném prohlášení, jež připojíme k aktům sněmovny." Při následujícím hlasování se Bebel a Liebknecht jako jediní poslanci Severoněmeckého říšského sněmu zdrželi hlasování. Poslanci zastupující Všeobecný německý dělnický spolek hlasovali bezvýhradně pro schválení válečných úvěrů, a tím usnadnili vládnoucím třídám jejich nacionalistickou propagandu.

Dne 26. července 1870 podal Marx v generální radě zprávu o Bebelově a Liebknechtově vystoupení v Severoněmeckém říšském sněmu. Rada schválila postoj vůdců Sociálně demokratické dělnické strany a jejich prohlášení. Marx toto prohlášení přeložil do angličtiny a 6. srpna 1870 je uveřejnil list „Bee-Hive" ve zprávě o zasedání generální rady. — *60, 160.*

[55] 7. srpna 1870 (viz poznámku 49) napsal Ludwig Kugelmann Marxovi: „Četl jsem v ‚Zukunft' krátkou zprávu o výzvě generální rady týkající se této války a přiznávám, že jedné její pasáži — Němci se mají omezit na obranu, nevést však válku proti francouzskému národu — nerozumím. 1. Nevím, jak je to strategicky možné. 2. Národ, který nezabránil válce, již jeho vláda tak frivolně vyprovokovala, musí přece nést i její následky." — *61.*

[56] Tuto myšlenku vyjádřil Marx v „První adrese generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 35). — *61, 179.*

[57] *Národní konvent* ve Francii byl vytvořen za Francouzské revoluce jako výsledek pařížského lidového povstání z 10. srpna 1792. Skládal se ze 750 poslanců volených veškerým mužským obyvatelstvem země (s výjimkou domácího služebnictva). Konvent vyhlásil sesazení krále a provolal 22. září 1792 první republiku. Konvent byl nástrojem revolučně demokratické jako-

bínské diktatury (2. června 1793—27. července 1794). Odstranil poslední zbytky feudalismu, přijal buržoazně demokratickou ústavu a zahájil rozhodný boj proti vnitřní a vnější kontrarevoluci. Po kontrarevolučním spiknutí z 9. thermidoru (27. července 1794) se stal Konvent nástrojem kontrarevoluční buržoazie. Dne 25. října 1795 se Konvent rozpustil. — *63.*

[58] Engels srovnává Alsasko a Lotrinsko s italským Benátskem. Toto území, připojené v letech 1797—1805 a 1815—1866 k Rakousku, bylo stálým ohniskem nepokojů. Z něho také vzešlo italské osvobozovací hnutí proti rakouskému útlaku. — *63.*

[59] Engels naráží na obklíčení francouzské armády, které velel maršál Bazaine, v pevnosti Mety; 27. října 1870 byla obklíčená armáda donucena kapitulovat. Tuto porážku srovnává Engels s Mac-Mahonovou porážkou v bitvě u Wörthu 6. srpna 1870 a s kapitulací rakouského generála Marka von Leibericha před Napoleonem I. u Ulmu roku 1805. — *64.*

[60] Během jediného týdne utrpěla francouzská armáda tři vážné porážky: v neděli 14. srpna 1870 v bitvě u Colombey-Nouilly (bitva u Borny), v úterý 16. srpna 1870 v bitvě u Mars-la-Tour (bitva u Vionville) a ve čtvrtek 18. srpna 1870 v bitvě u Gravelotte (bitva u St. Privat). — *64.*

[61] Jde o bitvu u Gravelotte (též u St. Privat), v níž německá vojska porazila francouzskou Rýnskou armádu. — *64.*

[62] V listu „Temps" z 19. srpna 1870 byly otištěny Blancovy „Dopisy z Londýna. 14. srpna 1870". — *65.*

[63] V „Times" z 22. srpna 1870 byl otištěn dopis člena parlamentu Francise Douglase Elcha, v němž autor vyjádřil své názory na organizaci německého, francouzského a anglického vojska. — *65.*

[64] Báseň „Hurra, Germania!" [„Sláva, Germánie!"] napsal Ferdinand Freiligrath 25. července 1870. Dne 20. srpna 1870 byla otištěna v „Pall Mall Gazette". — *66, 212.*

[65] Viz William Shakespeare, „Král Jindřich IV.", část I, třetí jednání, 1. scéna; překlad J. V. Sládka. — *66.*

[66] Jde o tylžský mír uzavřený 8. a 9. července 1807 mezi napoleonskou Francií a členy čtvrté protifrancouzské koalice, Ruskem a Pruskem, které byly ve válce poraženy. Pro Prusko byly mírové podmínky velmi těžké, ztratilo značnou část svého území (mimo jiné všechna území na západ od Labe).

Rusko neztratilo žádné území, muselo však uznat zesílení pozic Francie v Evropě a připojit se k blokádě Anglie (takzvané kontinentální blokádě). Vyděračský tylžský mír nadiktovaný Napoleonem I. vyvolal mezi německým obyvatelstvem prudkou nespokojenost a připravil tak půdu pro osvobozenecké hnutí proti napoleonské vládě, které se plně rozvinulo roku 1813. — *69.*

[67] Jde patrně o tuto příhodu: Na audienci, kterou poskytl 30. srpna 1870 Alexandr II. francouzskému velvyslanci generálu Fleurymu, car přislíbil, že pošle svému strýci Vilému I. osobní dopis s prosbou, aby neponižoval národní důstojnost Francie. — *69.*

[68] Jde o báseň „An Wolfgang im Felde" [„Wolfgangovi v poli"], kterou napsal Ferdinand Freiligrath 12. srpna 1870 a věnoval svému nejstaršímu synovi, jehož sám poslal na frontu jako dobrovolníka. — *69, 71.*

[69] „Allgemeine Zeitung" uveřejnila 18. srpna 1870 v příloze dopis Davida Friedricha Strausse „Ernestu Renanovi" z 12. srpna 1870. — *69.*

[70] Verše z Heinovy básně „Grenadýři" (ze sbírky „Buch der Lieder"); překlad Fr. Hrubína. — *70.*

[71] *Arkáďané* — ironické označení bonapartistické většiny v Zákonodárném sboru; zřejmě jednak podle klubu na pařížské Rue des Arcades, jehož členové byli stoupenci Napoleona III., jednak podle obyvatel Arkádie na Peloponésu, kteří se v podání řecké mytologie vyznačovali nebývalou naivitou a prostotou. — *70.*

[72] Francouzská armáda obklíčená v pevnosti Mety kapitulovala až 27. října 1870. — *70, 76.*

[73] Na konec Engelsova článku „Poznámky o válce — XIII" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 102—104) připojil Frederic Greenwood, redaktor „Pall Mall Gazette", následující odstavec: „Obležení Štrasburku skončí podle všeho brzy dobytím pevnosti. Němci to vzali zřejmě velice vážně. Do včerejšího rána trvalo bombardování z kehlské strany nepřetržitě už tři dny a noci. Současně Prusové posunuli své přední stráže až na vzdálenost 500—800 yardů od pevnosti. Byla zapálena zbrojnice, a několik těžkých děl, která byla právě rozmístěna v palebných postaveních, začne okamžitě tento úsek ostřelovat."

Ve svém článku „Poznámky o válce — XVII" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 122—125) vylíčil Engels správně důvody a průběh obležení Štrasburku německými vojsky. — *71.*

[74] Dne 5. září 1870 poslala pařížská federální rada Marxovi a Johannu Georgu Eccariovi dopis, podepsaný Henrim Bachruchem, s prosbou, aby bylo ihned vydáno provolání k německému lidu. K dopisu bylo připojeno provolání „Au peuple allemand, à la democratie socialiste de la nation allemande", které bylo vydáno jménem francouzských dělnických spolků a sekcí Mezinárodního dělnického sdružení. Provolání uveřejnil 11. září 1870 „Volksstaat" pod titulem „Německému lidu! Německým sociálním demokratům!". — *73, 75, 78, 80, 184.*

[75] Marxův dopis pařížské federální radě se nedochoval. — *73, 79.*

[76] Po pádu druhého císařství se Victor Henri de Rochefort stal členem pařížského výboru obrany. Byl pověřen vedením pařížské „barikádové komise", která odpovídala za výstavbu obranných zařízení (barikád a příkopů) v pařížských ulicích. — *74.*

[77] Engelsovu práci „Německá selská válka" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 357—443) vydalo znovu roku 1870 nakladatelství „Volksstaat" s novou Engelsovou předmluvou (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 435—442). Předmluva vyšla už předtím 2. a 6. dubna 1870 ve „Volksstaatu". Engels v ní analyzoval vývoj za posledních 20 let a poměr sil v Německu. Označil v ní za „nejbližší, nejnaléhavější úkol německého dělnického hnutí" vtáhnout zemědělské dělníky jakožto „nejpočetnější a nejpřirozenější spojence" průmyslového proletariátu do sociálně demokratického hnutí a poukázal na to, že rovněž malorolníci a pachtýři jsou potenciálními spojenci dělnické třídy.

Už roku 1874 se ukázalo, že je zapotřebí třetího vydání „Německé selské války", které pak vyšlo roku 1875 v Lipsku (viz poznámku 746). — *75, 297.*

[78] Engels má na mysli plebiscit, který v květnu 1870 provedla vláda Napoleona III., aby posílila svou vratkou pozici. Otázky předložené k hlasování byly však formulovány tak, že nesouhlas s politikou Napoleona III. by současně znamenal nesouhlas se všemi demokratickými reformami. Přes toto demagogické manévrování ukázal plebiscit přírůstek opozičních sil: bylo odevzdáno 1,5 miliónu hlasů proti vládě, 1,9 miliónu lidí se hlasování nezúčastnilo. Marx charakterizuje plebiscit v „První adrese generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 33—38). — *75.*

[79] Na začátku prusko-francouzské války založili příslušníci německé kolonie v Manchesteru Carl Schorlemmer, J. G. Wehner aj. výbor pro pomoc obětem války. Sbírali peníze pro rodiny padlých a kupovali věci potřebné pro zraně-

né. Také Engels byl členem výboru. Když však válka v září 1870 ztratila z německé strany obranný charakter, Engels z výboru vystoupil. — *77.*

[80] Brunšvický výbor Sociálně demokratické dělnické strany uveřejnil 5. září 1870 jako leták a 11. září 1870 ve „Volksstaatu" manifest o válce. V tomto manifestu vyzýval brunšvický výbor k boji proti dalšímu pokračování prusko-francouzské války, která po bitvě u Sedanu nabyla charakteru války dobyvačné. Opíraje se o Marxovy a Engelsovy pokyny, dal manifest německé dělnické třídě správnou orientaci pro její boj v nové fázi prusko-francouzské války. Manifest obsahoval výňatky z Marxova a Engelsova dopisu brunšvickému výboru (viz poznámku 45) s poznámkou, že tyto části napsal „jeden z našich nejstarších a nejzasloužilejších soudruhů v Londýně". — *78, 80, 183, 187.*

[81] Generální rada a zejména Marx měli velký podíl na hnutí anglických dělníků na podporu Francouzské republiky, která byla vyhlášena 4. září 1870, a za její diplomatické uznání anglickou vládou. Už od 5. září 1870 se za aktivní podpory odborů konaly v Londýně, Birminghamu, Newcastlu a v dalších velkoměstech masové mítinky a demonstrace, na nichž pracující v přijatých rezolucích a peticích vyhlašovali své sympatie k Francouzské republice a požadovali její uznání. Britské vládnoucí kruhy se však obávaly prohloubení revoluční krize ve Francii, a proto uznání republiky oddalovaly. Britská vláda uznala Francouzskou republiku teprve po vytvoření Thiersovy kontrarevoluční vlády v únoru 1871. — *79, 212, 309.*

[82] Engels míní buržoazní revoluci ve Španělsku, která začala v září 1868 povstáním námořnictva, jež donutilo k abdikaci Isabelu II. Na povstání se činně podílely lidové masy. V důsledku povstání se dostala k moci buržoazie a zburžoaznělí velkostatkáři. Proti vůli lidu byla zřízena buržoazní konstituční monarchie. Roku 1873 si radikální síly vynutily prohlášení první španělské republiky a přijetí federativní republikánské ústavy. V důsledku rozštěpení republikánských sil a narůstání kontrarevoluce prosadila velkoburžoazie a velkostatkáři roku 1874 restauraci bourbonské dynastie. — *80.*

[83] *Celní parlament* byl nejvyšším orgánem Německého celního spolku, který vznikl přetvořením Celního spolku na základě smluv Severoněmeckého spolku s jihoněmeckými státy v červenci 1867. Celní parlament prosazoval hospodářské sjednocení Německa. Skládal se z poslanců Severoněmeckého říšského sněmu a zástupců jihoněmeckých států. Měl se zabývat výlučně otázkami obchodní a celní politiky. Bismarck naproti tomu usiloval o rozšíření kompetence celního parlamentu na politické otázky. Přitom narážel na tvrdošíjný odpor jihoněmeckých zástupců. — *81.*

[84] 9. září 1870 byli pro vydání manifestu o válce (viz poznámku 80) zatčeni

členové brunšvického výboru Sociálně demokratické dělnické strany Německa Wilhelm Bracke, Leonhard von Bonhorst, Samuel Spier, Hermann August Kühn a Heinrich Gralle, rovněž sazeč Sievers, a dopraveni v poutech na pevnost Boyen u Lötzenu.

13. září 1870 obdržel Marx od Wilhelma Liebknechta zprávu o zatčeních a udělal ihned opatření, aby tento akt zvůle pruské soldatesky, jímž policie zahájila kampaň pronásledování sociálních demokratů v Německu, pranýřoval před veřejností.

20. září 1870 referoval Marx na zasedání generální rady o zatčeních a zdůraznil, že nejsou právně podložená. Také na dalších zasedáních generální rady z 27. září a 11. října 1870 informoval Marx o nových násilných opatřeních pruských a saských úřadů vůči dělnickému hnutí v Německu.

30. března 1871 byli členové brunšvického výboru propuštěni z vyšetřovací vazby. V listopadu 1871 se konal proces (viz poznámku 252). — *83, 85, 183, 187, 191, 207, 241, 309.*

[85] Engels myslí jednak provolání Victora Huga „K Němcům", otištěné 10. září 1870 v listech „Rappel" a „Moniteur universel", jednak dopis Viléma I. své choti, královně Augustě Marii Luise, který otiskl „Königlich Preussischer Staats-Anzeiger" 7. září 1870. — *83.*

[86] „*Demagogy*" byli nazýváni v usneseních karlovarské konference ministrů německých států ze srpna 1819 účastníci opozičního hnutí německé inteligence, kteří po válkách s napoleonskou Francií vystupovali proti reakčnímu zřízení v německých státech. „Demagogové" organizovali politické demonstrace, na nichž žádali sjednocení Německa. Pronásledování „demagogů" se opakovalo v třicátých letech, když pod vlivem francouzské revoluce z roku 1830 zesílilo opoziční a revoluční hnutí v Německu i v jiných evropských zemích. Právním podkladem pro pronásledování „demagogů" v té době byly zásady „Ochrany právních poměrů" ve státech Německého spolku, obsažené v závěrečném protokolu vídeňské konference z 12. června 1834. — *85, 192, 346, 503.*

[87] Mítink na počest Francouzské republiky, o němž píše Marx, svolala Liga dělnického zastoupení (viz poznámku 444) spolu s vůdci tradeunionů na 13. září 1870. Rezoluce navržená Georgem Howellem obsahovala projevy sympatií francouzskému lidu a blahopřání k „pokojnému nastolení republiky". Končila výzvou anglické vládě, aby oficiálně uznala Francouzskou republiku. Po přijetí této rezoluce navrhl člen generální rady Robert Applegarth druhou rezoluci, v níž se anglická vláda vyzývala, aby nasadila všechen svůj vliv k ukončení války mezi Francií a Německem a aby protestovala proti jakémukoli rozdělení Francie, neboť by se tím nevyhnutelně zostřila politická situace v Evropě. Dále se měla anglická vláda zasadit o to, aby

mírová smlouva obsahovala takové podmínky, které by zaručovaly trvalý mír v Evropě. Po živé diskusi byla rezoluce navržená Applegarthem přijata většinou 7 hlasů. — *86, 187.*

[88] *Instrukcemi do Belgie* míní Marx patrně dopis Césaru De Paepovi ze 14. září 1870 (viz tento svazek, str. 183—185). O instrukcích poslaných do Švýcarska a do Spojených států nám není nic známo. — *86.*

[89] Tímto dopisem končí pravidelná korespondence mezi Marxem, který bydlel v Londýně, a Engelsem, který žil v Manchesteru. Engels se 20. září 1870 přestěhoval do Londýna (do čís. 122 na Regent's Park Road, N. W.), když předtím vyřídil všechny záležitosti související s ukončením jeho působení u firmy Ermen & Engels. Engels nyní bydlel blízko Marxova bytu, od té doby se téměř denně stýkali a psali si, jen když se některý z nich vzdálil z Londýna. — *87.*

[90] Jde o provolání marseillské sekce Mezinárodního dělnického sdružení „Německým dělníkům!" („Aux travailleurs allemands!"), které bylo napsáno v první polovině září 1870 a uveřejněno jako leták. Dne 25. září 1870 vyšlo v „L'Internationale" a v „Bulletin de la Fédération ouvrière rouennaise" [„Bulletin Rouenské dělnické federace"]. Marx kritizoval toto provolání pro jeho šovinistické tendence. — *87.*

[91] Marx byl přepracován a nemocen, proto mu lékař doporučil zotavenou u moře; Marx odjel do Brightonu, kde byl asi od 16. do 29. srpna 1871. — *88, 90, 314, 316, 318.*

[92] Buržoazně liberální týdeník „Public Opinion" přetiskl 19. srpna 1871 pod názvem „Německý názor na Internacionálu" („A German view of the International") z „National-Zeitung" z 30. července 1871 pamflet proti Marxovi a Mezinárodnímu dělnickému sdružení, který převzaly také jiné listy. Marx na to odpověděl dopisem „Redaktorovi listu ‚Public Opinion'" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 436 a 437—438), který tento list uveřejnil 26. srpna 1871 spolu s požadovanou omluvou.

„Public Opinion" s datem 19. srpna vyšel zřejmě už 18. srpna, kdy se dostal do rukou Engelsovi. — *88, 94.*

[93] Marxovy dcery Jenny a Eleanor odjely začátkem května 1871 k Lauře Lafarguové do Bordeaux; červen a červenec strávily společně s Laurou a Paulem Lafarguovými v pyrenejských lázních Bagnères-de-Luchon, kam Lafarguovi odjeli, protože pobyt v Bordeaux nebyl pro ně bezpečný. Počátkem srpna musel Lafargue prchnout i odtud, a to do Španělska (viz poznámku 96). Jenny a Laura byly v Luchonu zatčeny a donuceny pak opustit Fran-

cii. O těchto zážitcích informovala pak Jenny Marxová dopisem vydavatelku listu „Woodhull & Claflin's Weekly" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 699—710) a Marx o tom psal v „Dopise redaktorovi listu ‚The Sun' Charlesu Danovi" (viz tamtéž, str. 441—444). — *90, 92, 271, 276, 295, 313, 316, 320, 330, 333, 364, 752, 756, 763.*

[94] Něčajev navázal roku 1869 spojení s Bakuninem. Začal v několika ruských městech zakládat spiklenecký spolek nazvaný „Narodnaja rasprava" [„Soud lidu"]. V kroužcích, které Něčajev organizoval, se hlásaly vulgárně anarchistické ideje „všeobecného vyvražďování" a rozšiřovaly se anarchistické letáky. Do Něčajevovy organizace vstupovali revolučně smýšlející studenti a demokratičtí intelektuálové nalákaní ostrou kritikou carské samovlády s výzvami k rozhodnému boji proti carismu. Bakunin vydal Něčajevovi „zplnomocnění" představitele „Evropské revoluční aliance" („Alliance révolutionnaire européenne"), s jehož pomocí se Něčajev vydával za představitele Internacionály a klamal tak své stoupence.

Po rozbití Něčajevovy organizace a v procesu s jejími členy, konaném v létě 1871 v Petrohradě (viz poznámku 566), vyšly najevo dobrodružné metody, jimiž se Něčajev pokoušel dosáhnout svého cíle. Používal vydírání, zastrašování, podvodů atd. Něčajev uprchl za hranice a začal rozšiřovat ústně i v tisku lživé pověsti, že prý byl zatčen, ale že prý se mu podařilo cestou do vyhnanství uprchnout a že prý byl vydán tajný příkaz k jeho zavraždění.

Podle usnesení londýnské konference Internacionály protestoval Marx 14. října 1871 proti Něčajevovu počínání a napsal „Prohlášení generální rady o zneužití jména Internacionály Něčajevem" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 479). Jinak o Něčajevově činnosti viz tamtéž, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 425—452. — *90, 442, 590.*

[95] Od června 1871 organizovala generální rada pro účastníky Pařížské komuny, kteří prchli před pronásledováním versailleské vlády, materiální pomoc a opatřovala jim práci. Iniciátorem této akce solidarity byl Marx, jehož při tom aktivně podporovaly jeho žena a dcery. V červenci 1871 založila generální rada na podporu uprchlíků výbor, v němž byli Marx, Engels, Hermann Jung aj. členové rady. Marx získal ke spolupráci skupinu maloburžoazních a radikálních republikánů (Edwarda Spencera Beeslyho, Frederika Harrisona, Thomase Allsopa aj.), musel však neustále čelit jejich pokusům pomáhat především uprchlíkům z řad maloburžoazie. 5. září 1871 vystoupili Marx a Engels v souvislosti s namáhavou přípravou londýnské konference z tohoto výboru a byli nahrazeni jinými členy generální rady. Marx i nadále práci výboru aktivně podporoval. — *91, 92, 95, 295, 318, 363, 460, 627, 758.*

[96] Paul a Laura Lafarguovi bydleli roku 1871 v Bordeaux. Pracovali horlivě v Mezinárodním dělnickém sdružení a Paul Lafargue organizoval v Bordeaux

boj na podporu Pařížské komuny. Aby unikl zatčení, odjel koncem května 1871 z Bordeaux do Bagnères-de-Luchon, lázeňského městečka na španělských hranicích. Za ním tam přijely jeho žena Laura a rovněž Jenny a Eleanor Marxovy (viz poznámku 93). Počátkem srpna 1871 musel Paul Lafargue prchnout do Španělska, aby unikl represáliím versailleské vlády. Na žádost Thiersovy vlády ho dala 11. srpna 1871 španělská vláda zatknout, ale brzy byl zase propuštěn. Marx to líčí v „Dopise redaktorovi listu ‚Sun' Charlesu Danovi" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 441—444). — *92, 94, 756, 765.*

[97] Lassallovci, kteří pronikli do Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně (viz poznámku 152), rozpoutali proti Marxovi pomlouvačnou kampaň. Rozšiřovali pověst, že Marx zašantročil peníze, které spolek vybral na stávkující krejčovské dělníky v Pešti. Přestože Marx prohlásil, že peníze — protože stávka skončila — byly vloženy do fondu pro uprchlíky Pařížské komuny, byly tyto pověsti rozšiřovány dál a vedení spolku proti nim nevystoupilo. To bylo důvodem, proč Marx začátkem srpna ze spolku dočasně vystoupil. V prosinci 1871 byli lassallovci ze spolku vyloučeni (viz poznámku 427). — *92, 317.*

[98] Na zasedání generální rady z 22. srpna 1871 navrhl Engels vyzvat americké dělníky, aby přispěli na uprchlíky Komuny. Generální rada pověřila Marxe, aby výzvu napsal a poslal do Spojených států. Marx ohlásil výzvu 25. srpna 1871 v dopise Friedrichu Boltovi a poslal ji 5. září 1871 Friedrichu Adolphu Sorgovi (viz tento svazek, str. 314 a 321).

Není známo, zda se výzva dochovala. — *92, 94, 314, 321.*

[99] Jules Favre vedl proti svému někdejšímu příteli Laluyému a proti listům „La Vérité" a „L'Avenir Libéral" proces pro pomluvu. Tyto listy přinesly totiž zprávu, že během prvního obléhání Paříže dodal Laluyé Jeanu Baptistu Millièrovi dokumenty obviňující Favra z podvodného získání dědictví, z bigamie a padělků. Bigamii a padělky Favre u soudu připustil, udělal to prý v zájmu svých dětí. Laluyé byl odsouzen k 1 roku vězení a k pokutě 1000 franků, vydavatelé obou listů k 1 měsíci vězení a k pokutě 500 franků.

„Times" při referování o tomto procesu stejně jako ostatní noviny skoro denně měnily své stanovisko; jednou se stavěly na stranu Favra, podruhé zas na stranu Laluyého. — *95.*

[100] „Evening Standard" otiskl 2. září 1871 pomlouvačný článek o Marxovi, převzatý z „Public Opinion" (viz poznámku 92). Marx napsal „Redaktorovi listu ‚Evening Standard'" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 447), přiložil opis svého prohlášení v „Public Opinion" a žádal, aby je otiskli. — *95.*

[101] 22. května 1873 přijel Marx asi na čtrnáct dnů do Manchesteru za dr. Eduardem Gumpertem, aby se s ním poradil o svém zdravotním stavu. — *97, 660.*

[102] Od dubna do července 1873 Marx a Engels psali práci „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 359—489). Velký podíl na této práci měl i Paul Lafargue. Marx, Engels a Lafargue sestavili tuto zprávu o intrikách Michaila Bakunina a Aliance socialistické demokracie z pověření haagského kongresu (viz poznámku 616). Odhalili tajné pikle a různé podvodné machinace, jimiž se bakuninovci pokoušeli zneužít celé Internacionály pro vlastní záměry. Tato zpráva shrnula výsledky teoretického a organizačního boje proti bakuninovcům v Internacionále a s konečnou platností rozbila všechny ambice bakuninovců na ovládnutí mezinárodního dělnického hnutí.

Zpráva vyšla jako brožura ve francouzštině s názvem „L'Alliance de la Démocratie Socialiste et l'Association Internationale des Travailleurs", Londýn a Hamburk 1873. Německy vyšla pod názvem „Ein Complot gegen die Internationale Arbeiter-Association. Im Auftrage des Haager Congresses verfasster Bericht über das Treiben Bakunin's und der Allianz des socialistischen Demokratie. Deutsche Ausgabe von ‚L'alliance de la démocratie socialiste et l'association internationale des travailleurs'" [„Komplot proti Mezinárodnímu dělnickému sdružení. Zpráva sestavená z pověření haagského kongresu o činnosti Bakunina a Aliance socialistické demokracie. Německé vydání brožury ‚Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení'"] (viz poznámku 127). — *98, 124, 602, 645, 648, 652, 661, 665, 668, 677, 683.*

[103] Část britské federální rady pod vedením Johna Halese odmítla po haagském kongresu uznat jeho usnesení (viz poznámky 111 a 366) a rozpoutala spolu s bakuninovci pomlouvačnou kampaň proti generální radě, a zejména proti Marxovi. Revoluční část federální rady (Samuel Vickery, William Harrison Riley, George Milner, Friedrich Lessner, Eugène Dupont aj.) podporovala Marxe a Engelse a požadovala bezvýhradně realizaci haagských usnesení. Počátkem prosince 1872 došlo k rozkolu. Revoluční část se koncem prosince ustavila jako britská federální rada a navázala přímé spojení s generální radou v New Yorku. Marx a Engels podporovali nově vzniklou britskou federální radu a pomáhali organizovat její práci. Pokusy reformistů získat Britskou federaci Mezinárodního dělnického sdružení skončily nezdarem.

Britská federální rada existovala fakticky do konce roku 1874. Konec jejího působení souvisí jednak s ukončením činnosti celé Internacionály, jednak s tím, že anglické dělnické hnutí ovládl oportunismus. — *99, 601, 615, 619.*

[104] 24. května 1873 přinutila monarchistická většina francouzského Národního shromáždění ministerského předsedu Louise Adolpha Thierse, aby odstoupil.

Presidentem republiky byl zvolen chráněnec monarchistické strany (legitimistů a orleanistů) maršál Mac-Mahon. Jeho nástup k moci měl být krokem k restauraci monarchie, protože Thiers, ač přesvědčený monarchista, považoval za nutné provést dočasné republikánské reformy ve vládě, které by zabránily revolučním akcím mas.

Monarchistickou většinu ve francouzském Národním shromáždění tvořili statkáři, úředníci, rentiéři a obchodníci z venkovských volebních obvodů. Národnímu shromáždění se proto posměšně říkalo *ruraux* nebo *rurals* (venkované). Marx je také nazýval *Krautjunkerversammlung* (shromáždění křupanů). — *100, 105, 134.*

[105] V tomto dopise Engels vyložil koncepci svého zamýšleného díla „Dialektika přírody" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 20, čes. vyd. 1966).

Marx ukázal tento dopis Carlu Schorlemmerovi, který na okraji připsal své poznámky. V našem textu jsou tyto poznámky uvedeny pod čarou.

Engels si v „Dialektice přírody" vytyčil tento úkol: „Šlo... o to, abych se i v jednotlivostech přesvědčil — o čemž jsem obecně vůbec nepochyboval — že se v přírodě v spleti nesčíslných změn uplatňují tytéž dialektické zákony pohybu, které i v dějinách ovládají zdánlivou nahodilost událostí."

V dalších letech Engels vynaložil obrovskou práci na realizaci svého záměru, přesto však se mu nepodařilo toto zamýšlené dílo v plné šíři dokončit. V materiálech, které propracoval, filosoficky zobecnil nejdůležitější výsledky přírodních věd své doby, dokázal, že materialistická dialektika platí také ve všech odvětvích přírodních věd a že moderní přírodovědec nemůže plodně pracovat, neumí-li vědomě používat dialektické metody. — *102.*

[106] *Buridanův osel* — sofistický příklad, nesprávně připisovaný francouzskému logikovi Johannesu Buridanovi. Má dokázat „nesvobodu" vůle: hladový osel, stojící přesně v prostředku mezi dvěma otýpkami sena, se nemůže rozhodnout pro žádnou z nich a pojde hladem. — *106.*

[107] Francouzské klerikální kruhy, které usilovaly o obnovu monarchie, se snažily využít zahraničně politické situace a požadovaly, aby Francie a Vatikán společně vystoupily proti kulturnímu boji v Německu (viz poznámku 144) a na podporu karlistů ve Španělsku.

Karlisté — reakční, klerikálně absolutistická klika, která podporovala nároky Dona Carlose na španělský trůn. V červenci 1873 karlisté znovu rozpoutali ve Španělsku občanskou válku. — *106.*

[108] Počátkem srpna 1873 Engels odjel na léčení do Ramsgate. Mezi 12. a 15. zářím se vrátil do Londýna. — *108, 669, 676.*

[109] Na 6. kongres Mezinárodního dělnického sdružení v Ženevě (viz poznámku

110) měl být jako zástupce generální rady vyslán Auguste Serraillier. 25. července 1873 potvrdila generální rada jeho mandát a 8. srpna dostal od ní Serraillier instrukci, podle níž se na kongresu mělo prosadit, aby se všechny projednávané problémy řešily v duchu haagského kongresu.

Vedle mandátů z Francie, Spojených států severoamerických, Portugalska aj. dostal Serraillier také mandát britské federální rady. Kongresu se však nezúčastnil (viz poznámku 112). — *108, 110, 113, 674, 676.*

110 6. kongres Mezinárodního dělnického sdružení, který se konal od 8. do 13. září 1873 v Ženevě, neměl mezinárodní ráz. Reakce, která vládla v Evropě, ale také finanční potíže znemožnily téměř všem federacím vyslat na kongres své delegáty. Kongresu se zúčastnili téměř jen švýcarští členové Mezinárodního dělnického sdružení (z celkového počtu 41 delegátů jich bylo 39). Na kongresu, jemuž předsedal Johann Philipp Becker, byla přednesena zpráva generální rady a zprávy z míst. Kongres přezkoumal stanovy, přes odpor některých švýcarských delegátů (Henri Perreta aj.) potvrdil plnou moc generální rady v rozsahu, jaký jí byl přiznán haagským kongresem; dále zdůraznil nutnost politického boje dělnické třídy a vytvoření mezinárodního sjednocení odborových svazů. Sídlem generální rady měl až do příštího kongresu, který byl stanoven na rok 1875, zůstat New York. Ženevský kongres z roku 1873 byl posledním kongresem Mezinárodního dělnického sdružení. — *108, 110, 112, 114, 631, 645, 649, 652, 673, 676, 681.*

111 Haagský kongres Mezinárodního dělnického sdružení se konal ve dnech 2.—7. září 1872. Ve srovnání se všemi předchozími kongresy byl nejreprezentativnější. Zúčastnilo se ho 65 delegátů z 15 zemí. V německé delegaci byli: Bernhard Becker jako zástupce sekcí v Brunšviku a v Kamenici, Theodor Cuno za Düsseldorf a Stuttgart, Joseph Dietzgen za Drážďany, Adolph Hepner za 8. sekci v New Yorku, Ludwig Kugelmann za Celle, Gustav Ludwig za Mohuč, Fritz Milke za Berlín a Crimmitschau, Georg Schumacher za Solingen, Marx obdržel mimo mandát generální rady a 1. sekce v New Yorku také mandát z Lipska a Engels zastupoval vedle 6. newyorské sekce i Vratislav.

Marx a Engels vynaložili při přípravě haagského kongresu obrovské úsilí, aby sjednotili proletářské revoluční síly. Na zasedáních generální rady byly za jejich aktivní účasti projednány a přijaty návrhy na změny ve stanovách a v organizačním řádu Internacionály, které pak byly předloženy kongresu, zejména návrh, aby do stanov byla pojata rezoluce „O politické činnosti dělnické třídy“ (viz poznámku 613) a rezoluce o rozšíření pravomoci generální rady.

Kongres dovršil mnohaletý boj Marxe, Engelse a jejich spolupracovníků proti všem odrůdám maloburžoazního sektářství v dělnickém hnutí. Anarchističtí předáci Michail Bakunin a James Guillaume byli z Mezinárodního

dělnického sdružení vyloučeni. Usnesení haagského kongresu se stala základem, na němž mohly být v budoucnu vybudovány samostatné národní politické strany dělnické třídy. — *108, 112, 552, 555, 559, 562—564, 570, 571, 576, 579—581, 590, 602, 615, 632, 645, 648, 657, 713, 779.*

[112] Auguste Serraillier vyložil v dopise „Občanům delegátům 6. kongresu Mezinárodního dělnického sdružení" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 695—696) důvody, proč se nemůže kongresu zúčastnit. Tento dopis napsal 3. září 1873 Engels po dohodě s Marxem a Serraillierem. — *108.*

[113] Jde o dokumenty generální rady, které Friedrich Adolph Sorge zaslal Engelsovi v angličtině, a ten je přeložil do francouzštiny. Byla mezi nimi výroční zpráva generální rady pro ženevský kongres, která v obecných rysech zachycovala současný třídní boj a výsledky Mezinárodního dělnického sdružení. Dále to byla „Důvěrná zpráva generální rady 6. kongresu Internacionály v Ženevě", která obsahovala sdělení o vnitřní situaci v Mezinárodním dělnickém sdružení. — *108, 110.*

[114] Z iniciativy Jurské federace se od 1. do 6. září 1873 konal v Ženevě sjezd sekcí a federací stojících pod vlivem anarchistů a reformistů a odmítajících usnesení haagského kongresu. V rezoluci generální rady z 30. května 1873 se praví, že se odmítnutím usnesení kongresu „*sami postavili mimo Mezinárodní dělnické sdružení a přestali být jeho členy*" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 692).

Usnesení anarchistického sjezdu v Ženevě dokazují, že se jeho účastníci neodvolatelně rozešli s programem a organizačními principy Internacionály. Bylo zde proklamováno naprosté odmítnutí politického boje a přijata anarchistická rezoluce o organizačních otázkách — místním sekcím a federacím byla zaručena naprostá autonomie. Anarchisté se vyslovili proti podřízení menšiny většině a proti každoročnímu konání sjezdu. Podle nich měl sjezd sloužit pouze k výměně názorů. Všeobecnou stávku prohlásili za jedině správný prostředek boje za sociální osvobození. Tento ženevský sjezd s konečnou platností potvrdil rozdělení Internacionály. Vývoj dělnického hnutí sám vyvrátil teoretické názory a organizační principy anarchistů a rozdílná stanoviska jednotlivých skupin urychlila rozpad anarchistického sdružení. — *109, 110, 114, 631, 677.*

[115] Sjezd švýcarských dělnických, odborových, družstevních a jiných organizací, konaný ve dnech 1. a 2. června 1873 v Oltenu, byl svolán z iniciativy sekcí Mezinárodního dělnického sdružení. Zúčastnilo se ho 80 delegátů. Na tomto sjezdu byl založen švýcarský Dělnický svaz, který existoval až do roku 1880 a sjednocoval v duchu zásad Internacionály různé dělnické organizace. Sjezd připravil půdu pro založení sociálně demokratické strany ve Švýcarsku. — *112, 654.*

[116] Paul Lafargue, A. Le Moussu a George Moore založili v roce 1873 v Londýně litografický a rytecký ateliér. Koncem roku 1873 nahradil Lafargua Marx. Počátkem 1874 se tento podnik rozpadl. — *113, 123, 126, 666.*

[117] *Žabomyší vojna* (Batrachomyomachia) — starořecká komická báseň, která je parodií na Homérovu Iliadu; dříve mylně připisována Homérovi. — *113.*

[118] V létě 1872 obdržel José Nobre-França od Marxe první sešity francouzského vydání prvního dílu „Kapitálu" (viz poznámku 125), z toho jeden s věnováním. Chtěl, aby byl „Kapitál" přeložen do portugalštiny, což mělo podle jeho názoru zabránit velkému pronikání proudhonismu zejména mezi portugalskou mládež. — *113.*

[119] Engelsův dopis Adolfu Hepnerovi se nedochoval. Z Hepnerovy odpovědi z 5. září 1873 vyplývá, že ho Engels informoval o okolnostech, za nichž byl svolán ženevský kongres roku 1873. Hepner Engelse žádal, „aby brzy *po* kongresu napsal redakci ‚Volksstaatu', aby byla schopna čelit listům odpůrců". — *115, 116.*

[120] V srpnu 1873 vyšlo v Ženevě provolání „Compagnons, Notre Association traversa..." [„Soudruzi, naše Sdružení zaostává..."] podepsané Henri Perretem, Émilem Victorem Duvalem aj. Provolání bylo určeno ženevskému kongresu (viz poznámku 110) a obracelo se proti některým usnesením haagského kongresu (viz poznámku 111) o organizačních otázkách. — *116, 674, 681.*

[121] Od 24. listopadu do 15. prosince byl Marx se svou dcerou Eleanor na léčení v Harrogate. — *117, 677, 679, 697.*

[122] Koncem srpna 1872 poslal N. I. Utin Marxovi důvěrnou zprávu o machinacích, jichž se Michail Bakunin a S. G. Něčajev dopouštěli jménem Internacionály (viz poznámku 94). — *117.*

[123] Na podzim 1870 odjel G. A. Lopatin do Ruska, aby zorganizoval útěk N. G. Černyševského ze sibiřského vyhnanství. Koncem února 1871 byl však zatčen a uvězněn v Irkutsku (viz poznámku 286). Po dvou marných pokusech se mu 10. června 1871 podařilo uprchnout. V srpnu 1873 přijel do Paříže. — *117, 121, 304, 771.*

[124] N. G. Černyševskij, „Pisma bez adresa" [„Dopisy bez adresy"], Curych 1874. — *117.*

[125] 11. (23.) května 1871 napsal N. F. Danielson Marxovi, že bude po G. A. Lo-

patinovi pokračovat v překladu prvního dílu „Kapitálu" do ruštiny. Na základě Lopatinova sdělení, že Marx chce pro ruské vydání přepracovat první kapitolu prvního dílu, Marxe žádal, aby mu zaslal upravený text první kapitoly, případně i jiné změny. Protože Marx byl přetížen prací, nemohl tuto kapitolu přepracovat už pro ruské vydání a úpravy provedl až v druhém německém vydání (viz poznámku 435). Marx se o Lopatinově a Danielsonově překladu vyjádřil velmi uznale. Ruské vydání (viz také poznámku 399) bylo prvním překladem „Kapitálu" do cizí řeči. — *118, 274, 359, 387, 390, 411, 524, 533, 770.*

[126] První díl „Kapitálu" přeložil do francouzštiny Joseph Roy. Marx posoudil tento překlad v „Předmluvě k francouzskému vydání" a v „Doslovu k francouzskému vydání" (viz K. Marx, Kapitál, díl I, čes. vyd. 1953, str. 32 a 35) a v dopise A. N. Danielsonovi (viz tento svazek, str. 533). Zároveň vysvětlil, jakou měrou se on sám podílel na přípravě francouzského překladu. Podle dohody s nakladatelem Mauricem Lachâtrem (viz poznámku 474) měl „Kapitál" vyjít ve 44 sešitech po jednom tiskovém archu. Vycházelo však vždy pět sešitů pohromadě, takže francouzský překlad vyšel od roku 1872 do listopadu 1875 v sešitech I—IX. Bylo to v době, kdy po porážce Komuny vládla ve Francii politická reakce, a proto se při tisku a šíření knihy naráželo na nejrůznější překážky a průtahy. — *118, 122, 124, 127, 447, 483, 489, 505, 510, 520, 524, 526, 533, 544, 550, 553, 559, 563, 575, 602, 611, 616, 625, 628, 630, 645, 648, 659, 660, 662, 664, 694, 696, 697, 704, 768, 770, 774, 779.*

[127] Samuel Kokosky přeložil do němčiny zprávu „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení" (viz poznámku 102), kterou francouzsky napsali Marx a Engels za účasti Paula Lafargua. Engels Kokoského překlad upravil, pokud mu to umožňovala krátká lhůta stanovená nakladatelem. Německé vydání vyšlo roku 1874 v Brunšviku. — *118, 677.*

[128] *Jakobita* — v Anglii a Skotsku označení přívrženců krále Jakuba z dynastie Stuartovců svržené 1688. — *120.*

[129] Heinrich Heine, báseň „Disputace" z cyklu „Romanzero". Tausves-Jontof je židovská náboženská kniha. — *124.*

[130] Ve francouzském vydání „Kapitálu" Marx poprvé kritizoval teorii Johna Stuarta Milla na základě jeho spisu „Principles of Political Economy" [„Základy politické ekonomie"]. Engels tuto pasáž zařadil do třetího (1883) a čtvrtého německého (1890) vydání (viz K. Marx, „Kapitál", díl I, čes. vyd. 1953, str. 545—547). — *124.*

[131] Od konce roku 1870 se Wilhelm Busch zabýval hlavně studiem zranění

způsobených střelnou zbraní a uveřejnil o tom několik článků a studií. 1874 vyšla jeho větší práce „Ueber die Schussfracturen, welche das Chassepotgewehr bei Schüssen aus grosser Nähe hervorbringt" [„O střelných frakturách, způsobených puškou při střelbě zblízka"]. — *125.*

[132] V listopadu až prosinci oznamovala bruselská „L'Internationale", že vyjde kniha Césara De Paepa. Marx cituje z obsahu druhého dílu, jak byl uveřejněn v „L'Internationale" 23. a 30. listopadu 1873. Paepova kniha nevyšla. — *127.*

[133] Za národně osvobozeneckého boje kubánského lidu 1868—1878 se v západní části ostrova soustředily početné španělské síly i „dobrovolnické" oddíly španělských plantážníků a otrokářů. Využily své námořní převahy a blokovaly tu část Kuby, kde byly soustředěny revoluční oddíly. 31. října 1873 napadla španělská válečná loď „Tornado" na otevřeném moři americký parník „Virginius", který vezl kubánským povstalcům válečný materiál a posily, ostřelovala jej a zajala. Část posádky a cestující byli odsouzeni k smrti. Vláda Spojených států ostře protestovala proti tomuto pirátskému činu a dožadovala se potrestání viníků, vrácení lodi a zajištění bezpečnosti pro členy posádky i cestující. Tehdejší španělský ministerský předseda Emilio Castelar s těmito požadavky souhlasil, avšak havanské úřady odmítly podřídit se. Konflikt byl urovnán teprve v druhé polovině prosince. — *127.*

[134] Papež Pius IX. vydal 21. listopadu 1873 encykliku, v níž zaujal stanovisko k tzv. kulturnímu boji pruské vlády (viz poznámku 144) a k císaři Vilému I. — *127.*

[135] *Oštíp*, sluha Proteův, a jeho pes *Koráb* jsou postavy ze Shakespearovy komedie „Dvé šlechticů veronských" (William Shakespeare, „Komedie", Praha 1959, přel. J. V. Sládek). — *127.*

[136] 26. listopadu 1873 psal Friedrich Adolph Sorge Marxovi: „Engels *ještě* neposlal zbývající ‚Aliance'" („Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení", viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 359—489). „Přiměj ho, aby to hned udělal, protože co tu bylo, je rozebráno, a je důležité brožuru popularizovat. Udělala nám už dobrou službu v San Francisku a Vám dělá jen čest." — *131.*

[137] Maršál Bazaine, který za prusko-francouzské války vydal 27. října 1870 Němcům pevnost Mety, byl obviněn z velezrady. Proces se konal před válečným soudem ve Versailles od 6. října do 10. prosince 1873. Předsedou soudu byl vévoda d'Aumale. Bazaine byl odsouzen k smrti. Mac-Mahon změnil

rozsudek cestou milosti na 20 let vězení a vyhnanství na ostrově sv. Margarety, odkud Bazaine v srpnu 1874 uprchl do Španělska. — *131*, *710*.

[138] Od poloviny do konce června 1874 pobýval Marx v městečku Ryde na ostrově Wight. Engels byl až do poloviny srpna v Ramsgate. — *132*, *714*.

[139] Z iniciativy Ruska se koncem července 1874 sešla v Bruselu konference evropských států pro přezkoumání některých nových zásad vedení války. Anglická vláda odmítla vyslat na tuto konferenci své zástupce, protože nebylo v jejím zájmu zabývat se znovu otázkou námořního práva. — *133*.

[140] 13. července 1874 se v lázních Kissingen pokusil bednářský tovaryš Kullmann, člen katolického tovaryšského spolku, o atentát na Bismarcka. Atentát měl být odpovědí na vládní politiku kulturního boje (viz poznámku 144). Bismarckovi, který utrpěl lehké zranění na zápěstí, posloužil tento atentát jako záminka k zostřeným opatřením proti dělnickému hnutí. — *133*, *135*.

[141] *Septenat* (období sedmi let) — 20. listopadu 1873 přijalo francouzské Národní shromáždění zákon, který stanovil, že maršál Mac-Mahon zůstane v presidentském úřadě sedm let. 9. července 1874 zaslal Mac-Mahon Národnímu shromáždění poselství, v němž prohlásil, že všemi prostředky, jež má k dispozici, bude hájit moc, která mu byla udělena na sedm let. Vyžadoval rychlejší zavedení zákonů, které mu umožňovaly diktaturu. President měl mít právo rozpustit Národní shromáždění, vypsat nové volby a vytvořit vládní většinu. — *134*, *136*.

[142] Roku 1870 provedl ministerský předseda Gladstone v Anglii školskou reformu. Vedle církevních škol byly zavedeny světské školy spravované školskou radou. Konzervativci byli proti této reformě.

Komise pro vybavení škol (Endowed Schools Commission) — vládní komise, zřízená v roce 1869, která měla na starosti nadační školy v Anglii a Walesu. Komise přezkoumala 800 takových škol a konstatovala, že jsou naprosto špatně spravovány a že výsledky jejich práce se rovnají nule. Provedla opatření, která měla skoncovat s nepořádky v hospodaření s nadačními penězi a zajistit komisi právo na průběžnou kontrolu. V roce 1874 byla tato komise na návrh konzervativní strany spojena s dobročinnou komisí (Charity Commission), což byl orgán vytvořený konzervativní vládou. Znamenalo to obnovení starých poměrů ve školství. — *136*.

[143] Pierre Magne, ministr financí v Mac-Mahonově vládě, se snažil vyrovnat obrovský deficit státního rozpočtu v roce 1873 (149 miliónů franků) zvýšením přímých daní na všechny spotřební předměty a suroviny. V červenci 1874 podal v tomto smyslu návrh ve francouzském Národním shromáždění. Proti

návrhu se vyslovili levicoví poslanci, kteří se obávali nespokojenosti a odporu širokých lidových mas. Po vzrušené diskusi byla část návrhu zamítnuta a Pierre Magne odstoupil. — *136.*

[144] *Kulturní boj* — tak buržoazní liberálové nazývali opatření proti partikularistickým a protipruským snahám katolického kléru a strany středu. V letech 1871 až 1875 byly zavedeny četné zákony, jež provázela silná propaganda proti katolické církvi. Tyto „štvanice proti katolíkům" měly odvést liberály, kteří kulturní boj podporovali, od demokratických požadavků a některé vrstvy dělnické třídy od revolučního třídního boje a od důsledků krize. Vláda současně využila tažení proti katolicismu jako záminku k vystupňování útlaku v polských krajích pod pruskou nadvládou. Protože kulturní boj nepřinesl předpokládaný výsledek, naopak, vliv strany středu rostl, snažil se Bismarck v letech 1878—1879 o vyrovnání s Vatikánem. Bismarck potřeboval stranu středu jako spojence proti sílícímu socialistickému dělnickému hnutí a pro provedení své politiky ochranných cel. V roce 1878 byl kulturní boj v podstatě zastaven a počátkem sedmdesátých let byla převážná část jeho zákonů zrušena. — *136.*

[145] Zdravotní stav Jenny Longuetové byl po smrti jejího prvního syna Charlese koncem července 1874 velmi otřesen. 6. srpna 1874 ji Marx dovezl do Ramsgate, kde byl na zotavené Engels, a zůstal tam do 9. srpna. V druhé polovině srpna podnikli Engels se svou rodinou a s Jenny Longuetovou cestu na ostrov Jersey. 5. září 1874 se vrátili do Londýna. — *137, 143, 703, 709.*

[146] Jde o Marxův pokus získat anglickou státní příslušnost. Britské ministerstvo vnitra jeho žádost odmítlo s odůvodněním, že je Marx neloajální k pruskému králi. — *137, 704, 709.*

[147] 15. srpna 1874 odjel Marx s dcerou Eleanor na naléhavou radu lékařů na léčení do Karlových Varů. Strávil tam dobu od 19. srpna do 21. září 1874. Na zpáteční cestě do Londýna se zastavil v Drážďanech, Lipsku, Berlíně a Hamburku. Asi 23. až 25. září 1874 byl v Lipsku a prohovořil tam s Wilhelmem Liebknechtem, Wilhelmem Blosem a dalšími členy lipské stranické organizace situaci v německém dělnickém hnutí. Přibližně od 25. do 28. září byl v Berlíně. Asi od 29. září do 1. října jednal v Hamburku s Augustem Geibem a Ignazem Auerem o stranických záležitostech. Potom se vrátil do Londýna. — *139, 141, 146, 149, 697, 702—704, 707—709, 714, 717, 719.*

[148] V listopadu 1873 až březnu 1874 došlo v Petrohradě, Moskvě, Kyjevě, Oděse a v jiných městech k hromadnému zatýkání intelektuálů a studentů, stoupenců narodniků. Zatýkáním byla úplně rozbita skupina „čajkovců" (podle jména jednoho z jejích členů). Tato organizace se zabývala propagační prací

mezi dělnictvem, její členové mj. předčítali úryvky z prvního dílu „Kapitálu" a vydávali revoluční literaturu. Také vydali poprvé v ruštině Marxovu „Občanskou válku ve Francii". Většina zatčených byla v letech 1877—1878 odsouzena v tzv. „procesu 193". — *139.*

[149] „Germania" na Zámeckém vrchu, čp. 618, byla v roce 1945 přejmenována na Lázeňský dům „Marx". — *141.*

[150] José Mesa sdělil v dopise ze dne 24. srpna 1874 Engelsovi, že musí sice přesídlit do Paříže, ale že si udrží spojení se členy Mezinárodního dělnického sdružení v Madridu. Na tyto členy se Engels může spolehnout. Uvedl také tajnou madridskou adresu. — *144, 714.*

[151] Od 7. do 13. září 1874 se konal v Bruselu kongres organizací vyloučených z Mezinárodního dělnického sdružení. Ačkoli účastníci představovali jen malou skupinu anarchistů a reformistů, prohlásili svou schůzku za 7. kongres Mezinárodního dělnického sdružení. Při diskusi o postoji dělnické třídy ke státu vyšly najevo rozdílné názory různých skupin. Zejména přednáška Césara De Paepa „Organizace veřejných služeb v budoucí společnosti" svědčila o tom, že se mnozí účastníci odklonili od anarchismu. Zprávy o tomto kongresu byly uveřejněny v „Times" z 10., 11., 14., 15. a 16. září 1874. — *149, 713.*

[152] *Německý komunistický spolek* (Německý dělnický vzdělávací spolek v Londýně) založili v únoru 1840 Karl Schapper, Joseph Moll, Heinrich Bauer a další členové Svazu spravedlivých. V druhé polovině čtyřicátých let spolek dostal mezinárodní charakter. Několikrát změnil jméno, nějakou dobu se např. nazýval Londýnský německý dělnický spolek, Vzdělávací společnost pro dělníky, Komunistický dělnický vzdělávací spolek.

Vedoucí úlohu v tomto spolku měli členové tajného Svazu spravedlivých a později připadla místním obcím Svazu komunistů. V letech 1847 a 1849 až 1850 pracovali ve spolku aktivně i Marx a Engels. 17. září 1850 Marx, Engels a několik jejich spolubojovníků ze spolku vystoupili, protože v boji mezi většinou ústředního výboru Svazu komunistů, vedenou Marxem a Engelsem, a sektářskou a dobrodružnou menšinou (Willichovou a Schapperovou frakcí) se spolek postavil na stranu menšiny. Koncem padesátých let se Marx a Engels znovu zúčastnili práce ve vzdělávacím spolku. Po založení I. internacionály se spolek, v jehož vedení byli Friedrich Lessner, Georg Lochner a Carl Pfänder, stal součástí Mezinárodního dělnického sdružení. Londýnský vzdělávací spolek existoval až do roku 1918, kdy jej anglická vláda zakázala. Ve 20. století navštěvovalo spolek mnoho ruských politických emigrantů. — *149, 207, 297, 352, 431, 452, 626, 634.*

[153] Plán se neuskutečnil. Sociální demokracii se však podařilo vydávat v této době několik místních časopisů. — *150.*

[154] Engels má na mysli vstupní řeč Johna Tyndalla z 19. dubna 1874 na 44. zasedání Britské společnosti pro povznesení věd (British Association for the Advancement of Science), která byla uveřejněna v časopise „Nature" z 20. srpna 1874, a řeč Thomase Henryho Huxleye „On the Hypothesis that animal are automats, and its history. Address at the British Association" [„O domněnce, že živočichové jsou automaty, a o jejich historii. Řeč v Britské společnosti"] na zasedání z 24. srpna 1874, která byla uveřejněna v „Nature" 3. září 1874. O Tyndallových názorech se Engels zmiňuje v „Dialektice přírody" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 20, čes. vyd. 1966, str. 478). — *150.*

[155] Georg Wilhelm Friedrich Hegel, „Wissenschaft der Logik", Berlín 1833 až 1834 a „Encyclopädie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse", Berlín 1843. — *151.*

[156] „První adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 33—38) vyšla 28. července 1870 v „Pall Mall Gazette". — *155, 192.*

[157] *Zeměbrana* vznikla v Prusku na základě „Nařízení o zeměbraně" ze 17. března 1813. Zpočátku měla miliční charakter a v osvobozenecké válce z roku 1813 se vyznamenala velkou statečností. Od roku 1814 byla součástí pruské branné moci. Zahrnovala muže starších ročníků, kteří už vykonali službu ve stálé armádě a její záloze. V době míru se cvičení jednotek zeměbrany konala jen ojediněle. Za prusko-francouzské války v letech 1870—1871 byla zeměbrana nasazena do bojů jako součást polní armády spolu se stálým vojskem. — *157.*

[158] *Prosincovým výtečníkem* je míněn Napoleon III., který nastolil kontrarevolučním pučem 2. prosince 1851 ve Francii bonapartistickou diktaturu. — *158.*

[159] „*Anexandr*" — ironické spojení slova anexe se jménem Alexandra Velikého; touto ironickou přezdívkou označovali Marx a Engels často Viléma I. — *158.*

[160] Marx poslal Paulovi a Lauře Lafarguovým výstřižek z „Volksstaatu", čís. 59 z 23. července 1870, kde se pod hlavičkou „Berlín 21. července" podávala zpráva o vystoupení Augusta Bebela a Wilhelma Liebknechta na zasedání říšského sněmu 21. července 1870 (viz poznámku 54). Marx zřejmě poslal Lafarguovým z téhož čísla „Volksstaatu" také výstřižek nadepsaný „Politický přehled", který se zabýval postojem německé dělnické třídy k prusko-francouzské válce. — *159.*

[161] William Shakespeare, „Romeo a Julie", 3. jednání, 1. scéna; překlad E. A. Saudka. — *159.*

[162] „První adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 33—38) byla otištěna ve „Volksstaatu" dne 7. srpna 1870 pod názvem „Manifest generální rady Mezinárodního dělnického sdružení" spolu s poznámkou, kterou si Marx vyžádal. Mimoto označila redakce několik vypuštěných vět poznámkou: „Následující místo týkající se Pruska a politiky hraběte Bismarcka nelze nyní otisknout." — *160.*

[163] Poprvé vyšel tento dopis zkráceně v časopise „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 11, Stuttgart 1888. — *162.*

[164] Program pro řádný kongres Internacionály v Mohuči, který vypracoval Marx, schválila generální rada 12. července 1870 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 479). Text schválený radou vyšel jako leták anglicky pod názvem „The fifth annual congress of the International Working Men's Association".

14. července 1870 poslal Marx Hermannu Jungovi francouzské znění programu (viz tamtéž, sv. 32, čes. vyd. 1970, str. 768—769). Jungův německý překlad byl uveřejněn ve „Vorbote" z července 1870 a ve „Volksstaatu" z 3. srpna 1870. Opravený německý překlad vyšel ve „Volksstaatu" 13. srpna 1870. — *162.*

[165] *Alianci socialistické demokracie* (Aliance de la Démocratie socialiste) založil Michail Bakunin v říjnu 1868 v Ženevě jako mezinárodní anarchistickou organizaci. Ve svém programu hlásala Aliance především tzv. vyrovnání všech tříd a okamžité odstranění státu. Popírala organizovaný boj dělnické třídy o politickou moc. Její maloburžoazní anarchistický program nacházel odezvu v průmyslově málo rozvinutých oblastech Itálie, Španělska a Švýcarska.

Roku 1868 a 1869 se Aliance obrátila na generální radu se žádostí o přijetí do Internacionály. Generální rada s tím roku 1869 souhlasila pod podmínkou, že Aliance přestane existovat jako samostatná mezinárodní organizace. Přes formální souhlas existovala Aliance ve skutečnosti i nadále jako organizace. Neustále bojovala proti generální radě s cílem ovládnout Mezinárodní dělnické sdružení a vnutit mu svou anarchistickou maloburžoazní koncepci. Po pádu Pařížské komuny akce anarchistů proti generální radě zesílily. Bakunin a jeho stoupenci napadali především marxistickou teorii státu a diktaturu proletariátu. Odmítali každý politický boj, nutnost vytváření samostatných nezávislých dělnických stran a zásady demokratického centralismu.

Marx, Engels a generální rada Internacionály neochvějně bojovali proti Alianci a odhalovali ji jako sektu nepřátelskou dělnickému hnutí.

Na haagském kongresu v září 1872 byli vůdcové Aliance, Bakunin a James Guillaume, převážnou většinou hlasů z Internacionály vyloučeni.

Ve své zprávě „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 359—489) odhalili Marx a Engels program, cíle a metody Aliance. — *164, 298, 352, 378, 439, 501, 517, 521, 535, 541, 545, 547, 556, 567, 572, 579, 580, 584, 590, 610, 621, 650, 654, 678, 727, 735, 760.*

[166] Myslí se *Slovanský sjezd*, který se sešel 2. června 1848 v Praze; na sjezdu se projevil boj dvou tendencí v národním hnutí slovanských národů, utlačovaných habsburskou říší. Pravicový, umírněně liberární směr, k němuž se hlásili vůdcové sjezdu, se snažil vyřešit národnostní otázku zachováním a upevněním habsburské monarchie. Levicový, demokratický směr, k němuž patřil i Bakunin, vystupoval rozhodně proti tomuto názoru, vytyčil iluzorní požadavek demokratické federace všech slovanských národů a usiloval o společný postup s revolučně demokratickým hnutím v Německu a v Uhrách. Někteří delegáti sjezdu, kteří se hlásili k radikálnímu křídlu a aktivně se účastnili pražského povstání, byli krutě pronásledováni. Představitelé umírněného liberálního křídla, kteří zůstali v Praze, oznámili 16. června, že se sjezd odkládá na neurčito. — *164.*

[167] „Aufruf an die Slaven. Von einem russischen Patrioten Michael Bakunin. Mitglied des Slavenkongresses in Prag", Koethen 1848. Engels kritizuje tuto Bakuninovu brožuru v článku „Demokratický panslavismus" (viz Marx-Engels-Lenin, „K dějinám Československa a československého dělnického hnutí", díl II, čes. vyd. 1963, str. 153—174). — *164.*

[168] V Drážďanech došlo 3.—8. května 1849 k ozbrojenému povstání. Důvodem k povstání bylo, že saský král odmítl uznat říšskou ústavu a že jmenoval ministerským předsedou krajního reakcionáře Zschinského. Na barikádách bojovali hlavně dělníci. Jedním z vůdců povstání byl Bakunin. — *164.*

[169] Sigismund Borkheim uveřejňoval v „Zukunft" od července do listopadu 1869 anonymně sérii článků „Ruské dopisy. VIII — X. Michail Bakunin". V těchto článcích vycházel Borkheim z Bakuninova článku „Ruským, polským a všem slovanským přátelům", uveřejněného rusky v „Kolokolu", a kritizoval autora pro jeho panslavistické ideje a pro idealizaci ruských občin s jejich primitivním občinovým vlastnictvím. — *164, 553.*

[170] Členové ruské sekce Mezinárodního dělnického sdružení v Ženevě žádali v dopise z 24. července 1870 (viz poznámku 17) Marxe, aby vyřídil Sigis-

mundu Borkheimovi jejich dík za jeho článek „Něčajevův dopis", uveřejněný ve „Volksstaatu" ze 16. března 1870. Borkheim v článku vítal rozvoj ruského revolučního hnutí a vystoupil proti mystifikacím, které Něčajev šířil o své osobě (o svém uvěznění, vypovězení na Sibiř, útěku atd.). Výbor ruské sekce zároveň žádal Marxe, aby vyřídil Borkheimovi, že členové sekce jsou v případě potřeby ochotni zasáhnout do polemiky a podat pádnou charakteristiku S. G. Něčajeva.

Něčajev na Borkheimovu poznámku odpověděl otevřeným dopisem „Autoru ‚Něčajevova dopisu'", otištěným ve „Volksstaatu", čís. 26 ze 30. března 1870. — *164.*

[171] Dopis napsal Marx na dopisním papíře Sigismunda Borkheima s jeho obchodní adresou „9, Billiter Square, E. C." — *168.*

[172] V původním textu rezoluce generální rady „Mezinárodní dělnické sdružení a Aliance socialistické demokracie", který napsal Marx 22. prosince 1868, byl obsažen bod o nutnosti uveřejnit tuto rezoluci ve všech zemích, kde jsou sekce Internacionály. Do konečného textu rezoluce (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 377—379) nebyl tento bod zařazen. — *169.*

[173] „[*Ecce*] *iterum Crispinus*" („[Ejhle,] zase Crispinus!") — tak začíná čtvrtá satira Juvenálova, vysmívající se Crispinovi, jednomu z dvořanů římského císaře Domiciána. V přeneseném smyslu znamenají tato slova tolik jako „zase tentýž člověk" nebo „zase totéž". — *170.*

[174] Usnesení znělo: „Ústřední výbor sekcí německého jazyka generální radě v Londýně. — Vážení soudruzi! Se zřetelem k tomu, že vinou válečných zmatků se nebude moci letošní kongres konat v Mohuči a že vůbec za zmíněných okolností se konání kongresu jeví jako velice obtížné, dokonce beznadějné, usnesl se náš ústřední výbor jednomyslně vyzvat generální radu, aby kongres odložila, a až nadejdou příznivější poměry, aby stanovila místo a čas příštího kongresu s ohledem na eventuální návrhy různých skupin sekcí v této věci. Ženeva 7. srpna 1870. Z pověření ústředního výboru, s pozdravem a stiskem ruky, Joh. Ph. Becker." — *171.*

[175] Tímto dopisem odpovídá Engels Jenny Marxové na její dopis z 10. srpna 1870 (viz tento svazek, str. 745). — *173.*

[176] V „Pall Mall Gazette" byl 9. srpna 1870 uveřejněn článek „Postavení Anglie", který byl napsán formou dopisu pod pseudonymem „von Thunder-ten-Tronckh" (Thunder-ten-Tronch je zámek ve Vestfálsku). — *174.*

[177] Jde o portrét vůdce irských fenianů Jeremiaha O'Donovana Rossy, který si

Ludwig Kugelmann přál. Obraz byl určen pro sbírku písní „Erins-Harfe. Irländische Volksmelodien nach Thomas Moore" [„Irská harfa. Irské lidové melodie podle Thomase Moora"]. Pro předmluvu k této sbírce napsal Engels na žádost Marxovy nejstarší dcery Jenny krátké poznámky (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 547—548). Soudě podle vydání „Erins-Harfe", které vyšlo roku 1870 v Hannoveru, nebylo použito ani Rossova portrétu, ani Engelsových poznámek. — *174, 747.*

[178] Tímto dopisem odpovídá Marx na několik dopisů, které mu napsal Friedrich Adolph Sorge v době od 10. května do 4. srpna 1870. Tak začíná dlouholetá korespondence mezi Marxem a Engelsem na jedné straně a Sorgem na straně druhé. Během let mezi nimi vznikly těsné přátelské vztahy. — *175.*

[179] „Report of the Bureau of Statistics of Labor, embracing the account of its operations and inquiries from August 2, 1869 to March 1, 1870, inclusive", Boston 1870. Exemplář knihy, který poslal Marxovi Friedrich Adolph Sorge, se zachoval s Marxovými glosami. — *175, 177.*

[180] Friedrich Adolph Sorge upozornil Marxe v dopise z 21. července 1870, že dopisovatel generální rady v USA Robert William Hume zneužívá svého zmocnění pro osobní reklamu; dal na vlastní pěst vytisknout a rozšiřovat „členské legitimace" Mezinárodního dělnického sdružení, v nichž byly zkresleně tlumočeny úkoly a cíle Internacionály. Benjamina Lucrafta na nich vydával za „presidenta" Internacionály a sebe za jeho „zmocněnce pro USA". Marx informoval o Sorgově dopisu 6. září 1870 generální radu. Johann Georg Eccarius dostal jako dopisující tajemník pro USA za úkol napsat Humovi dopis a vyzvat ho, aby se ve své činnosti přísně držel stanov Mezinárodního dělnického sdružení. — *175, 177.*

[181] 22. března 1870 se generální rada usnesla pověřit Gustava Paula Clusereta, který se sám nabídl, funkcí dopisovatele pro francouzské sekce v USA. Cluseret se však vydával za jednoho z organizátorů Mezinárodního dělnického sdružení a ignoroval existenci sekcí, které už ve Spojených státech vznikly. Tím překročil plnou moc, která mu byla udělena. Jeho činnost vyvolala protest řady sekcí, zejména sekce čís. 1 (viz poznámku 392). Sekce se obrátily s dotazy o charakteru Cluseretových plných mocí na generální radu, na Johanna Philippa Beckera a Louise Eugèna Varlina. Marx odpověděl na tyto dotazy ve svém dopise Sigfridu Meyerovi a Augustu Vogtovi z 9. dubna 1870 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 32, čes. vyd. 1970, str. 746). — *175.*

[182] Friedrich Adolph Sorge sdělil 9. července 1870 Marxovi, že August Vogt, člen newyorské německé sekce čís. 1, vznesl proti Victoru Schilymu — účast-

níku německé revoluce z let 1848—1849 a členu Internacionály, žijícímu v Paříži — obvinění, že je špicl. — *176, 177, 212.*

[183] V Cincinnati se od 7. do 10. srpna 1870 konal 5. sjezd Národního dělnického svazu (National Labor Union). Tento svaz byl založen v srpnu 1866 na sjezdu v Baltimore a brzy po založení navázal spojení s Internacionálou. Sehrál významnou úlohu v boji za samostatnou politiku dělnických organizací v USA, za solidaritu bílých a barevných dělníků, za osmihodinový pracovní den a za práva pracujících žen.

Sigfrida Meyera zvolil delegátem sjezdu v Cincinnati Všeobecný německý dělnický spolek v New Yorku. Spolek byl od února 1869 do podzimu 1870 členem Národního dělnického svazu jako newyorský Dělnický svaz čís. 5. Zároveň byl jakožto sekce čís. 1 členem Internacionály (viz poznámku 392).

Meyer se sjezdu v Cincinnati nemohl zúčastnit, a proto tam Všeobecný německý dělnický spolek zastupoval Sorge. Sorge na sjezdu navrhl, aby se Národní dělnický svaz připojil k Internacionále. Sorgův návrh byl přijat, ale neuskutečnil se. Ve vedení svazu nabyly vrchu maloburžoazní elementy a svaz se v důsledku sporu o utopistických plánech na peněžní reformu rozpadl. — *176, 177.*

[184] Jde o knihu Edwarda Kellogga, „A new monetary system", kterou Marx znal zřejmě jen z překladu. V únoru 1871 mu Sorge poslal exemplář prvního vydání knihy, který se dochoval s Marxovými poznámkami. — *176, 214, 258.*

[185] Sigfrid Meyer napsal Marxovi 26. července 1870, že mezi Friedrichem Adolphem Sorgem a Augustem Vogtem došlo k neshodám, které vedly k tomu, že Vogt složil svou funkci dopisujícího tajemníka německé sekce Mezinárodního dělnického sdružení. Dne 12. října 1870 napsal Marxovi z pověření Všeobecného německého dělnického spolku Friedrich Bolte, že „je od počátku července t. r. dopisujícím tajemníkem zdejší německé sekce Internacionály, kterou představuje Dělnický svaz čís. 5". — *177.*

[186] Edward Spencer Beesly, „A word for France: Addressed to the workmen of London". — *180.*

[187] Jedná se o přílohu k pařížské mírové smlouvě z roku 1856 (ukončující krymskou válku z let 1853—1856). „*Deklaraci o principech námořního mezinárodního práva*" podepsali představitelé Rakouska, Francie, Anglie, Pruska, Ruska, Sardinie a Turecka 16. dubna 1856. Deklarace stanovila pravidla námořní války na základě zásad ozbrojené neutrality, které proklamovala roku 1780 vláda carevny Kateřiny II.; zakazovala kaperství, proklamovala nedotknutelnost neutrálního nákladu na nepřátelské lodi a nepřátelského nákladu na neutrální

lodi a uznávala pouze faktickou blokádu. Jménem Anglie podepsal deklaraci její zástupce na pařížském mírovém kongresu lord Clarendon. — *181, 203.*

[188] Za prusko-rakouské války byl Frankfurt n. M. obsazen 16. července 1866 pruským vojskem pod velením generála Vogela von Falckensteina. Senát byl rozpuštěn, posádka a polovojenské organizace — Jugendwehr (junobrana), Schützenwehr (ochranná stráž), tělocvičné spolky — odzbrojeny a na město byla uvalena válečná daň ve výši 6 miliónů zlatých. 19. července 1866 zvýšili Prušáci tuto kontribuci na 25 miliónů zlatých, splatných během 4 dnů. Mimoto požadovaly od starosty Karla Fellera seznam nejvlivnějších a nejzámožnějších měšťanů s údaji o jejich jmění jako záruku, že město daň zaplatí. Vogel von Falckenstein oznámil, že dá Frankfurt bombardovat, nebude-li kontribuce zaplacena. Na protest spáchal starosta v noci z 23. na 24. července 1866 sebevraždu. — *183.*

[189] Jde o „Provolání k sekcím Internacionály", které napsali bakuninovci James Guillaume a Gaspard Blanc. Bylo otištěno v příloze k listu „Solidarité" z 5. září 1870. — *184.*

[190] Poprvé vyšel tento dopis zkráceně v časopise „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 17, Stuttgart 1901—1902. — *186, 201.*

[191] Dopis je napsán na papíře s hlavičkou generální rady Mezinárodního dělnického sdružení. (Hlavička, vytištěná v pravém horním rohu, zní: General Council of the International Working Men's Association, 256, High Holborn, London, W. C.)

Nad oslovením je navíc razítko: International Working Men's Association Central Council London. — *189, 233.*

[192] „Pall Mall Gazette" uveřejnila 16. září 1870 výňatek z „Druhé adresy generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 304—312). — *192.*

[193] 15. září 1870 uveřejnila „Pall Mall Gazette" článek o Beesleyho adrese „A word for France: Addressed to the workmen of London". — *192.*

[194] Edward Spencer Beesly použil materiálu, který mu dodal Marx, pro svůj článek „Mezinárodní dělnické sdružení"; článek byl uveřejněn ve „Fortnightly Review", čís. XLVII z 1. listopadu 1870. Viz o tom také Marxovy odpovědi na první a druhý Brentanův článek (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 119—122 a 138—145). — *193.*

[195] Engels se 20. září 1870 přestěhoval z Manchesteru do Londýna (viz poznámku 89). — *194, 528.*

[196] Eugen Oswald žádal 23. září 1870 Marxe o různé materiály a zároveň mu poslal opis svého dopisu Louisi Adolphu Thiersovi. V dopise navrhoval, aby byla mezi Německem a Francií zřízena „neutrální zóna". Oswald prosil Marxe, aby se k tomuto plánu vyjádřil. — *194.*

[197] 19. září 1870 přinesly „Times" v rubrice „Rusko" výňatek z „Journal de St.-Pétersbourg" ze 17. září 1870. V citovaném článku se tvrdilo, že prestiž Francie nijak neutrpí, bude-li při uzavření míru souhlasit se stržením svých pevností. — *195.*

[198] V Lyonu vypuklo 4. září 1870 povstání, když došla zpráva o porážce u Sedanu. Michail Bakunin, který přijel do Lyonu 15. září, se snažil strhnout na sebe vedení povstání a uskutečnit svůj anarchistický program. Dne 28. září se anarchisté pokusili uchopit moc, utrpěli však nezdar. — *196, 726.*

[199] *Comité du Salut de la France* (Výbor pro blaho Francie; u nás známější pod názvem Comité du salut public — Výbor veřejného blaha) byl za Francouzské revoluce devítičlenný výbor, který zvolil Konvent v dubnu 1793 jako operativní řídící orgán vybavený rozsáhlými pravomocemi. Za revolučně demokratické jakobínské diktatury v letech 1793—1794 byl fakticky francouzskou revoluční vládou. — *196.*

[200] Na jaře 1867 pořádaly v některých zemích maloburžoazní kruhy sbírky na Ferdinanda Freiligratha. Když byla zrušena londýnská filiálka Švýcarské banky, ztratil Freiligrath místo vedoucího této filiálky a octl se v tísnivé situaci. Freiligrathovské výbory, které vypsaly na básníka sbírku, fungovaly hlavně v Německu, ale i v Anglii a Americe. O stavu sbírky pravidelně informoval i londýnský maloburžoazní časopis „Hermann". Sbírka vynesla na 60 000 tolarů. — Marx hodnotil Freiligrathův souhlas s takovou sbírkou jako nedůstojné doprošování se buržoazní veřejnosti. — *199, 212.*

[201] Jedná se o německou nacionální píseň „Wacht am Rhein", která byla za prusko-francouzské války velmi populární. — *202.*

[202] *Franktiréři* (francouzsky francs-tireurs) — dobrovolníci organizovaní do malých partyzánských oddílů, kteří se zúčastnili obrany Francie před vpádem nepřátelských vojsk v době prusko-francouzské války. — *202.*

[203] Gneisenauovo *nařízení o domobraně* z 21. dubna 1813 představovalo nejúplnější formu ozbrojení lidu v Prusku za osvobozenecké války proti napoleonské Francii roku 1813. Všichni bojeschopní muži, kteří nesloužili v řadovém vojsku nebo zeměbraně, byli povinni hlásit se k domobraně, byla-li povolána do zbraně, aby podporovali pravidelnou armádu gerilovým bojem. Edikt

o domobraně byl pod vlivem reakčních sil už v létě 1813 zase odvolán, mj. pro demokratickou myšlenku, že je nutno uznat za „legální" všechny formy sebeobrany obyvatelstva proti nepřátelskému vpádu. Nařízení o domobraně analyzuje Engels v článcích „Boj ve Francii" a „Pruští franktiréři" ze série „Poznámky o válce" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 202 až 203 a 236—240). — *202.*

[204] *Loirská armáda* byla vytvořena 15. listopadu 1870 (velel jí generál d'Aurelle de Paladines) a bojovala v okolí Orléansu. Přestože její příslušníci byli velmi různorodí a zpravidla nedostatečně vycvičení, dokázala s pomocí místního obyvatelstva klást německým armádám vážný odpor. Viz o tom XXXI. a XXXII. článek ze série Engelsových statí „Poznámky o válce" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 241—250). — *202.*

[205] August Bebel, Wilhelm Liebknecht a Adolph Hepner byli zatčeni 17. prosince 1870 v Lipsku. Na podkladě materiálů výboru Sociálně demokratické dělnické strany, zabavených v Brunšviku, byl proti nim připraven proces pro velezradu. Zatčeni byli na pokyn pruské vlády, která viděla v postoji „Volksstaatu" a v Bebelově a Liebknechtově vystupování nebezpečí pro další vedení dobyvačné války proti Francii. 28. března byli Bebel, Liebknecht a Hepner propuštěni z vyšetřovací vazby. Proces se konal v březnu 1872 (viz poznámku 322). — *206, 240, 241.*

[206] Na mimořádném zasedání Severoněmeckého říšského sněmu, svolaném na 24. listopadu 1870, byl dán na denní pořad vládní požadavek, aby sněm odhlasoval dalších 100 miliónů tolarů na další vedení války. Nehledě na povykování a hrozby šovinistických poslanců říšského sněmu, kteří Bebelovi a Liebknechtovi nadávali vlastizrádců, předložil Bebel návrh na odmítnutí válečných úvěrů. Bebel a Liebknecht se postavili proti anekčním snahám a otevřeně prohlásili svou solidaritu s francouzským lidem. Liebknecht v diskusi prohlásil: „Anexe nám nepřinese mír, ale válku a vojenskou diktaturu."

Proti schválení válečných úvěrů hlasovali 28. listopadu 1870 kromě Bebela a Liebknechta i poslanci Ewald, Fritzsche, Hasenclever, Schraps a Johann Baptist von Schweitzer. Zatímco lassallovští poslanci hlasovali 21. července 1870 pro válečné úvěry (viz poznámku 54), tentokrát se pod vlivem statečného Bebelova a Liebknechtova vystoupení i pod tlakem vlastního členstva postavili proti schválení dalších prostředků na válku. Odvážné a důsledné Bebelovo a Liebknechtovo vystupování si získalo souhlas širokých dělnických vrstev i nejrozhodnějších kruhů buržoazie. — *206.*

[207] 19. prosince 1870 uveřejnily „Times" Gladstonův dopis z 15. prosince 1870, v němž se ohlašovala amnestie pro odsouzené feniany (viz poznámku 3).

Amnestie však obsahovala četná omezení. Proto ji Engels srovnával se zmrzačenou amnestií pro politické vězně, která byla vyhlášena v Prusku u příležitosti nástupu Viléma I. na trůn v lednu 1861. — *207.*

[208] Marx 3. ledna v generální radě navrhl, aby se uspořádala sbírka ve prospěch uvězněných členů strany v Německu (viz poznámku 84 a 205). Na zasedáních generální rady ze 17. a 24. ledna 1871 vybízel Marx znovu k podpoře rodin zatčených sociálních demokratů. — *208.*

[209] Karl Biedermann, vydavatel „Norddeutsche Allgemeine Zeitung", otiskl 1. a 4. ledna 1871 příspěvky od londýnského dopisovatele, v nichž byli vůdcové Sociálně demokratické dělnické strany pomlouváni, že prý postupují podle tajného revolučního plánu a že prý se při prosazování svých cílů neštítí ani politických vražd. Protože tato pomluva mohla eventuálně ovlivnit očekávaný rozsudek proti Augustu Bebelovi a Wilhelmu Liebknechtovi, požádala Natalie Liebknechtová 8. ledna 1871 Engelse z pověření svého muže, aby se snažil zjistit, kdo je londýnským dopisovatelem „Norddeutsche Allgemeine Zeitung". Liebknecht se domníval, že to bude někdo z pracovníků pruského vyslanectví v Londýně. — *208.*

[210] Kolínský proces proti komunistům na podzim roku 1852 byl první pokus německé reakce zabrzdit německé dělnické hnutí tím, že by bylo zbaveno své revoluční strany. Zároveň mělo být zasaženo i jakékoli hnutí za společenský pokrok. Jedenáct členů Svazu komunistů (viz poznámku 258) bylo postaveno před soud a obžalováno z „velezrady". Žaloba se opírala o „knihu zápisů" ze schůzí ústředního orgánu Svazu, která byla výplodem pruské tajné policie, a o jiné falzifikáty. Marx a jeho přátelé dodávali během procesu obhájcům tajnými cestami doklady odhalující policejní padělky. Přestože žaloba nebyla doložena, bylo sedm obžalovaných odsouzeno k pevnostnímu vězení. Ještě během procesu začal psát Marx svá „Odhalení o kolínském procesu proti komunistům" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 443—508). V tomto spise odhalil politické pozadí procesu a demaskoval veškerou podlost pruské policie. Byla to obžaloba celého pruského vládního systému. — *208, 244, 452.*

[211] „Der Volksstaat" otiskl 11. ledna 1871 noticku obsahující zprávu, že ruská policie vyšetřuje „socialistické spiknutí" S. G. Něčajeva (viz poznámku 94). Natalie Liebknechtová napsala 18. ledna 1871 Marxovi, že dodala Carlu Hirschovi, který po zatčení Wilhelma Liebknechta převzal redakci „Volksstaatu", údaje o Něčajevovi. — *208.*

[212] Poprvé vyšel tento dopis zkráceně v knize G. Jaeckha „Die Internationale", Lipsko 1904. — *209.*

[213] Na zasedání generální rady 17. ledna 1871 se Marx ostře postavil proti chvalozpěvům, které pronesl na veřejné schůzi 10. ledna 1871 George Odger na adresu vlády národní obrany a jejího ministra zahraničních věcí Jules Favra (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 663—664). — *209*

[214] Na kongresu Mezinárodního dělnického sdružení, konaném v září 1869 v Basileji, podal Johann Georg Eccarius jménem generální rady návrh, aby generální radě byla dána pravomoc každou sekci, která by jednala proti programovým zásadám Internacionály, vyloučit prozatímně, až do schválení nejbližším kongresem, z Internacionály. Tento návrh byl přijat s výhradou, že generální rada je povinna před přijetím nebo zamítnutím sekce konzultovat příslušnou federální radu. — *209.*

[215] Po porážce červnového povstání roku 1848 přijalo Ústavodárné shromáždění několik reakčních zákonů. Tiskové zákony schválené 9. a 11. srpna 1848 stanovily přísné tresty na svobodě a pokuty za výroky proti vládě, stávajícímu režimu a soukromému vlastnictví. 21. března 1849 byly vydány zákony zakazující vytváření klubů atd. — *210.*

[216] V dubnu 1849 poslala francouzská vláda do Itálie expediční sbor, který měl likvidovat římskou republiku a obnovit světskou moc papežovu. — *210.*

[217] V prosinci 1870 byl v New Yorku vytvořen ústřední výbor Mezinárodního dělnického sdružení pro Spojené státy, zmocněný na jeden rok. V tomto ústředním výboru měla být každá sekce existující v Severní Americe zastoupena jedním delegátem. Friedrich Adolph Sorge byl delegátem za sekci 1 (viz poznámku 392) a zároveň byl tajemníkem ústředního výboru.

Na základě usnesení londýnské konference byl tento ústřední výbor přejmenován na federální radu. V prosinci 1871 se Internacionála v Americe rozštěpila a vznikly dvě federální rady (viz poznámku 456). Z proletářského křídla vzešla prozatímní federální rada, kterou generální rada uznala v květnu 1872. — *211, 258, 294, 328, 363, 366, 376, 399.*

[218] Článek „O situaci dělníků v západní Evropě z hlediska veřejné hygieny" od P. I. Jakobiho a V. A. Zajceva vyšel v časopise „Архив судебной медицины и общественной гигиены". Informace o tomto článku dostal Marx prostřednictvím G. A. Lopatina v dopise z 15. prosince 1870. — *212.*

[219] Černyševskij byl zatčen v červenci 1862. Do roku 1864 byl vězněn v Petropavlovské pevnosti, pak byl odsouzen k sedmi letům nucených prací a k doživotnímu vyhnanství na Sibiři. — *212.*

[220] Friedrich Adolph Sorge upomenul Marxe 29. prosince 1870, že sekce 1 (viz

poznámku 392) nedostala potvrzení o tom, že došla její přihláška do Internacionály a příspěvky. — *214.*

[221] Friedrich Adolph Sorge žádal 19. října 1870 Marxe o radu k návrhu Eugèna Duponta, aby „v New Yorku byla vytvořena jakási ústřední rada" (viz poznámku 217). Se stejnou žádostí se na Marxe obrátil 12. října 1870 Friedrich Bolte jako dopisující tajemník německé sekce. Není nám známo, zda se Marxova odpověď dochovala. — *214.*

[222] Velitel pevnosti Toulu, Hück, se 23. září 1870 vzdal odporu proti obležení, které trvalo od 19. srpna 1870. — *215, 220.*

[223] Bismarck a Jules Favre podepsali 28. ledna 1871 konvenci o příměří a o kapitulaci Paříže. Národní shromáždění, které mělo být co nejdříve zvoleno, mělo rozhodnout, zda se bude pokračovat ve válce nebo zda se má uzavřít mír. Volby do Národního shromáždění se konaly 8. února 1871. Louis Adolph Thiers, jehož Národní shromáždění jmenovalo do čela exekutivní moci, okamžitě zahájil mírová jednání. 26. února 1871 byla ve Versailles podepsána mezi Německou říší a Francií předběžná mírová smlouva a 10. května 1871 byla ve Frankfurtu nad Moh. uzavřena mírová smlouva (viz poznámku 279). — *215, 220, 310.*

[224] V polovině září 1871 vyslala vláda národní obrany, vytvořená v Paříži 4. září 1870, do Tours delegaci, která měla v provinciích postavit a vyzbrojit nové vojenské jednotky, jež by bránily postupu německých vojsk, a zařídit, aby zasáhly zahraniční mocnosti. 6. prosince 1870 přenesla delegace své sídlo do Bordeaux. Byla nazývána vládou v Tours nebo vládou v Bordeaux. Od 9. října 1870 až do konce války vedl tuto delegaci Léon Gambetta, který řídil ministerstvo války a ministerstvo vnitra. V delegaci byli dále Alexandre Olivier Glais-Bizoin, Isaac Adolphe Crémieux a Martin Fourichon. Větší část vlády národní obrany zůstala v Paříži; v jejím čele stál Louis Jules Trochu. — *216, 220.*

[225] 31. ledna 1871 vydala vláda v Bordeaux dekret, jímž se různé osoby zbavovaly pasívního volebního práva. Šlo o osoby, které za druhého císařství zastávaly důležité úřady, jako ministři, senátoři, státní radové a prefekti. Kromě toho se odnímala volitelnost těm osobám, které byly oficiálními kandidáty ve volbách do Zákonodárného sboru od 2. prosince 1851 do 4. září 1870. 3. února 1871 poslal Bismarck Léonu Gambettovi telegram, v němž „jménem svobody voleb stanovené konvencí o příměří" protestoval proti omezování volitelnosti. Vláda v Paříži vydala naproti tomu 28. ledna 1871 dekret o volbách, který neobsahoval žádná omezující ustanovení pro okruh osob jmenovaných v Gambettově dekretu. 4. února 1871 vydala vláda v Paříži dekret,

jímž se dekret vládní delegace v Bordeaux prohlašoval za neplatný. Nato Gambetta oznámil, že odstupuje. — *216, 221.*

[226] Tím se zřejmě myslí zatčení frankfurtského dělníka Josepha Schneidera. Schneider kandidoval jako poslanec do říšského sněmu, který byl volen 3. března 1871. O Schneiderově zatčení přinesl zprávu „Volksstaat" 1. února 1871. — *216.*

[227] Bismarckovy mírové podmínky byly uveřejněny 2. února 1871 v „Times". — *217, 221.*

[228] Pruský král Vilém I. byl prohlášen německým císařem 18. ledna 1871. — *217, 222.*

[229] Poprvé vyšel tento dopis zkráceně v časopise „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 19, Stuttgart 1901—1902. — *219.*

[230] Marx se zotavoval s dcerou Jenny u Ludwiga Kugelmanna v Hannoveru asi od 18. září do 7. října 1869. 11. října 1869 se vrátil do Anglie. — *219.*

[231] Tento dopis poslal Marx Johannu Jacobymu do Královce prostřednictvím Ludwiga Kugelmanna (viz tento svazek, str. 223). — *224.*

[232] Tento dopis je zřejmě odpověď na dopis P. L. Lavrova, jímž se dotazoval, co je s G. A. Lopatinem. Ačkoli Marx z Lopatinova dopisu z 15. prosince 1870 věděl, že Lopatin je v Rusku, aby zorganizoval útěk N. G. Černyševského ze sibiřského vyhnanství (viz poznámku 123), nic o tom v tomto dopise neprozradil. — *225.*

[233] Poprvé vyšel tento dopis zkráceně v knize H. Langa „Aus einer alten Handwerksburschen-Mappe", Lipsko 1925. — *226.*

[234] Natalie Liebknechtová v dopisech z 18. ledna a 27. února 1871 děkovala za peníze, které dostala z Londýna (viz poznámku 208). 27. února zároveň sdělovala, že nemůže generální radě Internacionály potvrdit příjem peněz. Psala, že „při procesu" (viz poznámku 205) „je hlavním bodem obžaloby, že pánové byli ve spojení s generální radou, které je sociálně demokratická strana v Německu podřízena, neboť tvoří pouze jednu ze sekcí Internacionály". Proto by taková stvrzenka ztížila proces. Podle spolčovacích zákonů platných v Německu se Sociálně demokratická dělnická strana nesměla veřejně korporativně připojit k Internacionále. — *226.*

[235] V článku „Mezinárodní dělnické sdružení" (viz poznámku 194) Edward

Spencer Beesly napsal: „Všichni členové Internacionály jsou republikáni a rozhodní odpůrci války. Pro obě tyto vlastnosti je pronásledují despotové Francie i Pruska." Dále se v článku Beesly zabývá postojem generální rady a německých a francouzských příslušníků Internacionály k prusko-francouzské válce, zejména k pruské anexi Alsaska-Lotrinska. — *226.*

[236] Marx má na mysli nabídku, kterou mu v dopise z 8. října 1865 učinil Lothar Bucher, aby se stal dopisovatelem listu „Königlich Preussischer Staats-Anzeiger" pro finanční otázky. Tato nabídka byla pokusem přimět Marxe, aby sloužil Bismarckovým zájmům. Marx tento pokus rozhodně odmítl (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 19, čes. vyd. 1966, str. 169—172, a sv. 31, čes. vyd. 1970, str. 569—570 a 664—665). — *227.*

[237] Koncem roku 1870 a v roce 1871 vyšly v Paříži ve dvou svazcích „Papiers et correspondance de la famille impériale". První svazek obsahuje tajné přípisy ministra Émila Olliviera, v nichž se dával příkaz k zatčení členů Mezinárodního dělnického sdružení. Členové pařížské sekce Internacionály byli zatčeni 29. dubna 1870 pod záminkou, že se podíleli na spiknutí usilujícím o život Napoleona III. Toto zatýkání bylo součástí příprav na plebiscit z 8. května 1870 (viz poznámku 78). Současně byli pozatýkáni členové Internacionály v Lyonu, Rouenu, Marseille a jiných městech. Od 22. června do 8. července 1870 se konal třetí proces proti členům pařížské sekce. Obžalovaných bylo 38, mimo jiné Louis Eugène Varlin (tomu se podařilo uniknout zatčení), Leo Frankel, Jules Johannard, Augustin Avrial, Louis Denis Chalain a jiní vážení dělničtí vůdcové. Obžalovaní byli odsouzeni k dvouměsíčnímu až ročnímu vězení a k pokutám. — *227, 263.*

[238] V říjnu 1850 probíhalo ve Varšavě jednání, zprostředkované carem Mikulášem I., mezi Pruskem a Rakouskem, jejichž boj o hegemonii v Německu se zostřil po revoluci z let 1848—1849. Mikuláš I., který byl proti posílení Pruska a pro zachování feudální roztříštěnosti Německa, ve Varšavě naznačil, že Rakousko může počítat s jeho rozhodnou podporou. Konflikt mezi Pruskem a Rakouskem byl urovnán koncem listopadu 1850 v Olomouci jednáním mezi pruským ministrem von Manteuffelem a rakouským ministerským předsedou knížetem Schwarzenbergem. Podle punktací podepsaných 29. listopadu 1850 bylo Prusko donuceno zříci se nároků na hegemonii v Prusku. — *232.*

[239] 14. března 1871 přinesl policejní list „Paris-Journal" článek „Velký šéf Internacionály", v němž se tvrdilo, že Marx napsal Augustu Serraillierovi dopis k rozporům mezi německými a francouzskými členy Internacionály. Tento podvržený dopis uveřejnil „Paris-Journal" 19. března 1871. Pomluvy pak přetiskl buržoazní tisk různých zemí, mimo jiné „Times". Na zasedání generální rady 21. března 1871 charakterizoval Marx tyto články jako provo-

kativní výmysl a oznámil, že na jeho žádost poslal Engels do „Times" příslušnou repliku (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 329). Kromě toho demaskoval tento provokativní falzifikát na Marxovu žádost Auguste Serraillier dopisem, který zaslal různým novinám a z něhož otiskl výňatky „Courrier de l'Europe" z 18. března 1871.

Na zasedání generální rady 21. března 1871 odhalil Marx ještě další provokativní výmysly reakčního tisku. Podle nich prý pařížští členové Internacionály prohlásili, že jsou z Internacionály vylučováni všichni Němci. Prohlášení generální rady k této provokaci, které napsal Marx, bylo jednomyslně schváleno (viz tamtéž, str. 330 a 331). Marx poslal tyto materiály Paulu Lafarguovi, neboť doufal, že je Lafargue bude moci dát pařížským členům Internacionály. — *233, 236, 244, 281.*

[240] *Jockey Club* — aristokratický klub založený v Paříži v roce 1833. — *234.*

[241] V březnu 1871 uspořádala německá buržoazie a aristokracie usazená v Curychu šovinistickou slavnost na počest vítězství v prusko-francouzské válce. Přitom došlo k výtržnostem mezi Němci a francouzskými důstojníky internovanými ve Švýcarsku. Reakční tisk, který vedl štvavou kampaň proti mezinárodním stykům dělníků, se pokoušel připisovat tyto srážky působení Internacionály. Švýcarská sekce Internacionály tyto pomluvy odhalila ve zvláštním prohlášení. Také řada dělnických odborových organizací v Curychu prohlásila, že členové Internacionály neměli s těmito srážkami nic společného. — *234.*

[242] Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 334. — *235.*

[243] Monarchistické kruhy se 22. března 1871 pokusily zorganizovat v Paříži pod rouškou pokojné demonstrace kontrarevoluční puč. Organizátory puče byli Henri de Pène, baron de Heeckeren aj. Kontrarevoluční pučisté začali na Place Vendôme střílet po příslušnících národní gardy, byli ale zahnáni na útěk a podařilo se jim vyváznout bez úhony. Marx píše o tomto puči v „Občanské válce ve Francii" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 367). — *236, 241.*

[244] „*Hauptchef*" (hlavní šéf, hlava) — tak nazýval Wilhelm Stieber, náčelník pruské politické policie, za kolínského procesu proti komunistům (viz poznámku 210) policejního agenta a provokatéra Juliena Chervala; tím mu chtěl přisoudit vedoucí úlohu ve Svazu komunistů a vzbudit dojem, že Cherval byl ve spojení s Marxem a obžalovanými (viz Marx-Engels, Spisy sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 456—468). — *236.*

[245] Rukopisy Engelsových dopisů Philippu Coenenovi z 5. dubna a 4. srpna 1871

nemá Institut marxismu-leninismu k dispozici. Má pouze opisy pořízené zřejmě jednou a touž osobou. Originál dopisů byl pravděpodobně napsán na papíře s hlavičkou General Council of the International Working Men's Association, 256, High Holborn, London, W. C. — *237, 302.*

[246] 29. března 1871 sdělil Philippe Coenen, jeden z organizátorů sekcí Internacionály v Belgii a Holandsku, dopisem Marxovi a Engelsovi, že v Antverpách vypukla stávka dělníků tabákových továren. Marx a Engels začali okamžitě dělat opatření, aby byly podniknuty akce mezinárodní solidarity na podporu stávkujících tabákových dělníků. Engels, který jako dopisující tajemník pro Belgii informoval o stávce generální radu na zasedání 4. dubna 1871, navrhl, aby se generální rada obrátila dopisem na tradeuniony a požádala je o podporu stávky a o vyslání delegace. 5. dubna 1871 vyšlo jako leták provolání generální rady k tradeunionům, které podepsal Johann Georg Eccarius a které tradeuniony vybízelo, aby podpořily stávkující antverpské dělníky. Engels vyzval k podpoře akcí solidarity také Wilhelma Liebknechta dopisem, který byl otištěn ve „Volksstaatu" 12. dubna 1871 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 338). Četné tradeuniony a dělníci v Bruselu, kde mezitím tabákoví dělníci také vstoupili do stávky, poskytli peníze. Pomoc, kterou zorganizovala generální rada, umožnila antverpským tabákovým dělníkům, aby vytrvali v boji na obranu svého odborového sdružení až do září 1871 a vynutili si přijetí svých požadavků. — *237, 240, 265.*

[247] Na schůzce 26. března 1871 schválili členové Všeobecného německého dělnického spolku v Elberfeldu pozdravnou adresu Pařížské komuně. Tuto rezoluci poslali okamžitě do Paříže. Protože se však obávali, že by tento exemplář mohla zachytit pruská policie, poslali druhý exemplář generální radě s prosbou, aby ho předala představitelům Komuny. — *240.*

[248] Poprvé vyšel tento dopis zkráceně rusky v listě „Pravda", čís. 75 ze 17. března 1931. — *241.*

[249] „Volksstaat" přinesl 4. října 1871 žádanou noticku, v níž byl Karl Blind charakterizován jako šovinista a tlučhuba, který doufá, že si samochválou získá pověst moudrého státníka. — *242.*

[250] 15. dubna 1871 vyšla ve „Volksstaatu" tato noticka z „Petit Journal" z 5. dubna 1871, kterou Marx poslal Liebknechtovi; „Je možné zeptat se pana Stiebera, náčelníka německé policie, jakým vozem byly odeslány do Pruska nástěnné hodiny, vázy a sošky z bytu, který obýval na Královském bulváru?" — *243.*

[251] Ve „Volksstaatu" z 15. dubna 1871 byla otištěna noticka v podstatě pře

vzatá z Marxova dopisu Liebknechtovi, napsaného kolem 10. dubna 1871 (viz tento svazek, str. 244): „V oficiálních ‚Papiers et correspondance de la famille impériale', vydávaných na příkaz francouzské vlády," (viz poznámku 237) „stojí v abecedně seřazeném seznamu *příjemců bonapartovských peněz* pod písmenem V doslova: ‚Vogt; il lui est remis en août 1859 frs. 40 000.' V překladu: ‚Vogt; v srpnu 1859 mu bylo vyplaceno 40 000 franků.'" Tato noticka vyšla s takovouto redakční poznámkou pod čarou: „Ti soudruzi, kteří nám vytýkali, že nebereme v úvahu Vogtovy stati proti anexi Alsaska a Lotrinska, a kterým nestačil odkaz na známou Marxovu brožuru," („Pan Vogt") „budou teď snad spokojeni. Prosíme však pařížské přátele, aby nám poslali celý seznam; jsme přesvědčeni, že tam najdeme leckterého starého známého, který kdysi jako Vogtův ‚kumpán' nalezl zalíbení v bonapartismu a teď z týchž pohnutek a se stejným elánem — hauzíruje s bismarckovským patriotismem." — *244*, *247*, *257*.

[252] Proces proti bývalým členům stranického výboru Sociálně demokratické dělnické strany Wilhelmu Brackovi, Leonhardu von Bornhorstovi, Samuelu Spierovi a Hermannu Augustu Kühnovi (viz poznámku 84) probíhal před vévodským okresním soudem v Brunšviku v době od 23. do 27. listopadu 1871. V obžalovacím spisu tvořil ústřední bod vztah Sociálně demokratické dělnické strany ke generální radě Internacionály. Procesem měla být příslušnost obžalovaných k Internacionále prohlášena za trestný čin, a tím zdůvodněn výjimečný stav pro revoluční dělnické hnutí v Německu. Proces skončil pro vládnoucí třídy nezdarem. Třebaže se Bracke i ostatní vůdcové strany při procesu přihlásili k cílům Internacionály, musel být 2. února 1872 rozsudek, který stanovil různě dlouhé tresty na svobodě, odvolací instancí revidován. — *244*, *357*, *363*, *416*.

[253] Poprvé vyšel tento dopis zkráceně v časopise „Die Neue Zeit", sv. 1, čís. 23, Stuttgart 1901—1902. — *246*.

[254] Ve svém dopise z 5. dubna 1871 Ludwig Kugelmann Marxovi naléhavě domlouval kvůli jeho zdravotnímu stavu a napsal mu mimo jiné: „Víš přece, jak je Tvé vědecké dílo důležité pro svět vůbec a jak je důležitá Tvoje činnost zvlášť pro Internacionálu, a proto se pro ni zachovej — a trochu také pro nás." — *246*, *261*.

[255] Po vítězství povstání v Paříži převzal 18. března 1871 moc ústřední výbor národní gardy. 28. března 1871 přenesl své plné moci na radu Komuny, která byla zvolena 26. března 1871. — *247*.

[256] Tím se myslí báseň „An Joseph Weydemeyer", zaměřená proti Gottfriedovi Kinkelovi, kterou Ferdinand Freiligrath napsal roku 1852 pro list „Revolu-

tion" vydávaný Weydemeyerem v New Yorku. Vyšla mimo jiné také v jihoněmeckém literárním listu „Morgenblatt für gebildete Leser" ze 7. března 1852. — *248.*

[257] Wilhelm Liebknecht se v jednom dopise ze začátku dubna 1871 ptal: „Existuje nějaký kompletní výtisk ‚Rheinische Zeitung' (Revue)? Mohl bych si ho na pár týdnů vypůjčit? A smím z něho přetiskovat články?" — *248.*

[258] Tím se míní Svaz komunistů, první revoluční strana dělnické třídy. Vznikl roku 1847 a existoval do roku 1852. Svaz byl jak svým programem, tak svým složením mezinárodní organizace dělnické třídy, a tím i předchůdce Mezinárodního dělnického sdružení. Zároveň to byla první německá dělnická strana. Většinu jeho členů tvořili němečtí dělníci, vesměs řemeslničtí tovaryši. Blížící se revoluce postavila do centra činnosti Svazu Německo (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 21, čes. vyd. 1967, str. 238—256). — *248, 272.*

[259] Píseň „Mignon" (český překlad Otokara Fischera) z díla Johanna Wolfganga Goetha „Wilhelm Meisters Lehrjahre". — *248.*

[260] Počátkem dubna 1871 napsal Liebknecht Marxovi: „Nemohli byste napsat krátkou předmluvu ke Komunistickému manifestu, abych ho mohl dát otisknout. (Mimochodem, při procesu jsem prohlásil, že Komunistický manifest je můj program.)"

V dopise z 20. dubna 1872 psal Liebknecht znovu Engelsovi, že redakce „Volksstaatu" zamýšlí co nejdříve vydat „Manifest Komunistické strany" jako separát, a prosil, aby mu co nejrychleji poslal slíbenou předmluvu. Marx a Engels napsali předmluvu k novému vydání (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 125—126) 24. června 1872. V této předmluvě zhodnotili zkušenosti Pařížské komuny a zdůraznili, že proletariát musí v revoluci rozbít starý státní aparát a nahradit jej státem typu Komuny. Nové vydání „Manifestu Komunistické strany" vyšlo v červenci 1872. — *249, 372, 410, 451, 504, 520, 522, 540.*

[261] Poprvé vyšel tento dopis zkráceně v časopise „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 23, Stuttgart 1901—1902. — *251.*

[262] Ludwig Kugelmann napsal 15. dubna 1871 Marxovi: „Porážka připraví dělníky na delší dobu o vůdce, což je neštěstí, které by se nemělo podceňovat. Zdá se mi, že proletariát potřebuje zatím víc osvětu než boj se zbraněmi. — Přisuzovat nezdar té či oné nahodilosti neznamená dopouštět se týchž chyb, které se v ‚18. brumairu' (2. vyd., str. 13 a násl.) tak pádně vytýkají maloburžoazii?"

13. června 1849 vyvolala maloburžoazní strana Hory (Montagne) na pro-

test proti vyslání francouzského vojska do Itálie, kde mělo potlačit revoluci, v Paříži pokojnou demonstraci. Článek V francouzské ústavy zakazoval totiž použít francouzskou armádu proti svobodě jiných národů. Ztroskotání této demonstrace, kterou rozehnalo vojsko, bylo jasným dokladem krachu maloburžoazní demokracie ve Francii. — *251.*

263 Tento dopis je nástin provolání generální rady k tradeunionům předláků a tkalců v Manchesteru.

18. dubna 1871 oznámil Engels na zasedání generální rady, že se na něj obrátila madridská federální rada se žádostí o pomoc stávkujícím tkalcům a předlákům v Barceloně (viz poznámku 264). Generální rada pověřila Johanna Georga Eccaria, aby navrhl tradeunionům předláků a tkalců v Manchesteru uspořádat sbírku ve prospěch stávkujících. — *253.*

264 Tento text je Engelsův záznam o obsahu jeho dopisu Francisku Morovi; není známo, zda se onen dopis dochoval. Záznam je připsán k dopisu, který Mora poslal 11. dubna 1871 jménem a z pověření španělské federální rady generální radě Internacionály. Španělská federální rada žádala generální radu, aby zorganizovala prostřednictvím Internacionály podporu stávkujícím dělníkům v Barceloně. — *255.*

265 *Adresa o Paříži* — tím Engels myslí „Občanskou válku ve Francii" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 349—402), jedno z nejvýznamnějších děl vědeckého komunismu, v němž Marx na základě zkušeností Pařížské komuny rozpracoval učení o třídním boji, státu, revoluci a diktatuře proletariátu, a rovněž učení o straně a politice svazku. Poprvé tu vyvodil závěr důležitý pro celé mezinárodní dělnické hnutí, že politickou formou diktatury proletariátu bude státní forma typu Pařížské komuny, v níž je spojena zákonodárná a výkonná moc a všichni zástupci lidu jsou volitelní a sesaditelní. Hned od prvních dnů Pařížské komuny Marx sbíral a pozorně studoval všechny zprávy o její činnosti: zprávy uveřejněné ve francouzských, anglických a německých novinách, informace z dopisů z Paříže atd. Na zasedání generální rady 18. dubna 1871 Marx navrhl, aby byla vydána adresa ke všem členům Mezinárodního dělnického sdružení o „celkové tendenci boje" ve Francii. Generální rada Marxe pověřila, aby tuto adresu napsal. Marx začal adresu psát 18. dubna 1871 a dokončil ji koncem května. Nejprve napsal první a druhý náčrt „Občanské války ve Francii" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 541—660). Pak se pustil do psaní definitivního textu. 30. května 1871, dva dny po pádu poslední barikády v Paříži, schválila generální rada jednomyslně text adresy, který jí Marx přečetl.

„Občanská válka ve Francii" vyšla nejprve anglicky asi 13. června 1871 v Londýně a byla přeložena do několika jazyků (viz poznámku 757). — *255, 259, 273, 274, 276, 281, 296, 363.*

[266] Členy *Mezinárodního demokratického sdružení* (International Democratic Association) byli francouzští a němečtí maloburžoazní emigranti v Londýně a angličtí buržoazní republikáni. Když byla 4. září 1870 vyhlášena ve Francii republika, republikánské hnutí v Anglii zesílilo. Vznikla řada republikánských klubů, v nichž se sdružovaly maloburžoazní, zčásti také proletářské živly. Zástupci Mezinárodního demokratického sdružení založili v dubnu 1871 Univerzální republikánskou ligu (Universal Republican League), v níž působili George Odger, Charles Bradlaugh, Pierre Vésinier, Victor Le Lubez aj., kteří chtěli dosáhnout sjednocení republikánů ze všech zemí a zakládání republikánských klubů na celém světě. V programu této Ligy bylo vedle nacionalizace půdy a všeobecného volebního práva také odstranění titulů, církevních a šlechtických privilegií a prosazení federativního principu v příští světové republice. Vůdcové Mezinárodního demokratického sdružení se pokoušeli proniknout do generální rady Mezinárodního dělnického sdružení. Na zasedání generální rady 25. dubna 1871 byl však tento pokus jednomyslně zamítnut. — *256.*

[267] *Chudinský zákon*, na němž se anglický parlament usnesl roku 1834, připouštěl jen jednu formu pomoci chudým: umístění ve workhouses, pracovních domech s vězeňským a kázeňským režimem. Lid nazýval tyto domy bastilami chudinského zákona (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957, str. 498—504). — *256.*

[268] „Volksstaat" byl několikrát úředně zkonfiskován, protože se důsledně zastával Pařížské komuny. 24. května 1871 sděloval Wilhelm Liebknecht Engelsovi, že pruské úřady vydaly pokyn, aby byl „Volksstaat" co nejčastěji konfiskován a nakonec úplně zakázán. Číslo z 15. dubna 1871 bylo zkonfiskováno, protože přinášelo článek převzatý z newyorského týdeníku „Neue Zeit" a nazvaný „K březnovým dnům". V tomto článku se mluvilo o německém císaři jako o „kartáčovém princi", a tak se připomínala přezdívka, kterou si vysloužil Vilém I. jako princ Pruský za svůj brutální postup proti lidovým masám v březnových dnech 1848. Ačkoli na návrh státního návladního konfiskoval lipský krajský soud i čísla z 12. a 26. dubna 1871, prohlásil „Volksstaat" 29. dubna 1871 ve stanovisku k úředním zákrokům: „Že ‚Volksstaat' se takovými represáliemi nedá svést ani o chlup ze své cesty, že bude i nadále čelit protivníkovi zpříma celou hrudí, tím si mohou být nepřátelé jisti — přátelům to říkat nemusíme." — *257.*

[269] Pod Marxovým vedením udělala generální rada hodně pro to, aby anglickým dělníkům vysvětlila význam revoluce ve Francii. Generální rada organizovala masová shromáždění v Londýně, Manchesteru a jiných městech na obranu Pařížské komuny. Na Marxův návrh se generální rada 21. března 1871 usnesla vyslat na dělnická shromáždění delegace, které měly vybídnout

anglické dělníky, aby projevili svou solidaritu s pařížským proletariátem. Mnoho dělnických shromáždění, konaných od března do května 1871, obhajovalo v souladu s návrhy členů generální rady Pařížskou komunu. — *258.*

[270] Dochovaný koncept Marxova dopisu Leo Frankelovi, stejně jako koncept dopisu Frankelovi a Louis Eugènu Varlinovi ukazují, že Marx měl přímé spojení s členy Pařížské komuny. — *259, 269.*

[271] Na zasedání generální rady 25. dubna 1871 byl Marx pověřen, aby dopisem objasnil pozadí pomluv, které proti francouzským členům generální rady, Augustu Serraillierovi a Eugènu Dupontovi, rozšiřovali Félix Pyat a Pierre Vésinier. Zvláště Pyat pomlouval Serrailliera, který byl jako představitel generální rady v doplňovacích volbách v dubnu 1871 zvolen do Pařížské komuny a přibrán do komise pro práci, průmysl a obchod, kterou řídil Leo Frankel. Tyto pomluvy měly poškodit Serraillierovu politickou a morální pověst a podkopat jeho vliv v Komuně. Komise pro práci, průmysl a obchod tyto pomluvy odmítla. — *259.*

[272] Edme Marie Gustave Tridon napsal dopis redakci bruselské „Cigale", která jej uveřejnila 19. července 1868 pod názvem „Pařížská revoluční komuna". Tridon, jeden z nejbližších rádců Louise Augusta Blanquiho, odsoudil v tomto dopise opětovné provokační vystupování Félixe Pyata zvláště v době, kdy se ve Francii vystupňovaly útoky proti všem revolučním a vůbec opozičním elementům. Tridon napsal tento dopis po Pyatovu vystoupení na shromáždění v Cleveland Hallu 29. června 1868, které se konalo k 20. výročí červnového povstání pařížského proletariátu v roce 1848. Na tomto shromáždění přednesl Pyat výzvu, kterou údajně dostal od tajné společnosti „revoluční komuna" z Paříže, a navrhl přijetí rezoluce, v níž se prohlašovalo, že zavraždění Napoleona III. je svatou povinností každého Francouze. Tridon ve svém dopise nazval tuto výzvu „Pyatovým výmyslem..., který nikdy nespatřil břehy Seiny".

V témže čísle „Cigale" byla otištěna „Rezoluce generální rady k projevu F. Pyata" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 349). — *259.*

[273] „Politische Briefe an Friedrich Kolb" [„Politické dopisy Friedrichu Kolbovi"] byly uveřejněny roku 1870. Vogt se v nich snažil zastřít své někdejší spojení s bonapartisty. — *263.*

[274] „Volksstaat" z 3. května 1871 otiskl prohlášení Karla Vogta, které zaslal do „Schweizer Handels-Courier". Citát je z tohoto prohlášení. — *263.*

[275] 3. května 1871 napsal Wilhelm Liebknecht Marxovi, že po uveřejnění noticky o Karlu Vogtovi ve „Volksstaatu" (viz poznámku 251) dostal mnoho výtek.

Psal: „Teď budeme potřebovat delší stať o Vogtových svinstvech z roku 1859. Při tom byste mohli trochu pomoci.“ 4. května 1871 poslal Engels Liebknechtovi pro „Volksstaat“ článek „Ještě jednou ‚Pan Vogt‘ “ (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 340—347). — *264*, *265*.

[276] 3. dubna 1871 promluvil August Bebel v říšském sněmu v generální rozpravě o říšské ústavě. Kritizoval zejména národně liberálního poslance Treitschka, který v diskusi tvrdil, že v Německu už dlouho existují základní práva jako svoboda tisku, spolčovací svoboda a svoboda projevu. Bebel naproti tomu konstatoval, že všechna tato práva jsou v Německé říši čistě abstraktní a že je nutno dosáhnout jejich uskutečnění všemi prostředky, i s použitím revolučního násilí. Bebel prohlásil, že on sám patří k „evropské revoluční straně“, a svůj projev zakončil slovy: „Doufáme, že dříve než skončí 19. století, přijde doba, kdy budeme moci tím či oním způsobem uskutečnit nejen základní práva, ale všechny naše požadavky.“ Říšská ústava byla přijata 14. dubna 1871. Obrážela reakční charakter prusko-německého militaristického státu. — *265*.

[277] Jde o nominaci kandidátů na funkci tajemníka generální rady po odstoupení Johanna Georga Eccaria, k němuž došlo 9. května 1871. Komise generální rady za předsednictví Hermanna Junga navrhla Johna Halese a Thomase Mottersheada. Když o těchto kandidátech diskutovala generální rada, vyskytl se dotaz, z jakých důvodů byl Hales roku 1867 vyloučen z tradeunionu tkalců. Ukázalo se, že usnesení o jeho vyloučení bylo později odvoláno, a po tomto vysvětlení byl John Hales 16. května 1871 zvolen tajemníkem generální rady Internacionály. — *267*.

[278] Leo Frankel napsal Marxovi koncem dubna 1871: „Velmi bych potřeboval, abyste mi nějak přispěl svou radou, protože jsem nyní takříkajíc sám, zároveň jsem ale sám odpovědný za všechny reformy, které chci v práci zavést a které zavedu. Že uděláte všechno, co je ve Vašich silách, abyste lidu všech zemí, všem dělníkům a zejména všem Němcům vysvětlil, že Pařížská komuna nemá nic společného s německou copařskou společností, to je vidět už z několika řádek Vašeho posledního dopisu,“ (viz tento svazek, str. 259—260) „a tím jistě velmi posloužíte naší věci.“ — *269*.

[279] Definitivní mírová smlouva o ukončení prusko-francouzské války byla podepsána 10. května 1871 ve Frankfurtu nad Mohanem. Smlouva stvrzovala v podstatě ustanovení předběžné mírové smlouvy, kterou 26. února 1871 podepsali ve Versailles jednak Louis Adolphe Thiers a Jules Favre a jednak Bismarck a zástupci jihoněmeckých států. Obsahovala tato ustanovení: Francie musí Německu odstoupit Alsasko a velkou část Lotrinska s bohatými rudnými ložisky a do tří let zaplatit válečnou náhradu pěti miliard franků;

až do úplného splacení mělo německé vojsko okupovat část Francie. Smlouva z 10. května 1871 ztěžovala podmínky pro splácení válečné náhrady a prodlužovala okupaci francouzského území německým vojskem. Fakticky to byla cena za pomoc, kterou Bismarck poskytl versailleské vládě při potlačování Pařížské komuny. Frankfurtský mír znamenal vyplenění Francie a obsahoval zárodek dalšího válečného konfliktu mezi Francií a Německem v budoucnu. — *269.*

[280] Podle zpráv v tisku obdrželi prý Louis Adolphe Thiers a jiní členové vlády z vnitřní půjčky, kterou Thiersova vláda zamýšlela sjednat, víc než 300 miliónů franků „provize". Thiers později přiznal, že finanční kruhy, s kterými se o této půjčce jednalo, si kladly jako podmínku co nejrychlejší potlačení revoluce v Paříži. Zákon o půjčce byl schválen 20. června 1871, po porážce Komuny. — *270.*

[281] Tím jsou míněny stati Edwarda Spencera Beeslyho o Pařížské komuně v „Bee-Hive" z 25. března, 1., 15. a 22. dubna, 20. a 27. května, 3. a 10. června 1871. Zachovalo se několik výstřižků z těchto novin s Marxovými glosami. — *271.*

[282] „*The Bee-Hive Newspaper*" — týdeník tradeunionů, který vycházel v Londýně v letech 1861—1876 pod názvy „The Bee-Hive", „The Bee-Hive Newspaper" a „The Penny Bee-Hive". Byl pod silným vlivem buržoazních radikálů a reformistů. Ústřední rada Internacionály prohlásila na svém zasedání 22. listopadu 1864 tento list za orgán Mezinárodního dělnického sdružení. Přinášel oficiální dokumenty Internacionály a zprávy o zasedáních ústřední, resp. později generální rady. Marx však musel několikrát protestovat proti tomu, že list přinášel dokumenty Internacionály zkresleně nebo jen v neúplném znění. Od roku 1869 se tento list stal orgánem buržoazie. V dubnu 1870 přerušila generální rada na Marxův návrh (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 664) s „Bee-Hive" veškeré styky a poslala do tisku „Návrh rezoluce generální rady o listu ‚Bee-Hive'" (tamtéž, str. 464). — *271.*

[283] Současně s podepsáním oficiální mírové smlouvy mezi Německou říší a Francií, k němuž došlo 10. května 1871 ve Frankfurtu nad Moh. (viz poznámku 279), uzavřeli Bismarck a Jules Favre tajnou ústní dohodu o společném postupu proti Komuně. Jednání o tajné dohodě probíhalo 6. května 1871. Bylo dohodnuto, že za účelem „obnovení pořádku v Paříži" bude versailleským vojskům povolen průchod přes německá postavení, že bude zastaven přísun potravin do Paříže a že německé velení předloží Komuně ultimativní požadavky na odzbrojení pevnůstek pařížského pevnostního valu. 21. května 1871 vtrhla versailleská vojska do Paříže.

O Marxově dopisu z 11. května 1871 není nic známo. Máme k dispozici jen koncept dopisu z 13. května 1871 (viz tento svazek, str. 269—270). — *272.*

[284] Ludwig Kugelmann pozval Marxe 5. dubna 1871, aby přijel na několik týdnů na zotavenou do Hannoveru. 15. dubna 1871 napsal Kugelmann Marxovi, že dostal dopis s berlínským poštovním razítkem, v němž stálo: „Zaslechl jsem výrok naznačující, že ‚se' čeká na opakování jisté návštěvy u Vás." — 272, *279*, *309.*

[285] V dopise z 11. (23.) května 1871 napsal N. F. Danielson Marxovi, že G. A. Lopatin vyprávěl několika přátelům, „že nakladatel Vaší knihy nechce na základě jakýchsi komerčních kalkulací vytisknout druhý díl Vaší knihy, která je hotová v rukopise, dokud nebude rozprodán celý první díl". Danielson Marxovi sděloval, že našel nakladatele, jehož jménem Marxovi navrhl, aby druhý a třetí díl „Kapitálu" vydal v Rusku. Informace, kterou šířil Lopatin, že Marx má už druhý díl „Kapitálu" hotový, neodpovídala však skutečnosti. Marx druhý a třetí díl „Kapitálu" nedokončil. Po jeho smrti pokračoval v této práci Engels; roku 1885 vydal 2. knihu jako druhý díl a roku 1894 3. knihu jako třetí díl „Kapitálu". — *274*, *277.*

[286] Tím se myslí Lopatinova cesta na Sibiř, aby tam zorganizoval útěk N. G. Černyševského z vyhnanství (viz poznámku 123).

Marx zřejmě ještě nevěděl, že Lopatin byl v únoru 1871 zatčen, a nerozuměl ani příslušným narážkám v Danielsonově dopisu z 11. (23.) května 1871. Protože se však doslechl, že Lopatinovi hrozí nebezpečí, pokoušel se tímto dopisem Lopatina varovat. — *274*, *277.*

[287] N. F. Danielson a G. A. Lopatin obstarávali Marxovi pravidelně ruskou vědeckou literaturu, a zejména materiál a díla o ekonomických otázkách. Marx vysoce oceňoval především práce N. G. Černyševského. Mezi knihami a pojednáními, která dostal od Danielsona v květnu 1871, byla také práce Černyševského „O pozemelnoj sobstvennosti" [„Pozemkové vlastnictví"], která vyšla roku 1857 v čís. 9 a 11 časopisu „Sovremennik".

Marx měl ve své knihovně několik děl Černyševského. Část těchto knih dostal prostřednictvím Johanna Philippa Beckera od příslušníků ruské sekce Internacionály v Ženevě. — *274*, *277.*

[288] N. G. Černyševskij, „Dopolněnija i primečanija na pervuju knigu ‚Političeskoj ekonomii' Džona Stuarta Millja". — *274.*

[289] Marx tím varoval své dcery a Paula Lafargua, že jim hrozí od francouzské vlády pronásledování. — *276.*

[290] Poprvé vyšel tento dopis zkráceně v „Deutsche Revue", sv. II, Lipsko 1921. — *278.*

[291] 1. července 1869 vystoupil Engels z firmy Ermen a Engels (viz také tento svazek, str. 700—701). — *279.*

[292] Poprvé vyšel tento dopis zkráceně v časopise „Die Neue Zeit", sv. 2, čís. 25, Stuttgart 1901—1902. — *281, 295, 679, 697.*

[293] Cirkulář Jules Favra diplomatickým zástupcům Francie vyzýval evropské vlády ke společnému pronásledování Mezinárodního dělnického sdružení. Tento cirkulář se opíral o policejní padělky a o dokumenty bakuninovské Aliance socialistické demokracie. Byl rozebrán na zasedání stálého výboru generální rady (viz poznámku 473) 11. června 1871. Výbor schválil „Prohlášení generální rady k cirkuláři Jules Favra" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 405—406) a poslal je tiskovým orgánům Internacionály a také anglickým buržoazním novinám. — *281, 728.*

[294] V dopise z 27. dubna 1871 blahopřál Kugelmann Marxovi k narozeninám a psal: „Dovol, abych Ti co nejsrdečněji blahopřál. Nechť se Tvé zdraví stále upevňuje, nechť se Tobě, Tvé rodině i těm, kdož jsou Ti drazí, vede vždycky dobře a nechť je Ti dopřáno vidět, jak z rozkladného procesu, který teď v nejodpornější podobě naplňuje ovzduší, vzchází svěže zelené osení mladých států, které jsi Ty zasil a zkrápěl krví svého srdce. — Abych Ti — při tolika Tvých vážných pracích — dodal nějaké ‚osvěžení', dovoluji si Ti poslat ‚Ut mine Stromtid' od Fritze Reutera." — *281.*

[295] Tím je míněn německý překlad adresy generální rady „Občanská válka ve Francii" (viz poznámku 265), který pořídil Engels. Tento překlad z angličtiny vycházel na pokračování ve „Volksstaatu" od 28. června do 29. července 1871. Brzy nato vyšel v Lipsku separátní otisk z „Volksstaatu". „Vorbote" uveřejňoval adresu zkráceně od srpna do října 1871. Při překladu provedl Engels několik menších změn v textu. — *282, 285, 297, 325, 725.*

[296] Na základě této Engelsovy informace přinesl „Volksstaat" 5. července 1871 tuto zprávu: „Co je Londýn Londýnem, nevyvolala tu žádná tiskovina takový rozruch jako adresa generální rady Internacionály. Velké noviny se zpočátku pokoušely použít svého oblíbeného prostředku: zamlčování. Ale stačilo několik dní a byl tu důkaz, že tentokrát to nepůjde. ‚Telegraph', ‚Standard', ‚Spectator', ‚Pall Mall Gazette', ‚Times', jeden list po druhém musely chtě nechtě pozoruhodnému dokumentu věnovat úvodník... Všechen tisk musel jednomyslně přiznat, že Internacionála je evropská velmoc, s níž se musí počítat, kterou nelze odstranit tím, že se o ní nemluví." — *282.*

[297] Wilhelm Liebknecht napsal Engelsovi 24. května 1871, že se musí ucházet o státní občanství v Sasku, aby odtamtud nemohl být vypovězen, a přitom poznamenal: „Fatální přitom je, že mám-li se stát saským občanem, musím se nejprve vzdát hesenského občanství, a jestli pak někdo vznese nějakou námitku proti udělení saského občanství, zůstanu viset ve vzduchu a nebudu mít *žádné německé občanství* — budu tedy úplně volný jako pták a uklouznu i Stieberovi. Víš asi, že dosud platí moje vypovězení z *Pruska*." — *283.*

[298] Wilhelm Liebknecht se po svém propuštění z vyšetřovací vazby (viz poznámku 205) dostal do velkých finančních nesnází. 24. května 1871 žádal Engelse, aby mu opatřil místo „dopisovatele o německých záležitostech" u „Pall Mall Gazette", a tak mu pomohl získat zdroj příjmů. — *283.*

[299] Wilhelm Liebknecht se domníval, že by Marx a Engels měli využívat anglický list „Reynolds's Newspaper" k propagování svých názorů. — *283.*

[300] Na zasedání říšského sněmu 25. května 1871 vystoupil August Bebel proti anexi Alsaska-Lotrinska, odhalil Bismarckovu podporu kontrarevoluční Thiersově vládě a přihlásil se k Pařížské komuně. Prohlásil: „...všechen evropský proletariát a všechno, co ještě chová v srdci sympatie pro svobodu a nezávislost, vzhlíží k Paříži... a i když je v této chvíli Paříž porobena, připomínám vám, že boj v Paříži je jen malá potyčka předních stráží, že to hlavní v Evropě je ještě před námi a že dřív, než uplyne několik málo desítek let, stane se bojová devíza pařížského proletariátu: ‚Válku palácům, mír chýším, smrt bídě a zahálce!' bojovou devízou všeho evropského proletariátu." — *284.*

[301] *Pokrokáři* — představitelé buržoazní levicově liberální pokrokové strany založené v červnu 1861. Tato strana požadovala ve svém programu sjednocení Německa pod pruským vedením, svolání celoněmeckého parlamentu a vytvoření silného liberálního ministerského kabinetu, který měl být odpovědný poslanecké sněmovně. Po pruském vítězství nad Rakouskem roku 1866 vystoupilo ze strany její pravé křídlo a vytvořilo Národně liberální stranu, která ve všech podstatných otázkách podporovala Bismarcka. Politikové, kteří zůstali v pokrokové straně, hájili převážně zájmy obchodní buržoazie, menších podnikatelů a městské maloburžoazie, přičemž maloburžoazní křídlo bylo ve všech rozhodujících otázkách poraženo. Když byla říše sjednocena a když po roce 1871 nastal další rozmach kapitalismu, postavila se tato strana otevřeně proti sílícímu socialistickému hnutí; její opozičnost vůči Bismarckovu režimu stále víc ochabovala. Když se roku 1871 vzedmula vlna prusko-německého šovinismu, schválila tato strana anexi Alsaska-Lotrinska a souhlasila s poloabsolutistickou říšskou ústavou. Začátkem osmdesátých let ještě jednou dosáhla úspěchů v parlamentě, když se postavila proti Bismarckovu ochranářskému zákonodárství, ale pro svůj protisocialistický postoj nebyla

s to tyto své úspěchy upevnit. Roku 1884 se spojila s levým křídlem Národně liberální strany ve Svobodomyslnou stranu, v níž měla převahu velká buržoazie, především bankovní kapitál. — *285, 416.*

[302] Členové generální rady George Odger a Benjamin Lucraft se distancovali od adresy generální rady „Občanská válka ve Francii" (viz poznámku 265). Tím se postavili na stranu buržoazního tisku, který po uveřejnění adresy zahájil pomlouvačnou kampaň proti Mezinárodnímu dělnickému sdružení. Generální rada se zabývala Odgerovým a Lucraftovým postojem na zasedáních z 20. a 27. června 1871. Odger a Lucraft prohlásili, že vystupují z generální rady. Generální rada jejich odstoupení jednomyslně schválila (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 415—416). — *286, 326, 351, 741.*

[303] Redakce „Pall Mall Gazette" se koncem června 1871 připojila k všeobecné pomlouvačné kampani proti Mezinárodnímu dělnickému sdružení, kterou rozpoutal buržoazní tisk po vydání adresy „Občanská válka ve Francii" (viz poznámku 265). Z tohoto důvodu přerušili Marx a Engels všechny styky s „Pall Mall Gazette" a 4. července 1871 o tom informovali generální radu. Už 30. června 1871 napsal Marx dopis „Redaktorovi ‚Pall Mall Gazette' Greenwoodovi" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 419), v němž ho nazval nactiutrhačem. — *286.*

[304] Tento text je koncept odpovědi na dopis Léona Bigota tajemníkovi generální rady Internacionály. Bigot byl v procesu před třetím válečným soudem ve Versailles (viz poznámku 317) obhájcem obžalovaného Adolpha Alphonse Assiho. Psal, že prý četl v dopise připisovaném Marxovi, že se Assimu nesmí důvěřovat. Psal dále, že s Assim, který byl v samovazbě, nesměl ani mluvit, ani mu psát, že však Assi dostával dopisy, které mu byly předčítány, poslední z nich prý měl být z Londýna, byl adresován „panu Assimu, členu Internacionály, Versailles" a šifrován; opis tohoto dopisu posílal v příloze. Bigot se dotazoval, zda Internacionála používá šifrované korespondence a co tento šifrovaný dopis znamená.

Není známo, zda se dopis s Marxovou odpovědí dochoval. Existuje koncept a vlastnoruční opis dopisu v Marxově zápisníku, kde si v rubrice „záležitost Assi" poznamenal údaje o této věci. — *287.*

[305] Tento text je koncept odpovědi na dopis, jímž A. O. Rutson 7. července 1871 žádal Marxe, aby mu poslal všechna oficiální vydání dokumentů generální rady Internacionály. Zda se dochoval Marxův dopis Rutsonovi, není známo. — *289.*

[306] „The International Working Men's Association. Resolutions of the Congress of Geneva, 1866, and the Congress of Brussels, 1868". — *289, 731, 734.*

[307] Poselství „Presidentu Spojených států amerických Abrahamu Lincolnovi", které napsal Marx (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 51 až 53), bylo Lincolnovi doručeno prostřednictvím amerického vyslance v Londýně Adamse. 28. ledna 1865 došla generální radě Lincolnovým jménem odpověď, kterou uveřejnily „Times" 6. února 1865. — *290.*

[308] Marx poslal dokumenty Internacionály uveřejněné generální radou, o které žádal N. F. Danielson, z konspirativních důvodů přes Berlín na adresu „Poste restante. Pan Kirschbaum". — *292.*

[309] Není známo, zda se dochoval Marxův dopis Charlesi Caronovi. Údaje o obsahu dopisu jsou převzaty z Marxova zápisníku. Je to odpověď na Caronův dopis Hermannu Jungovi z 15. července 1871, v němž se sděluje, že Mezinárodní a republikánský klub (Club International et Républicain) v New Orleansu se chce připojit k Internacionále. Klub byl do Internacionály přijat jako sekce 15. — *294.*

[310] Tím se míní práce Sigismunda Borkheima „Zur Erinnerung für die deutschen Mordspatrioten. 1806—1807", která vycházela ve „Volksstaatu" od 8. července do 20. září 1871 a nato vyšla jako brožura; roku 1888 byla znovu vydána s Engelsovou předmluvou (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 21, čes. vyd. 1967, str. 374—379); dále jde o brožury Augusta Bebela „Reichstagsreden" a „Unsere Ziele" (2. vydání), jež vyšly v nakladatelství „Volksstaatu" v srpnu 1871, a rovněž o spis Josepha Dietzgena „Die Religion der Sozial-Demokratie", který rovněž vycházel na pokračování ve „Voksstaatu" od 13. srpna 1870 do 5. srpna 1871 a roku 1872 byl vydán jako brožura. — *297.*

[311] Ve dnech 25.—29. září 1865 se namísto chystaného všeobecného kongresu Mezinárodního dělnického sdružení v Bruselu konala *konference v Londýně.* Kongres musel být odložen na rok 1866, protože místní sekce Internacionály nebyly ještě dostatečně upevněny. — *298, 384, 741.*

[312] *Londýnská konference* Internacionály se konala ve dnech 17.—23. září 1871. Na basilejském kongresu v roce 1869 bylo původně stanoveno, že řádný kongres Internacionály bude svolán do Paříže. Později generální rada vzhledem k politické situaci ve Francii rozhodla, že se kongres bude konat v Mohuči (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 470). Mezitím vypukla prusko-francouzská válka a došlo k pronásledování členů Internacionály, zejména po porážce Komuny, což znemožnilo svolání kongresu. Proto se většina federací jednotlivých zemí přimlouvala za odročení kongresu a zmocnila generální radu, aby stanovila jeho datum podle svého uvážení (viz také poznámku 28). Přitom bylo nutné, aby se sešli zástupci Internacionály ze všech zemí a přijali kolektivní usnesení, která by přispěla k ideovému

i organizačnímu stmelení Internacionály. Vyžadoval to zvláště boj s bakuninovci a jinými sektářskými živly, které se aktivizovaly a vyvolávaly rozkol. Reálná možnost svolat takovou konferenci se však naskytla teprve v létě 1871. Většina federací souhlasila, aby se konala uzavřená konference. 15. července navrhl Engels na zasedání generální rady, aby se uzavřená konference konala v Londýně třetí zářijovou neděli. Otázky její přípravy, organizace a programu se projednávaly na zasedáních generální rady 15. srpna, 5., 12. a 16. září 1871.

Počet delegátů na konferenci byl vzhledem k politické situaci poměrně malý. Zúčastnilo se jí 22 delegátů s rozhodujícím a 10 s poradním hlasem. Z Německa nebyl přítomen žádný delegát, Wilhelm Liebknecht a August Bebel nemohli jet do Londýna, byl s nimi zahájen proces pro velezradu (viz poznámku 322), a Liebknecht neměl možnost poslat do Londýna jiného delegáta Sociálně demokratické dělnické strany. Německo zastupoval Marx, protože všechny země, které nemohly poslat delegáty, byly zastoupeny svými dopisujícími tajemníky.

Na šestém zasedání konference 20. září 1871 přednesl Edouard Vaillant návrh rezoluce, který ukazoval, že politický a hospodářský boj spolu neodlučitelně souvisí, a zdůvodňoval nutnost politického boje. Při projednávání tohoto návrhu a doplňků k němu, které přednesli Auguste Serraillier a Leo Frankel, promluvili Marx i Engels o politické činnosti dělnické třídy a zdůvodnili nutnost vytvoření samostatných dělnických stran (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 455—460 a 691—694). — *298, 303, 333, 334, 439, 448, 459, 489, 512, 529, 741, 755, 760.*

[313] Marx se tady zmiňuje o zamýšleném publikování protokolů třetího válečného soudu ve Versailles, před nímž probíhal proces se skupinou komunardů. Byl to jeden z prvních procesů, kterými se Thiersova vláda násilně vypořádávala s komunardy (viz poznámku 317).

Pro finanční obtíže se vydání protokolů válečného soudu neuskutečnilo. — *300, 308.*

[314] Marx se v dopise Danielsonovi z 22. července 1871 (viz tento svazek, str. 292) ptal po Lopatinově osudu. Danielson odpověděl 12. srpna 1871:

„Pověsti o Lopatinovi jsou pravdivé. Jeho stav je nanejvýš vážný a může tak zůstat natrvalo."

O okolnostech Lopatinova zatčení viz poznámku 286. — *304.*

[315] Henry Thomas Buckle, „History of civilization in England", Lipsko 1865. — *304, 336.*

[316] Engels poslal P. L. Lavrovovi „Eastern Post" z 29. července 1871. Byla v ní zpráva o schůzi generální rady z 25. července 1871, na níž Engels mluvil

o vztahu Giuseppe Mazziniho k Mezinárodnímu dělnickému sdružení (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 682—684). Dále mu poslal číslo z 5. srpna 1871, které přineslo zprávu o schůzi z 1. srpna 1871 a otisklo Marxovu řeč proti George Odgerovi (tamtéž, str. 686—687). — *305.*

317 Po porážce Pařížské komuny bylo tisíce komunardů uvrženo do vězení a nahnáno na pontony. Thiersova vláda dlouho protahovala soudní řízení, potom byl 7. srpna 1871 zahájen první proces před třetím válečným soudem ve Versailles, který skončil 2. září 1871. Byli obžalováni vedoucí členové Komuny, mimo jiné Charles Théophile Ferré, Adolphe Alphonse Assi, Fréderic Étienne Cournet, Francis Jourde. Dva obžalovaní, jedním z nich byl Ferré, byli odsouzeni k smrti, třináct k deportaci, doživotní nucené práci nebo vězení, jen dva byli osvobozeni.

Celkem řádilo ve Francii 26 válečných soudů. Jejich úkolem bylo zničit revoluční síly. Soudní řízení bylo neuvěřitelně kruté, falšovala se akta, překrucovaly svědecké výpovědi a obžalovaní byli bez sebemenšího důkazu odsuzováni k smrti nebo k deportaci (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 433—434). — *305, 317, 318.*

318 Friedrich Lessner informoval Marxe 8. srpna 1871, že někteří lassallovci v Německém dělnickém vzdělávacím spolku v Londýně šířili pomluvy o Marxovi a Mezinárodním dělnickém sdružení (viz poznámku 97). V této souvislosti napsal Marx tento koncept dopisu. Není známo, zda se dopis pokladníkovi spolku Kollovi dochoval. — *306.*

319 Stávka pešťských krejčí začala 1. května 1871 nejprve v 28 dílnách, pak se rozšířila a zachvátila i další města v Uhrách. Stávkující požadovali zrušení úkolové práce a zavedení denního výkonu, zkrácení pracovní doby a zvýšení mezd asi o 20%. Vláda nasadila k potlačení stávky pandury a dala zatknout asi 50 stávkujících. — *306.*

320 Jde o obžalovací spis proti skupině pařížských komunardů, kteří byli postaveni před třetí válečný soud (viz také poznámku 317). Sepsal jej veřejný žalobce kapitán Gaveau, který musel být krátce po procesu zavřen do blázince, kde také zemřel. Obžalovací spis byl snůškou nesmyslných lží a pomlouvačných výmyslů, které o Komuně šířil reakční tisk. Revoluci z 18. března 1871 a Pařížskou komunu líčil jako „spiknutí" Mezinárodního dělnického sdružení a „revoluční strany" proti Francouzské republice. Obžalovací spis překrucoval revoluční činnost Komuny a snažil se z procesu proti komunardům udělat obyčejný kriminální případ „žhářů", „zlodějů" a „vrahů". — *308.*

321 Ve svém dopise ze 4. prosince 1870 děkoval A. Lefaivre jménem Francouzské republiky Augustu Bebelovi a Wilhelmu Liebknechtovi za jejich vystoupení

v Severoněmeckém říšském sněmu 26. listopadu 1870 (viz poznámku 206). Dopis byl otištěn v „Börsenzeitung" a převzala ho „Norddeutsche Allgemeine Zeitung". Ve „Volksstaatu" vyšel 17. prosince 1870. — *309, 312.*

[322] Od 11. do 26. března 1872 probíhal před lipským porotním soudem proces pro velezradu proti Augustu Bebelovi, Wilhelmu Liebknechtovi a Adolphu Hepnerovi (viz poznámku 205). Tak jako už v brunšvickém procesu (viz poznámku 252), měly být i zde příslušnost obžalovaných k Mezinárodnímu dělnickému sdružení, jejich socialistické smýšlení a demokratická politika odsouzeny jako trestný čin. Tento záměr soudu narazil na neohrožené vystoupení Bebelovo a Liebknechtovo, kteří vyvrátili jednotlivé body obžaloby a vyložili skutečné cíle a snahy revolučního dělnického hnutí. Obranou zásad Internacionály podpořili zároveň generální radu v jejím boji proti bakuninismu. Obě řeči, Bebelova i Liebknechtova, byly otištěny ve „Volksstaatu" a sehrály významnou propagační úlohu. Ačkoli obvinění nemohla být prokázána, byli Bebel a Liebknecht odsouzeni na dva roky pevnostního vězení (včetně dvou měsíců vyšetřovací vazby), Hepner byl osvobozen. 6. dubna 1872 odsoudil Bebela krajský soud v Lipsku v novém procesu pro „urážku majestátu" na dalších devět měsíců vězení a k odnětí poslaneckého mandátu. Liebknecht si odpykával vazbu od 15. června 1872 do 15. dubna 1874 na pevnosti Hubertusburg a Bebel od 8. července 1872 do 23. dubna 1874 rovněž na Hubertusburgu a od 14. května 1874 na pevnosti Königstein. Dodatečný trest vězení si Bebel odpykával od 1. července 1874 do 1. dubna 1875 v zemské věznici ve Cvikově. — *309, 312, 503, 509, 613.*

[323] Ruská revolucionářka Jelizaveta Tomanovskaja (Dmitrijeva) se aktivně účastnila Pařížské komuny. Během Pařížské komuny i po jejím potlačení pomáhala Marxovi a generální radě navazovat spojení s francouzskými členy Internacionály. Není známo, zda se zmíněný dopis Jelizavetě Tomanovské dochoval. — *311.*

[324] Francis Jourde byl za Pařížské komuny předsedou finanční komise. 7. srpna 1871 byl proti němu a dalším 16 obžalovaným zahájen proces před válečným soudem (viz poznámku 317). Na základě policejních falzifikátů byl obviněn, že dal pokyn k zapálení ministerstva financí, ačkoli požár způsobila bomba versaillského vojska. — *312.*

[325] Levý horní roh tohoto dopisu s oslovením je utržen a chybí. — *313.*

[326] 9. srpna 1871 uveřejnil „Volksstaat" obšírné prohlášení Amanda Goegga redakci listu „Schwäbischer Mercur", v němž Goegg ujišťoval, že je už po 25 let vždycky pro individualismus, a ne pro komunismus.

Bernhard Becker, který byl roku 1865 vyloučen z berlínské organizace

Všeobecného německého dělnického spolku, uveřejnil ve „Volksstaatu" z 12. srpna 1871 pod názvem „K dějinám pruského vládního socialismu" tři dopisy pocházející z roku 1865. — *313, 326.*

[327] Friedrich Bolte se 7. srpna 1871 v dopise Marxovi z pověření sekce 1 (viz poznámku 392) otázal, „zda by nebylo účelné, kdyby generální rada vydala výzvu ke všem sekcím, aby podle svých sil podporovaly příslušníky Komuny v cizině, kteří trpí nouzí". Zároveň oznámil, že sekce 1 už zaslala do Ženevy 25 liber št. — *314.*

[328] 11. června 1871 vstoupili v St. Gallenu do stávky za vyšší mzdy a za zkrácení pracovní doby apretéři pracující v neobyčejně těžkých podmínkách. Zároveň připravovala vláda tovární zákon, kterým se stanovila 12hodinová pracovní doba. Na shromáždění konaném 18. června 1871 prohlásilo 800 stávkujících jednomyslně, že se připojují k Internacionále, a založili nové sekce. Podnikatelé provedli výluku. Solidaritou dělnictva se však dosáhlo toho, že byli znovu přijati a pracovní doba byla zkrácena na 11 hodin. Stávka a vlna solidarity, kterou rozpoutala, způsobily velký rozmach dělnického hnutí. — *314.*

[329] 3. srpna 1871 uveřejnil „New York Herald" zprávu svého londýnského dopisovatele o rozhovoru s Marxem, který se konal 20. července 1871. Ve zprávě byl rozhovor reprodukován naprosto zkomoleně. Protože list „Gaulois" převzal z této zprávy výňatky, poslal Marx jeho redaktorovi opis svého prohlášení adresovaného redaktorovi „New York Herald". List „Gaulois" prohlášení otiskl 27. srpna 1871 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 439—440). — *315.*

[330] Dopis Davysona (Anatolije Davydova) z 21. srpna 1871 je odpovědí na Engelsovu výzvu z 15. srpna 1871 k pomoci a podpoře uprchlým komunardům (viz poznámku 95). K dopisu byl přiložen šek na 4 libry št.

Není známo, zda se text Engelsovy výzvy z 15. srpna 1871 dochoval. — *316.*

[331] Tento koncept napsal Marx na zadní stranu dopisu, který dostal od radikálního amerického spisovatele Moncure Daniela Conwaye. Conway se tehdy zdržoval v Londýně a žádal Marxe, aby se směl zúčastnit příštího zasedání generální rady. Není známo, zda se Marxův dopis Conwayovi dochoval. — *318.*

[332] V souvislosti s přípravou londýnské konference Internacionály (viz poznámku 312) dostal Marx zprávu ústředního výboru Internacionály pro Spojené státy (viz poznámku 217). Výbor podával zprávu o stavu rozvoje amerického dělnického hnutí a o činnosti sekcí Internacionály v Americe. — *321.*

[333] Charles Dobson Collet, který spolupracoval s generální radou při akci pro pařížské uprchlíky (viz poznámku 95), žádal Marxe 30. srpna 1871, zda by mu neposlal výtisk „Kapitálu" nebo výňatek z něho, aby prý to mohl porovnat s adresami generální rady, které ho, jak se vyjádřil, „znepokojují". — *322.*

[334] První díl „Kapitálu" měl do francouzštiny přeložit Charles Keller, člen pařížské sekce Internacionály. Keller začal na překladu pracovat v říjnu 1869. Překlad v rukopise poslal Marxovi, který jej zkorigoval. Do dubna 1870 bylo hotovo asi 400 stran překladu. Keller, který se zúčastnil Pařížské komuny, emigroval po její porážce do Švýcarska, kde se přidal k bakuninovcům.

Úplný francouzský překlad prvního dílu „Kapitálu" pořídil Joseph Roy (viz poznámku 126). — *322, 381, 411, 461.*

[335] „Recenzi o prvním dílu Marxova ‚Kapitálu' pro ‚The Fortnightly Review'" napsal Engels v květnu až červnu 1868. Podle dochovaného rukopisu byla poprvé uveřejněna rusky a německy v 16. svazku Marxových a Engelsových Spisů; originál je anglický (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 325—347). — *322.*

[336] *Takzvaný švýcarský manifest*, uveřejněný v „Times" z 30. srpna 1871 pod názvem „Nový socialistický program", byl převzat z jedné zprávy v „Journal de Genève". — *323.*

[337] Tento koncept Engels zaznamenal na dopis, který mu poslala jedna londýnská písmolijecká firma. Žádala Engelse o reference o J. Patricku MacDonnelovi, který se na ni obrátil se žádostí o úvěr na založení tiskárny. Není známo, zda se dochoval Engelsův dopis tomuto závodu. — *324.*

[338] Wilhelm Liebknecht nabídl Engelsovi mandát k zastupování saských sociálních demokratů na londýnské konferenci Internacionály (viz poznámku 312) a také mu mandát 12. září 1871 poslal. Mandát zněl: „Plná moc. Ježto nás čeká proces pro velezradu," (viz poznámku 322) „a to nám znemožňuje, abychom navštívili konferenci Mezinárodního dělnického sdružení, přenášíme tímto mandát, který nám byl udělen saskými členy, na občana *Bedřicha Engelse*, 122, Regent's Park Road, Londýn. Lipsko 12. září 1871. Aug. Bebel - W. Liebknecht." — *325, 351, 416, 764.*

[339] Wilhelm Liebknecht požádal Marxe a Engelse a rovněž Paula Stumpfa, aby se stali kmotry jeho syna Karla, narozeného 13. srpna 1871. V dopise z 8. září 1871 děkoval Liebknecht za přijetí kmotrovství a psal: „Povinnosti tu nejsou žádné, nanejvýš že byste se snažili vštípit tomuto mladému sociálnímu demo-

kratovi něco ze svého ducha.“ V souvislosti s tím se Liebknecht dotazoval na „všecka křestní jména“ Marxe a Engelse. — *325.*

[340] *Londýnská odborová rada* (London Trades Council) byla poprvé zvolena na konferenci delegátů londýnských tradeunionů v květnu 1860. Rada, pod jejímž vedením se spojilo několik tisíc odborářů z hlavního města, měla vliv na dělnickou třídu v celé Anglii. Rozhodující úlohu v londýnské radě sehráli vůdci nejsilnějších tradeunionů, a to tesařů (William Randall Cremer a později Robert Applegarth), obuvníků (George Odger), zedníků (Edwin Coulson a George Howell) aj.

Od založení Internacionály bojoval Marx za to, aby do tohoto sdružení zapojil široké masy anglických dělníků. Snažil se proto získat jak nižší organizace tradeunionů, tak londýnskou radu — s právy britské sekce —, aby vstoupily do Internacionály. O tomto vstupu se londýnská rada na podnět anglických členů generální rady radila na několika svých schůzích. 14. ledna 1867 přijala rezoluci, která sice souhlasila se zásadami Internacionály, ale vyslovila se proti jakémukoli organizačnímu spojení. Styky londýnské odborové rady s Internacionálou udržovali pak nadále ti členové generální rady, kteří působili i v odborové radě. — *325.*

[341] Na Engelsovy poznámky o Bernhardu Beckerovi (viz tento svazek, str. 313) reagoval Wilhelm Liebknecht 8. září 1871 takto: „Becker se dopustil lumpáren proti Vám, proti Lassallovi, proti mně, ale *stranu přece nikdy nezradil*. Vloni v zimě přišel ... kajícně ke mně, tak jsem mu opatřil místo v Saské Kamenici, a později v Brunšviku. Buď jsme ho museli vzít na milost (notabene s oprátkou na krku!), anebo by nebylo nic z kamenických novin. Hrozně nám chybějí nějaké kapacity.“ Bernhard Becker se roku 1871 stal spolupracovníkem a později redaktorem listu „Braunschweiger Volksfreund“. — *326, 351.*

[342] Bernhard Becker, „Enthüllungen über das tragische Lebensende Ferdinand Lassalle's“, Schleiz 1868. K tomuto hanopisu se Engels vyslovil ve svém článku „K rozpuštění lassallovského dělnického spolku. (Dodatek)“ (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 368). — *326.*

[343] 9. září 1871 přinesl „Volksstaat“ noticku, jíž byli členové sociálně demokratické strany varováni před tzv. „Dějinami Pařížské komuny“, které sepsali buržoazní spekulanti. Současně „Volksstaat“ oznamoval, že bude „uveřejňovat v dohodě s generální radou Mezinárodního dělnického sdružení a za spolupráce těch členů Komuny, kteří zůstali naživu, autentické dějiny Pařížské komuny, jakmile bude shromážděn potřebný materiál“.

12. září 1871 napsal Wilhelm Liebknecht Engelsovi, že zpracovává přednášku o Pařížské komuně, a jakmile s tím bude hotov, že by se rád ihned pustil do dějin Komuny. Podle jeho názoru by prý však bylo nejlepší, kdyby

tuto práci mohli převzít Marx a Engels, a že by pak mohla být přeložena do různých jazyků. — *326.*

344 V létě 1871 podnikli Bismarck a rakousko-uherský kancléř Beust kroky ke společnému postupu proti dělnickému hnutí. 7. června 1871 poslal Bismarck německému vyslanci ve Vídni von Schweinitzovi depeši, v níž mu doporučoval, aby se dohodl s rakouskou vládou o společných akcích proti dělnickým organizacím; 17. června 1871 poslal Bismarck Beustovi memorandum, v němž ho informoval o tom, jaká opatření byla přijata v Německu a ve Francii proti činnosti Internacionály. V srpnu 1871 na schůzce německého a rakouského císaře v Bad Gasteinu a v září 1871 v Salcburku byl společný postup proti Internacionále předmětem zvláštního jednání.

Ke křižáckému tažení proti Internacionále se připojila také italská vláda, což mělo za následek rozbití neapolské sekce v srpnu 1871 a pronásledování členů Sdružení, zejména Theodora Cuna (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 107—108). — *326, 357.*

345 Engels má patrně na mysli karlovarskou konferenci z roku 1819 a veronský kongres z roku 1822.

Po předběžné dohodě mezi Pruskem a Rakouskem se v srpnu 1819 konference ministrů čelných států Německého spolku usnesla na opatřeních, kterými mělo být potlačeno národní a demokratické hnutí v Německu a zahájeno pronásledování takzvaných demagogů (viz poznámku 86). Bylo usneseno mj.: přísný policejní dozor nad universitami, zákaz studentských spolků buršenšaftů, zavedení předběžné cenzury u všech publikací do 20 archů a dodatečné cenzury u všech ostatních, zřízení ústřední vyšetřovací komise v Mohuči pro vyšetřování revolučních rejdů. Karlovarská usnesení byla zrušena teprve za revoluce z let 1848—1849.

Ve Veroně zasedal od října do prosince 1822 kongres Svaté aliance, který se radil o opatřeních, jimiž by se upevnilo reakční politické zřízení v Evropě. Kongres se usnesl, aby francouzské vojsko vtáhlo do Španělska a potlačilo tam revoluční hnutí. Bylo prodlouženo obsazení Neapole Rakouskem. Dále kongres rozhodl snížit stav rakouských vojsk v Neapoli a stáhnout je ze Sardinie.

Karbonáři byli tajná politická společnost v Itálii, která vznikla začátkem 19. století. Požadovala národní sjednocení a nezávislost Itálie. Když rakouská vojska potlačila revoluční hnutí z let 1820 a 1821, byli tvrdě pronásledováni i karbonáři. — *326.*

346 Engels byl v Ramsgate asi od 13. do 15. září 1871. — *326, 347.*

347 Friedrich Adolph Sorge napsal Marxovi 8. srpna 1871: „Podle instrukce generální rady jsme museli přijmout sekce, zejména americké, s kterými

musíme jen svádět těžké boje." Šlo o buržoazní reformistické živly, které se pokoušely zneužít Internacionály pro své cíle (viz také poznámku 368). — *328.*

348 Tím se míní „Rules of the International Working Men's Association" [„Stanovy Mezinárodního dělnického sdružení"], anglické znění vydané generální radou v Londýně 1867. — *328.*

349 Londýnská konference Internacionály (viz poznámku 312) pověřila generální radu, aby vydala autentické vydání „Všeobecných stanov a organizačního řádu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 484—500) v angličtině, němčině a francouzštině, a usnesla se rovněž, že také všechny překlady musí být potvrzeny generální radou.

Marx a Engels připravovali toto nové vydání koncem září a začátkem října 1871. Přihlíželi přitom ke všem usnesením kongresů Internacionály a také k usnesením londýnské konference. Všechna ustanovení, která už pozbyla platnosti, byla škrtnuta. Překlady stanov a organizačního řádu do němčiny a francouzštiny byly připraveny pod přímým dohledem Marxovým a Engelsovým.

Oficiální vydání stanov a organizačního řádu v angličtině vyšlo jako brožura v Londýně v první polovině listopadu 1871 („General Rules and Administrative Regulations of the International Working Men's Association. Official edition revised by the General Council"). Francouzsky byly vydány jako brožura v prosinci 1871 v Londýně („Status Généraux et Règlements Administratifs de l'Association Internationale des Travailleurs. Édition officielle, révisée par le Conseil Général"). Německy vyšlo oficiální vydání ve „Volksstaatu" z 10. února 1872 a také jako brožura v Lipsku („Allgemeine Statuten und Verwaltungs-Verordnungen der Internationalen Arbeiterassoziation. Amtliche deutsche Ausgabe, revidirt durch den Generalrath"). — *328, 334, 353, 355, 357, 362, 395, 410, 436, 447, 471.*

350 Sekce 23 ve Washingtonu nechtěla zprvu udržovat přímé spojení s ústředním výborem Internacionály pro Spojené státy (viz poznámku 217), nýbrž jen s generální radou v Londýně. Podnět k tomu dala výzva ústředního výboru, aby mu poslali seznam členů. — *329, 356, 380.*

351 Když byla na konferenci Cosmopolitan society oznámena falešná zpráva o Marxově úmrtí, přijala tato konference rezoluci, v níž se mj. pravilo, že Marx byl „jeden z nejvěrnějších, nejneohroženějších a nejobětavějších zastánců všech utlačovaných tříd a národů". Konference vyzývala ke „zvýšenému úsilí o ochranu těch práv, která tak směle a neochvějně hájil Marx".

Cosmopolitan society (Kosmopolitní společnost) byla jedna z četných krátkodobých demokratických organizací založených v Americe počátkem roku

1870. Patřili k ní maloburžoazní elementy a dělníci, a také členové sekcí Internacionály. Zanikla na začátku roku 1872. — *333.*

[352] N. F. Danielson napsal 12. září 1871 Eleanor Marxové, že se z novin dočetl, že Marx je těžce nemocen. Žádal Marxovu dceru, aby mu sdělila, zda jsou tyto zprávy pravdivé. — *333.*

[353] Institut marxismu-leninismu nemá rukopis tohoto dopisu k dispozici. Opis psaný neznámou rukou byl nalezen v aktech berlínského policejního ředitelství. — *334.*

[354] Marx s Engelsem navštívili Jenny Marxovou v Ramsgate a zůstali tam od 28. září do 3. října 1871. — *336, 754.*

[355] Engels odpovídá v tomto dopise na Lavrovovy písemné dotazy z 29. září 1871 a konspirativní formou ho informuje, jak je organizována pomoc uprchlým komunardům. Dále mu líčí činnost Společnosti emigrantů Komuny (viz tento svazek, str. 399—400). — *337.*

[356] Ve svém dopise z 8. října 1871 prosil Henri Perret, aby mu byly zaslány rezoluce londýnské konference Mezinárodního dělnického sdružení o neshodách v románském Švýcarsku (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 432—471). — *338.*

[357] Jde o 42 liber, které německá sekce 1 (viz poznámku 392) v New Yorku sebrala pro emigranty Komuny a dala k dispozici generální radě (viz poznámku 95). Na schůzi generální rady 16. října 1871 trval Marx na tom, aby generální rada poskytovala tyto peníze jen nejpotřebnějším emigrantům. — *338.*

[358] V pravém horním rohu dopisu je vytištěno: International Working Men's Association, 256, High Holborn, London — W. C. Nad oslovením je razítko: International Working Men's Association General Council London (Mezinárodní dělnické sdružení, generální rada v Londýně). — *341, 373.*

[359] Na předcházející dopis navazuje v Marxově rukopise anglický text „Prohlášení generální rady o zneužití jména Internacionály Něčajevem" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 479). — *341.*

[360] N. I. Utin odpověděl 28. října 1871 na Marxův dotaz, že se bakuninovci pokoušeli založit mezi slovanskými a ruskými studenty v Curychu novou sekci. Utin byl proti založení podobné sekce. Byl to jeden z pokusů Michaila Bakunina a jeho přívrženců založit novou sekci Aliance socialistické demokracie (viz poznámku 165). — *343.*

[361] Protože rezoluce londýnské konference Mezinárodního dělnického sdružení (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 451—474) byly v mnoha případech přijaty jen jako návrhy, potvrzovala generální rada na několika schůzích v říjnu 1871 konečné znění vypracované Marxem a Engelsem. Oficiální publikování v angličtině, francouzštině a němčině měla na starosti generální rada, která vydáním pověřila Marxe a Engelse.

Aby pomohla uprchlým komunardům, svěřila generální rada skupině sazečů z řad komunardů mimo jiné také vytištění londýnských rezolucí v angličtině a francouzštině. Vyšly v listopadu až prosinci 1871 jako cirkulář generální rady.

V němčině byly rezoluce publikovány také ve „Volksstaatu" z 15. listopadu 1871, ve „Vorbote" z prosince 1871 a jako separátní přetisk z „Volksstaatu" v únoru 1872. — *344*, *349*, *350*, *380*.

[362] Poprvé vyšel tento dopis zkráceně v „Deutsche Revue", sv. 2, Stuttgart a Lipsko 1921. — *346*.

[363] *Tugendbund* (Svaz ctnosti) byl vlastenecký spolek založený v dubnu 1808 po tylžském míru (viz poznámku 66) v Královci. Tugendbund soustřeďoval představitele liberální šlechty a buržoazní inteligence. Cílem spolku bylo propagovat myšlenky osvobozenecké války proti Napoleonovi a usilovat o umírněné liberální reformy v Prusku. Na Napoleonovo naléhání vydal pruský král 31. prosince 1809 vládní nařízení, kterým Tugendbund rozpustil. Tajně však spolek existoval dále. Po roce 1815 pruská reakce podezřívala spolek ze spojení s demagogy (viz poznámku 86). — *346*.

[364] V „Times" z 27. října 1871 byl v rubrice „Mezinárodní dělnické sdružení" uveřejněn nepodepsaný článek, který líčil předhistorii Mezinárodního dělnického sdružení od roku 1848. Článek končil slovy, že cílem Internacionály bylo a je úplné osvobození dělnické třídy. — *352*.

[365] Seznam názvů deseti italských listů byl uveřejněn ve „Volksstaatu" 15. listopadu 1871:

„‚Il Proletario Italiano' — Turín, dvakrát týdně
‚Gazzettino Rosa' — Milán, deník
‚La Plebe' — Lodi, týdeník
‚Il Libero Pensiero' — Florencie, týdeník
‚Il Romagnolo' — Parma, týdeník
‚Il Tribuno' (Ciceruacchio) — Řím, deník
‚L'Eguaglianza' — Girgenti, Sicílie, týdeník
‚L'Operaio Italiano' — Catania, Sicílie, týdeník
Dále jsou ohlášeny — nevíme, zda už začaly vycházet:
‚Il Grido del Popolo' — Florencie
‚Spartaco' —Řím, deník." — *352*.

[366] Londýnská konference Mezinárodního dělnického sdružení (viz poznámku 312) pověřila na Marxův návrh generální radu, aby vytvořila federální radu pro Anglii. Od založení Internacionály až do podzimu 1871 vykonávala tuto funkci generální rada. V říjnu 1871 založili představitelé anglických sekcí a několika tradeunionů, které byly v těsném spojení s Internacionálou, britskou federální radu. Od počátku byla v britské federální radě skupina reformistů vedených tajemníkem generální rady Johnem Halesem, která se snažila postavit britskou federální radu proti generální radě. Reformisté vystupovali také proti politice proletářského internacionalismu v irské otázce. Po haagském kongresu Internacionály se britská federální rada rozštěpila (viz poznámku 103). — *353*, *419*, *431*, *530*.

[367] Johann Georg Eccarius byl na zasedání generální rady 2. října 1871 jmenován dopisujícím tajemníkem generální rady pro Spojené státy (vyjma pro tamější francouzské sekce). — *355*, *530*.

[368] Sekce 12 se připojila k ústřednímu výboru pro Spojené státy (viz poznámku 217) v červenci 1871. Pod vedením buržoazních feministek Victorie Woodhullové a Tennessee Claflinové zneužila jména Mezinárodního dělnického sdružení a agitovala pro buržoazní reformy. Přívrženci Woodhullové a Claflinové byli v příkrém rozporu s německými, francouzskými a irskými sekcemi, zvláště s německou sekcí 1 v New Yorku (viz poznámku 392), kterou vedl Friedrich Adolph Sorge, a snažili se udělat z Internacionály ve Spojených státech buržoazní reformní ligu. 27. září 1871 se obrátila sekce 12 bez vědomí newyorského ústředního výboru na generální radu a žádala, aby byla uznána za vedoucí sekci Internacionály v Americe. Zároveň vedla v tisku kampaň proti všem sekcím Internacionály, které trvaly na proletářském charakteru organizace.

V „Rezoluci generální rady o ústředním výboru sekcí Mezinárodního dělnického sdružení ve Spojených státech amerických“ (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 698) z 5. listopadu 1871 odmítla generální rada požadavky sekce 12 a potvrdila plné moci newyorského ústředního výboru. Ale ani potom neustala sekce 12 ve svých útocích na ústřední výbor.

Činnost sekce 12 a jejích přívrženců vedla v prosinci 1871 k rozkolu a k vytvoření dvou federálních rad (viz poznámku 456). Generální rada vyloučila sekci 12 v březnu 1872 z Internacionály. Usnesení generální rady bylo potvrzeno haagským kongresem v září 1872. — *355*, *377*, *761*.

[369] Rukopis tohoto dopisu nemá Institut marxismu-leninismu k dispozici. Dva rukou psané opisy, které se od sebe nepatrně liší, byly nalezeny v dokumentech berlínského policejního presidia a pruského ministerstva vnitra. Poprvé byly otištěny v časopise „Die Gesellschaft. Internationale Revue für Sozialismus und Politik“, čís. 3, Berlín v březnu 1933.

Policejní president Wurmb napsal pruskému ministru vnitra hraběti von Eulenburgovi v dopise ze 13. listopadu 1871: „V nejhlubší úctě mám tu čest předložit Vaší Excelenci přiložený opis soukromého dopisu, který napsal komunistický vůdce Karel Marx jednomu svému zdejšímu stoupenci. Pravost dopisu, jehož originál jsem viděl, je mimo pochybnost a jeho obsah dává nahlédnout do soukolí ‚Internacionály' — dr. Karel Marx je jejím generálním tajemníkem pro Německo a Rusko." — *357.*

[370] Ferdinand Jozewicz napsal Marxovi 18. října 1871 dopis, ve kterém odpovídal na jeho dopis z 29. září 1871 adresovaný Gustavu Kwasniewskému (viz tento svazek, str. 334—335). Informoval Marxe o činnosti berlínské sekce Internacionály a zároveň ho žádal o radu, jak by měla sekce vystupovat na veřejnosti. Už 26. září 1871 četl Marx na schůzi generální rady dopis berlínské sekce, která oznamovala, že zamýšlí uspořádat veřejné shromáždění, kterým by vyvrátila pomluvy o Internacionále, šířené německým buržoazním tiskem. — *357.*

[371] Obšírná zpráva o vývoji sociálně demokratické strany od eisenašského sjezdu, kterou výbor strany poslal generální radě, svědčila o těsném spojení strany s Mezinárodním dělnickým sdružením. Výbor strany měl funkci národního vedení Internacionály v Německu a plnil usnesení, které přijal bruselský kongres jako doplněk stanov a podle něhož měly všechny národní ústřední výbory posílat generální radě čtvrtletní zprávy o hospodaření a stavu pokladny ve všech svých sekcích. Výbor obšírně informoval generální radu o situaci v německém dělnickém hnutí. Přitom se potvrdilo, že založením Sociálně demokratické dělnické strany na sjezdu v Eisenachu získala Internacionála v Německu širokou a pevnou základnu. — *358.*

[372] Poprvé vyšel tento dopis rusky bez přílohy v časopise „Minuvšije gody", čís. 1, 1908. — *359.*

[373] N. F. Danielson napsal Marxovi 17. října 1871, že mu poslal spisy N. A. Dobroljubova, jednoho z nejlepších ruských publicistů a kritiků. Marx překládá v dopise jméno Dobroljubova jako Ehrlieb. — *359.*

[374] Originál seznamu Marxových oprav je bez nadpisu. Stránky a čísla poznámek pod čarou jsou v něm uvedeny podle prvního německého vydání prvního dílu „Kapitálu" z roku 1867. Všechny opravy a úpravy textu uvedené v tomto seznamu provedl Marx s nepatrnými redakčními úpravami také v druhém německém vydání prvního dílu „Kapitálu" (viz poznámku 435). Podle českého vydání prvního dílu „Kapitálu" z roku 1953 (dotisk 1954) jde o str. 127 (poznámka 67), 140 (poznámka 78), 243, 252, 333 (poznámka 205a), 351, 353 (poznámka 15), 362 (poznámka 26), 416, 639 (poznámka 60) a 704. — *359.*

[375] *Francouzskou sekci 1871* založili v září 1871 francouzští emigranti v Londýně. Vedení sekce napadalo spolu s bakuninovci ve Švýcarsku (viz poznámku 7) organizační principy Mezinárodního dělnického sdružení. Stanovy Francouzské sekce 1871, uveřejněné v listu „Qui Vive!" z 8.—9. října 1871, byly předloženy generální radě na mimořádném zasedání 14. října 1871 a postoupeny k přezkoumání komisi generální rady (viz poznámku 378). Na zasedání ze 17. října 1871 podal Marx zprávu o těchto stanovách a navrhl rezoluci, kterou generální rada přijala jednomyslně (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 480—483). Konstatovalo se, že některé body stanov odporují Všeobecným stanovám Mezinárodního dělnického sdružení. Sekce byla vyzvána, aby tyto body uvedla do souladu s Všeobecnými stanovami. V dopise generální radě z 31. října se sekce postavila proti rezoluci a urážela generální radu. Dopisem se zabývala komise pověřená generální radou, a dopisující tajemník pro Francii, Auguste Serraillier, pak předložil na zasedání generální rady 7. listopadu 1871 návrh rezoluce, jehož autorem byl Marx a který generální rada jednomyslně schválila (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 507—512). Všechny námitky Francouzské sekce v něm byly odmítnuty a rezoluce znovu schválena.

Francouzská sekce 1871 se zakrátko rozpadla. Brzy nato se utvořila v Londýně nová sekce francouzských emigrantů, která podporovala generální radu (viz poznámku 398). — *362*, *379*, *392*, *403*, *405*, *407*, *431*, *440*, *447*, *466*, *761*.

[376] V září 1871 vznikla v Ženevě *sekce revoluční socialistické propagandy a akce* namísto ženevské sekce Aliance socialistické demokracie, rozpuštěné v srpnu 1871 (viz poznámku 165). Na založení této sekce se vedle bývalých členů Aliance (N. J. Žukovského, Charlese Eugène Perrona aj.) podíleli i někteří francouzští emigranti, mezi nimi Jules Guesde a Benoît Malon.

Na základě usnesení londýnské konference Mezinárodního dělnického sdružení (viz poznámku 312) odmítla generální rada i románská federální rada tuto sekci uznat. Haagský kongres, který se konal v září 1872, se rovněž připojil k tomuto stanovisku (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 186). — *362*, *393*, *403*, *405*, *448*.

[377] Na zasedání londýnské konference Mezinárodního dělnického sdružení z 22. září 1871 se projednával návrh belgických delegátů předložený Césarem De Paepem, aby se omezil počet zástupců jednotlivých národností v generální radě. De Paepe se obával zvláště toho, že by do generální rady mohlo být přijato příliš mnoho členů Pařížské komuny. Marx odpověděl De Paepovi, že podle Všeobecných stanov Internacionály může být generální rada složena z dělníků všech zemí. Po diskusi schválila konference „doplnění generální rady o členy Pařížské komuny" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 467). — *363*.

[378] Podle londýnské konference Mezinárodního dělnického sdružení z roku 1871 musely být stanovy místních organizací Internacionály schváleny generální radou. Předem byly přezkoumány komisí vytvořenou 6. října 1871 k přípravě nového vydání Všeobecných stanov a organizačního řádu. V komisi byli Marx, Hermann Jung a Auguste Serraillier. Po přezkoumání stanov v komisi podal Marx generální radě zprávu, nakolik jsou které stanovy v souladu se základními principy zakotvenými ve Všeobecných stanovách Internacionály. Podle usnesení z 2. ledna 1872 se dočasná komise přeměnila ve stálou komisi pro schvalování stanov. Dopisující tajemníci pro jednotlivé země několikrát informovali generální radu o stanovách místních organizací. — *363.*

[379] Ludwig Kugelmann poslal Marxovi 1. listopadu 1871 obžalovací spis státního návladního proti Brackovi, von Bonhorstovi, Spierovi a Kühnovi z 10. října 1871 (viz poznámku 252).

Marx přirovnává tento obžalovací spis k rozsudku vídeňského soudního dvora, který byl vynesen pro velezradu nad Heinrichem Oberwinderem, Johannem Mostem, Andressem Scheuem aj. 26. července 1870. Obžalovaní byli odsouzeni k mnohaletému žaláři zostřenému jedním postem měsíčně. — *365.*

[380] James O'Brien nepokládal za příčinu vykořisťování dělnické třídy soukromé vlastnictví výrobních prostředků, ale existující zákony, zvláště měnové zákony země. Osvobození dělnické třídy se mělo uskutečnit zestátněním půdy za odškodné a systémem volné směny, založené na symbolických penězích. Obou cílů se mělo dosáhnout odstraněním existujících a zavedením nových zákonů. — *366, 377.*

[381] Až do vytvoření ústředního výboru Mezinárodního dělnického sdružení pro Spojené státy v prosinci 1870 udržovala generální rada spojení s jednotlivými sekcemi Internacionály v USA prostřednictvím stálých dopisovatelů, kteří k tomu byli zmocněni generální radou. Generální rada potvrdila 29. září, resp. 13. října 1868 plné moci pro Sigfrida Meyera a Augusta Vogta (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 32, čes. vyd. 1970, str. 650—652). — *366, 376.*

[382] Tímto dopisem začíná Engelsova korespondence s Theodorem Cunem, zakladatelem milánské sekce Mezinárodního dělnického sdružení.

Cuno přišel do Milána v březnu 1871, přijal zaměstnání jako inženýr v jednom z nejvýznamnějších podniků, v továrně „Elvetica", a jako člen německé Sociálně demokratické dělnické strany hledal v Miláně sekci Internacionály, aby s ní mohl spolupracovat. 1. listopadu 1871 se obrátil na Engelse, dopisujícího tajemníka generální rady pro Itálii, napsal mu stručně o sobě a prosil ho o adresu milánské sekce nebo, pokud žádná není — o adresu jednotlivých členů Internacionály, s nimiž by mohl sekci založit. — *368.*

[383] V červenci až srpnu 1871 navázal Engels prostřednictvím Carla Cafieriho spojení s „Gazzettino Rosa". Od té doby otiskoval list řadu dokumentů generální rady, mimo jiné 13. září 1871 Engelsův článek „Mazziniho vystoupení proti Internacionále", 20. října 1871 Engelsovu „Rezoluci generální rady o vyloučení Duranda" a 3. listopadu 1871 Marxovo „Prohlášení generální rady o zneužití jména Internacionály Něčajevem" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 429—431, 478 a 479). — *368.*

[384] Giuseppe Garibaldi odsoudil 21. října 1871 ve svém dopise redaktorovi listu „Roma del Popolo" Giuseppe Petronimu, jednomu z nejznámějších Mazziniových stoupenců, Mazziniho útoky proti Komuně a Mezinárodnímu dělnickému sdružení. Engels přeložil dopis do angličtiny a informoval generální radu o jeho obsahu a jeho významu pro Itálii. Engelsova zpráva generální radě, otištěná v „Eastern Post" 11. listopadu 1871, obsahuje téměř celý Garibaldiho dopis.

16. prosince 1871 vyšel Garibaldiho dopis zkráceně ve „Volksstaatu". — *369.*

[385] Marx poslal Hermannu Jungovi dopis od Mainiera, člena východní sekce Mezinárodního dělnického sdružení v Paříži, s datem 15. listopadu 1871. Mainier se obracel na generální radu se žádostí, aby podporovala pařížské klenotníky v jejich boji za zkrácení pracovního dne.

V dalším dopise z 27. listopadu 1871 děkoval Mainier Marxovi za přislíbenou podporu a oznamoval, že stávka nebyla.

O osudech tohoto dopisu, který Marx zřejmě napsal Mainierovi, není nic známo. — *370.*

[386] Wilhelm Liebknecht napsal Marxovi 11. listopadu 1871: „Mimoto prokazuješ straně *velice špatnou službu*, radíš-li Berlíňanům, aby nepořádali ‚mítinky'. Tím je jen utvrzuješ v tom jejich zatraceném kvietismu, kterému máme co děkovat za to, že schweitzerovci mají v Berlíně vrch." — *371.*

[387] Při sbírkách pro uprchlé komunardy (viz poznámku 95) se generální rada obrátila i na anglické buržoazní radikály, mezi jinými také na poslance Dolní sněmovny sira Charlese Wentwortha Dilka. — *374.*

[388] Frédéric Étienne Cournet byl navržen za kandidáta do generální rady a 21. listopadu 1871 byl na návrh Augusta Serrailliera, který Engels podporoval, kooptován jako její člen. — *374.*

[389] Adolphe Hubert informoval Marxe 19. listopadu 1871 o připravovaných změnách v redakci listu „Qui Vive!" a navrhl, aby se redakce obsadila francouzskými členy Mezinárodního dělnického sdružení a uprchlými komunardy, blízkými Marxovi. — *375, 408.*

[390] K části tohoto dopisu od 2. odstavce na str. 380 až k podpisu na str. 381 není rukopis k dispozici. Proto je text převzat z knihy „Briefe und Auszüge von Briefen von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906, kde byl tento dopis otištěn ve zkráceném znění. — *376.*

[391] Friedrich Bolte poslal Marxovi zároveň se svým dopisem ze 7. listopadu 1871 i zprávu Friedricha Adolpha Sorga o práci newyorského ústředního výboru Mezinárodního dělnického sdružení v říjnu 1871. — *376.*

[392] *Německá sekce 1* v New Yorku byla první sekcí Mezinárodního dělnického sdružení ve Spojených státech. Vznikla z komunistického klubu založeného v roce 1857 německými revolučními emigranty, v němž hráli významnou úlohu bývalí členové Svazu komunistů a Marxovi a Engelsovi spolubojovníci. V lednu 1868 se komunistický klub spojil s Všeobecným německým dělnickým spolkem v New Yorku v Sociální stranu pro New York a okolí. V zájmu užšího spojení s americkými dělníky se Sociální strana rozpustila a její členové vytvořili v lednu 1869 Všeobecný německý dělnický spolek. Tato marxistická skupina se ve své činnosti řídila usneseními Internacionály. Díky její činnosti zapustila Internacionála kořeny v americkém dělnickém hnutí. V prosinci 1869 vstoupil spolek do Internacionály a dostal název sekce 1. Německá sekce 1 se stala vedoucí silou Internacionály v Americe. Založením ústředního výboru v prosinci 1870 (viz poznámku 217) začala prosazovat základní principy Internacionály. Sekce 1 vedla neúnavný boj proti buržoazním a maloburžoazním živlům, které chtěly Internacionálu v Americe přeměnit v buržoazní reformní ligu (viz poznámku 368). Podporovala generální radu v jejím boji proti bakuninovcům, lassallovcům a tradeunionistům. — *376, 472.*

[393] *Mutualisté* (mutuel — vzájemný) — proudhonovci, kteří v 60. letech 19. stol. vytyčili reformistický maloburžoazní program osvobození pracujících na základě organizování svépomoci (vytvářením družstev, vzájemně podpůrných spolků atd.). — *378, 755.*

[394] Jde o tyto rezoluce londýnské konference: „Pojmenování národních rad atd." (článek 1 a 2), „Politická činnost dělnické třídy", „Aliance socialistické demokracie" a „Rozkol ve francouzsky mluvící části Švýcarska" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 461—462, 464—466 a 468—469). — *379, 394.*

[395] „Pokyny občanu Utinovi" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 467). — *379, 394.*

[396] André Léová prohlásila na kongresu Ligy míru v Lausanne roku 1871, že

Raoul Rigault a Charles Théophile Ferré jsou oba neblahé postavy Komuny, neboť ustavičně vyžadovali krvavé zásahy. Tuto řeč pronesla v době, kdy Ferré čekal ve vězení na svou popravu. — *379.*

397 16. listopadu 1871 byl v časopise „Qui Vive!" otištěn dopis, který napsal 11. listopadu 1871 dopisující tajemník pro Francii Auguste Serraillier redaktoru tohoto listu Eugènu Vermerschovi. V dopise se zdůrazňovalo, že generální rada nenese odpovědnost za uveřejnění rezolucí londýnské konference, k němuž došlo na základě neoficiálních pramenů. Mimoto se Serraillier ohradil proti komolení rezolúce londýnské konference, v níž se říkalo, že „němečtí dělníci splnili za francouzsko-německé války svou povinnost" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 467).

Jako odpověď na Serraillierův dopis uveřejnilo patnáct členů Francouzské sekce 1871 (viz poznámku 375) v listu „Qui Vive!" z 19.—20. listopadu „Protest". Uváděli tam v pochybnost plné moci francouzských delegátů londýnské konference i francouzských členů generální rady a vystoupili osobně proti Serraillierovi. Své útoky, často šovinistického rázu, zvlášť ostře zaměřili proti zmíněné rezoluci o postoji německé dělnické třídy. — *379.*

398 V listopadu 1871 byla v Londýně založena francouzská sekce Mezinárodního dělnického sdružení, která se skládala z proletářské části emigrantů Pařížské komuny. 18. listopadu 1871 přijala sekce statut, který byl v únoru 1872 potvrzen generální radou. Podle tohoto statutu se mohli stát členy sekce občané kterékoli národnosti, jestliže uznávali zásady Internacionály. V čele sekce stála rada sedmi členů, jejichž povinností bylo udržovat spojení s generální radou a aktivně propagovat myšlenky Internacionály. Tato sekce, k jejímž členům patřili Marguerite, A. Le Moussu, De Wolfers aj., podporovala generální radu v jejím boji proti intrikám maloburžoazních elementů mezi francouzskými emigranty (viz také poznámku 375). — *379, 394, 408, 431.*

399 Ruské vydání prvního dílu „Kapitálu" (viz také poznámku 125) vyšlo koncem března 1872 a mělo na tu dobu značný náklad 3000 výtisků. Carská cenzura povolila vydání knihy, protože očekávala, že po ní nebude velká poptávka. „Kapitál" byl však velmi rychle rozebrán. — *380, 505, 544, 550, 780.*

400 Špiclovství Gustava Duranda bylo odhaleno na zvláštním zasedání generální rady 7. října 1871. Generální radě byla předložena Durandova korespondence s policejními agenty. Na policejní pokyn se Durand zúčastnil londýnské konference i schůzí generální rady a donášel francouzské policii. Na zvláštním zasedání generální rady byla přednesena a generální radou schválena „Rezoluce generální rady o vyloučení Duranda" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 478), kterou napsal Engels. — *380, 392.*

[401] Zmocněnci sekcí Mezinárodního dělnického sdružení v Béziers a Pézenasu informovali 13. listopadu 1871 Augusta Serrailliera, že Abel Bousquet je ve službách policie, a žádali, aby byl vyloučen z Internacionály. Tento dopis byl s nepatrným zkrácením citován v Marxově a Engelsově zprávě „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 417). — *380, 395, 432, 441.*

[402] Zprávu s názvem „Relazione sulla Sezione Napoletana dell'Associazione Internazionale dei Lavoratori" [„Zpráva o neapolské sekci Mezinárodního dělnického sdružení"] napsal Carmelo Palladino 13. listopadu 1871. V tomto dokumentu se popisuje situace dělnického hnutí v Neapoli, historie založení a činnost neapolské sekce Mezinárodního dělnického sdružení. Některá fakta uvedená v této zprávě použili Marx s Engelsem ve své zprávě „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 406—413). Na zprávě je poznamenáno Engelsovou rukou: „1871 Official Report of Naples Branch." — *383.*

[403] Míní se rezoluce londýnské konference Mezinárodního dělnického sdružení „Složení generální rady" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 461). — *390.*

[404] Otázka politické činnosti dělnické třídy zaujímala na londýnské konferenci Mezinárodního dělnického sdružení nejdůležitější místo (viz také poznámku 312). Marx a Engels o ní obšírně hovořili ve svých projevech a diskutovalo se o ní na šestém a sedmém zasedání konference z 20. a 21. září 1871. Bakuninovci, kteří se konference zúčastnili, se postavili proti projednávání této otázky a tvrdili, že konference k tomu není kompetentní. Během diskuse byli bakuninovci odhaleni a izolováni. Konference uložila většinou hlasů generální radě, aby zformulovala konečný text rezoluce IX (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 464—466). — *391, 465, 759.*

[405] Na londýnské konferenci Mezinárodního dělnického sdružení byla zvolena komise, která se měla zabývat rozkladnou činností bakuninovců v sekcích Internacionály v románském Švýcarsku (viz poznámku 7). Členem komise byl také Marx. Schůze komise se konala 18. září 1871 v Marxově bytě (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 453). Zprávu o práci komise podal Marx na zasedání konference 21. září 1871. Závěry, které navrhl, byly jednohlasně přijaty (viz tamtéž, str. 468—469 a 471—474). Vyloučení Paula Robina z generální rady pro jeho snahu mařit práci komise se projednávalo na několika schůzích generální rady. 17. října 1871 byl Robin z generální rady vyloučen. — *391, 755.*

[406] Marx tady dělá ironickou narážku na válečnou taktiku kočovného kmene

Parthů, kteří před nepřítelem předstírali útěk, ale přes rameno stříleli šípy dozadu a vzápětí přecházeli do útoku. — *391.*

[407] Marx má na mysli epizodu ze 4. knihy Rabelaisova díla „Gargantua a Pantagruel".

Narážka souvisí s tím, že ve Francii se na berana běžně volá jménem „Robin". — *392.*

[408] Stanovy Francouzské sekce 1871 byly otištěny v listě „Qui Vive!", čís. 6 z 8.—9. října 1871. — *392.*

[409] Jde o „Protest" Francouzské sekce 1871, otištěný v listě „Qui Vive!", čís. 42 z 19.—20. listopadu 1871 (viz poznámku 397). — *393.*

[410] Jde o stať R. Rigaulta „Les Agents secrets" [„Tajní agenti"] otištěnou v „Patrie en danger", čís. 62 z 11. listopadu 1870, kde se ukazovalo, že byl Chouteau využit policejním provokatérem k vytvoření tajného dělnického spolku. — *394.*

[411] Míní se prohlášení Bernarda Landecka adresované policejnímu prefektu Josephu Marie Piétrimu, že „se nebude zabývat ani politickými záležitostmi, ani záležitostmi Internacionály ve Francii"! — *394, 407.*

[412] Od 1. listopadu 1871 vycházel v listě „Qui Vive!" na pokračování román Alexise Bernevilla „L'infamie humaine". — *394.*

[413] Auguste Alexandre Sicard napsal 22. listopadu 1871 Eugènu Vermerschovi ostrý dopis, protože urazil člena Pařížské komuny Francise Jourda. Dopis byl otištěn v „Qui Vive!" z 23. listopadu 1871. — *394.*

[414] 12. listopadu 1871 se konal v Sonvilier sjezd bakuninovské Jurské federace (viz poznámku 7) ve Švýcarsku. Na tomto sjezdu byl schválen oběžník všem sekcím Mezinárodního dělnického sdružení („Circulaire à toutes les fédérations de l'Association Internationale des Travailleurs"). Oběžník vyzýval všechny sekce Internacionály, aby se postavily proti rezolucím londýnské konference a žádaly okamžité svolání kongresu. Sekce Internacionály v Německu, Anglii, Francii, Belgii, Holandsku, ve Spojených státech a také milánská sekce v Itálii sonvilierský oběžník odmítly. Dokonce některé sekce ve Španělsku, na něž měli bakuninovci vliv, nebyly ochotny veřejně vyslovit souhlas s oběžníkem. Zhodnocení sjezdu a oběžníku podává Engels ve svém článku „Sjezd v Sonvilier a Internacionála" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 525—530). — *394, 412, 417, 422, 423, 428, 440, 446, 456, 465.*

[415] Tyto řádky napsal Engels jako doušku k Marxovu dopisu Lauře a Paulu Lafarguovým z 24.—25. listopadu 1871. — *396.*

[416] Marxovy dopisy Julianu Bałaszewiczi Potockému z 25. a 29. listopadu 1871 se našly v archívu Třetího oddělení („Třetí oddělení" kanceláře Jeho carského Veličenstva — v letech 1826—1880 orgán pro odhalování a vyšetřování politických zločinů v carském Rusku). Bałaszewicz byl tajný agent Třetího oddělení v Londýně, kde se vydával za polského emigranta hraběte Alberta Potockého.

Marx v těchto dopisech odpovídá na dopis, ve kterém mu Bałaszewicz nabízel své služby při šíření dokumentů Mezinárodního dělnického sdružení mezi Poláky a Rusy.

V pravém horním rohu dopisu z 25. listopadu 1871 je natištěno: International Working Men's Association, 256, High Holborn, London. — Nad oslovením je razítko: International Working Men's Association Central Council London.

V dopise z 29. listopadu 1871 je v pravém horním rohu natištěno: International Working Men's Association, 256, High Holborn, London W. C. Od „256" je však adresa Marxem přeškrtnuta. — *397, 398.*

[417] V pravém horním rohu dopisu je razítko: International Working Men's Association, 256, High Holborn, London. W. C. — *399, 448.*

[418] Vedení Společnosti emigrantů Komuny, založené v červenci 1871, se snažilo dostat rozdělování darů pro uprchlé účastníky Pařížské komuny (viz poznámku 95) do svých rukou. Na schůzi generální rady 29. srpna 1871 se objevila deputace společnosti a žádala, aby jí byly složeny účty z rozdělení fondu pro uprchlíky. Na Engelsův návrh přijala nato generální rada usnesení, že právo kontrolovat generální radu přísluší jen dárcům. Vedení společnosti se pak snažilo navázat bezprostřední spojení s organizacemi v jednotlivých zemích a dosáhnout toho, aby dary byly buď přímo posílány společnosti, nebo aby byla společnost informována o výši prostředků zaslaných generální radě. — *399.*

[419] J. Patrick MacDonnel byl 1. srpna 1871 zvolen tajemníkem generální rady pro Irsko. Jeho úkolem bylo šířit myšlenky Mezinárodního dělnického sdružení nejen v Irsku, ale i mezi irskými dělníky v anglických továrnách. Díky MacDonnelovu působení, v němž ho Marx a Engels účinně podporovali, vznikly v letech 1871—1872 v řadě anglických měst irské sekce Internacionály.

Friedrich Adolph Sorge sdělil Marxovi 12. listopadu 1871, že irští zástupci v newyorském ústředním výboru vznesli proti MacDonnelově volbě námitky. — *400.*

[420] Poprvé vyšel tento dopis rusky bez přílohy ve sborníku „Na bojevom postu" 1930. — *402.*

[421] Míní se dopisy Petra Lavroviče Lavrova Engelsovi z 26. října a 9. listopadu 1871. — *402.*

[422] Tento seznam sestavil Engels na Lavrovovu žádost. V dopise z 9. listopadu 1871 se ho Lavrov ptal na ceny těchto knih, aby si popřípadě mohl některé z nich objednat (viz také poznámku 459). — *403.*

[423] Dopis José Mesy z 28. listopadu 1871 poslal Paul Lafargue 3. prosince 1871 Marxovi. Mesa v něm oznamoval, že španělská federální rada se nezúčastní voleb, protože v tom vidí jedinou možnost, jak odtrhnout proletariát od buržoazie a zformovat ho jako samostatnou stranu. — *404.*

[424] „Emancipación" uveřejnila 27. listopadu 1871 článek „La politica de la Internacional" [„Politika Internacionály"]. V tomto článku se hodnotí rezoluce IX londýnské konference „Politická činnost dělnické třídy" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 464—466), ale zároveň se prohlašuje, že politika abstence od politického boje je ve Španělsku prozatím nezbytná. „Federación" přetiskla tento článek 3. prosince 1871, „Égalité" z něho přinesla rozsáhlé výňatky 24. prosince 1871. — *404, 409.*

[425] Engels napsal „Prohlášení generální rady redakcím italských novin k článkům Mazziniho o Internacionále" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 520—522) na základě Mazziniho článků proti Internacionále „Documenti sull' Internazionale", otištěných v „Roma del Popolo" ze 16. a 23. listopadu 1871. Prohlášení bylo adresováno redakci „Roma del Popolo", ale jak vyplývá z Engelsovy poznámky v konceptu prohlášení — bylo zasláno i řadě dalších listů, například 5.—7. prosince 1871 redakcím „Il Motto d'Ordine", „Il Ciceruacchio", „L'Eguaglianza", „La Plebe", „Il Proletario Italiano" a „Gazzettino Rosa". — *405, 422.*

[426] Důvěrný oběžník generální rady Mezinárodního dělnického sdružení „Domnělé rozkoly v Internacionále" napsali Marx a Engels od poloviny ledna do začátku března 1872. 5. března 1872 vyložil Marx základní teze oběžníku na zasedání generální rady a poukázal na význam tohoto dokumentu, který načrtává obraz historického vývoje, zásad a politiky Internacionály. Nepřátelská činnost bakuninovců zesílila zejména po londýnské konferenci (viz poznámku 312). Na svém sjezdu v listopadu 1871 v Sonvilier vydali anarchisté oběžník (viz poznámku 414), který se stal pro různé protimarxistické živly uvnitř Internacionály i mimo ni signálem k útokům na generální radu a rezoluce londýnské konference. Veřejná, a zejména pak tajná činnost anar-

chistů ohrožovala největší vymoženost mezinárodního proletariátu — Internacionálu. V „Domnělých rozkolech v Internacionále" odhalili Marx a Engels před proletariátem všech zemí skutečné cíle anarchistů, jejich spojení s živly, které jsou dělnické třídě cizí, a odsoudili Bakuninovu Alianci (viz poznámku 165).

Oběžník „Domnělé rozkoly v Internacionále" vyšel poprvé jako brožura francouzsky koncem května 1872 s podpisy všech členů generální rady a byl rozeslán všem federacím Sdružení. — *405, 412, 423, 430, 441, 447, 448, 451, 466, 472, 475, 501, 505, 510, 541, 553, 555, 563, 567.*

427 Lassallovské živly, které pronikly do Dělnického vzdělávacího spolku v Londýně (viz poznámku 152), vedly po londýnské konferenci Mezinárodního dělnického sdružení spolu s Francouzskou sekcí 1871 (viz poznámku 375) boj proti generální radě a proti uskutečňování rezolucí londýnské konference a usilovaly o vystoupení spolku z Internacionály. V „Neuer Social-Demokrat" z 3. prosince 1871 napsal Joseph Schneider pod titulkem „Sociálním demokratům Německa" hanlivý článek proti Augustu Bebelovi, Marxovi a Internacionále. Kromě toho ve svém článku ocitoval Schneider „Protest" patnácti členů Francouzské sekce 1871 (viz poznámku 397), které uznával za pravé zástupce Pařížské komuny.

Čísla ze 6. a 8. prosince 1871 přinesla příspěvky „*socialisty* žijícího v *Londýně*" s podpisem „—b—", obsahující rovněž nenávistné útoky proti generální radě. Wilhelm Liebknecht i Engels se domnívali, že se pod tímto pseudonymem skrývá Josef Weber. Lassallovci byli v prosinci 1871 z Dělnického vzdělávacího spolku v Londýně vyloučeni. — *407, 426, 452.*

428 List „Neuer Social-Demokrat" přetiskl 1. a 3. prosince 1871, údajně „na přání některých londýnských soudruhů", článek Leo Frankela „Otevřené slovo panu W. Liebknechtovi", který vyšel 5. dubna 1869 v „Social-Demokratu". V první části dopisu napsal Frankel, že stojí na straně J. B. von Schweitzera. Ve druhé části kritizoval Liebknechtovo vystoupení na dělnickém shromáždění 25. července 1869 ve Vídni. — *407.*

429 10. prosince 1871 uveřejnil „Neuer Social-Demokrat" poznámku, která byla zaměřena proti jednomu článku ve „Volksstaatu". „Volksstaat" dementoval 29. listopadu 1871 v rubrice „Politický přehled" tvrzení šířené buržoazním tiskem, že liberální člen parlamentu sir Charles Wentworth Dilke byl za své „vynikající zásluhy o věc lidu" jmenován čestným členem londýnské sekce Mezinárodního dělnického sdružení, a prohlásil ho za „liberálního žvanila". Naproti tomu „Neuer Social-Demokrat" uznal oznámení vymyšlené buržoazním tiskem za správné. — *408.*

430 8. prosince 1871 uveřejnil „Neuer Social-Demokrat" článek dopisovatele

z Kodaně, který zastával lassallovské stanovisko. Wilhelm Liebknecht prosil proto Engelse 8. prosince 1871, aby pro „Volksstaat" získal v Dánsku dopisovatele. — *408.*

[431] Wilhelm Liebknecht poslal Engelsovi zároveň se svým dopisem z 8. prosince 1871 i dopis Karla Boruttaua. — *408.*

[432] 2. prosince 1871 se v Ženevě konalo shromáždění 30 sekcí Mezinárodního dělnického sdružení, na němž byly hodnoceny rezoluce londýnské konference (viz poznámku 312). Již 23. listopadu 1871 zasedalo shromáždění ženevských členů Internacionály, kde Henri Perret podával zprávu o londýnské konferenci. Pod nátlakem bakuninovců nebyly na tomto shromáždění přijaty žádné závěry. 2. prosince 1871 odmítla konference návrh bakuninovců (mj. Benoîta Malona, François Charlese Ostyna a Gustava Lefrançaise) uznat usnesení anarchistického sjezdu v Sonvilier (viz poznámku 414), a v rezoluci, která byla otištěna 7. prosince 1871 v „Égalité" pod názvem „Résolution de l'Assemblée générale de la Fédération genévoise concernant la Conférence de Londres" [„Rezoluce všeobecného shromáždění Ženevské federace o londýnské konferenci"], vyjádřila plný souhlas s rezolucemi londýnské konference a vyslovila důvěru generální radě. 20. prosince 1871 bylo toto stanovisko manifestačně vyjádřeno v „Réponse du Comité fédéral romand à la Circulaire des 16 signataires, membres du Congrès de Sonvillier" [„Odpověď románského federálního výboru na oběžník 16 signatářů, účastníků sjezdu v Sonvilier"]. Tento dokument byl uveřejněn v „Égalité" 24. prosince 1871 a Paul Lafargue jej otiskl v „La Emancipatión" 1. a 7. ledna 1872. — *408, 412, 432, 441, 760.*

[433] 8. prosince 1871 napsal Wilhelm Liebknecht mimo jiné: „V oběžníku vydaném před rokem k Bakuninovi je jedno místo, kde se hovoří o subterranée... Internacionály. Pro náš proces byste mohli připravit vysvětlení tohoto výrazu."

Tento výraz použil Marx v oběžníku „Generální rada federální radě románského Švýcarska" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 425—432), když zdůrazňoval, že generální rada nedosáhla svých úspěchů mezi anglickými dělníky „jarmarečním dryáčnictvím", ale „vážnou a nenápadnou prací". — *409.*

[434] 12. prosince 1871 napsala Laura Lafarguová Marxovi a Pavel Lafargue Engelsovi. Informovali je o výsledku svého jednání s nakladatelem Mauricem Lachâtrem ve věci francouzského vydání prvního dílu „Kapitálu" (viz poznámku 126). Laura sdělovala, že Lachâtre vítá tuto myšlenku a chce vědět, zda to má být laciné lidové vydání (3 fr.) nebo luxusní vydání (6 fr.), a že je pro začátek zapotřebí 4000 franků. Lafargue tuto podmínku přijal a složil potřebnou částku z vlastních prostředků. — *411, 431.*

[435] Druhé německé vydání prvního dílu „Kapitálu" vyšlo u Otto Meissnera v Hamburku v období od června 1872 do května 1873 v devíti sešitech a v létě 1873 jako kniha s rokem vydání 1872. Druhé vydání bylo ve srovnání s prvním lépe rozčleněno, jednotlivé kapitoly byly pečlivě zredigovány, do textu a poznámek zanesl Marx řadu doplňků. Provedené změny vysvětlil v „Doslovu k druhému vydání" (viz Karel Marx, „Kapitál", díl I., čes. vyd. 1953, str. 21—31). — *411, 414, 427, 431, 447, 461, 483, 489, 505, 510, 520, 524, 526, 533, 544, 550, 553, 559, 575, 628, 630, 645, 664, 668, 759, 768, 770, 774, 779.*

[436] Španělská federální rada uveřejnila 25. prosince 1871 v „Emancipación" sonvilierský oběžník (viz poznámku 414). — *412.*

[437] Míní se rezoluce basilejského kongresu Mezinárodního dělnického sdružení (1869) k organizačním otázkám, které rozšířily pravomoc generální rady. Tak rezoluce V dávala generální radě právo přijmout nebo odmítnout připojení každé nové sekce; podle rezoluce VI mohla generální rada suspendovat každou sekci až do příštího kongresu; rezoluce VII říkala, že v případě sporů mezi sekcemi má generální rada právo rozhodnout. Tyto rezoluce, které po londýnské konferenci 1871 vešly do organizačního řádu (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 489—490), byly ostře napadány bakuninovci. — *412, 417, 422, 423, 426, 438, 445, 487.*

[438] Engels posílal Liebknechtovi korekturu německého překladu „Všeobecných stanov a organizačního řádu Mezinárodního dělnického sdružení" (viz poznámku 349). — *416.*

[439] 24. prosince 1871 uveřejnila „Deutsche Allgemeine Zeitung" zfalšovanou zprávu o londýnské konferenci, která obsahovala také smyšlené texty rezolucí. Na Marxovo doporučení upozornila Eleanor Marxová 29. prosince 1871 Liebknechta (viz tento svazek, str. 764), že jde o falzifikát. Dne 30. prosince 1871 vyšla ve „Volksstaatu" v rubrice „Politický přehled" tato poznámka: „Bývalý socialista *Biedermann* uveřejňuje dodatečně tajné rezoluce londýnské konference Internacionály. Samozřejmě *zfalšované* k užitku a prospěchu zkušených i nezkušených slídilů za demagogy."

Engels nazývá tuto falzifikaci „stieberovskou" podle náčelníka pruské politické policie Stiebera, který jako hlavní svědek v kolínském procesu proti členům Svazu komunistů (1852) vyrukoval s celou sérií zfalšovaných dokumentů. — *416, 764.*

[440] *Spolkový sněm* — ústřední orgán Německého spolku, který zasedal ve Frankfurtu nad Mohanem a skládal se ze zástupců německých států. Spolkový sněm byl nástrojem reakční politiky německých vlád. — *416.*

[441] Wilhelm Liebknecht odpověděl 5. ledna 1872: „*Velice bych uvítal* objasnění brunšvického rozsudku...“ Ve „Volksstaatu“ však žádný Engelsův článek o brunšvickém rozsudku nevyšel. — *417.*

[442] Sjezd Belgické federace Mezinárodního dělnického sdružení, který zasedal 24. a 25. prosince 1871, se při projednávání sonvilierského oběžníku (viz poznámku 414) nevyslovil pro požadavek švýcarských anarchistů okamžitě svolat všeobecný kongres Internacionály, ale přijal usnesení, které ukládalo belgické federální radě, aby vypracovala nové stanovy Sdružení. Stručná zpráva o sjezdu byla uveřejněna v listu „Internationale“, čís. 155 z 31. prosince 1871, pod názvem „Belgický dělnický sjezd“. — *417, 425, 441, 521, 760, 767.*

[443] Maltman Barry navrhoval v dopisech Marxovi a Engelsovi z prosince 1871 a počátku ledna 1872, aby byl zvolen nový tajemník generální rady, neboť John Hales byl zvolen také tajemníkem britské federální rady (viz poznámku 366). Barry zároveň poukazoval na Halesovu tendenci stavět britskou radu proti generální radě.

Při projednávání stanov britské federální rady na zasedáních generální rady v lednu 1872 Marx s Engelsem Barryho návrh podporovali a generální rada přijala odpovídající doporučení. Když však byl Hales uvolněn z funkce tajemníka generální rady, byl na naléhání reformistických živlů pověřen v březnu 1872 vedením britské federální rady. — *419.*

[444] *Liga dělnického zastoupení* (Labour Representation League) byla založena v roce 1869. Jejími členy byli předáci tradeunionů, kteří se snažili zajistit zvolení „dělníků“ do Dolní sněmovny, přičemž se nezastavili ani před úmluvami s liberální stranou. Počátkem osmdesátých let zastavila Liga svou činnost. — *419.*

[445] 8. října 1871 se v Turíně ustavila Dělnická federace (*Federazione Operaia*), jejímž tajemníkem byl Carlo Terzaghi. V prosinci 1871 se tato federace rozštěpila, část se oddělila od mazziniovců a založila společnost Osvobození proletáře (*L'Emancipazione del Proletario*), jež byla přijata za sekci Mezinárodního dělnického sdružení. Tajemníkem společnosti byl Terzaghi, později odhalený jako policejní agent.

4. prosince 1871 žádal Terzaghi od generální rady peníze pro svůj časopis „Il Proletario“. Starost o potřeby tisku nespadala do povinností generální rady; v Londýně však existoval výbor, který se snažil shromažďovat peníze na podporu mezinárodního tisku. Výbor hodlal poslat podporu ve výši 150 franků. V tomto smyslu napsal Engels pravděpodobně 6. ledna 1872 první koncept své odpovědi. Ještě než mohl dopis odeslat, zjistil v „Gazzettino Rosa“ z 28. prosince 1871, že sekce Osvobození proletáře se otevře-

ně postavila na stranu bakuninovců a rozhodla se vyslat delegáta na všeobecný kongres svolaný Jurskou federací. Engels nato zkoncipoval 14. ledna 1872 nový dopis, jehož text je vepsán jednak mezi přeškrtnutými řádky prvního konceptu, z něhož použil jen část, jednak na novém listě. Není nám známo, kde nyní tento dopis Terzaghimu je. Na Terzaghiho dopise ze 4. prosince 1871 je Engelsova poznámka: „Btw. 6. Jan. 72. 14. Antwort üb." — *421.*

[446] „Égalité" uveřejnila 24. prosince 1871 odpověď románského federálního výboru „Réponse du Comité fédéral romand" (viz poznámku 432) a oficiální redakční prohlášení „Déclaration de la rédaction" proti sonvilierskému oběžníku. — *422, 423.*

[447] Zprávu bakuninovského výboru „Rapport du Comité fédéral romand" kongresu v Sonvilier (viz poznámku 414) citují a komentují Marx a Engels v důvěrném oběžníku generální rady „Domnělé rozkoly v Internacionále" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 35—79). — *422, 424.*

[448] Časopis „Tagwacht", čís. 1 ze 6. ledna 1872, uveřejnil pod názvem „Belgie" rezoluci sjezdu Belgické federace, konaného 24.—25. prosince 1871 (viz poznámku 442). — *425.*

[449] Wilhelm Liebknecht se ve svém dopise z 5. ledna 1872 ptal, kdy se bude konat příští kongres. Navrhoval, aby se kongres konal eventuálně v Německu. Mj. napsal: „Rozhodně se však musíte postarat o to, aby se kongres, i když ne v Německu, konal aspoň poblíž německých hranic. Pak bude německý živel za všech okolností silně zastoupen, a to samozřejmě v našem smyslu." Kongres se konal v září 1872 v Haagu (viz poznámku 111). — *426.*

[450] 7. ledna 1872 uveřejnil „Neuer Social-Demokrat" štvavý pomlouvačný článek proti Marxovi a generální radě, obviňující je z diktátorských choutek a popírající regulérnost londýnské konference z roku 1871. Autory článku byli Heinrich Schenck a Christian Winand, lassallovci vyloučení z londýnského Německého dělnického vzdělávacího spolku (viz poznámku 152).

Spolek odsoudil dvěma články ve „Volksstaatu" Schencka a Winanda, jakož i Josepha Schneidera, který se rovněž vyznamenal při pomluvách Internacionály. V čís. 8 z 27. ledna 1872 odpověděl spolek lassallovcům oficiálním prohlášením nazvaným „Nepřátelé Mezinárodního dělnického sdružení" a v čís. 14 ze 17. února článkem „Kdo je to Joseph Schneider". — *426, 453.*

[451] V redakční noticce listu „Emancipación", čís. 31 ze 14. února 1872, byl „Neuer Social-Demokrat" charakterizován jako časopis koupený Bismar-

ckem. Tato noticka byla odpovědí na zprávu španělského vládního listu „Diario oficial de Avisos", v níž bylo tvrzení o údajném rozkolu Mezinárodního dělnického sdružení dokazováno pomluvami, které o generální radě šířil „Neuer Social-Demokrat". Noticku poslal Engels do „Volksstaatu" a ten ji uveřejnil v čís. 10 ze 3. února 1872. — *426, 428, 431.*

[452] Počátkem roku 1872 se v Londýně ze zbytků Francouzské sekce 1871 (viz poznámku 375), z různých buržoazních a maloburžoazních organizací, z některých lassallovců vyloučených z Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně a z jiných živlů usilujících o vedení v Internacionále utvořila tzv. *Univerzální federalistická rada.* Ve svých útocích se soustřeďovala hlavně na rezoluce londýnské konference o politické činnosti dělnické třídy a o boji proti sektářství (viz poznámku 312). V dubnu 1872 vydala Univerzální federalistická rada pamflet „Conseil féderaliste universel de l'Association Internationale des Travailleurs et des sociétés républicaines socialistes adhérentes" [„Univerzální federalistická rada Mezinárodního dělnického sdružení a přidružených republikánských socialistických spolků"]. Generální rada odpověděla na pamflet „Prohlášením" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 112—114), v němž odhalila intriky těchto elementů. Koncem září 1872 svolala Univerzální federalistická rada do Londýna kongres, který se pokoušel vydávat za kongres Mezinárodního dělnického sdružení. Další činnost federalistické rady se vyčerpávala v bojích různých klik, činících si nárok na vedení. — *426, 571, 578, 630.*

[453] 6. a 7. ledna 1872 se konal v Kamenici (dnešním Karl-Marx-Stadtu) saský zemský sjezd Sociálně demokratické dělnické strany, jehož se zúčastnilo 120 delegátů z více než 50 míst, mezi nimi také August Bebel a Wilhelm Liebknecht. Nejdůležitějšími programovými body bylo stanovisko dělnické strany ke všeobecnému volebnímu právu a k problematice odborů, jakož i opatření na ochranu dělnického hnutí před zostřující se policejní a soudní perzekucí. V uzavřeném zasedání diskutoval sjezd o sonvilierském oběžníku (viz poznámku 414) a o boji proti anarchistům v Internacionále. Sjezd jednomyslně podpořil generální radu a schválil rezoluce londýnské konference (viz poznámku 312). Liebknecht napsal 10. ledna 1872 Engelsovi: „Zemský sjezd proběhl skvěle... V *uzavřeném jednání* se delegáti jednomyslně usnesli stát v boji proti bakuninovcům při Vás, a mne výslovně pověřili, abych Vám to oznámil; dále se usneslo, že se musí ihned najít prostředky a způsoby, jak všude individuálně získávat členy, aby Německo mohlo být jaksepatří zastoupeno na příštím kongresu. Přitom se budeme striktně přidržovat zákona, a tudíž dostanete v nejbližší době z Německa hodně dopisů..." O usneseních saského zemského sjezdu referoval Marx na zasedání generální rady 23. ledna 1872.

V Internacionále existovalo jak kolektivní, tak individuální členství. Této

formy členství, kdy člena přijímala přímo generální rada, se používalo zejména v těch zemích, kde zákon zakazoval oficiální činnost sekcí Mezinárodního dělnického sdružení, jako tomu bylo v Německu. — *427*, *433*, *441*, *451*, *772*.

[454] Na londýnské konferenci Mezinárodního dělnického sdružení bylo usneseno (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 462—463), že generální rada vydá příspěvkové známky v hodnotě 1 penny, které se měly lepit buď na zvláštní list členského průkazu, nebo do výtisku stanov, jejž měl mít každý člen Sdružení. Proto generální rada přestala vydávat další členské průkazy. — *427*, *436*, *447*, *452*, *466*, *599*.

[455] V listopadu 1871 vystoupil buržoazní demokrat Luigi Stefanoni s plánem na vytvoření Všeobecné společnosti racionalistů (Società Universale dei Razionalisti), jejíž program byl směsicí buržoazně demokratických názorů a idejí maloburžoazního utopického socialismu (zřizování zemědělských kolonií jako prostředku k vyřešení sociální otázky atd.). Společnost měla podle vyjádření Stefanoniho odvrátit dělníky od Internacionály a zamezit šíření jejího vlivu v Itálii; zároveň dal Stefanoni najevo svou solidaritu s Aliancí socialistické demokracie (viz poznámku 165). V polemice, která se rozvinula po zveřejnění navrhovaného programu společnosti, vystoupil Stefanoni s pomlouvačnými články proti generální radě a proti Marxovi a Engelsovi. Materiál pro tyto články čerpal z lassallovských novin, u Vogta atd. Marx a Engels odhalili skutečné cíle Stefanoniho a přímé spojení anarchistů s buržoazními demokraty (Engelsův dopis redakci „Gazzettino Rosa", viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 534—536, Marxův článek „Ještě jednou Stefanoni a Internacionála", viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 115 až 118); rovněž řada italských dělnických vůdců se postavila proti Stefanoniho návrhu, takže jeho pokusy podřídit dělnické hnutí v Itálii buržoaznímu vlivu ztroskotaly. — *427*, *452*.

[456] Spory mezi proletářskými a maloburžoazními elementy v organizacích Internacionály ve Spojených státech, zejména spory se sekcemi čís. 12 a 9, jež se snažily využívat Internacionály k prosazování buržoazních reforem, vedly v prosinci 1871 k rozkolu v ústředním výboru severoamerických sekcí a k vytvoření dvou federálních rad. V New Yorku byla ustavena prozatímní federální rada, jejímiž členy byli Friedrich Adolph Sorge, Friedrich Bolte a další, zatímco v čele druhého výboru byli Victoria Woodhullová a jiní buržoazní reformátoři ze sekce čís. 12. V „Rezoluci generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o rozkolu ve federaci Spojených států, přijaté na zasedáních 5. a 12. března 1872", podpořila generální rada proletářské křídlo americké federace (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 80—83). Sekci čís. 12 generální rada až do dalšího řádného kongresu suspendovala. 28. května 1872 uznala generální rada za jediný vedoucí orgán Internacionály ve Spo-

jených státech prozatímní federální radu (viz tento svazek, str. 537—538). Do stálé federální rady, která byla zvolena v červenci 1872 na kongresu Severoamerické federace, přešli skoro všichni členové prozatímní federální rady. Engels popsal tyto události v článku „Internacionála v Americe" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 127—133). — *427*, *471*, *525*, *530*.

[457] Sjezd Španělské federace Mezinárodního dělnického sdružení se konal v Zaragoze od 4. do 11. dubna 1872. Na sjezdu vzplál zuřivý boj mezi bakuninovci a stoupenci generální rady. Sjezd sice odmítl požadavek švýcarských anarchistů, aby byl bezodkladně svolán všeobecný kongres Internacionály, solidarizoval se však pod tlakem bakuninovců s rozhodnutím belgické federální rady vypracovat návrh nových stanov Internacionály, podle něhož by generální rada klesla na pouhé korespondenční byro (viz poznámku 442). Sjezd odmítl návrh některých bakuninovských delegátů revidovat stanovy Španělské federace v anarchistickém smyslu. Bakuninovcům se však podařilo prosadit ve volbách do nové federální rady hlavně své představitele. Když Francisco Mora odmítl s novou radou spolupracovat a Anselmo Lorenzo z ní vystoupil, ocitla se španělská federální rada plně v rukou bakuninovců.

První zprávy o průběhu sjezdu dostal Engels od Paula Lafargua, který v dopise z 12. dubna 1872 informoval Engelse o existenci tajné Aliance ve Španělsku a na základě některých usnesení psal o porážce bakuninovců na sjezdu. Takto Engels hodnotil sjezd ještě na zasedání generální rady 7. května 1872 („Záznam Engelsovy řeči o zaragozském sjezdu", viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 665—668). Když se lépe seznámil s výsledky sjezdu, došel Engels k jinému názoru (viz tento svazek, str. 521). — *428*, *440*, *466*, *501*, *504*, *512*, *521*.

[458] Marxova polemika s buržoazním radikálem a vydavatelem listu „National Reformer" Charlesem Bradlaughem vznikla na základě pomluv proti Marxovi, které Bradlaugh vyslovil zejména při veřejné přednášce v Londýně 11. prosince 1871 a v dopise listu „The Eastern Post", otištěném 16. prosince 1871.

Na zasedání generální rady z 19. prosince 1871 poukázal Marx na to, že Bradlaughovy pomluvy těsně souvisí se štvavou kampaní buržoazních politiků a tisku proti Internacionále. Kampaň se zvlášť zostřila po vydání „Občanské války ve Francii". Marx rovněž připomněl, že Bradlaugh má blízké vztahy k prodejným buržoazním žurnalistickým kruhům ve Francii.

V lednu 1872 uveřejnil „The National Reformer" nové Bradlaughovy pomlouvačné dopisy, na něž Marx odpověděl v listu „The Eastern Post" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 523—524 a 532—533). — *428*, *760*, *768*.

[459] Petr Lavrovič Lavrov prosil Engelse 21. prosince 1871, aby mu opatřil práce

Alexandra Baina „The senses and the intellect" a „The emotions and the will" a knihu Herberta Spencera „The principles of psychology". — *429.*

[460] Paul Lafargue oznámil Engelsovi ve svém dopise ze 7. ledna 1872, že španělská federální rada nesouhlasí s požadavkem bakuninovské Jurské federace ve Švýcarsku, aby byl ihned svolán všeobecný kongres (viz poznámku 414), ale podporuje naopak usnesení sjezdu Belgické federace (viz poznámku 442). Španělská federální rada zastávala stanovisko, že všechny tyto otázky může rozhodnout jen sjezd Španělské federace (viz poznámku 457). Lafargue věděl, že Marx s Engelsem připravují odpověď generální rady na sonvilierský oběžník (viz poznámku 414), a radil, že by neměla mít osobní ráz. Dále informoval Engelse, že „Odpověď románského federálního výboru" (viz poznámku 432) vyjde v „Emancipación". — *430.*

[461] 7. ledna 1872 napsal Lafargue Engelsovi, že dělnickému hnutí ve Španělsku značně škodí proudhonismus a z toho důvodu že jednal s José Mesou, který přeloží do španělštiny a vydá Marxovu „Bídu filosofie". Dále psal, že podle Mesova i jeho vlastního názoru by k ní musel Marx nebo Engels napsat předmluvu. V letech 1872—1873 se však nepodařilo překlad dokončit. Vyšly pouze jednotlivé části tohoto díla v listě „Emancipación". Také předmluva nebyla napsána. — *431, 461.*

[462] Tím se myslí „Association Internationale des Travailleurs. Déclaration de la Section française fédéraliste de 1871, siégeant à Londres" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Prohlášení Francouzské federální sekce 1871 se sídlem v Londýně"], které vyšlo 14. prosince 1871 v Londýně. — *431.*

[463] Jde o článek „Internacionála", uveřejněný v „Tagwacht", čís. 1 ze 6. ledna 1872, z něhož Engels v dopise cituje. — *432.*

[464] Poprvé vyšel tento dopis zkráceně v knize F. Engels, „Politisches Vermächtnis. Aus unveröffentlichen Briefen", Berlín 1920. — *436, 655.*

[465] Theodor Cuno napsal v dopise z 11. ledna 1872 Engelsovi, že ztratil „zdroj obživy, protože mě šéf postavil před alternativu buď vystoupit z Internacionály, nebo jít; vybral jsem si to druhé. Navíc, aby toho ještě nebyl konec, mi hrozila policie, že mě okamžitě, ‚neupravím-li' své veřejné vystupování, bez okolků šoupnou přes hranice... Vyhlídku na zaměstnání tu nemám, protože policie upozornila všechny továrníky; v každém případě se tu však budu držet tak dlouho, jak to jen půjde, budu dávat hodiny a překládat. Kdybyste mi mohl nějaký překlad opatřit, byl bych Vám velmi zavázán." — *436.*

[466] 27. prosince 1871 napsal Theodor Cuno Engelsovi: „Nedávno jste mi napsal, že tu nemáte vůbec žádného známého, ale jeden z mých přátel přesto tvrdí, že tu zná nějakého starého kapitána s jednou nohou, už v penzi, který prý má legitimaci Internacionály z Londýna a také prý pravidelně do Londýna píše. (?)" — *436.*

[467] Na bernském sjezdu Ligy míru a svobody (viz poznámku 763), který se konal v září 1868, navrhl Michail Bakunin program, v němž se hovořilo o „zrušení státu" a o „zrušení dědického práva" jako o výchozím bodu pro „vyrovnání tříd". Sjezd program odmítl. Bakunin se za podpory malé menšiny s Ligou rozešel. Založil Alianci socialistické demokracie a prosil generální radu, aby Alianci přijala do Mezinárodního dělnického sdružení (viz poznámku 165). — *437.*

[468] Koncept odpovědi napsal Engels na dopis Artura Guardioly z 23. ledna 1872. Guardiola v něm oznamoval, že se v Barceloně vytvořila sekce obchodních příručí. Co se stalo s Engelsovým dopisem, adresovaným sekci, není známo. — *444.*

[468] Dopis Carla Terzaghiho byl napsán 14. ledna 1872. Terzaghi v něm podával zprávu o rozštěpení Dělnické federace a o založení společnosti Osvobození proletáře (viz poznámku 445). Žádal generální radu, aby neuznala Dělnickou federaci za sekci Mezinárodního dělnického sdružení. — *445.*

[470] Rukopis tohoto Marxova dopisu Ferdinandu Jozewiczovi se nedochoval. Rukopisné opisy tohoto a dalších Marxových dopisů Jozewiczovi byly nalezeny v aktech berlínského policejního presidia a poprvé uveřejněny v časopise „Die Gesellschaft. Internationale Revue für Sozialismus und Politik" [„Společnost. Mezinárodní revue pro socialismus a politiku"], čís. 3, Berlín březen 1933. Dopisy byly zřejmě psány na oficiálním dopisním papíře s hlavičkou Mezinárodního dělnického sdružení a razítkem generální rady. Na okraji opisu je poznámka: „Na příkaz pana přednosty připojit k aktům. 1. 7. 72." — *447.*

[471] Ferdinand Jozewicz sděloval Marxovi v dopise ze 6.—7. prosince 1871, jak si berlínská sekce Mezinárodního dělnického sdružení vzala ve své činnosti k srdci Marxovy pokyny (viz tento svazek, str. 357). — *447.*

[472] Benoît Malon žádal v dopise z 20. října 1871 generální radu, aby přijala do Mezinárodního dělnického sdružení sekci revoluční socialistické propagandy a akce. Jeho dopis přečetl Hermann Jung 24. října 1871 na zasedání generální rady. Zmiňují se o něm Marx a Engels v oběžníku „Domnělé rozkoly v Internacionále" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 52). — *448.*

[473] *Podvýbor* (subcommittee) nebo též *stálý výbor* (standing committee) byl výkonným orgánem generální rady, zasedal zpravidla týdně. Vznikl z komise, kterou prozatímní výbor, zvolený 28. září 1864, pověřil vypracováním programových dokumentů Internacionály. Členy podvýboru byli generální tajemník, pokladník a dopisující tajemníci pro jednotlivé země. Marx byl členem podvýboru jako dopisující tajemník pro Německo a Rusko, Engels jako dopisující tajemník pro Itálii a Španělsko. — *448, 530.*

[474] Jde o uzavření smlouvy na francouzské vydání Marxova „Kapitálu" s pokrokovým francouzským žurnalistou a nakladatelem Mauricem Lachâtrem. V prosinci 1871, když se dřívější pokus o vydání „Kapitálu" ve Francii nezdařil, spojil Lafargue Marxe s bývalým komunardem Lachâtrem, který žil jako emigrant ve Španělsku (viz tento svazek, str. 411). Marx uzavřel s Lachâtrem smlouvu, podle níž měl „Kapitál" vycházet v sešitech. Vydání se uskutečnilo v letech 1872—1875. Překladatelem byl J. Roy (viz poznámky 126 a 434). — *449, 451, 462.*

[475] Míní se Napoleon III., který po propuštění ze zajetí žil od března 1871 v Chislehurstu. — *450.*

[476] Wilhelm Liebknecht psal ve svém dopise z 16. ledna 1872: „Snad bys mi mohl sdělit nějaké údaje o rozdělení chudinských dávek v Londýně. Jak vysoká je chudinská daň v nejvíce zdaněných a jak nízká v nejméně zdaněných obcích? Jak sis asi všiml, mluvil jsem na zemském shromáždění ve prospěch zavedení *říšské* chudinské daně. Tady to totiž vypadá právě tak jako v Londýně: nejchudší obce mají nejvyšší chudinskou daň a nejbohatší obce mají nejnižší."

Podle chudinských zákonů, které platily v Anglii od 16. století, se v každé farnosti vybírala *chudinská daň*; z jejího výnosu dostávali prostřednictvím chudinských pokladen podporu ti, kdo nemohli uživit sebe a svou rodinu. — *451.*

[477] Na zasedání generální rady 6. února 1872 Marx oznámil, že bývalí členové Mezinárodního dělnického sdružení, bakuninovci Albert Richard a Gaspard Blanc, jsou bonapartovští agenti. Rozšiřovali pamflet „L'Empire et la France nouvelle" [„Císařství a nová Francie"], v němž byli francouzští dělníci vyzýváni, aby obnovili císařství. Zpráva z tohoto zasedání generální rady byla otištěna v „Eastern Post", čís. 176 z 10. února 1872. — *451.*

[478] „Manifest Komunistické strany" vyšel zkráceně 30. prosince 1871 anglicky v americkém časopise „Woodhull & Claflin's Weekly" pod názvem „Manifest of the German Communist Party" [„Manifest německé komunistické strany"], a to bez uvedení autorů.

Týdeník „Le Socialiste", orgán francouzských sekcí v USA, jej uveřejnil francouzsky pod názvem „Manifeste de Karl Marx" na pokračování od ledna do března 1872. Francouzský překlad byl pořízen podle anglického textu uveřejněného ve „Woodhull & Claflin's Weekly". — *451, 483, 524.*

[479] Koncem roku 1871 se Stefanoni chystal založit Všeobecnou společnost racionalistů (viz poznámku 455) a pokusil se pro ni získat podporu řady význačných činitelů republikánského a dělnického hnutí. Obrátil se také na Wilhelma Liebknechta. Ten nevěděl nic o pravých cílech této společnosti a poslal 28. prosince 1871 redakci listu „Libero Pensiero" dopis, ve kterém pozdravil ateistickou propagandu listu. 18. ledna 1872 byl tento dopis uveřejněn. Když Engels informoval Liebknechta o skutečném stavu věcí, napsal Liebknecht 20. února německy Stefanonimu ostrý dopis (viz tento svazek, str. 772—773), který Engels přeložil do italštiny a prostřednictvím Carla Cafiera jej uveřejnil 20. dubna 1872 v „Gazzettino Rosa". — *453, 772.*

[480] 20. ledna 1872 napsal Johann Philipp Becker ze Ženevy Engelsovi: „V příloze Ti posílám dopisy od Cuna z Milána, prohlášení sekce, která tam byla nově založena, o vstupu (do Internacionály) a poukázku Lessnerovi na *10 franků* na zaplacení jejích ročních příspěvků do pokladny generální rady." — *454.*

[481] 20. ledna 1872 napsal Johann Philipp Becker Engelsovi: „Naše malá sekce v Kolíně nad Rýnem svolala 7. t. m. všeobecné dělnické shromáždění a dala na program snahy Mezinárodního dělnického sdružení. Shromáždění, na němž byla velmi vysoká účast, se po prudkých debatách způsobených schweitzerovci usneslo všemi hlasy proti 4 na tomto: ‚Dnešní shromáždění vyjadřuje svůj souhlas se snahami Internacionály.' Protože to podnítilo jistý počet dělníků k tomu, aby vstoupili do tamější sekce, byl jsem požádán o 100 členských legitimací, ale protože už žádnou nemám a také teď mají platit známky, tak to, prosím Tě, prostřednictvím generální rady zařiď, a to přímo na adresu: Jean Sauer, sochař, Blaubach 80, Kolín nad Rýnem." — *454.*

[482] Zprávu, že španělská federální rada zamýšlí zveřejnit svou korespondenci s generální radou, aby odhalila pomluvy jurského oběžníku (viz poznámku 414), sdělil Engelsovi v lednu 1872 Paul Lafargue. Tento záměr se však nerealizoval. — *455.*

[483] Rukopis tohoto Marxova dopisu nemá Institut marxismu-leninismu k dispozici. Opis, napsaný neznámým rukopisem, byl nalezen v aktech berlínského policejního presidia a poprvé uveřejněn v časopise „Die Gesellschaft. Internationale Revue für Sozialismus und Politik" [„Společnost. Revue pro socialismus a politiku"], čís. 3, Berlín 1933. Tam bylo mylně uvedeno, že dopis adresoval Marx Fritzi Milkovi. Marx však tímto dopisem odpovídá na psaní Ferdi-

nanda Jozewicze z 10. února 1872. Jozewicz byl tehdy tajemníkem berlínské sekce. — *458.*

[484] Ve svém dopise Marxovi z 10. února 1872 nadhodil Ferdinand Jozewicz otázku, jak legitimovat zprávu, která se měla pravidelně podávat generální radě, jakožto zprávu berlínské sekce. Jozewicz vyslovil obavu, že bude těžké jmenovat dopisujícího tajemníka pro berlínskou sekci. — *458.*

[485] Ferdinand Jozewicz psal 10. února 1872 Marxovi: „Berlínská sekce není s to se konstituovat jakožto ‚sekce Internacionály'. Na základě shromažďovacího práva se mohou konat pouze schůzky členů Internacionály." Marx se ve své odpovědi odvolává na X. rezoluci londýnské konference „Všeobecná rezoluce o zemích, kde vlády znemožňují regulérní organizaci Internacionály" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 466). — *458.*

[486] Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení přijala 18. června 1872 usnesení o svolání, místě konání a pořadu příštího kongresu (viz poznámku 111). Krátce nato s ním seznámila všechny federace a sekce. Usnesení bylo uveřejněno 3. července 1872 ve „Volksstaatu". — *458, 510, 519, 520, 544, 547, 549.*

[487] Ferdinand Jozewicz se ptal, zda „Volksstaat" patří mezi orgány Mezinárodního dělnického sdružení. — *459.*

[488] Podle VI. rezoluce londýnské konference „Všeobecná statistika dělnické třídy" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 463) byla každá místní odbočka povinna ustavit zvláštní statistickou komisi. — *459.*

[489] Míní se výbor Sociálně demokratické dělnické strany, jehož sídlo bylo usnesením drážďanského sjezdu (12.—15. srpna 1871) přeneseno do Hamburku a okolí. K výboru patřili Müller, Külbel, Yorck, Bennecke a Paulsen. Na mohučském sjezdu ze 7.—11. září 1871 byli zvoleni Prey, Lenz, Yorck, Bennecke a Siedentopt. — *459, 522, 653.*

[490] Pravidelné zasedání generální rady stanovené na 27. února 1872 se nemohlo konat kvůli veřejnému průvodu uspořádanému na oslavu uzdravení prince Waleského. — *460.*

[491] Obšírný dopis Frederika Harrisona redakci „Times" byl pod hlavičkou „Francouzští vyhnanci" uveřejněn v tomto listě 26. února 1872. — *460.*

[492] Maurice Lachâtre měl v úmyslu uvést francouzské vydání prvního dílu „Kapitálu" (viz poznámku 125) Marxovým životopisem, v němž měl být vyzved-

nut Marxův podíl na revolučním boji. O tomto Lachâtrově přání informovala Marxe Laura Lafarguová s tím, že by životopis chtěl napsat Paul Lafargue, kdyby dostal potřebný materiál. Lachâtre však potom od svého záměru upustil. — *461.*

[493] Paul Lafargue prosil Marxe, aby mu poslal několik výtisků „Inaugurální adresy", jeden či dva výtisky „Občanské války ve Francii", po jednom exempláři „Všeobecných stanov", „Osmnáctého brumairu Ludvíka Bonaparta" a nějakou práci od Josepha Dietzgena. — *461.*

[494] Paul Lafargue žádal Marxe, aby mu pomohl navázat stálý kontakt mezi listem „Emancipación", k jehož redakci Marx patřil, a „Volksstaatem", který redigoval Wilhelm Liebknecht; žádal také, aby mu byl „Volksstaat" pravidelně zasílán. Tento Marxův dopis Liebknechtovi nemá Institut marxismu-leninismu k dispozici. — *462.*

[495] Jak vyplývá z dopisů Paula Lafargua z února 1872, domníval se Lafargue, že by bylo možné získat španělského podnikatele Lopeze de Laru, žijícího v Londýně, aby se finančně podílel na vydávání oficiálních publikací Internacionály. — *462.*

[496] Rukopis tohoto Engelsova dopisu Borkheimovi nemá Institut marxismu-leninismu k dispozici. Sigismund Borkheim žádal Engelse 24. února 1872, aby doporučil Friedrichu Adolphu Sorgovi knihy o dějinách Irska, napsané z hlediska historického materialismu. Borkheim odpověděl Sorgovi 15. března 1872: „Co se týče knih o Irsku, opisuji Ti doslova, co mi Engels odpověděl, když jsem ho o to pro Tebe písemně žádal." Dál pak cituje Engelsův dopis. — *463.*

[497] Rukopis tohoto dopisu nemá Institut marxismu-leninismu k dispozici. Podle „Die Neue Zeit", kde byl dopis poprvé otištěn, je v pravém horním rohu hlavička: International Working Men's Association, 33, Rathbone Place, London W. E. — *464.*

[498] Na londýnské konferenci Internacionály kritizovali belgičtí delegáti z pověření své federální rady chování Jamese Cohena, vyslaného generální radou do Belgie, aby organizoval podporu stávkujícím kovákům Newcastlu. Cohen, který měl především zamezit vysílání stávkokazů, nevystupoval jako zmocněnec generální rady, ale jako zástupce tradeunionu. Když se vrátil do Anglie, pokoušel se připsat si k dobru všechno, co udělaly belgické sekce Internacionály. Na Engelsův návrh vyslovila konference Cohenovi, který byl členem generální rady, důtku. — *464.*

[499] Engels má zřejmě na mysli usnesení federální rady Jurské federace ze 7. února

1872, jímž se tato federální rada zříká požadavku okamžitého svolání kongresu Internacionály a připojuje se k usnesení sjezdu Belgické federace, aby revize stanov Mezinárodního dělnického sdružení a další sporné otázky byly řešeny řádným kongresem v září 1872. — *466, 472.*

[500] Volby do dánského rigsdagu se konaly 24. září 1872. V Kodani byli dělnickými delegáty vůdcové sekce Mezinárodního dělnického sdružení Louis Pio a Paul Geleff. Oba však byli v té době ve vězení a nedostali potřebný počet hlasů. — *467.*

[501] Jde zřejmě o jednu ze skupin, které se vytvořily po rozpadu Francouzské sekce 1871 (viz poznámku 375). Generální rada odmítla tuto skupinu přijmout do Mezinárodního dělnického sdružení, poněvadž její stanovy byly v rozporu se všeobecnými stanovami Internacionály. — *468.*

[502] V pravém horním rohu je hlavička: „International Working Men's Association, 256, High Holborn, London W. C." Adresu Marx škrtl a napsal pod ni novou. — *471.*

[503] Na zasedání generální rady 20. února 1872 oznámil Johann Georg Eccarius, že poslal 1000 výtisků „Všeobecných stanov a organizačního řádu" do New Yorku členu Internacionály I. W. Gregorymu. Po Gregoryho smrti (v lednu 1872) se tyto dokumenty dostaly do rukou maloburžoazních sekcí čís. 12 a 9. — *472.*

[504] Prozatímní federální rada severoamerických sekcí Internacionály protestovala ve své zprávě generální radě v lednu 1872 proti tomu, že generální rada jmenovala zvláštního dopisujícího tajemníka pro francouzské sekce v USA. Dne 8. března 1872 napsal Friedrich Adolph Sorge Marxovi, že tento protest vzešel od irských členů Internacionály, kteří jsou všeobecně proti tomu, aby byli jmenováni tajemníci pro jednotlivé národnosti. — *472.*

[505] Článek ze „Socialisten" ze 4. listopadu 1871 uveřejnil Engels v „Eastern Post" 9. prosince 1871. Překlad těchto materiálů, které Engels poslal do Španělska a Portugalska, uveřejnily „Emancipación" z 14. ledna 1872 a „Pensamento Social" z února a března 1872. — *479.*

[506] Originál dopisu má v pravém horním rohu hlavičku: International Working Men's Association, 256, High Holborn, London W. C. — Adresu Marx škrtl a napsal pod ni novou. — *481.*

[507] K dopisu je přiloženo Marxovou rukou psané anglické a francouzské znění „Rezolucí generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o rozkolu ve fe-

deraci Spojených států, přijatých na zasedáních 5. a 12. března 1872" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 80—83). — *481.*

[508] V rezoluci III, článek 2, doporučovala generální rada „nepřijímat napříště do Sdružení nové americké sekce, jež nebudou alespoň ze dvou třetin složeny z námezdních dělníků" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 82). — *481.*

[509] Dne 20. února 1872 generální rada pověřila Marxe, aby připravil zprávu o rozkolu ve federaci Spojených států a aby předložil příslušnou rezoluci podvýboru (viz také poznámku 473). — *481.*

[510] Newyorská sekce čís. 10 poslala 1. února 1872 generální radě opis svého dopisu reformistické federální radě, která vznikla po rozkolu ve federaci Spojených států a sídlila na Prince Street v New Yorku (viz poznámku 456). Na dotaz této rady sekce sdělovala, že nepošle svého delegáta do žádné z obou soupeřících federálních rad, dokud jí generální rada nesdělí, která z těchto rad představuje opravdovou Internacionálu. Dále sekce čís. 10 sdělovala generální radě svůj názor na reformistickou federální radu a odsoudila její pokusy zneužít Mezinárodní dělnické sdružení pro své cíle. — *482.*

[511] Na zasedání generální rady 20. února 1872 byl přijat Jungův návrh, aby byl 18. března uspořádán masový mítink na počest prvního výročí Pařížské komuny. Mítink měla připravit zvláštní komise; Marx byl určen jako jeden z řečníků. Veřejné shromáždění se však nekonalo, poněvadž majitel v poslední chvíli odmítl zapůjčit sál. Členové Internacionály a bývalí komunardi uctili na slavnostní schůzi výročí první proletářské revoluce. Na této schůzi byly na návrh komunardů Alberta Fréderika Julese Theisze a Zéphirina Camélinata a člena generální rady Georga Milnera přijaty tři krátké rezoluce, jejichž autorem byl Marx (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 85—86). — *483, 489, 505.*

[512] Faksimile tohoto dopisu bylo otištěno jako předmluva k francouzskému vydání „Kapitálu" (viz poznámku 126 a Karel Marx, „Kapitál", díl I, čes. vyd. 1953, str. 33). — *485.*

[513] Vitale Regis pobýval v druhé polovině února 1872 pod jménem Étienne Péchard 10 dní v Miláně a v Turíně, kde se seznamoval se situací v sekcích a propagoval usnesení Mezinárodního dělnického sdružení. Podle Engelsových instrukcí vysvětloval Regis sekcím základní protiklad mezi anarchistickými názory a principy a úkoly Internacionály. 1. března 1872 napsal Regis Engelsovi obsáhlou zprávu o své cestě. Informoval ho o činnosti turínské sekce „Osvobození proletáře" a o úloze Carla Terzaghiho (viz po-

známku 445). Regis konstatoval, že turínská sekce se skládá téměř výlučně z dělníků, jimž zásady Internacionály a úloha generální rady buď vůbec nebyly vysvětleny, nebo nesprávně. Nesouhlasili s odmítáním politického boje. Dále psal, že je nutné neúnavně udržovat korespondenci, jíž by se neutralizovaly nepřetržité útoky Michaila Bakunina a jeho stoupenců. — *486, 495.*

514 Poprvé vyšel tento dopis bez přílohy v časopise „Voprosy istorii KPSS", čís. 3, 1962. — *488.*

515 Jules Dufaure předložil ve francouzském Národním shromáždění návrh zákona, podle něhož členství v Mezinárodním dělnickém sdružení podléhalo trestu vězení. Tento návrh zkoumala zvláštní komise, jejímž jménem podal zprávu François Sacaze 5. února 1872. Zákon přijalo Národní shromáždění 14. března 1872. — *488.*

516 Marx poslal Paulu Lafarguovi výňatek z důvěrného oběžníku „Domnělé rozkoly v Internacionále" (viz poznámku 426). Tento výňatek obsahuje ve srovnání s později publikovanou brožurou některé změny a poznámky, které nebyly do brožury zařazeny. Marxem doplněná nebo změněná místa jsou označena složenými závorkami (svorkami).

Marx se několikrát odvolává na původní stanovy, a to na anglické vydání z roku 1867; v závorkách odkazuje na vydání „Všeobecných stanov a organizačního řádu Mezinárodního dělnického sdružení" z roku 1871 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 484—500). — *489.*

517 Poprvé vyšel tento dopis zkráceně v knize M. Rosselliho „Mazzini e Bakounine. 12 anni di movimento operaio in Italia", Turín 1927. — *497.*

518 V pravém horním rohu dopisu je natištěno: General Council of the International Working Men's Association, 256, High Holborn, London W. C. Přes oslovení je razítko: International Working Men's Association Central Council London.

Kromě Engelsova dopisu má Institut marxismu-leninismu k dispozici ještě strojopisnou kopii jeho konceptu. V něm je delší přeškrtnutý odstavec, který uvádíme v poznámce pod čarou. Jinak odpovídá opis konceptu až na několik málo přeškrtnutých míst tomuto dopisu psanému Engelsovou rukou. — *497.*

519 V Neapoli se konal od 25. do 27. října 1864 sjezd italských dělnických spolků, jehož se zúčastnili zástupci 25 dělnických spolků z různých italských měst. Na sjezdu byly přijaty stanovy „Akt bratrství italských dělnických spolků", jejichž základem byl návrh Giuseppe Mazziniho. Gennaro Bovio, zástupce dělnického spolku z města Trani, navrhl sjezdu, aby svolal mezinárodní kon-

gres dělnických spolků a vypracoval pro něj všeobecné stanovy. Neapolský sjezd, který se zřejmě prostřednictvím některého delegáta dověděl o založení Mezinárodního dělnického sdružení, rozhodl na Boviův návrh umožnit italským dělníkům zastoupení na prvním kongresu Internacionály. — *497.*

[520] Jde o články Gennara Bovia „Via smarrita!" v „Libertà" z 10. června 1871 a „Una difesa dopo la morte" v číslech z 5., 8., 12. a 15. července 1871. — *498.*

[521] V dopise ze 17. dubna 1872 psal Theodor Cuno podrobně o svém zatčení v Itálii, o hanebném zacházení v italských věznicích, o tom, jak ho vydali Rakousku a jak s ním zacházela rakouská policie. Svůj dopis začíná slovy: „Konečně jsem na svobodě a mohu Vám sdělit své zážitky." — *499.*

[522] Na zasedání generální rady 23. dubna 1872 informoval Engels o policejní perzekuci, jíž byl vystaven Theodor Cuno. Engelsova zpráva „O pronásledování člena Internacionály Theodora Cuna" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 107—108) vyšla 27. dubna 1872 v „Eastern Post" a 7. května 1872 v „Gazzettino Rosa". Cunův dopis redakci „Volksstaatu" byl uveřejněn 24. dubna 1872. Zpráva o Cunově perzekuci vyšla také 7. května 1872 v „Égalité". — *499.*

[523] Theodor Cuno sdělil Engelsovi, že mu August Bebel a Wilhelm Liebknecht radili, když projížděl Lipskem, „aby podal u říšského kancléřství žalobu na italskou vládu". Cuno na Engelsovu radu tuto žalobu skutečně podal. V dopise redakci „Volksstaatu" píše: „Podal jsem svou stížnost na ‚říšském kancléřství' s požadavkem, abych byl, nebude-li mi zjednáno právo a nebude-li *tato* záležitost přísně vyšetřena, obžalován z pomlouvání italské vlády, jmenovitě ministra Lanzy a policejního prefekta Cossy." — *499.*

[524] Sjezd *Dělnického svazu (Fascio Operaio)* z Romagne se konal v Bologni 17. a 18. března 1872 za účasti zástupců anarchistických sekcí z Mirandoly, Janova, Mantovy a Neapole. Sjezd podpořil návrh turínské sekce Mezinárodního dělnického sdružení „Osvobození proletáře", aby byla svolána konference italských sekcí Internacionály. V řadě rezolucí sjezdu se zračil bakuninovský vliv. Tak se sjezd, i když vesměs politický boj neodmítl, vyslovil proti účasti ve volbách. Mimoto prohlásil, že jak generální radu, tak jurský federální výbor (viz poznámku 7) pokládá za pouhá korespondenční byra, a pověřil konzulát zvolený sjezdem, aby s oběma navázal spojení. — *501.*

[525] Jde o anarchistickou skupinu, která se vytvořila ve druhém pololetí roku 1871 v Ravenně a byla pod vlivem bakuninovce Ludovika Nabruzziho. Nabruzzi se počátkem října 1871 obrátil na generální radu. Na jeho dopise je

Engelsova poznámka: „Příjem potvrz. 4. listopadu, odpovězeno 8. listopadu." Engelsova odpověď se však nedochovala .

Ravennská skupina nebyla do Internacionály přijata. — *501.*

[526] V odpovědi na otázku advokáta uvedl Bebel 14. března před soudem, že v Německu je 1000 členů Mezinárodního dělnického sdružení. — *503.*

[527] Wilhelm Liebknecht napsal 28. března 1872 Engelsovi o porušování procesních pravidel za procesu, v němž byl on spolu s dalšími obžalován z velezrady: „Ovlivňování bylo vskutku skandální, a čím déle proces trval, tím bylo nestydatější. *Večer co večer popíjeli porotci se soudci a prokurátorem*; saský vrchní státní návladní Schwarz, servilní mizera, který celou tu věc zaranžoval na povel z Berlína, byl celý poslední týden tady a napovídal svému zdejšímu agentovi, který úplně ztratil dech. Dvakrát se tu ukázal i ministr spravedlnosti, aby působil na soudce, žalobce a porotce."

30. března 1872 Liebknecht sděloval, že už o těchto případech vyšel článek ve „Volksstaatu". „Aby se použitím kontrastu mohl obraz zvýraznit, prosím Tě, abys mi, bude-li to možné, *obratem* napsal, *zda je v Anglii dovoleno, aby soudci a žalobci popíjeli s porotci*, a jaká preventivní opatření se tam uplatňují, aby se zamezilo *ovlivňování* porotců."

Zmíněný Tichbornův proces se konal od května 1871 do dubna 1872 v Londýně. Obviněným byl dobrodruh Arthur Orton, který se vydával za pohřešovaného sira Roberta Tichborna a pokoušel se tak podvodně získat dědictví. — *503.*

[528] V berlínském časopise „Concordia" vyšel 7. března 1872 v čís. 10 anonymní článek nadepsaný „Jak cituje Karel Marx", jehož autorem byl, jak se později ukázalo, německý buržoazní ekonom Lujo Brentano. Brentano se pokoušel zdiskreditovat Marxe jako vědce tím, že ho obvinil z vědecké neserióznosti a falšování citovaného materiálu. Marx na to odpověděl ve „Volksstaatu" z 1. června 1872 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 119—122). „Concordia" pak uveřejnila druhý anonymní Brentanův článek. Marx poukázal na neudržitelnost jeho pomlouvačných tvrzení v druhém článku otištěném ve „Volksstaatu" 7. srpna 1872 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 138—145). Když se Brentano roku 1890 znovu pokusil Marxe diskreditovat, vystoupil proti němu a dalším katedrovým socialistům Engels jednak v tisku, jednak brožurou „Ve věci Brentano kontra Marx" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 22, čes. vyd. 1967, str. 131—222). *503, 522, 524, 558, 567.*

[529] Dopis Wilhelma Liebknechta uveřejnila „Eastern Post" 14. dubna 1872 s nadpisem „Lipský proces". Liebknecht ve svém dopise informoval o procesu pro velezradu a o porušování procesních pravidel. — *503.*

[530] *Penny press* (pennyový tisk), tj. laciné noviny prodávané po 1 penny, se v Anglii rozšířil poté, když bylo roku 1855 zrušeno kolkovné z novin, které noviny velice zdražovalo, takže byly nedostupné pro široké masy. Pennyové noviny se kolportovaly většinou na ulicích. Svým zaměřením na senzace, snahou po co nejvyšším nákladu a vysokými zisky z inzerátů se tento druh novin stal předchůdcem masového bulvárního tisku imperialistické epochy. — *504.*

[531] Míní se účet za německé vydání stanov Internacionály, které vyšlo jednak ve „Volksstaatu", jednak jako brožura (viz poznámku 349). — *504.*

[532] Jde o článek „Zprávy z Berlína" uveřejněný v „Daily News" 9. dubna 1872. — *505.*

[533] Těmito řádky odpovídá Marx na dopis Johanna Georga Eccaria z 2. května 1872. Eccarius, dlouholetý Marxův a Engelsův přítel, oslovil v tomto anglicky psaném a zcela neosobním dopise Marxe „sire" (tj. vážený pane). — *506.*

[534] Počátkem února 1866 byl Johann Georg Eccarius na Marxovo naléhání a proti vůli oportunistických vůdců tradeunionů jmenován šéfredaktorem „Commonwealthu", oficiálního orgánu Mezinárodního dělnického sdružení. Marx podporoval Eccaria ve sporech uvnitř redakce a podařilo se mu zabránit vyloučení Eccaria z redakce a dosáhnout toho, že tam mohl dál pracovat jako redaktor.

V září a říjnu 1867 se musela generální rada zabývat sporem mezi Peterem Foxem a Eccariem. Fox obvinil Eccaria, že urazil některé delegáty svými příspěvky o lausannském kongresu, které vycházely od 6. do 11. září 1867 v „Times" a obsahovaly ironické narážky na mnohomluvnost francouzských prodhounovských delegátů. Marx Eccaria opět podporoval. — *506, 528.*

[535] Johann Georg Eccarius uveřejnil v americkém listě „World" články o londýnské konferenci 1871, v nichž byly obsaženy některé rezoluce, které neměly být podle usnesení konference uveřejňovány bez souhlasu generální rady. K vyšetření tohoto případu byla ustavena komise generální rady za předsednictví Hermanna Junga. Po prošetření byla Eccariovi na zasedání generální rady 30. ledna 1872 udělena důtka (viz tento svazek, str. 529). — *506.*

[536] Když generální rada 5. a 12. března 1872 přijala Marxem připravené rezoluce o rozkolu ve federaci Spojených států a tím podpořila proletářské křídlo Severoamerické federace reprezentované provizorní federální radou (viz poznámku 456), zaujali John Hales (generální tajemník rady) a Johann Georg Eccarius (dopisující tajemník pro USA) oportunistické stanovisko a podpořili maloburžoazní reformistické elementy. Eccarius vystoupil zejména proti vyloučení sekce čís. 12 a proti rezoluci III, článek 2 (viz po-

známku 508). Friedricha Adolpha Sorga a jím vedenou sekci čís. 1 (viz poznámku 392) obvinil z rozkolnictví. Eccarius se v rozporu s platnými ustanoveními zdráhal poslat zmíněné rezoluce generální rady do Spojených států. Ve svých dopisech, zejména v korespondenci s maloburžoazním předákem Johnem Elliottem, nejen prohlašoval, že s těmito rezolucemi nesouhlasí, ale také tvrdil, že někteří členové generální rady zatajili radě dokumenty a dopisy sekce čís. 2. Toto Eccariovo počínání posílilo reformistické elementy a zabránilo některým kolísajícím sekcím ve Spojených státech, aby se otevřeně připojily k proletářskému křídlu Severoamerické federace. Generální rada pověřila na svém zasedání 23. dubna 1872 Marxe, aby připravil podrobnou zprávu o Eccariově jednání. — *506, 526.*

[537] Johann Georg Eccarius požadoval ve svém psaní z 2. května 1872 od Marxe zpět dopis I. W. Gregoryho z 30. listopadu 1871. Gregory v tomto dopise, adresovaném Eccariovi, obviňoval sekci čís. 1 (viz poznámku 392) z rozkolnictví. — *507.*

[538] Johann Georg Eccarius žádal v dopise z 2. května 1872 Marxe, aby mu poslal jeden exemplář „obžaloby". — *507.*

[539] Článek Paula Lafargua o zaragozském sjezdu Španělské federace (viz poznámku 457), který uveřejnila „Emancipación" v čís. 44 ze 13. dubna 1872, pojednával o prvním zasedání sjezdu. Lafargue sdělil Engelsovi 12. dubna 1872, že on sám je autorem tohoto příspěvku. — *509.*

[540] První příspěvek Paula Lafargua o sjezdu Španělské federace v Zaragoze (viz poznámku 457), napsaný 9. dubna 1872, přinesla „Liberté" 28. dubna 1872. „Volksstaat" jej přetiskl 4. května 1872. Druhý příspěvek vyšel v „Liberté" 5. května 1872 a ve „Volksstaatu" pouze výňatky (22. května 1872). — *509, 512, 521.*

[541] „Volksstaat" začal od čís. 35 z 1. května 1872 uveřejňovat na pokračování překlad článku francouzského právníka Émile Acollase „Republika a kontrarevoluce". (Článek vyšel nejprve v „Suisse Radicale" a pak jako samostatná brožura.) Přes Engelsovy námitky byl ve „Volksstaatu" uveřejňován dál. — *509.*

[542] Wilhelm Liebknecht použil materiálů, které mu poslal Engels, k poznámce „Nejnovější ukázka německé kultury — pro ‚degenerované' Francouze", v níž glosoval chování německých vysokoškolských studentů ve Štrasburku. Poznámku otiskl „Volksstaat", čís. 40 z 18. května 1872 v rubrice „Politický přehled." — *510.*

[543] Engelsova práce „K bytové otázce" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 241—317) se skládá ze tří oddílů. Všechny vznikly jako polemika s buržoazními a maloburžoazními projekty řešení bytové otázky. Engels tu odhaluje podstatu maloburžoazního reformismu a dokazuje, že bytová otázka je součástí sociální otázky a může být definitivně vyřešena jen odstraněním kapitalistických výrobních vztahů. Zároveň poukazuje na reakční třídní charakter pruskoněmeckého státu a tlumočí Marxovy ekonomické poučky.

První oddíl byl přímou odpovědí na sérii článků, které vycházely v únoru a v březnu 1872 anonymně ve „Volksstaatu" pod názvem „Bytová otázka". „Volksstaat" je přetiskoval z rakouského dělnického listu „Volkswille". Později se ukázalo, že autorem těchto článků byl württemberský proudhonovec Arthur Mülberger.

První oddíl, nadepsaný „Jak řeší bytovou otázku Proudhon", napsal Engels kolem 22. května 1872; byl otištěn ve „Volksstaatu" 26. a 29. června a 3. července 1872.

Během října 1872 napsal Engels druhý oddíl „Jak řeší bytovou otázku buržoazie". V něm se kritizují buržoazně filantropické metody řešení bytové otázky, jež tehdy nejúplněji vyložil Emil Sax v brožuře „Bytové poměry pracujících tříd a jejich reforma". Tento oddíl vyšel ve „Volksstaatu" 25. a 28. prosince 1872, 4. a 8. ledna 1873.

Třetí oddíl vznikl jako odpověď Mülbergerovi, jemuž redakce „Volksstaatu" umožnila uveřejnit polemiku s Engelsem. Na tomto oddílu pracoval Engels v lednu 1873. Vyšel ve „Volksstaatu" 8., 12., 19., a 22. února 1873 pod názvem „Doplněk o Proudhonovi a bytové otázce".

Hned po uveřejnění ve „Volksstaatu" byly všechny oddíly vydány jednotlivě v lipském nakladatelství „Volksstaatu" jako samostatné brožury. První dva oddíly vyšly roku 1872, třetí roku 1873. — *510, 521, 554, 618, 634.*

[544] Po rozehnání dělnické demonstrace byli v Kodani v noci ze 4. na 5. května 1872 zatčeni Louis Pio, redaktor dánského listu „Socialisten", a tři členové představenstva dělnického spolku (a dánské federální rady). Shromáždění, které svolali členové Mezinárodního dělnického sdružení, policie zakázala. — *510.*

[545] O pokusu italské vlády obvinit členy Mezinárodního dělnického sdružení ze založení požáru v milánské zemědělské akademii podal Engels zprávu na zasedání generální rady 30. dubna 1872. Jeho sdělení bylo otištěno ve zprávě ze zasedání rady v „Eastern Post" 4. května 1872. Na tuto „novou neslýchanou lotrovinu" milánské policie upozornil Engelse Theodor Cuno v dopise z 25. dubna 1872. — *511.*

[546] V dopise Engelsovi ze 6. května 1872 Theodor Cuno napsal, že uprchl z Německa, poněvadž se doslechl, že po něm pátrá pruská policie. — *513.*

[547] Tyto poznámky napsal Engels na 2., 3. a 4. straně (3. a 4. strana byly čisté) dopisu ferrarského Dělnického spolku (Società dei Lavoratori) z 27. dubna 1872. Vlastní Engelsova odpověď se nedochovala. Sdělení o založení spolku a o jeho úmyslu stát se sekcí Mezinárodního dělnického sdružení obdržel Engels 3. března 1872. Toto sdělení obsahovalo některé formulace, zejména o autonomii sekcí, které svědčily o bakuninovském vlivu. Když Engels upozornil spolek na nutnost uznat všeobecné stanovy a organizační řád Internacionály (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 102—103), vyslovil se ferrarský spolek v dopise z 27. dubna 1872 jednomyslně pro tyto stanovy a organizační řád. Zaslal Engelsovi jeden exemplář spolkových stanov, uvedených do souladu se všeobecnými stanovami, a požádal o přijetí. Na Engelsův návrh přijala generální rada ferrarský Dělnický spolek na svém zasedání 7. května 1872. — *519.*

[548] Wilhelm Liebknecht poslal 8. května 1872 Engelsovi první list dopisu, který mu 29. dubna 1872 poslal P. Schlehbach jménem německé sekce Mezinárodního dělnického sdružení ve Verviers. Schlehbach psal v dopise o Belgické federaci a o postoji Eugèna Hinse, který radil německým členům Internacionály v Belgii, aby přejali organizační strukturu Všeobecného německého dělnického spolku a zřekli se politické činnosti. — *520.*

[549] Friedrich Adolph Sorge sdělil 17. dubna 1872 Wilhelmu Liebknechtovi a 2. května také Marxovi, že Johann Georg Eccarius posiluje svým postojem pozice maloburžoazních reformistických elementů ve federaci Spojených států (viz poznámku 536). — *520.*

[550] Wilhelm Liebknecht napsal 8. května 1872 Engelsovi: „Máme teď 5500 předplatitelů — za toto čtvrtletí jich přibylo 800." — *520.*

[551] Jde o redakční noticku v čís. 6 „Bulletin de la Fédération jurassienne" z 10. května 1872, která byla odpovědí na Lafarguův příspěvek v „Liberté" z 5. května 1872 (viz poznámku 540). Noticka obsahovala udání, že Paul Lafargue pracuje ve Španělsku pod pseudonymem Pablo Fargue. Dále noticka napadala a pomlouvala Marxe, Engelse a Augusta Serrailliera. — *521.*

[552] Engels zřejmě poslal Liebknechtovi zprávu o zasedání generální rady, která vyšla 12. května 1872 v „Eastern Post". Tato zpráva obsahovala „Záznam Engelsovy řeči o zaragozském sjezdu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 665—668). — *521.*

[553] Wilhelm Liebknecht napsal 15. května 1872: „Je nutné, abys připravil nové vydání svého ‚Postavení dělnické třídy atd.', neboť staré je už skoro rozebrané." První vydání „Postavení dělnické třídy v Anglii" (viz Marx-

Engels, Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957, str. 233—508) vyšlo roku 1845 u Otto Wiganda v Lipsku. Druhé německé vydání vyšlo až roku 1892 ve Stuttgartu. — *521.*

554 15. května 1872 napsal Wilhelm Liebknecht Engelsovi: „Mimoto se mě lidé pořád ptají, jestli s Marxem nevydáte nějaký *levný soubor* svých krátkých článků? Nejvíc tu na mne naléhá profesor *Knapp*, jeden z přívrženců ‚mladé' ekonomické školy, která se rozešla s manchesterským humbukem." — *522.*

555 Engels má na mysli IX. rezoluci zaragozského sjezdu Španělské federace „Všeobecná organizace pracujících", přijatou pod tlakem bakuninovců. V této rezoluci se sjezd připojil k usnesení sjezdu Belgické federace konaného 24. a 25. prosince 1871 (viz poznámku 442), které požadovalo revizi všeobecných stanov Internacionály na příštím kongresu a vyslovovalo se pro posílení autonomie místních federací a degradování generální rady na pouhé korespondenční byro. — *522.*

556 K dopisu Wilhelma Liebknechta Engelsovi z 15. května 1872 byla přiložena stvrzenka Wilhelma Finka o prodeji 208 výtisků stanov a známek Mezinárodního dělnického sdružení. — *522.*

557 Marx a Engels neustále vyzývali Wilhelma Liebknechta, aby se postaral o upevnění organizačních vztahů Sociálně demokratické dělnické strany ke generální radě Internacionály. Liebknecht a členové výboru Sociálně demokratické dělnické strany začali význam této otázky po prusko-francouzské válce podceňovat. Poněvadž v Německu už existovala revoluční dělnická strana, která se hlásila k principům Internacionály a hájila politiku generální rady proti všem útokům, nepokládali nábor členů do Internacionály za nutný. Formální členství v Internacionále bylo však pro členy Sociálně demokratické dělnické strany nezbytné, protože se strana nemohla oficiálně stát kolektivním členem Internacionály vzhledem k reakčním spolkovým zákonům. Na Marxovo a Engelsovo naléhání pak vyvíjeli předáci německé sociální demokracie od června 1872 větší úsilí, aby zajistili zastoupení strany na nadcházejícím kongresu Internacionály. — *523.*

558 Úvodník v časopise „Novoje vremja", čís. 106 z 23. dubna (5. května) 1872, ohlašoval vydání ruského překladu prvního dílu „Kapitálu" (viz poznámku 399). — *524.*

559 Johann Georg Eccarius a John Hales napsali členům sekce čís. 12, které generální rada vyloučila z Mezinárodního dělnického sdružení, a prohlásili, že s rezolucemi generální rady nesouhlasí (viz poznámku 536). Halesův dopis byl uveřejněn 18. května 1872 v „Socialiste". — *525.*

[560] Johann Georg Eccarius napsal 20. května 1872 Wilhelmu Liebknechtovi dopis o tom, jak generální rada posuzovala stanovisko, jež on a Hales zaujali k rozkolu v Severoamerické federaci. V dopise Eccarius Liebknechtovi oznamoval, že zrušil své přátelství s Marxem (viz tento svazek, str. 506—507 a 776). — *528.*

[561] Smírčí výbor o 7 členech byl ustaven na schůzi generální rady 13. února 1872; jeho předsedou byl jmenován Walery Wróblewski. Výbor měl právo přijímat závazná usnesení ke všem projednávaným otázkám. Pouze v případě vyloučení členů Mezinárodního dělnického sdružení se musel obrátit na generální radu, která rozhodla s konečnou platností. — *530, 574.*

[562] Reformistická federální rada (tzv. výbor čís. 2), která se vytvořila po rozkolu v Severoamerické federaci Internacionály v prosinci 1871 (viz poznámku 456) a činila si nároky na vedení celé federace, odpověděla na rezoluce generální rady provoláním uveřejněným ve „Woodhull & Claflin's Weekly" ze 4. května 1872. Charakteristiku tohoto provolání podává Engels v článku „Internacionála v Americe" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 127—138). — *531.*

[563] Sjezd Belgické federace, jenž se konal 19. a 20. května 1872, projednával návrh stanov Internacionály, který předložila belgická federální rada z pověření sjezdu konaného 24. a 25. prosince 1871 (viz poznámku 442). Návrh vypracoval člen federální rady, bakuninovec Eugène Hins: předpokládalo se v něm faktické zrušení generální rady. Po bouřlivých debatách se sjezd usnesl postoupit návrh znovu k projednání sekcím a pak jej předložit k definitivnímu rozhodnutí mimořádnému sjezdu federace v červenci 1872. Tento sjezd pak návrh stanov odmítl (viz poznámku 596). — *532, 535, 541, 549, 555.*

[564] Dne 15. (27.) března 1872 napsal N. F. Danielson Marxovi, že G. A. Lopatin byl po jedenáctiměsíčním věznění (viz poznámku 123) propuštěn na svobodu, ale s podmínkou, že nesmí opustit Irkutsk. — *534.*

[565] Marxův dopis V. O. Baranovovi se nedochoval. Jak plyne z Baranovovy odpovědi Marxovi z 10. (22.) června 1872, žádal Marx informace o Bakuninově překladu prvního dílu „Kapitálu" do ruštiny (viz poznámku 601). — *534.*

[566] Myslí se takzvaný *proces s něčajevovci* (studenty obžalovanými z tajné revoluční činnosti), který se konal v Petrohradě v červenci a v srpnu 1871. Podrobně o tomto procesu viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 425—452. — *534, 575.*

[567] Na zasedání generální rady přečetl John Hales zprávu o práci prozatímní federální rady Severoamerické federace (viz poznámku 456) za duben 1872, kterou podepsal Charles Praitsching. Ve zprávě se konstatovalo, že všechny pokusy navázat spojení s reformistickou federální radou na základě rezolucí generální rady z 5. a 12. března 1872 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 80—83) ztroskotaly. — *537.*

[568] John Hales nepojal text tohoto usnesení do knihy protokolů generální rady. Jeho znění je známo pouze z Marxových poznámek o rozkolu ve federaci Spojených států a z oficiálního dopisu A. Le Moussuho, uveřejněného v „New York Union" 17. června 1872. — *537.*

[569] Koncem května 1872 zamítl vrchní apelační soud v Drážďanech Liebknechtovu zmateční stížnost a potvrdil rozsudek lipské poroty z procesu konaného 11.—26. března 1872 proti Augustu Bebelovi a Wilhelmu Liebknechtovi (viz poznámku 322). Liebknecht napsal 29. května 1872 Engelsovi: „Právě mi bylo doručeno rozhodnutí vrchního apelačního soudu: rozsudek je *potvrzen*... Nebude-li vyhověno mému návrhu na odročení nástupu trestu do 1. července, musím už ode dneška za týden na Hubertusburg." Liebknecht musel nastoupit trest 15. června 1872 a byl až do 15. dubna 1874 v pevnosti Hubertusburg. Bebel byl od 8. července 1872 do 23. dubna 1874 na Hubertusburgu a pak do 14. května v pevnosti Königstein. — *539, 542, 633, 635, 650, 655.*

[570] 4. června 1872 napsal Wilhelm Liebknecht Engelsovi: „Za 10 dní musím do basy." Dále informoval Engelse, kteří členové Sociálně demokratické dělnické strany jsou pověřeni udržovat po dobu Liebknechtovy a Bebelovy vazby spojení s generální radou. — *540.*

[571] V „Bulletin de la Fédération jurassienne" z 10. května 1872 se objevila zpráva, že redakce má v rukou dopisy, které psal Engels na podzim 1871 svým „italským přátelům". Carlo Cafiero předal tyto dopisy redaktorovi „Bulletinu" Jamesu Guillaumovi. Zmíněné dopisy se však nedochovaly, pouze z Engelsových záznamů o korespondenci s Cafierem vyplývá, že Cafierovi psal 10. října, 2. listopadu a 28. prosince 1871. — *541, 545.*

[572] Jde o článek nadepsaný „Belgický návrh všeobecných stanov", který uveřejnila „Emancipación" v čís. 52 a 53 z 8. a 15. června 1872. Návrh stanov předložený belgickou federální radou (viz poznámku 563) tu byl ostře kritizován a odmítnut. — *542, 550.*

[573] Engels má na mysli článek „Hlasování z 12. května" („Le vote du 12 mai"), uveřejněný v „Bulletin de la Fédération jurassienne", čís. 6 z 10. května 1872. — *543.*

[574] Článek N. I. Utina „Federalismus nebo centralizace" uveřejnila „Égalité" v čís. 9—10 ze 7. května 1872. V článku vyložil Utin své federalistické názory a vyjádřil se proti centralizaci, kterou předpokládal návrh nové ústavy Švýcarského spolku. — *544.*

[575] V italském originále vyšel tento dopis v knize „La corrispondenza di Marx e Engels con italiani. 1848—1895" [„Marxova a Engelsova korespondence s Italy. 1848—1895"], která vyšla roku 1964 v Miláně. — *547.*

[576] K dopisu Friedricha Adolpha Sorga Marxovi ze 7. června 1872 byla přiložena zpráva o činnosti prozatímní federální rady (viz poznámku 456) za květen 1872. — *549.*

[577] „Rezoluce generální rady o rozkolu ve federaci Spojených států" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 80—83) otiskla „Emancipación" v čís. 43 ze 6. dubna 1872. V úvodní redakční poznámce se zdůrazňoval význam těchto rezolucí pro boj Mezinárodního dělnického sdružení proti pokusům buržoazních reformátorů využít dělnického hnutí pro své cíle. — *550.*

[578] Marx míní IV. rezoluci sjezdu Románské federace, konaného ve Vevey 2. a 3. června 1872. Rezoluce, která byla uveřejněna v „Égalité", čís. 12 ze 13. června 1872, odmítala pokusy zrušit generální radu a zdůraznila nutnost nejen existence generální rady, ale i jejího posílení. Sjezd se obrátil na všechny federace s výzvou, aby uchránily Mezinárodní dělnické sdružení před dezorganizující činností anarchistů, a vyslovil se proti návrhu stanov předloženému belgickou federální radou (viz poznámku 442). — *550.*

[579] Marx cituje z dopisu N. F. Danielsona z 23. května (4. června) 1872. V témže dopise Danielson napsal: „Většina novin a časopisů napsala o knize recenze. Všechny — až na jedinou výjimku — se o ní vyjadřují velmi pochvalně." — *550.*

[580] Friedrich Adolph Sorge sdělil 7. června 1872 Marxovi, že pokladník prozatímní federální rady Nicholson už několik měsíců nenavštěvuje zasedání rady a není nikde k zastižení. Poněvadž měl u sebe peníze, členské známky, účetní knihy atd., octla se federální rada v „nanejvýš obtížném postavení". — *551.*

[581] K svému dopisu z 29. června 1872 přiložil Adolf Hepner dopis Karla Boruttaua, v němž pisatel žádal o zaslání materiálu pro vystoupení proti Bakuninovi. — *552.*

[582] V „Bulletinu de la Fédération jurassienne" z 15. června 1872 byly otištěny

odpovědi některých bakuninovců (mj. Benoîta Malona, Michaila Bakunina a Jamese Guillauma) na „Domnělé rozkoly v Internacionále" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 35—79). Zároveň redakce napadla Paula Lafargua za to, že odhalil činnost tajné Aliance ve Španělsku. — *553.*

583 Adolf Hepner napsal Engelsovi 29. června 1872: „Z Vašeho ‚Postavení dělnické třídy' zbylo u Wiganda už jen 25 kusů. Nechtěl byste, pokud jste původně postoupil Wigandovi všechna vydavatelská práva (i pro pozdější vydání), získat je od něho zpátky pro *nás*? Od 1. října začne fungovat naše tiskárna" (viz poznámku 553). — *553, 633.*

584 „Emancipación" uveřejnila v čís. 54 z 22. června 1872 článek „Buržoazie a Internacionála ve Spojených státech", v němž byly odhaleny snahy buržoazních reformátorů využít Mezinárodního dělnického sdružení ve Spojených státech pro své zájmy. Článek se opíral o materiál, který Paulu Lafarguovi poskytl Engels. — *556.*

585 Dopis Michaila Bakunina redakci „Bulletin de la Fédération jurassienne" z 12. června 1872 byl otištěn 15. června 1872 (viz poznámku 582). — *556.*

586 V separátním vydání první části Engelsovy práce „K bytové otázce" (viz poznámku 543), které vyšlo roku 1872 v nakladatelství „Volksstaatu", připojil Engels k větě „Část úroku z kapitálu je v nájemném obsažena pouze tehdy, je-li dům zatížen hypotečním dluhem" tuto poznámku: „*Kapitalistovi*, který kupuje hotový dům, se ta část nájemného, která nespadá do pozemkové renty a výdajů, může *jevit* ve formě úroku z kapitálu. To však nemění nic na věci samé, pro niž zůstává lhostejné, zda ten, kdo postavil nájemný dům, jej pronajímá sám nebo jej za tím účelem prodá jinému kapitalistovi."

Pro druhé vydání z roku 1887 Engels tento oddíl přepracoval a poznámku škrtl. — *558.*

587 Marx a Engels byli od 9. do 15. července 1872 v Ramsgate. — *558, 559.*

588 Buržoazní demokrat Paul Lindau, vydavatel časopisu „Die Gegenwart", požádal na jaře 1872 Marxe, aby s jeho časopisem spolupracoval. 8. května 1872 žádal Marxe, aby napsal pro jeho časopis „článek o Internacionále". — *558.*

589 Tento text koncipoval Engels jako odpověď na dopis Fascio Operaio, Regione Toscana Firenze, který podepsal Ugo Bartorelli. Na tomto dopise je Engelsovou rukou poznamenáno: „Odp. 18. července. Odpověď přiložena." — *561.*

[590] Oddíl II, článek 4 „Všeobecných stanov a organizačního řádu Mezinárodního dělnického sdružení" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 489) odpovídá organizační rezoluci IV basilejského kongresu. — *561.*

[591] Oddíl V, článek 1 „Všeobecných stanov a organizačního řádu Mezinárodního dělnického sdružení" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 484—500) odpovídá článku 14 stanov a organizačního řádu, jež byly přijaty na ženevském kongresu roku 1866. — *561.*

[592] Na schůzi generální rady 23. července 1872 podporovali Marx a Engels návrh Édouarda Vaillanta, aby IX. rezoluce londýnské konference o „Politické činnosti dělnické třídy" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 464—466) byla zařazena do všeobecných stanov. Článek 8, formulovaný Marxem v tomto dopisu, shrnuje obsah této rezoluce. Na haagském kongresu v září 1872 (viz poznámku 111) byl přijat do všeobecných stanov jako článek 7a (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 181—182). — *565.*

[593] Na zasedání generální rady 6. srpna 1872 předložil Engels návrh provolání „Generální rada všem členům Mezinárodního dělnického sdružení" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 146—151), které napsal z pověření podvýboru (viz poznámku 473) a které podvýbor schválil. Návrh vyvolal živou diskusi. Řada členů generální rady vystoupila proti tomu, aby bylo provolání uveřejněno ihned. Návrh přednesený Engelsem byl nakonec většinou hlasů pouze vzat na vědomí. K uveřejnění ve „Volksstaatu" nedošlo. — *567, 569, 573.*

[594] Po odhalení činnosti Aliance ve Španělsku (viz poznámku 165) v dubnu a počátkem května 1872, které bylo dílem Paula Lafargua, požádal Engels Lafargua, José Mesu, Franciska Moru a ostatní bývalé členy španělské federální rady, a rovněž redaktory „Emancipación", aby mu co nejrychleji poslali faktický materiál o této činnosti. Počátkem srpna 1872 obdržel Engels ze Španělska mj. kopii dopisu Michaila Bakunina Morovi z 5. dubna 1872, který byl později uveřejněn ve zprávě nazvané „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 359—489). Dále obdržel Engels ze Španělska stanovy tajné Aliance ve Španělsku a oběžník madridské sekce Aliance z 2. června 1872, v němž se navrhovalo rozpuštění organizací Aliance. — *567.*

[595] Německá sekce Mezinárodního dělnického sdružení ve Verviers přispěla značnou měrou k tomu, že byl na belgickém sjezdu, který se konal 16. července 1872 v Bruselu (viz poznámku 596), zamítnut návrh stanov, jehož autorem byl bakuninovec Eugène Hins a v němž se předpokládalo zrušení generální rady. Nato sdělil Theodor Cuno 26. července 1872 Engelsovi, že si

bakuninovci v belgické federální radě našli záminku, jak zabránit vlivu německé vervierské sekce. Nařkli jednoho jejího člena ze spolupráce s policií a požadovali jeho vyloučení. Protože s tím sekce nesouhlasila, byla vyloučena z Belgické federace. — *569.*

[596] Sjezd Belgické federace, který se konal v Bruselu 16. července 1872, projednával znovu návrh na revizi stanov předložený belgickou federální radou, v němž se předpokládala úplná likvidace generální rady (viz poznámky 442 a 563). Sjezd většinou hlasů tento návrh odmítl, podpořil však požadavek, aby byly všeobecné stanovy zrevidovány. — *572.*

[597] Dopis Adhémara Schwitzguébela z 15. července 1872, v němž jménem Jurské federace protestuje proti místu, kam generální rada svolala kongres, byl uveřejněn 27. července 1872 v příloze k „Bulletin de la Fédération jurassienne". — *572.*

[598] Generální rada dala na program haagského kongresu revizi všeobecných stanov a organizačního řádu a začala 25. června 1872 projednávat předpokládané změny v těchto dokumentech. Největší práci při tom vykonali Marx a Engels, které podporovala většina členů generální rady a revoluční živly v místních organizacích. — Výsledkem jednání, které pokračovalo až do konce srpna, byl nový návrh stanov a organizačního řádu, do něhož byla jako článek 8 zařazena IX. rezoluce londýnské konference z roku 1871 „O politické činnosti dělnické třídy", jejíž text byl pro ten účel nově zredigován (viz tento svazek, str. 565—566). Kromě toho byly do návrhu zařazeny články upřesňující a rozšiřující pravomoc generální rady a ochraňující Internacionálu před pronikáním buržoazních živlů atd.

Haagský kongres neprojednával celý návrh stanov a organizačního řádu, vcelku však zařadil do stanov rezoluci „O politické činnosti dělnické třídy" jako článek 7a a přijal řadu návrhů týkajících se organizačních otázek, jako „Rezoluci o stanovách" a „Rezoluci o organizačním řádu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 181—184). Tyto návrhy vypracovali Marx s Engelsem a generální rada je schválila. — *573.*

[599] Na schůzi generální rady 6. srpna 1872, když se projednávalo provolání „Generální rada všem členům Mezinárodního dělnického sdružení" (viz poznámku 593), pochyboval John Hales o správnosti Engelsova výkladu o rozkladné činnosti bakuninovců ve Španělsku. Obvinil ho ze zkreslování informací, které odtamtud dostal. Engelsovo podání projednával smírčí výbor koncem srpna 1872; vzhledem k přípravě haagského kongresu a později pro přemístění generální rady však svoji práci nedokončil. — *574.*

[600] N. F. Danielson poslal Marxovi neuveřejněnou Černyševského práci „Pisma

bez adresa", napsanou roku 1862. Protože carská cenzura zakázala práci uveřejnit, zamýšlel Marx vydat ji s Utinovou pomocí v Ženevě. „Pisma bez adresa" vyšly poprvé roku 1874 v Curychu v nakladatelství časopisu „Vperjod", kde je vydal P. L. Lavrov.

Článkem z „Věstníku" míní Marx stať I. I. Kaufmana „Hledisko politickoekonomické kritiky u Karla Marxe", která byla uveřejněna v časopise „Vestnik Jevropy". — *575, 611.*

601 Jde o dopis, který napsal v únoru 1870 N. N. Ljubavinovi S. G. Něčajev z pověření Michaila Bakunina a jménem neexistující ruské revoluční organizace. Ljubavinovi, který připravoval vydání prvního dílu „Kapitálu" v Rusku, bylo v dopise vyhrožováno pomstou, jestliže bude požadovat, aby Bakunin přeložil „Kapitál" do ruštiny a splnil tak závazky, které na sebe vzal. Podle smlouvy uzavřené Ljubavinovým prostřednictvím s nakladatelem N. P. Poljakovem, měl Bakunin za překlad „Kapitálu" dostat 1200 rublů. Z této částky mu Ljubavin už dal 28. září 1869 zálohu 300 rublů. Ljubavin poslal Něčajevův dopis Danielsonovým prostřednictvím v srpnu 1872 Marxovi a ten jej spolu s dalšími dokumenty předložil komisi haagského kongresu Mezinárodního dělnického sdružení, která měla za úkol prozkoumat činnost tajné Aliance. Aby neohrozil Ljubavina, nechtěl ho Marx při uveřejnění dopisu jmenovat. Ljubavin však Marxovi vzkázal, že si přeje být jmenován, protože nechce vystupovat jako anonymní žalobce. — *575, 605, 610, 624, 668.*

602 Rukopis tohoto dopisu nemá Institut marxismu-leninismu k dispozici. Jeho opis poslal E. Glaser de Willebrord 21. srpna 1872 Désiré Brisméovi, členu belgické federální rady a spolupracovníku redakce „Internationale", s tímto dodatkem: „Opsal jsem nejdůležitější místa dopisu, protože je pokládám za zajímavá, zejména v současné situaci, a myslím, že náš přítel Steens" (spolupracovník redakce „Internationale") „by mohl v příštím čísle ‚Internationale' k tomuto tématu něco říci." Po haagském kongresu ukázal Brismée tyto výňatky N. I. Žukovskému, který je znovu opsal. Žukovského opis otiskl Max Nettlau ve svém litografovaném životopise Michaila Bakunina („Eine Biographie", V. III. K. 57, str. 613—615) a zkráceně je publikoval James Guillaume („L'Internationale, Documents et souvenirs (1864 až 1874)", sv. II, Paříž 1907, str. 318—319).

Obsah výňatků odpovídá hodnocení, které podal Engels v jiných dopisech.

26. srpna 1872 napsal Glaser de Willebrord Engelsovi, že bude o obsahu jeho dopisu informovat členy bruselské sekce Mezinárodního dělnického sdružení. — *578.*

603 Konference italských anarchistických skupin v Rimini ve dnech 4.—6. srpna 1872, na jejíž přípravě se bezprostředně podílel Bakunin, se usnesla na vytvo-

ření anarchistické organizace v Itálii. Zvláštní rezoluce ze 6. srpna 1872 stanovila, že se má přerušit jakýkoli styk s generální radou. Mimoto byly vyzvány všechny sekce Mezinárodního dělnického sdružení, aby neposílaly své delegáty 2. září 1872 na haagský kongres (viz poznámku 111), ale na „autoritářský" kongres, který měl být zahájen rovněž 2. září 1872 v Neuchâtelu (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 411—412), ale konal se teprve po haagském kongresu 15. a 16. září v Saint-Imier (viz poznámku 623). Tato výzva nenašla podporu ani v jediné sekci Internacionály včetně bakuninovských organizací. Engels byl pověřen, aby jménem generální rady poslal italským sekcím Internacionály adresu, v níž by odhalil bakuninovské manévry (viz tamtéž, str. 156—157). — *578, 580.*

[604] Jde o *Svaz tří kategorií továrních dělníků* (Union de las tres clases de vapor), jednu z prvních odborových organizací v Katalánii, kterou tvořili tkalci, přadláci a jiní textilní dělníci. Svaz byl korporativním členem Mezinárodního dělnického sdružení. — *579, 580.*

[605] Wilhelm Liebknecht napsal 18. srpna 1872 z Hubertusburgu (viz poznámku 569): „A teď jednu otázku: *Nechceš v příštích volbách do říšského sněmu kandidovat v jednom dobrém saském obvodě?* A jestli ano, byl bys ochoten pronést nějaký ten projev? Nebo se voličům aspoň jednou ukázat? Potřeboval bych odpověď *brzy*, protože tentokrát musíme začít s přípravami hodně brzy, a je velmi dobré, když si lidé už nějaký čas před volbami zvyknou na kandidáty, kteří jsou jim vzdáleni a které osobně neznají. Krajně nepříjemné je, že Marx už ztratil svá německá občanská práva; byla by to švanda poslat ho do říšského sněmu." — *580.*

[606] Španělská federální rada, ovládaná bakuninovci, navrhla v důvěrném oběžníku ze 7. července 1872 všem sekcím, aby byl haagský kongres obeslán společnou delegací volenou všemi sekcemi, aby federální radě bylo dáno právo disponovat prostředky určenými místními organizacemi na cestovní výdaje delegátů a aby federální rada na základě imperativních mandátů místních federací sestavila rovněž společný imperativní mandát platný pro celou delegaci. Na základě tohoto manévru se španělské federální radě podařilo vyslat jako delegáty čtyři bakuninovce (Tomáse Moragu Gonzáleze, Nicolu Alonsa Marselaua, Charlese Aleriniho a Rafaela Fargu Pellicera). — *580.*

[607] Engels byl na zasedání podvýboru generální rady (viz poznámku 473) 19. července 1872 pověřen, aby pro haagský kongres vypracoval pokladní zprávu za dobu od londýnské konference (září 1871). Engels přednesl svou zprávu kongresu 7. září 1872; zpráva byla jednomyslně schválena. — *582.*

[608] Poprvé vyšel tento dopis zkráceně v knize „Briefe und Auszüge aus Briefen

von Joh. Phil. Becker, Jos. Dietzgen, Friedrich Engels, Karl Marx u. A. an F. A. Sorge und Andere", Stuttgart 1906. — *583, 589, 596, 598, 619, 638, 647, 652, 663, 712.*

609 Zpráva komise pověřené vyšetřením činnosti Aliance socialistické demokracie (viz poznámku 616) („Rapport de la commission d'enquête sur la Société l'Alliance secrète") byla uveřejněna 20. října 1872 v bruselské „Liberté" a jejím výsledkem byl oddíl VII „Rezolucí všeobecného kongresu konaného v Haagu ve dnech 2.—7. září 1872" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 187—189). — *583.*

610 *Prohlášení menšiny* předložil na haagském kongresu Internacionály Victor Dave 7. září 1872. Podepsalo je 14 anarchistických delegátů ze Španělska, Belgie, Švýcarska a Holandska a členové newyorské sekce 12 (viz poznámku 368), která byla haagským kongresem vyloučena.

Tímto prohlášením, které uveřejnil „Bulletin de la Fédération jurassienne" z 15. září a 1. října 1872, vystoupila menšina proti všem rezolucím kongresu, které upevňovaly demokratický centralismus v Internacionále. Prohlásila, že bude s generální radou udržovat jen „administrativní styk, pokud jde o placení příspěvků, korespondenci a statistiku práce". Prohlášení anarchistické menšiny znamenalo další krok k otevřenému rozkolu v Internacionále, který pak byl dovršen na anarchistickém kongresu v Saint-Imier (viz poznámku 623). — *583.*

611 Na zasedání haagského kongresu Mezinárodního dělnického sdružení 6. září 1872 zdůvodnil Engels svůj návrh, aby generální rada byla přeložena do New Yorku (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 684—685). Většina kongresu s návrhem souhlasila. — *583.*

612 Jde o rezoluci, která byla přijata haagským kongresem Mezinárodního dělnického sdružení na zasedání z 5. září 1872, ale do oficiálního vydání rezolucí haagského kongresu nebyla zařazena. — *583.*

613 Přijetí rezoluce londýnské konference o politické činnosti dělnické třídy do stanov Internacionály bylo významným vítězstvím marxismu. Jeho rozhodující teze, že dělnická třída musí dobýt politickou moc a k tomu potřebuje samostatnou dělnickou politickou stranu, byly přijetím do stanov potvrzeny kongresem, nejvyšším orgánem Mezinárodního dělnického sdružení. Toto rozhodnutí haagského kongresu znamenalo zároveň citelnou porážku bakuninovců, kteří se svou rozbíječskou činností snažili znemožnit, aby si dělnické hnutí vytvořilo v jednotlivých zemích samostatné strany. — *583.*

614 Na svých prvních zasedáních přezkoumal haagský kongres Mezinárodního dělnického sdružení mandáty přítomných delegátů. Podle organizačního

řádu Internacionály příslušelo právo zasedat a hlasovat na kongresu jen delegátům těch spolků, které uznaly všeobecné stanovy Internacionály a odevzdaly generální radě své příspěvky. Projednání mandátů zabránilo tomu, aby se kongresu zúčastnily elementy Internacionále cizí a nepřátelské, a tak aby se vytvořil předpoklad pro úspěšnou práci kongresu. — *584*, *590*.

615 Oficiální text rezolucí přijatých haagským kongresem Mezinárodního dělnického sdružení napsali a zredigovali Marx a Engels. Byli také členy komise, která připravovala rezoluce k tisku. Podkladem většiny rezolucí byly Marxovy a Engelsovy návrhy, schválené generální radou během přípravného jednání o programu kongresu v létě 1872 (viz poznámku 598). — *584*, *595*.

616 Na haagském kongresu Mezinárodního dělnického sdružení navrhla generální rada vyšetřování proti Alianci socialistické demokracie (viz poznámku 165), kterou vedl Michail Bakunin. Kongres tím pověřil komisi pěti členů: Theodora Cuna, Lucaina, Rocha Splingarda, Paula Vicharda a Waltera (pseudonym Van-Heddeghema), který však opustil komisi před odevzdáním zprávy. Marx a Engels dali komisi k dispozici veškerý materiál, který měli o rozkladné činnosti bakuninovců uvnitř Internacionály. 5. a 6. září 1872 přijala komise vysvětlení vůdců a členů Aliance: Jamese Guillauma, N. I. Žukovského, Tomáse Moraga Gonzáleze, Nicoly Alonsa Marselaua, Charlese Aleriniho, Rafaela Fargy Pellicera a svědecké výpovědi Marxe, Engelse, Waleryho Wróblewského, Eugène Duponta a Augusta Serrailliera. Komise nebyla s to v tak krátkém čase důkladně prozkoumat početné a obsáhlé materiály ve francouzštině, španělštině, ruštině a němčině. K tomu ještě bakuninovci vědomě komisi klamali. Proto se jí ve zprávě kongresu 7. září 1872 nepodařilo přesvědčivě dokázat existenci tajné Aliance jako samostatné organizace uvnitř Internacionály. Kongres se usnesl vyloučit Bakunina a Guillauma z Internacionály a uveřejnit dokumenty o Alianci. Komise předala všechny materiály Marxovi a Engelsovi. Jsou podkladem zprávy „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení“ (viz poznámku 102). — *584*, *610*, *616*.

617 Marx řekl na zasedání haagského kongresu Mezinárodního dělnického sdružení 3. září 1872 při kontrole mandátů, že takzvaní vůdcové anglických dělníků jsou více nebo méně koupeni buržoazií a vládou (viz „Záznam Marxova projevu o mandátu Barryho“, Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 678). — *584*, *590*, *617*, *698*.

618 Dne 19. září 1872 vypukla ve všech lisabonských slévárnách stávka slévačů, k nimž se připojili i pracující jiných oborů. Stávkující, podporovaní Portugalskou federací Mezinárodního dělnického sdružení, požadovali zkrácení pracovního dne. Poněvadž stávka byla ohrožena dovážením stávkokazů

z Anglie, obrátila se lisabonská federální rada Engelsovým prostřednictvím na britskou federální radu s prosbou, aby ihned podnikla potřebná opatření. Sdělení lisabonské federální rady bylo přečteno na zasedání britské federální rady 26. září 1872 a 5. října 1872 je otiskl „International Herald". — *588.*

[619] 15. září 1872 se konal v Saint-Imier mimořádný sjezd Jurské federace (viz poznámku 7), jehož se zúčastnilo 16 delegátů. V jedné rezoluci odmítl sjezd usnesení haagského kongresu (viz poznámku 111) a generální radu, která byla v Haagu zvolena. Druhou rezolucí protestoval sjezd proti usnesení o vyloučení Michaila Bakunina a Jamese Guillauma z Mezinárodního dělnického sdružení a prohlásil, že je bude i nadále pokládat za členy Internacionály. Zprávu o sjezdu uveřejnil „Bulletin de la Fédération jurassienne" z 15. září a 1. října 1872. — *589, 594, 602, 631.*

[620] Jde o 1. článek organizačního řádu přijatého ženevským kongresem Internacionály roku 1866. — *589.*

[621] Německá sekce čís. 6 v New Yorku pověřila Engelse, aby byl jejím delegátem na haagském kongresu. Text Engelsovy zprávy se nedochoval. — *590.*

[622] Theodor Cuno napsal 8. října 1872 Engelsovi, že se generální rada dosud neustavila, ale že se tak stane během tohoto týdne. Dále mu sdělil, že se Friedrich Adolph Sorge nechce nechat zvolit do generální rady. 11. října 1872 byl Sorge kooptován do generální rady a zvolen generálním tajemníkem (viz poznámku 628). — *594.*

[623] 15. a 16. září 1872 se konal v Saint-Imier mezinárodní kongres anarchistů, jehož se zúčastnilo 15 členů Aliance socialistické demokracie (viz poznámku 165), mj. Michail Bakunin a James Guillaume. Ačkoli většina delegátů nebyla členy Mezinárodního dělnického sdružení, odmítli všechny rezoluce haagského kongresu (viz poznámku 111) a plnou moc nové generální rady, zvolené v Haagu. Anarchistický kongres uzavřel „pakt přátelství, solidarity a vzájemné obrany" („Pacte d'amitié, de solidarité et de Défense mutuelle") pro boj proti těm federacím a sekcím Internacionály, které uznaly a podporovaly haagské rezoluce. Mimoto tu byla přijata rezoluce, v níž se odmítala nutnost nastolení politické moci proletariátu. Výzva ostatním federacím, aby vyslovily souhlas s usneseními ze Saint-Imier a přistoupily ke zmíněnému paktu, znamenala otevřený rozkol v Internacionále. Hodnocení anarchistického kongresu podali Marx a Engels ve zprávě „Aliance politické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 359—489). — *594, 600.*

[624] Dopis Johna Halese belgické federální radě, napsaný 21. října 1872 jménem

britské federální rady, otiskla „L'Internationale" 27. října 1872. Hales doporučoval oběma radám, aby ihned navázaly přímý vzájemný kontakt, a obvinil starou generální radu z „autoritářství", které brzdilo rozvoj dělnického hnutí. Svým prohlášením, že už žádná generální rada neexistuje, fakticky podpořil boj anarchistů proti nové generální radě zvolené haagským kongresem. — *594.*

[625] *Associazione degli operai e degli agricoltori della Bassa Lombardia* (Spolek dělníků a rolníků Dolní Lombardie) a *Consociazione dei liberi Lavoratori Abruzzesi* (Sdružení abruzských svobodných dělníků) byly založeny v říjnu 1872 pod přímým vlivem Enrika Bignamiho. Bignami o tom podal Engelsovi zprávu 28. října 1872. Dne 22. prosince 1872 se generální rada na Engelsův návrh usnesla přijmout tyto sekce do Internacionály. Obě sekce však byly už koncem prosince 1872, respektive v lednu 1873, policejním pronásledováním rozbity a nuceny zastavit svou činnost (viz poznámku 663). — *596.*

[626] V čís. 112 z 26. října 1872 ohlásil „La Plebe" separátní vydání zprávy o haagském kongresu a všeobecných stanov i se změnami, které kongres přijal. Bignamimu se však nepodařilo tyto dokumenty uveřejnit (viz poznámku 663). — *596.*

[627] Friedrich Adolph Sorge žádal ve svých dopisech Marxe a Engelse, aby se postarali o zaslání protokolů generální rady do New Yorku. — *597, 638.*

[628] Friedrich Adolph Sorge seznámil Marxe v dopise z 12. října se svými návrhy, které přednesl výboru pro přípravu nového organizačního uspořádání generální rady. Podstatou návrhu bylo: „Generální rada nemůže jmenovat pro každou zemi tajemníka, poněvadž a) nemá dost členů, b) její členové nemají dostatečné jazykové znalosti, c) řada zemí (zejména ty, kde je Internacionála zakázána) nemůže s námi dost dobře navázat přímý styk a d) jistým osobám (Dereurovi např.) nelze něco takového svěřit. Měl by tedy být jmenován *opravdový* generální tajemník, který by vedl veškerou korespondenci nebo by na ni aspoň dohlížel, a jemu by měli být, *bude-li třeba*, dáni k ruce asistenti, *ne* pro země, nýbrž pro různé jazyky." — V témže dopise Sorge sděloval, že byl na zasedání 11. října 1872 kooptován do generální rady a zvolen generálním tajemníkem. — *597.*

[629] Na Engelsovu prosbu přivezl s sebou Friedrich Adolph Sorge na haagský kongres francouzský překlad „Manifestu Komunistické strany", který pořídil jeden Francouz žijící v Americe na podkladě anglického textu uveřejněného ve „Woodhull & Claflin's Weekly" (viz poznámku 478). — *597.*

[630] „Address of the General Council. To the federations, affiliated societies,

sections and all members of the International Working Men's Association. New York, October 20th 1872" [„Adresa generální rady. Federacím, přidruženým společnostem, sekcím a všem členům Mezinárodního dělnického sdružení. New York 20. října 1872"] byla prvním dokumentem nové generální rady, v němž oznamovala, že se ujímá svých funkcí. Adresa byla uveřejněna 16. listopadu 1872 ve „Volksstaatu" a 23. listopadu 1872 v „International Herald". — *598.*

631 V červnu 1872 byla v Austrálii založena sekce Internacionály, jíž byl zároveň položen základ k organizovanému dělnickému hnutí v Austrálii. — *598.*

632 Blanquistický pamflet „Internationale et révolution. A propos du congrès de la Haye par des réfugiés de la Commune, ex-membres du Conseil Général de l'Internationale" [„Internacionála a revoluce. Uprchlíci Komuny, bývalí členové generální rady Internacionály k haagskému kongresu"] byl namířen proti rozhodnutí haagského kongresu, kterým byla generální rada přeložena do New Yorku, a obviňoval Mezinárodní dělnické sdružení, že se zřeklo revoluce. Pamflet podepsali někdejší členové generální rady Arnaud, Cournet, Marguerite, Martin, Ranvier a Vaillant, kteří zároveň oznámili, že vystupují z Internacionály. Avšak v dopise z 6. listopadu 1872 sdělil Eugène Dupont Marxovi, že podpis Gabriela Ranviera byl k pamfletu připojen bez jeho souhlasu. — *599, 606, 614, 622.*

633 Emigrantský klub *Kroužek pro studium sociálních otázek* (Cercle d'Études Sociales) byl založen v Londýně 20. ledna 1872 poté, když byla rozpuštěna Společnost emigrantů Komuny (viz poznámku 418). Klub si kladl za úkol sdružovat různé skupiny francouzských emigrantů na základě „principů Komuny", jak to bylo formulováno v jeho stanovách. Kromě zkoumání otázek, jež zajímaly stejnou měrou všechny francouzské emigranty, a studia sociálních problémů se klub snažil navazovat a upevňovat styky s revolucionáři jiných zemí. Nejaktivnějšími členy klubu byli členové Internacionály Gabriel Ranvier, Prosper Olivier Lissagaray, Adolphe Hubert aj. Na jejich návrh byl 3. února 1872 jednomyslně přijat za člena klubu Marx a byl v klubu činný až do podzimu 1872. — *599.*

634 Jedná se o oběžník bakuninovské španělské federální rady, jímž se svolával mimořádný sjezd. Programem sjezdu měla být otázka přijetí haagských či saint-imierských rezolucí (viz poznámku 623). K oběžníku byla připojena zpráva 4 španělských delegátů o kongresu. — *600.*

635 *Novou madridskou federaci* (Nueva Federación Madrileña) založili 8. července 1872 členové redakce listu „La Emancipación", kteří byli vyloučeni anarchistickou většinou z Madridské federace, protože uveřejnili v „Emanci-

pación" odhalení o činnosti tajné Aliance ve Španělsku. Na založení a činnosti Nové madridské federace měl velký podíl Paul Lafargue. Když ji španělská federální rada odmítla přijmout, obrátila se Nová madridská federace na generální radu, která ji 15. srpna 1872 uznala za federaci Internacionály (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 155). Nová madridská federace bojovala energicky proti šíření anarchistického vlivu ve Španělsku, propagovala myšlenky vědeckého socialismu a usilovala o vytvoření samostatné proletářské strany ve Španělsku. Členové Nové madridské federace byli organizátory Socialistické dělnické strany Španělska založené roku 1879. — *600, 607.*

[636] Nová madridská federace vystoupila 1. listopadu 1872 s prohlášením „La Nueva Federación Madrileña à todos las federaciones, secciones é individuos de la Asociación Internacional en España" [„Nová madridská federace všem federacím, sekcím a členům Mezinárodního sdružení ve Španělsku"], které podepsal Victor Pagés a otiskla „Emancipación" v čís. 73 z 9. listopadu 1872. V prohlášení byly odhaleny bakuninovské intriky španělské federální rady, které směřovaly k dezorganizaci a rozkolu Internacionály. Španělská federální rada porušila stanovy Španělské federace, jakož i usnesení zaragozského sjezdu (viz poznámku 457) a svolala před stanoveným termínem sjezd do Cordoby (viz poznámku 648). Zároveň svévolně změnila program sjezdu, když předložila delegátům k rozhodnutí, zda přijmout rezoluce haagského kongresu (viz poznámku 111) anebo anarchistického kongresu v Saint-Imier (viz poznámku 623). Nová madridská federace proto navrhla, aby byla zvolena nová federální rada, která by působila v souladu se stanovami Internacionály a usneseními jejích kongresů. — *600, 607.*

[637] Shromáždění federace v Gracii probíhalo ve dnech 4.—6. listopadu 1872. Jeden z vedoucích činitelů Aliance, Charles Alerini, na něm přečetl zprávu o haagském kongresu (viz poznámku 111); shromáždění pak odsoudilo postoj španělských delegátů na tomto kongresu, odmítlo návrh anarchistů uznat usnesení kongresu v Saint-Imier (viz poznámku 623) a většinou hlasů schválilo rezoluce haagského kongresu.

Shromáždění federace ve Valencii se konalo 9. listopadu 1872. Zamítlo návrh členů Aliance, aby byl do imperativního mandátu delegáta pro cordobský sjezd (viz poznámku 648) zařazen požadavek schválit usnesení kongresu v Saint-Imier. — *600.*

[638] Informace o úspěšném boji proti aliančníkům ve Španělsku obdržel Engels od Josého Mesy. Podkladem Mesova dopisu z 12. listopadu 1872 byly patrně údaje, jež Mesa dostal od Franciska Mory. Na Mesův dopis si Engels načrtl tyto poznámky:

„Tak Španělsko dobyto: 1. federace v Gracii — 500, 2. v Toledu — 200;

3. Badalona; 4. Denia. Část Valencie a Cádizu; ta se už od staré federace odtrhla, poněvadž federace prohlásila každého, kdo prodával ‚Emancipación', za zrádce. V Gracii jsou Mora, Bragulat, Espigulé a Abad, tajemník místního výboru, který prodává 50 výtisků ‚Emancipación'. V pondělí 4. listopadu tam byla velká valná hromada, na níž byli všichni Barceloňané a všichni dostali slovo. Aliance dostala na frak. Alerini nedokázal navzdory všemu povykování a gestikulacím rukama i holí přesvědčit tyto ateisty, že si Tovaryšstvo Ježíšovo počínalo správně. *Následkem čehož bylo usneseno* schválit všechna haagská usnesení a odsoudit postoj španělských delegátů." (Poslední 3 věty napsal Engels španělsky.) „Zasedání trvalo 3 dny.

Otázka je jen, zda by se měla odříci účast na sjezdu, nebo tam bojovat. *Stará* madridská federace se vyslovila *pro to, aby se sjezd nesvolával!*

Valencia 75 výt. ‚Emancipación'. Cádiz 25." — *600.*

[639] Článek „Jakých prostředků používá Aliance" v „Emancipación", čís. 71 z 26. října 1872, napsal zřejmě José Mesa na podkladě faktického materiálu o činnosti S. G. Něčajeva v Rusku a o fyzických útocích španělských aliančníků na Franciska Moru a Anselma Lorenza; materiál o tom dostal Mesa buď od Engelse, nebo od Paula Lafargua. Obsah článku se v podstatě shoduje s příslušnými místy v Marxově a Engelsově práci „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení". — *601.*

[640] „International Herald", čís. 33 ze 16. listopadu 1872, uveřejnil s podpisem Johna Halese zprávu o zasedání britské federální rady ze 7. listopadu 1872, na kterém byly stanoveny povinnosti jednotlivých členů. — *601.*

[641] Dne 5. ledna 1873 jmenovala generální rada Engelse svým zástupcem pro Itálii a zaslala mu příslušnou plnou moc a instrukci (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 687—689). — *601.*

[642] Marx byl od 15. do 18. listopadu 1872 v Oxfordu hostem Jenny a Charlese Longuetových (Jenny Marxová se provdala za Charlese Longueta na podzim 1872). — *602.*

[643] Dne 22. prosince 1872 byl Auguste Serraillier, v letech 1871—1872 dopisující tajemník pro Francii, jmenován zástupcem generální rady pro Francii. — *602, 608, 613.*

[644] Mesův překlad „Manifestu Komunistické strany" a „Předmluvy" k německému vydání z roku 1872 do španělštiny vyšel v „Emancipación", čís. 72—77 z 2., 9., 16., 23. a 30. listopadu a 7. prosince 1872. José Mesa přeložil „Manifest" podle francouzského znění uveřejněného v „Le Socialiste" (viz poznámku 478), které mu Engels pro tento účel zčásti revidoval. Při revizi

francouzského překladu použil Engels rukopisného francouzského překladu pořízeného na podkladě anglické verze ve „Woodhull & Claflin's Weekly", který Engelsovi přivezl F. A. Sorge (viz poznámku 629). — *602.*

[645] S. G. Něčajev, který žil v Curychu, byl 14. srpna 1872 zatčen švýcarskými úřady a na podzim téhož roku byl jako kriminální zločinec vydán ruské vládě. Po procesu byl uvězněn v Petropavlovské pevnosti, kde zemřel. — *605.*

[646] Engels míní irskou sekci Mezinárodního dělnického sdružení v Americe, jejíž členové byli většinou bývalí účastníci fenianského hnutí v Irsku (viz poznámku 3). — *606.*

[647] Jde o sjezd zástupců některých holandských sekcí Internacionály, který se konal 24. listopadu 1872 v Amsterodamu. Svolala ho holandská federální rada, když anarchisté odmítli uznat rezoluce haagského kongresu. Sjezd se usnesl podporovat generální radu. — *606.*

[648] Sjezd v Cordobě, na němž byli zastoupeni pouze bakuninovci, se konal od 25. do 30. prosince 1872. Sjezd proklamoval úplnou roztržku s generální radou, odmítl usnesení haagského kongresu (viz poznámku 111) a přijal bakuninovský návrh stanov Španělské federace. — *607, 620, 622, 631, 651.*

[649] 25. prosince 1872 se konala v Toulouse uzavřená konference organizací Mezinárodního dělnického sdružení, jíž se zúčastnili delegáti sekcí z Toulouse, Montpellieru, Bordeaux, Béziers, Sète, Narbonnu, Bayonnu, Avignonu aj. Úkolem konference bylo přihlásit se k haagským usnesením, a tím paralyzovat vliv bakuninovců v jižní Francii. Uskutečnit tyto záměry, které si konference vytyčila, znemožnilo zatýkání členů Internacionály a zejména účastníků konference. Jihofrancouzské sekce byly rozbity a jejich předáci postaveni před soud (viz poznámku 695). — *607, 621.*

[650] „Bulletin de la Fédération jurassienne" uveřejnil 10. listopadu 1872 dopis od Jules Montelse, kde byl obsažen protest proti vyloučení Abela Bousqueta z Mezinárodního dělnického sdružení (viz poznámku 401). — *607.*

[651] Na základě dohody mezi majitelem a vydavatelem listu „International Herald", Williamem Rileyem, a britskou federální radou se stal tento list od 11. března 1872 oficiálním orgánem federální rady. Na Marxovu radu Riley 30. listopadu 1872 tuto dohodu zrušil a znemožnil tak reformistickému vedení britské federální rady vystupovat v listě proti generální radě a haagským usnesením. V té době uveřejňoval „International Herald" dále dokumenty Mezinárodního dělnického sdružení a po vytvoření revoluční britské rady (viz poznámku 103) se stal znovu jejím orgánem.

„Rezoluce všeobecného kongresu konaného v Haagu" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 181—190) uveřejnil „International Herald" 14. prosince 1872. Engelsovy „Zprávy o činnosti Internacionály na kontinentě" (viz tamtéž, str. 339—342) a zprávy britské federální rady tu vycházely od poloviny ledna do poloviny února 1873. — *608, 616.*

[652] Dne 30. prosince 1872 zmocnila generální rada Marxe, aby shromáždil veškerý majetek bývalé generální rady a ponechal jej u sebe k dispozici nové generální radě (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 686). — *608.*

[653] Koncept napsal Engels na volnou stránku dopisu, který mu poslal Auguste Serraillier 6. prosince 1872. V tomto dopise tlumočil Serraillier prosbu Jeana Larroqua, člena vedení bordeauxské sekce Internacionály, aby mu byla vystavena prozatímní plná moc generální rady pro jižní Francii. Engels poslal zřejmě plnou moc Serraillierovi, aby ji na podpis odevzdal Larroquovi.

Generální rada tuto plnou moc, kterou vystavil Engels, schválila 22. prosince 1872. Zároveň byly upřesněny Larroquovy povinnosti jako prozatímního zmocněnce generální rady pro obvod Bordeaux až do řádného sjezdu nebo konference ve Francii. — *609.*

[654] Marx poslal N. F. Danielsonovi na jeho žádost rezoluce haagského kongresu (viz poznámku 111). — *610.*

[655] Atentát na N. I. Utina, spáchaný několika členy slovanské sekce Aliance, měl zabránit Utinovi dokončit zprávu pro haagský kongres, v které pojednával o Bakuninově rozkladné činnosti. Marx a Engels se zmiňují o atentátu ve zprávě „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 393—394). — *611.*

[656] V dopise Marxovi z 21. listopadu (3. prosince) 1872 citoval N. F. Danielson z dopisu G. A. Lopatina, v němž Lopatin sděloval, že se mu podařilo uprchnout z irkutského vyhnanství (viz poznámky 123 a 564), že v Tomsku však byl znovu zatčen a dopraven zpět do Irkutska. Marx zřejmě zamýšlel vymoci Lopatinovi svobodu prostřednictvím britského diplomata Davida Urquharta, kterého osobně znal. — *611, 624.*

[657] Jde o článek buržoazního ekonoma Julija Galaktionoviče Žukovského „Karel Marx a jeho kniha o kapitálu", který byl roku 1877 otištěn v zářijovém čísle „Vestniku Jevropy", sv. V, str. 64—105. — *611.*

[658] Redaktor listu „La Plebe" Enrico Bignami požádal Marxe v dopisech z 10. a 23. října 1872, aby mu povolil přeložit „Kapitál" do italštiny. Z dalších Bignamiho dopisů, jakož i z poznámky ve „Volksstaatu" ze 14. prosince 1872

vysvítá, že se překladu ujal Napoleone La Cecilia, někdejší člen Pařížské komuny a člen Internacionály. La Cecilia však práci na překladu brzy přerušil, protože nemohl najít pro knihu nakladatele. Bignami se o vydání „Kapitálu" v italštině pokoušel ještě v dubnu 1873, jak vyplývá z jeho dopisu z 3. dubna 1873, pak ale, když zesílily vládní represe proti socialistům, vzdal se i on svého záměru. První italské vydání „Kapitálu" vyšlo až roku 1886. — *611.*

659 Na Marxovu prosbu nabídl N. F. Danielson v dopise z 15. (27.) prosince 1872 Paulu Lafarguovi, že by mohl spolupracovat s ruským časopisem „Znanije" a s časopisem, který se měl právě začít vydávat. Zároveň prosil Lafargua, aby poslal nějaký článek na ukázku. K plodné spolupráci však došlo až v 80. letech, kdy Lafargue přispíval do časopisů „Ustoji", „Otěčestvennyje zapiski" a „Severnyj vestnik". Tehdy také navázal Lafargue osobní přátelství s Danielsonem, který mu opatřil spojení s redakcemi dalších ruských listů. — *611, 624.*

660 Marx měl v úmyslu uplatnit výsledky svého studia agrárních poměrů v Rusku v oddílu o pozemkové rentě. Když Engels po Marxově smrti vydával další díly „Kapitálu", rozdělil původní druhý díl, který měl obsahovat knihy II a III, na díl druhý a třetí. V předmluvě ke třetímu dílu „Kapitálu" pak Engels píše: „Při rozmanitosti forem jak pozemkového vlastnictví, tak vykořisťování zemědělských výrobců v Rusku mělo mít v oddílu o pozemkové rentě Rusko tutéž úlohu jako v knize I Anglie při zkoumání průmyslové námezdní práce. Nebylo mu bohužel dopřáno tento plán uskutečnit" (viz Karel Marx, „Kapitál", díl III, část 1, čes. vyd. 1955, str. 14). — *612.*

661 Marx se několikrát obrátil na N. F. Danielsona s prosbou, aby mu poslal pro článek o N. G. Černyševském potřebný životopisný materiál. Avšak pouze k dopisu z 20. března (1. dubna) 1873 připojil Danielson stručné biografické údaje o Černyševském. Další údaje o literární činnosti Černyševského, o jeho politickém působení, o soudním procesu s ním atd. nebyl Danielson s to Marxovi opatřit. Marx proto nemohl zamýšlený článek napsat. — *612, 624.*

662 „Emancipación" ze 7. prosince 1872 uveřejnila článek „Manifest Komunistické strany před mudrci z Aliance", který zřejmě napsal José Mesa na podkladě materiálů, jež mu dal k dispozici buď Engels, nebo Paul Lafargue. Článek obsahoval údaje, které byly též vyvráceny ve zprávě „Spiknutí proti Mezinárodnímu dělnickému sdružení" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 451—452). — *613.*

663 Dne 21. listopadu 1872 nařídil královský prokurátor konfiskaci 118. čísla „Plebe" ze 17. listopadu 1872 za to, že list uveřejnil adresu generální rady

z 20. října 1872 (viz poznámku 630). Zároveň měl být redaktor listu Enrico Bignami soudně stíhán jako vůdce a zakladatel sekce Mezinárodního dělnického sdružení v Lodi. V prosinci 1872 byli Bignami a někteří další členové redakce „Plebe" uvězněni a obžalováni z příslušnosti k Internacionále a z šíření jejích idejí (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 339). — *613, 621, 663.*

664 Zprávu o zatčení Enrika Bignamiho a konfiskaci 118. čísla „Plebe" přinesl „Volksstaat" 18. prosince 1872.
V „Emancipación" nebyla o této události uveřejněna žádná zpráva. — *613.*

665 Část britské federální rady, která se odštěpila, vydala 10. prosince 1872 oběžník „To the branches, sections and membres of the British Federation of the International Working Men's Association" [„Odbočkám, sekcím a členům Britské federace Mezinárodního dělnického sdružení"], v němž vyzývala britské sekce, aby neuznaly usnesení haagského kongresu (viz poznámku 111) a aby federace svolala na 5. leden 1873 mimořádný sjezd do Londýna. Tento sjezd se konal 26. ledna 1873 (viz poznámku 687). — *615, 619.*

666 „Emancipación" uveřejnila v čís. 78 ze 14. prosince 1872 oběžník generální rady „Consejo General. A los miembros de la Asociación en España" [„Generální rada členům Sdružení ve Španělsku"] z 20. listopadu 1872. V tomto oběžníku vyvracela generální rada pomluvy šířené bakuninovskými španělskými delegáty haagského kongresu a objasňovala pravoplatnost a závaznost usnesení kongresu pro všechny členy Mezinárodního dělnického sdružení. — *616.*

667 2. února 1873 jmenovala generální rada Waleryho Wróblewského, který od října 1871 do roku 1872 působil jako dopisující tajemník pro Polsko, zástupcem generální rady pro Polsko. — *616.*

668 Rukopis tohoto Engelsova dopisu Hepnerovi je silně poškozen; chybí začátek a konec dopisu. — *617.*

669 Engels má na mysli článek Carla Augusta Schramma „Směnná hodnota", uveřejněný ve „Volksstaatu" z 12. října 1872. — *617.*

670 Články „Obnova reformního hnutí v Anglii", I a II, vyšly ve „Volksstaatu", čís. 98 a 102 ze dne 7. a 21. prosince 1872. — *617.*

671 Článek Gustava Paula Clusereta „Internacionála a diktatura", zaměřený proti blanquistické brožuře „Internationale et révolution" (viz poznámku 632), byl uveřejněn v „Égalité" 18. prosince 1872. — *619.*

[672] Jde o sjezd svolaný reformistickou částí britské federální rady na 26. ledna 1873. Sjezd, jehož se zúčastnilo 12 delegátů (viz poznámku 687), odmítl uznat usnesení haagského kongresu (viz poznámku 111). — *619, 631.*

[673] 25. a 26. prosince 1872 se konal v Bruselu sjezd Belgické federace, jehož se zúčastnili převážně bakuninovci. Sjezd odmítl uznat usnesení haagského kongresu (viz poznámku 111) a nově zvolenou generální radu v New Yorku. Vyjádřil svůj souhlas s rezolucemi přijatými na mezinárodním kongresu anarchistů v Saint-Imier (viz poznámku 623). — *620, 631.*

[674] Protože Sorge nedostával zprávy o situaci v Portugalsku a Dánsku, ptal se v dopise Engelsovi ze 6. prosince 1872, zda to není proto, že organizace Internacionály v těchto zemích byly postaveny mimo zákon. — *620.*

[675] Ženevští klenotničtí dělníci stávkovali od konce listopadu 1872 do dubna 1873. Žádali zkrácení pracovní doby na 9 hodin. Na Engelsovu radu vyzvala britská federální rada anglické dělníky, aby pro stávkující ženevské dělníky založili podpůrný fond. Díky této podpoře skončila stávka úspěšně. 1. května 1873 byl na schůzi britské federální rady přečten dopis ženevského stávkového výboru, v němž výbor děkoval za prokázanou pomoc. — *621.*

[676] V březnu a dubnu 1868 stávkovalo v Ženevě 3000 stavebních dělníků. Žádali zkrácení pracovní doby na 10 hodin, zvýšení mezd a zavedení hodinové mzdy místo mzdy denní. Stávka vedená německým a románským ústředním výborem Mezinárodního dělnického sdružení v Ženevě skončila vítězstvím dělníků.

Ve zprávě generální rady bruselskému kongresu roku 1868 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 356—361) Marx napsal, že v bojích ženevských stavebních dělníků šlo do jisté míry o existenci Mezinárodního dělnického sdružení ve Švýcarsku. Mezinárodní dělnické sdružení organizovalo v řadě zemí solidární akce na podporu stávkujících. V Německu se tak rozvinulo první větší hnutí solidarity německých dělníků s jejich soudruhy v zahraničí. — *621.*

[677] Ve své výzvě Jurské federaci z 8. listopadu 1872 poukázala generální rada na to, že bude-li federace dál trvat na rezolucích ze Saint-Imier (viz poznámku 619), bude až do příštího sjezdu vyloučena. Ve výzvě z 1. prosince 1872, adresované belgickému sjezdu (viz poznámku 673), vysvětlovala generální rada belgickým dělníkům haagská usnesení a vyzývala je k upevnění jednoty Mezinárodního dělnického sdružení. — *622.*

[678] 6. prosince 1872 sdělil Friedrich Adolph Sorge Engelsovi, že generální rada

rozhodla udělit prozatímní plné moci Walterovi (Paříž) a Ferdinandu Arraingovi (Toulouse). Plné moci jim byly zaslány 30. prosince 1872. — *622.*

[679] V dopise Engelsovi ze 6. prosince 1872 Friedrich Adolph Sorge psal: „Cuno jedná hloupě. Docela nablízku se mu nabízelo vhodné místo, kancelářská práce, za 75 dolarů měsíčně. Přes naši úmluvu tuto nabídku odmítl, protože se mu plat zdál být příliš nízký. *Teď* pracuje v továrně na stroje v Patersonu a nevydělává ani *polovinu*. Jemu se nedá radit, musí zmoudřet vlastními zkušenostmi.“ — *622.*

[680] Na *Spring Street* (New York) měla své sídlo reformistická federální rada, kterou generální rada neuznávala (viz poznámku 456). — *623, 641.*

[681] Počátkem roku 1871 dostala Marxova dcera Jenny balíček s Glinkovými operami „Ivan Susanin“ a „Ruslan a Ludmila“. Protože nebyl na zásilce uveden žádný odesílatel, dověděla se Marxova rodina teprve z Danielsonova dopisu, napsaného 15. prosince 1872, že opery poslal Danielson na Lopatinovu žádost. — *624.*

[682] Koncem roku 1870 nabídl Marxovi redaktor pokrokového ruského časopisu „Znanije“ Slepcov, aby psal pro časopis články o politické ekonomii. — *624.*

[683] 4. října 1872 se skupina ruských emigrantů ve Švýcarsku, blízkých Bakuninovi, obrátila otevřeným dopisem na redakci „Liberté“. V tomto dopise, který vyšel v „Liberté“ 13. října 1872, protestovali proti Bakuninově vyloučení z Internacionály. — *625.*

[684] Tento dopis vyšel v „Cahiers de l'institut de science économique appliquée“ v Paříži v srpnu 1963. V úvodní poznámce k němu se říká, že faksimile rukopisu pochází z aukčního katalogu. Aukce se konala 24. listopadu 1937. Bližší údaje o Fantonovi, adresátu tohoto dopisu, se nepodařilo získat. — *627.*

[685] 22. ledna 1873 se Friedrich Bolte dotazoval na anglické vydání „Kapitálu“: „Kdyby Vaše kniha ‚Kapitál‘ vyšla v angličtině, mělo by to zde v Americe velký agitační význam.“

„Kapitál“ vyšel anglicky až roku 1887 v překladu, který redigoval Engels. — *630.*

[686] 22. ledna 1873 žádal Friedrich Bolte Marxe a Engelse o spolupráci s newyorskou „Arbeiter Zeitung“: „Z pověření redakčního výboru Vás mám poprosit, abyste občas napsali pro náš list příspěvek, budete-li mít na to někdy čas.“ Zároveň oznamoval, že bude v angličtině vycházet tiskový orgán federální rady Spojených států. K vydávání tohoto listu nedošlo. — *630.*

[687] 26. ledna 1873 se v Londýně konal sjezd reformistického křídla britské federální rady (viz poznámku 103). Zúčastnilo se ho 12 delegátů (mj. Hermann Jung, Johann Georg Eccarius, John Hales, George Bennett, Fletcher Pape, Foster, John Weston; Thomas Mottershead byl zvolen, ale nemohl se zúčastnit). Účastníci odmítli usnesení haagského kongresu a sami se tím postavili mimo Internacionálu. — *630, 651.*

[688] Jde o usnesení generální rady Internacionály z 5. ledna 1873 o dočasném vyloučení Jurské federace z Internacionály, platném až do příštího kongresu. — *631.*

[689] Druhý sjezd italských anarchistických organizací (viz také poznámku 603), které se vydávaly za Italskou federaci Mezinárodního dělnického sdružení, se konal v Bologni od 15. do 17. března 1873. — *631, 651.*

[690] Počátkem února 1873 zemřela Friedrichu Adolphu Sorgovi dcera. — *632, 638.*

[691] Wilhelm Liebknecht napsal 8. února 1873: „‚Volksstaat' se zatím nemůže příliš zabývat mezinárodní polemikou; *ale co označíš za naléhavé, bude vždy přijato.*" 27. února 1873 Liebknecht odpověděl na Engelsův dotaz, že jeho slova byla podmíněna „zvláštní situací, v níž se ‚Volksstaat' ocitl po uvěznění všech redaktorů". — *633.*

[692] 8. února sdělil Wilhelm Liebknecht Engelsovi, že Sociálně demokratická dělnická strana zamýšlí vydávat „sociálně politickou knižnici", která má být zahájena „Utopií" Thomase Mora a má zahrnout všechna „významnější socialistická a podobná díla". Měly v ní vyjít také některé Marxovy a Engelsovy spisy. V sedmdesátých letech se tato edice neuskutečnila. Teprve koncem osmdesátých let začala strana v Dietzově nakladatelství ve Stuttgartu vydávat „Mezinárodní knižnici". — *634.*

[693] Jako *underground-railway* (podzemní dráha) se v Americe označovala cesta, kterou prchali otroci z Tennessee, Kentucky atd. přes Ohio, kvakerskými koloniemi v Ohiu a Pensylvánii do Kanady; říkalo se jí tak proto, že pronásledovatelé otroků ztratili jejich stopu, neboť kvakeři v noci převáželi uprchlíky z jedné osady do druhé. — *635.*

[694] V letech 1850—1862, kdy byl Liebknecht v emigraci v Londýně, žil Engels v Manchesteru. — *636.*

[695] Toulouský proces proti členům Mezinárodního dělnického sdružení v jižní Francii se konal od 10. do 26. března 1873. 22 obžalovaných, zatčených podle

zákona, který přijalo Národní shromáždění v březnu 1872, bylo odsouzeno k trestům vězení a k pokutám. Zmocněnec generální rady Jean Larroque byl v nepřítomnosti odsouzen k 3 letům vězení. — *639.*

[696] Usnesením haagského kongresu byla generální rada pověřena úkolem vytvořit mezinárodní odborový svaz (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 184). Podle tohoto usnesení vypracovala generální rada všeobecný návrh, který měl být předložen k prozatímnímu přijetí všem spolkům, jež se chtěly stát členy mezinárodního odborového svazu. 12. února 1873 zaslal Friedrich Adolph Sorge tento návrh Engelsovi a 8. března 1873 byl otištěn v „International Herald". — *640.*

[697] V usnesení generální rady z 26. ledna 1873 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 690—691) se pravilo, že všechny společnosti nebo osoby, které neuznávají kongresová usnesení a porušují Všeobecné stanovy Mezinárodního dělnického sdružení, se samy stavějí mimo Internacionálu a přestávají být jejími členy. Toto usnesení bylo přijato hlavně na Marxovu a Engelsovu radu. — *640, 644, 650.*

[698] Usnesení doporučované Engelsem bylo přijato 30. května 1873 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 692—693). — *640, 651.*

[699] V souvislosti s vyhlášením Španělské republiky vydala generální rada 23. února 1873 *Provolání ke španělským dělníkům.* Varovala v něm španělské dělníky, aby se nedali strhnout idejemi buržoazního republikanismu, ale aby svůj úkol viděli ve sjednocení dělnictva k vytvoření „republiky práce a sociální demokracie". Zdůrazňovala, že tohoto cíle mohou dosáhnout jen dělníci sami. — *640, 644.*

[700] 22. prosince 1872 generální rada rozhodla, že se známky pro rok 1872—73 (viz poznámku 454) budou tisknout v Londýně. Štoček měl opět zhotovit člen Internacionály grafik Le Moussu. Engels byl odpovědný za splnění tohoto usnesení. — *641, 649.*

[701] Polemiku mezi B. N. Čičerinem a I. D. Běljajevem o vzniku občinového vlastnictví v Rusku vyvolal Čičerinův článek o historickém vývoji vesnického občinového vlastnictví v Rusku. Tento článek byl otištěn v časopise „Russkij Vestnik", čís. 1 z roku 1856, a Běljajev ho kritizoval v časopise „Russkaja beseda", čís. 1 z roku 1856. Polemika se protáhla na několik let. — *643.*

[702] Německý katedrový socialista Adolph Wagner vystoupil v práci „Die Abschaffung des privaten Grundeigenthums" proti usnesení basilejského kongresu Internacionály z roku 1869 o odstranění soukromého vlastnictví půdy a

jeho přeměně ve společenské vlastnictví. Wagner se přitom opíral o materiály z prací B. N. Čičerina o občinovém vlastnictví v Rusku. — *643.*

[703] 18. března 1873 otiskla „Emancipación" provolání generální rady ke španělským dělníkům. V krátké průvodní poznámce vyjádřila redakce uspokojení, že shoda názorů generální rady i Nové madridské federace (viz poznámku 635) svědčí o jednotě dělníků, nehledě na tisíce kilometrů, které je dělí. — *644.*

[704] Marx má na mysli „Program a řád Mezinárodní aliance socialistické demokracie" sestavený Michailem Bakuninem a vydaný jako zvláštní leták francouzsky a německy v Ženevě roku 1868. Marx a Engels uveřejnili text tohoto programu ve své práci „Aliance socialistické demokracie a Mezinárodní dělnické sdružení" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 486 až 487). — *645.*

[705] 9. dubna 1873 psal Friedrich Adolph Sorge Engelsovi: „Když jsme projednávali Serraillierův mandát, řekl Dereure: ‚Serraillier bral od farářů peníze a nechával si je, byl obviněn, ale nebyl souzen. Le Moussu má o tom důkazy.'" — *647.*

[706] Jde zřejmě o vystoupení menšiny členů Pařížské komuny proti usnesení vytvořit výbor veřejného blaha. Toto usnesení bylo přijato na zasedání Komuny 1. května 1871 většinou 45 hlasů proti 23. Většinu tvořili blanquisté, novojakobíni a komunardi, kteří s nimi sympatizovali. Auguste Serraillier se spojil s proudhonovci a byl rozhodně proti vytvoření výboru. Spolu s 16 dalšími komunardy (Augustinem Avrialem, Albertem Frédérikem Jules Theiszem, Francisem Jourdem, Benoîtem Malonem aj.) vydal manifest, v němž se říkalo, že zřízení výboru veřejného blaha povede k diktatuře atd. Když došlo k volbě výboru, Serraillier a 25 dalších členů Komuny demonstrativně opustili zasedání. — *647.*

[707] 9. dubna 1873 žádal Friedrich Adolph Sorge Engelse, aby ho informoval o různicích mezi vídeňskými socialisty, o nichž se dočetl z „Volksstaatu" a z „Volkswille".

„Volksstaat" uveřejnil 15. září 1873 dopis Andrease Scheue, v němž autor obviňoval redaktora listu „Volkswille" Heinricha Oberwindera z oportunismu a nacionalismu. V odpovědi uveřejněné 19. března v listu „Volkswille" Oberwinder opět vytýkal Scheuovi spojení s anarchisty. — *648.*

[708] 27. dubna 1873 vyšel v „Neuer Social-Demokratu" článek „Mezinárodní dělnické sdružení", v němž se redakce listu pokoušela svalit na Marxe a generální radu odpovědnost za zatčení a proces se členy Internacionály ve Francii (viz poznámku 695). — *649.*

[709] Adolf Hepner byl koncem roku 1872 odsouzen ke 4 týdnům vězení pro „činnost ve prospěch Internacionály" a pro účast na haagském kongresu (viz poznámku 111). Na jaře 1873 byl pak vypovězen z Lipska. Nějaký čas se zdržoval v okolí Lipska, policie ho však pronásledovala, a proto musel přesídlit do Vratislavi. — *650, 655.*

[710] Engels má zřejmě na mysli jurský sjezd, který se konal 27. a 28. dubna 1873. Jurská federace na tomto sjezdu znovu odmítla (viz poznámku 619) uznat usnesení haagského kongresu a novou generální radu a navrhla svolat samostatný mezinárodní kongres anarchistů na 1. září 1873. Když některé odštěpenecké organizace vyslovily s tímto návrhem souhlas, federální rada Jurské federace v oběžníku z 8. července 1873 oznámila, že se anarchistický sjezd bude konat v Ženevě (viz poznámku 114). — *651, 653.*

[711] „Prohlášení o mandátech pro Francii" z 23. května 1873 bylo zaměřeno proti pokusu bakuninovců a lassallovců svalit na generální radu zodpovědnost za zradu Van Heddeghema a Émila Dentrayguese. Prohlášení vycházelo z informací, které Sorgovi poskytl Engels (viz tento svazek, str. 638—639 a 649). 27. května 1873 poslal Sorge Engelsovi prohlášení v německém znění a připsal: „Tentokrát Ti musím přidělat práci. Buď tak laskav a přelož to ihned do angličtiny a francouzštiny a pošli to potom britské a španělské federální radě. Pošli to vůbec všude, kam je zapotřebí." Anglický překlad pořídil Engels, francouzský Paul Lafargue za Engelsovy redakce. — *652, 664.*

[712] Ve dnech 1. a 2. června se v Manchesteru konal druhý sjezd Britské federace Internacionály. Byla na něm přednesena zpráva britské federální rady a přijaty rezoluce o organizačním řádu Britské federace, o propagandě, o nutnosti zřídit mezinárodní odborové sdružení, o vyhlášení rudého praporu za prapor Britské federace aj. Zvláštní význam měla rezoluce o politické činnosti, v níž sjezd vyzýval členy Internacionály ve Velké Británii, aby založili samostatnou dělnickou politickou stranu, která by vystupovala proti všem existujícím stranám.

Engels hodnotil sjezd v článku „Z Internacionály" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 490—493), který vyšel 2. července 1873 ve „Volksstaatu". — *653, 664.*

[713] „Liberté" uveřejnila 1. dubna a 8. června 1873 dva dopisy Augusta Serrailliera redakci listu, v nichž se dokazovalo, že blanquisté Frédéric Étienne Cournet a Gabriel Ranvier nesou odpovědnost za zradu, jíž se Émile Dentraygues dopustil na četných členech Mezinárodního dělnického sdružení, kteří byli odsouzeni v toulouském procesu (viz poznámku 695). — *654.*

[714] 11. dubna poslal Adolf Hepner Engelsovi dopis Theodora Yorcka podepsa-

ný výborem sociálně demokratické strany. Jak vyplývá z Hepnerova dopisu Engelsovi, zaslal Engels před 23. dubnem 1873 Wilhelmu Liebknechtovi dopis, v němž hovořil o Hepnerovi. Tento dopis se nedochoval. — *655.*

[715] V letech 1872 a 1873 Wilhelm Liebknecht a Adolf Hepner Marxe několikrát žádali, aby v brožuře nebo v článku pro „Volksstaat" podrobil kritice Lassallovy názory. 16. května psal Liebknecht Marxovi: „Nesmíme však zapomínat na lassallovské pavučiny v německých palicích a *je na Tobě*, abys je ‚průkopnicky' začal vymetat. *Tebe* Lassalle okradl, nepochopil a *zfalšoval* — *Ty* mu máš co splácet; nikdo jiný to neumí tak dobře jako Ty a od nikoho jiného to *poctivě* lassallovci nepřijmou lépe než od Tebe (na to také musíme brát zřetel)." — *659.*

[716] 29. června 1873 napsal Ludwig Kugelmann Engelsovi: „Ve včerejší ‚Frankfurter Zeitung' jsem v rubrice Londýn 26. t. m. četl: ‚Dr. Karel Marx vážně onemocněl.' — Paní Tengová z Rietbergu, která je v Badenweileru na léčení, nám včera psala, že slyšela, že Marx zemřel. ...milý Engelsi, buď tak laskav a obratem mi co nejpodrobněji napiš, jak se Marxovi vede."

Když Kugelmann obdržel Engelsovu odpověď, zaslal do „Volksstaatu" tuto poznámku: „V různých listech jsme se v poslední době mohli dočíst, že je *Karel Marx* vážně nemocen. S uspokojením můžeme našim čtenářům sdělit, že tomu tak není; lékař Marxovi pouze doporučil, aby nepracoval více než 4—6 hodin denně." „Volksstaat" tuto poznámku otiskl 13. července 1873. — *660.*

[717] Telegram obsahoval odpověď na Sorgovu žádost urychleně rozhodnout, kdo bude zastupovat generální radu na ženevském kongresu Mezinárodního dělnického sdružení v září 1873. Protože generální rada neměla prostředky na vyslání vlastního delegáta, ptal se Sorge, zda by mohl jet do Ženevy jako delegát Engels anebo Auguste Serraillier. Po obdržení telegramu generální rada schválila vyslání Serrailliera a 8. srpna 1873 mu zaslala příslušné instrukce (viz poznámku 109). Serraillier se však kongresu nezúčastnil (viz poznámku 112). — *663.*

[718] V dopise Engelsovi z 20. června 1873 Sorge sděloval, že v Buenos Aires vznikly tři nové sekce Mezinárodního dělnického sdružení (jedna francouzská se 130 členy, italská s 90 a španělská s 45 členy). Žádal Engelse, aby jim poslal usnesení haagského kongresu.

První sekci v Buenos Aires založili v lednu 1872 francouzští emigranti. Jejími organizátory byli August Monnot, někdejší člen pařížské sekce Internacionály, a Émile Flaesch. Mezi 10. únorem a 15. březnem 1872 se sekce obrátila na generální radu se žádostí o přijetí do Internacionály. S příjezdem dalších emigrantů Pařížské komuny do Buenos Aires, zejména po příchodu

delegáta haagského kongresu Raimonda Vilmarta, který byl v písemném styku s Marxem a Engelsem, se francouzská sekce rozrostla. Vilmart v sekci propagoval „Kapitál", „Občanskou válku ve Francii" a další Marxova a Engelsova díla. V roce 1873 vznikly v Buenos Aires další sekce Internacionály, také převážně z emigrantů. — *663.*

[719] 11. srpna 1873 zmocnila generální rada Engelse, aby předal peníze sebrané v Americe pro vdovy a sirotky po padlých komunardech Augustu Serrailliérovi a ten aby jich použil pokud možno na původní účel anebo pro potřeby strany. — *664.*

[720] 9. července 1873 se Friedrich Adolph Sorge ptal, co vedlo redakci „Volksstaatu" k tomu, že 14. června 1873 otiskla článek ostře kritizující Oberwinderovy oportunistické chyby, zejména jeho postoj k volební reformě, který znamenal přímou podporu liberální buržoazie (viz také poznámku 707). — *665.*

[721] 16. července 1873 uveřejnil „Volksstaat" zprávu z Vídně, jež obsahovala doslovné znění rezoluce, kterou 29. června 1873 předložil Andreas Scheu na shromáždění vídeňských dělníků, kde se jednalo o reorganizaci Rakouské dělnické strany. Rezoluce zdůrazňovala, že rakouská strana musí při své práci vycházet z jasného širokého programu. Vedle demokratických požadavků, jako zavedení normálního pracovního dne, omezení práce žen a dětí v továrnách a dílnách atd., obsahovala rezoluce i prohlášení, že všechny ostatní strany tvoří ve srovnání s dělnictvem reakční masu. — *665.*

[722] Události v Alcoy, malém průmyslovém městě, jsou drastickým příkladem bankrotu anarchistické teorie a taktiky v revolučním boji. 7. července 1873 shromáždění dělnictva rozhodlo zahájit všeobecnou stávku, která přešla v ozbrojené povstání proti představitelům státní moci a proti továrníkům. Moci se chopili bakuninovci podporovaní asi 5000 dělníky. Po několika dnech naprosté nečinnosti vydali však 12. července 1873 město do rukou vojska. Engels osvětlil události v Alcoy v článku „Bakuninovci při práci" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 500—503). — *665.*

[723] N. F. Danielson poslal Marxovi tyto knihy: Běljajev, „Zakony i akty, ustanovljavšije v drevněj Rossii krepostnoje sostojanije", 1859; Něvolin, „Istorija rossijskich graždanskich zakonov", 1851; Gorčakov, „Monastyrskij prikaz", 1868; Čičerin, „Opyty po istorii russkogo prava", 1867; Chlebnikov, „Obščestvo i gosudarstvo v domongolskij period russkoj istorii", 1872, a další. — *668.*

[724] Jde o bakuninovce, kteří hlásali abstenci od politického boje. — *668.*

[725] Ve svém dopise z 10. (22.) května 1873 Danielson podrobně vyložil příčiny a podstatu sporu mezi Běljajevem a Čičerinem (viz tento svazek, str. 643) a poslal seznam ruské literatury o otázce občinového vlastnictví v Rusku, která Marxe zajímala. — *668.*

[726] Asi od 28. října do 20. listopadu pobýval Engels v Engelskirchenu. — *676, 700.*

[727] Prohlášení, že zanechává politické činnosti, zaslal Michail Bakunin do „Journal de Genève", kde vyšlo 25. září 1873, a Jurské federaci, která je otiskla v „Bulletin de la Fédération jurassienne" 12. října 1873. — *677.*

[728] 22. července 1873 sdělil Enrico Bignami Engelsovi, že v Melegnanu vznikla sekce Mezinárodního dělnického sdružení, která nese název „Gustave Flourens". — *678.*

[729] Ludwig Kugelmann, znepokojen zprávou „Frankfurter Zeitung" o Marxově zdravotním stavu, žádal 13. ledna 1874 Engelse, aby mu sdělil bližší podrobnosti. — *679.*

[730] Ve volbách do říšského sněmu 10. ledna 1874 dosáhla Sociálně demokratická dělnická strana nebývalého úspěchu. Proti 41 461 hlasům ve volbách v roce 1871 získala 171 351 hlasů a místo 2 poslanců 6. Mimo Augusta Bebela a Wilhelma Liebknechta, kteří byli ve vězení (viz poznámku 322), byli zvoleni Johann Most, Julius Vahlteich, August Geib a Julius Motteler. Všeobecný německý dělnický spolek zaznamenal vzrůst z 60 466 hlasů při posledních volbách na 180 319 a poprvé získal 3 poslanecká křesla. Také strana středu, která vystupovala proti Bismarckovu kulturnímu boji (viz poznámku 144), získala význačný přírůstek hlasů. — *679, 683, 714.*

[731] *Všeobecná liga odborů* (Ligue universelle des Corporations ouvrières) byla založena v Ženevě na přelomu let 1873—1874. Rozpadla se po několika bezvýsledných pokusech získat pro členství německé a anglické odbory. — *682.*

[732] Sheffieldský sjezd tradeunionů odmítl na zasedání 14. ledna 1874 vstup do Všeobecné ligy odborů. — *682.*

[733] Johann Jacoby, který na protest proti procesu s Augustem Bebelem a Wilhelmem Liebknechtem (viz poznámku 322), obžalovanými z vlastizrady, vstoupil do Sociálně demokratické dělnické strany, získal při volbách do říšského sněmu z 10. ledna 1874 v užších volbách v okrese Lipsko-venkov, konaných 27. ledna 1874, 7577 hlasů proti 6674. K všeobecnému překvapení mandát odmítl z opozice proti říšské ústavě; strana tím tento volební obvod zase ztratila. Postup Jacobyho odsoudil „Volksstaat" 20. února 1874. — *684, 686.*

[734] Tento záměr se neuskutečnil. Engels se často vracel k problémům německých dějin a zabýval se jimi hlavně v letech 1873—1874. Soudě podle přípravného materiálu, chtěl Engels osvětlit průběh německých dějin až do roku 1873, přičemž se chtěl podrobněji zabývat dějinami Německa od Francouzské revoluce. Období od konce středověku do roku 1789 chtěl probrat v obsáhlém úvodu. Část tohoto rukopisu byla zařazena do 18. svazku Marxových a Engelsových Spisů (str. 607—612) pod názvem „Poznámky o Německu". — *684.*

[735] Článek „Říšský vojenský zákon" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 519—527) napsal Engels pro „Volksstaat", když se v říšském sněmu projednával zákon o zvýšení mírového stavu armády. Engels pranýřuje kapitulantský postoj liberální buržoazie k militaristické politice říšské vlády a reaguje na tvrzení militaristů, že se Německo musí zabezpečit vůči Francii. Dokazuje, že neustálá militarizace Německa ohrožuje mír v Evropě. Engelsův článek vyšel 8. a 11. března 1874. 20. dubna 1874 schválil říšský sněm říšský vojenský zákon 214 hlasy proti 123. Přijetí zákona upevnilo třídní svazek junkerů a buržoazie a rozšířilo pruský vojenský systém na celé Německo. Zákon byl odrazem růstu německého militarismu a agresívních snah německých vládnoucích kruhů. — *686.*

[736] Tento koncept dopisu pojednává o obchodních (právních) záležitostech firmy, která se zabývala využitím ryteckého patentu A. Le Moussuho. Podílníkem firmy byl původně Paul Lafargue (viz poznámku 116). Po jeho odchodu nastoupil na jeho místo Marx. Na jaře 1874 se firma rozpadla. — *688, 690.*

[737] Marx byl od poloviny dubna do 5. května 1874 na léčení v Ramsgate. — *692, 694, 696.*

[738] Báseň „Alexandrovna" složil lord Alfred Tennyson 7. března 1874 na počest příjezdu velkokněžny Marie Alexandrovny, nevěsty Alfréda, vévody edinburského. Každá sloka básně, nazvané „Na uvítanou Její královské Výsosti Marie Alexandrovny, vévodkyně edinburské", končila slovem „Alexandrovna". — *692.*

[739] Koncem března 1872 byl v hrabství Warwick (Warwickshire) založen odborový svaz zemědělských dělníků. Postavil se v čelo stávky, která se záhy rozšířila i do sousedních hrabství ve střední a východní Anglii. Stávku podporovala odborová sdružení městských dělníků. Jejich finanční pomoc a také zvýšená poptávka po dělnících ve městě, vyvolaná rozmachem průmyslu, přispěly k úspěšnému výsledku boje zemědělského dělnictva (viz také B. Engels, „Dopisy z Londýna — I", Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 104—106). V květnu 1872 byl za předsednictví dělníka Josepha Archa zalo-

žen Národní svaz zemědělských dělníků, který koncem roku 1873 sdružoval na 100 000 členů. Boj za zkrácení pracovního dne a za zvýšení mezd pokračoval až do roku 1874 a v mnoha hrabstvích skončil vítězstvím stávkujících. — *698, 739.*

[740] V květnu 1874 přijel Alexandr II. do Anglie, aby upevnil vztahy s anglickou vládou. Záminkou k této návštěvě bylo setkání Alexandra II. s jeho dcerou Marií Alexandrovnou, manželkou vévody edinburského. — *698.*

[741] Od ledna do března 1871 se konala v Londýně mezinárodní konference, jíž se zúčastnili zástupci Ruska, Anglie, Rakousko-Uherska, Německa, Francie, Itálie a Turecka. 13. března 1871 byla na konferenci podepsána konvence, která rušila 11., 13. a 14. článek pařížské smlouvy z roku 1856. V Rusku a Turecku se tak znovu povolovalo mít na Černém moři válečné loďstvo a zřizovat na jeho březích skladiště zbraní. — *699.*

[742] *Kancléřský soud* (Court of Chancery) byl jeden z nejvyšších civilních soudů v Anglii, do roku 1873 pod předsednictvím lorda kancléře, později jako oddělení Nejvyššího soudu. Do kompetence tohoto soudu patřily dědické a poručenské záležitosti, smluvní závazky, akciové společnosti atd. Kancléřský soud byl pověstný svou vynalézavostí ve vyhledávání kliček a průtahy při projednávání soudních případů. — *701.*

[743] Marx má na mysli založení Sociálně demokratické dělnické strany Rakouska. Ustavující sjezd se konal 5. a 6. dubna 1874 v Neudörfelu. Zúčastnilo se ho 74 delegátů, z toho 10 českých, kteří podporovali vytvoření jednotné strany pro celé Rakousko-Uhersko, zahrnující i dělnické organizace slovanských zemí. Sjezd ustavil vedoucí orgány strany; ústředními listy se staly „Dělnické listy" (vydávané v Praze) a „Gleichheit". — *705.*

[744] V srpnu 1874 se pokusili italští anarchisté v Bologni a Apulii vyvolat povstání. — *709.*

[745] Friedrich Adolph Sorge napsal 14. srpna 1874 Engelsovi, že 12. srpna 1874 složil funkci generálního tajemníka a že vystoupil z generální rady. 25. září 1874 bylo Sorgově žádosti vyhověno. — *712.*

[746] Třetí vydání Engelsovy práce „Německá selská válka" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 357—443) vyšlo roku 1875 v Lipsku. 1. července 1874 k němu Engels napsal „Dodatek k předmluvě z roku 1870 k ‚Německé selské válce'" (viz tamtéž, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 531—537). Engels tu navazuje na předmluvu z roku 1870 (viz poznámku 77) a stručně analyzuje vývoj v Německu od roku 1870. Dokazuje, že německé dělnické

hnutí se stalo předvojem evropského dělnického hnutí, a zdůrazňuje především nutnost teoretického boje. — *718.*

[747] Rukopis tohoto dopisu adresovaného Lopatinovi nemá Institut marxismu-leninismu k dispozici. Otištěný text cituje Lopatin ve svém dopise P. L. Lavrovovi z 27. října 1874. Engels v něm odpovídal na dopis z 15. října 1874, v němž se vyslovoval Lopatin k Engelsovým článkům „Emigrantská literatura". V jednom z těchto článků kritizoval Engels Lavrova za jeho smířlivecký postoj vůči bakuninovcům (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 539—584). — *720.*

[748] K Engelsovým dopisům Carlu Cafierovi z 1., 16. a 28. července 1871, které jsou zařazeny v této části příloh, nejsou k dispozici originály. Zabavilà je policie po Cafierově zatčení v srpnu 1871. 12. června 1871 prosil Cafiero Engelse, aby mu psal anglicky, protože angličtina je řeč v Itálii poměrně neznámá a mohlo by se tak čelit případné nemístné zvědavosti. Policie dala zabavené dopisy přeložit do italštiny a tyto překlady připojila k dokumentům o neapolské sekci Mezinárodního dělnického sdružení. Na všech dopisech je napsáno: „Dopis od Engelse, zabavený u pana Carla Cafiera. Překlad z angličtiny. Opis."

Opisy našel roku 1946 italský historik Aldo Romano v neapolském státním archívu mezi dokumenty prefektury. Uveřejnil jejich faksimile ve své knize „Storia del movimento socialiste in Italia" [„Dějiny socialistického hnutí v Itálii"], sv. II, Milán—Řím 1954. Dosud není známo, zda se originály zachovaly.

Italský překlad pořízený policií obsahuje řadu hrubých chyb, kterých se překladatel dopustil jednak z věcné neznalosti, jednak pro nedostatečnou znalost jazyka. Tyto chyby komolí smysl textu. Vynechaná písmena, slova i celé části vět ukazují, že překladatel a opisovač nebyli patrně jedna a táž osoba. Nesprávná nebo nejasná slova a pasáže opravujeme v podčárnících nebo v poznámkách, pokud byl možný jednoznačný výklad na základě faktů známých z jiných Engelsových dopisů, z prací, které Engels napsal v té době, a z Cafierových dopisů Engelsovi napsaných 12. a 28. června a 12. července 1871. Chyby ve jménech a názvech časopisů a chyby vzniklé chybným opisem (např. angl. *admission* jako *administration*) byly opraveny bez poznámky. — *725.*

[749] Nejsou už žádné další zmínky o tom, zda skutečně došlo k zamýšlené korespondenci mezi Engelsem a Luigim Castellazzem, předsedou florentské Mezinárodní demokratické společnosti. Carlo Cafiero sdělil Engelsovi ve svém dopise z 12. června 1871 podrobnosti o životě a politické činnosti Castellazza a informoval ho o založení společnosti; doufal, že se mu podaří získat ji pro Internacionálu. 28. června 1871 napsal Engelsovi, že společnost, když byla

policií násilně rozpuštěna, se ustavila znovu pod jiným názvem a že Engels může navázat spojení s Castellazzem přes obuvníka Franceska Picciniho. — *725, 730.*

[750] Článek I „Stanov Mezinárodního dělnického sdružení přijatých na zasedání ženevského kongresu 5. září 1866" zní: „Sdružení bylo založeno jako středisko styku a spolupráce mezi dělníky v různých zemích, usilujícími o stejný cíl, totiž o vzájemnou ochranu, pokrok a úplné osvobození dělnické třídy" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd., 1965, str. 569). — *726.*

[751] Generální rada na svém zasedání 22. prosince 1868 jednomyslně rozhodla: „1. Všechny články *stanov Mezinárodní aliance socialistické demokracie*, v nichž se stanoví její poměr k *Mezinárodnímu dělnickému sdružení*, se prohlašují za neplatné; 2. *Mezinárodní aliance socialistické demokracie* se nepřijímá za sekci Mezinárodního dělnického sdružení" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 378). — *727.*

[752] Tato část francouzského textu, který je citován v italském překladu pořízeném policií, byla zkomolena vynechávkami. Překlad citátů uvádíme podle: Karel Marx, „Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení ústřednímu byru Aliance socialistické demokracie" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 388). — *727.*

[753] 4. července 1871 byl Luigi Wolff na zasedání generální rady odhalen Paolem Tibaldim, účastníkem Pařížské komuny, jako policejní agent. Tibaldi, jak prohlásil, zjistil z dokumentů ministerstva financí, že Wolff dostával měsíčně 1000 franků z tajných fondů a příjem této sumy také potvrzoval. Toto odhalení bylo uveřejněno v „Eastern Post" z 8. července 1871. — *728, 733.*

[754] Carlo Cafiero napsal ve svém dopise Engelsovi z (12.) června 1871: „Mazzini ve svém asketickém běsnění útočí v každém řádku svého listu ‚La Roma del Popolo' na ‚materialistické ateisty'... Ten nešťastný stařec není s to pochopit, že jeho čas minul, že jeho pojetí národní jednoty a svobody — svého času velkolepé — vybledlo dnes jako plamének svíčky před září slunce..." — *728.*

[755] Engels cestoval po Lombardii na začátku léta 1841. — *728.*

[756] Carlo Cafiero sdělil Engelsovi 28. června 1871, že právě překládá adresu „Občanská válka ve Francii" do italštiny. Dále se ptal, zda adresa byla už přeložena do ruštiny, protože jedna jeho ruská známá, republikánka a socialistka, by se překladu ujala. Vybídl ji už také, aby s prací začala. — *730, 742.*

[757] V letech 1871 a 1872 byla „Občanská válka ve Francii" (viz poznámku 265) přeložena do francouzštiny, němčiny, ruštiny, italštiny, španělštiny a holandštiny a vyšla v novinách, v časopisech a jako brožura v Evropě a v Americe.

Ve francouzštině vycházela „Občanská válka ve Francii" poprvé v „L'Internationale", Brusel, od července do září 1871. Roku 1872 byla adresa vydána jako brožura ve francouzském překladu redigovaném Marxem. Roku 1871 vyšlo v Curychu první ruské vydání adresy, od července do září 1871 vycházela v listu „Emancipación" španělsky; antverpský list „De Werker" ji přinesl v holandštině. Německý překlad, který pořídil Engels, vyšel roku 1871 (viz poznámka 295). — *730.*

[758] Francesco Piccini podepsal spolu s dalšími členy florentské Mezinárodní demokratické společnosti provolání solidarity „Ai Cittadini della comune di Parigi" [„Občanům Pařížské komuny"], kterou společnost poslala 12. dubna 1871 komunardům. — *730.*

[759] Carlo Cafiero oznamoval Engelsovi ve svém dopise z 28. června 1871, „že dva týdny vězení stačily Caporussa připravit o všechnu jeho demokratickou, republikánskou a socialistickou nadutost". Stefano Caporusso zorganizoval v Neapoli beznadějnou stávku, a byl proto spolu se třemi dalšími členy neapolské sekce zatčen. — *731.*

[760] Mezi italskými uprchlíky z Komuny byli v Londýně Paolo Tibaldi, Pietro Luigi Savio, Vitale Regis a Napoleone La Cecilia. — *733.*

[761] Článek Giuseppa Mazziniho „Agli operai italiani" byl otištěn 13. července 1871 v „La Roma del Popolo". — *734.*

[762] Stefano Caporusso si přisvojil 300 lir, celý výtěžek peněžní sbírky v neapolské sekci ve prospěch čtyř uvězněných soudruhů, mezi nimiž byl i sám Caporusso (viz poznámku 759). — *734.*

[763] *Liga míru a svobody* — buržoazně pacifistická organizace, kterou roku 1867 založili maloburžoazní a buržoazní republikáni a liberálové za aktivní účasti Victora Huga, Giuseppa Garibaldiho aj. V letech 1867—1868 se na její práci podílel i Michail Bakunin.

Liga se zasazovala o udržení míru v Evropě, o rozpuštění armád ve zbrani a kladla další demokratické požadavky. Její založení odpovídalo v situaci poznamenané válečnými nepokoji v západní Evropě náladě širokých vrstev maloburžoazie a buržoazní inteligence. Organizační výbor Ligy se snažil využít pro své cíle vlivu Mezinárodního dělnického sdružení a obrátil se s pozváním na zakládající kongres sekcí Internacionály a na její vůdce, mezi

nimi na Marxe. Generální rada Internacionály 13. srpna 1867 na Marxův návrh rozhodla neúčastnit se oficiálně kongresu Ligy míru a svobody, protože by to v tehdejších podmínkách bylo na újmu samostatnému proletářskému charakteru Internacionály a činilo by ji to odpovědnou za pacifistické iluze rozšiřované Ligou. Vzhledem k důležitosti boje za mír však bylo ponecháno členům Internacionály na vůli, aby se účastnili kongresu Ligy jako soukromé osoby. — *736.*

764 Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 377—378. — *737.*

765 Viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 387. — *738.*

766 O článku Giuseppa Mazziniho (viz poznámku 761) podával Engels zprávu na zasedání generální rady z 25. července 1871 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 682—684). — Zpráva o tomto zasedání byla uveřejněna v „Eastern Post" z 29. července 1871. — *739.*

767 V dubnu 1865 vystoupili italští stoupenci Mazziniho z generální rady. Příčinou byla diskuse o konfliktu v pařížské sekci Mezinárodního dělnického sdružení. Buržoazní elementy se pokusily využít pro své cíle konfliktu mezi žurnalistou Henri Lefortem a proudhonovci E. E. Fribourgem, Henri Louisem Tolainem a dalšími. Stanovisko generální rady k tomuto konfliktu bylo vyjádřeno v rezolucích, které napsal Marx (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 115—117). — *740.*

768 Hermann Jung napsal v únoru 1866 z pověření generální rady dopis Pierru Vésinierovi (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 558—566). Dopis, který zredigoval Marx, byl poslán redaktorovi „Echo de Verviers" a otištěn v tomto listu 20. února 1866. — *740.*

769 Louis Blanc tvrdí v druhém svazku své práce „Histoire de la Révolution de 1848", že bonapartisté červnové události vyprovokovali a že se na nich aktivně podíleli. — *740.*

770 Z předchozích čtyř odstavců tohoto dopisu povstal Engelsův článek „Mazziniho vystoupení proti Internacionále" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 429—431), který Carlo Cafiero 31. srpna 1871 uveřejnil v „Il Libero Pensiero" a poslal dalším italským novinám. Tento článek vyšel buď v plném znění, nebo zkráceně, ale vždy anonymně: 6. září v „La Favilla", Mantova, 9. září v „Il Romagnolo", Ravenna, 13. září v „Il Gazzettino Rosa", Milán, 20. listopadu v „Il Motto d'Ordine", Neapol.

Překlad v 17. svazku Marxových a Engelsových Spisů byl pořízen podle italského textu z „Il Libero Pensiero", který se od textu tohoto dopisu odchyluje. — *741.*

[771] Engels zde cituje rezoluci 8 o organizačních otázkách, přijatou basilejským kongresem Mezinárodního dělnického sdružení roku 1869, která byla z rozhodnutí konference roku 1871 zařazena do oddílu I, čís. 7 (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 487) nového organizačního řádu. — *742.*

[772] Různé evropské noviny, také „The Pall Mall Gazette" ze 7. června 1871, rozšířily zprávu, že Marx byl v Holandsku uvězněn. Marx zaujal stanovisko k těmto falešným zprávám ve svém „Dopise redaktorovi listu ‚Pall Mall Gazette'" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 403—404). — *752.*

[773] Marxův portrét — reprodukce dřevorytu J. Roberta, zhotoveného podle fotografie pořízené hannoverským fotografem Wunderem, byl otištěn 11. listopadu 1871 na první stránce pařížského „L'Illustration". V témže čísle vyšel anonymně Marxův životopis. — *754, 761, 770.*

[774] Jde o dopis Giuseppa Garibaldiho Arthuru Arnoldovi, z něhož „Volksstaat" 4. a 7. října 1871 uveřejnil výňatky o Mezinárodním dělnickém sdružení a na obranu Pařížské komuny. — *754.*

[775] O záměru anglické vlády perzekvovat uprchlé komunardy referoval Marx generální radě na zasedání 19. prosince 1871. Toto jeho sdělení přinesla zpráva o zasedání generální rady, kterou uveřejnila „Eastern Post" 23. prosince 1871. — *767.*

[776] První díl „Kapitálu" vyšel anglicky až roku 1887; toto vydání redigoval Engels. — *770.*

JMENNÝ REJSTŘÍK*

About, Edmond François Valentin (1828—1885), francouzský novinář, bonapartista. — 244

Acollas, Émile (1820—1891), francouzský právník, novinář a politik; maloburžoazní demokrat. — 509

Adcock. — 137

Albarracin, Severino, španělský anarchista, učitel, člen španělské federální rady (1872—1873); jeden z vůdců povstání v Alcoy 1873; po jeho porážce emigroval do Švýcarska. — 665

Alerini, Charles (nar. 1842), francouzský anarchista; člen sekce I. internacionály v Marseille, jeden z organizátorů marseillské Komuny v dubnu 1871, po její porážce emigroval do Itálie, potom do Španělska, kde propagoval anarchismus; delegát haagského kongresu I. internacionály (1872); usnesením generální rady z 30. května 1873 z Internacionály vyloučen. — 589

Alexandr I. (1777—1825), ruský car (1801—1825). — 222

Alexandr II. (1818—1881), ruský car (1855—1881). — 48, 133, 191, 217, 222, 242, 698

Alexandr III. (1845—1894), ruský car (1881—1894). — 217, 222

Alexandr Alexandrovič, viz *Alexandr III.*

Allen, anglický lékař, který ošetřoval Marxe a jeho rodinu. — 23

Allsop, Thomas (1795—1880), anglický burzovní makléř, publicista, přidal se k chartistům; aktivně podporoval Marxe při poskytování pomoci uprchlým komunardům. — 92, 95

Alonzo, anglický dělnický vůdce. — 630

Andersonová-Garrettová, Elisabeth (1836 až 1917), anglická lékařka a fyzička. — 707

Andrews. — 115, 676

Anorov. — 277

Applegarth, Robert (1833—1925), jeden z reformistických vůdců anglických tradeunionů, povoláním tesař; generální tajemník Spojeného svazu tesařů a truhlářů (1862—1871), člen londýnské odborové rady a člen generální rady I. internacionály (1865, 1868—1872); delegát basilejského kongresu (1869); jeden z vůdců Reformní ligy; 1871 odmítl podepsat adresu generální rady „Občanská válka ve Francii"; později z dělnického hnutí odešel. — 92

Arnaud, Antoine (1831—1885), francouzský revolucionář, blanquista; člen ústředního výboru národní gardy a Pařížské komuny, po její

* Hvězdičkou jsou označena jména osob, jimž jsou adresovány dopisy zařazené v tomto svazku.

porážce emigroval do Anglie; člen generální rady I. internacionály (1871—1872); delegát haagského kongresu (1872); v souvislosti s rozhodnutím kongresu přeložit sídlo generální rady do New Yorku vystoupil z I. internacionály. — 394, 407, 549

Arndt, Ernst Moritz (1769—1860), německý spisovatel, historik a filolog, mluvčí německé publicistiky v boji proti napoleonské invazi a národnímu podrobení; 1848—1849 člen frankfurtského Národního shromáždění (pravý střed). — 158

Arnim, Harry, hrabě *von* (1824—1881), německý diplomat, Bismarckův odpůrce; 1874 odsouzen pro zcizení diplomatických dokumentů. — 696

Arraing, Ferdinand, francouzský revolucionář, blanquista; člen I. internacionály. — 622

Assi, Adolphe Alphonse (1841—1886), představitel francouzského dělnického hnutí, povoláním mechanik; levý proudhonovec; člen pařížské sekce I. internacionály; člen ústředního výboru národní gardy a Pařížské komuny, po její porážce deportován na Novou Kaledonii. — 287

Aston, advokát v Manchesteru. — 124, 700, 701

Augspurg, Dietrich Wilhelm Andreas (nar. asi 1818), německý ekonom, národní liberál, 1871—1874 člen říšského sněmu. — 124

Augusta Marie Luisa Kateřina (1811 až 1890), žena prince Pruského, pozdějšího německého císaře Viléma I. — 83

d'Aumale, Henri Eugène Philippe Louis *d'Orléans*, vévoda (1822—1897), syn francouzského krále Ludvíka Filipa; po únorové revoluci 1848 emigroval do Anglie; poslanec Národního shromáždění z roku 1871. — 131

Avrial, Augustin (1840—1904), představitel francouzského dělnického hnutí, povoláním mechanik; levý proudhonovec; člen federální rady pařížské sekce I. internacionály; člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie, kde byl nějakou dobu členem Francouzské sekce 1871. — 390, 392—394, 407, 426, 431, 714

Badinguet, viz *Napoleon III.*

Baggohufudtová-Grossová. — 534

Bachruch, Henri, maďarský dělník, tajemník německé sekce I. internacionály v Paříži (1870), člen pařížské federální rady I. internacionály; účastník Pařížské komuny. — 307

Bain, Alexander (1818—1903), anglický filosof, teoretický pedagog, autor řady prací z oboru psychologie. — 403

Bakunin, Michail Alexandrovič (1814 až 1876), ruský revolucionář a publicista, účastník revoluce 1848 až 1849 v Německu, později jeden z ideologů narodnictví a anarchismu; v I. internacionále vystupoval jako zapřisáhlý odpůrce marxismu; na haagském kongresu 1872 byl pro svou rozbíječskou činnost z I. internacionály vyloučen. — 11—13, 22, 23, 33, 44, 45, 163, 164, 196, 333, 352, 362, 378—380, 387, 388, 392 až 396, 402, 405, 408, 409, 413, 414, 416, 417, 422, 424, 425, 428—430, 436—440, 442, 447, 451, 453, 465, 475, 477, 483, 489, 493, 501, 502, 504, 505, 509, 511—513, 517, 520, 521, 534, 542, 544, 546—548, 550,

552, 553, 555—557, 567—569, 572, 573, 575, 578, 580, 584, 590, 605, 610, 611, 613, 625, 648, 650, 651, 653, 654, 657, 658, 661, 665, 666, 668, 678, 681, 686, 713, 726—728, 732, 734, 735, 738, 755, 759, 760

**Bałaszewicz-Potocki*, Julian Alexander, polský básník, agent ruské tajné policie v Londýně (1860—1870). — 397, 398

Baranov, V., doktor filosofie, 1871 žil v Ženevě. — 534

Barbès, Armand (1809—1870), francouzský revolucionář, maloburžoazní demokrat; za červencové monarchie jeden z vůdců tajné revoluční Společnosti čtyř ročních období; aktivní účastník revoluce 1848; poslanec Ústavodárného shromáždění; za účast na událostech z 15. května 1848 byl odsouzen k doživotnímu vězení, 1854 amnestován; po amnestii emigroval a později zanechal politické činnosti. — 174

**Barry*, Maltman (1842—1909), anglický novinář, člen I. internacionály; delegát haagského kongresu (1872), člen generální rady (1871 až 1872) a britské federální rady (1872 až 1874); podporoval Marxe a Engelse v jejich boji proti bakuninovcům a reformistickým vůdcům anglických tradeunionů; po rozpuštění I. internacionály pracoval dál v anglickém socialistickém hnutí; zároveň spolupracoval s konzervativním listem „Standard", v devadesátých letech podporoval tzv. „socialistické křídlo" konzervativců. — 419, 420, 660, 687

**Bartorelli*, Ugo, italský bakuninovec, tajemník Dělnického svazu ve Florencii. — 561, 562

Bastelica, André (1845—1884), představitel francouzského a španělského dělnického hnutí, povoláním typograf; člen I. internacionály, bakuninovec; účastník revolučního povstání v Marseille 1870, člen generální rady I. internacionály, delegát londýnské konference (1871), kde vystoupil proti nutnosti politické akce dělnické třídy. — 92, 313, 314, 333, 390—393, 395, 714

Bastiat, Frédéric (1801—1850), francouzský ekonom, hlásal třídní harmonii v kapitalistické společnosti. — 553

Battló, majitel přádelny a tkalcovny v Barceloně. — 253

Bazaine, François Achille (1811—1888), francouzský generál, od 1864 maršál, monarchista; vedl ozbrojenou intervenci v Mexiku (1863—1867); za prusko-francouzské války velel 3. sboru, později Rýnské armádě, v říjnu 1870 kapituloval v Metách. — 51, 64, 70, 131, 710

Beaufort, francouzský emigrant v Londýně. — 89, 354

**Bebel*, August (1840—1913), významný představitel německého a mezinárodního dělnického hnutí, povoláním soustružník, Marxův a Engelsův přítel a žák; od 1863 jeden z vůdců, od 1867 předseda Svazu německých dělnických spolků, od 1866 člen I. internacionály, 1869 spoluzakladatel Sociálně demokratické dělnické strany; člen Severoněmeckého říšského sněmu (1867 až 1870) a Německého říšského sněmu (1871—1881, 1883—1913); za prusko-francouzské války aktivně vystupoval proti pruským anekčním plánům a na podporu Pařížské ko-

muny; jako rozhodný odpůrce militarismu usiloval o sjednocení Německa revolučně demokratickou cestou. — 60, 159, 160, 206, 241, 243, 265, 284, 297, 309, 312, 327, 358, 371, 409, 416, 417, 428, 453, 467, 500, 505, 510, 511, 515, 532, 568, 635, 650, 655, 656, 659, 684, 755

Bebelová, Julie (1843—1910), žena a spolubojovnice Augusta Bebela. — 207, 208

Becker, Bernhard (1826—1882), německý spisovatel a redaktor, účastník revoluce 1848—1849, předseda Všeobecného německého dělnického spolku (1864—1865); 1870 vstoupil do Sociálně demokratické dělnické strany, delegát haagského kongresu (1872); po 1874 odešel z dělnického hnutí; 1879 uveřejnil hanopis proti Pařížské komuně. — 313, 326, 351, 706

**Becker*, Johann Philipp (1809—1886), významný pracovník německého a mezinárodního dělnického hnutí, povoláním kartáčník; ve třicátých a čtyřicátých letech účastník demokratického hnutí v Německu a Švýcarsku; aktivní účastník revoluce 1848—1849, po porážce bádensko-falckého povstání emigroval; organizátor německých sekcí I. internacionály ve Švýcarsku; delegát londýnské konference (1865) a všech kongresů I. internacionály; 1866 až 1871 redaktor měsíčníku „Der Vorbote"; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 162—164, 189, 190, 282, 298, 436, 437, 454, 455, 501, 508, 514, 515, 517, 518, 543, 544, 546—548, 550, 552, 571—573, 587, 628, 645, 646, 651, 652, 674, 682

Bedřich II. (Veliký) (1712—1786), pruský král (1740—1786). — 257, 342

Bedřich Karel, princ Pruský (1828 až 1885), pruský generál, od října 1870 generál polní maršál; za prusko-francouzské války velel 2. armádě. — 40

Bedřich Vilém (1831—1888), pruský korunní princ, generál, od října 1870 generál polní maršál; 1888 pruský král a německý císař pod jménem Bedřich III.; za prusko-francouzské války velel 3. armádě. — 25, 40, 86

Bedřich Vilém III. (1770—1840), pruský král (1797—1840). — 25, 40, 202

**Beesly*, Edward Spencer (1831—1915), anglický historik a politik; buržoazní radikál, pozitivista; profesor na londýnské universitě; předseda ustavujícího shromáždění I. internacionály z 28. září 1864 v St. Martin's Hallu; 1870—1871 hájil v anglickém tisku I. internacionálu a Pařížskou komunu; Marxův přítel. — 180—182, 191—193, 196, 197, 201, 226, 271—273, 342

Beeslyová, žena Edwarda Spencera Beeslyho. — 193, 342

Beghélli, Giuseppe (1847—1877), italský novinář, buržoazní demokrat, účastník Garibaldiho tažení, redaktor řady republikánských listů. — 441, 445

Beifuss. — 705

Běljajev, Ivan Dmitrijevič (1810 až 1873), ruský historik, profesor na moskevské universitě (1852—1873), slovanofil. — 643

Benedetti, Giuseppe, italský anarchista, jeden z vůdců bakuninovské Mezinárodní demokratické společnosti v Pise, která vznášela nároky na

uznání jako sekce I. internacionály. — 456, 457

Benedix, Roderich (1811—1873), německý spisovatel a dramatik, 1845 ředitel divadla v Elberfeldu. — 129, 131

Bergeret, Jules Victor (1839—1905), francouzský revolucionář, názorově blízký blanquistům, povoláním bankovní úředník; člen ústředního výboru národní gardy a Pařížské komuny, generál národní gardy; po porážce Komuny emigroval do Anglie, později do USA; v nepřítomnosti byl odsouzen k trestu smrti. — 761

**Bert*, Cesare, italský mechanik, spoluzakladatel turínské sekce I. internacionály, 1871—1872 podporoval generální radu, později se přiklonil k anarchistům; delegát anarchistického kongresu v Ženevě 1873. — 486, 487, 586, 597

Bertrand, F. I., představitel amerického dělnického hnutí, povoláním doutníkář; původem Němec; dopisující tajemník sekce čís. 6 I. internacionály v New Yorku; člen federální rady severoamerických sekcí a člen redakce „Arbeiter-Zeitung"; na haagském kongresu (1872) zvolen do generální rady. — 590

Bervi, Vasilij Vasiljevič (pseudonym *N. Flerovskij*) (1828—1918), ruský ekonom a sociolog, šiřitel osvěty a demokrat, představitel narodnického utopického socialismu, autor knihy „Položenije rabočego klassa v Rossii". — 212

Beslay, Charles (1795—1878), francouzský podnikatel, literát a politik, člen I. internacionály, proudhonovec, účastník Pařížské komuny; jako člen její finanční komise zástupce ve Francouzské bance; byl proti znárodnění banky a proti zasahování do jejích vnitřních záležitostí; po porážce Komuny emigroval do Švýcarska, později do Anglie. — 395

Besson, Alexandre, francouzský emigrant v Londýně, povoláním zámečník; člen generální rady I. internacionály (1866—1868); dopisující tajemník pro Belgii; jeden z vůdců francouzské sekce v Londýně; připojil se ke skupině kolem Félixe Pyata; člen Francouzské sekce 1871. — 394

Beta, Heinrich (vlastním jménem *Bettziech*), německý novinář, maloburžoazní demokrat, emigrant v Londýně, Kinkelův stoupenec. — 567

Beustová, Anna (nar. 1827), Engelsova sestřenice. — 454

Biedermann, Karl (1812—1901), německý historik a publicista, umírněný liberál; 1848 člen frankfurtského Národního shromáždění (střed); redaktor listu „Norddeutsche Allgemeine Zeitung" (1863 až 1879). — 208, 764

**Bignami*, Enrico (1846—1921), italský novinář, republikán, účastník Garibaldiho tažení; zakladatel sekce I. internacionály v Lodi; vydavatel listu „La Plebe"; od 1871 si dopisoval s Engelsem; bojoval za vytvoření nezávislé dělnické strany v Itálii; vystupoval proti anarchistům. — 339, 497, 586, 596, 613, 621, 639, 644, 663

**Bigot*, Léon (1826—1872), francouzský advokát a publicista, levý republikán; po porážce Komuny obhájce komunardů před versailleským soudem. — 287, 308, 312

Bismarck, Otto, kníže *von* (1815—1898), pruský a německý státník, představitel pruských junkerů; pruský ministerský předseda (1862—1872 a 1873—1890), kancléř Německé říše (1871—1890); sjednotil Německo kontrarevoluční cestou za pomoci dynastických válek, vnitropolitickými opatřeními zajišťoval spojenectví junkerů s velkoburžoazií a usiloval o posílení prusko-německého militarismu; rozmachu dělnického hnutí se snažil zabránit zákonem proti socialistům (1878), který 1890 padl zásluhou boje dělnické třídy; tento neúspěch byl hlavní příčinou Bismarckova pádu. — 7, 10, 24, 28, 33, 37, 45, 49, 52, 57—59, 63, 77, 80, 86, 88, 106, 107, 133, 135, 158, 159, 181, 184, 185, 194, 196, 216, 217, 220—222, 224, 226, 244, 245, 270, 272, 309, 326, 379, 394, 439, 442, 462, 499, 500, 503, 509, 511, 539, 679, 696, 705, 709, 731, 760, 772

Blanc, Gaspard, francouzský traťmistr, Bakuninův stoupenec, účastník lyonského povstání 1870; po porážce Pařížské komuny bonapartista. — 380, 395, 441, 451

Blanc, Jean Joseph Louis (1811—1882), francouzský novinář a historik, maloburžoazní socialista; 1848 člen prozatímní vlády a předseda lucemburské komise; usiloval o třídní smír a dohodu s buržoazií; v srpnu 1848 emigroval do Anglie, kde byl jedním z vůdců maloburžoazní emigrace v Londýně; 1871 poslanec Národního shromáždění; vystupoval proti Pařížské komuně. — 29, 38, 43, 50, 65, 136, 740

Blank, Emil, Engelsův synovec, nejmladší syn Karla Emila Blanka. — 348

Blank, Karl Emil (1817—1893), německý obchodník, ve čtyřicátých až padesátých letech se klonil k socialistickým názorům, manžel Engelsovy sestry Marie. — 348

Blanqui, Louis Auguste (1805—1881), francouzský revolucionář, utopický komunista; organizátor několika tajných společností a spiknutí; aktivní účastník revolucí 1830 a 1848; významný vůdce francouzského proletářského hnutí, strávil celkem 36 let v žalářích a trestaneckých koloniích. — 173, 219, 287, 504, 599 607, 614, 654, 780

Blind, Karl (1826—1907), německý novinář a politik, maloburžoazní demokrat; 1848—1849 účastník bádensko-falckého povstání; v padesátých letech jeden z vůdců německé maloburžoazní emigrace v Londýně; od 1869 národní liberál; za prusko-francouzské války a po ní šovinista. — 29, 37, 38, 41—44, 55, 63, 160, 166, 224, 242

Block, Maurice (1816—1901), francouzský buržoazní statistik a ekonom. — 625

Bloche, francouzský policejní komisař. — 698

**Blos*, Wilhelm (1849—1927), německý sociální demokrat, novinář a historik, jeden z redaktorů „Volksstaatu" (1872—1874); člen říšského sněmu (1877—1878, 1881—1887, 1900—1906 a 1912—1918); za první světové války sociálšovinista; po listopadové revoluci 1918—1920 württemberský státník a ministerský předseda. — 150, 655, 656, 686

Bolleter, Heinrich, německý emigrant v Londýně, majitel malé restaurace v Soho, kde se konávaly dělnické

schůze; člen Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně, člen ústřední rady I. internacionály (1864—1865), delegát londýnské konference 1865. — 277

**Bolte*, Friedrich, představitel amerického dělnického hnutí, původem Němec, povoláním doutníkář; 1872 generální tajemník federální rady severoamerických sekcí I. internacionály a člen redakce „Arbeiter-Zeitung"; na haagském kongresu (1872) zvolen do generální rady; 1874 z generáln rady vyloučen. — 12, 314, 376, 377, 379, 381, 471, 630, 673

Bonaparte, viz *Napoleon III.*

Bonhorst, Leonhard *von* (nar. 1840), německý sociální demokrat, povoláním technik; delegát eisenašského kongresu, tajemník brunšvického výboru, obžalován v brunšvickém procesu s velezrádci (1871); později zanechal politické činnosti. — 56, 172

Boon, Martin James, anglický mechanik, stoupenec sociálně reformátorských názorů chartisty Jamese Bronterra O'Briena; člen generální rady I. internacionály (1869—1872), tajemník Ligy půdy a práce, člen britské federální rady (1872). — 377

Borchardt, Louis, německý lékař, Engelsův známý v Manchesteru. — 25, 99

**Borkheim*, Sigismund Ludwig (1825 až 1885), německý novinář a demokrat, 1849 účastník bádensko-falckého povstání, po jeho porážce emigroval do Švýcarska a do Francie; od 1851 obchodník v Londýně; v šedesátých letech s ním Marx a Engels udržovali přátelské styky. — 48, 61, 67, 140, 164, 168, 297, 463, 539, 540, 553

Boruttau, Karl (zemř. 1873), německý lékař a publicista, lassallovec; později člen Sociálně demokratické dělnické strany, spolupracovník listu „Volksstaat". — 371, 372, 408, 552, 553, 568

Boufflers, Stanislas Jean, rytíř *de* (1738 až 1815), francouzský spisovatel, dočasně u dvora Bedřicha Viléma II., později plukovník ve francouzské armádě. — 694

Bourbaki, Charles Denis Sauter (1816 až 1897), francouzský generál, za prusko-francouzské války 1870 až 1871 velel nejprve gardě, pak 18. sboru a Východní armádě. — 236

Bousquet, Abel, francouzský policejní úředník, anarchista; 1872 vyloučen z I. internacionály. — 380, 395, 432, 441, 607

Boustrapa, viz *Napoleon III.*

**Bovio*, Gennaro, italský profesor, buržoazní demokrat, levý mazziniovec, člen dělnických organizací (podpůrných společnctstí); delegát neapolského sjezdu 1864; 1871 vystoupil na podporu Pařížské komuny. — 497, 498

Bracke, Wilhelm (1842—1880), německý vydavatel socialistické literatury; spoluzakladatel Sociálně demokratické dělnické strany (1869) a jeden z vůdců eisenašských; obžalován v brunšvickém procesu s velezrádci (1871); člen sociálně demokratické frakce říšského sněmu (1877 až 1879); svými spisy přispěl k rozbití lassallovství a k prosazení marxismu v Německu; Marxův a Engelsův nejbližší přítel. — 56, 172, 363, 677, 686

Bradlaugh, Charles (1833—1891), anglický novinář a politik, buržoazní sociální reformátor; redaktor týdeníku „The National Reformer"; po pádu Pařížské komuny napadal Marxe a I. internacionálu. — 394, 428, 759, 760, 768

Brass, August (1818—1876), německý novinář, účastník revoluce 1848 až 1849 v Německu, po její porážce emigroval do Švýcarska; vydavatel „Norddeutsche Allgemeine Zeitung"; později národní liberál, Bismarckův stoupenec. — 28, 71

Bray, John Francis (1809—1895), anglický ekonom, utopický socialista, stoupenec Owenův; rozvíjel teorii „pracovních peněz". — 176

Brentano, Lujo (1844—1931), německý ekonom mladší historické školy, katedrový socialista, buržoazní reformista, 1872 spoluzakladatel Spolku pro sociální politiku. — 524, 567

Brix, Harold Frederick Valdemar (1841—1881), představitel dánského dělnického a socialistického hnutí, novinář, spoluzakladatel sekce I. internacionály v Kodani; redaktor listu „Socialisten", jeden z organizátorů a vůdců dánské sociálně demokratické strany (1876). — 408

Brunnov, Filip Ivanovič, baron, (později) hrabě *von* (1797—1875), ruský diplomat, vyslanec (1840—1854, 1858—1860) a velvyslanec (1860 až 1874) v Londýně. — 44

Brutus, Lucius Julius (zemř. asi 509 před n. l.), podle ústního podání zakladatel římské republiky; dal popravit své syny, kteří se zúčastnili spiknutí proti republice. — 160

Buckle, Henry Thomas (1821—1862), anglický buržoazní historik a sociolog, pozitivista; ve svém hlavním díle „History of Civilization in England" zkoumal dějiny lidské společnosti z idealistického hlediska. — 304, 313, 330, 336

Bucknam, W. H. — 687

Bucher, Lothar (1817—1892), pruský soudní úředník, publicista; 1848 poslanec pruského Národního shromáždění (levý střed); po porážce revoluce 1848—1849 emigrant v Londýně; dopisovatel berlínského listu „National-Zeitung"; později národní liberál, Bismarckův stoupenec. — 226

Büchner, Ludwig (1824—1899), německý fyziolog, přírodovědec a filosof; účastník revoluce 1848—1849, příslušník krajně levého křídla maloburžoazní demokracie; člen I. internacionály, delegát lausannského kongresu (1867), odmítal samostatné dělnické hnutí; stoupenec mechanického materialismu. — 453, 509, 510

Burchardt, A., německý sociální demokrat, delegát stuttgartské organizace na ženevském kongresu (1873). — 677

Buridan, Johannes (Buridanus) (nar. kolem 1300—zemř. po 1358), francouzský logik a filosof přírody; nominalista. — 106

Burnsová, Lydia (Lizzy, Lizzie) (1827 až 1878), irská dělnice, zúčastnila se irského národně osvobozeneckého hnutí; druhá žena Bedřicha Engelse. — 23, 26, 33, 54, 64, 82, 97, 107, 109, 115, 122, 128, 134, 147, 174, 207, 286, 326, 414, 434, 476, 478, 588, 590, 604, 608, 626, 666, 703, 718, 746, 749, 751

Burnsová, Mary Ellen *(Pumps)*, neteř

Engelsovy ženy Lydie. — 134, 135, 143, 147, 369, 443, 467, 626, 637, 703, 742

Busch, Wilhelm (1826—1881), známý německý chirurg, autor řady vědeckých prací. — 124

Butt, Isaac (1813—1879), irský advokát a politik, levý liberál; člen parlamentu; v šedesátých letech vystupoval na obranu uvězněných fenianů; 1873 jeden z organizátorů hnutí za samosprávu Irska (Home Rule). — 463

**Cafiero*, Carlo (1846—1892), představitel italského dělnického hnutí, člen I. internacionály; pod vlivem korespondence s Engelsem (1871) prosazoval v Itálii linii generální rady; od 1872 jeden z vůdců italských anarchistických organizací; koncem sedmdesátých let se odvrátil od anarchismu, 1879 vydal italsky krátký výklad prvního dílu Marxova „Kapitálu". — 477, 541, 545, 546, 725—742

Camélinat, Zéphirin (1840—1932), představitel francouzského dělnického hnutí, povoláním bronzovník; jeden z vůdců pařížské sekce I. internacionály, účastník Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie; po amnestii aktivní účastník socialistického hnutí ve Francii, od 1920 člen Komunistické strany Francie. — 390, 392—394

Campbell, úředník londýnské policie. — 400

Capestro, viz *Cuno*, Theodor Friedrich

Caporusso, Stefano, italský anarchista, povoláním krejčí; spoluzakladatel neapolské sekce I. internacionály a její předseda; delegát basilejského kongresu (1869); 1870 byl pro zpronevěru peněz ze sekce vyloučen .— 725, 726, 731, 734, 735

Carlyle, Thomas (1795—1881), anglický spisovatel, historik, idealistický filosof, hlásal kult hrdinů; kritizoval anglickou buržoazii ze stanoviska reakčního romantismu; tory; po 1848 otevřený nepřítel dělnického hnutí. — 49

**Caron*, Charles, předseda Mezinárodního republikánského klubu v New Orleansu (USA), který byl přijat jako sekce 15 do I. internacionály. — 294

Carrollová, Ellen, anglická novinářka, spolupracovnice pařížských listů „Le Rappel" a „La Marseillaise"; za Pařížské komuny dopisovatelka v Paříži. — 669, 670

Castelar y Ripoll, Emilio (1832—1899), španělský politik, historik a spisovatel, vůdce pravých republikánů; od září 1873 do ledna 1874 byl v čele vlády, která připravovala restauraci monarchie ve Španělsku. — 127

Castellazzo, Luigi (1827—1890), italský revolucionář, buržoazní demokrat, účastník revoluce 1848—1849 a národně osvobozeneckého boje v Itálii pod vedením Garibaldiho; zakladatel levé republikánské Mezinárodní demokratické společnosti ve Florencii. — 725, 729

Cavaignac, Louis Eugène (1802—1857), francouzský generál a politik, umírněný buržoazní republikán; ve třicátých až čtyřicátých letech se zúčastnil dobytí Alžírska, 1848 generální guvernér Alžírska, v květnu až červnu 1848 ministr války, krutě potlačil červnové povstání paříž-

ských dělníků, ministerský předseda (červen—prosinec 1848). — 210, 219

Cecilia, viz *La Cecilia*, Napoleone

Centenari, Leonardo, člen sekce Internacionály v Římě. — 586

Ceretti, Celso (1844—1909), Garibaldiho přítel v Mirandole, účastník několika jeho tažení, přesvědčený demokrat, po Pařížské komuně člen I. internacionály; nejbližší spolupracovník a dopisovatel Bakuninův. — 421

Claflinová, Tennessee Celeste (1845 až 1923), americká buržoazní feministka; pokoušela se využít organizace I. internacionály v USA pro své zájmy; vydávala se svou sestrou Victorií Woodhullovou noviny „Woodhull & Claflin's Weekly". — 483, 531

Clarendon, George William Frederick *Villiers*, hrabě (1800—1870), anglický státník, whig, později liberál; místodržitel Irska (1847—1852), 1848 krutě potlačil irské povstání; ministr zahraničních věcí (1853—1858, 1865 až 1866 a 1868—1870). — 182, 203

Claris, Aristide (1843—1916), francouzský publicista, anarchista, účastník Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Švýcarska, kde se přidal k anarchistické sekci propagandy a revoluční socialistické akce; šéfredaktor listu „La Révolution Sociale" (1871—1872). — 394

Clarkson, Engelsův známý v Londýně. — 301

Cluseret, Gustav Paul (1823—1900), francouzský politik a voják; účastník Garibaldiho tažení v Itálii a občanské války v USA; člen I. internacionály, přiklonil se k bakuninovcům; 1870 účastník revolučního povstání v Lyonu a Marseille; člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Belgie. — 79, 116, 175, 196, 619, 674, 682

Cobbett, William (1762—1835), anglický politik a publicista; významný představitel maloburžoazního radikalismu; bojoval za demokratizaci anglického politického zřízení; od 1802 vydával „Annual Register" a „Cobbett's Weekly Political Register". — 192

Cobden, Richard (1804—1865), anglický továrník v Manchesteru, buržoazní politik, liberál, jeden z vůdců freetraderů, spoluzakladatel Ligy proti obilním zákonům; člen parlamentu. — 50

**Coenen*, Philippe, představitel belgického dělnického hnutí, povoláním obuvník; redakční tajemník antverpského listu „De Werker"; delegát bruselského kongresu (1868) a londýnské konference (1871) I. internacionály; na haagském kongresu (1872) podporoval bakuninovce, později spoluzakladatel Belgické dělnické strany. — 237—239, 302, 303

Cohen (Cohn), James, představitel anglického dělnického hnutí, povoláním doutníkář, předseda londýnského sdružení doutníkářů; člen generální rady I. internacionály (1867 až 1871), dopisující tajemník pro Dánsko (1870—1871), delegát bruselského kongresu (1868) a londýnské konference (1871) I. internacionály. — 237, 238, 303, 464

Cochrane-Baillie, Alexander Dundas Ross Wishart (1816—1890), anglický politik a literát, konzervativec, člen parlamentu. — 505, 535, 775

**Collet*, Charles Dobson, anglický ra-

dikální novinář a politik; redaktor a vydavatel „Free Press", od 1866 vydavatel „Diplomatic Review" (1859—1877). — 322, 323

Collier, Lester. — 688, 691

Comte, Isidore Auguste François Marie (1798—1857), francouzský matematik, filosof a sociolog, zakladatel pozitivismu. — 201, 271

**Conway*, Moncure Daniel (1832 až 1907), americký radikální spisovatel, metodistický kazatel; ve svých kázáních a pracích vystupoval proti otrokářství; 1863—1884 žil v Evropě, za prusko-francouzské války dopisovatel „New York World". — 318

Cotta, Johann Georg, baron *von Cottendorf* (1796—1863), německý nakladatel v Augsburgu, 1832—1863 řídil své nakladatelství „Cotta", vydával list „Morgenblatt für gebildete Leser". — 248

Cournet, Frédéric Étienne (1839—1885), francouzský publicista, blanquista; člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie; člen generální rady I. internacionály (1871 až 1872), delegát haagského kongresu (1872), po rozhodnutí kongresu přeložit sídlo generální rady do New Yorku vystoupil z I. internacionály; v osmdesátých letech jeden z předáků blanquistických organizací ve Francii. — 330, 374, 394, 407, 480, 549, 638, 654

Cousin-Montauban, Charles Guillaume Marie Apollinaire Antoine, hrabě *de Palikao* (1796—1878), francouzský generál, bonapartista, za třetí opiové války (1860) velel anglo-francouzské expediční armádě v Číně; v srpnu až září 1870 předseda vlády a ministr války. — 70, 748

Cremer, William Randall (1838—1908), představitel anglického tradeunionismu a pacifistického hnutí, reformista; jeden ze zakladatelů a předáků Spojeného svazu tesařů a truhlářů, člen londýnské odborové rady, anglické Národní ligy pro nezávislost Polska, Ligy půdy a práce; člen ústřední rady I. internacionály a její generální tajemník (1864—1866); delegát londýnské konference (1865) a ženevského kongresu (1866); člen výkonného výboru Reformní ligy; za prusko-francouzské války se stavěl proti hnutí anglických dělníků na obranu Francouzské republiky, později člen liberální strany; člen parlamentu (1885—1895 a 1900 až 1908). — 86, 506

Crémieux, Adolphe (1796—1880), francouzský advokát a buržoazní politik, ve čtyřicátých letech liberál; po únorové revoluci 1848 ministr spravedlnosti v prozatímní vládě (únor až květen 1848); poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění (1848—1851). — 450, 710

Cuno, pruský úředník v Düsseldorfu, otec Theodora Cuna. — 508, 541

**Cuno*, Theodor Friedrich (1846 až 1934), představitel německého a mezinárodního dělnického hnutí, povoláním strojní inženýr; 1870 člen vídeňského dělnického vzdělávacího spolku, 1871 zakladatel milánské sekce I. internacionály, delegát haagského kongresu (1872), kde aktivně hájil politiku generální rady v boji proti bakuninovcům, od 1872 pracoval pro I. internacionálu v USA; jeden z vůdců americké dělnické organizace Rytíři práce (The Knights of Labor); spolupra-

covník listu „New-Yorker Volkszeitung". — 12, 368, 369, 428, 436 až 443, 452, 454, 499—502, 504, 505, 508, 511—517, 541, 542, 552, 555, 569, 572, 583, 584, 586, 591, 594 až 596, 603, 608, 616, 622, 639

Cutt. — 277

Černyševskij, Nikolaj Gavrilovič (1828 až 1889), ruský materialistický filosof a revoluční demokrat, spisovatel a literární kritik; jeden z nejvýznamnějších průkopníků ruské sociální demokracie. — 118, 164, 212, 274, 612, 624

Čičerin, Boris Nikolajevič (1828—1904), ruský státoprávník, historik a filosof, profesor na moskevské universitě (1861—1868), stoupenec konstituční monarchie; v řadě svých prací tvrdil, že původ ruské vesnické občiny je v daňové politice carské vlády. — 643

Dakyns, anglický geolog, od 1869 člen I. internacionály; Marxův a Engelsův přítel. — 99

Dana, Charles Anderson (1819—1897), americký pokrokový novinář, ve čtyřicátých až šedesátých letech redaktor „New-York Daily Tribune", „New American Cyclopaedia" a později newyorského listu „Sun". — 197, 316, 462

Danieli, Francesco, italský student, člen milánské sekce I. internacionály. — 502

**Danielson*, Nikolaj Francevič (pseudonym *Nikolaj-on*) (1844—1918), ruský spisovatel a ekonom; v osmdesátých až devadesátých letech jeden z ideologů narodnictví; řadu let si dopisoval s Marxem a Engelsem, přeložil do ruštiny I., II., a III. díl „Kapitálu" (I. díl společně s G. A. Lopatinem). — 13, 14, 274, 275, 292, 333, 359, 533, 534, 575, 576, 605, 610, 611, 624, 625, 643, 668, 770, 771

Darson, A., londýnský knihkupec a nakladatel. — 116, 716

Davydov, Anatolij (nar. 1823), ruský revolucionář, počátkem sedmdesátých let pracoval v Londýně ve službách Oděské plavební společnosti, navázal přátelské styky s Marxem a podporoval ho v akci na pomoc uprchlým komunardům; v srpnu 1873 se vrátil do Ruska. — 88, 316

Days, Alfred, od června 1873 tajemník britské federální rady I. internacionály, delegát sjezdu Britské federace v Manchesteru; účastník družstevního hnutí v Anglii. — 112

Deák, Ferenc (1803—1876), maďarský státník, mluvčí liberálních kruhů maďarské aristokracie, podporoval kompromis s rakouskou monarchií; ministr spravedlnosti ve vládě Batthyányiho (březen až září 1848), od 1860 člen poslanecké sněmovny. — 196

Delahaye, Pierre Louis (nar. 1820), francouzský mechanik, proudhonovec, od 1864 člen I. internacionály, účastník Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie; člen generální rady I. internacionály (1871—1872), delegát londýnské konference (1871). — 314, 391, 537

Delescluze, Louis Charles (1809—1871), francouzský politik a novinář, maloburžoazní revolucionář, účastník revoluce 1848—1849; 1871 poslanec Národního shromáždění, člen Pařížské komuny; padl na barikádách v Paříži v květnu 1871. — 21

Delpech, francouzský právník, reakcionář, 1871 generální prokurátor v departementu Haute-Garonne. — 313, 765

**Lee Morgan*, John, irský socialista, člen I. internacionály, vedoucí člen Britské federace; podporoval generální radu v boji proti reformistům. — 500, 601, 669, 670

Demuthová, Helene (1823—1890), hospodyně a věrná přítelkyně Marxovy rodiny. — 750, 778

Dentraygues, Émile (pseudonym *Swarm*) (nar. asi 1837), francouzský železniční zaměstnanec; člen sekce I. internacionály v Toulouse; delegát haagského kongresu (1872); v toulouském procesu proti členům I. internacionály (1873) zradil své soudruhy. — 639, 649

Dentrayguesová, žena Émila Dentrayguese. — 649

**De Paepe*, César (1842—1890), významný pracovník belgického a socialistického hnutí, povoláním typograf, později lékař; jeden ze zakladatelů belgické sekce I. internacionály, člen belgické federální rady, delegát londýnských konferencí I. internacionály (1865 a 1871), lausannského (1867), bruselského (1868) a basilejského (1869) kongresu; po haagském kongresu (1872) podporoval dočasně bakuninovce; spoluzakladatel Belgické dělnické strany (1885). — 127, 183—185, 387 až 389, 391, 417, 425, 513, 535, 555, 587, 755, 760, 767

Dereure, Simon (1838—1900), představitel francouzského a mezinárodního dělnického hnutí, blanquista; povoláním obuvník; člen pařížské sekce I. internacionály; redaktor listu „La Marseillaise"; delegát basilejského kongresu (1869); člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do USA; delegát haagského kongresu (1872), kde byl zvolen do generální rady; od 1882 člen Francouzské dělnické strany. — 572, 579, 614, 647

Desagarre, baron, francouzský právník, 1871 prokurátor u soudu první instance v departementu Haute-Garonne. — 765

Descartes (Cartesius), René (1596 až 1650), francouzský dualistický filosof, matematik a přírodovědec. — 151

Deutsch, Simon (1822—1877), rakouský bibliograf židovské literatury, radikál; 1848 spolupracovník vídeňského listu „Der Radikale"; později emigroval do Paříže; Marxův známý. — 147

Devoy, John (1842—1928), aktivní účastník národně osvobozeneckého hnutí v Irsku; nejvlivnější vůdce amerických fenianů; člen severoamerického ústředního výboru I. internacionály. — 328

Dickes. — 688, 691

Diderot, Denis (1713—1784), francouzský osvícenský filosof, představitel mechanického materialismu, ateista, jeden z ideologů francouzské revoluční buržoazie, hlavní představitel encyklopedistů. — 359, 694

Dietzgen, Joseph (1828—1888), německý sociální demokrat, povoláním koželuh; filosof samouk; účastník revoluce 1848—1849, člen Svazu komunistů; samostatně došel k zásadám dialektického materialismu; od poloviny šedesátých let si dopisoval s Marxem; člen Sociálně demo-

kratické dělnické strany; delegát haagského kongresu (1872); po vydání zákona proti socialistům emigroval do USA, šéfredaktor německého revolučního tisku v New Yorku a později v Chicagu. — 297

Dilke, sir Charles Wentworth (1843 až 1911), anglický politik a spisovatel, jeden z vůdců radikálního křídla liberální strany, náměstek ministra zahraničních věcí (1880—1882), předseda úřadu pro místní správu (1882—1885). — 374, 408, 431

Disraeli, Benjamin, od 1876 hrabě *Beaconsfield* (1804—1881), anglický státník a spisovatel, vůdce toryů, v druhé polovině 19. stol. vůdce konzervativní strany; kancléř pokladu (1852, 1858 a 1866—1868), ministerský předseda (1868 a 1874—1880). — 44, 133, 135, 699

Dmitrijeva, viz *Tomanovskaja*, Jelizaveta

Dobroljubov, Nikolaj Alexandrovič (1836—1861), ruský revoluční demokrat, literární kritik a materialistický filosof, jeden z nejvýznamnějších průkopníků ruské sociální demokracie. — 359

Dombrowski (Dąmbrowski), Jarosław (1836—1871), polský revoluční demokrat; v šedesátých letech účastník národně osvobozeneckého hnutí v Polsku; generál Pařížské komuny, od května 1871 vrchní velitel všech ozbrojených sil Komuny, padl na barikádách. — 755

Dombrowski (Dąmbrowski), Theofil, polský revolucionář, účastník Pařížské komuny, velel skupině komunardů; po porážce Komuny emigroval do Anglie. — 755

Don Carlos (1848—1909), vnuk Dona Carlose staršího, pretendent španělského trůnu (Karel VII.); 1872 až 1876 vedl tzv. druhou karlistickou válku, po její porážce uprchl do Francie. — 120

Douay, Félix (1816—1879), francouzský generál, za prusko-francouzské války velel 7. sboru, zajat u Sedanu; později velel 4. sboru versailleské armády, kat Pařížské komuny. — 52

Dronke, Ernst (1822—1891), německý publicista a spisovatel, zpočátku „pravý" socialista, od 1848 člen Svazu komunistů, jeden z redaktorů „Neue Rheinische Zeitung"; po porážce revoluce 1848—1849 emigroval do Švýcarska, později do Anglie; za rozkolu ve Svazu komunistů (1850) Marxovým a Engelsovým stoupencem; po rozpuštění Svazu komunistů v listopadu 1852 zanechal politické činnosti a věnoval se obchodu. — 95, 107

Dubov, A., člen bakuninovské slovanské sekce I. internacionály v Curychu. — 343

Dufaure, Jules Armand Stanislas (1798 až 1881), francouzský advokát a státník, orleanista; ministr veřejných prací (1839—1840), ministr vnitra (1848—1849), ministr spravedlnosti (1871—1873, 1875—1876 a 1877—1879), ministerský předseda (1876 a 1877—1879); kat Pařížské komuny. — 488

Dupont, Eugène (asi 1831—1881), francouzský hudební nástrojař; účastník pařížského červnového povstání 1848; od 1862 žil v Londýně; člen generální rady I. internacionály (1864—1872), dopisující tajemník pro Francii (1865—1871), delegát všech konferencí a kongresů I. internacionály do 1872, bojoval za pro-

sazení Marxovy a Engelsovy politiky; 1870 odešel do Manchesteru, kde založil sekci I. internacionály; 1872—1873 člen britské federální rady; 1874 se přestěhoval do USA. — 23, 26, 34, 37, 38, 74, 76, 78, 79, 86—88, 175, 183, 211, 218, 259, 267, 301, 376, 431, 585, 602, 607, 608, 627, 653, 661, 666, 735, 751

Dupontová, žena Eugèna Duponta. — 301

Dupontová, Clarisse, dcera Eugèna Duponta. — 88, 301

Dupontová, Eugénie, dcera Eugèna Duponta. — 88, 301

Dupontová, Marie, dcera Eugèna Duponta. — 88, 301

Durand, Gustave Paul Émile (nar. 1835), francouzský zlatnický dělník, policejní špicl; po porážce Pařížské komuny se v Londýně vydával za uprchlíka; tajemník Francouzské sekce 1871; ještě téhož roku byl odhalen a vyloučen z I. internacionály. — 339, 380, 392, 395, 422, 423

Duru, účastník Pařížské komuny, emigrant v Londýně, později v Paříži. — 338, 340

Duval, Theodor, představitel švýcarského dělnického hnutí, povoláním truhlář; jeden ze zakladatelů Aliance socialistické demokracie; 1870 se odvrátil od bakuninovců; člen románské federální rady I. internacionály; bojoval proti Bakuninovu vlivu; delegát haagského kongresu (1872). — 108, 111, 116, 651, 674, 681

**Eccarius*, Johann Georg (1818—1889), významný představitel mezinárodního a německého dělnického hnutí, povoláním krejčí; publicista, emigrant v Londýně; člen Svazu spravedlivých, od 1847 člen ústředního výboru Svazu komunistů, jeden z vůdců Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně; účastník shromáždění I. internacionály z 28. září 1864 v St. Martin's Hallu; člen generální rady I. internacionály (1864—1872), generální tajemník (1867—1871) a dopisující tajemník pro Ameriku (1870—1872), delegát všech kongresů a konferencí I. internacionály; až do 1872 zastával Marxovu linii, později se přiklonil k anglickému tradeunionistickému hnutí. — 27, 49, 149, 175, 214, 234, 253—255, 268, 298, 299, 355, 366, 376, 380, 381, 472, 481, 506, 507, 520, 525, 526, 528—532, 537, 584, 597, 630—632, 641—642, 648, 661, 776

Eilau, N., německý obchodník, prostředník mezi Marxem a představiteli Pařížské komuny, předával dokumenty a dopisy. — 260, 269, 272

Elcho, Francis Wemyss Charteris *Douglas*, lord (1818—1914), skotský politik, konzervativec; člen parlamentu, vystoupil v parlamentu s požadavkem vydat členy Komuny soudu jako zločince. — 65

Eleanor, viz *Marxová*, Eleanor

Elliot, John, americký maloburžoazní demokrat; člen I. internacionály; aktivní propagátor buržoazních reforem. — 532

Elpidin, Michail Konstantinovič (1835 až 1908), účastník studentského revolučního hnutí v Rusku; 1865 emigroval do Ženevy, založil tam ruskou tiskárnu, kde se tiskl časopis „Narodnoje dělo"; člen I. interna-

cionály a Aliance socialistické demokracie; později byl odhalen jako agent carské ochranky. — 117, 118, 352, 611

Engels, Emil (1828—1884), bratr Bedřicha Engelse, společník firmy „Ermen a Engels" v Engelskirchenu. — 278, 348

Engels, Hermann (1822—1905), bratr Bedřicha Engelse, továrník v Barmenu, od 1860 společník firmy „Ermen a Engels" v Engelskirchenu. — 93, 231, 278, 348, 700

**Engels*, Rudolf (1831—1903), bratr Bedřicha Engelse, továrník v Barmenu, od 1860 společník firmy „Ermen a Engels" v Engelskirchenu. — 93, 230—232, 278, 279, 700

**Engelsová*, Elisabeth Franziska Mauritia (1797—1873), matka Bedřicha Engelse. — 232, 279, 280, 346, 676

Engelsová, Emma (nar. 1834), žena Hermanna Engelse. — 279

Engländer, Sigmund (1828—1902), rakouský novinář, 1848 emigroval do Anglie; tajný policejní agent. — 92

Epikuros ze Samu (asi 341—asi 270 před n. l.), řecký materialistický filosof, ateista. — 151

**Ermen*, Gottfried, spolumajitel firmy „Ermen a Engels" v Manchesteru. — 230, 231, 700, 701

**Eudes*, Émile (1843—1888), francouzský revolucionář, blanquista, člen ústředního výboru národní gardy, člen Komuny a její generál, po její porážce emigroval do Švýcarska, později do Anglie; v nepřítomnosti odsouzen k trestu smrti; po amnestii 1880 se vrátil do Francie, jeden z organizátorů blanquistického ústředního výboru. — 473

Eugénie Marie de Montijo de Guzman, hraběnka *de Teba* (1826—1920), francouzská císařovna, manželka Napoleona III. — 176, 748

**Fanton*. — 627

Farga Pellicer, Rafael (pseudonym *Gomez*) (1840—1890), španělský anarchista, povoláním typograf a novinář; jeden z organizátorů Aliance socialistické demokracie, spoluzakladatel prvních sekcí I. internacionály ve Španělsku, redaktor listu „La Federación" (1869—1873); delegát basilejského (1869) a haagského (1872) kongresu; 1873 usnesením generální rady vyloučen z I. internacionály. — 149, 413, 714

Faucher, Julius (1820—1878), německý publicista, mladohegelovec, vulgární ekonom a stoupenec svobodného obchodu; od 1850 emigrant v Anglii; 1861 se vrátil do Německa; člen pruské poslanecké sněmovny, pokrokář, od 1866 národní liberál. — 81, 427

Favre, Claude Gabriel Jules (1809 až 1880), francouzský advokát a politik, umírněný buržoazní republikán; ministr zahraničních věcí ve vládě národní obrany a v Thiersově vládě (1870—1871), vedl jednání o kapitulaci Paříže a mírové jednání s Německem; kat Pařížské komuny, jeden z iniciátorů boje proti I. internacionále. — 70, 74, 95, 195, 209, 210, 215, 216, 219, 220, 263, 272, 281, 296, 309, 310, 439, 728

Fedecki nebo *Felecki*, polský emigrant ve Švýcarsku. — 118

Ferré, Charles Théophile (1845—1871), francouzský revolucionář, blanquista; v šedesátých letech aktivní účast-

ník republikánského hnutí ve Francii; člen Pařížské komuny a její komise pro veřejnou bezpečnost; zástupce prokurátora Komuny; byl zastřelen Versailleskými. — 379

Feuerbach, Ludwig (1804—1872), vynikající německý materialistický filosof předmarxovského období. — 411, 453, 461, 533, 768, 774

Fink, Wilhelm (1833—1890), německý sociální demokrat, spolupracovník listu „Volksstaat". — 522, 523

Flerovskij, N., viz *Bervi*, Vasilij Vasiljevič

Flourens, Gustave (1838—1871), francouzský přírodovědec, blanquista; jeden z vůdců povstání z 31. října 1870 a z 22. ledna 1871 v Paříži; člen Pařížské komuny; v dubnu 1871 zastřelen Versailleskými. — 751

Fondeville, emigrant Pařížské komuny v Anglii, člen I. internacionály, delegát bordeauxské sekce I. internacionály na londýnské konferenci (1871). — 478

Forbes, Archibald (1838—1900), anglický novinář, za prusko-francouzské války dopisovatel listů „Morning Advertiser" a „Daily News". — 509

Forestier, francouzský emigrant v Londýně. — 343

Fox, Peter (vlastním jménem *Peter Fox André*) (zemř. 1869), anglický novinář, pozitivista; jeden z vůdců anglické Národní ligy pro nezávislost Polska; účastník shromáždění I. internacionály z 28. září 1864 v St. Martin's Hallu; člen generální rady I. internacionály (1864—1869); od 1865 oficiální tiskový dopisovatel generální rady, od září do listopadu 1866 generální tajemník rady, dopisující tajemník pro Ameriku (1866 až 1867); 1866 jeden z redaktorů listu „Commonwealth"; člen výkonného výboru Reformní ligy. — 506

Frank, A., pařížský nakladatel ve čtyřicátých až šedesátých letech 19. stol.; 1847 vydal Marxovu „Bídu filosofie". — 522

**Frankel*, Leo (1844—1896), průkopník dělnického hnutí v Uhrách, povoláním klenotník, člen Pařížské komuny, člen generální rady I. internacionály (1871—1872); delegát londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872); jeden ze zakladatelů Všeobecné dělnické strany Uher (1880); Marxův a Engelsův spolubojovník. — 11, 22, 92, 95, 112, 149, 150, 259, 260, 269, 270, 314, 407, 455, 532, 544, 573, 618, 653, 710

Freiligrath, Ferdinand (1810—1876) významný německý revoluční básník, dlouhodobý Marxův přítel; 1848—1849 spolupracovník „Neue Rheinische Zeitung"; člen Svazu komunistů; 1851—1868 emigrant v Londýně; v padesátých letech zanechal revoluční činnosti. — 66, 69, 71, 199, 212, 248

Freiligrathová, Käthe (1845—1904), dcera Ferdinanda Freiligratha. — 212

Freiligrathová, Luise, dcera Ferdinanda Freiligratha. — 212

Freund, Wilhelm Alexander (1833 až 1918), německý gynekolog, soukromý docent. — 680

Frohme, Karl Franz Egon (1850 až 1933), představitel německého dělnického hnutí, publicista; v sedmdesátých letech lassallovec, později

jeden z vůdců oportunistického křídla německé sociálně demokratické strany; od 1881 poslanec říšského sněmu; delegát mezinárodního socialistického dělnického kongresu (1889). — 149

Fuisse, francouzský emigrant v Anglii. — 332

Funke, R. a spol., firma, kde byl zaměstnán Engelsův švagr Adolf von Griesheim. — 230

Gambetta, Léon (1838—1882), francouzský politik, buržoazní republikán; člen vlády národní obrany (1870—1871), organizoval v provinciích ozbrojené povstání proti německým vetřelcům; předseda vlády a ministr zahraničních věcí (1881 až 1882). — 101, 136, 198, 216, 217, 220, 221, 755

Gambuzzi, Carlo (1837—1902), italský advokát, počátkem šedesátých let stoupenec Mazziniho, později anarchista, jeden z vůdců tajné Aliance socialistické demokracie a jiných anarchistických organizací v Itálii. — 631, 742

Gandolfi, Mauro, italský obchodník, bakuninovec, člen milánské sekce I. internacionály. — 499, 502, 586

Gans, pražský lékař. — 719

Garibaldi, Giuseppe (1807—1882), italský národní hrdina, demokrat; v padesátých a šedesátých letech stál v čele boje italského národa za národní osvobození a sjednocení Itálie; 1870—1871 bojoval na straně Francouzské republiky; podporoval vytváření sekcí I. internacionály v Itálii. — 369, 417, 728, 754

Garibaldi, Ricciotti (1847—1924), syn Giuseppa Garibaldiho, účastník národně osvobozeneckého hnutí v Itálii; za prusko-francouzské války bojoval na straně Francie jako velitel brigády ve Vogézské armádě. — 333, 368, 369

Garnier-Pagès, Louis Antoine (1803 až 1878), francouzský politik, umírněný buržoazní republikán; 1848 člen prozatímní vlády, za druhého císařství člen Zákonodárného sboru (1864—1871); člen vlády národní obrany (1870—1871). — 74

Gaveau, francouzský velitel, vládní komisař u vojenských soudů. — 308

Geffcken, Friedrich Heinrich (1830 až 1896), německý diplomat a právník, diplomatický zástupce hanzy v Londýně (1866—1869). — 124

Gercen, Alexandr Ivanovič (1812 až 1870), ruský revoluční demokrat, materialistický filosof, publicista a spisovatel; 1847 emigroval do Francie, od 1852 žil v Londýně, kde založil vydavatelství „Volnaja russkaja tipografija" a vydával sborník „Poljarnaja zvezda" a list „Kolokol"; zemřel v Paříži. — 544

Gerhardt, Hendrik (asi 1829—1886), člen holandské federální rady I. internacionály, povoláním krejčí; delegát haagského kongresu (1872); přidal se k bakuninovcům. — 587

Gerhardt, Charles Fréderic (1816 až 1856), francouzský chemik. — 361

Giovacchini, P., člen generální rady I. internacionály a 1871 dopisující tajemník pro Itálii. — 731

Girardin, Émile *de* (1806—1881), francouzský buržoazní publicista a politik, 1836—1866 byl s přestávkami redaktorem listu „La Presse", později „Liberté"; v politice naprosto bezzásadový; před revolucí 1848

byl v opozici ke Guizotově vládě, za revoluce buržoazní republikán, poslanec Zákonodárného shromáždění (1850—1851); později bonapartista. — 450

Gladstone, William Ewart (1809—1898), anglický státník, tory, později peelovec; v druhé polovině 19. stol. předák liberální strany; kancléř pokladu (1852—1855 a 1859 až 1866); ministerský předseda (1868 až 1874, 1880—1885, 1886 a 1892 až 1894). — 44, 79, 133, 203, 212, 217, 222, 382, 484, 699, 775

Glais-Bizoin, Alexandre Olivier (1800 až 1877), francouzský politik, advokát, umírněný buržoazní republikán; poslanec Ústavodárného shromáždění (1848—1849); v šedesátých letech člen Zákonodárného sboru, člen vlády národní obrany (1870 až 1871). — 710

**Glaser de Willebrord*, E., představitel belgického dělnického hnutí, člen bruselské sekce I. internacionály. — 300, 308, 312, 578

Gneisenau, August Wilhelm Anton, hrabě *Neithardt von* (1760—1831), pruský generál a vojenský teoretik, od 1825 generál polní maršál; měl významnou úlohu ve válce proti napoleonské Francii (1813—1815); 1806 se zúčastnil vypracování plánu na reorganizaci armády, 1813—1815 náčelník štábu Blücherových vojsk. — 202

Gnocchi-Viani, Osvaldo (1837—1917), italský publicista, demokrat, stoupenec Garibaldiho; od 1870 představitel socialistického a dělnického hnutí, aktivně se podílel na činnosti I. internacionály v Itálii (1872 až 1873), spoluzakladatel Italské dělnické strany (1882). — 586

Goegg, Amand (1820—1897), německý novinář, maloburžoazní demokrat; 1849 člen bádenské prozatímní vlády, po porážce revoluce emigroval, jeden z vůdců Ligy míru a svobody v Ženevě, člen ženevského ústředního výboru německých dělnických vzdělávacích spolků ve Švýcarsku (1869); v sedmdesátých letech se přiklonil k německé sociální demokracii. — 313, 325, 351, 428, 645

Goethe, Jchann Wolfgang *von* (1749 až 1832), velký německý spisovatel. — 248

Goldschmidt, Otto (1829—1907), německý spisovatel a hudební skladatel. — 88

Goldstücker, Theodor (1821—1872), německý sanskrtolog; od 1851 profesor na londýnské universitě. — 42

Golovačov, Alexej Adrianovič (1819 až 1903), ruský liberální politik a publicista; člen tverského gubernského výboru pro osvobození rolníků; podílel se na vypracování návrhu na zrušení nevolnictví, podstatná část tohoto návrhu se stala základem Polčženija" [„Ustanovení"] z 19. února 1861; autor prací „Děsjať let reform 1861—1871", „Istorija železnodorožnogo děla v Rossii" aj. — 624

Gomez, viz *Farga Pellicer*, Rafael

Gorčakov, Alexandr Michajlovič, kníže (1798—1883), ruský státník a diplomat, ministr zahraničních věcí (1856—1882). — 222

Goss, Jean Jacques, kastelán evangelického kostela v Turíně. — 586, 597

Gralle, Heinrich, německý tesař; 1870 člen brunšvického výboru Sociálně

demokratické dělnické strany, v září 1870 spolu s ostatními členy výboru zatčen a bez podání žaloby až do března 1871 držen ve vyšetřovací vazbě. — 83, 183, 187, 191, 207, 241

Gray, John (1798—1850), anglický ekonom, utopický socialista, žák Roberta Owena, teoretik „pracovních peněz". — 176

Greenwood, Frederic (1830—1909), anglický novinář a spisovatel, konzervativec, redaktor „Pall Mall Gazette" (1865—1880). — 27, 30, 31, 38—41, 47, 71, 205, 283, 284, 296, 342

Gregory, J. W. (zemř. 1872), maloburžoazní demokrat v USA, člen „Kosmopolitické společnosti", stoupenec buržoazních feministek Woodhullové a Claflinové. — 472, 507

Griesheim, Adolf *von* (1820—1894), německý továrník, společník firmy „Ermen a Engels", muž Engelsovy sestry Elisy. — 230, 231, 278, 279, 348

Grimm, Friedrich Melchior, baron *von* (1723—1807), německý spisovatel, představitel buržoazního osvícenství, od 1748 žil ve Francii, encyklopedista; jako odpůrce Francouzské revoluce se vrátil do Německa; 1795 Kateřinou II. jmenován státním radou a 1796 ministrem v Hamburku. — 693, 694

Griset. — 690

Grosse, Eduard, německý emigrant v USA, lassallovec, člen sekce čís. 6 a ústředního výboru severoamerických sekcí I. internacionály, podporoval maloburžoazní reformátory. — 531, 532

Grousset, Pascal (1844—1909), francouzský novinář a politik, blanquista; člen ústředního výboru národní gardy a Pařížské komuny, předseda komise pro zahraniční styky; po porážce Komuny deportován na Novou Kaledonii, 1874 uprchl; později přešel na stranu buržoazie. — 79, 272

Guillaume, James (1844—1916), švýcarský anarchista, povoláním učitel; jeden z organizátorů Aliance socialistické demokracie, delegát ženevského (1866), lausannského (1867), basilejského (1869) a haagského (1872) kongresu; redaktor listů „Le Progrès", „La Solidarité" a „Bulletin de la Fédération jurassienne"; spolu s Bakuninem na haagském kongresu z I. internacionály vyloučen; za první světové války sociálšovinista. — 298, 299, 393, 413, 424, 493, 584, 590, 610, 620, 653, 678, 755

Gumpert, bratranec Eduarda Gumperta. — 31

Gumpert, Eduard (zemř. 1893), německý lékař v Manchesteru, Marxův a Engelsův přítel. — 14, 31, 59, 61, 63, 97—99, 107, 119—121, 124, 126, 127, 131, 135, 280, 660, 661, 677, 680, 697, 707

Gumpertová (zemř. 1873), první žena Eduarda Gumperta. — 280

Haeckel, Ernst (1834—1919), německý biolog, darwinista; představitel přírodovědeckého materialismu; ateista; jeden ze zakladatelů a ideologů reakční nauky „sociálního darwinismu". — 151

**Hales*, John (nar. 1839), představitel anglického tradeunionistického hnutí, povoláním tkadlec; člen generální rady I. internacionály (1866 až 1872) a její tajemník (květen 1871 až červenec 1872), člen výkonného

výboru Reformní ligy, člen Ligy půdy a práce; delegát londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872); od počátku 1872 stál v čele reformistického křídla britské federální rady; 1873 usnesením generální rady z I. internacionály vyloučen; nesl hlavní vinu na rozkolu v britské federální radě. — 92, 267, 316, 341, 419, 464, 467, 471, 506, 521, 525, 526, 528—531, 537, 574, 584, 590, 593, 594, 597, 598, 601, 607, 608, 615, 616, 619, 620, 622, 642, 653, 661, 664, 666, 678

Harcourt, W. E., horník, spoluzakladatel australské federace I. internacionály, delegát haagského kongresu (1872). — 598

Harney, George Julian (1817—1897), vlivný anglický dělnický předák, jeden z vůdců levého chartistického křídla, revoluční publicista; redaktor listu „Northern Star" a týdeníku „Red Republican"; byl ve spojení s Marxem a Engelsem; dočasně podlehl maloburžoazním vlivům; 1863—1888 žil v USA; člen I. internacionály. — 213

Harris, George, představitel anglického dělnického hnutí, stoupenec sociálně reformistických názorů chartisty Jamese Bronterra O'Briena; člen generální rady I. internacionály (1869 až 1872) a její finanční tajemník (1870 až 1871). — 366, 377

Harrison, Frederic (1831—1923), anglický právník a historik, buržoazní radikál, pozitivista, v šedesátých letech se aktivně účastnil demokratického hnutí, člen I. internacionály; podporoval Marxe v akci na pomoc uprchlým komunardům. — 460, 689—691

Hartmann, Eduard *von* (1842—1906), německý idealistický filosof „nevědoma" — podle hlavního spisu „Philosophie des Unbewussten" [Filosofie nevědoma"], iracionalista. Jeho systém, obsahující dekadentní motivy (popření vůle k životu), vznikl pod vlivem Schopenhauerovým. — 151

Hasenclever, Wilhelm (1837—1889), německý sociální demokrat, lassallovec; od 1870 jeden z redaktorů listu „Social-Demokrat"; předseda Všeobecného německého dělnického spolku (1871—1875), spolu s Liebknechtem vedl stranický orgán „Vorwärts" (1876—1878); člen Severoněmeckého říšského sněmu (1869—1871) a Německého říšského sněmu (1874—1878, 1879—1888). — 556, 683, 714

Hasselmann, Wilhelm (nar. 1844), jeden z předáků lassallovského Všeobecného německého dělnického spolku; redaktor listu „Neuer Social-Demokrat" (1871—1875); od 1875 člen Socialistické dělnické strany Německa; 1880 vyloučen ze strany jako anarchista. — 633, 683, 714

Haussmann, George Eugène (1809 až 1891), francouzský politik, bonapartista; účastník státního převratu z 2. prosince 1851, prefekt departementu Seine (1853—1870); řídil přestavbu Paříže. — 57

Haxthausen, August, baron *von* (1792 až 1866), pruský vládní rada, obhájce nevolnictví. — 222, 247

Heddeghem, viz *Van-Heddeghem*

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770 až 1831), nejvýznamnější představitel německé klasické filosofie, objektivní idealista, v jeho systému je

celý přírodní, historický i duchovní svět poprvé znázorněn jako proces. — 102, 106, 151, 250, 658, 735

Heine, Heinrich (1797—1856), velký německý revoluční básník, blízký přítel Marxovy rodiny. — 70, 203

Heinzen, Karl (1809—1880), německý radikální publicista, maloburžoazní demokrat, vystupoval proti Marxovi a Engelsovi; účastník bádensko-falckého povstání 1849, emigroval do Švýcarska, později do Anglie; na podzim 1850 odjel natrvalo do USA. — 257, 506, 524, 551

**Hepner*, Adolf (1846—1923), německý sociální demokrat, od prosince 1869 redaktor listu „Volksstaat"; jeden z obžalovaných v lipském procesu s velezrádci 1872, delegát haagského kongresu (1872); po 1878 emigroval do USA, za první světové války sociálšovinista. — 112, 115, 116, 206, 452, 552—555, 558, 564, 567, 568, 584, 586, 591, 617, 634, 649, 650, 655, 656

Herman, Alfred, představitel belgického dělnického hnutí, povoláním sochař; jeden ze zakladatelů sekcí I. internacionály v Belgii, člen generální rady a dopisující tajemník pro Belgii (1871—1872); delegát bruselského kongresu (1868), londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872); na haagském kongresu se připojil k anarchistické menšině. — 303, 513, 514, 541, 555—557, 570

Higham, Joseph, majitel manchesterské továrny na hudební nástroje. — 301

Hildebrand, Bruno (1812—1878), německý ekonom a statistik, představitel starší, tzv. historické školy v politické ekonomii, od 1863 vydával „Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik". — 21

Hins, Eugène (1839—1923), belgický novinář, proudhonovec, později bakuninovec; spoluzakladatel belgické sekce I. internacionály, delegát bruselského (1868) a basilejského (1869) kongresu. — 163, 388, 417, 425, 439, 504, 510, 520, 532, 535, 542, 550, 558

Hinsová, žena Eugèna Hinse. — 388, 425, 504, 520, 542, 550, 555

Hirsch, Carl (1841—1900), německý novinář, lassallovec, spoluzakladatel Sociálně demokratické dělnické strany; člen Všeobecného německého dělnického spolku, 1868 z něho vystoupil; delegát eisenašského kongresu (1869); redaktor četných sociálně demokratických listů. — 568

Hodgson, William Ballantyne (1815 až 1880), anglický profesor politické ekonomie a obchodního zákonodárství; v řadě svých prací vyzdvihoval požadavek reformy lidové osvěty. — 429

Hohenzollernové, dynastie braniborských kurfiřtů (1415—1701), pruských králů (1701—1918) a německých císařů (1871—1918). — 49, 191, 202

Holländer, Jakob, maďarský dělník, dopisovatel I. internacionály v Budapešti. — 306, 307

Home, Daniel Dunglas (1833—1886), známý skotský spiritista. — 531

Horác (Quintus Horatius Flaccus) (65 až 8 před n. l.), jeden z největších římských básníků. — 390, 534

Hout, van der, holandský dělník, delegát amsterodamské sekce I. internacionály na haagském kongresu (1872). — 606, 640

Howell, George (1833—1910), jeden

z reformistických vůdců anglických tradeunionů, povoláním zedník; bývalý chartista, tajemník londýnské odborové rady (1861—1862); účastník shromáždění I. internacionály z 28. září 1864 v St. Martin's Hallu, člen generální rady I. internacionály (1864—1869); delegát londýnské konference (1865), tajemník Reformní ligy a parlamentního výboru britského kongresu tradeunionů (1871—1875); zfalšoval dějiny I. internacionály a Marxovu činnost v ní. — 506

Hrvačanin, Manuilo (1849—1909), představitel jugoslávského národně osvobozeneckého hnutí, novinář, počátkem sedmdesátých let vstoupil do bakuninovské slovanské sekce v Curychu; účastník povstání 1875. — 343

Huber, anglický dělnický předák. — 630

**Hubert*, Adolphe, účastník Komuny, francouzský emigrant v Londýně, člen I. internacionály. — 300, 308, 312, 332, 372, 450

Hück, francouzský major, velitel pevnosti Toul. — 215, 220

Hugo, Victor Marie (1802—1885), francouzský spisovatel; po únorové revoluci 1848 poslanec v Ústavodárném a Zákonodárném shromáždění; po státním převratu z 2. prosince 1851 žil v emigraci. — 83, 498

Huleck, člen generální rady I. internacionály (1868), člen Francouzské sekce 1871 v Londýně, po rozkolu v sekci (1868) vystupoval proti generální radě. — 481, 482

Hulecková, Maria, členka generální rady I. internacionály (1868). — 481, 482

Hume, David (1711—1776), anglický filosof, subjektivní idealista, agnostik; buržoazní historik a ekonom, odpůrce merkantilismu, jeden z prvních stoupenců kvantitativní teorie peněz. — 151

Hume, Robert William, americký maloburžoazní radikál, člen I. internacionály. — 175, 177

Huxley, Thomas Henry (1825—1895), významný anglický přírodovědec, biolog; přítel a stoupenec Charlese Darwina, popularizátor jeho učení. — 150

Chalain, Louis Denis (nar. 1845), představitel francouzského dělnického hnutí, povoláním soustružník; člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie, kde byl nějakou dobu členem Francouzské sekce 1871, později anarchista. — 92, 314, 390, 392, 407

Charnier, francouzský emigrant v USA, člen I. internacionály; obchodník s vínem, stoupenec Victorie Woodhullové. — 211

Chassepot, Antoine Alphonse (1833 až 1905), francouzský vojenský vynálezce, sestrojil nový typ pušky. — 58

Chateaubriand, François René, vikomte *de* (1768—1848), význačný francouzský spisovatel, reakční státník a diplomat, ministr zahraničních věcí (1822—1824), zástupce Francie na kongresu ve Veroně (1822). — 121

Châtelain, Eugène (1829—1902), francouzský novinář, účastník Pařížské komuny, přestoupil k neojakobínům; po porážce Komuny emigroval do Anglie, kde vstoupil do Francouzské sekce 1871; v osmdesátých a devadesátých letech spolupracov-

ník socialistických listů ve Francii. — 45

Chautard, francouzský špión, který se vetřel do dělnických organizací; člen Francouzské sekce 1871 v Londýně, byl odhalen a ze sekce vyloučen. — 349, 392, 393

Chouteau, Henri, francouzský malíř pokojů, člen pařížské sekce I. internacionály, člen ústředního výboru národní gardy, účastník Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Londýna, kde vstoupil do Francouzské sekce 1871. — 393

**Imandt*, Peter, německý učitel z Krefeldu, demokrat, účastník revoluce 1848—1849, po její porážce emigroval do Švýcarska, později do Londýna; člen Svazu komunistů; učitel řeči v Dundee; Marxův a Engelsův stoupenec. — 95, 198, 236, 752, 753

Imandt, Robert, synovec Petera Imandta, za prusko-francouzské války emigroval z Francie do Anglie. — 198, 236

Jaclard, Charles Victor (1843—1903), francouzský publicista, blanquista, člen I. internacionály; za Pařížské komuny velitel legie národní gardy; po porážce Komuny emigroval do Švýcarska, později do Ruska; po amnestii 1880 se vrátil do Francie, kde dále spolupracoval v socialistickém hnutí. — 353, 752

**Jacoby*, Johann (1805—1877), německý lékař, publicista a politik, buržoazní demokrat; 1848—1849 jeden z vůdců levého křídla v pruském Národním shromáždění, 1849 člen druhé komory (krajní levice); 1863 člen pruské poslanecké sněmovny; zakladatel listu „Zukunft" (1867); v sedmdesátých letech sociální demokrat. — 42, 194, 223, 224, 235, 684, 686

Jeannerod, Georges (1832—1890), francouzský důstojník a novinář, na počátku prusko-francouzské války vojenský zpravodaj pařížského listu „Le Temps". — 52

Jenny (Jeníčka), viz *Marxová*, Jenny (dcera)

Jessup, William J., představitel amerického dělnického hnutí, povoláním lodní tesař, od 1866 místopředseda a od 1867 dopisující tajemník Národního dělnického svazu (National Labor Union) ve státě New York; předseda Dělnického svazu v New Yorku; zasazoval se o připojení k I. internacionále. — 366, 376

Jiří III. (1738—1820), král Velké Británie a Irska (1760—1820). — 86

**Johannard*, Jules (1843—1888), představitel dělnického hnutí, povoláním litograf; blanquista; člen generální rady I. internacionály (1868 až 1869 a 1871—1872), dopisující tajemník pro Itálii (1868—1869), 1870 založil v Saint-Denis sekci I. internacionály; člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Londýna; delegát haagského kongresu (1872). — 353, 373, 407, 661

Jones, Edward, předák Britské federace I. internacionály; od léta 1872 tajemník sekce a od podzimu 1872 tajemník federace I. internacionály v Manchesteru; podporoval generální radu v boji proti reformistům; byl v úzkém spojení s Engelsem. — 598

Jourde, Francis (1843—1893), účastník Pařížské komuny, pravý proudho-

novec, předseda finanční komise Komuny, po její porážce deportován na Novou Kaledonii, odkud 1874 uprchl; po návratu do Francie zanechal činnosti v dělnickém hnutí. — 312

**Jozewicz*, Ferdinand, německý sociální demokrat, člen Sociálně demokratické dělnické strany a sociálně demokratického dělnického spolku v Berlíně (1871—1872), do poloviny března 1872 dopisující tajemník berlínské sekce I. internacionály. — 357, 358, 447, 458, 459

**Jung*, Hermann (1830—1901), významný představitel mezinárodního a švýcarského dělnického hnutí, povoláním hodinář; účastník revoluce 1848—1849 v Německu, emigrant v Londýně; člen generální rady I. internacionály a dopisující tajemník pro Švýcarsko (listopad 1864 až 1872); pokladník generální rady (1871—1872); místopředseda londýnské konference (1865), předseda ženevského (1866), bruselského (1868), basilejského (1869) kongresu a londýnské konference (1871), člen britské federální rady; až do haagského kongresu (1872) zastával Marxovu linii; na podzim 1872 se přiklonil k reformistickému křídlu britské federální rady; po 1877 zanechal činnosti v dělnickém hnutí. — 91, 92, 162, 169, 171, 209, 267, 268, 277, 298, 311, 317, 331, 336, 338, 340, 343, 344, 349, 350, 354, 370, 374, 413, 427, 435, 448, 460, 468, 529, 544, 565, 582, 588, 592, 615, 619, 620, 630, 631, 638, 641, 642, 653, 661, 664, 666, 678, 682, 714

Jungová (zemř. 1890), žena Hermanna Junga. — 311, 374, 588

Juvenál (Decimus Iunius Iuvenalis) (nar. asi 60—po 127), římský satirický básník. — 170

Kakadu, viz *Lafarguová*, Laura

Kant, Immanuel (1724—1804), zakladatel klasické německé filosofie. — 151

Kato Uticensis, Marcus Porcius *(Mladší)* (95—46 před n. l.), římský státník, stál v čele aristokratické republikánské strany. — 131

Kaufman, Illarion Ignatjevič (1848 až 1916), ruský ekonom, profesor na petrohradské universitě; autor prací o peněžním oběhu a úvěru. — 575

Keller, Charles (1843—1913), francouzský socialista, člen I. internacionály; 1869—1870 přeložil do francouzštiny část I. dílu „Kapitálu"; účastník Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Švýcarska, kde se připojil k bakuninovcům. — 411, 461, 768

Kellogg, Edward (1790—1858), americký buržoazní ekonom, autor prací o finančních otázkách. — 176, 214, 258

Kératry, Émile, hrabě *de* (1832—1905), francouzský reakční politik, orleanista; v září až říjnu 1870 prefekt pařížské policie, potom řídil formování vojenských oddílů v Bretagni; 1871 prefekt departementu Haute-Garonne; v dubnu 1871 potlačil Komunu v Toulouse. — 76, 313, 756, 765, 766

Kern, Auguste, francouzský buržoazní demokrat, emigrant v Londýně. — 277

Kersten, Paul, německý sochař, lassallovec. — 149

Kinkel, Gottfried (1815—1882), německý básník a publicista, maloburžoazní demokrat, účastník bádensko-falckého povstání 1849; pruským soudem odsouzen k doživotnímu žaláři; 1850 uprchl z vězení a emigroval do Anglie; jeden z vůdců maloburžoazní emigrace v Londýně; vydavatel listu „Hermann" (1859); Marxův a Engelsův odpůrce. — 224

**Klein*, Carl Wilhelm, německý dělník, 1849 se zúčastnil povstání v Elberfeldu a v Solingen; člen Svazu komunistů; 1852 emigroval na čas do USA, kde se účastnil organizování dělnických spolků; v šedesátých a sedmdesátých letech pracoval aktivně v německém dělnickém hnutí, vedl solingenskou sekci I. internacionály; delegát lausannského (1867) a bruselského (1868) kongresu. — 228

Knapp, Georg Friedrich (1842—1926), německý ekonom, představitel mladší školy historické; od 1867 ředitel statistického úřadu v Lipsku. — 522

Knille, Otto (1832—1898), německý malíř. — 147

Knowles, Alfred, obchodník v Manchesteru. — 99

Kohlrausch, Friedrich Heinrich Theodor (1780—1867), německý pedagog a historik. — 69

Kokosky, Samuel (1838—1899), německý publicista, 1872 se připojil k sociální demokracii, později redaktor řady sociálně demokratických listů. — 118, 121

Kolb, Georg Friedrich (1808—1884), německý politik, publicista a statistik, buržoazní demokrat. — 263

**Koll*, Theodor, německý emigrant v Londýně, pokladník Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně. — 306, 307

Kostecki, polský emigrant v Londýně. — 628

Kraus, rakouský lékař, vydavatel listu „Allgemeine Wiener medicinische Zeitung". — 148

**Kugelmann*, Ludwig (1830—1902), německý lékař, účastník revoluce 1848 až 1849 v Německu; aktivní člen I. internacionály v Hannoveru, delegát lausannského (1867) a haagského (1872) kongresu; 1862—1874 si pravidelně dopisoval s Marxem; pomáhal při vydávání a rozšiřování „Kapitálu" v Německu; Marxův a Engelsův přítel. — 10, 15, 21, 24, 26, 37, 61, 64, 141—143, 145, 147, 174, 186, 201, 219, 222, 223, 246, 247, 251, 261, 262, 272, 281, 295, 296, 365, 559, 563, 564, 581, 660, 661, 679, 680, 697, 702, 707, 708, 747, 754—763, 767—769, 774, 775, 779, 780

Kugelmannová, Franziska (nar. 1858), dcera Ludwiga Kugelmanna. — 186, 204, 222, 223, 247, 281, 296, 365, 679, 697, 702, 707, 757, 762, 769, 775, 780

Kugelmannová, Gertrud (rozená *Oppenheimová*) (nar. asi 1839), žena Ludwiga Kugelmanna. — 147, 148, 186, 204, 222, 223, 247, 281, 296, 365, 679, 697, 702, 707, 717, 756—758, 761—763, 768—769, 775, 779, 780

Kühn, Johann August Karl (nar. asi 1828), člen Všeobecného německého dělnického spolku, povoláním krejčí, od ledna 1870 člen Sociálně demokratické dělnické strany; člen brunšvického výboru Sociálně demokratické dělnické strany od července 1870, obžalovaný v brunšvic-

kém procesu s velezrádci (1871). — 83, 172, 183, 187, 191, 207, 241, 357

**Kwasniewski*, Gustav (1833—1902), německý učitel a spisovatel, spoluzakladatel a aktivní člen Demokratického dělnického spolku v Berlíně, člen berlínské sekce I. internacionály, od 1869 člen Sociálně demokratické dělnické strany; později zanechal činnosti v dělnickém hnutí. — 334, 335, 358

La Cecilia, Napoleone (1835—1878), italský revolucionář, povoláním profesor matematiky; účastník Garibaldiho tažení (1860 a 1861); člen pařížské organizace I. internacionály; redaktor listu „Le Rappel", generál Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie; stýkal se s Marxem a Engelsem. — 141, 710, 733

Ladendorf, August, německý maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848—1849 v Berlíně; v šedesátých letech jeden z vůdců německých dělnických vzdělávacích spolků ve Švýcarsku, delegát lausannského (1867) a eisenašského (1869) kongresu; redaktor listu „Felleisen". — 210

Lafargue, Charles Étienne (1868 až 1872), syn Laury a Paula Lafarguových. — 15, 46, 74, 159, 215, 395, 396, 406, 411, 434, 461, 462, 478, 489, 746, 756, 765, 766, 768, 775, 777, 778

**Lafargue*, Paul (1842—1911), francouzský socialista, propagátor marxismu a publicista, povoláním lékař; člen generální rady I. internacionály, dopisující tajemník pro Španělsko (1866—1869); jeden ze zakladatelů sekcí I. internacionály ve Francii (1869—1870), ve Španělsku a Portugalsku (1871—1872); delegát haagského kongresu (1872); spoluzakladatel Francouzské dělnické strany (1879); Marxův a Engelsův žák a spolubojovník; od 1868 muž Marxovy dcery Laury. — 8, 11, 46, 74, 92, 94, 98, 113—115, 137, 157, 159, 193, 197, 215—217, 233, 244—246, 265, 271, 276, 313, 320, 327, 390, 395, 396, 404—406, 411—415, 417, 428, 430—434, 453, 455, 461, 462, 474—477, 488, 489, 508—510, 512, 513, 521, 522, 556, 569, 579, 583, 585, 590, 595, 597, 599, 602, 604, 608, 611, 620, 624, 653, 661, 666, 677, 718, 745, 748, 751, 752, 756, 765, 766, 768, 778

**Lafarguová*, Laura (1845—1911), druhá dcera Karle Marxe, představitelka francouzského dělnického hnutí; 1868 se provdala za Paula Lafargua. — 8, 15, 46, 69, 72, 74, 133, 157, 159, 215, 235, 242, 244, 246, 265, 276, 277, 295, 316, 320, 390, 396, 406, 411, 414, 431, 434, 453, 461, 462, 476—478, 489, 510, 595, 718, 746, 751, 752, 756, 761, 764, 766, 768, 777, 778

La Harpe, Jean François *de* (1739 až 1803), francouzský básník a kritik. — 693

Lahure, Louis (asi 1850—1878), pařížský typograf, tiskl francouzské vydání I. dílu „Kapitálu". — 662, 696

**Lachâtre (La Châtre)*, Maurice (1814 až 1900), pokrokový francouzský novinář, účastník Pařížské komuny 1871; vydavatel I. dílu „Kapitálu" ve francouzštině. — 431, 449, 462, 485, 489, 533, 664, 696, 768, 774, 780

Landeck, Bernard (nar. 1832), francouzský klenotník, člen I. internacionály a Francouzské sekce 1871 v Londýně. — 394, 407, 556, 780

**Larroque (Larocque)*, Jean (pseudonym *Latraque*), účastník Pařížské komuny, člen ústředního výboru národní gardy; jeden z vůdců sekce I. internacionály v Bordeaux; 1873 byl postaven před soud, uprchl do Španělska, odkud řídil jako zmocněnec generální rady činnost jihofrancouzských sekcí I. internacionály. — 607, 609, 639, 649

Lassalle, Ferdinand (1825—1864), významný německý socialista, povoláním advokát; radikální demokrat, 1848—1849 se zúčastnil demokratického hnutí v Porýnské provincii, počátkem šedesátých let propagátor socialistických idejí a organizátor dělnického hnutí; zakladatel Všeobecného německého dělnického spolku (1863); podporoval politiku sjednocení Německa „shora" pod hegemonií Pruska; založil oportunistický směr v německém dělnickém hnutí. — 22, 150, 326, 378, 451, 515, 532, 553, 639, 650, 656, 659, 714

Latraque, viz *Larroque*, Jean

Laura, viz *Lafarguová*, Laura

Laurent, Auguste (1807—1853), francouzský chemik, spolu s Charlesem Frédérikem Gerhardtem přispěl k vyjasnění pojmu molekuly a atomu. — 361

Laveleye, Émile Louis Victor, baron *de* (1822—1892), belgický buržoazní historik a ekonom, představitel vulgární ekonomie. — 50

**Lavrov*, Petr Lavrovič (1823—1900), ruský sociolog a publicista, jeden z ideologů narodnictví, eklektický filosof, člen I. internacionály; účastník Pařížské komuny; redaktor časopisu „Vperjod" (1873—1876) a stejnojmenných novin (1875 až 1876). — 117, 121, 225, 277, 288, 304, 305, 319, 330, 331, 336, 337, 402, 403, 429, 720

Leboeuf, Edmond (1809—1888), francouzský maršál, 1869—1870 ministr války; na počátku prusko-francouzské války, po porážce u Weissenburgu, Woerthu a Spichern, se vzdal svého úřadu a převzal velení nad 3. sborem v Bazainově armádě; po válce se uchýlil do ústraní. — 49

Lecky, William Edward Hartpole (1838 až 1903), anglický buržoazní historik, idealista, autor několika historických prací; usiloval o omezení volebního práva a buržoazních „svobod". — 304, 319

Lefaivre, A., francouzský konzul ve Vídni (1870—1871). — 309, 312

Lefrançais, Gustave (1826—1901), francouzský revolucionář, levý proudhonovec, povoláním učitel; účastník revoluce 1848; od konce šedesátých let člen I. internacionály; člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Švýcarska, kde se připojil k anarchistům. — 409

Lehmann, viz *Vilém I.*

Le Lubez, Victor P. (nar. asi 1834), francouzský emigrant v Londýně, byl ve spojení s buržoazně republikánskými a radikálními kruhy ve Francii a Anglii; účastník shromáždění z 28. září 1864 v St. Martin's Hallu; člen ústřední rady I. internacionály (1864—1866); dopisující tajemník pro Francii (1864—1865), delegát londýnské konference (1865);

1866 byl na ženevském kongresu z ústřední rady vyloučen pro intriky a pomluvy. — 256, 394, 768

Le Moussu, A., představitel francouzského dělnického hnutí, povoláním rytec; účastník Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Londýna; člen generální rady I. internacionály a dopisující tajemník pro francouzské sekce v Americe (1871 až 1872); delegát haagského kongresu (1872), podporoval Marxe a Engelse v boji proti bakuninovcům. — 113—115, 123, 311, 317, 381, 481, 525, 526, 537, 549, 598, 599, 641, 647, 649, 666, 688—691, 705, 715

Lenka, viz *Demuthová*, Helene

Léonard. — 389

Léová, André (vlastním jménem *Champseixová*, Léodile) (1829—1900), francouzská spisovatelka a publicistka, podporovala Pařížskou komunu; po její porážce emigrovala do Švýcarska; stoupenkyně Bakuninova. — 379, 388, 393, 394

Lessing, Gotthold Ephraim (1729 až 1781), německý klasický spisovatel, teoretik literatury a umění, zakladatel realistické estetiky; nejvýznamnější představitel německého osvícenství; humanista, odpůrce absolutismu. — 359

**Lessner*, Friedrich (1825—1910), představitel německého a mezinárodního dělnického hnutí, krejčovský tovaryš; člen Svazu spravedlivých a Svazu komunistů; účastník revoluce 1848—1849; v kolínském procesu proti komunistům (1852) odsouzen ke třem letům pevnostního vězení; od 1856 emigrant v Londýně; člen Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně; člen generální rady I. internacionály (listopad 1864 až 1872); delegát londýnských konferencí (1865 a 1871) a všech kongresů od 1865 do 1872; člen britské federální rady; aktivně bojoval za Marxovu linii; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 92, 150, 306, 366, 454, 532, 549, 573, 593, 640

Le Verdet, francouzský emigrant v Londýně, na podzim 1871 spoluvydavatel a redaktor listu „Qui Vive!“. — 393

Library, viz *Liebknecht*, Wilhelm

Liebers, Bruno, holandský dělník, člen sekce I. internacionály v Haagu, aktivně se účastnil příprav k haagskému kongresu. — 581, 582, 640

Liebknecht, Karl (1871—1919), syn Wilhelma Liebknechta; významný předák německého a mezinárodního dělnického hnutí; spoluzakladatel Komunistické strany Německa. — 327, 635, 636

**Liebknecht*, Wilhelm (1826—1900), jeden z nejvýznamnějších vůdců německé sociální demokracie, účastník revoluce 1848—1849; emigroval nejprve do Švýcarska, potom do Anglie, kde byl členem Svazu komunistů; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník; 1862 se vrátil do Německa; člen I. internacionály, propagátor a agitátor marxismu; 1869 spoluzakladatel Sociálně demokratické dělnické strany; odpovědný redaktor listu „Vorwärts“; člen Severoněmeckého říšského sněmu (1867 až 1870) a Německého říšského sněmu (1874—1900); za prusko-francouzské války aktivně vystupoval proti pruským anekčním plánům a na podporu Pařížské komuny; jako

rozhodný odpůrce pruského militarismu se zasazoval o sjednocení Německa revolučně demokratickou cestou. — 23, 26, 33, 56, 57—60, 69, 80, 85, 118, 121, 146, 150, 159, 160, 188, 198, 206, 208, 226, 227, 235, 238, 241 až 245, 247, 248, 250, 256, 257, 263 až 266, 282—286, 295, 297, 309, 312, 313, 325—327, 351—353, 371, 407 až 411, 416—418, 425—428, 431, 451—453, 458, 462, 471, 479, 499, 503, 508—510, 515, 520—524, 528 až 532, 539, 540, 542, 552—554, 568, 580, 633—637, 650, 653, 655, 656, 659, 681—684, 686, 706, 714, 746, 755, 764—766, 772, 773, 776—778

Liebknechtová, Alice (nar. 1857), starší dcera Wilhelma Liebknechta. — 207, 635, 636, 764, 766, 778

**Liebknechtová*, Natalie (1835—1909), druhá žena Wilhelma Liebknechta. — 206—208, 226, 227, 243, 249, 510, 532, 634—636, 773, 776—778

Lincoln, Abraham (1809—1865), americký státník, jeden ze zakladatelů republikánské strany, president USA (1861—1865); za občanské války uskutečnil pod tlakem lidových mas řadu důležitých buržoazně demokratických reforem (1862) a přešel k revolučním metodám vedení války; v dubnu 1865 byl zavražděn agentem otrokářů. — 290

Lindau, Paul (1839—1919), německý buržoazní demokrat, spisovatel, divadelní kritik, vydavatel časopisu „Die Gegenwart" (1872—1881). — 558

Lindová, Jenny (1820—1887), švédská zpěvačka. — 88

Lissagaray, Prosper Olivier (1838 až 1901), francouzský novinář a historik; účastník Pařížské komuny; připojil se k buržoazně demokratické skupině neojakobínů; po porážce Komuny emigroval do Anglie; autor knihy „Histoire de la Commune de 1871" (1876). — 97, 100, 107, 710, 761

Lizzy, *Lizzie*, viz *Burnsová*, Lydia

Ljubavin, Nikolaj Nikolajevič (1845 až 1918), ruský chemik, profesor na moskevské universitě; autor řady prací o chemii; navštěvoval studentské revoluční kroužky; připravil vydání I. dílu „Kapitálu" v Rusku. — 575, 610, 624

Lochner, Georg (nar. asi 1824), představitel německého a mezinárodního dělnického hnutí, povoláním truhlář; účastník revoluce 1848 až 1849; člen Svazu komunistů a Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně; člen generální rady I. internacionály (1864 až 1867 a 1871—1872); Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 532, 549, 741

Longuet, Charles (1839—1903), představitel francouzského dělnického hnutí, novinář, proudhonovec; člen generální rady I. internacionály (1866—1867 a 1871—1872), dopisující tajemník pro Belgii (1866), delegát lausannského (1867) a bruselského (1868) kongresu, londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872); člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie; později se přidal k posibilistům; od 1872 muž Marxovy dcery Jenny. — 15, 73, 79, 80, 93, 123, 138, 140, 305, 313, 314, 407, 478, 510, 602, 604, 608, 642, 690, 691, 694, 703, 709, 768, 777, 780

Longuet, Charles (září 1873—červenec

1874), syn předešlého. — 15, 137, 143, 692, 694, 705, 707, 710, 711, 714

Longuetová, Felicitas, matka Charlese Longueta. — 113

Longuetová, Jenny, viz *Marxová*, Jenny (dcera)

**Lopatin*, German Alexandrovič (1845 až 1918), ruský revolucionář, narodnik, Marxův a Engelsův přítel; člen generální rady I. internacionály (1870); jeden z ruských překladatelů I. dílu „Kapitálu". — 45, 117, 118, 121, 225, 274, 292, 304, 534, 611, 624, 720, 771

Lopez de Lara, španělský obchodník v Londýně. — 462

Lorenzo, Anselmo (1841—1914), pracovník španělského dělnického hnutí, povoláním typograf; od 1869 člen I. internacionály; spoluzakladatel sekcí I. internacionály ve Španělsku; 1870—1872 člen španělské federální rady a její tajemník (1872), delegát londýnské konference (1871), vystupoval proti bakuninovcům. — 391, 395, 414, 415, 512, 755

Lormierová, Marie, známá Marxovy rodiny. — 277

Lowe, Robert (Bob), vikomt *Sherbrooke* (1811—1892), anglický státník a publicista; spolupracovník listu „Times", whig, později liberál, člen parlamentu; 1868—1873 kancléř pokladu, 1873—1874 ministr vnitra. — 281, 704

Lubbock, sir John, od 1899 lord *Avebury* (1834—1913), anglický biolog, darwinista, známý svými pracemi z oboru zoologie; etnolog a archeolog, finanční politik; liberál. — 304, 319

Lucain, viz *Potel*

Luciani, Giuseppe, italský novinář, člen I. internacionály, 1871—1872 si dopisoval s Marxem a Engelsem, člen dělnických organizací v Římě, spolupracovník demokratického tisku. — 333

Lucraft, Benjamin (1809—1897), jeden z reformistických vůdců anglických tradeunionů, povoláním truhlář; účastník shromáždění I. internacionály z 28. září 1864 v St. Martin's Hallu; člen generální rady I. internacionály (1864—1871), delegát bruselského (1868) a basilejského (1869) kongresu; člen výkonného výboru Reformní ligy; 1871 odmítl Pařížskou komunu a adresu generální rady „Občanská válka ve Francii"; vystoupil z generální rady, která odsoudila jeho renegátství; později liberál. — 741

Ludvík Bonaparte, viz *Napoleon III.*

Lupus, viz *Wolff*, Wilhelm

Mac Donnel, J. Patrick (1847—1906), představitel irského dělnického hnutí, socialista, fenian; člen generální rady I. internacionály a dopisující tajemník pro Irsko (1871—1872); delegát londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872); 1872 emigroval do USA a působil tam v americkém dělnickém hnutí. — 324, 328, 400, 401, 549, 598, 601, 741

Mack von Leiberich, Karl Friedrich (1752—1828), rakouský generál, v říjnu 1805 kapituloval se svou armádou v Ulmu ve válce proti Napoleonovi I. — 64

Mac-Mahon, Marie Edme Patrice Maurice, hrabě *de*, vévoda *de Magenta* (1808—1893), francouzský politik a generál, od 1859 maršál, bonapar-

tista; za prusko-francouzské války velel I. sboru, potom châlonské armádě, byl zajat u Sedanu; vrchní velitel versailleské armády; kat Pařížské komuny; president třetí republiky (1873—1879). — 49, 64, 68, 77, 100, 101, 106, 133, 136, 710

Mac-Mahonová, žena předešlého. — 106

Maddison, skotský lékař v Londýně, léčil Marxe a jeho rodinu. — 23, 65, 68, 246, 261, 277

Maddock, G. W., americký buržoazní radikál. — 532

Magne, Pierre (1806—1879), francouzský státník, orleanista, od 1848 bonapartista; ministr financí (1855 až 1860, 1867—1869, 1870, 1873 až 1874). — 136

Maine, sir Henry James Sumner (1822 až 1888), anglický právník a historik práva. — 304, 319

Malon, Benoît (1841—1893), francouzský maloburžoazní socialista, dělník, člen I. internacionály; delegát ženevského kongresu (1866); člen ústředního výboru národní gardy a Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Itálie, potom do Švýcarska; připojil se tam k anarchistům, později jeden z vůdců a ideologů posibilistů. — 387, 388, 393, 394, 403, 409, 448, 489, 509, 531

Manning, Charles. — 137

Marchand, Louis, francouzský bakunovec, byl vyslán Pařížskou komunou do Bordeaux, po její porážce emigroval do Švýcarska, kde se stal tajemníkem spolku emigrantů a spolupracoval s listem „La Révolution Sociale"; na žádost bordeauxské sekce byl z I. internacionály vyloučen. — 432

Maria Alexandrovna (nar. 1853), dcera Alexandra II., od 1874 manželka vévody z Edinburghu. — 699

Martin, Constant, francouzský revolucionář, blanquista, účastník Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Londýna; člen generální rady I. internacionály (1871—1872), delegát londýnské konference (1871). — 317, 710

Marxová, Eleanor (Tussy) (1855 až 1898), nejmladší Marxova dcera, v osmdesátých a devadesátých letech pracovala v anglickém a mezinárodním dělnickém hnutí; od 1884 žena Edwarda Awelinga. — 15, 44, 55, 82, 90, 92, 97, 100, 107, 119 až 121, 125—127, 130, 139, 141, 144, 145, 147, 149, 152, 174, 207, 208, 243, 265, 271, 276, 277, 295, 313, 316, 320, 330, 333, 416, 431, 478, 638, 677, 692—694, 702—704, 707, 708, 714, 717, 719, 747, 749, 751, 752, 756, 763—766, 770, 771, 778

**Marxová*, Jenny (1844—1883), nejstarší Marxova dcera, novinářka, představitelka mezinárodního dělnického hnutí; sehrála významnou roli v boji irského národa za nezávislost; 1872 se provdala za Charlese Longueta. — 15, 55, 90, 92, 114, 137, 138, 140, 142—144, 150, 151, 207, 208, 223, 227, 235, 243, 265, 271, 276, 277, 295, 313, 316, 320, 330, 333, 342, 364, 405, 406, 414, 431, 460, 478, 510, 559, 602, 604, 624, 661, 666, 692—695, 703—705, 707, 709—711, 714, 745, 747, 749, 751, 752, 754—769, 774, 775, 777 až 780

**Marxová*, Jenny (rozená *von Westphalen*) (1814—1881), Marxova žena a spolupracovnice. — 54, 60, 88, 94 až 96, 98—100, 114, 124, 126, 139,

150, 173, 174, 207, 208, 277, 316, 317, 326, 333, 411, 426, 434, 528, 665, 666, 673, 675, 692, 693, 706, 718, 745—754, 763, 776—778

Matheson. — 137

Mayer, Karl (1819—1889), německý maloburžoazní demokrat; 1848 až 1849 člen frankfurtského Národního shromáždění; po porážce revoluce 1848—1849 emigroval do Švýcarska; v šedesátých letech redaktor stuttgartského listu „Beobachter". — 686

Maxse, Friedrich Augustus (1833 až 1900), anglický publicista. — 50

Mazzini, Giuseppe (1805—1872), italský revolucionář, buržoazní demokrat, jeden z vůdců národně osvobozeneckého hnutí v Itálii; 1849 stál v čele prozatímní vlády Římské republiky; 1850 jeden ze zakladatelů ústředního výboru Evropské demokracie v Londýně; 1864 se snažil podřídit I. internacionálu svému vlivu. — 161, 242, 333, 363, 405, 417, 433, 439, 486, 502, 728, 734, 739—741

Meissner, Otto Karl (1819—1902), hamburský nakladatel, vydal „Kapitál" a jiné Marxovy a Engelsovy spisy. — 147, 149, 152, 533, 540, 559, 560, 634, 645, 716, 719, 759, 768, 779

Mendelssohn, Moses (1729—1786), idealistický osvícenský filosof, jeden z hlavních představitelů deismu v Německu. — 22

Merriman. — 688—691

Mesa y Leompart, José (1840—1904), španělský socialista, povoláním tiskař; spoluzakladatel sekcí I. internacionály ve Španělsku, člen španělské federální rady (1871—1872); redaktor listu „La Emancipación" (1871—1873) a člen Nové madridské federace (1872—1873); aktivně bojoval proti anarchismu, jeden z prvních propagátorů marxismu ve Španělsku; 1879 spoluzakladatel Socialistické dělnické strany Španělska; přeložil do španělštiny řadu Marxových a Engelsových děl. — 144, 404, 405, 428, 431, 587, 597, 601, 602, 620, 622, 678, 714

Meyer, Hermann (1821—1875), představitel německého a amerického dělnického hnutí, socialista, povoláním obchodník; účastník revoluce 1848—1849 v Německu, 1852 emigroval do USA, v padesátých letech a na počátku šedesátých let stál v čele boje za osvobození černochů ve státě Alabama, spoluzakladatel sekcí I. internacionály v St. Louis; přítel Josepha Weydemeyera. — 664, 675

Meyer, Rudolph Hermann (1839 až 1899), německý ekonom a publicista, konzervativec; autor děl „Der Emancipationskampf des vierten Standes" a „Politische Gründer und die Corruption in Deutschland". — 683, 697

**Meyer*, Sigfrid (asi 1840—1872), představitel německého a amerického dělnického hnutí, socialista, povoláním důlní inženýr; člen berlínské sekce Všeobecného německého dělnického spolku, patřil k proletářské opozici; člen I. internacionály, 1866 vydal vlastním nákladem „Komunistický manifest", 1866 přesídlil do USA; člen Německého komunistického klubu v New Yorku, jeden z organizátorů sekcí I. internacionály v USA; Marxův a Engelsův

stoupenec. — 176, 177, 211—213, 366, 367, 377

Mikuláš I. (1796—1855), ruský car (1825—1855). — 232

**Milke*, Fritz, německý sociální demokrat, povoláním sazeč, člen Všeobecného německého dělnického spolku, od 1868 člen Demokratického dělnického spolku v Berlíně; delegát haagského kongresu (1872); později emigroval do Londýna, člen Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně, 1878 představitel Mostova anarchismu. — 592

Mill, John Stuart (1806—1873), anglický ekonom a pozitivistický filosof, epigon klasické školy politické ekonomie; vulgarizátor Ricardova učení. — 50, 124, 274

Mills, Charles, anglický inženýr, člen generální rady I. internacionály (1871). — 741

Milner, George, představitel anglického dělnického hnutí, původem Ir, povoláním krejčí; stoupenec sociálně reformátorských názorů chartisty Jamese Bronterra O'Briena, člen výkonného výboru Ligy půdy a práce a generální rady I. internacionály (1868—1872); delegát londýnské konference (1871); od podzimu 1872 člen britské federální rady, vystupoval proti reformistům. — 607

Miquel, Johannes (1828—1901), německý politik, advokát a bankéř; do 1852 člen Svazu komunistů, později přešel na stranu buržoazie; jeden ze zakladatelů Národního spolku (1859), od 1867 jeden z vůdců Národně liberální strany; člen Severoněmeckého a Německého říšského sněmu; 1897 povýšen do šlechtického stavu. — 248, 272

Moll, Friedrich Wilhelm (asi 1835 až 1871), solingenský dělník, 1863 člen představenstva Všeobecného německého dělnického spolku; 1864 emigroval do USA, jeden ze zakladatelů Všeobecného německého dělnického spolku v New Yorku: po návratu do Německa člen I. internacionály, delegát ženevského kongresu (1866). — 228

Moltke, Helmuth Karl Bernhard, hrabě *von* (1800—1891), pruský generál polní maršál, vojenský spisovatel; jeden z ideologů pruského militarismu a šovinismu; náčelník pruského (1857—1871) a císařského generálního štábu (1871—1888); za prusko-francouzské války vrchní velitel pruské armády. — 32, 58, 65, 686, 745

Monroe. — 758

**Moore*, George, anglický rytec, založil spolu s Lafarguem a Le Moussum litografický a rytecký ateliér (1873 až 1874); koncem roku 1873 nahradil Lafargua Marx. — 114, 123, 126, 688—691

Moore, Samuel (asi 1830—1912), anglický právník, člen I. internacionály; přeložil do angličtiny „Manifest Komunistické strany" a spolu s Edwardem Avelingem I. díl „Kapitálu"; Marxův a Engelsův přítel. — 14, 40, 46, 72, 97—99, 101, 105, 107

Mora, Francisco (1842—1924), španělský socialista, povoláním obuvník; spoluzakladatel sekcí I. internacionály ve Španělsku a Portugalsku; člen španělské federální rady (1870—1872); redaktor listu „La

Emancipación" (1871—1873) a člen Nové madridské federace (1872 až 1873); aktivně bojoval proti anarchistickému vlivu, dopisoval si s Marxem a Engelsem; 1879 jeden z organizátorů Socialistické dělnické strany Španělska. — 255, 404, 412, 415, 579, 580, 600, 601

Morago Gonzáles, Tomás, španělský anarchista, povoláním rytec; spoluzakladatel a vůdce Aliance socialistické demokracie ve Španělsku, člen španělské federální rady (1870 až 1871), delegát haagského kongresu (1872); 1873 usnesením generální rady z I. internacionály vyloučen. — 430

More (Morus), sir Thomas (1478 až 1535), anglický politik, lord kancléř, humanistický spisovatel, představitel utopického komunismu, autor díla „Utopia". — 634

Moreau. — 769

Morley, John, vikomt (1838—1923), anglický státník a publicista; liberál; šéfredaktor měsíčníku „Fortnightly Review" (1867—1882). — 224, 683

Morley, Samuel (1809—1886), anglický průmyslník a politik, liberál; člen parlamentu (1865 a 1868—1885); od 1869 vydavatel týdeníku „Bee-Hive". — 271, 683

Morny, Charles Auguste Louis Joseph, vévoda *de* (1811—1865), francouzský politik, bonapartista, nevlastní bratr Napoleona III., poslanec Zákonodárného shromáždění (1849 až 1851), jeden z organizátorů státního převratu z 2. prosince 1851; ministr vnitra (prosinec 1851—leden 1852); předseda Zákonodárného sboru (1854—1856 a 1857—1865). — 106

Mothet. — 34, 38

Mottershead, Thomas, anglický tkadlec; člen generální rady I. internacionály (1869—1872), dopisující tajemník pro Dánsko (1871—1872), delegát londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872); člen výkonného výboru Ligy půdy a práce; tajemník Ligy dělnického zastoupení; v generální radě a v britské federální radě vystupoval s reformistickými názory proti Marxově linii, byl spoluodpovědný za rozkol ve federální radě; 1873 usnesením generální rady z I. internacionály vyloučen. — 267, 419, 464, 466, 467, 479, 528, 530, 584, 597, 601, 619, 630, 653, 661, 666

Mülberger, Arthur (1847—1907), německý lékař, maloburžoazní publicista, proudhonovec. — 521, 618, 657

Murphy, William Martin (1844—1921), irský železniční podnikatel; člen irské frakce v britské Dolní sněmovně (1885—1892). — 400

Murray, Charles, předák anglických tradeunionů, povoláním obuvník, účastník chartistického hnutí; člen generální rady I. internacionály (1870—1872) a britské federální rady (1872—1873); podporoval generální radu v boji proti reformistům; v osmdesátých letech člen Sociálně demokratické federace. — 607

Myall. — 779

Myrtle, lékař. — 120

Nabruzzi, Lodovico (1846—1920), italský novinář, ředitel listu „Il Romagnolo" a redaktor listu „La Favilla", bakuninovec, jeden z vůdců Aliance socialistické demokracie,

spoluzakladatel anarchistické organizace v Itálii. — 437

Napoleon I. Bonaparte (1769—1821), francouzský císař (1804—1814 a 1815). — 61, 69, 70, 191, 202, 346, 439, 568, 692

Napoleon III. (Ludvík Napoleon Bonaparte) (1808—1852), synovec Napoleona I., president druhé republiky (1848—1852), francouzský císař (1852—1870). — 7—9, 21, 24 až 27, 33, 37, 41—43, 47—49, 51, 52, 56—59, 61, 70, 75, 77, 81, 100, 106, 157—159, 174, 176, 181, 185, 191, 192, 201, 210, 216, 220, 221, 244, 247, 257, 263, 309, 380, 395, 442, 450, 714, 740, 749, 755, 760, 772

Naze, emigrant Pařížské komuny v Londýně, člen francouzské sekce I. internacionály v Londýně. — 331

Něčajev, Sergej Gennadijevič (1847 až 1882), ruský anarchista; 1868—1869 účastník studentského hnutí v Petrohradě, 1869 založil v Moskvě tajnou organizaci „Narodnaja rasprava"; emigroval do Švýcarska; 1869—1871 udržoval úzké styky s Bakuninem; 1872 byl švýcarskými úřady vydán ruské vládě, zemřel v Petropavlovské pevnosti. — 90, 208, 345, 379, 423, 442, 575, 590, 605

Neumayr, Ludwig, rakouský publicista, sociální demokrat; člen I. internacionály; delegát basilejského kongresu (1869); redaktor listu „Wiener Neustädter Wochenblatt". — 648

Nicholson, člen irské sekce I. internacionály v New Yorku; do června 1872 pokladník prozatímní federální rady. — 551

Nobre-França, José C., jeden z organizátorů prvních sekcí I. internacionály v Lisabonu; 1872—1873 si dopisoval s Marxem a Engelsem. — 113, 587, 597

Obermüller, Wilhelm (nar. 1809), německý novinář. — 59

Oberwinder, Heinrich (1846—1914), rakouský novinář, zpočátku lassallovec, později se přidal k eisenašským; delegát eisenašského a basilejského kongresu (1869); redaktor dělnických novin „Volksstimme" a „Volkswille"; v sedmdesátých letech hrál dvojakou úlohu v dělnickém hnutí a nakonec z dělnického hnutí odešel. — 644, 648, 665

O'Brien, James (pseudonym *Bronterre*) (1802—1864), anglický publicista, chartista, ve třicátých letech redaktor listu „The Poor Man's Guardian"; autor řady sociálně reformátorských projektů; 1849 založil Národní reformní ligu, která se 1866 připojila k I. internacionále. — 176, 366, 377

O'Connell, Daniel (1775—1847), irský advokát a buržoazní politik, vůdce pravého liberálního křídla irského národně osvobozeneckého hnutí. — 463

O'Connor, Arthur (1763—1852), představitel irského národně osvobozeneckého hnutí, 1797—1798 jeden z vůdců organizace Sjednocení Irové (United Irishmen) a redaktor jejího orgánu „Press"; v předvečer povstání 1798 byl zatčen, 1803 emigroval do Francie. — 484

Odger, George (1820—1877), reformistický předák anglických tradeunionů, povoláním obuvník; jeden ze zakladatelů londýnské odborové rady a její tajemník (1862—1872), člen anglické Národní ligy pro nezá-

vislost Polska, Ligy půdy a práce a Ligy dělnického zastoupení; účastník shromáždění I. internacionály z 28. září 1864 v St. Martin's Hallu, člen generální rady (1864—1871) a její předseda (1864—1867), delegát londýnské konference (1865) a ženevského kongresu (1866); člen výkonného výboru Reformní ligy; v boji za reformu volebního práva v Anglii uzavřel kompromis s buržoazií; 1871 vystoupil proti Pařížské komuně, odmítl podepsat adresu generální rady „Občanská válka ve Francii" a vystoupil z generální rady, která jeho renegátství odsoudila. — 286, 325, 326, 351, 506, 741, 759

O'Donnell, spolupracovník listů „The Irishman" a „The Irish People". — 400

O'Donovan Rossa, Jeremiah (1831 až 1915), jeden ze zakladatelů a vůdců společnosti fenianů v Irsku; vydavatel listu „The Irish People" (1863 až 1865); 1865 byl zatčen a odsouzen k doživotnímu žaláři, 1870 amnestován; emigroval do USA, kde vedl organizaci fenianů; v osmdesátých letech zanechal politické činnosti. — 400, 747, 756, 763

Okolowicz, polský emigrant, účastník Pařížské komuny. — 353

Ollivier, Émile (1825—1913), francouzský politik, umírněný buržoazní republikán; od 1857 člen Zákonodárného sboru; koncem šedesátých let bonapartista; ministerský předseda (leden až srpen 1870). — 227

**Oppenheim*, Max, bratr Gertrudy Kugelmannové. — 148 717, 719

Orleáni, francouzská královská dynastie (1830—1848). — 49, 52, 65, 76, 77, 173, 755

Ostyn, François Charles (1823—1912), francouzský soustružník, původem Belgičan; proudhonovec; člen federální rady pařížské sekce I. internacionály; člen ústředního výboru národní gardy a Pařížské komuny; po porážce Komuny emigroval do Švýcarska, kde se přidal k bakuninovcům; delegát ženevského kongresu anarchistů (1873). — 409

**Oswald*, Eugen (1826—1912), německý novinář, maloburžoazní demokrat, účastník revolučního hnutí v Bádensku 1848—1849; po porážce revoluce emigroval do Anglie; aktivně podporoval Marxe v akci na pomoc uprchlým komunardům. — 29, 38, 41—43, 46, 47, 50, 155, 156, 166 až 168, 170, 179, 187, 194, 205, 291, 293, 626, 637, 671, 672

Oswaldová, žena předešlého. — 168, 205, 626, 637

Owen, Robert (1771—1868), významný anglický utopický socialista. — 633

Palikao, viz *Cousin-Montauban*

Palladino, Carmelo (1842—1896), italský anarchista, povoláním advokát; jeden z vůdců tajné Aliance socialistické demokracie, spoluzakladatel anarchistických organizací v Itálii, člen neapolské sekce I. internacionály. — 383—386, 739

Palmerston, Henry John *Temple*, vikomt (1784—1865), britský státník, zpočátku tory, od 1830 jeden z předáků whigů; ministr zahraničních věcí (1830—1834, 1835—1841 a 1846 až 1851), ministr vnitra (1852—1855), ministerský předseda (1855—1858 a 1859—1865). — 28, 182, 203

Pam, viz *Palmerston*, Henry John *Temple*

Pape, Fletcher, člen britské federální

rady (1872), připojil se k reformistickému křídlu; 1873 usnesením generální rady z I. internacionály vyloučen. — 630

Pascal, C., francouzský duchovní v Brightonu. — 91

Pavel I. (1754—1801), ruský car (1796 až 1801). — 222, 692

Péchard, Étienne, viz *Regis*, Vitale

Pène, Henri *de* (1830—1888), francouzský novinář, monarchista, jeden z organizátorů kontrarevoluční demonstrace v Paříži 22. března 1871. — 236

Perret, Henri, představitel švýcarského dělnického hnutí, povoláním rytec, jeden z vůdců I. internacionály ve Švýcarsku; člen Aliance socialistické demokracie (1868—1869), tajemník románského federálního výboru (1868—1873), člen redakce „Égalité"; delegát všech kongresů I. internacionály; 1869 se rozešel s bakuninovci, avšak na haagském kongresu (1872) zaujal smířlivecký postoj. — 23, 108, 112, 116, 169, 298, 333, 338, 340, 553, 587, 645, 651, 674, 681, 682, 755, 760

Perrini, Luigi, italský dělník, člen turínské sekce I. internacionály. — 586, 597

Pertz, Georg Heinrich (1795—1876), německý historik, umírněný konzervativec, autor prací o dějinách Německa. — 202

Pescatori, Erminio (1836—1905), stoupenec Mazziniho a Garibaldiho, zakladatel Dělnického svazu (Fascio Operaio) v Bologni a ředitel stejnojmenného časopisu. — 421

Petr III. (1728—1762), ruský car (1761 1762). — 222

Petrarca, Francesco (1304—1374), italský renesanční básník. — 136

Petroni, Giuseppe (1812—1888), italský buržoazní revolucionář, novinář a politik, mazziniovec, účastník revoluce 1848—1849; 1853 zatčen a odsouzen k doživotnímu vězení, 1870 osvobozen; redaktor týdeníku „Roma del Popolo". — 369

Pezza, Vincenzo (1841—1873), italský publicista, levý mazziniovec, na počátku sedmdesátých let bakuninovec, člen milánské sekce I. internacionály. — 501

Pfänder, Karl (1818—1876), představitel německého a mezinárodního dělnického hnutí, malíř miniatur, od 1845 emigrant v Londýně; člen Svazu spravedlivých a Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně; člen ústředního výboru Svazu komunistů a generální rady I. internacionály (1864—1867 a 1870 až 1872); Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 532, 549

Piccini, Francesco (zemř. 1872), italský obuvník, levý mazziniovec, člen mazziniovského Dělnického svazu (Fascio Operaio) ve Florencii, později člen levé republikánské Mezinárodní demokratické společnosti ve Florencii. — 730

Piétri, Joseph Marie (1820—1902), francouzský politik, bonapartista, pařížský policejní prefekt (1866 až 1870). — 394

Pigott, Richard (1828—1889), irský buržoazní publicista, vydavatel listu „The Irishman" (1865—1879), 1867 odsouzen do vězení za to, že vystupoval na obranu uvězněných feniánů; v osmdesátých letech přešel na stranu anglické vlády. — 74, 400, 749

Pihl, S. F., představitel dánského dělnického hnutí, delegát kodaňské sekce I. internacionály na haagském kongresu (1872). — 665, 666

**Pio*, Louis Albert François (1841 až 1894), představitel dánského dělnického a socialistického hnutí, propagátor marxismu; jeden z organizátorů dánských sekcí I. internacionály (1871); redaktor listu „Socialisten"; spoluzakladatel Dánské sociálně demokratické strany (1876); 1877 emigroval do Ameriky. — 408, 464—467, 479, 480

Pirro, Matteo. — 469

Pius IX. (1792—1878), římský papež (1846—1878). — 77, 106, 127

Plater, Władisław (1806—1889), polský politik, účastník povstání 1830 až 1831, později emigrant. — 142

Poljakov, Nikolaj Petrovič (asi 1841 až 1905), pokrokový ruský nakladatel, 1865—1873 blízký názorově stoupencům N. G. Černyševského; 1872 vydal první ruské vydání I. dílu „Kapitálu". — 118, 575

Potel (pseudonym *Lucain*), francouzský emigrant v Belgii, člen I. internacionály, delegát haagského kongresu (1872); člen komise pro vyšetření činnosti Aliance socialistické demokracie. — 584, 590, 602

Potter, George (1832—1893), jeden z reformistických vůdců anglických tradeunionů, povoláním tesař; člen londýnské odborové rady, předák Spojeného svazu stavebních dělníků, zakladatel a vydavatel listu „Bee-Hive", v němž systematicky prosazoval politiku kompromisu s liberální buržoazií. — 85, 92

Pottier, Eugène (1816—1887), francouzský proletářský básník; účastník únorové revoluce a červnového povstání 1848, aktivně pracoval v I. internacionále, člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie a později do Ameriky; 1880 se vrátil do Francie, člen Francouzské dělnické strany; autor „Internacionály" (červen 1871). — 647

Pouyer-Quertier, Augustin Thomas (1820 až 1891), francouzský továrník a politik, stoupenec ochranných cel, ministr financí (1871—1872), 1871 se zúčastnil mírového jednání s Německem ve Frankfurtu nad Mohanem. — 270

Powell. — 688—691

Praitsching, Charles, člen I. internacionály v Americe, člen prozatímní federální rady a generální rady v New Yorku; 1873 byl z I. internacionály vyloučen. — 537

Prendergast, John Patrick (1808—1893), irský buržoazně liberální historik, nacionalista; autor řady prací o dějinách Irska. — 463

Prigneaux, francouzský emigrant v Londýně. — 570

Proudhon, Pierre Joseph (1809—1865), francouzský publicista, ekonom a sociolog, ideolog maloburžoazie; jeden z teoretických zakladatelů anarchismu. — 21, 176, 378, 388, 389, 409, 416, 425, 427, 437, 461, 483, 521, 522, 726, 738, 780

Prudhomme (nar. asi 1843), člen I. internacionály, její dopisovatel v Bordeaux. — 218

Pumps, viz *Burnsová*, Mary Ellen

Putty, viz *Longuet*, Charles (syn)

Pyat, Félix (1810—1889), francouzský publicista, dramatik a politik, maloburžoazní demokrat; účastník revoluce 1848, 1849 emigroval do Švý-

carska, potom do Belgie a Anglie; odpůrce samostatného dělnického hnutí, po řadu let vedl pomlouvačnou kampaň proti Marxovi a I. internacionále a využíval k tomu francouzskou sekci v Londýně; poslanec Národního shromáždění (1871), člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval opět do Anglie. — 45, 73, 101, 259, 272, 409, 752, 753

Quinet, Edgar (1803—1875), francouzský maloburžoazní politik a historik; účastník revoluce 1848, poslanec Ústavodárného a Zákonodárného shromáždění (1848—1851); 1852 až 1870 emigrant, Bonapartův odpůrce; účastník kongresu Ligy míru a svobody v Ženevě (1867); odpůrce Pařížské komuny, poslanec Národního shromáždění (1871—1875). — 136

Rabelais, François (asi 1494—1553), francouzský humanistický spisovatel z období renesance. — 392

Ranvier, Gabriel (1828—1879), francouzský revolucionář, blanquista; člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie; člen generální rady I. internacionály (1871 až 1872), delegát haagského kongresu (1872); když se haagský kongres rozhodl přeložit sídlo generální rady do New Yorku, vystoupil z I. internacionály. — 353, 394, 407, 549, 599, 622, 654

Ražoua, Eugène Angèle (1830—1877), francouzský novinář; spolupracovník řady republikánských listů, přidal se k neojakobínům, člen Národního shromáždění, po vyhlášení Pařížské komuny se vzdal mandátu; aktivní účastník Pařížské komuny, velitel vojenské školy, člen vojenského tribunálu; po porážce Komuny emigroval do Ženevy. — 388, 393

Regis, Vitale (pseudonym Étienne *Péchard*), italský revolucionář, účastník Pařížské komuny, člen italské sekce I. internacionály v Londýně, člen generální rady (1871—1872); 1873 se zúčastnil revolučních událostí ve Španělsku. — 448, 486, 495, 501, 541, 733

Reitlinger, osobní tajemník Jules Favra. — 310

Renan, Joseph Ernest (1823—1892), francouzský idealistický filcsof a historik; autor esejí o dějinách náboženství. — 69

Renshaw, obchodní firma v Manchesteru. — 97

Renshaw, Charles. — 495, 496

Reuter, Fritz (1810—1874), dolnoněmecký spisovatel, humorista, vysmíval se venkovským a maloměšťáckým poměrům v Meklenbursku; 1833 za účast ve studentském hnutí odsouzen k trestu smrti, později mu byl trest změněn na 30 let pevnostního vězení; 1840 byl amnestován. — 281

Reynolds, George William MacArthur (1814—1879), anglický politik a novinář, maloburžoazní demokrat, vydavatel listu „Reynolds's Weekly Newspaper". — 37, 283, 617

Ricardo, David (1772—1823), anglický ekonom, hlavní představitel klasické buržoazní politické ekonomie. — 611

Rigault, Raoul (1846—1871), francouzský revolucionář, blanquista; člen Pařížské komuny, předseda komise pro veřejnou bezpečnost, vrch-

ní prokurátor Komuny; účastnil se pouličních bojů, 24. května 1871 byl Versailleskými zastřelen. — 393, 752

Riggio, Antonio (1842—1900), italský revolucionář, v šedesátých letech levý mazziniovec, účastník národně osvobozeneckého boje v Itálii pod vedením Garibaldiho; zakladatel sekce I. internacionály v Girgenti (1871), byl ve spojení s generální radou, 1872 se přidal k bakuninovcům. — 586

Richard, Albert (1846—1925), francouzský novinář, jeden z vůdců lyonské sekce I. internacionály; člen Aliance socialistické demokracie; účastník lyonského povstání 1870; po porážce Pařížské komuny vystupoval jako bonapartista. — 380, 395, 441, 451

Riley, William Harrison (nar. 1835), anglický novinář, republikán, socialista, redaktor a vydavatel listu „The International Herald"; člen britské federální rady I. internacionály (1872—1873), vystupoval proti jejímu reformistickému křídlu; 1873 zanechal činnosti v dělnickém hnutí. — 601, 607—608, 613, 616, 620, 664

Roach, John, představitel anglického dělnického hnutí, člen generální rady I. internacionály (1871—1872), delegát haagského kongresu (1872) a dopisující tajemník federální rady, v níž patřil k reformistickému křídlu; vystupoval proti usnesením haagského kongresu; 30. května 1873 byl generální radou z I. internacionály vyloučen. — 619, 630. 741

Robert, Fritz, švýcarský učitel, bakuninovec; delegát bruselského (1868) a basilejského (1869) kongresu; člen redakce „Solidarité". — 493

Robin, Paul (1837—1912), francouzský učitel, bakuninovec, od 1869 jeden z vůdců Aliance socialistické demokracie; člen generální rady (1870 až 1871), delegát basilejského kongresu (1869) a londýnské konference (1871). — 298, 333, 387, 391, 392, 413, 439, 755

Rodbertus (-Jagetzow), Johann Karl (1805—1875), pruský velkostatkář, ekonom a politik, ideolog zburžoazněného pruského junkerstva; 1848 až 1849 vůdce levého středu v pruském Národním shromáždění; hlasatel reakčních idejí „státního socialismu". — 770

Rochat, Charles (nar. 1844), představitel francouzského dělnického hnutí; člen pařížské federální rady I. internacionály, účastník Pařížské komuny; člen generální rady I. internacionály a dopisující tajemník pro Holandsko (1871—1872), delegát londýnské konference (1871). — 92, 95, 149, 314

Rochefort, Victor Henri, markýz *de Rochefort-Luçay* (1830—1913), francouzský publicista, spisovatel a politik, levý republikán, vydavatel časopisu „Lanterne" (1868—1869) a listu „La Marseillaise" (1868—1870); člen vlády národní obrany (září až listopad 1870), po porážce Komuny deportován na Novou Kaledonii; koncem osmdesátých let monarchista. — 74, 76, 140, 173, 704, 748, 751

Rocher, L. — 688

Roscoe, sir Henry Enfield (1833—1915), anglický chemik, autor řady chemických příruček. — 107

Rosenthal. — 311

Roscher, Wilhelm Georg Friedrich (1817—1894), německý vulgární ekonom a historik, profesor na lipské universitě, zakladatel tzv. historické školy v politické ekonomii; bojoval proti utopickému socialismu a klasické buržoazní politické ekonomii; nahradil teoretickou analýzu povrchním empirismem, popíral existenci ekonomických zákonů. — 427

Rösler, Hermann Karl Friedrich (1834 až 1894), německý buržoazní ekonom a právník. — 26

Rothschild, H. J., německý emigrant v Londýně. — 170

Rouher, Eugène (1814—1884), francouzský státník, bonapartista, ministr spravedlnosti (1849—1852 s přestávkami); ministr obchodu zemědělství a veřejných prací (1855 až 1863), státní ministr (1863 až 1869), předseda senátu (1869 až 1870), po svržení druhého císařství emigroval do Anglie; v sedmdesátých letech jeden z vůdců bonapartistů ve Francii. — 100

Rouiller, Eduard, francouzský obuvník, proudhonovec, účastník revoluce 1848, člen pařížské organizace I. internacionály, účastník Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie; vystupoval proti generální radě I. internacionály. — 370, 387, 393, 408

Roy, Joseph, překladatel I. dílu „Kapitálu" a Feuerbachových děl do francouzštiny. — 13, 411, 449, 461, 489, 533, 662, 696, 768, 774

Rozwadowski, Józef (nar. 1846), polský revolucionář, účastník osvobozeneckého povstání 1863—1864 v Polsku; komunard, náčelník štábu generála Pařížské komuny Wróblewského; po porážce Komuny emigroval do Anglie; člen generální rady I. internacionály (1872). — 88, 293, 319, 338, 340, 402, 672

Rüdt, August, německý novinář, jako student vstoupil v Heidelbergu do Všeobecného německého dělnického spolku, od 1869 člen Sociálně demokratické dělnické strany, delegát eisenašského kongresu, později redaktor listu „Volksstaat". — 504

Ruge, Arnold (1802—1880), německý radikální publicista, mladohegelovec; maloburžoazní demokrat; 1848 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo); v padesátých letech jeden z vůdců německé maloburžoazní inteligence v Anglii, po 1866 národní liberál. — 48, 50, 164

**Rutson*, A. O., osobní tajemník anglického ministra vnitra H. A. Bruce. — 289, 290

Sacaze, François (1808—1884), francouzský soudní úředník, monarchista, od 1871 poslanec Národního shromáždění. — 488

Sadler, představitel anglického dělnického hnutí, člen generální rady I. internacionály (1871—1872). — 350

Sagasta, Práxedes Mateo (1827—1903), španělský státník, předák liberální strany, ministr vnitra (1871—1872), ministr zahraničí (1874), ministerský předseda (1881—1883, 1885 až 1890. 1892—1895, 1897—1899, 1901 až 1902). — 513

Saint-Simon, Claude Henri *de Rouvroy*, hrabě *de* (1760—1825), významný francouzský utopický socialista. — 378

Sainte-Beuve, Charles Augustin (1804 až 1869), francouzský kritik a spisovatel. — 121

Savio, Pietro (nar. asi 1847), účastník italského národně osvobozeneckého hnutí (1870 v nepřítomnosti odsouzen k trestu smrti), člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie. — 496, 733

Sax, Emil (1845—1927), rakouský buržoazní ekonom. — 554, 558

Seaton. — 137

Seifert, Rudolph (1826—1886), německý sociální demokrat, člen redakce listu „Volksstaat", jeden z organizátorů spolku dřevařských dělníků. — 586, 655

Senior, Nassau William (1790—1864), anglický vulgární ekonom, obhájce kapitalismu, byl proti zkrácení pracovního dne. — 360

Sentiñon, Gaspard (zemř. 1903), španělský anarchista, povoláním lékař; jeden ze zakladatelů a vůdců Aliance socialistické demokracie ve Španělsku; delegát basilejského kongresu (1869); 1873 usnesením generální rady z I. internacionály vyloučen. — 413

Serebrennikov, Vladimir Ivanovič (nar. asi 1850), ruský revolucionář, za účast ve studentských bouřích (1868 až 1869) vězněn v Petropavlovské pevnosti, odkud se mu podařilo utéci do Švýcarska, stoupenec a spolupracovník Něčajevův. — 164

**Serraillier*, Auguste (nar. 1840), francouzský dělník, povoláním kopytář; Marxův spolubojovník; člen generální rady I. internacionály (1869 až 1872), dopisující tajemník pro Belgii (1870) a pro Francii (1871 až 1872); v září 1870 po pádu druhého císařství byl poslán jako zmocněnec generální rady do Paříže, člen Pařížské komuny; delegát londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872); 1873 člen britské federální rady. — 34, 38, 45, 73, 76, 79, 86, 108—110, 112, 113, 180, 183, 184, 233, 259, 314, 336, 341, 379, 390, 405, 407, 431, 521, 549, 585, 587, 598, 599, 602, 606—609, 613 až 614, 621, 622, 638, 652—654, 661, 663, 665, 676, 677, 716, 751, 758

Serraillierová, Jenny, žena předešlého. — 86, 180, 758

Shaen. — 689, 690

Shakespeare, William (1564—1616), velký anglický dramatik. — 66, 129, 131, 159, 763

Schäffle, Albert Friedrich Eberhard (1831—1903), německý vulgární ekonom a sociolog, hlásal odklon od třídního boje a vyzýval ke spolupráci mezi buržoazií a proletariátem. — 79, 81, 86

Schapper, Karl (1812—1870), významný pracovník německého a mezinárodního dělnického hnutí, jeden z vůdců Svazu spravedlivých, spoluzakladatel Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně, člen ústředního výboru Svazu komunistů, účastník revoluce 1848 až 1849; za rozkolu ve Svazu komunistů (1850) spolu s Willichem vůdce protimarxovské maloburžoazní frakce; 1856 se znovu a natrvalo sblížil s Marxem; od 1865 člen generální rady I. internacionály; delegát londýnské konference (1865). — 228

Schenck, Heinrich, lassallovec, člen Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně; koncem 1871

ze spolku vyloučen za své pomlouvačné výpady proti generální radě a za rozbíječskou činnost. — 453

Scherzer, Andreas (1807—1879), německý krejčí, člen pařížské obce Svazu komunistů, po rozkolu ve Svazu patřil k Willichově a Schapperově maloburžoazní frakci; jeden z obžalovaných v procesu proti organizátorům tzv. německo-francouzského spiknutí v Paříži v únoru 1852; později emigroval do Anglie; jeden z vůdců Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně; koncem 1871 ze spolku vyloučen za své vystoupení proti generální radě a za rozbíječskou činnost; vydavatel listu „Neue Zeit" a spolupracovník listu „Das Volk". — 426, 452

Scheu, Andreas (1844—1927), představitel rakouského (1868—1874) a později anglického socialistického hnutí, redaktor listu „Gleichheit"; člen I. internacionály; 1874 emigroval do Anglie; spoluzakladatel Sociálně demokratické federace v Anglii. — 149, 648, 665

Scheu, Heinrich (1845—1926), rakouský sociální demokrat, delegát haagského kongresu (1872); 1875 emigroval do Anglie. — 149, 504, 648, 665

Schiller, Friedrich *von* (1759—1805), velký německý básník a dramatik. — 22

Schily, Victor (1810—1875), německý právník, demokrat; účastník bádensko-falckého povstání 1849, později emigroval do Francie; člen I. internacionály; pomáhal generální radě upevňovat pozice I. internacionály v Paříži; delegát londýnské konference (1865). — 176, 177, 212

Schlehbach, P., německý emigrant v Belgii; člen sekce I. internacionály ve Verviers. — 555, 569

Schneider, Joseph, německý krejčí, stoupenec J. B. Schweitzera; člen Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně; koncem 1871 ze spolku vyloučen za své vystoupení proti generální radě a za rozbíječskou činnost. — 317, 407, 426, 556

Scholl, francouzský dělník, člen lyonské sekce I. internacionály, emigrant v Londýně. — 441

Schopenhauer, Arthur (1788—1860), německý idealistický filosof, představitel voluntarismu, iracionalismu a pesimismu, ideolog pruského junkerstva. — 151, 393

Schorlemmer, Carl (1834—1892), německý chemik, dialektický materialista, profesor v Manchesteru; člen I. internacionály; Marxův a Engelsův přítel. — 33, 72, 77, 79, 97—99, 101—103, 105, 107

Schramm, Carl August, německý sociální demokrat, reformista; jeden z redaktorů ročenky „Jahrbuch für Sozialpolitik"; v osmdesátých letech vystoupil ze strany. — 617

Schulze-Delitzsch, Franz Hermann (1808—1883), německý maloburžoazní ekonom a politik; stoupenec sjednocení Německa pod hegemonií Pruska; 1859 spoluzakladatel Národního spolku, v šedesátých letech jeden z vůdců pokrokové strany; propagátor družstevní svépomoci, jejíž různé formy, např. záložny („lidové banky") měly sloužit záchraně malovýrobců před zproletarizováním. — 553

Schweitzer, Johann Baptist *von* (1834 až 1875), německý advokát, později novinář a spisovatel; spolumajitel a redaktor lassallovského listu „Social-Demokrat" (1864—1867), od 1868 jeho jediný majitel; od 1863 člen, 1867—1871 předseda Všeobecného německého dělnického spolku; podporoval Bismarckovu politiku sjednocení Německa pod hegemonií Pruska, brzdil připojení německých dělníků k I. internacionále, bojoval proti Sociálně demokratické dělnické straně; 1872 z Všeobecného německého dělnického spolku vyloučen. — 28, 206, 326, 378, 407, 427, 431, 440, 462, 531, 556, 602, 683

Schwitzguébel, Adhémar (1844—1895), představitel švýcarského dělnického hnutí, povoláním rytec; člen I. internacionály, bakuninovec, jeden z vůdců Aliance socialistické demokracie, delegát haagského kongresu (1872); 1873 usnesením generální rady z I. internacionály vyloučen. — 149, 352, 413, 424, 493, 521, 545, 572, 585, 589, 714

Sicard, Auguste Alexandre (nar. 1829), francouzský obuvník, člen ústředního výboru 20 obvodů a Pařížské komuny, člen vojenské komise pro zásobování Komuny, po její porážce emigroval do Londýna. — 353, 394

Sievers, sazeč v nakladatelství německé Sociálně demokratické dělnické strany. — 83, 183, 187, 191, 207, 241

Simon, Ludwig (1810—1872), advokát z Trevíru, maloburžoazní demokrat; 1848—1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (krajní levice); 1849 emigroval do Švýcarska, účastník kongresu Ligy míru a svobody v Ženevě (1867). — 194—195

Singer, Paul (1844—1911), jeden z vůdců německé sociální demokracie; od 1869 člen Sociálně demokratické dělnické strany a od 1890 společně s Bebelem předseda představenstva Sociálně demokratické strany Německa; člen říšského sněmu (1884 až 1911), od 1885 předseda jeho sociálně demokratické frakce; bojoval proti oportunismu a revizionismu. — 642

Sismondi, Jean Charles Léonard *Sismonde de* (1773—1842), švýcarský ekonom a historik, maloburžoazní kritik kapitalismu; přední představitel ekonomického romantismu. — 728

Skrebickij, Alexandr Iljič (1827—1915) ruský liberální historik, autor práce „Kresťjanskoje dělo v carstvovanije imperatora Alexandra II.". — 624

Smith, zprostředkovatel realit v Londýně. — 29, 30, 33, 53, 63, 173, 745, 748, 750

Smith, Alfons, anglický buržoazní republikán. — 556

Sonnemann, Leopold (1831—1909), německý nakladatel novin a politik, maloburžoazní demokrat; 1856 založil list „Frankfurter Zeitung"; jeden ze zakladatelů Národního spolku (1859); snažil se udržet dělnické hnutí pod vlivem buržoazie; odpůrce sjednocení Německa pod hegemonií Pruska; člen říšského sněmu (1871—1876, 1878—1884). — 567, 683, 686

**Sorge*, Friedrich Adolph (1828—1906), významný představitel mezinárodního a amerického dělnického hnutí, původem Němec; účastník bá-

densko-falckého povstání 1849; 1852 emigroval do USA, člen I. internacionály, organizátor amerických sekcí I. internacionály a spoluzakladatel severoamerického ústředního výboru I. internacionály (1870), delegát haagského kongresu (1872), generální tajemník generální rady po jejím přeložení do New Yorku (1872–1874); aktivní propagátor marxismu; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. – 9, 12–15, 109, 131, 151, 175 až 177, 212, 214, 258, 315, 321, 328, 329, 352, 355, 362–364, 367, 376, 377, 380, 381, 399–401, 429, 463, 471, 472, 481–484, 520, 524–527, 531, 532, 537, 538, 549–551, 572, 579, 580, 583, 589–591, 594–596, 598–603, 606–608, 613–616, 619, 620, 622, 623, 632, 638–642, 644, 647–654, 663–667, 673–678, 685, 687, 704, 706, 712, 715

Spencer, Herbert (1820–1903), anglický buržoazní filosof a sociolog, pozitivista, obhájce kapitalismu. – 403

**Speyer*, Carl (nar. 1845), německý truhlář; v šedesátých letech tajemník Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně; od 1872 člen generální rady I. internacionály v Londýně a později v Americe; delegát haagského kongresu (1872). – 366, 367, 376, 471

Spier, Samuel (1838–1903), německý učitel, člen Všeobecného německého dělnického spolku od 1867 a Sociálně demokratické dělnické strany ve Wolfenbüttelu od 1869; člen brunšvické sekce I. internacionály, delegát basilejského kongresu (1869); na eisenašském kongresu zvolen do výboru, člen až do 1870; jeden z obžalovaných v brunšvickém procesu s velezrádci. – 83, 183, 187, 191, 207, 241, 357

Splingard, Roch, belgický anarchista, delegát haagského kongresu (1872); 1873 byl generální radou z I. internacionály vyloučen. – 610

Spurgeon, Charles Haddon (1834 až 1892), populární anglický baptistický kazatel. – 132

Stahl, Heinrich, německý socialista v Chicagu, spoluzakladatel chicagského listu „Der Vorbote". – 713

Stanley, lord Edward Henry, od 1869 hrabě *Derby* (1826–1893), anglický státník, tory, v šedesátých až sedmdesátých letech konzervativec, později liberál; člen parlamentu, předseda kontrolního úřadu pro Indii (1858–1859), ministr zahraničních věcí (1866–1868 a 1874–1878), ministr pro kolonie (1858 a 1882 až 1885). – 132

Steens, Eugène, belgický novinář, člen I. internacionály, redaktor belgických novin „La Tribune du Peuple"; delegát bruselského kongresu (1868) a londýnské konference (1871); vystupoval proti anarchistům. – 388, 417, 425, 504, 535

Stefanoni, Luigi (1842–1905), italský spisovatel a publicista, maloburžoazní demokrat, racionalista; účastník Garibaldiho tažení, zakladatel a redaktor italského časopisu „Il Libero Pensiero", podporoval bakuninovce. – 427, 452, 453, 509, 772

Steinmetz, Karl Friedrich *von* (1796 až 1877), německý generál, od 1871 generál polní maršál, za prusko-francouzské války velel 1. armádě (do září 1870). – 40

Stepney, Cowell William Frederick

(1820—1872), anglický socialista, člen Reformní ligy, člen generální rady I. internacionály (1866—1872) a její pokladník (1868—1870), delegát bruselského (1868) a basilejského (1869) kongresu a londýnské konference (1871); člen britské federální rady (1872). — 316, 317

Stieber, Wilhelm (1818—1882), pruský policejní rada (od 1851), náčelník pruské politické policie (1850 až 1860); jeden z iniciátorů kolínského procesu proti komunistům (1852) a hlavní svědek obžaloby; za války prusko-rakouské (1866) a prusko-francouzské (1870—1871) náčelník vojenské policie, šéf německé špionáže a kontrarozvědky ve Francii. — 26, 28, 32, 158, 226, 243—245, 257, 281, 352, 539, 704, 752

Strauss, David Friedrich (1808—1874), německý filosof a publicista, mladohegelovec, po 1866 národní liberál; autor knihy „Das Leben Jesu". — 69, 107

Strohn, Wilhelm, německý emigrant v Bradfordu, člen Svazu komunistů, Marxův a Engelsův přítel. — 540

Stuart, Charles Eduard (1824—1882), potomek anglické královské dynastie Stuartovců, plukovník v rakouských službách, účastník karlistických válek. — 120

Swarm, viz *Dentraygues*, Émile

Sybel, Heinrich *von* (1817—1895), německý historik a politik, od 1867 národní liberál, představitel tzv. maloněmecké historické školy; jeho práce jsou proniknuty reakčním prušáctvím a šovinismem. — 617

Šnapy, *Šnapík*, viz *Lafargue*, Charles-Étienne

Taran, viz *Thieblin*, Nicolas Léon

Tauchnitz, Karl Christian Philipp (1798—1884), lipský knihtiskař a knihkupec, ve svém nakladatelství vydával nejrůznější jazykové slovníky. — 304, 408

Taylor, Alfred, anglický dělník, člen generální rady I. internacionály (1871—1872) a britské federální rady (1872—1873). — 741

Tengová (nar. asi 1833), žena vestfálského statkáře, přítelkyně Gertrudy Kugelmannové; 1867 se v Hannoveru seznámila s Marxem a od té doby si s ním dopisovala. — 697, 699

Tennyson, Alfred, lord (1809—1892), anglický básník, reakční romantik. — 692, 693

**Terzaghi*, Carlo (nar. asi 1845), italský advokát, tajemník turínské Dělnické federace; 1872 se stal policejním agentem. — 421—424, 445, 446, 486, 487, 495, 496, 500, 501, 547, 586

Testini, italský student, bakuninovec, člen milánské sekce I. internacionály. — 501

Theisz, Albert Frédéric Jules (1839 až 1881), představitel francouzského dělnického hnutí, povoláním rytec; proudhonovec; člen federální rady pařížské sekce I. internacionály, člen ústředního výboru národní gardy a Pařížské komuny, po porážce Komuny emigroval do Anglie; 1871 člen generální rady I. internacionály a její pokladník — 93, 305, 314, 390, 392—395, 407, 426, 431

Thieblin, Nicolas Léon (1834—1888), anglický novinář, původem Ital; vyučoval na vojenské akademii v Petrohradě; účastník krymské války, spolupracovník řady listů

v Londýně a v New Yorku (od 1874). — 22, 27, 30, 192, 284

Thiers, Louis Adolphe (1797—1877), francouzský státník a historik, orleanista; ministerský předseda (1836 a 1840); 1848 poslanec Ústavodárného shromáždění; 1849—1851 poslanec Zákonodárného shromáždění; president republiky (1871 až 1873); kat Pařížské komuny. — 48, 74, 93, 100, 101, 105, 106, 195, 241, 244, 246, 269, 309, 313, 395, 442, 696, 706, 760, 766, 775

Tibaldi, Paolo (1825—1901), italský revolucionář, stoupenec Garibaldiho; účastník Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie. — 88, 728, 733

Tichborne, sir Roger (1829—asi 1853), anglický baronet, 1853 cestoval na francouzské lodi a pravděpodobně zahynul při jejím ztroskotání. — 503

Timašev, Alexandr Jegorovič (1818 až 1893), ruský ministr vnitra (1868 až 1877). — 212

Tolain, Henri Louis (1828—1897), francouzský rytec, pravý proudhonovec, spoluzakladatel. I. internacionály a jeden z vůdců pařížské sekce, delegát londýnské konference (1865) a všech kongresů I. internacionály do 1869; od 1871 poslanec Národního shromáždění; za Pařížské komuny přešel na stranu Versailleských, 1871 z I. internacionály vyloučen. — 422, 423

Tölcke, Karl Wilhelm (1817—1893), německý advokát, lassallovec; účastník revoluce 1848—1849; od 1864 člen Všeobecného německého dělnického spolku, 1865—1866 jeho předseda, až do 1874 člen představenstva; důvěrník J. B. von Schweitzera; byl protisjednoceníněmeckého dělnického hnutí na základě vědeckého komunismu. — 683

Tomanovskaja, Jelizaveta Lukinična *(Jelizaveta Dmitrijeva)* (1851—asi 1898), ruská revolucionářka, 1867 až 1873 žila v emigraci, spoluvydavatelka časopisu „Narodnoje dělo"; členka ruské sekce I. internacionály v Ženevě, podporovala Marxe v boji proti bakuninovcům, přítelkyně Marxovy rodiny; aktivní účastnice Pařížské komuny, po její porážce emigrovala z Francie; po návratu do Ruska zanechala revoluční činnosti. — 311, 710

Tomás, Francisco (asi 1850—1903), španělský anarchista, povoláním zedník; člen španělské federální rady I. internacionály (1872—1873); jeden z vůdců anarchistické organizace ve Španělsku; 1873 usnesením generální rady z I. internacionály vyloučen. — 587, 597

Toole, viz *Lafargue*, Paul

Train (1829—1904), americký obchodník, ve svém listu „The Train Ligue" podporoval buržoazně reformistické plány Victorie Woodhullové. — 401

Trate, William, svědek v procesu proti Francisi Jourdovi. — 312

Travnick, Johann, maďarský dělník, člen budapešťského dělnického spolku. — 306

Tridon, Edme Marie Gustave (1841 až 1871), francouzský politik a publicista, blanquista; člen I. internacionály; poslanec Národního shromáždění 1871; člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Belgie. — 259, 752

Trochu, Louis Jules (1815—1896),

francouzský generál a politik, orleanista, ve třicátých letech se zúčastnil dobytí Alžírska; účastník krymské války (1853—1856) a italské války (1859); předseda vlády národní obrany a vrchní velitel pařížské armády (září 1870 až leden 1871), sabotoval obranu města; poslanec Národního shromáždění 1871. — 70, 76, 215, 219, 220

Trudinka, viz *Kugelmannová*, Gertrud

Truelove, Edward, londýnský nakladatel, v únoru 1858 byl souzen za zveřejnění pamfletu, který ospravedlňoval Orsiniho atentát na Napoleona III. — 375, 582

Truchy (pseudonym *Mousselerès*), francouzský novinář, bonapartista. — 450

Trusov, Anton Danilovič, ruský revolucionář, účastník polského povstání 1863; emigroval do Švýcarska, kde se sblížil s Bakuninem a Něčajevem; člen redakce a redakční tajemník časopisu „Narodnoje dělo" v Ženevě (1868), rozešel se s Bakuninem; tajemník ruské sekce I. internacionály. — 116, 117

Turner. — 689

Turski, Kasper Michal (1847—1925), polský revolucionář, blanquista, účastník Pařížské komuny, člen bakuninovské slovanské sekce v Curychu (1871—1872); podporoval spojení s ruským revolučním hnutím; účastník francouzského a švýcarského socialistického hnutí; v devadesátých letech člen polské sociálně demokratické strany; později nacionalista. — 343

Tussy, viz *Marxová*, Eleanor

Tylor, Edward Burnett (1832—1917), anglický etnograf a antropolog; profesor v Oxfordu; zakladatel evoluční teorie v antropologii a etnografii. — 304, 319

Tyndall, John (1820—1893), irský fyzik, profesor v Londýně; zabýval se studiem ledovců a meteorologických pochodů. — 150, 151

Tyrtaios (7. stol. před n. l.), řecký básník, ve svých elegiích oslavoval vítězství Sparťanů. — 212

Urquhart, David (1805—1877), anglický diplomat, reakční publicista a politik, turkofil; v třicátých letech byl pověřen diplomatickými úkoly v Turecku; člen parlamentu (1847 až 1852), tory; zakladatel a redaktor listu „The Free Press" (1855 až 1865), který vycházel pod názvem „Diplomatic Review" (1866—1877) — 28, 50

**Utin*, Nikolaj Isaakovič (1845—1883) ruský revolucionář, účastník studentského hnutí, člen narodnické organizace „Zemlja i volja"; 1863 emigroval do Anglie, potom do Švýcarska, jeden z organizátorů ruské sekce I. internacionály; člen redakce listu „Narodnoje dělo" (1868 až 1870), redaktor „Égalité" (1870 až 1871), bojoval proti Bakuninovi a jeho stoupencům, delegát londýnské konference (1871); v polovině sedmdesátých let zanechal činnosti v revolučním hnutí. — 117, 124, 298, 299, 333, 343, 388, 391, 448, 455, 464, 544, 611, 621, 645, 651, 652, 673, 678, 710, 755, 760, 775

Václav, *Václavíček*, viz *Kugelmann*, Ludwig

Vaillant, Édouard (1840—1915), francouzský socialista, blanquista, po-

voláním lékař; delegát lausannského kongresu (1867), londýnské konference (1871) a haagského kongresu (1872); člen Pařížské komuny; člen generální rady (1871—1872); když se haagský kongres rozhodl přeložit generální radu do New Yorku, vystoupil z I. internacionály; místopředseda Mezinárodního socialistického dělnického kongresu (1889); 1901 spoluzakladatel Socialistické strany Francie; za první světové války sociálšovinista. — 93, 305, 314, 407, 544, 549, 573, 599, 648

Valadonová, Emma (Thereza) (nar. 1837), francouzská zpěvačka. — 26

Valero, don Julian. — 587, 597

Vallès, Jules Louis Joseph (1832 až 1885), francouzský politik, spisovatel a novinář, proudhonovec, člen I. internacionály, člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie, později do Belgie; po amnestii (1880) se vrátil do Francie. — 353

Van-Heddeghem (pseudonym *Walter*) (nar. asi 1847), policejní agent, který se vetřel do pařížské sekce I. internacionály; delegát haagského kongresu (1872), člen komise pro vyšetření činnosti Aliance socialistické demokracie; 1873 byl odhalen. — 599, 622, 639, 649, 654

**Varlin*, Louis Eugène (1839—1871), významný představitel francouzského dělnického hnutí, levý proudhonovec; povoláním knihař; jeden z vůdců sekcí I. internacionály ve Francii, delegát několika kongresů I. internacionály; člen ústředního výboru národní gardy a Pařížské komuny; 28. května 1871 zastřelen Versailleskými. — 11, 269, 752

Venedey, Jakob (1805—1871), německý publicista, maloburžoazní demokrat, vedoucí člen Německého národního spolku a Svazu spravedlivých v Paříži; 1848—1849 člen frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo); v šedesátých letech zastupoval ve Svazu německých dělnických spolků zájmy liberální buržoazie. — 195

Verdy. — 567

Vermersch, Eugène (1845—1878), francouzský maloburžoazní novinář, účastník republikánského hnutí; za Pařížské komuny vydavatel listu „Le Père Duchêne", po porážce Komuny emigroval do Anglie, kde vydával list „Qui Vive!", v němž šířil pomluvy proti I. internacionále a generální radě. — 353, 393, 394, 408, 426, 427, 431, 468, 761

**Vernouillet*, Just, ředitel pařížského nakladatelství Lachâtre a spol. — 662

Vésinier, Pierre (1826—1902), francouzský maloburžoazní publicista; jeden z organizátorů francouzské sekce I. internacionály v Londýně; delegát londýnské konference (1865), za pomlouvání ústřední rady byl 1866 vyloučen z rady a 1868 z I. internacionály; člen Pařížské komuny, po její porážce emigroval do Anglie; tajemník Francouzské sekce 1871; člen Světové federalistické rady, která vystupovala proti Marxovi a generální radě. — 272, 426, 431, 535, 556, 740

Vickery, Samuel, tajemník britské federální rady (prosinec 1872—květen 1873), aktivně bojoval proti jejímu reformistickému křídlu; 1873 předseda kongresu Britské federace v Manchesteru. — 640

Vieweg, F., pařížský nakladatel. — 522

Vichard, Paul, představitel francouzského dělnického hnutí, účastník Pařížské komuny; delegát francouzské sekce v Londýně na haagském kongresu I. internacionály (1872), člen komise pro vyšetření činnosti Aliance socialistické demokracie. — 661

Viktor Emanuel II. (1820—1878), vévoda savojský, král sardinský (1849 až 1861) a italský (1861—1878). — 499

Viktorie (1819—1901), anglická a irská královna (1837—1901). — 79, 86, 181, 203

Vilém I. (1797—1888), princ Pruský, princ regent (1858—1861), pruský král (1861—1888), německý císař (1871—1888). — 24, 28, 31, 32, 49, 51, 57, 58, 64, 70, 80, 83, 127, 133, 135, 158, 181, 191, 195, 216, 217, 220, 222, 241, 257, 568, 696

Vilmart, Raimond (pseudonym *Wilmot*), francouzský revolucionář, účastník Pařížské komuny, delegát bordeauxské sekce na haagském kongresu (1872); 1873 emigroval do Buenos Aires, kde propagoval zásady I. internacionály. — 584, 590

Vinoy, Joseph (1800—1880), francouzský generál, bonapartista; účastník státního převratu z 2. prosince 1851; od 22. ledna 1871 guvernér Paříže; velel rezervní armádě Versailleských, kat Pařížské komuny. — 246

Vivantiová, Anna, sestra Paula Lindaua. — 277

Vogel von Falckenstein, Eduard (1797 až 1885), pruský generál, poslanec za konzervativní stranu v Severoněmeckém říšském sněmu (1867 až 1871); za prusko-francouzské války generální guvernér německého pobřeží; na jeho popud došlo k zatčení brunšvického výboru Sociálně demokratické dělnické strany. — 83, 183, 187

Vogt, August (asi 1830—1883), představitel německého a amerického dělnického hnutí, povoláním obuvník; Marxův a Engelsův stoupenec; člen Svazu komunistů, účastník revoluce 1848—1849; člen berlínské obce Všeobecného německého dělnického spolku, patřil k proletářské opozici, 1866 člen berlínské sekce I. internacionály; 1867 odešel do USA; člen Německého komunistického klubu v New Yorku, jeden z organizátorů sekcí I. internacionály v USA; dopisující tajemník pro Ameriku. — 176, 177, 211, 213, 366, 367

Vogt, Karl (1817—1895), německý přírodovědec, vulgární materialista, maloburžoazní demokrat; 1848 až 1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění (levé křídlo), v červnu 1849 jeden z pěti říšských regentů; 1849 emigroval do Švýcarska; v padesátých až šedesátých letech placený tajný agent Ludvíka Bonaparta, jeden z nejaktivnějších účastníků pomlouvačné kampaně proti proletářským revolucionářům; Marx mu odpověděl pamfletem „Pan Vogt" (1860). — 244, 247, 257, 263, 264, 266, 428

Voltaire, François Marie (vlastním jménem *Arouet de*) (1694—1778), francouzský filosof, deista, satirik a historik; významný představitel osvícenství, bojoval proti absolutismu a katolicismu. — 342

Wagner, Adolph (1835—1917), ně-

mecký vulgární ekonom, představitel tzv. sociálně právní školy v politické ekonomii, katedrový socialista. — 124, 643

Wachenhusen, Hans (1823—1898), buržoazní publicista a spisovatel. — 346

Wachs, hejtman v Celle. — 660

Walter, viz *Van-Heddeghem*

Washburne, Elihu Benjamin (1816 až 1887), americký politik a diplomat, člen republikánské strany, vyslanec v Paříži (1869—1877); odpůrce Pařížské komuny. — 290, 294, 322, 731, 742

Watkin, sir Edward William (1819 až 1901), anglický průmyslník, liberál, člen parlamentu. — 93

Weber, Josef Valentin (1814—1895), německý hodinář, účastník revolučního hnutí v Bádensku 1848 až 1849, po porážce revoluce emigroval do Švýcarska; člen Svazu komunistů, později člen Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně. — 256, 257, 407, 426

Wegmann, Adolph (nar. asi 1852), německý dělník, emigrant v Anglii, člen zahraniční sekce I. internacionály v Manchesteru. — 454, 455, 517

Wehner, J. G., německý emigrant v Manchesteru, v šedesátých letech pokladník Schillerova ústavu; Engelsův známý. — 77

Weiss, Guido (1822—1899), německý novinář, maloburžoazní demokrat, účastník revoluce 1848—1849 v Německu, v šedesátých letech člen pokrokové strany (levé křídlo), šéfredaktor listů „Berliner Reform" (1863—1866) a „Zukunft" (1867 až 1871). — 264

West, William, americký buržoazní radikál, člen ústředního výboru Severoamerické federace I. internacionály; tajemník sekce čís. 12 (New York), která byla na haagském kongresu (1872) z I. internacionály vyloučena. — 366, 532, 584, 595

Weston, John, představitel anglického dělnického hnutí, povoláním tesař, později podnikatel; stoupenec Owenův; účastník shromáždění z 28. září 1864 v St. Martin's Hallu; aktivní člen generální rady I. internacionály (1864—1872), delegát londýnské konference (1865), člen výkonného výboru Reformní ligy, jeden z vůdců Ligy půdy a práce, člen britské federální rady. — 92

Weydemeyer, Joseph (1818—1866), významný představitel německého a amerického dělnického hnutí; v polovině čtyřicátých let „pravý" socialista, 1846 se pod vlivem Marxe a Engelse přiklonil k vědeckému komunismu; člen Svazu komunistů; účastník revoluce 1848—1849; 1851 emigroval do USA; za občanské války v USA plukovník v armádě Severu; položil základy pro šíření marxismu v USA; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 675

Wheatley a spol. — 687

Wigand, Otto (1795—1870), nakladatel a knihkupec v Lipsku, vydával díla pokrokových spisovatelů. — 521, 553, 633

Williamsová. — 692

Winand, Christian, německý dělník v Londýně, lassallovec. — 453

Windthorst, Ludwig (1812—1891), německý reakční politik, partikularista, ministr spravedlnosti v Hannoveru (1851—1852 a 1862—1865), člen říšského sněmu a jeden z vůdců strany středu. — 204

Wingfield, Lewis Strange (1842—1891), anglický cestovatel, herec a spisovatel; za prusko-francouzské války dopisovatel listů „Times" a „Daily Telegraph". — 149

Wolff, Luigi, italský major, stoupenec Mazziniho; člen Sdružení pro společný pokrok, londýnské organizace italských dělníků; účastník shromáždění z 28. září 1864 v St. Martin's Hallu, člen ústřední rady I. internacionály (1864—1865), delegát londýnské konference (1865); 1871 odhalen jako agent bonapartistické policie. — 728, 733, 740

Wolff, Wilhelm (Lupus) (1809—1864), německý proletářský revolucionář, povoláním učitel, syn slezského poddaného rolníka; aktivní účastník studentského hnutí, 1834—1839 vězněn v pruských kasematech; od jara 1846 v Bruselu, 1846—1847 člen bruselského komunistického korespondenčního výboru; člen Svazu spravedlivých, spoluzakladatel Svazu komunistů, od března 1848 člen jeho ústředního výboru; 1848—1849 jeden z redaktorů „Neue Rheinische Zeitung"; poslanec frankfurtského Národního shromáždění (krajní levice); v červenci 1849 emigroval do Švýcarska, v polovině 1851 do Anglie; Marxův a Engelsův přítel a spolubojovník. — 660

Woodhullová, Victoria (1838—1927), americká buržoazní feministka; 1871 až 1872 organizovala sekce z buržoazních a maloburžoazních živlů a pokoušela se strhnout na sebe vedení Severoamerické federace I. internacionály; vedla sekci čís. 12, která byla generální radou na haagském kongresu z I. internacionály vyloučena. — 364, 462, 483, 531, 532, 571, 572, 597, 602, 641

**Wróblewski*, Walery (1836—1908), polský revoluční demokrat, jeden z vůdců polského osvobozeneckého povstání 1863—1864; generál Pařížské komuny; člen generální rady I. internacionály a dopisující tajemník pro Polsko (1871—1872); delegát haagského kongresu (1872); aktivně bojoval proti bakuninovcům. — 151, 293, 313, 330, 397, 402, 540, 574, 616, 628, 638, 641, 671, 672, 698, 755

Wulster, německý partikularista. — 59

Wurtz, Charles Adolphe (1817—1884), francouzský chemik, profesor organické chemie v Paříži, stoupenec atomové a molekulární teorie. — 361

Würtz, dánský emigrant, člen I. internacionály v USA. — 665, 666

Wuttke, Johann Karl Heinrich (1818 až 1876), německý historik a jazykozpytec, demokrat; 1848 člen předběžného parlamentu; 1849 poslanec frankfurtského Národního shromáždění; spoluzakladatel velkoněmecké strany. — 539

Yorck, Theodor (1830—1875), představitel německého dělnického hnutí, povoláním truhlář; lassallovec; spoluzakladatel a předák eisenašské strany; 1869 stál v opozici proti Schweitzerovi, vystoupil z Všeobecného německého dělnického spolku a podílel se na organizování Sociálně demokratické dělnické strany, 1871—1873 tajemník strany, delegát všech jejích sjezdů do 1874. — 633, 650, 655

Zabel, Friedrich (1802—1875), německý liberální publicista, redaktor

berlínské „National Zeitung“ (1848 až 1875), stoupenec sjednocení Německa pod hegemonií Pruska; spoluzakladatel a člen Národního spolku. — 88

Zapp, německý emigrant v Manchesteru. — 97

Ziber, Nikolaj Ivanovič (1844—1888), ruský ekonom; jeden z prvních propagátorů Marxových ekonomických prací v Rusku; sám však nepochopil materialistickou dialektiku a revoluční podstatu marxismu; zastával stanovisko radikálních buržoazních reformistů. — 611, 624

Zichlinsky (nebo *Zilinski*), německý emigrant, lassallovec; člen Německého dělnického vzdělávacího spolku v Londýně, 1871 za své pomlouvačné výpady proti generální radě a za rozbíječskou činnost ze spolku vyloučen. — 150, 317

Zoncada, Luigi, člen sekce I. internacionály v Melegnanu. — 678

Žukovskij, Nikolaj Ivanovič (1833 až 1895), ruský anarchista, od 1862 emigrant ve Švýcarsku, tajemník ženevské sekce Aliance socialistické demokracie; na protest proti Bakuninovu vyloučení vystoupil 1872 z I. internacionály. — 393, 448, 610

POSTAVY Z MYTOLOGIE A KRÁSNÉ LITERATURY

Alí Baba, hrdina arabské pohádky „Alí Baba a 40 loupežníků". — 698

Crispin(us), postava sloužícího ze IV. satiry Juvenálovy. — 170

Dulcinea, postava ze Cervantesova románu „Don Quijote". — 99

Faust, hlavní postava stejnojmenné Goethovy tragédie. — 147

Hans Heiling, podle pověsti duch země a hor, který se oženil se smrtelnicí a ze žárlivosti pak ji a její okolí proměnil ve skály. — 147

sv. Januarius (San Gennaro), patron města Neapole. — 739

John Bull, posměšná přezdívka Angličanů; rozšířila se po roce 1712, kdy vyšla politická satira osvícenského spisovatele Johna Arbuthnota „History of John Bull". — 28, 68, 203, 217, 221, 699

Kristus (Ježíš Kristus). — 127, 410, 600

Michl, posměšná přezdívka neohrabaného, těžkopádného a omezeného německého šosáka. — 24, 49, 52

Oštíp, postava ze Shakespearovy hry „Dvé šlechticů veronských". — 129

Robert Macaire, typ prohnaného šejdíře, vytvořený slavným francouzským hercem Fréderikem Lemaitrem a zvěčněný v karikaturách Honoré Daumiera. — 28

Winkelried, Arnold, pololegendární švýcarský voják, v bitvě mezi Švýcary a vojskem rakouského vévody Leopolda III. u Sempachu 9. června 1386 se podle pověsti obětoval pro vítězství Švýcarů. — 48

SEZNAM LITERATURY

A. VLASTNÍ DÍLA K. MARXE A B. ENGELSE*

Marx, Karel,
„Belgické masakry. Dělníkům v Evropě a ve Spojených státech" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 389–394).
– „The Belgian massacres. To the workmen of Europe and the United States", Londýn 1869. – 289
Marx, Karel,
„Bída filosofie. Odpověď na ‚Filosofii bídy' pana Proudhona" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 83–196).
– „Das Elend der Philosophie. Antwort auf Proudhons ‚Philosophie des Elends'. Mit Vorwort und Noten von Friedrich Engels", Stuttgart 1885. – 427, 633
– „Misère de la philosophie. Réponse à la philosophie de la misère de M. Proudhon", Paříž–Brusel 1847. – 388, 522
– „Misère de la Philosophie. Réponse à la Philosophie de la Misère de M. Proudhon. Avec une Préface de Friedrich Engels", Paříž 1896. – 430, 451, 461, 633
Marx, Karel,
„Čtvrtá výroční zpráva generální rady Mezinárodního dělnického sdružení" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 356–361).
– „International Working Men's Congress", vyšlo v „The Times", čís. 26225 z 9. září 1868. – 289
Marx, Karel,
„Dopis redaktorovi listu ‚The Sun' Charlesu Danovi" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 441–444).
– „The last Letter from Carl Marx", vyšlo v „The Sun" z 9. září 1871. – 316
Marx, Karel,
„Druhá adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 304–312).
– „Der Generalrath der Internationalen Arbeiterassoziation an alle Sektionen

* Názvy článků, resp. děl, které doplnila redakce Marxových a Engelsových Spisů podle 2. ruského vydání, jsou označeny hvězdičkou.

in Europa und Amerika", vyšlo v „Der Volksstaat" z 21. září 1870. — 8, 189, 190
— „Deuxième adresse du Conseil général de l'Association Internationale des Travailleurs au sujet de la guerre. Aux membres de l'Association Internationale en Europe et aux États-Unis", vyšlo v „L'Égalité" z 4. října a v „L'Internationale", čís. 93 a 99 z 23. října a 4. prosince 1870. — 308, 309
— „Second Address of the General Council of the International Working-Men's Association on the War. To the members of the International Working-Men's Association in Europe and the United States", [Londýn 1870]. — 73, 75, 79, 80, 85, 87, 180, 183, 186, 187, 191, 192, 201, 203, 290, 300, 322, 731, 734
— „Second Address of the International Working-Men's Association on the War. To the members of the International Working-Men's Association in Europe and the United States", 2. vydání, [Londýn 1870]. — 85, 187

Marx, Karel,
„Důvěrné sdělení" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 451—463).
— „Konfidentielle Mitteilung". — 163

Marx, Karel,
„Generální rada federální radě románského Švýcarska" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 425—432).
— „Le Conseil Général au Conseil fédéral de la Suisse Romande". — 163

Marx, Karel,
„Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení ústřednímu byru Aliance socialistické demokracie" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 387—388).
— „Le Conseil Général de l'Association Internationale des Travailleurs au Bureau Central de l'Alliance Internationale de la Démocratie Socialiste". — 23, 299, 737

Marx, Karel,
„Inaugurální adresa Mezinárodního dělnického sdružení, založeného dne 28. září 1864 na veřejném shromáždění v St. Martin's Hallu, Long Acre, v Londýně" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 37—45).
— „Address", vyšlo v „Address and Provisional Rules of the Working Men's International Association, Established September 28, 1864, at a Public Meeting held at St. Martin's Hall, Long Acre, London", [Londýn] 1864. — 289, 377, 461, 465, 726, 730, 734, 740

Marx, Karel,
„Kapitál. Kritika politické ekonomie. Díl I, kniha 1: Výrobní proces kapitálu" (čes. vyd. 1953, str. 814).
— „Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie. Erster Band. Buch I: Der Produktionsprozess des Kapitals", Hamburk 1867. — 22, 212, 248, 322, 359, 387, 390, 411, 427, 625
— „Капитал. Критика политической экономии. Перевод с немецкого. Том первый. Книга 1. Процесс производства ка-

питала", Petrohrad 1872. — 13, 14, 118, 274, 292, 359, 383, 387, 390, 411, 447, 483, 505, 524, 533, 544, 550, 575, 605, 611, 612, 770, 774, 779, 780

— „Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie. Bd. 1, Buch 1: Der Produktionsprozess des Kapitals. Zweite verbesserte Aufgabe", Hamburk 1872. — 13, 274, 410, 411, 414, 431, 447, 461, 483, 489, 505, 507, 510, 520, 522, 524, 526, 533, 547, 550, 553, 559, 575, 624, 628, 630, 645, 664, 719, 759, 768—770, 774, 779

— „Le Capital. Traduction de M. J. Roy, entièrement revisée par l'auteur", Paříž [1872—1875]. — 13, 118, 121—122, 124, 127, 322, 381, 411, 427, 431, 447, 449, 451, 461, 483, 484, 489, 505, 507, 510, 520—524, 544, 550, 553, 559, 563, 575, 602, 612, 616, 625, 628, 630, 645, 648, 659, 660, 662, 664, 668, 694, 696 až 698, 704, 768, 770, 774, 779

— Capital: a critical analysis of capitalist production. Translated from the third German edition, by Samuel Moore and Edward Aveling and edited by Frederick Engels. Vol. 1", Londýn 1887. — 13, 14, 118, 322, 381, 533, 539, 630, 770

Marx, Karel,

„Mezinárodní dělnické sdružení a Aliance socialistické demokracie" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 377—379).

— „L'Association Internationale des Travailleurs et l'Alliance Internationale de la Démocratie Socialiste". — 23, 169, 727, 735, 736

Marx, Karel,

„Návrh rezoluce generální rady o ‚Francouzské federální sekci' v Londýně" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 469).

— „Association internationale des Travailleurs (Conseil Général)", vyšlo v „La Marseillaise", čís. 145 ze 14. května 1870. — 481

Marx, Karel,

„Návrh rezoluce generální rady o Francouzské sekci 1871" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 507—512). — 393

Marx, Karel,

„Návrh rezoluce generální rady o listu ‚Bee-Hive'" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 464).

— „Beschluss des Generalraths der Internationalen Arbeiterassoziation bezüglich des ‚Bee-Hive'", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 38 z 11. května 1870. — 271

Marx, Karel,

„Návrh rezoluce generální rady o politice britské vlády vůči irským vězňům" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 423—424).

— „The British governement and the Irish political prisoners", vyšlo v „Reynolds's Newspaper" z 21. listopadu 1869. — 289

Marx, Karel,

„Občanská válka ve Francii. Adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 349—402).

— „The Civil War in France. Address of the General Council of the International Working Men's Association", [Londýn] 1871. — 10, 255, 259, 273, 274, 276, 281, 282, 294, 322, 328, 363, 369, 375, 399, 472, 725, 726, 731, 752, 760

— „The Civil War in France. Address to the General Council of the International Working Men's Association. Second edition, revised", [Londýn] 1871. — 290, 296, 731

— „The Civil War in France. Address of the General Council of the International Working Men's Association. Third edition, revised", [Londýn] 1871. — 497, 734, 738—741

— „Der Bürgerkrieg in Frankreich. Adresse des Generalraths der Internationalen Arbeiter-Assoziation an alle Mitglieder in Europa und den Vereinigten Staaten", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 52—61 z 28. června—29. července 1871. — 167, 296, 325, 498, 725, 730

— „Der Bürgerkrieg in Frankreich. Adresse des Generalraths des Internationalen Arbeiterassoziation an alle Mitglieder in Europa und den Vereinigten Staaten", vyšlo v „Der Vorbote" ze srpna, září a října 1871. — 282

— „Der Bürgerkrieg in Frankreich. Adresse des Generalraths der Internationalen Arbeiter-Assoziation", Lipsko 1871. — 282, 297, 325, 369, 498, 725

— „La Guerre civile en France. Adresse du Conseil Général de l'Association Internationale des Travailleurs. Troisième édition revue", Brusel [1872]. — 294, 462, 498, 524, 551, 725, 742, 780

Marx, Karel,

„Obsah Marxovy řeči proti Odgerovi" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 686—687).

— „International Working-Men's Association", vyšlo v „The Eastern Post", čís. 149 z 5. srpna 1871. — 305

Marx, Karel,

*„Odpověď na Bucherovo ‚Prohlášení'" (viz Spisy, sv. 19, čes. vyd. 1966, str. 171—172). — 227

Marx, Karel,

„Odpověď na druhý Brentanův článek" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 138—145).

— „An die Redaktion des ‚Volksstaat'", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 63 ze 7. srpna 1872. — 558, 567

Marx, Karel,

„Odpověď na první Brentanův článek" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 119—122).

— „An die Redaktion des ‚Volksstaat'", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 44 z 1. června 1872. — 503, 524

Marx, Karel,

„O Proudhonovi (Dopis J. B. Schweitzerovi)" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 58—65).

— „Ueber P. J. Proudhon", vyšlo v „Der Sozial-Demokrat", čís. 16, 17 a 18 z l., 3. a 5. února 1865. — 427

Marx, Karel,

„Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta" (viz Spisy, sv. 8, čes. vyd. 1960, str. 137–238).

— „Der 18te Brumaire des Louis Napoleon", vyšlo v „Die Revolution. Eine Zeitschrift in zwangslosen Heften", 1. sešit, New York 1852. — 10, 246, 462, 719

Marx, Karel,

*„O zatčení členů brunšvického výboru" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 313).

— „The Central Committee of the German section of the ‚International Workmen's Association'...", vyšlo v „The Pall Mall Gazette", čís. 1744 z 15. září 1870. — 85, 187

Marx, Karel,

„Pan Washburne, americký vyslanec v Paříži" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 422–426).

— „Mr. Washburne, the American Ambassador, in Paris. To the New York Central Committee for the United States' Section of the International Working Men's Association", [Londýn 1871]. — 290, 294, 322, 731, 742

Marx, Karel,

„Presidentu Spojených států amerických Abrahamu Lincolnovi" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 51–53).

— „To Abraham Lincoln, President of the United States of America", vyšlo v „The Bee-Hive Newspaper", čís. 169 ze 7. ledna 1865. — 290

Marx, Karel,

„Program pro kongres Internacionály v Mohuči" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 479).

— „Programme", vyšlo v „The Fifth annual congress of the International Working Men's Association", Londýn 1870. — 162, 163, 166, 289

— „Internationale Arbeiterassoziation", vyšlo v „Der Vorbote", čís. 7 z července 1870. — 162

— V „Der Volksstaat", čís. 15 ze 13. srpna 1870. — 163

Marx, Karel,

„Prohlášení generální rady Mezinárodního dělnického sdružení ke Cochranovu vystoupení v Dolní sněmovně" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 96–101).

— „The International Working Men's Association, [Londýn 1872]. — 505, 535, 775

Marx, Karel,

„Prohlášení generální rady o Univerzální federalistické radě" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 112–114).

— „International Working Men's Association", vyšlo v „The Eastern Post", čís. 191 z 26. května 1872. — 535
— „Erklärung des Generalraths der Internationalen Arbeiterassoziation", vyšlo v „Der Volksstaat z 1. června 1872. — 526, 532
Marx, Karel,
„Prohlášení generální rady o zneužití jména Internacionály Něčajevem", (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 479).
— „Beschluss des Generalraths der Internationalen Arbeiterassoziation vom 19. Oktbr. 1871", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 88 z 1. listopadu 1871. — 90, 341, 379
— „Atti dell' Internazionale", vyšlo v „Gazzettino Rosa", čís. 306 z 3. listopadu 1871. — 345
Marx, Karel,
„Prohlášení generální rady redakcím ‚Times' a jiných listů" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 330—331).
— „To the Editor of the ‚Times'", vyšlo v „The Times", čís. 27018 z 23. března 1871. — 234, 244
Marx, Karel,
„Provolání britské federální rady k sekcím, odbočkám, přidruženým spolkům a členům Britské federace Internacionály" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 235—240).
— „International Working Men's Association, British Federation. Address of the British Federal Council to the Sections, Branches, Affiliated Societies and Members", Londýn 1872. — 615, 619, 620
Marx, Karel,
„Provolání k Národnímu dělnickému svazu Spojených států" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 395—397).
— „Address to the National Labour Union of the United States", Londýn 1869. — 289
Marx, Karel,
„Prozatímní stanovy Sdružení" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 46—49).
— „Provisional Rules of the Association", vyšlo v „Address and Provisional Rules of the Working Men's International Association, Established September 28, 1864, at a Public Meeting held at St. Martin's Hall, Long Acre, London", [Londýn] 1864. — 289, 377, 383, 490—492, 730
Marx, Karel,
„První adresa generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o prusko-francouzské válce" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 33—38).
— „The General Council of the International Workingmen's Association on the war", vyšlo v „The Pall Mall Gazette" z 28. července 1870. — 8, 23, 27, 155, 160, 192, 209, 322
— „The General Council of the International Workingmen's Association on the war. To the members of the International Workingmen's Association in

Europe and United States", [Londýn 1870]. — 27, 28, 32, 38, 43, 50, 58, 61, 155, 167, 179, 191, 201, 290, 308, 731, 734
— „Manifest des Generalraths der Internationalen Arbeiterassoziation", vyšlo v „Der Volksstaat" ze 7. srpna 1870. — 60, 160, 219
— „Manifest des Generalraths der Internationalen Arbeiterassoziation", vyšlo v „Der Vorbote" ze srpna 1870. — 162, 164
Marx, Karel,
„Redakci listu ‚Volksstaat'" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 332–334).
— „An die Redaktion des ‚Volksstaat'", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 26 z 29. března 1871. — 235
— V „Die Zukunft", čís. 73 z 26. března 1871. — 235
Marx, Karel,
„Redaktorovi listu ‚Eastern Post'" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 523–524).
— „To the Editor of the ‚Eastern Post'", vyšlo v „The Eastern Post", čís. 169 z 23. prosince 1871. — 428
Marx, Karel,
„Redaktorovi listu ‚Eastern Post'" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 531).
— „To the Editor of the ‚Eastern Post'", vyšlo v „The Eastern Post", čís. 173 z 20. ledna 1872. — 428
Marx, Karel,
„Redaktorovi ‚Eastern Post'" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 532–533).
— „To the Editor of the ‚Eastern Post'", vyšlo v „The Eastern Post", čís. 174 z 28. ledna 1872. — 428
Marx, Karel,
„Redaktorovi listu ‚Evening Standard'" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 447).
— „To the Editor", vyšlo v „The Evening Standard" ze 6. září 1871. — 95
Marx, Karel,
„Redaktorovi listu ‚New York Herald'" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 439–440).
— „To the Editor of the ‚New-York Herald'", vyšlo v „Le Gaulois", čís. 1145 z 27. srpna 1871 (viz také pozn. 329). — 315
Marx, Karel,
„Redaktorovi listu ‚Public Opinion'" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 436). — 88, 90
Marx, Karel,
„Redaktorovi listu ‚Public Opinion'" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 437 až 438).
— „To the Editor of the ‚Public Opinion'", vyšlo v „Public Opinion", čís. 518 z 26. srpna 1871. — 88, 90, 96
Marx, Karel,
„Redaktorovi listu ‚Times'" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 336–337).

— „To the Editor of the ‚Times'", vyšlo v „The Times", čís. 27028 ze 4. dubna 1871. — 287

Marx, Karel,

„Redaktorovi listu ‚Vérité'" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 445—446).

— „Monsieur le rédacteur...", vyšlo v „Le Soir", čís. 862 z 3. září 1871. — 323

Marx, Karel,

„Redaktorovi ‚Pall Mall Gazette' Greenwoodovi" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 419).

— „Karl Marx and the Pall Mall Gazette", vyšlo v „The Eastern Post", čís. 145 z 8. července 1871. — 296

Marx, Karel,

„Rezoluce generální rady k projevu F. Pyata" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 349).

— „Communication du conseil général de Londres de l'Association Internationale", vyšlo v „La Liberté", čís. 55 z 12. července 1868. — 259

Marx, Karel,

„Rezoluce generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o rozkolu ve federaci Spojených států, přijaté na zasedáních 5. a 12. března 1872" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 80—83).

— „International Arbeiter-Assoziation. Beschlüsse des Generalraths über die Spaltung in der Föderation der Vereinigten Staaten, angenommen in seinen Sitzungen vom 5. und 12. März 1872", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 37 z 8. března 1872. — 471, 472, 481, 494, 524, 525, 532, 537, 549

Marx, Karel,

„Rezoluce generální rady o federálním výboru románského Švýcarska" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 474).

— „Association internationale des Travailleurs. Décisions du Conseil général. Le Conseil général au Comité fédéral Romand", vyšlo v „Le Mirabeau", čís. 54 z 24. července 1870. — 22, 163, 352, 413

— „Le Conseil général au Comité fédéral, siégeant à la Choux-de-Fonds", vyšlo v „La Solidarité", čís. 16 z 23. července 1870 (viz také pozn. 29). — 45, 163, 169

Marx, Karel,

„Rezoluce generální rady o stanovách Francouzské sekce 1871 přijatá na zasedání ze 17. října 1871" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 480—483). — 392

Marx, Karel,

„Rezoluce londýnské konference o neshodách v románském Švýcarsku" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 471—474).

— „Résolutions de la Conférence des délégués de l'Association Internationale des Travailleurs, — relatives au différend suisse. — (Séance du 21 septembre 1871, à Londres.)" — 338—340, 352, 413

Marx, Karel,

„Rezoluce mítinku na počest výročí Pařížské komuny" (viz Spisy, sv. 18,

čes. vyd. 1966, str. 85—86), vyšlo v „La Liberté", čís. 12 z 24. března 1872. — „The Commemcraticn of the Revolution of March", vyšlo v „The Eastern Post" z 23. března 1872 (viz také pozn. 511). — 489, 505

Marx, Karel,

„Svobcda tisku a svoboda slova v Německu" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 317—319).

— „The Freedom of the press and of debate in Germany. To the editor of the ‚Daily News'", vyšlo v „The Daily News" z 19. ledna 1871. — 219

Marx, Karel,

„Všeobecné stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 484—500).

— „General Rules and Administrative Regulations of the International Working-Men's Association. Official edition, revised by the General Council", Londýn 1871. — 328, 334, 344, 349, 353, 355, 357, 362, 369, 371, 384, 392, 397, 399, 410, 436, 446, 466, 472, 501, 527, 599, 628, 685, 687, 716, 734

— „Allgemeine Statuten und Verwaltungs-Verordnungen der Internationalen Arbeiterassoziation. Amtliche deutsche Ausgabe, revidirt durch den Generalrath", Lipsko 1871. — 328, 334, 357, 362, 369, 380, 399, 436, 447, 452, 466, 471, 504, 639, 640, 654, 685, 712, 716

— „Allgemeine Statuten und Verwaltungs-Verordnungen der Internationalen Arbeiterassoziation. Amtliche deutsche Ausgabe, revidirt durch den Generalrath", vyšlo v „Der Volksstaat" z 10. února 1872. — 353, 355, 410, 416, 418, 504

— „Status Généraux et Règlements Administratifs de l'Association Internationale des Travailleurs. Edition officielle, révisée par le Conseil Général" Londýn 1871. — 328, 334, 344, 349, 353, 355, 357, 369, 375, 384, 392—394, 396—399, 410, 413, 436, 456, 462, 466, 469, 471, 475, 486, 488—492, 512, 561, 562, 569, 573, 578, 594, 596, 602, 650, 713

— „Administrative Regulations, revised in accordance with resolutions passed by the Congresses (1866 to 1869), and by the London Conference (1871)", vyšlo v „General Rules and Administrative Regulations of the International Working-Men's Association". — 379—380, 495, 561, 562, 569, 639, 640

Marx, Karel,

„Výluka stavebních dělníků v Ženevě" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 475—477).

— „The Lock-out of the Building Trades at Geneva. The General Council of the International Working Men's Association to the Working Men and Women of Europe and the United States", Londýn 1870. — 289

Marx, Karel,

„Záznam Marxova projevu o mandátu Barryho" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 678). — 584, 590, 617, 696

Marx, Karel,
„Záznam Marxovy řeči o vládě národní obrany" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 663—664). — 209
Marx, Karel,
„Zpráva generální rady IV. výročnímu kongresu Mezinárodního dělnického sdružení" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 410—422).
— „Bericht des Generalraths der Internationalen Arbeiter-Assoziation an den IV. allgemeinen Congress in Basel", Basilej 1869. — 289

Engels, Bedřich,
„Anglické volby" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 512—518).
— „Die englischen Wahlen", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 26 ze 4. března 1874. — 686
Engels, Bedřich,
„Bakuninovci při práci. Pamětní spis o povstání ve Španělsku v létě 1873" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 494—511).
— „Die Bakunisten an der Arbeit. Denkschrift über den letzten Aufstand in Spanien", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 105, 106 a 107 z 31. října, 2. a 5. listopadu 1873. — 678
— „Die Bakunisten an der Arbeit. Denkschrift über den letzten Aufstand in Spanien. Separat-Abdruck aus dem ‚Volksstaat' ", [Lipsko 1873]. — 121
Engels, Bedřich,
„Britské federální radě Mezinárodního dělnického sdružení. (O stávkách v Portugalsku)" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 211). — 593
Engels, Bedřich,
„Dialektika přírody" (viz Spisy, sv. 20, čes. vyd. 1966, str. 319—583). — 14, 102, 103, 151
Engels, Bedřich,
„Dodatek k předmluvě z roku 1870 k ‚Německé selské válce' " (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 531—537).
— „Vorbemerkung", vyšlo v „Der deutsche Bauernkrieg", třetí vydání, Lipsko 1875 (viz také pozn. 746). — 718
Engels, Bedřich,
„Dopisy z Londýna. II. *Ještě o haagském kongresu" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 209—210).
— „Lettere Londinesi", vyšlo v „La Plebe", čís. 107 z 8. října 1872. — 596
Engels, Bedřich,
„Dopisy z Londýna. III. *Mítink v Hyde Parku" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 221—223).
— „Lettere da Londra", vyšlo v „La Plebe", čís. 117 ze 17. listopadu 1872. — 602
Engels, Bedřich,
„Emigrantská literatura" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 539—584).

— „Flüchtlings-Literatur", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 69, 73, 117 a 118 ze 17. a 26. června, 6. a 8. října 1874, čís. 36, 37, 43, 44 a 45 z 28. března, 2., 16., 18. a 21. dubna 1875. — 718

Engels, Bedřich,

„Generální rada všem členům Mezinárodního dělnického sdružení" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 146–151).

— „Le Conseil général à tous les membres de l'Association Internationale des Travailleurs". — 567, 569, 572–573

Engels, Bedřich,

„Generální radě Mezinárodního dělnického sdružení" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 356–357).

— „International Working Men's Association. To the General Council". — 652

Engels, Bedřich,

*„Gründerské spekulace v Anglii" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 504 až 506).

— Vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 97 z 10. listopadu 1871. — 352, 409

Engels, Bedřich,

„Haagský kongres" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 18, str. 197–202).

— „Il congresse all' Aja", vyšlo v „La Plebe", čís. 106 z 5. října 1872. — 596

Engels, Bedřich,

„Internacionála a ‚Neuer' " (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 352–355).

— „Die Internationale und der ‚Neue' ", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 38 z 10. května 1873. — 649

Engels, Bedřich,

„Internacionála v Americe" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 127–133).

— „Die Internationale in Amerika", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 57 ze 17. července 1872. — 554, 558

Engels, Bedřich,

„Ještě jednou ‚Pan Vogt'" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 340–347).

— „Abermals ‚Herr Vogt'", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 38 z 10. května 1871. — 264, 265, 428

Engels, Bedřich,

„K bytové otázce" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 241–317).

— „Zur Wohnungsfrage", vyšlo v „Der Volksstaat, čís. 51, 52, 53, 103 a 104 z 26. a 29. června, 3. července, 25. a 28. prosince 1872, čís. 2, 3, 12, 13, 15 a 16 ze 4. a 8. ledna, 8., 12., 19. a 22. února 1873. — 13, 510, 520–523, 554, 558, 618, 634

Engels, Bedřich,

*„K článkům v ‚Neuer Sozial-Demokrat' (z dopisu A. Hepnerovi)" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 349–351).

— „Briefkasten", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 37 ze 7. května 1873. — 649

Engels, Bedřich,
„Manchesterská cizinecká sekce všem členům a sekcím Britské federace" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 230–234).
– „International Working Men's Association. The Manchester Foreign Section to all sections and members of the British Federation", Manchester [1872]. – 615, 619
Engels, Bedřich,
„Nástin kritiky politické ekonomie" (viz Spisy, sv. 1, čes. vyd. 1956, str. 525 až 550).
– „Umrisse zu einer Kritik der Nationaloekonomie", vyšlo v „Deutsch-Französische Jahrbücher", 1. a 2. vydání, Paříž 1844. – 248, 250
Engels, Bedřich,
„Německá selská válka" (viz Spisy, sv. 7, čes. vyd. 1959, str. 357–443).
– „Der deutsche Bauernkrieg", Lipsko 1870. – 138, 140, 297, 618, 634
– „Der deutsche Bauernkrieg", Lipsko 1875 (viz také pozn. 746). – 718
Engels, Bedřich,
„Obsah Engelsovy řeči o Mazziniho vztahu k Internacionále" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 682–684).
– „International Working-Men's Association", vyšlo v „The Eastern Post", čís. 148 z 29. července 1871. – 305, 740
Engels, Bedřich,
„O postavení sekcí Internacionály v evropských zemích" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 518–519).
– Vyšlo v „La Plebe", čís. 144 z 12. prosince 1871. – 405
Engels, Bedřich,
*„O pronásledování člena Internacionály Theodora Cuna" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 107–108).
– Vyšlo v „The Eastern Post", čís. 187 z 27. dubna 1872. – 499, 511
Engels, Bedřich,
*„O stávce dělníků tabákových továren v Antverpách" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 338).
– Vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 30 z 2. dubna 1871. – 238, 240
Engels, Bedřich,
„Postavení dělnické třídy v Anglii. Podle vlastních poznatků a autentických pramenů" (viz Spisy, sv. 2, čes. vyd. 1957, str. 233–508).
– „Die Lage der arbeitenden Klasse in England. Nach eigner Anschauung und authentischen Quellen", Lipsko 1845. – 521, 633
Engels, Bedřich,
„Poznámky k předmluvě pro sborník irských písní" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 547–548). – 747
Engels, Bedřich,
„Poznámky o Německu" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 607–612).
– „Varia über Deutschland". – 684

Engels, Bedřich,
„Poznámky o válce" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 39—297).
— „Notes on the War", vycházelo v „The Pall Mall Gazette" od 29. července 1870 do 18. února 1871. — 9, 26, 31, 37, 47, 67, 68, 71, 174, 192, 283, 745

Engels, Bedřich,
„Poznámky o válce — I" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 41—44).
— „Notes on the War — I", vyšlo v „The Pall Mall Gazette", čís. 1703 z 29. července 1870. — 27, 30, 44

Engels, Bedřich,
„Poznámky o válce — II" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 45—48).
— „Notes on the War — II", vyšlo v „The Pall Mall Gazette", čís. 1705 z 1. srpna 1870. — 31, 37, 40, 41

Engels, Bedřich,
„Poznámky o válce — III" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 49—51).
— „Notes on the War — III", vyšlo v „The Pall Mall Gazette", čís. 1706 z 2. srpna 1870. — 31, 37, 40, 41

Engels, Bedřich,
„Poznámky o válce — XII" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 98—101).
— „Notes on the War — XII", vyšlo v „The Pall Mall Gazette", čís. 1727 z 26. srpna 1870. — 68

Engels, Bedřich,
„Poznámky o válce — XIII" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 102—104).
— „Notes on the War — XIII", vyšlo v „The Pall Mall Gazette", čís. 1728 z 27. srpna 1870. — 71

Engels, Bedřich,
„Poznámky o válce — XV" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 109—112).
— „Notes on the War — XV", vyšlo v „The Pall Mall Gazette", čís. 1733 z 2. září 1870. — 71

Engels, Bedřich,
„Poznámky o válce — XVI" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 118—121).
— „Notes on the War — XVI", vyšlo v „The Pall Mall Gazette", čís. 1737 ze 7. září 1870. — 79

Engels, Bedřich,
„Poznámky o válce — XVII" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 122—125).
— „Notes on the War — XVII", vyšlo v „The Pall Mall Gazette", čís. 1739 z 9. září 1870. — 71, 79

Engels, Bedřich,
„Poznámky o válce v Německu" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 199 až 220).
— „Notes on the War in Germany", vyšlo v „The Manchester Guardian", čís. 6190, 6194, 6197, 6201 a 6204 z 20., 25. a 28. června a 3. a 6. července 1866. — 26

Engels, Bedřich,
„Prohlášení generální rady redakcím italských novin k článkům Mazziniho o Internacionále" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 520—522).
— „Associazione Internazionale degli Operai. Alla redazione della ‚Roma del Popolo'", vyšlo v „La Roma del Popolo", čís. 43 z 21. prosince 1871. — 405, 439
Engels, Bedřich,
„Pruská vítězství" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 57—61).
— „The Prussian Victories", vyšlo v „The Pall Mall Gazette", čís. 1711 z 8. srpna 1870. — 746
Engels, Bedřich,
„Předmluva k druhému vydání ‚Německé selské války'" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 435—442).
— „Der deutsche Bauernkrieg. Vorbemerkung", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 27 a 28 z 2. a 6. dubna 1870 (viz také pozn. 77). — 75
Engels, Bedřich,
„Rezoluce generální rady o vyloučení Duranda" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 478).
— „Beschluss des Generalraths der Internationalen Arbeiterassoziation vom 7. October 1871", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 83 ze 14. října 1871. — 380, 395
— „Deliberazione dei Consiglio Generale (Seduta del 7 ottobre 1871)", vyšlo v „La Plebe", čís. 122 z 19. října 1871. — 339
Engels, Bedřich,
„Rezoluce o prvním dílu Marxova ‚Kapitálu' pro ‚Fortnightly Review'" (viz Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 325—347).
— „Karl Marx on Capital". — 322
Engels, Bedřich,
„Říšský vojenský zákon I" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 519—521).
— „Das Reichs-Militärgesetz I", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 28 z 8. března 1874 (viz také pozn. 735). — 686
Engels, Bedřich,
„Říšský vojenský zákon II" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 521—527).
— „Das Reichs-Militärgesetz II", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 29 z 11. března 1874 (viz také pozn. 735). — 686
Engels, Bedřich,
„Sjezd v Sonvilier a Internacionála" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 525—530).
— „Der Kongress von Sonvillier und die Internationale", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 3 z 10. ledna 1872. — 418, 426
Engels, Bedřich,
„Španělské federální radě v Madridu" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 514).

— „Al Consejo Federal de la Ragión Española". — 395, 396, 404

Engels, Bedřich,

„Záznam Engelsovy řeči o svolání londýnské konference" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 685). — 298

Engels, Bedřich,

„Záznam Engelsovy řeči o zaragozském sjezdu" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 665—668).

— „International Working Men's Association", vyšlo v „The Eastern Post", čís. 189 z 12. května 1872. — 521, 522

Engels, Bedřich,

„Z Internacionály" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 490—493).

— „Aus der Internationalen", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 53 z 2. července 1873. — 658, 661

Engels, Bedřich,

„Zpráva generální radě Mezinárodního dělnického sdružení o situaci Sdružení ve Španělsku, Portugalsku a Itálii" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 214—218).

— „Report to the General Council of the I[nternational] W[orkingmen's] A[ssociation] upon the situation of the Association in Spain, Portugal and Italy". — 590, 596

Engels, Bedřich,

„Zpráva o Alianci socialistické demokracie předložená jménem generální rady haagského kongresu" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 170—180).

— „Rapport fait au Congrès de la Haye, au nom du Conseil général, sur l'Alliance de la Démocratie Socialiste". — 596

Engels, Bedřich,

*„Zprávy o činnosti Internacionály na kontinentě" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 339—342).

— Vyšlo v „The International Herald", čís. 41, 44, 45 a 46 z 11. ledna a 1., 8. a 15. února 1873. — 608

Marx, Karel a Bedřich Engels,

„Aliance socialistické demokracie a Mezinárcdní dělnické sdružení. Zpráva a dokumenty uveřejněné z příkazu haagského kongresu Internacionály" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 359—489).

— „L'Alliance de la démocratie socialiste et l'Association Internationale des Travailleurs. Rapport et documents publiés par ordre du Congrès International de la Haye", Londýn — Hamburk 1873. — 98, 115, 116, 121, 124, 131, 298, 584, 602, 611, 645, 648, 652, 654, 661, 665, 666, 668, 675—678, 683, 685, 687, 712, 716

— „Ein Complot gegen die Internationale Arbeiter-Assoziation. Im Auftrage des Haager Congresses verfasster Bericht über das Treiben Bakunin's und Allianz der sozialistischen Demokratie. Deutsche Ausgabe von ‚L'Alliance

de la démocratie socialiste et l'Association Internationale des Travailleurs'. Uebersetzt von S. Kokosky", Brunšvik 1874. — 118, 677

Marx, Karel a Bedřich Engels,
„Domnělé rozkoly v Internacionále. Důvěrný oběžník generální rady Mezinárodního dělnického sdružení" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 35—79).
— „Les Prétendues Scissions dans l'Internationale. Circulaire prinée du Conseil Général de l'Association Internationale des Travailleurs", Ženeva 1872. — 12—13, 405, 412, 422, 423, 430, 441, 442, 448, 451, 462, 466, 472, 475, 488—494, 501, 505, 510, 526, 541, 550, 553, 555, 556, 563, 602

Marx, Karel a Bedřich Engels,
„Dopis výboru Sociálně demokratické dělnické strany" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 301—303).
— Vyšlo v „Manifest des Ausschusses der sozial-demokratischen Arbeiterpartei. An alle deutschen Arbeiter! 5 September 1870", Brunšvik 1870. — 60, 69, 78, 226

Marx, Karel a Bedřich Engels,
„Manifest Komunistické strany" (viz Spisy, sv. 4, čes. vyd. 1958, str. 423—462).
— „Manifest der Kommunistischen Partei", Londýn 1848. — 248, 648
— „Das kommunistische Manifest. Neue Ausgabe mit einem Vorwort der Verfasser", Lipsko 1872. — 451, 483, 504, 540, 602, 618, 644
— „Manifesto communista de 1848. Precedido de un prologo de sus autores", vyšlo v „La Emancipación", čís. 72—77 z 2. listopadu—7. prosince 1872. — 602
— „Manifesto of the German Communist Party", vyšlo ve „Woodhull and Claflin's Weekly", čís. 7 (85) z 30. prosince 1871. — 14, 451, 483, 507, 602
— „Manifeste de Karl Marx", vyšlo v „Le Socialiste", čís. 16, 17, 19—24 a 26 z 20. a 27. ledna, 10., 17. a 24. února a 2., 9., 16. a 30. března 1872. — 451, 483, 524, 597, 602

Marx, Karel a Bedřich Engels,
„O Karlu Blindovi" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 299—300). — 55

Marx, Karel a Bedřich Engels,
„Prohlášení generální rady k cirkuláři Jules Favra" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 405—406).
— „To the Editor of the ‚Times'", vyšlo v „The Times", čís. 27088 z 13. června 1871. — 281, 310, 728
— „International Working-Men's Association", vyšlo v „The Eastern Post", čís. 142 ze 17. června 1871. — 281

Marx, Karel a Bedřich Engels,
„Předmluva k německému vydání ‚Manifestu Komunistické strany' z roku 1872" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 125—126).
— „Vorwort", vyšlo v „Das kommunistische Manifest. Neue Ausgabe mit einem Vorwort der Verfasser", Lipsko 1872. — 249, 372, 410, 483, 504, 520, 522, 540

Marx, Karel a Bedřich Engels,
„Redaktorovi listu ‚International Herald'" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 227–229).
— „Dear Citizen", vyšlo v „The International Herald", čís. 38 z 21. prosince 1872. — 616
Marx, Karel a Bedřich Engels,
„Redaktorovi listu ‚Times'" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 329).
— „To the Editor of the ‚Times'", vyšlo v „The Times", čís. 27017 z 22. března 1871. — 233, 234
Marx, Karel a Bedřich Engels,
„Rezoluce konference delegátů Mezinárodního dělnického sdružení, konané v Londýně cd 17. do 23. září 1871" (viz Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 461–470).
— „Resolutions of the Conference of Delegates of the International Working Men's Association. Assembled at London from 17th to 23rd September 1871. (Circular issued by the Association)", Londýn 1871. — 344, 349, 350, 352, 355, 362–365, 369, 380, 381, 383–386, 397, 399, 404, 409, 425, 465, 466, 506, 528, 529
— „Résolutions des Délégués de la Conférence de l'Association Internationale des Travailleurs, Réunie à Londres, du 17 au 23 septembre 1871 (Circulaire publiée par le Conseil général de l'Association)", Londýn 1871. — 338, 340, 344, 349, 350, 352, 355, 357, 362–365, 369, 375, 380, 381, 383, 384, 386, 397, 398, 404, 409, 465, 466, 506, 528, 529
— „Beschlüsse der Delegirtenkonferenz der Internationalen Arbeiterassoziation, abgehalten zu London vom 17. bis 23. September 1871", vyšlo v „Der Volksstaat", čís. 92 z 15. listopadu 1871. — 352, 356, 755, 764
Marx, Karel a Bedřich Engels,
„Rezoluce všeobecného kongresu konaného v Haagu ve dnech 2.–7. září 1872" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 181–190).
— „Association Internationale des Travailleurs. Résolutions du congrès général tenu à la Haye du 2 au 7 septembre 1872", Londýn 1872. — 565, 583–587, 594, 599–602, 607, 610, 650–651, 654
— „Resolutions of the General Congress held at the Hague from the 2nd to the 7th of September, 1872", vyšlo v „The International Herald", čís. 37 ze 14. prosince 1872. — 565, 606, 607, 613, 620, 622, 663
Marx, Karel a Bedřich Engels,
„Španělským sekcím Mezinárodního dělnického sdružení" (viz Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 152–154).
— „A las secciones españolas de là Asociación International de los Trabajadores", vyšlo v „La Emancipación", čís. 62 ze 17. srpna 1872. — 573, 579

B. PRÁCE JINÝCH AUTORŮ

Pokud to bylo možno zjistit, jsou v tomto seznamu uvedena ta vydání, jichž Marx a Engels pravděpodobně používali. V některých případech, zejména u všeobecných odkazů na prameny a literaturu, se neuvádí žádné určité vydání. Zákony a dokumenty jsou v seznamu zařazeny jen v tom případě, jsou-li citovány. Některé prameny se nepodařilo zjistit.

I. Spisy, časopisecké články a dokumenty

Acollas, Émile, „Die Republik und die Gegenrevolution" [„Republika a kontrarevoluce"], „Der Volksstaat", čís. 35 a 36 z 1. a 4. května 1872. — 509

„An das französische Volk! An das deutsche Volk!" [„Francouzskému lidu! Německému lidu!"], „Der Volksstaat" z 31. srpna 1870. — 167

— „To the people of France and of Germany", Londýn 1870. — 38, 42, 47, 50, 155, 166—168, 170, 179

Arndt, Ernst Moritz, „Was ist des Deutschen Vaterland" [„Co je německá vlast"], v „Lieder für Deutsche" [„Písně pro Němce"], 1812. — 158

„Associazione Internazionale dei Lavoratori. Federazione Italiana. Prima Conferenza. Risoluzione (1872)" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Italská federace. První konference. Rezoluce (1872)"]. — 578, 580

„Association Internationale des Travailleurs. Déclaration de la Section française fédéraliste de 1871, siégeant à Londres" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Prohlášení francouzské federální sekce 1871 se sídlem v Londýně"], Londýn 1871. — 431

Bain, Alexander, „The emotions and the will" [„Pocity a vůle"], Londýn 1859. — 403, 429

— „Logic" [„Logika"], 2 části, Londýn 1870. — 403

— „Mental and moral science" [„Věda o psychice a morálce"], 2 části, 2. vyd., Londýn 1868. — 403

— „On the study of character, including an estimate of phrenology" [„Studium o charakteru, včetně pojednání o frenologii"], Londýn 1861. — 403

— „The senses and the intellect" [„Smysly a rozum"], 3. vyd., Londýn 1868. — 403, 419

Bakounine, Michel, „Aux Compagnons de la Fédération jurassienne" [„Soudruhům z Jurské federace"], „Bulletin de la Fédération jurassienne de l'Association internationale des travailleurs", příloha z 12. října 1873 (pozn. 727). — 677

— „L'Empire knouto-germanique et la révolution sociale" [„Karabáčsko-německé císařství a sociální revoluce"], Ženeva 1871. — 567

— (anonymně) „Lettres à un français sur la crise actuelle" [„Dopisy Francouzovi o současné krizi"], [Ženeva] září 1870. — 567

— „Messieurs..." (Lettre au „Journal de Genève") [„Pánové..." (Dopis

redakci „Journal de Genève“)], „Journal de Genève“ z 25. září 1873 (pozn. 727). — 677

— „Réponse du citoyen Bakounine. Aux compagnons rédacteurs du ‚Bulletin de la Fédération jurassienne‘“ [„Odpověď občana Bakunina. Soudruhům redaktorům z ‚Bulletin de la Fédération jurassienne‘“], „Bulletin de la Fédération jurassienne de l'Association internationale des travailleurs“, čís. 10 a 11 z 15. června 1872 (pozn. 585). — 556

Bakunin, Michael, „Aufruf an die Slaven. Von einem russischen Patrioten Michael Bakunin, Mitglied des Slavenkongresses in Prag“ [„Provolání k Slovanům. Od ruského vlastence Michaila Bakunina, delegáta Slovanského sjezdu v Praze“], Koethen 1848. — 164

Bakunin, Michail Alexandrovič, „Russkim, polskim i vsem slavjanskim druzjam“ [„Ruským, polským a všem slovanským přátelům“], „Kolokol“, příloha k čís. 122—123 z 15. února 1862. — 164

„*Batrachomyomachia*“ [„Žabomyší vojna“] (pozn. 117). — 113

Bebel, August, „Reichstagsreden“ [„Řeči proslovené v říšském sněmu“], Lipsko 1871. — 297

— „Unsere Ziele. Eine Streitschrift gegen die ‚Demokratische Korrespondenz‘“ [„Naše cíle. Pamflet proti ‚Demokratische Korrespondenz‘“], 2. vyd., Lipsko 1871. — 297

Becker, Bernhard, „Enthüllungen über das tragische Lebensende Ferdinand Lassalle's. Auf Grund authentischer Belege dargestellt“ [„Odhalení o tragickém konci Ferdinanda Lassalla. Vylíčeno na základě autentických dokladů“], 2. vyd., Schleiz 1868. — 326

— „Geschichte der Arbeiter-Agitation Ferdinand Lassalle's. Nach authentischen Aktenstücken“ [„Dějiny agitace Ferdinanda Lassalla mezi dělníky. Podle autentických dokumentů“], Brunšvik 1874. — 706

— „Zur Geschichte des Preussischen Regierungssozialismus“ [„K dějinám pruského vládního socialismu“], „Der Volksstaat“, čís. 65 z 12. srpna 1871. — 313

Beker, Johann Philipp, „Der Völkerkrieg“ [„Válka národů“], „Der Vorbote“, čís. 7 z července 1870. — 164

Beesly, Edward Spencer, „The International Working Men's Association“ [„Mezinárodní dělnické sdružení“], „The Fortnightly Review“, čís. XLVII z 1. listopadu 1870. — 193, 201, 226

— „On the Paris Revolution“ [„O pařížské revoluci“], „The Bee-Hive“ z 25. března, 1., 15. a 22. dubna, 20. a 27. května, 3. a 10. června 1871. — 271

— „A word for France: Addressed to the workmen of London“ [„Na obranu Francie: Adresováno londýnským dělníkům“], Londýn září 1870. — 180

Běljajev, Ivan Dmitrijevič, „Obzor istoričeskago razvitija selskoj obščiny v Rossii, soč. B. Čičerina“ [„Přehled historického vývoje vesnické občiny v Rusku, spisy B. Čičerina“], „Russkaja beseda“, čís. 1, Moskva 1856 (pozn. 701). — 643

Benedix, Roderich, „Die Shakespearomanie. Zur Abwehr" [„Shakespearománie. Obrana"], Stuttgart 1873. — 129, 131

Bergeret, Jules Victor, „Le 18 marx" [„18. března"], Londýn — Brusel 1871. — 761

Berneville, Alexis, „L'Infamie humaine" [„Lidská špatnost"], „Qui Vive!", od listopadu do prosince 1871. — 394

Blanc, Louis, „Histoire de la révolution de 1848" [„Dějiny revoluce 1848"], 2. díl, Paříž 1870. — 740

— „Lettres de Londres. 14 août 1870" [„Dopisy z Londýna. 14. srpna 1870], „Le Temps", čís. 3460 z 19. srpna 1870. — 65

Blind, Karl, „The result of French designs upon Germany" [„Výsledek francouzských záměrů s Německem"], „The Fortnightly Review", čís. XLIX z 1. ledna 1871. — 224

Block, Maurice, „Les théoriciens du socialisme en Allemagne" [„Teoretikové socialismu v Německu"], „Journal des Économistes", sv. 27, Paříž 1872. — 625

[Borkheim, Sigismund,] „Russische Briefe. VIII—XI. Michael Bakunin" [„Ruské dopisy. VIII—XI. Michail Bakunin"], „Die Zukunft", čís. 167, 187, 189 a 256 z června—listopadu 1869. — 164, 553

— „Zur Erinnerung für die deutschen Mordspatrioten. 1806—1807" [„Na paměť německých hurávlastenců z let 1806—1807"], „Der Volksstaat", čís. 55, 59, 61, 66—76 z 8., 12., 16., 19., 22. července, 2., 16., 19., 23., 26., 30. srpna, 2., 6., 9., 13., 16. a 20. září 1871 (pozn. 310). — 297

Boruttau, Karl, „Sozialismus und Kommunismus" [„Socialismus a komunismus"], „Der Volksstaat", čís. 88 a 89 z 1. a 4. listopadu 1871. — 371

Bovio, Gennaro, „Una difesa dopo la morte" [„Posmrtná obhajoba"], „La Libertà", čís. 97—100 z 5., 8., 12. a 15. července 1871. — 498

— „Via smarrita!" [„Ztracená cesta!"], La Libertà", čís. 90 z 10. července 1871. — 498

[Brentano, Lujo,] „Wie Karl Marx citirt" [„Jak cituje Karel Marx"], „Concordia", čís. 10 ze 7. března 1872. — 522

Buckle, Henry Thomas, „History of civilization in England" [„Dějiny civilizace v Anglii"], 5 sv., Lipsko 1865. — 304, 319, 330, 336

Butt, Isaac, „The Irish people and the Irish land: a letter to Lord Lifford" [„Irský lid a irská země: dopis lordu Liffordovi"], Dublin—Londýn 1867. — 463

Cluseret, Gustave Paul, „L'Internationale et la dictature. Réponse à la brochure ‚Internationale et révolution'" [„Internacionála a diktatura. Odpověď na brožuru ‚Internacionála a revoluce'"], „L'Égalité", čís. 22—23 z 18. prosince 1872 (pozn. 632 a 671). — 619

„Conseil fédéraliste universel de l'Association Internationale des Travailleurs et des sociétés républicaines socialistes adhérentes" [„Univerzální federalistická rada Mezinárodního dělnického sdružení a přidružených republikánských socialistických spolků"], Londýn 1872. — 526

„*Convention entre M. le comte de Bismark, chancelier de la confédération germanique, stipulant au nom de S. M. l'Empereur d'Allemagne, roi de Prusse, et M. Jules Favre, ministre des affaires étrangères du Gouvernement de la défense nationale munis de pouvoirs réguliers*" [„Konvence mezi p. knížetem Bismarckem, kancléřem Německého spolku, jednajícím jménem Jeho Veličenstva německého císaře, pruského krále, a p. Jules Favrem, ministrem zahraničních věcí vlády národní obrany, mající stále plnou moc"], „Journal officiel de la République française", čís. 29 z 29. ledna 1871. — 220, 215—216

Cuno, Theodor, „Italienische Polizei-Willkür" [„Italská policejní zvůle"], „Der Volksstaat" z 24. dubna 1872. — 499

[Cuno, Theodor,] „Prepotenza" [„Zpupnost"], „Gazzettino Rosa" ze 7. května 1872. — 499

Černyševskij, Nikolaj Gavrilovič, „Dopolněnija i primečanija na pervuju knigu ‚Političeskoj ekonomiji' Džona Stjuarta Millja" [„Doplňky a poznámky k první knize ‚Politické ekonomie' Johna Stuarta Milla"], ve vydání: Černyševskij, „Sočiněnija", sv. III., Ženeva 1869. — 212, 274

— „Očerki iz političeskoj ekonomiji (po Millju)" [„Nástin politické ekonomie (podle Milla)"], tamtéž, sv. IV, Ženeva—Bâle 1870. — 212, 274

— „Pisma bez adresa" [„Dopisy bez adresy"], Curych 1874. — 117, 575, 611

— „Sočiněnija" [„Spisy"], sv. IV, Ženeva—Bâle 1870. — 164, 212

Čičerin, Boris Nikolajevič, „Obzor istoričeskago razvitija Selskoj Obščiny v Rossii. I." [„Přehled historického vývoje vesnické občiny v Rusku. I."], „Russkij Vestnik", sv. 1, Moskva 1856. — 643

Dante Alighieri, „Divina Commedia" [„Božská komedie"]. — 694

Dietzgen, Joseph, „Die Religion der Sozial-Demokratie. Drei Kanzelreden" [„Náboženství sociální demokracie. Tři kázání"], Lipsko 1872. — 297

— „Die Religion der Sozial-Demokratie. Ein Cyklus von Kanzelreden" [„Náboženství sociální demokracie. Cyklus kázání"], „Der Volksstaat" z 13., 17. a 20. srpna 1870, 6. a 10. května, 2. a 5. srpna 1871. — 297

Duval, Theodore, Henri Perret aj., „Compagnons, notre Association traverse..." [„Soudruzi, naše Sdružení se prosazuje..."], [Ženeva 173]. — 116, 674, 681 až 682

[Eccarius, Johann Georg,] „An English International Congress" [„Sjezd anglických sekcí Internacionály"], „The Times", čís. 27 598 z 28. ledna 1873. — 630

Elcho, Francis, „To the Editor of the ‚Times'" [„Redaktoru ‚Times'"], „The Times", čís. 26 835 z 22. srpna 1870. — 65

Favre, Jules, cirkulář diplomatickým zástupcům Francie z 6. června 1871, „Le Temps" z 9. června 1871 (pozn. 293). — 281, 728

Flerovskij, N., „Položenije rabočego klassa v Rossii. Nabljuděnija i issledovanija"

[„Postavení pracující třídy v Rusku. Pozorování a výzkumy"], Petrohrad 1869. — 212

[Forbes, Archibald,] „The opening of the Strasburg university" [„Otevření štrasburské university"], „The Daily News" ze 7. května 1872. — 569

Frankel, Leo, „Ein belauschtes Zwiegespräch. VIII." [„Odposlouchaný rozhovor. VIII."], „Volkswille", čís. 10 z 2. dubna 1870 (pozn. 6). — 22

— „Ein offenes Wort an Herrn W. Liebknecht" [„Otevřené slovo panu W. Liebknechtovi"], „Neuer Social-Demokrat" z 1. a 3. prosince 1871 (pozn. 428). — 407

Freiligrath, Ferdinand, „An Joseph Weydemeyer" [„Josefu Weydemeyerovi"], I. epištola, Londýn 16. ledna 1852. V „Morgenblatt für gebildete Leser", ze 7. března 1852 (pozn. 256). — 248

— „An Wolfgang im Felde" [„Wolfgangovi v poli"]. — 69, 71

— „Hurra, Germania!" [„Sláva, Germánie!"]. — 66, 212

Geffcken, Friedrich Heinrich, „Das deutsche Reich und die Bankfrage" [„Německá říše a otázka bank"], Hamburk 1873. — 124

Goegg, Amand, „Erklärung an die Redaktion des ‚Schwäbischen Mercur'" [„Prohlášení redakci ‚Schwäbischer Mercur'"], „Der Volksstaat", čís. 64 z 9. srpna 1871. — 313, 325—326

Goethe, Johann Wolfgang von, „Wilhelm Meisters Lehrjahre" [„Viléma Meistera léta učednická"]. — 248

[Golovačov, Alexej Adrianovič,] „Děsjať let reform, 1861—1871" [„Deset let reforem, 1861—1871"], „Vestnik Jevropy", 1872, kniha II—III. — 227, 624

Grimm, Friedrich Melchior, baron von, „Correspondance littéraire, philosophique et critique de Grimm et de Diderot, depuis 1753 jusqu'en 1790" [„Literární, filosofická a kritická korespondence mezi Grimmem a Diderotem, počínaje rokem 1753 až do roku 1790"], nové vyd., sv. 7, 1770—1772, Paříž 1829. — 694—695

— „Correspondance littéraire, philosophique et critique de Grimm et de Diderot, depuis 1753 jusqu'en 1790" [„Literární, filosofická a kritická korespondence mezi Grimmem a Diderotem, počínaje rokem 1753 až do roku 1790"], nové vyd., sv. 11, 1782—1783, Paříž 1830. — 693

Hales, John, „Conseil Fédéral Anglais. Londres, 21. octobre 1872" [„Britská federální rada. Londýn 21. října 1872"], „L'Internationale", čís. 198 z 27. října 1872 (pozn. 624). — 594

Harrison, Frederic, „To the Editor of the ‚Times'" [„Redaktorovi listu ‚Times'"], „The Times", čís. 27 285 z 26. února 1872. — 460

Haxthausen, August von, „Ueber den Ursprung und die Grundlagen der Verfassung in den ehemals slavischen Ländern Deutschlands im Allgemeinen und des Herzogthums Pommern im Besonderen" [„O původu a základech společenského zřízení v bývalých slovanských zemích Německa všeobecně a vévodství pomořanském zvláště"], Berlín 1842. — 222, 247

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, „Encyclopädie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse." Hrsg. von Leopold von Henning [„Encyklopedie filosofických věd v nástinu." Vyd. Leopold Henning], 1. díl „Die Logik" [„Logika"], ve „Werke. Vollständige Ausgabe durch einen Verein von Freunden des Verewigten" [„Spisy. Úplné vydání pořízené kroužkem přátel zvěčnělého"], sv. 6, Berlín 1840. — 151

— „Phänomenologie des Geistes." Hrsg. von Johann Schulze [„Fenomenologie ducha." Vyd. Johann Schulze], tamtéž, sv. 2, Berlín 1832. — 658

— „Wissenschaft der Logik." Hrsg. von Leopold von Henning [„Logika jako věda." Vyd. Leopold von Henning], tamtéž, sv. 3—5, Berlín 1833—1834. — 151

Heine, Heinrich, „Die Grenadiere" [„Grenadýři"], v „Buch der Lieder" [„Kniha písní"]. — 70

— „Disputation" [„Disputace"], (pozn. 129). — 124

Der Hochverraths-Process gegen Oberwinder, Andr. Scheu, Most, Papst, Hecker, Perrin, Schoenfelder, Berka, Schaeffner, Pfeiffer, Dorsch, Eichinger, Gehrke und Baudisch. Verhandelt vor dem K. K. Landesgerichte in Wien, begonnen am 4. Juli 1870. Nach Stenographischen Berichten bearb. und hrsg. von Heinrich Scheu" [„Velezrádný proces proti Oberwinderovi, Andr. Scheuovi, Mostovi, Papstovi, Heckerovi, Perrinovi, Schoenfelderovi, Berkovi, Schaeffnerovi, Pfeifferovi, Dorschovi, Eichingerovi, Gehrkovi a Baudischovi. Veden před c. k. zemským soudem ve Vídni od 4. července 1870. Podle ‚Stenografických zpráv' zpracoval a vydal Heinrich Scheu"], Vídeň 1870. — 365

Horác (Quintus Horatius Flaccus), „Satirae" [„Satiry"]. — 390

Hugo, Victor, „Aux allemands. Paris, 9 septembre 1870" [„K Němcům. Paříž 9. září 1870"], „Le Rappel" a „Le Moniteur universel" z 10. září 1870. — 83

Huxley [Thomas Henry], „On the Hypothesis that animals are automats, and its history. Address at the British Association" [„O domněnce, že živočichové jsou automaty, a o jejich historii. Řeč v Britské společnosti"], „Nature", sv. X, čís. 253 ze 3. září 1874. — 150

‚Internationale et révolution. A propos du congrès de la Haye par des réfugiés de la Commune, ex-membres du Conseil Général de l'Internationale" [„Internacionála a revoluce. Uprchlíci Komuny, bývalí členové generální rady Internacionály k haagskému kongresu."], Londýn 1872 (pozn. 632). — 599, 607

Jakobi P. [a V. A. Zajcev], „O položeniji rabočich v Zapadnoj Jevrope s obščestvenno-gigijeničeskoj točki zrenija" [„O situaci dělníků v západní Evropě z hlediska veřejné hygieny"], „Archiv sudĕbnoj mediciny i obščestvennoj žizni", kniha 3, Petrohrad 1870. — 212

Jeannerod, Georges, „La guerre. Correspondances particulières du ‚Temps'" [„Válka. Zvláštní zprávy listu ‚Temps'"], „Le Temps", čís. 3448 ze 7. srpna 1870. — 52

Jwenál (Decimus Iunius Iwenalis), „Satirae" [„Satiry"]. — 170

Kaufman, Illarion Ignaťjevič, „Točka zrenija politiko-ekonomičeskoj kritiki u K. Marxa. Kapitál. Kritika političeskoj ekonomii" [„Hledisko politicko-ekonomické kritiky u K. Marxe. Kapitál. Kritika politické ekonomie"], „Vestnik Jevropy", sv. 3, Petrohrad 1872. — 575

Kellogg, Edward, „A new monetary system: the only means of securing the respective rights of labor and property, and of protecting the public from financial revulsions" [„Nová peněžní soustava: jediný prostředek zabezpečení práv týkajících se práce a vlastnictví a ochrany společnosti před finančními otřesy"], 4. vyd., New York 1868. — 176, 214, 258

Kohlrausch, Friedrich, „Kurze Darstellung der deutschen Geschichte für Volksschulen" [„Stručný výklad německých dějin pro národní školy"], Elberfeld 1882. — 69

Lafargue, Paul, „A los internacionales de la región Española" [„Členům Internacionály ve Španělsku"], Madrid 1872. — 569

— (anonymně) „Apertura del segundo congreso obrero de la región Española" [„Zahájení druhého dělnického sjezdu ve Španělsku"], „La Emancipación", čís. 44 z 13. dubna 1872. — 508

— „Aux citoyens rédacteurs du ‚Bulletin de la Fédération jurassienne'" [„Občanům redaktorům listu ‚Bulletin de la Fédération jurassienne'"], Madrid 17. května 1872; „L'Égalité", čís. 11 z 1. června 1872 a „Bulletin de la Fédération jurassienne", čís. 10 a 11 z 15. června 1872. — 521

— (anonymně) „Congrès de Saragosse. (Correspondance particulière de la ‚Liberté')" [„Sjezd v Zaragoze. (Zvláštní zprávy ‚Liberté')"], „La Liberté", čís. 18 z 5. května 1872. — 509, 512, 521

— „Aus Spanien. (Fortsetzung des Berichts über den Kongress zu Saragossa, nach der Brüsseler ‚Liberté')" [„Ze Španělska. (Pokračování zprávy o sjezdu v Zaragoze, podle bruselské ‚Liberté')"], „Der Volksstaat", čís. 41 z 22. května 1872. — 509, 512, 521

— (anonymně) „Espagne. (Correspondance particulière de la ‚Liberté')" [„Španělsko. (Zvláštní zprávy ‚Liberté')"], „La Liberté", čís. 17 z 28. dubna 1872. — 509

[Lafargue, Paul,] „Aus Spanien. (Einer Originalkorespondenz der Brüsseler ‚Liberté' entlehnt)" [„Ze Španělska. Převzato ze zvláštních zpráv bruselské ‚Liberté')"], „Der Volksstaat", čís. 36 ze 4. května 1872. — 509

Lassalle, Ferdinand, „Herr Bastiat-Schulze von Delitzsch, der ökonomische Julian, oder: Capital und Arbeit" [„Pan Bastiat-Schulze von Delitzsch, ekonomický Julian, aneb Kapitál a práce"], Berlín 1864. — 553

[Lavrov, Petr Lavrovič,] „Russkoj socialno-revoljucionnoj molodoži. Po povodu brošjury: Zadači revoljucionnoj propagandy v Rossii" [„Ruské sociálně revoluční mládeži. O brožuře ‚Úkoly revoluční propagandy v Rusku'"], Londýn 1874. — 720

Lecky, William Edward Hartpole, „History of European morals from Augustus to Charlemagne" [„Dějiny evropské morálky od Augusta až do Karla Velikého"], 2 sv., Londýn 1869. — 305

— „History of the rise and influence of the spirit of rationalism in Europe" [„Dějiny vzniku a vlivu racionalismu v Evropě"], 2 sv., Londýn 1865. — 305, 319, 330

Léová, André, „La guerre sociale. Discours prononcé au Congrès de la paix à Lausanne 1871" [„Sociální válka. Řeč pronesená na kongresu míru v Lausanne 1871"], Neuchâtel 1871 (pozn. 396). — 379

Liebknecht, Wilhelm, „The Leipzig Trial" [„Lipský proces"], „The Eastern Post" ze 14. dubna 1872 (pozn. 529). — 503

— „(Lettera a Stefanoni). Lipsia, 28 Decembre" [„(Dopis Stefanonimu). Lipsko 28. prosince"], „Il Libero Pensiero", čís. 3 z 18. ledna 1872. — 453, 772

[Lincoln, Abraham,] „Mr. Lincoln and the International Working Men's Association" [„Pan Lincoln a Mezinárodní dělnické sdružení"], „The Times", čís. 25 101 z 6. února 1865. — 290

Lissagaray, Prosper Olivier, „Huit journées de mai derrière les barricades" [„Osm květnových dnů na barikádách"], Brusel 1871. — 761

Lubbock, John, „The origin of civilisation and the primitive condition of man. Mental and social condition of savages" [„Původ civilizace a prvobytný stav lidstva. Duševní a společenský stav divochů"], Londýn 1870. — 304, 319, 330

Maine, Henry Sumner, „Ancient Law: its connection with the carey history of society, and its relation to modern ideas" [„Starobylé právo: jeho souvislost s ranými dějinami společnosti a jeho vztah k novodobým idejím"], Londýn 1870. — 304, 319, 330

— „Village-communities in the East and West. Six lectures delivered at Oxford" [„Vesnická společenství na Východě a na Západě. Šest přednášek přednesených v Oxfordu"], Londýn 1871. — 304, 319, 330

„*Marseillaise*". — 26, 158, 202

Marxová, Jenny, Dopis vydavatelce listu ‚Woodhull and Claflin's Weekly' (Marx -Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 699—710).

— „To the Editor of 'Woodhull and Claflin's Weekly'", „Woodhull and Claflin's Weekly" z 21. října 1871. — 333, 364

Maxse, Frederick Augustus, „Our uncultivated lands" [„Naše neobdělaná půda"], „The Fortnightly Review", čís. XLIV z 1. srpna 1870. — 50

Mazzini, Giuseppe, „Agli operai italiani" [„K italským dělníkům"], „La Roma del Popolo", čís. 20 z 13. července 1871. — 734, 739—741

— „The Commune in Paris" [„Komuna v Paříži"], „The Contemporary Review", sv. XVII z června 1871. — 740

— „Documenti sull' Internazionale. I, II, III" [„Dokumenty o Internacionále. I, II, III"], „La Roma del Popolo", čís. 38, 39 a 41 z 16. a 23. listopadu a 7. prosince 1871. — 405

Meyer, Rudolph Hermann, „Der Emancipationskampf des vierten Standes" [„Boj za osvobození čtvrtého stavu"], sv. I, Berlín 1874. — 683, 697

Montels, Jules, „Compagnons rédacteurs..." [„Soudruzi redaktoři..."], „Bulletin de la Fédération jurassienne de l'Association internationale des travailleurs", čís. 20—21 z 10. listopadu 1872. — 607

More, Thomas, „De optimo statu rei publicae deque nova insula Utopia" [„O nejlepším stavu státu a o novém ostrově Utopii"], Lovaň 1516. — 634

[Mülberger, Arthur,] „Die Wohnungsfrage" [„Bytová otázka"], „Der Volksstaat", čís. 10, 11, 12, 13, 15 a 19 z 3., 7., 10., 14. a 21. února a z 6. března 1872. — 510

Mülberger, Arthur, „Zur Wohnungsfrage. (Antwort an Friedrich Engels)" [„K bytové otázce. (Odpověď Bedřichu Engelsovi)"], „Der Volksstaat", čís. 86 z 26. října 1872. — 618

Oberwinder, Heinrich, „An die Arbeiterpartei in Oesterreich" [„Dělnické straně v Rakousku"], „Volkswille" z 19. března 1873 (pozn. 707). — 648, 665

O'Connell, Daniel, „A memoir on Ireland native and saxon" [„Paměti o Irsku původním a anglosaském"], 2. vyd., Dublin a Londýn 1869. — 463

Ogareff, Nicolas; Zaizev, Barthélemy; Ozeroff Wladimir; Ross, A; Holstein, Woldemar; Ralli, Zemphirin; Oelsnitz, Alexandre; Smirnoff, Walerian, „A la rédaction de la ‚Liberté'" [„Redakci ‚Liberté'"], „La Liberté", čís. 41 z 13. října 1872. — 625

[Outine, Nikolai Isaakowitsch,] „Le fédéralisme ou la centralisation. Voulons-nous la souverainité républicaine ou la dictature monarchique?" [„Federalismus nebo centralizace. Chceme republikánskou suverenitu nebo monarchickou diktaturu?"], „L'Égalité", čís. 9—10 ze 7. května 1872. — 544

„*Papiers et correspondance de la famille impériale.* Édition collationnée sur le texte de l'imprimerie nationale" [„Dokumenty a korespondence císařské rodiny. Vydání ověřené podle textu národní tiskárny"], sv. 1—2, Paříž 1870. — 227, 244, 247, 257, 263

„*Partant pour la Syrie*" [„Když jsme táhli do Sýrie"] (pozn. 13). — 27, 158

Perret, Henri a *Theodore Duval* aj., „Compagnons, notre Association traverse..." [„Soudruzi, naše Sdružení se prosazuje..."] [Ženeva 1873]. — 116, 674, 681 až 682

Pertz, Georg Heinrich, „Das Leben des Feldmarschalls Grafen Neithardt von Gneisenau" [Život polního maršála hraběte Neithardta von Gneisenaua"], sv. 1—3, Berlín 1864, 1865, 1869. — 202

Prendergast, John Patrick, „The Crommwellian settlement of Ireland" [„Cromm wellské zřízení v Irsku"], Londýn 1870. — 463

„*Programme et Réglement de l'Alliance internationale de la Démocratie Socialiste*" [„Program a organizační řád Mezinárodní aliance socialistické demokracie"], Ženeva [1868]. — 378, 439, 645

Rabelais, François, „Gargantua a Pantagruel". — 392

„Report of the Bureau of Statistics of Labor, embracing the account of its operations and inquiries from August 2 1869, to March 1 1870, inclusive" [„Zpráva statistického úřadu práce, zahrnující výkaz o jeho činnosti a výzkumech od 2. srpna 1869 do 1. března 1870 včetně"], Boston 1870 (pozn. 179). — 175, 177

Reuter, Fritz, „Ut mine Stromtid" [„Moje léta praktikanství hospodářského"]. — 281

Rigault, Raoul, „Les agents secrets" [„Tajní agenti"], „La Patrie en danger" čís. 62 z 11. listopadu 1870. — 393—394

Runge, Ch., „Jesus, meine Zuversicht" [„Ježíši, mé útočiště"] (pozn. 14). — 27 až 28, 158

Sacaze, François, „Rapport fait au nom de la commission chargée d'examiner le projet de loi ayant pour objet d'etablir des peines contre les affiliés à l'Association internationale des travailleurs" [„Zpráva vypracovaná komisí pro posouzení návrhu zákona určujícího tresty členům Mezinárcdního dělnického sdružení"], „Annales de l'Assemblée nationale. Ccmpte-rendu in extenso des Séances. Annexes" [„Anály Národního shromáždění. Podrobné protokoly ze zasedání. Přídavky"], sv. 7, Paříž 1872 (pozn. 515). — 488

Sainte-Beuve, Charles Augustin, „Chateaubriand et son groupe littéraire sous l'Empire" [„Chateaubriand a jeho literární skupina v době císařství"], sv. 1 až 2, Paříž 1861. — 121

Sax, Emil, „Die Wohnungszustände der arbeitenden Classen und ihre Reform" [„Bytové poměry pracujících tříd a jejich reforma"], Vídeň 1869. — 554

Senior, Nassau William, „Lettres on the factor act, as it affects the cotton manufacture... To which are appended, a letter to Mr. Senior from Leonard Horner, and minutes of a conversation between Mr. Edmund Ashworth, Mr. Thomson and Mr. Senior" [„Dopisy o továrním zákonu, pokud postihuje bavlnářský průmysl... Připojen je dopis Leonarda Hornera panu Seniorovi a zápisy rozhovoru mezi panem Edmundem Ashworthem, panem Thomsonem a panem Seniorem"], Londýn 1837. — 360

Serraillier, Auguste, „Monsieur le Rédacteur ..." [„Panu redaktorovi..."], „Courrier de l'Europe" z 18. března 1871. — 233

— „Monsieur le Rédacteur de la ‚Liberté'" [„Panu redaktorovi ‚Liberté'"], „La Liberté" z 1. dubna a 8. června 1873. — 654

Shakespeare, William, „Dvé šlechticů veronských" (pozn. 135). — 129

— „Král Jindřich IV." — 66

— „Romeo a Julie". — 159

— „Veselé ženy windsorské". — 129

Schäffle, Albert Eberhard Friedrich, „Kapitalismus und Socialismus mit besonderer Rücksicht auf Geschäfts-und Vermögensformen" [„Kapitalismus a socialismus se zvláštním zřetelem k formám podnikání a majetku"], Tübingen 1870. — 79, 81, 86

Schenck, Heinrich a *Christian Winand*, „Zur Abwehr ungerechter Verleumdung" [„Odvrácení nespravedlivé pomluvy"], „Neuer Social-Demokrat" ze 7. ledna 1872. — 426, 453

Scheu, Andreas, „An die sozialdemokratische Partei Oesterreichs" [„Sociálně demokratické straně Rakouska"], „Der Volksstaat" z 15. března 1873. — 648, 665

— „Das Programm der österreichischen Arbeiterpartei" [„Program Rakouské dělnické strany"], „Der Volksstaat" z 16. července 1873. — 665

Schneider, Joseph, „An die Socialdemokraten Deutschlands" [„Německým sociálním demokratům"], „Neuer Social-Demokrat", čís. 67 z 3. prosince 1871. — 407, 452

Schramm, Carl August, „Der Tauschwerth" [„Směnná hodnota"], „Der Volksstaat", čís. 82 z 12. října 1872. — 617

Schwitzguébel, Adhémar, „Au Conseil général de l'Internationale, à Londres" [„Generální radě Internacionály v Londýně"], „Bulletin de la Fédération jurassienne de l'Association internationale des travailleurs", příloha k čís. 13 z 27. července 1872. — 572

Sicard, A., „Aux citoyen Vermersch" [„Občanu Vermerschovi"], „Qui Vive!", čís. 46 z 23. listopadu 1871. — 394

Sismondi, Jean Charles Léonard Simonde de, „Tableau de l'agriculture toscane" [„Obraz toskánského zemědělství"]. První vydání vyšlo v Ženevě roku 1801. — 728

Skrebickij, Alexandr Iljič, „Kresťjanskoje dělo v carstvovanije imperatora Alexandra II. Matěrialy dlja istorii osvobožděnija kresťjan" [„Rolnická otázka za vlády cara Alexandra II. Materiály pro dějiny osvobození rolníků"], sv. 1—4, Bonn nad Rýnem 1862—1868. — 624

Spencer, Herbert, „First principles" [„První zásady"], Londýn 1862. — 403

— „The principles of psychology" [„Zásady psychologie"], Londýn 1855. — 403

Stefanoni, Luigi, „(Lettera a Verdi.) ‚Caro Verdi...'" [„(Dopis Verdimu.) ‚Drahý Verdi...'"], „Il Libero Pensiero", čís. 20 z 16. listopadu 1871. — 453

— „Lettera a Bizzoni" [„Dopis Bizzonimu"], „Il Libero Pensiero", čís. 21 z 23. listopadu 1871. — 453

„*Stenographische Berichte über die Verhandlungen des Reichstages des Norddeutschen Bundes*. I. Legislatur-Periode (II. Ausserordentliche Session 1870). Von der Eröffnungs-Sitzung am 24. November und der Ersten bis zur Zwölften Sitzung am 10. Dezember 1870, nebst den dazu gehörenden Anlagen von Nummer 1 bis 33" [„Stenografické zprávy o jednáních říšského sněmu Severoněmeckého spolku. I. volební období (II. mimořádné zasedání 1870). Od zahajovací schůze z 24. listopadu a od první do dvanácté schůze z 10. prosince 1870, včetně příslušných příloh od čísla 1 do čísla 33"], Berlín 1870. — 227, 243

Strauss, David Friedrich, „Der alte und der neue Glaube. Ein Bekenntniss" [„Stará a nová víra. Vyznání"], Lipsko 1872. — 107

— „An Ernst Renan" [„Ernstu Renanovi"], „Allgemeine Zeitung", Augsburg, příloha z 18. srpna 1870 (pozn. 69). — 69

Sybel, Heinrich von, „Die Lehren des heutigen Sozialismus und Kommunismus" [„Učení dnešního socialismu a komunismu"], „Kölnische Zeitung", čís. 89 z 29. března 1872; čís. 90 z 30. března 1872; čís. 92 z 2. dubna 1872; čís. 93 z 3. dubna 1872; čís. 94 ze 4. dubna 1872; čís. 95 z 5. dubna 1872. — 617

Tennyson, Alfred, „Alexandrovna" (pozn. 738). — 692

Tridon, Edme Marie Gustave, „La Commune révolutionnaire de Paris" [„Pařížská revoluční komuna"], „La Cigale", čís. 29 z 19. července 1868. — 259

Tylor, Edward Burnett, „Primitive culture: researches into the development of mythology, philosophy, religion, art and custom" [„Prvobytná kultura: bádání o vývoji mytologie, filosofie, náboženství, umění a obyčejů"], ve 2 svazcích, Londýn 1871. — 304, 319, 330

Tyndall, John, „Inaugural Address" [„Úvodní řeč"], „Nature", sv. X, čís. 251 z 20. srpna 1874. — 150, 151

Vilém I., „Der Königin Augusta in Berlin" [„Královně Augustě v Berlíně"], „Königlich Preussischer Staats-Anzeiger" ze 7. září 1870, 2. vyd. (pozn. 85). — 83

Vogt, Carl, „An die Redaktion des ‚Schweizer Handels-Couriers'" [„Redakci ‚Schweizer Handels-Courier'"], „Der Volksstaat", čís. 36 z 3. května 1871. — 263

— „Politische Briefe an Friedrich Kolb" [„Politické dopisy Friedrichu Kolbovi"], Biel 1870. — 264

Wagner, Adolph, „Die Abschaffung des privaten Grundeigenthums" [„Zrušení soukromého pozemkového vlastnictví"], Lipsko 1870. — 643

„*Wacht am Rhein*" [„Stráž na Rýně"] (pozn. 201). — 202

Wuttke, Johann Karl Heinrich, „Geschichte der Schrift u. d. Schrifttums" [„Dějiny písma a písemnictví"], první díl: „Die Entstehung der Schrift" [„Vznik písma"], Lipsko 1872. — 539—540

„*Yankee Doodle*", americká lid. píseň. — 762

Žiber, Nikolaj Ivanovič, „Těorija cennosti i kapitala D. Rikardo v svjazi s pozdnějšimi dopolněnijami i razjasněnijami. Opyt kritiko-ekonomičeskogo issledovanija" [„Ricardova teorie hodnoty a kapitálu v souvislosti s pozdějšími doplňky a vysvětleními. Pokus o kriticko-ekonomické bádání"], Kyjev 1871. — 611, 624

Žukovskij, Julij Galaktionovič, „K. Marx i jego kniga o kapitale" [„Karel Marx a jeho kniha o kapitálu"], (rukopis). Otištěno v časopise „Vestnik Jevropy", čís. 9 z r. 1877. — 611

*II. Dokumenty Mezinárodního dělnického sdružení**

Ženevský kongres Mezinárodního dělnického sdružení 1866

— „Administrative Regulations" [„Organizační řád"], v „Rules of the International Working Men's Association. Founded September 28th, 1864" [„Stanovy Mezinárodního dělnického sdružení založeného 28. září 1864"], Londýn [1867]. — 564, 742

— „Congrès ouvrier de l'Association Internationale des Travailleurs, tenu à Genève du 3 au 8 septembre 1866" [„Dělnický kongres Mezinárodního dělnického sdružení, který se konal v Ženevě od 3. do 8. září 1866"], Ženeva 1866. — 456, 561, 589

— „The International Working Men's Association. Resolutions of the Congress of Geneva, 1866, and the Congress of Brussels 1868" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Rezoluce ženevského kongresu 1866 a bruselského kongresu 1868"], Londýn [1869]. — 289, 492—493, 731, 734

— „Règlement" [„Organizační řád"], v „Congrès ouvrier de l'Association Internationale de Travailleurs, tenu à Genève du 3 au 8 septembre 1866", Ženeva 1866. — 456, 490, 589

— „Stanovy a organizační řád Mezinárodního dělnického sdružení, přijaté na zasedání ženevského kongresu 5. září 1866" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 568—572).

— „Association Internationale des Travailleurs. Statuts et règlements" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Stanovy a organizační řády"], Londýn 1866. — 163, 209, 211, 294, 726, 730, 734—738

Lausannský kongres Mezinárodního dělnického sdružení 1867

— „Procès-verbaux du congrès de l'Association Internationale des Travailleurs réuni à Lausanne du 2 au 8 septembre 1867" [„Protokoly kongresu Mezinárodního dělnického sdružení v Lausanne z 2.—8. září 1867"], La Chaux-de-Fonds 1867. — 491

Bruselský kongres Mezinárodního dělnického sdružení 1868

— „The International Working Men's Association. Resolutions of the Congress of Geneva, 1866, and the Congress of Brussels, 1868" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Rezoluce ženevského kongresu 1866 a bruselského kongresu 1868"], Londýn [1869]. — 289, 492, 730, 734

Basilejský kongres Mezinárodního dělnického sdružení 1869

— „Association Internationale des Travailleurs. Compte-rendu de IVe Congrès International, tenu à Bâle, en septembre 1869" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Zpráva čtvrtého mezinárodního kongresu, který se konal v Basileji v září 1869"], Brusel 1869. — 422, 438

— „Report of the fourth annual Congress of the International Working

* Dokumenty, které napsali Marx a Engels, jsou uvedeny v seznamu literatury, odd. A. Vlastní díla K. Marxe a B. Engelse.

Men's Association, held at Basle in Switzerland. From the 6th to the 11th september 1869" [„Protokol čtvrtého výročního kongresu Mezinárodního dělnického sdružení, konaného v Basileji ve Švýcarsku od 6. do 11. září 1869"], Londýn [1869]. — 493—494

— „Résolutions administratives votées par le Congrès de Bâle" [„Rezoluce o organizačních otázkách, přijaté na basilejském kongresu"], v „Association Internationale des Travailleurs. Compte-rendu du IVe Congrès International, tenu à Bâle, en septembre 1869", Brusel 1869. — 209, 412—414, 417, 422, 423, 426, 438, 445, 456, 486, 493—494, 561, 756

„Address of the General Council. To the federations, affiliated societies, sections and all members of the International Working Men's Association" [„Adresa generální rady federacím, sesterským společnostem, sekcím a všem členům Mezinárodního dělnického sdružení"], New York, 20. října 1872, „The International Herald", čís. 34 z 23. listopadu 1872. — 500—501

„Asociación Internacional de los Trabajadores. Acuerdos tomados por el segundo Congreso Obrero de la región Española, celebrado en Zaragoza del 4 al 11 de abril de 1872" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Usnesení přijatá na druhém dělnickém sjezdu Španělska, který se konal v Zaragoze 4.—11. dubna 1872"]. — 512, 521, 522

„Asociación Internacional de los Trabajadores. Federación Regional Española. Circular reservada" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Španělská federace. Důvěrný oběžník"], Valencie 7. července 1872. — 580, 600, 631

„Asociación Internacional de los Trabajadores. Nueva Federación Madrileña. Circular" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Nová madridská federace. Oběžník"], Madrid 22. července 1872, v „La Emancipación", čís. 59 z 27. července 1872. — 573

„To the branches, sections, and members of the British Federation of the International Working Men's Association" [„Odbočkám, sekcím a členům Britské federace Mezinárodního dělnického sdružení"], Londýn 1872 (pozn. 665). — 615, 619

„Circulaire à toutes les fédérations de l'Association Internationale des Travailleurs" [„Oběžník všem federacím Mezinárodního dělnického sdružení"], Ženeva 1871, v „La Révolution Sociale", čís. 8 ze 14. prosince 1871. — 394, 412—413, 417, 422—424, 428, 433, 441—442, 446, 456—457, 466

„Au Congrès régional belge" [„Belgickému sjezdu"], New York 1. prosince 1872. — 622

„Conseil Général de l'Association internationale des travailleurs à la fédération jurassienne" [„Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení Jurské federaci"], New York 5. ledna 1873, v „Bulletin de la Fédération jurassienne de l'Association Internationale des travailleurs", čís. 4 z 15. února 1873. — 622, 631

„Consejo General. A los miembros de la Asociación en España" [„Generální

rada členům Sdružení ve Španělsku"], New York 20. listopadu 1872, v „La Emancipación", čís. 78 ze 14. prosince 1872 (pozn. 666). — 616
„Consejo General. Obreros españoles..." [„Generální rada španělským dělníkům..."], New York 23. února 1873, v „La Emancipación", čís. 88 z 18. března 1873 (pozn. 699 a 703). — 640, 644
— „An das deutsche Volk! An die Socialdemokraten Deutschlands!" [„Německému lidu! Německým sociálním demokratům!"], „Der Volksstaat" z 11. září 1870 (pozn. 74). — 80
„Dopis listu ‚Echo de Verviers'" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 16, čes. vyd. 1965, str. 558—566).
— „L'Association Internationale des Travailleurs" [„Mezinárodní dělnické sdružení"], „L'Echo de Verviers", čís. 43 z 20. února 1866. — 740
„Erklärung über die Mandate für Frankreich" [„Prohlášení o mandátech pro Francii"], New York 23. května 1873 (pozn. 711). — 652
„General Council of the International Workingmen's Association. To all Trade-Unions and Labour Societies" [„Generální rada Mezinárodního dělnického sdružení. Všem tradeunionům a dělnickým společnostem"], New York 26. ledna 1873, v „The International Herald", čís. 49 z 8. března 1873. - 640
„An den Generalrat der Internationalen Arbeiterassoziation in London. Der Ausschuss der sozialdemokratischen Arbeiterpartei Deutschland" [„Generální radě Mezinárodního dělnického sdružení v Londýně. Výbor Sociálně demokratické dělnické strany v Německu"]. Podepsán Bonhorst a Bracke. [Rukopis] (pozn. 174). — 171—172
„Internationale Arbeiterassoziation. Das Zentralkomitee der Sektionsgruppe deutscher Sprache an den Generalrat in London" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Ústřední výbor sekcí německého jazyka generální radě v Londýně"], Ženeva 7. srpna 1870. — 171—172
„Die Landesversammlung der Sächsischen Social-Demokraten. Beschlüsse" [„Zemský sjezd saských sociálních demokratů. Rezoluce"], „Der Volksstaat", čís. 3 z 10. ledna 1872. — 427, 772
„Mandát udělený Bedřichu Engelsovi generální radou v New Yorku" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 684). Podepsán F. A. Sorge. — 601
„Manifest des Ausschusses der social-demokratischen Arbeiterpartei. An alle deutschen Arbeiter!" [„Manifest výboru Sociálně demokratické dělnické strany. Všem německým dělníkům!"], Brunšvik 1870 (leták) a „Der Volksstaat" z 11. září 1870. — 78, 80, 83, 183, 187
„Manifeste aux Section de l'Internationale" [„Provolání k sekcím Internacionály"], „La Solidarité", příloha k čís. 22 z 5. září 1870. — 184
„La Nueva Federación Madrileña a todos las federaciones, secciones é individuos de la Associación Internacional en España" [„Nová madridská federace všem federacím, sekcím a členům Mezinárodního dělnického sdružení ve Španělsku"], Madrid 1. listopadu 1872, v „La Emancipación", čís. 73 z 9. listopadu 1872. — 599—600

„Au peuple allemand, à la democratie socialiste de la nation allemande" [„Německému lidu, německé sociální demokracii"], Paříž [1870]. — 73, 75, 76, 78, 183—184
„Policejní teror v Irsku. Prohlášení generální rady Mezinárodního dělnického sdružení" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 659—660).
— „Declaration by the General Council of the International Working Men's Association. Police Terorism in Ireland" [„Deklarace generální rady Mezinárodního dělnického sdružení. Policejní teror v Irsku"], Londýn 1872. — 505
„Programm der sozialdemokratischen Arbeiterpartei" [„Program Sociálně demokratické dělnické strany"], „Der Volksstaat" z 3. ledna 1872. — 441
„Prohlášení generální rady Mezinárodního dělnického sdružení o italských sekcích Internacionály" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 694). Podepsán F. A. Sorge. „Arbeiter-Zeitung", čís. 18 ze 7. června 1873. — 640, 651
— „Generalrath der Internationalen Arbeiterassoziation", „Der Volksstaat" z 25. června 1873. — 640, 651
„Proletarier aller Länder vereinigt Euch!" [„Proletáři všech zemí spojte se!"], „Der Volksstaat" z 20. července 1870 (pozn. 2). — 21, 33
„Rapport du Comité fédéral romand siégeant à St.-Imier-Sonvillier, présenté au Congrès régional de la fédération romande de l'Internationale tenu à Sonvillier, le 12 novembre 1871" [„Zpráva Románského federálního výboru se sídlem v St.-Imier-Sonvilier krajskému sjezdu Románské federace Internacionály, konanému 12. listopadu 1871 v Sonvilier"],„La Révolution Sociale", čís. 5 z 23. listopadu 1871. — 422, 424
„Relazione sulla Sezione Napoletana dell' Associazione Internazionale dei Lavoratori" [„Zpráva o neapolské sekci Mezinárodního dělnického sdružení"], Neapol 13. listopadu 1871. Podepsán C. Palladino. [Rukopis] (pozn. 402). — 383
„Réponse du Comité fédéral romand à la Circulaire des 16 signataires, membres du Congrès de Sonvillier" [„Odpověď Románského federálního výboru na oběžník podepsaný 16 účastníky sjezdu v Sonvilier"], „L'Égalité", čís. 24 z 24. prosince 1871. — 412, 422, 424, 431, 432, 441
„Résolutions du Congrès anti-autoritaire international tenu à Saint-Imier le 15 septembre 1872 par les délégués des Fédérations et Sections italiennes, françaises, espagnoles, americaines et jurassiennes" [„Rezoluce přijaté delegáty italských, francouzských, španělských, amerických a jurských federací a sekcí na mezinárodním antiautoritářském sjezdu v Saint-Imier 15. září 1872"] [1872]. — 599—600
„Résolutions de quatrième Congrès romand tenu à Vevey, les 2 et 3 juin 1872. Quatrième résolution. Contre la suppression du Conseil Général" [„Rezoluce čtvrtého románského sjezdu ve Vevey 2. a 3. června 1872. Čtvrtá rezoluce. Proti zrušení generální rady"], „L'Égalité", čís. 12 ze 13. června 1872. — 550
„Résolution de l'Assemblée générale de la Fédération genévoise concernant la

Conférence de Londres" [„Rezoluce generálního shromáždění Ženevské federace k londýnské konferenci"], „L'Égalité", čís. 23 ze 7. prosince 1871. — 412, 431, 437, 446
„Rezoluce generální rady o ústředním výboru sekcí Mezinárodního dělnického sdružení ve Spojených státech amerických. Rezoluce stálého výboru" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 17, čes. vyd. 1965, str. 698). — 355
„Rules of the International Working Men's Association. Founded September 28th, 1864" [„Stanovy Mezinárodního dělnického sdružení založeného 28. září 1864"], Londýn [1867]. — 207—211, 289, 328—329, 383—386, 726
„Aux travailleurs allemand!" [„Německým dělníkům,"], „L'Internationale", čís. 89 z 25. září 1870. — 87
„Troisième procés de l'Association Internationale des Travailleurs à Paris" [„Třetí proces Mezinárodního dělnického sdružení v Paříži"], Paříž 1870. — 394, 407
„Všem členům Mezinárodního dělnického sdružení" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 692—693).
— „Der Generalrat der Internationalen Arbeiterassociation an alle Mitglieder derselben", „Der Volksstaat" z 25. června 1873. — 640, 650—651
„Všem členům Mezinárodního dělnického sdružení. Rezoluce generální rady z 26. ledna 1873" (viz Marx-Engels, Spisy, sv. 18, čes. vyd. 1966, str. 690 až 691).
— „An alle Mitglieder der internationalen Arbeiter-Assoziation. Beschluss des Generalraths vom 26. Januar 1873", „Der Volksstaat" z 29. března 1873. — 620, 631, 632, 640, 644, 650, 651

III. Časopisecké články bez udání autora

„*L'Avenir Liberal*"
— 4. září 1871. — 95
„*Bulletin de la Fédération jurassienne de l'Association internationale des travailleurs*"
— čís. 6, 10. května 1872, str. 3 a 4. — 521, 541, 545, 552—553
— čís. 10—11, 15. června 1872, str. 1—8 (pozn. 582). — 553
— 15. září a 1. října 1872 (pozn. 610). — 583
„*The Daily News*"
— 13. prosince 1870. — 201
— 15. června 1871. — 282, 283
— 9. dubna 1872: „News from Berlin" [„Zprávy z Berlína"]. — 504
— 14. srpna 1874. — 709
„*The Daily Telegraph*"
— 17. června 1871. — 282
„*Deutsche Allgemeine Zeitung*"
— 24. prosince 1871: „Die Internationale" [„Internacionála"]. — 416, 764

„*The New York Herald*"
— 3. srpna 1871: „The International in America" [„Internacionála v Americe"]. — 315

„*Novoje Vremja*"
— čís. 106, 23. dubna 1872, str. 1. — 524

„*The Pall Mall Gazette*"
— 2. srpna 1870. — 44
— čís. 1712, 9. srpna 1870: „England's Position" [„Postavení Anglie"]. — 52, 174
— čís. 1713, 10. srpna 1870: „Affairs in Paris. Prospect of revolution" [„Události v Paříži. Vyhlídky revoluce"]. — 51, 52
— čís. 1744, 15. září 1870. — 192
— čís. 1745, 16. září 1870. — 193
— 17. června 1871. — 282

„*Paris Journal*"
— 14. března 1871: „Le grand chef de l'Internationale" [„Velký šéf Internacionály"]. — 233, 235, 236, 244
— 19. března 1871: „Lettre du grand chef de l'Internationale" [„Dopis velkého šéfa Internacionály"]. — 233, 235, 236, 244

„*O Pensamento Social*"
— čís. 1, únor 1872. — 479, 480, 484
— březen 1872. — 479, 480

„*Le Petit Journal*"
— 25. března 1871: „Papiers et correspondance de la famille impériale" [„Dokumenty a korespondence císařské rodiny"]. — 263, 266
— 5. dubna 1871. — 243

„*La Plebe*"
— čís. 112, 26. října 1872: „D'imminente publicazione" [„Chystané publikace"]. — 596
— čís. 118, 17. listopadu 1872. — 613

„*The Public Opinion*"
— 19. srpna 1871: „A German view of the Internationale" [„Německý názor na Internacionálu"]. — 88

„*Qui Vive!*"
— 8. a 9. října 1871: „Association internationale des travailleurs. Section française à Londres de 1871. Statuts" [„Mezinárodní dělnické sdružení. Francouzská sekce 1871 v Londýně. Stanovy"]. — 392, 393, 408, 431, 466
— 16. listopadu 1871. — 379
— 19.—20. listopadu 1871: „Protestation" [„Protest"]. — 370, 393, 408

„*Le Rappel*"
— 1. srpna 1870. — 43, 166

„*La Révolution Sociale*"
— čís. 5, 23. listopadu 1871: „Bulletin de l'extérieur. Espagne" [„Zprávy ze zahraničí. Španělsko"]. — 404, 408
— 30. listopadu 1871. — 408
— 7. prosince 1871. — 408
„*Reynolds's Newspaper*"
— 31. července 1870. — 37
„*Socialisten*"
— 4. listopadu 1871. — 479
„*La Solidarité*"
— čís. 16, 23. července 1870. — 45, 169
„*The Spectator*"
— 17. června 1871. — 282
„*Sankt-Petěrburgskije vedomosti*"
— čís. 180—238, 3. (15.) července—31. srpna (12. září) 1871: „Suděbnaja chronika" [„Soudní kronika"]. — 345
„*The Standard*"
— 19. června 1871. — 282
„*Die Tagwacht*"
— čís. 1, 6. ledna 1872: „Die Internationale" [„Internacionála"]. — 431, 432
— čís. 1, 6. ledna 1872: „Belgien" [„Belgie"]. — 425
— čís. 23, 7. června 1873: „Der Kongress in Olten und die Gewerkschaftsbewegung der Schweiz" [„Sjezd v Oltenu a švýcarské odborové hnutí"]. — 654
„*The Times*"
— čís. 24 535, 17. dubna 1863. — 503
— 6. února 1865: „Mr. Lincoln and the International Working Men's Association" [„Pan Lincoln a Mezinárodní dělnické sdružení"]. — 290
— 6., 7., 9., 10. a 11. září 1867: „International Working Men's congress. (From a correspondent)" [„Mezinárodní dělnický kongres. (Od dopisovatele)"], Lausanne 2. září. — 528
— čís. 26 811, 25. července 1870: „Proposed treaty between France and Prussia" [„Návrh dohody mezi Francií a Pruskem"]. — 28
— čís. 26 820, 3. srpna 1870: „The war" [„Válka"]. — 41
čís. 26 857, 16. září 1870: „The Emperor Napoleon" [„Císař Napoleon"]. — 191
— čís. 26 859, 19. září 1870: „Russia" [„Rusko"]. — 195
— čís. 26 976, 2. února 1871: „The German Terms of peace" [„Německé mírové podmínky"]. — 217
— 22. března 1871: „The International Association" [„Mezinárodní sdružení"]. — 233, 236
— čís. 27 093, 19. června 1871. — 282
— čís. 27 095, 21. června 1871. — 282

— čís. 27 155, 30. srpna 1871: „A new Socialist Programme" [„Nový socialistický program"]. — 323
— čís. 27 205, 27. října 1871: „The International Working Men's Association" [„Mezinárodní dělnické sdružení"]. — 352
— čís. 27 456, 15. srpna 1872: „The International" [„Internacionála"]. — 577
— čís. 28 104, 28 105, 28 107—28 109, 10., 11., 14.—16. září 1874: „The seventh International Working Men's congress" [„Sedmý mezinárodní dělnický kongres"]. — 149, 714
„*Der Volksstaat*"
— 16. července 1870: „Politische Uebersicht" [„Politický přehled"]. — 23, 26, 33
— 20. července 1870: „Proletarier aller Länder vereinigt Euch!" [„Proletáři všech zemí spojte se!"]. — 33
— čís. 59, 23. července 1870. — 33
— 27. července 1870. — 33
— 30. července 1870. — 33
— 7. září 1870. — 194
— 11. září 1870: „An das deutsche Volk! An die Sozialdemokraten Deutschlands" [„Německému lidu! Sociálním demokratům v Německu"]. — 194
— 14. září 1870. — 194
— 17. září 1870. — 194
— 21. září 1870. — 194
— 17. prosince 1870. — 309, 310
— čís. 4, 11. ledna 1871: „Politische Uebersicht" [„Politický přehled"]. — 208
— čís. 10, 1. února 1871: „Wahlangelegenheiten. Wahlbezirk Stuttgart" [„Volební záležitosti. Volební obvod Stuttgart"]. — 216
— 15. dubna 1871: „Herr Vogt" [„Pan Vogt"]. — 244
— 19. dubna 1871. — 257
— čís. 63, 5. srpna 1871, str. 2. — 312
— čís. 73, 9. září 1871: „Zur Notiz" [„K poznámce"]. — 326
— 4. října 1871. — 242
— 4. a 7. října: „Politische Uebersicht" [„Politický přehled"]. — 754
— 15. listopadu 1871. — 352
— 16. prosince 1871: „Ein Brief Garibaldi's" [„Garibaldiho dopis"]. — 369
— čís. 104, 30. prosince 1871: „Politische Uebersicht" [„Politický přehled"]. — 417, 764
— 7. ledna 1872. — 433
— 10. ledna 1872: „Die Landesversammlung der Sächsischen Social-Demokraten" [„Zemský sjezd saských sociálních demokratů"]. — 433, 441
— 13. ledna 1872. — 426, 433
— 27. ledna 1872: „Die Gegner der Internationalen Arbeiterassoziation" [„Odpůrci Mezinárodního dělnického sdružení"]. — 426, 441
— 3. února 1872. — 431

— 11. května 1872. — 499
— čís. 98 a 102, 7. a 21. prosince 1872: „Der Wiederbeginn der Reformbewegung in England. I, II" [„Obnova reformního hnutí v Anglii. I, II"]. — 618
— 18. prosince 1872. — 613
— čís. 59, 16. července 1873. — 665
„*Volkswille*"
— 18. září 1870. — 194
„*Woodhull & Claflin's Weekly*"
— čís. 25, 4. května 1872: „Remarks" [„Poznámky"]. — 531
— 11. května 1872: „The Party of the people to secure and maintain human rights, to be inaugurated in the U. S., in May 1872" [„Strana lidu pro zajištění a zachování lidských práv, která má být ustavena v USA v květnu 1872"]. — 532

REJSTŘÍK PERIODICKÝCH PUBLIKACÍ

„*Allgemeine Wiener medicinische Zeitung*“ [„Všeobecné vídeňské lékařské noviny“] — týdeník, vycházel ve Vídni 1856—1915. — 148

„*Allgemeine Zeitung*“ [„Všeobecné noviny“] — konzervativní deník, který založil 1798 J. Fr. Cotta; vycházel v Augsburgu 1810—1882; v padesátých až šedesátých letech podporoval list plán sjednocení Německa pod hegemonií Rakouska. — 33

„*L'Anticristo*“ [„Antikrist“] — italský buržoazně radikální týdeník, vycházel v Turínu 1872. — 502

„*Arbeiter-Zeitung*“ [„Dělnické noviny“] — týdeník, orgán americké sekce čís. 1 Mezinárodního dělnického sdružení, vycházel německy v New Yorku od února 1873 do března 1875; uveřejňoval mj. zprávy o zasedáních generální rady, dokumenty Internacionály, jakož i některé Marxovy a Engelsovy práce; v polovině 1874 se list odklonil od linie Internacionály. — 630, 642, 648, 653

„*Archiv sudebnoj mediciny i obščestvennoj gigijeny*“ [„Archív soudního lékařství a společenské hygieny“] — orgán lékařského odboru na ministerstvu vnitra; vycházel čtvrtletně v Petrohradě 1865—1871. — 212

„*Asmodée*“ — holandský týdeník, vycházel v Amsterodamu. — 200

„*Augsburger*“, viz „*Allgemeine Zeitung*“

„*L'Avenir liberal*“ [„Svobodná budoucnost“] — bonapartistický list, vycházel v Paříži; v době Pařížské komuny byl zakázán. — 95

„*The Bee-Hive*“, viz „*The Bee-Hive Newspaper*“

„*The Bee-Hive Newspaper*“ [„Úl“] (viz pozn. 282). — 85, 271, 617

„*Der Beobachter*“ [„Pozorovatel“] — deník, vycházel pod tímto názvem ve Stuttgartu od 1833; v šedesátých letech 19. stol. orgán maloburžoazních demokratů s podtitulem „Ein Volksblatt aus Schwaben“. — 686

„*Bulletin de la Fédération jurassienne de l'Association internationale des travailleurs*“ [„Bulletin Jurské federace Mezinárodního dělnického sdružení“] — orgán švýcarských anarchistů; vycházel francouzsky 1872 až 1878 za redakce Jamese Guillauma, zpočátku dvakrát měsíčně a od července 1873 týdně. — 394, 521, 545, 552, 553, 589, 594, 607, 652, 683

„*Bürger-und Bauernfreund*“ [„Měšťáků a rolníků přítel“] — sociálně demokratický deník, vycházel za redakce Carla Hirsche v Crimmitschau 1870—1879; 1879 byl zakázán. — 286

„*La Campana*" [„Zvon"] — týdeník, vycházel v Neapoli 1872; orgán bakuninovců. — 477, 501

„*La Capitale*" [„Hlavní město"] — buržoazně demokratický deník, vychází v Římě od 1870. — 333

„*The Commonwealth*" [„Republika"] — anglický týdeník, vycházel od února 1866 do července 1867 jako pokračování „Workman's Advocate". Marx dosáhl toho, že byl redaktorem jmenován Johann Georg Eccarius. Avšak oportunistickým předákům tradeunionů se podařilo potlačit vliv Marxových stoupenců a v dubnu 1866 dosadili jako šéfredaktora Georga Odgera. Od září byl list pod vlivem radikální buržoazie. — 506

„*Concordia. Zeitschrift für die Arbeiterfrage*" [„Svornost. Časopis pro dělnickou otázku"] — orgán německých velkoprůmyslníků a katedrových socialistů; vycházel v Berlíně 1871—1876. — 503, 522, 524, 558, 567

„*Courier*", viz „*Manchester Courier*"

„*Le Courrier de l'Europe*" [„Evropský kurýr"] — orleanistický list, vycházel francouzsky v Londýně 1840 až 1889. — 233

„*Le Courrier de France*" [„Francouzský kurýr"] — monarchistický list, vycházel v Paříži od 1872. — 553

„*Courrier de la Gironde*" [„Girondský kurýr"] — reakční list založený 1792 v Bordeaux. — 234

„*Le Courrier de Lyon*" [„Lyonský kurýr"] — buržoazně republikánský deník, vycházel 1834—1939. — 234

„*The Daily News*" [„Denní zprávy"] — liberální deník, orgán průmyslové buržoazie; pod tímto názvem vycházel v Londýně 1846—1930. — 27, 55, 61, 76, 160, 201, 219, 282, 283, 317, 408, 504, 505, 509, 709, 710

„*The Daily Telegraph*" [„Denní telegraf"] — deník, vycházel pod tímto názvem v Londýně 1855—1937; zprvu byl liberální, od osmdesátých let konzervativní; od 1937, po splynutí s „The Morning Post" [„Ranní pošta"], vychází pod názvem „Daily Telegraph and Morning Post". — 61, 282, 317

„*Défense nationale*" [„Národní obrana"] — deník levicových republikánů; vycházel v Bordeaux 1870 až 1871 za spolupráce členů Mezinárodního dělnického sdružení. — 193, 197

„*Deutsche Allgemeine Zeitung*" [„Německé všeobecné noviny"] — vycházely v Lipsku 1843—1879; do poloviny 1848 konzervativní, pak liberální. — 416

„*Deutsche Post*", viz „*Londoner Deutsche Post*"

„*Deutsch-Französische Jahrbücher*" [„Německo-francouzské ročenky"] — vycházely německy v Paříži za redakce Karla Marxe a Arnolda Ruga. Vyšlo jen první dvojčíslo v únoru 1844. Byly v něm uveřejněny některé Marxovy a Engelsovy práce. — 248, 250, 521

„*Dundee Advertiser*" [„Dundeeský věstník"] — skotský liberální list, vycházel 1801—1926, od 1861 denně. — 95

„*The Eastern Post*" [„Východní pošta"] — dělnický týdeník; vycházel v Londýně 1868—1873; od února 1871

do června 1872 orgán generální rady I. internacionály. — 242, 271, 281, 305, 336, 352, 381, 399, 414, 417, 418, 422, 429, 452, 459, 465, 466, 475, 481, 499, 503, 505, 509, 511, 521, 522, 532, 545, 653, 664, 768, 775

„*L'Égalité*" [„Rovnost"] — týdeník, vycházel francouzsky v Ženevě od prosince 1868 do prosince 1872; orgán Románské federace I. internacionály. V listopadu 1869 se dostali do redakce časopisu bakuninovci Perron, Robin aj. a snažili se použít časopisu k výpadům proti generální radě I. internacionály. Románská federální rada však v lednu 1870 dosáhla změny ve složení redakce a bakuninovce z ní vyloučila. Časopis potom začal podporovat linii generální rady. — 162, 163, 165, 189, 299, 379, 408, 409, 412, 418, 422, 441, 499, 521, 544, 550, 573, 599, 606, 613, 619, 645, 650

„*L'Eguaglianza*" [„Rovnost"] — týdeník, vycházel v Girgenti (Sicílie) od července 1871 do března 1872; orgán girgentské sekce I. internacionály. — 437, 498, 502

„*The Echo*" [„Ozvěna"] — buržoazně liberální list, vycházel v Londýně 1868—1907. — 85, 282, 429

„*L'Echo de Verviers*" [„Verviersská ozvěna"] — belgický buržoazně demokratický deník, vycházel 1864 až 1866; tlumočil názory maloburžoazních elementů ve francouzské sekci I. internacionály v Londýně. — 740

„*Elberfelder Zeitung*" [„Elberfeldské noviny"] — deník, vycházel 1834 až 1904; v šedesátých letech orgán liberální buržoazie. — 58, 346

„*La Emancipación*" [„Osvobození"] — týdeník, orgán madridských sekcí Internacionály; vycházel v Madridu 1871—1873; od září 1871 do dubna 1872 byl orgánem španělské federální rady; potíral vliv bakuninovců ve Španělsku; 1872—1873 uveřejnil list některé kapitoly z „Bídy filosofie", „Manifestu Komunistické strany" a z „Kapitálu", jakož i řadu Engelsových a Marxových článků. — 396, 404, 409, 412, 414, 425, 428, 431, 433, 466, 475, 477, 508—510, 550, 556, 569, 573, 590, 595, 599 až 602, 606, 611, 613, 616, 619, 622, 641, 644

„*The Engineer*" [„Inženýr"] — vědecko-technický týdeník, vycházel v Londýně od 1856. — 690

„*The Evening Standard*" [„Večerní prapor"] — večerní vydání listu „The Standard"; vycházel v Londýně 1857—1905; 1905 přejmenován na „Evening Standard and Times Gazette". — 95, 282, 710

„*The Examiner*" [„Pozorovatel"] — buržoazně liberální týdeník, vycházel v Londýně 1808—1881. — 323

„*The Farmer*" [„Farmář"] — anglický měsíčník, později zemědělský týdeník, vycházel 1865—1889; od 1889 vychází pod názvem „Farmer and Stock-Beed (Breeder)". — 690

„*Il Fascio Operaio*" [„Dělnický svaz"] — italský týdeník, orgán bakuninovců; vycházel v Bologni 1871 až 1872. — 502, 547

„*La Federación*" [„Federace"] — dělnický týdeník, vycházel v Barceloně od srpna 1869 do 1873; orgán tamější federace I. internacionály; byl pod vlivem bakuninovců. —

255, 396, 404, 502, 589, 639, 683

„*Fédération Jurassienne*", viz „*Bulletin de la Fédération jurassienne...*"

„*Felleisen*" [„Ranec"] — týdeník, vycházel v Curychu a Ženevě 1862 až 1874; orgán centralistických německých dělnických spolků ve Švýcarsku; v srpnu 1868 měl blízko k Internacionále; uveřejňoval materiály o její činnosti. — 209, 210

„*Ficcanaso*" [„Všetečka"] — republikánský satirický deník, vycházel v Turínu 1868—1872; orgán levých mazziniovců. — 441

„*Le Figaro*" — konzervativní list, vycházel v Paříži od 1826; byl ve spojení s vládou druhého císařství. — 37, 308, 710, 745, 757, 759

„*The Fortnightly Review*" [„Čtrnáctidenní přehled"] — měsíčník pro otázky historie, filosofie a literatury; byl založen 1865 skupinou buržoazních radikálů; vycházel pod uvedeným názvem v Londýně od května 1865 do června 1934 a od 1934 do 1954 jako „Fortnightly". — 50, 193, 201, 224, 226, 227, 322

„*Frankfurter Zeitung und Handelsblatt*" [„Frankfurtské noviny a obchodní list"] — maloburžoazně demokratický deník, který založil L. Sonnemann; vycházel ve Frankfurtu nad Mohanem 1856—1943 (pod tímtonázvem od 1866). — 43, 166, 679, 697

„*Freie Presse*", viz „*Neue Freie Presse*"

„*Gardener's Chronicle*", viz „*The Gardener's Chronicle and Agricultural Gazette*"

„*The Gardener's Chronicle and Agricultural Gazette*" [„Zahradnické listy a zemědělské noviny"] — zemědělský týdeník, vychází v Londýně od 1841. — 688, 691

„*Le Gaulois*" [„Gal"] — konzervativně monarchistický deník, orgán velkoburžoazie a šlechty; vycházel v Paříži 1867—1929. — 244

„*La Gazette de Bruxelles*" [„Bruselské noviny"] — francouzský liberální deník, vycházel v Bruselu. — 149

„*Gazette des Tribunaux*" [„Soudní noviny"] — konzervativní deník, vycházel v Paříži 1825—1935. — 305, 308, 319, 336, 402, 429

„*Gazzettino Rosa*" [„Rudý zpravodaj"] — deník, vycházel v Miláně 1867 až 1873; orgán levých mazziniovců; 1871—1872 hájil Pařížskou komunu a publikoval zprávy a dokumenty I. internacionály; od 1872 byl pod vlivem bakuninovců. — 345, 368, 423, 439, 499, 501, 502

„*The Graphic*" [„Grafika"] — ilustrovaný týdeník buržoazně liberálního zaměření; vycházel v Londýně od prosince 1869 do dubna 1932. — 282

„*Herald*", viz „*The New York Herald*"

„*The Illustrated London News*" [„Ilustrované londýnské noviny"] — týdeník, vychází od 1842. — 44, 761, 770

„*L'Illustration*" [„Ilustrace"] — literárně umělecký týdeník, vycházel v Paříži 1843—1935. — 761, 770

„*Illustrirte Zeitung*" [„Ilustrované noviny"] — týdeník, vycházel v Lipsku 1843—1944; v polovině 19. stol. měl umírněné liberální zaměření. — 761, 770

„*La Ilustración Española y Americana*" [„Španělský a americký ilustrovaný časopis"] — časopis, vychází v Madridu od 1869 třikrát v měsíci. — 761, 770

„*L'International*" [„Mezinárodní noviny"] — francouzský deník, který vycházel v Londýně od 30. ledna 1863 do 15. listopadu 1871; oficiózní orgán francouzské vlády. — 88

„*L'Internationale*" [„Internacionála"] — týdeník, orgán belgických sekcí I. internacionály; vycházel v Bruselu od ledna 1869 do prosince 1873 za úzké spolupráce Césara De Paepa. — 183, 417, 535, 578, 594, 652, 653, 683

„*The International Herald*" [„Mezinárodní hlasatel"] — týdeník, vycházel v Londýně od března 1872 do října 1873; od května 1872 do května 1873 (s přestávkami) to byl orgán britské federální rady I. internacionály; uveřejňoval zprávy o zasedáních generální rady a britské federální rady, dokumenty I. internacionály a Marxovy a Engelsovy články. Od června 1873, kdy jeho vydavatel a redaktor William Riley odpadl od dělnického hnutí, přerušili Marx a Engels s listem spolupráci. — 598, 599, 601, 606, 608, 613, 616, 619, 641, 644, 653, 663, 664

„*The Irishman*" [„Ir"] — buržoazně nacionalistický týdeník, vycházel od 1858 do 1885 nejprve v Belfastu, pak v Dublinu; vystupoval na obranu fenianů. — 400, 747, 756

„*The Irish Republic*" [„Irská republika"] — týdeník, vycházel v New Yorku 1871—1898; orgán irských emigrantů (fenianů). — 381, 484

„*Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik*" [„Ročenky pro politickou ekonomii a statistiku"] — časopis, vycházel dvakrát týdně v Jeně 1863 až 1897. — 21

„*Journal de Genève national, politique et littéraire*" [„Ženevské národní, politické a literární noviny"] — konzervativní deník, vychází v Ženevě od 1826. — 379, 395, 677

„*Journal de Saint-Pétersbourg*" [„Petrohradské noviny"] — oficiální orgán ruského ministerstva zahraničních věcí; vycházel pod tímto názvem francouzsky třikrát týdně 1825 až 1914. — 48, 195

„*Journal des Économistes*" [„Časopis pro ekonomy"] — liberální měsíčník, vycházel v Paříži 1841—1943. — 625

„*Kölner*", viz „*Kölnische Zeitung*"

„*Kölnische Zeitung*" [„Kolínské noviny"] — deník, vycházel v Kolíně nad Rýnem 1802—1945; orgán porýnské velkoburžoazie a nacionálně liberální strany; v sedmdesátých letech mluvčí Bismarckovy politiky. — 191, 346, 541, 567

„*Kolokol*" [„Zvon"] — ruský politický časopis, který vydávali Alexandr Ivanovič Gercen a Nikolaj Platonovič Ogarjov 1857—1867 rusky a 1868—1869 francouzsky s ruskými přílohami; nejprve vycházel v Londýně, od 1865 v Ženevě. — 164, 553

„*Königlich Preussischer Staats-Anzeiger*" [„Královský pruský státní věstník"] — deník, oficiální orgán pruské vlády; pod tímto názvem vycházel v Berlíně 1851—1871. — 71, 191, 226

„*Kreuz-Zeitung*", viz „*Neue Preussische Zeitung*"

„*La Lanterne*" [„Lucerna"] — protibonapartistický republikánský týdeník, vydával jej Henri de Rochefort od 1. června 1868 v Paříži a po zákazu bonapartistickými úřady od

srpna 1868 do listopadu 1869 v Bruselu; list ostře kritizoval druhé císařství. — 140

„*Il Libero Pensiero*" [„Svobodná myšlenka"] — časopis, orgán buržoazních republikánů a racionalistů; vycházel ve Florencii 1866—1876. — 452, 509, 772

„*La Libertà*" [„Svoboda"] — italský demokratický list, vycházel v Pavii dvakrát týdně 1870—1876; orgán levých mazziniovců; uveřejňoval materiály o dělnickém hnutí, byl pro Pařížskou komunu. — 498

„*La Liberté*" [„Svoboda"] — konzervativní večerník, vycházel v Paříži 1865—1944; orgán velkoburžoazie; 1866—1872 byl jeho majitelem Émile de Girardin; list podporoval politiku druhého císařství, byl pro válku s Pruskem a proti vládě národní obrany. — 234, 450, 749

„*La Liberté*" [„Svoboda"] — demokratický list, vycházel v Bruselu 1865 až 1873 (1872—1873 denně); od 1867 orgán Internacionály v Belgii. — 183, 439, 484, 509—511, 520, 521, 535, 578, 599, 606, 642, 652, 654, 683

„*Lloyd's Weekly Newspaper*" [„Lloydův týdeník"] — buržoazně radikální týdeník, vycházel v Londýně 1842 až 1918, od listopadu 1842 do ledna 1843 jako „Lloyd's Illustrated London Newspaper". — 37

„*London Illustrated Times*", viz „*The Illustrated London News*"

„*Londoner Deutsche Post*" [„Londýnská německá pošta"] — týdeník, který vydával v Londýně od 1. ledna 1870 do 6. září 1870 A. Juch. — 160

„*Manchester Courier*" [„Manchesterský kurýr"] — konzervativní deník, vycházel 1825—1916. — 26, 32

„*The Manchester Guardian*" [„Manchesterský strážce"] — deník, založený 1821, orgán stoupenců svobodného obchodu (freetraderů); později orgán liberální strany. — 26, 529

„*La Marseillaise*" [„Marseillaisa"] — deník, orgán levých republikánů; vycházel v Paříži od prosince 1869 do září 1870; od 18. května do 20. července 1870 zakázán bonapartistickou vládou; uveřejňoval materiály o činnosti Internacionály a o dělnickém hnutí. — 51, 76, 79, 482

„*Il Martello*" [„Kladivo"] — orgán milánské sekce I. Internacionály; vycházel v Miláně od února do března 1872; byl pod vlivem Theodora Cuna, uveřejnil spoustu článků proti bakuninovcům. — 501

„*Le Mirabeau*" — belgický týdeník; vycházel ve Verviers od prosince 1868 do září 1874; orgán belgických sekcí I. internacionály. — 683

„*Le Moniteur Universel*" [„Všeobecný zpravodaj"] — deník, vycházel v Paříži 1789—1901; 1799—1814 a 1816 až 1868 oficiální vládní orgán. — 191, 521

„*Morgenblatt für gebildete Leser*" [„Ranní list pro vzdělané čtenáře"] — literární deník, vycházel ve Stuttgartu a Tübingen 1807—1865; 1840 až 1841 uveřejnil některé Engelsovy články o umění a literatuře. — 248

„*The Morning Post*" [„Ranní pošta"] — konzervativní deník, vycházel v Londýně 1772—1937; v polovině 19. stol. orgán pravého křídla whigů, seskupených kolem Palmerstona. — 503

„*Moscow-Gazette*", viz „*Moskovskije vedomosti*"

„*Moskovskije vedomosti*" [„Moskevské zprávy"] — nejstarší ruské noviny, vycházely 1756—1917 (od 1859 jako deník); v padesátých až šedesátých letech 19. stol. byly reakčního zaměření. — 359

„*National-Zeitung*" [„Národní noviny"] — buržoazní deník; vycházel v Berlíně 1848—1915; 1870—1871 vyzýval k anexi francouzského území a k potlačení Pařížské komuny. — 88

„*Nature. A Weekly Illustrated Journal of Science*" [„Příroda. Ilustrovaný vědecký týdeník"] — přírodovědný časopis, vychází v Londýně od 1869. — 151

„*Neue Freie Presse*" [„Nový svobodný tisk"] — buržoazně liberální list, vycházel ve Vídni 1864—1939. — 161, 242

„*Neue Preussische Zeitung*" [„Nové pruské noviny"] — deník, vycházel v Berlíně od června 1848 do 1938; extrémně reakční orgán pruského junkerstva a vysoké šlechty; za Bismarckovy éry hlavní orgán konzervativců; je znám také pod názvem „Kreuz-Zeitung" [„Křížové noviny"], podle železného kříže zobrazeného v záhlaví. — 28

„*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*" [„Nové porýnské noviny. Politicko-ekonomická revue"] — časopis, který založili Marx a Engels v prosinci 1849 a vydávali do listopadu 1850; teoretický orgán Svazu komunistů. — 150, 248

„*Neuer Social-Demokrat*" [„Nový sociální demokrat"] — vycházel v Berlíně 1871—1876 třikrát týdně; orgán lassallovského Všeobecného německého dělnického spolku; list bojoval ze sektářských pozic soustavně proti marxistickému vedení Internacionály a proti německé Sociálně demokratické dělnické straně; podporoval útoky bakuninovců a jiných protiproletářských směrů proti generální radě. — 407, 408, 426, 428, 431, 442, 451—453, 462, 520, 649, 650, 655, 656, 658, 772

„*Die Neue Zeit*", viz „*Novoje Vremja*"

„*New-York Daily Tribune*" [„Newyorská denní tribuna"] — americký deník, vycházel 1841—1924; založil jej význačný americký novinář a politik Horace Greeley; do poloviny padesátých let orgán levého křídla amerických whigů, potom orgán republikánské strany; ve čtyřicátých až padesátých letech to byl pokrokový list a bojoval proti otrokářství; od srpna 1851 do března 1862 s ním spolupracovali Marx a Engels. — 187

„*The New York Herald*" [„Newyorský hlasatel"] — deník, vycházel v New Yorku 1835—1924; orgán republikánské strany. — 315, 462

„*The New-York World*" [„Newyorský svět"] — deník; vycházel v New Yorku 1860—1931; orgán demokratické strany. — 333, 529, 537, 623, 642

„*Norddeutsche Allgemeine Zeitung*" [„Severoněmecké všeobecné noviny"] — deník, vycházel v Berlíně 1861 až 1918; v šedesátých až osmdesátých letech oficiální orgán Bismarckovy vlády. — 28

„*Novoje Vremja*" [„Nová doba"] — deník umírněných liberálů; vycházel

v Petrohradě 1868—1917; od konce sedmdesátých let reakční, od 1905 orgán ultrareakce. — 524

„*The Observer*" [„Pozorovatel"] — konzervativní týdeník; vychází v Londýně od 1791. — 281

„*Oestliche Post*" [„Východní pošta"] — demokratický dělnický list, vycházel v New Yorku 1869—1872; orgán německých emigrantů. — 613

„*The Pall Mall Gazette*" [„Noviny z Pall Mallu"] — deník, vycházel v Londýně od února 1865 do 1920; v šedesátých až sedmdesátých letech konzervativní; od července 1870 do června 1871 byli ve spojení s tímto listem Marx a Engels; v této době uveřejnil list sérii Engelsových článků „Poznámky o válce". — 9, 22, 25, 27, 30, 31, 37, 39, 44, 51, 52, 55, 67, 68, 85, 87, 92, 155, 160, 192, 205, 282—284, 286, 296, 746

„*Paris Journal*" [„Pařížské noviny"] — reakční deník, který vydával v Paříži 1868—1874 Henri de Pène; list byl mluvčím politiky druhého císařství, potom podporoval vládu národní obrany a Thiersovu vládu; jako policejní orgán šířil pomluvy o Internacionále a Pařížské komuně a vyzýval k násilnostem proti komunardům. — 233, 235, 236, 244, 757

„*La Patrie en danger*" [„Vlast v nebezpečí"] — deník, vycházel v Paříži od září do prosince 1870; orgán blanquistů. — 393—394

„*O Pensamento Social*" [„Sociální myšlenka"] — portugalský socialistický týdeník, orgán sekcí Internacionály; vycházel v Lisabonu od února 1872 do dubna 1873; uveřejňoval jednotlivé Marxovy a Engelsovy články a dokumenty Internacionály. — 479, 484

„*Le Père Duchêne*" [Otec Duchêne"] — deník, který vydával Eugène Vermersch v Paříži od 6. března do 21. května 1871; svým zaměřením byl blízký blanquistickému tisku. — 353, 393, 427, 761

„*Le Petit Journal*" [„Malé noviny"] — buržoazní deník, vycházel v Paříži od 1863. — 243, 263, 266

„*La Philosophie positive. Revue*" [„Pozitivní filosofie. Revue"] — filosofický časopis, propagoval buržoazní pozitivistickou filosofii Augusta Comta; vycházel v Paříži 1867—1883. — 770

„*La Plebe*" [„Lid"] — italský list, vycházel v Lodi 1868—1875 a v Miláně 1875—1883 za redakce Enrika Bignamiho; do začátku sedmdesátých let měl buržoazně demokratické, později socialistické zaměření; 1872—1873 jako orgán italských sekcí Internacionály podporoval linii generální rady a uveřejňoval dokumenty Internacionály i Engelsovy články. — 339, 368, 437, 502, 586, 596, 602, 606, 613, 621, 622, 652, 678, 734

„*Preussischer Staats-Anzeiger*", viz „*Königlich Preussischer Staats-Anzeiger*"

„*Der Proletarier*" [„Proletář"] — sociálně demokratický týdeník, vycházel v Mnichově a Augsburgu 1869—1871. — 257

„*Il Proletario*" [„Proletář"] — italský list, vycházel v Turínu 1872—1874, obhajoval bakuninovce a vystupoval proti generální radě a usnesením londýnské konference (viz pozn. 445). — 421, 423, 439, 495, 500, 501

„*Il Proletario Italiano*" [„Italský proletář"] — italský list, orgán turínské sekce Internacionály; vycházel 1871 dvakrát týdně v Turínu za redakce Carla Terzaghiho. — 368

„*La Province*" [„Provincie"] — monarchistický deník, vycházel v Bordeaux 1870—1871. — 245

„*Public Opinion*" [„Veřejné mínění"] — buržoazně liberální týdeník založený v Londýně 1861. — 88, 90, 94, 96

„*Qui Vive!*" [„Stůj!"] — deník, vycházel francouzsky v Londýně 1871; orgán Francouzské sekce 1871. — 375, 379, 392—394, 408, 427, 760

„*Le Radical*" [„Radikál"] — buržoazně republikánský deník, vycházel v Paříži 1871—1872. — 553

„*Le Rappel*" [„Výzva"] — deník levicového republikánského zaměření, který založili Victor Hugo a Henri de Rochefort; vycházel v Paříži 1869—1928; ostře kritizoval druhé císařství, vystupoval na podporu Pařížské komuny. — 43, 166

„*Le Réveil*" [„Probuzení"] — týdeník, od května 1869 deník levých republikánů; vycházel v Paříži od července 1868 do ledna 1871 za redakce Charlese Delescluze; uveřejňoval dokumenty Internacionály a materiály o dělnickém hnutí. — 21, 481, 482

„*La Révolution Sociale*" [„Sociální revoluce"] — týdeník, vycházel v Ženevě od října 1871 do ledna 1872; od listopadu 1871 oficiální orgán bakuninovské Jurské federace. — 379, 394, 395, 404, 408, 422, 424, 441, 760

„*Revue*", viz „*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*"

„*Revue Positive*", viz „*La Philosophie positive. Revue*"

„*Reynolds's Newspaper*" [„Reynoldsovy noviny"] — radikální týdeník, který založil v Londýně 1850 maloburžoazní demokrat G. W. MacArthur Reynolds; počátkem padesátých let podporoval list chartisty; dnes orgán družstevního hnutí. — 37, 617

„*La Roma del Popolo*" [„Lidový Řím"] — maloburžoazně demokratický týdeník, vycházel v Římě 1871—1872; orgán levých mazziniovců; vystupoval proti Pařížské komuně a Internacionále. — 734, 739

„*The Scotsman*" [„Skot"] — liberální list, vychází v Edinburghu od 1817; od 1855 deník. — 340, 529

„*Schwäbischer Beobachter*", viz „*Der Beobachter*"

„*Der Social-Demokrat*" [„Sociální demokrat"] — orgán lassallovského Všeobecného německého dělnického spolku; vycházel pod tímto názvem v Berlíně třikrát týdně od 15. prosince 1864 do 1871 za redakce J. B. Schweitzera a Hofstettena; 1871 až 1876 vycházel pod názvem „Neuer Social-Demokrat"; byly v něm uveřejněny důležité dokumenty Internacionály a Marxovy a Engelsovy články a projevy. — 462

„*Le Socialiste*" [„Socialista"] — týdeník, vycházel francouzsky v New Yorku od října 1871 do května 1873; od prosince 1871 do října 1872 byl orgánem francouzských sekcí Internacionály v USA; podporoval buržoazní živly v Severoamerické federaci Internacionály; po haagském

kongresu přerušil list spojení s Internacionálou. — 475, 483, 602

„*Socialisten*" [„Socialista"] — dělnický list, vycházel v Kodani od července 1871 do května 1874, od dubna 1872 denně. — 363, 408, 465, 466, 479

„*Le Soir*" [„Večer"] — buržoazní deník založený v Paříži 1867; podporoval Thiersovu politiku. — 244, 745

„*La Solidarité*" [„Solidarita"] — bakuninovský týdeník, vycházel v Neuchâtelu od dubna do září 1870 a v Ženevě od března do května 1871. — 45, 169, 184

„*The Spectator*" [„Divák"] — liberální týdeník založený v Londýně 1828; v současné době konzervativního zaměření. — 67, 87, 282

„*Der Sprudel*" [„Vřídlo"] — týdeník, vycházel ve Vídni 1869—1876. — 142

„*Staats-Anzeiger*", viz „*Königlich Preussischer Staats-Anzeiger*"

„*The Standard*" [„Prapor"] — konzervativní deník založený v Londýně 1827. — 282

„*St. Petersburger Journal*", viz „*Journal de Saint-Pétersbourg*"

„*Suisse Radicale*" [„Radikální Švýcarsko"] — buržoazní list, vychází v Ženevě od 1866. — 455

„*The Sun*" [„Slunce"] — pokrokový buržoazní list založený v New Yorku 1833; od 1868 vycházel za redakce Charlese Dany. — 316, 462

„*Die Tagwacht*" [„Stráž"] — sociálně demokratický list, vycházel německy v Curychu 1869—1880; 1869 až 1873 orgán německých sekcí Internacionály ve Švýcarsku, pak orgán Švýcarského dělnického spolku a Sociálně demokratické strany Švýcarska. — 425, 432, 475, 654

„*Telegraph*", viz „*The Daily Telegraph*"

„*Le Temps*" [„Doba"] — konzervativní deník, orgán francouzské velkoburžoazie; vycházel v Paříži 1861 až 1943; byl v opozici k druhému císařství a vystupoval proti válce s Pruskem; později podporoval vládu národní obrany. — 52

„*The Times*" [„Doba"] — největší anglický konzervativní deník založený v Londýně 1. ledna 1785; první tři roky vycházel pod názvem „Daily Universal Register". — 27, 32, 41, 44, 61, 149, 155, 191, 233, 234, 236, 244, 281, 282, 287, 289, 310, 323, 352, 395, 460, 503, 528, 577, 630, 648, 714, 728

„*De Toekomst*" [„Budoucnost"] — dělnický list, vycházel v Haagu 1870 až 1871 třikrát týdně; uveřejňoval dokumenty a materiály Internacionály. — 200, 725

„*L'Union des Travailleurs*" [„Dělnické sdružení"] — švýcarský oportunistický dělnický list, vycházel měsíčně v Ženevě od listopadu 1873 do prosince 1874. — 682

„*La Vérité*" [„Pravda"] — republikánský buržoazně radikální deník, vycházel v Paříži od října 1870 do 3. září 1871; nejprve podporoval Komunu, později však vystoupil proti jejím sociálním opatřením. — 323

„*Vermersch Journal*" [„Vermerschovy noviny"] — noviny, které vydávali francouzští emigranti v Londýně od prosince 1871 do března 1872. — 427

„*Vestnik Jevropy*“ [„Evropský věstník“] — historicko-politický a literární měsíčník buržoazně liberálního zaměření, vycházel v Petrohradě 1866 až 1918. — 575

„*Der Volksstaat*“ [„Lidový stát“] — ústřední orgán německé Sociálně demokratické dělnické strany (eisenašské); vycházel v Lipsku od 2. října 1869 do 19. září 1876; zprvu dvakrát, od července 1873 třikrát týdně; list vyjadřoval názory revolučního proudu v německém dělnickém hnutí; byl neustále vystaven pronásledování ze strany policie a vlády; složení redakce se často měnilo, protože redaktoři byli zatýkáni; vedení však zůstalo v rukou Wilhelma Liebknechta; velký vliv na charakter listu měl August Bebel, ředitel nakladatelství „Volksstaat“; Marx a Engels spolupracovali s listem od jeho založení a přispívali k revolučnímu zaměření listu. — 23, 26, 33, 56, 75, 80, 88, 107, 121, 150, 159, 160, 162, 188, 190, 194, 198, 206, 208, 235, 238, 240, 242—244, 248, 250, 257, 265, 283, 284, 312, 325, 326, 352, 357, 371, 372, 417, 426, 431, 433, 441, 447, 453, 459, 471, 475, 499, 504, 510, 511, 520, 553, 555, 586, 592, 595, 602, 613, 618, 633—635, 649, 650, 655, 656, 658, 661, 665, 678, 684, 706, 712, 725, 764

„*Volkswille*“ [„Vůle lidu“] — dělnický týdeník, vycházel ve Vídni od ledna 1870 do 27. června 1874. — 257, 592

„*Volks-Zeitung*“ [„Lidové noviny“] — demokratický deník, vycházel v Berlíně 1853—1889. — 160, 558

„*Der Vorbote*“ [„Posel“] — politický a sociálně ekonomický měsíčník, oficiální orgán německých sekcí Internacionály ve Švýcarsku; vycházel německy v Ženevě od ledna 1866 do prosince 1871; odpovědným redaktorem byl J. Ph. Becker; časopis prosazoval vcelku linii Marxe a generální rady, uveřejňoval pravidelně dokumenty Internacionály a přinášel informace o činnosti jejích sekcí v různých zemích. — 162, 164, 282

„*De Werker*“ [„Dělník“] — týdeník, vycházel vlámsky v Antverpách 1868—1914; 1868—1871 orgán vlámské sekce Internacionály, uveřejňoval její dokumenty; později deník Belgické socialistické dělnické strany. — 200, 238, 303

„*De Werkman*“ [„Dělník“] — dělnický týdeník, vycházel v Amsterodamu 1866—1874; od 1869 orgán amsterodamské sekce Internacionály. — 200

„*Wiener Medicinische Zeitung*“, viz „*Allgemeine Wiener medicinische Zeitung*“

„*Woodhull & Claflin's Weekly*“ [„Týdeník paní Woodhullové a Claflinové“] — týdeník, který vydávaly v New Yorku 1870—1876 buržoazní feministky Victoria Woodhullová a Tennessee Claflinová. — 364, 483, 531, 597, 602

„*World*“, viz „*The New-York World*“

„*Znanije*“ [„Poznání“] — pokrokový populárně vědecký měsíčník, vycházel v Petrohradě 1870—1877. — 624

„*Die Zukunft*“ [„Budoucnost“] — buržoazně demokratický list, který založil Johann Jacoby; vycházel v Berlíně 1866—1871; orgán Lidové strany. — 80, 164, 194, 235

VYSVĚTLENÍ CIZÍCH SLOV A ODBORNÝCH TERMÍNŮ

ad hoc — k tomu účelu; pro tento případ
ad rem — k věci
ad vocem — pokud jde o; co se týče
aktér — herec
all right — správně, v pořádku
arbitr — rozhodčí
à revoir — na shledanou
arrondissement — správní jednotka ve Francii, odpovídá našemu okresu nebo městskému obvodu

biederman — měšťák, šosák; dobrák
bona fide — v dobré víře, v dobrém úmyslu

coup d'état — státní převrat

de facto — ve skutečnosti, vlastně, fakticky

en masse — masově, hromadně
est modus in rebus — všechno má své meze (Horác, Satiry)

fait accompli — hotová věc, fakt
faux frères — zrádce (svých přátel)

ganglion — nervová uzlina, cystický nádorek v okolí šlach, vyplněný rosolovitou hmotou
gerilová válka — drobná, partyzánská válka
giloš — odborník v rytí giloší (giloš — ornamentální ozdoba rytá na kamenné nebo kovové předměty)
guinea — anglická zlatá mince, 21 šilinků

habeat sibi — pro mne a za mne

imprimatur — polygr. schválení k tisku; „lze tisknout"
in contumaciam — v nepřítomnosti
in extenso — podrobně, v plném znění
in optima forma — se všemi náležitostmi
in petto — v zásobě
insinuace — křivé obvinění; nařknutí, pomluva
intendantura — úřad a soubor úředníků pro administrativní záležitosti vojska
interregnum — mezivládí, bezvládí

kapriciózní — vrtošivý, rozmarný, náladový
konstitucionalismus — politický směr usilující o vládní soustavu konstituční
kortesy — ve středověku stavovské sněmy ve Španělsku; v 19. století volený zastupitelský orgán (parlament)
krautjunker — v Německu posměšné pojmenování statkáře ve východních provinciích Pruska

lukubrace — usilovná duševní práce za noci; výsledek této práce

magnum opus — veledílo
mardochejci — policejní špiclové
mirabile dictu — jaký div; to by bylo co říci
mitrailleusa — palná zbraň s 25 puškovými hlavněmi, zavedená ve válce 1870—1871
morytát — vražda, jarmareční písnička o vraždě

par excellence — zvláště, především, v pravém smyslu
par interim — dočasně, prozatímně
parvenu — povýšenec
principiis obsta — braň zlu v zárodku
pro nunc — momentálně

salut et fraternité — pozdrav a bratrství
secesionisté — stoupenci odtržení (secese)
senzorický — smyslový
sit vernia verbo — s dovolením, s prominutím
sub — pod

tělega — (v rus. prostředí) selský vůz
tory — člen konzervativní strany velkých a středních pozemkových vlastníků v Anglii
toto ovelo — rozhodně, naprosto
turcos — domorodí alžírští střelci

ultramontáni — katolíci, hájící centralistické zájmy církve a papeže bez ohledu na zájmy státní a národní

verbotenus — doslovně
veto — právo odporovat nějakému rozhodnutí a učinit je neplatným
via — přes, cestou přes
vis-à-vis — naproti, tváří v tvář
voilà tout — to je vše
vótum — slib; projevení názoru hlasováním

well — dobře

zuáv — příslušník bývalé francouzské koloniální pěchoty v Alžírsku

ZMĚNĚNÉ DATOVÁNÍ DOPISŮ

Číslo dopisu	*datum v Marx-Engels, Gesamtausgabe a v Marx-Engels, Sočiněnija, 1. vyd.*	*datum v 33. sv. Spisů podle Marx-Engels, Werke a 2. vydání Sočiněnij*
část I.		
54 Marx Engelsovi	4. srpna 1879	4. srpna 1874
55 Engels Marxovi	12. srpna 1873	12. srpna [1874]
část II.	*v jiných vydáních*	
30 Marx Jungovi	17. ledna 1871	18. ledna 1871
48 Engels Liebknechtovi	[kolem 15. dubna 1871]	[13. dubna 1871]
53 Marx Sorgovi	[koncem února 1871]	[kolem 20. dubna 1871]
76 Engels Liebknechtovi	[září 1871]	[nejpozději 27. července 1871]
79 Engels představené kláštera...	[kolem 15. srpna 1871]	[počátkem srpna 1871]
82 Marx Kollovi	10. srpna [1869]	10. srpna [1871]
85 Marx Hubertovi	[kolem 16. srpna 1871]	[nejdřív 14. srpna 1871]
93 Marx firmě Miller...	[kolem 10. září 1871]	[po 9. září 1871]
111 Marx Jungovi	[koncem října 1871]	[kolem 25. října 1871]
112 Marx Jungovi	[počátkem června 1871]	[koncem října 1871]
143 Engels Terzaghimu	14. ledna 1872	[kolem 6. ledna] 1872 (1. koncept), 14. [—15.] ledna 1872 (2. koncept)
157 Engels Benedettimu	[leden 1872]	[18. února 1872]
168 Engels Piovi	[koncem dubna 1872]	[v polovině března 1872]
194 Engels společnosti „Osvobození proletáře“	[koncem května 1872]	[14. června 1872]
203 Marx Jungovi	[kolem 18. října 1872]	[koncem července 1872]

OBSAH

Předmluva k českému vydání 7—15

PRVNÍ ČÁST

Korespondence mezi Marxem a Engelsem

Červenec 1870 až prosinec 1874

1870

1 – Marx Engelsovi – 20. července 21—23
2 – Engels Marxovi – 22. července 24—26
3 – Marx Engelsovi – 28. července 27—29
4 – Marx Engelsovi – 29. července 30
5 – Engels Marxovi – 31. července 31—36
6 – Marx Engelsovi – 1. srpna 37—39
7 – Engels Marxovi – 3. srpna 40—41
8 – Marx Engelsovi – 3. srpna 42—45
9 – Marx Engelsovi – 4. srpna 46
10 – Engels Marxovi – 5. srpna 47
11 – Marx Engelsovi – 8. srpna 48—50
12 – Engels Marxovi – 10. srpna 51—53
13 – Marx Engelsovi – 12. srpna 54
14 – Marx Engelsovi – 15. srpna 55
15 – Engels Marxovi – 15. srpna 56—59
16 – Marx Engelsovi — 17. srpna 60—62
17 – Engels Marxovi – 20. srpna 63—64

18 – Marx Engelsovi – 22. srpna 65—66
19 – Marx Engelsovi – 30. srpna 67
20 – Marx Engelsovi – 2. září 68—69
21 – Engels Marxovi – 4. září 70—72
22 – Marx Engelsovi – 6. září 73—74
23 – Engels Marxovi – 7. září 75—77
24 – Marx Engelsovi – 10. září 78—79
25 – Engels Marxovi – 12. září 80—82
26 – Engels Marxovi – 13. září 83—84
27 – Marx Engelsovi – 14. září 85—86
28 – Marx Engelsovi – 16. září 87

1871

29 – Engels Marxovi – 18. srpna 88—89
30 – Marx Engelsovi – 19. srpna 90
31 – Marx Engelsovi – 21. srpna 91
32 – Engels Marxovi – 23. srpna 92—93
33 – Marx Engelsovi – 24. srpna 94
34 – Marx Engelsovi – 8. září 95—96

1873

35 – Marx Engelsovi – 23. května 97
36 – Engels Marxovi – 24. května 98
37 – Marx Engelsovi – 25. května 99
38 – Engels Marxovi – 26. května 100—101
39 – Engels Marxovi – 30. května 102—104
40 – Marx Engelsovi – 31. května 105—107
41 – Marx Engelsovi – 29. srpna 108—109
42 – Engels Marxovi – 30. srpna 110—111
43 – Marx Engelsovi – 30. srpna 112—113
44 – Engels Marxovi – 3. září 114—115
45 – Marx Engelsovi – 9. září 116
46 – Engels Marxovi – 29. listopadu 117—119
47 – Marx Engelsovi – 30. listopadu 120—122

48 – Engels Marxovi – 5. prosince 123—125
49 – Marx Engelsovi – 7. prosince 126—128
50 – Engels Marxovi – 10. prosince 129—130
51 – Marx Engelsovi – 11. prosince 131

1874

52 – Marx Engelsovi – 15. července 132—134
53 – Engels Marxovi – 21. července 135—136
54 – Marx Engelsovi – 4. srpna 137
55 – Engels Marxovi – 12. srpna 138
56 – Marx Engelsovi – 14. srpna 139—140
57 – Marx Engelsovi – 1. září 141—142
58 – Engels Marxovi – 5. září 143—145
59 – Marx Engelsovi – 18. září 146—148
60 – Engels Marxovi – 21. září 149—152

DRUHÁ ČÁST

Marxovy a Engelsovy dopisy jiným osobám

Červenec 1870 až říjen 1874

1870

1 – Marx Eugenu Oswaldovi – 26. července 155—156
2 – Marx Paulu a Lauře Lafarguovým – 28. července 157—159
3 – Marx Wilhelmu Liebknechtovi – 29. července 160—161
4 – Marx Johannu Philippu Beckerovi – 2. srpna 162—165
5 – Marx Eugenu Oswaldovi – 2. srpna 166
6 – Marx Eugenu Oswaldovi – 3. srpna 167
7 – Marx Eugenu Oswaldovi – 5. srpna 168
8 – Marx Hermannu Jungovi – 6. srpna 169
9 – Marx Eugenu Oswaldovi – 7. srpna 170
10 – Marx Hermannu Jungovi – 12. srpna 171—172

11 – Engels Jenny Marxové – 15. srpna 173—174
12 – Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi – 1. září 175—176
13 – Marx Sigfridu Meyerovi – 2. září 177—178
14 – Marx Eugenu Oswaldovi – 4. září 179
15 – Marx Edwardu Spenceru Beeslymu – 12. září 180—182
16 – Marx Césaru De Paepovi – 14. září 183—185
17 – Marx Ludwigu Kugelmannovi – 14. září 186
18 – Marx Eugenu Oswaldovi – 14. září 187—188
19 – Marx Johannu Philippu Beckerovi – 14. září 189
20 – Marx Johannu Philippu Beckerovi – 15. září 190
21 – Marx Edwardu Spenceru Beeslymu – 16. září 191—193
22 – Marx Eugenu Oswaldovi – 23. září 194—195
23 – Marx Edwardu Spenceru Beeslymu – 19. října 196—197
24 – Marx Peteru Imandtovi – 11. listopadu 198—199
25 – Marx holandským a vlámským členům Internacionály – mezi 3.—9. prosincem 200
26 – Marx Ludwigu Kugelmannovi – 13. prosince 201—204
27 – Engels Frederiku Greenwoodovi – 17. prosince 205
28 – Engels Natalii Liebknechtové – 19. prosince 206—207

1871

29 – Marx Natalii Liebknechtové – 13. ledna 208
30 – Marx Hermannu Jungovi – 18. ledna 209—210
31 – Marx Sigfridu Meyerovi – 21. ledna 211—213
32 – Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi – 21. ledna 214
33 – Marx Paulu Lafarguovi – 4. února 215—218
34 – Marx Ludwigu Kugelmannovi – 4. února 219—223
35 – Marx Johannu Jacobymu – 4. února 224
36 – Marx Petru Lavroviči Lavrovovi – 27. února 225
37 – Marx Natalii Liebknechtové – 2. března 226—227
38 – Engels Carlu Kleinovi a Friedrichu Mollovi – 10. března 228—229
39 – Engels Rudolfu Engelsovi – 10. března 230—232
40 – Marx Paulu Lafarguovi – 23. března 233—235
41 – Marx Peteru Imandtovi – 30. března 236
42 – Engels Philippu Coenenovi – 5. dubna 237—239

43 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 5. dubna 240
44 – Marx Wilhelmu Liebknechtovi – 6. dubna 241—243
45 – Marx Wilhelmu Liebknechtovi – kolem 10. dubna 244—245
46 – Marx Ludwigu Kugelmannovi – 12. dubna 246—247
47 – Marx Wilhelmu Liebknechtovi – 13. dubna 248—249
48 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 13. dubna 250
49 – Marx Ludwigu Kugelmannovi – 17. dubna 251—252
50 – Engels Johannu Georgu Eccariovi – 19. dubna 253—254
51 – Engels Francisku Morovi – kolem 20. dubna 255
52 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 20. dubna 256—257
53 – Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi – kolem 20. dubna 258
54 – Marx Leo Frankelovi – kolem 26. dubna 259—260
55 – Engels Ludwigu Kugelmannovi – 28. dubna 261—262
56 – Marx Wilhelmu Liebknechtovi – 4. května 263—264
57 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 4. května 265
58 – Marx Wilhelmu Liebknechtovi – 5. května 266
59 – Engels Hermannu Jungovi – 10. května 267—268
60 – Marx Leo Frankelovi a Louis Eugènu Varlinovi — 13. května 269—270
61 – Marx Edwardu Spenceru Beeslymu – 12. června 271—273
62 – Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi – 13. června 274—275
63 – Marx svým dcerám Jenny, Lauře a Eleanor – 13. června 276—277
64 – Engels Elisabetě Engelsové – 16. června 278—280
65 – Marx Ludwigu Kugelmannovi – 18. června 281
66 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 22. června 283—284
67 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 10. července 285—286
68 – Marx Léonu Bigotovi – 11. července 287
69 – Marx Petru Lavroviči Lavrovovi – 12. července 288
70 – Marx A. O. Rutsonovi – 12. července 289—290
71 – Marx Eugenu Oswaldovi – 21. července 291
72 – Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi – 22. července 292
73 – Marx Eugenu Oswaldovi – 24. července 293
74 – Marx Charlesi Caronovi – 26. července 294
75 – Marx Ludwigu Kugelmannovi – 27. července 295—296

76 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – nejpozději 27. července 297
77 – Marx Nikolaji Isaakoviči Utinovi – 27. července 298—299
78 – Marx Adolphu Hubertovi – 28. července 300
79 – Engels představené kláštera „Sester Prozřetelnosti" – počátkem srpna 301
80 – Engels Philippu Coenenovi – 4. srpna 302—303
81 – Engels Petru Lavroviči Lavrovovi – 9. srpna 304—305
82 – Marx Theodoru Kollovi – 10. srpna 306—307
83 – Marx Adolphu Hubertovi – 10. srpna 308—310
84 – Marx Hermannu Jungovi – 14. srpna 311
85 – Marx Adolphu Hubertovi – nejdřív 14. srpna 312
86 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – v polovině srpna 313
87 – Marx Friedrichu Boltovi – 25. srpna 314—315
88 – Marx Jenny Marxové – 25. srpna 316—317
89 – Marx Moncure Danielu Conwayovi – 29. srpna 318
90 – Engels Petru Lavroviči Lavrovovi – 3. září 319—320
91 – Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi – 5. září 321
92 – Marx Charlesi Dobsonu Colletovi – 6. září 322—323
93 – Engels firmě Miller a Richard – po 9. září 324
94 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 11. září 325—327
95 – Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi – 12. září 328—329
96 – Engels Petru Lavroviči Lavrovovi – 12. září 330
97 – Marx Hermannu Jungovi – 13. září 331
98 – Marx Adolphu Hubertovi – 15. září 332
99 – Marx Jenny Marxové – 23. září 333
100 – Marx Gustavu Kwasniewskému – 29. září 334—335
101 – Engels Petru Lavroviči Lavrovovi – 5. října 336—337
102 – Marx Hermannu Jungovi – 11. října 338
103 – Engels Enri..ovi Bignamimu – 13. října 339
104 – Marx Hermannu Jungovi – 13. října 340
105 – Marx Johnu Halesovi – 14. října 341
106 – Marx Edwardu Spenceru Beeslymu – 19. října 342
107 – Marx Hermannu Jungovi – 19. října 343
108 – Marx Hermannu Jungovi – 20. října 344
109 – Engels redakci „Gazzettino Rosa" – 20. října 345
110 – Engels Elisabetě Engelsové – 21. října 346—348

111 – Marx Hermannu Jungovi – kolem 25. října 349
112 – Marx Hermannu Jungovi – koncem října 350
113 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 4. listopadu 351—353
114 – Marx Hermannu Jungovi – 4. listopadu 354
115 – Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi – 6. listopadu 355—356
116 – Marx Ferdinandu Jozewiczovi – 6. listopadu 357—358
117 – Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi – 9. listopadu 359—361
118 – Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi – 9. listopadu 362—364
119 – Marx Ludwigu Kugelmannovi – 9. listopadu 365
120 – Marx Carlu Speyerovi – 10. listopadu 366—367
121 – Engels Theodoru Cunovi – 13. listopadu 368—369
122 – Marx Hermannu Jungovi – 16. listopadu 370
123 – Marx Wilhelmu Liebknechtovi – 17. listopadu 371—372
124 – Marx Jules Johannardovi – 18. listopadu 373
125 – Marx Hermannu Jungovi – 18. listopadu 374
126 – Marx Adolphu Hubertovi – 22. listopadu 375
127 – Marx Friedrichu Boltovi – 23. listopadu 376—382
128 – Engels Carmelu Palladinovi – 23. listopadu 383—386
129 – Marx Césaru De Paepovi – 24. listopadu 387—389
130 – Marx Paulu a Lauře Lafarguovým – 24.—25. listopadu 390—395
131 – Engels Paulu Lafarguovi – 25. listopadu 396
132 – Marx Julianu Bałaszewiczi-Potockému – 25. listopadu 397
133 – Marx Julianu Bałaszewiczi-Potockému – 29. listopadu 398
134 – Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi – 29. listopadu 399—401
135 – Engels Petru Lavroviči Lavrovovi – 29. listopadu 402—403
136 – Engels Paulu Lafarguovi – 9. prosince 404—406
137 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 15. prosince 407—410
138 – Marx Lauře Lafarguové – 18. prosince 411
139 – Engels Paulu Lafarguovi – 30. prosince 412—415

140 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 2. ledna 416—417
141 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 3. ledna 418
142 – Marx Maltmanu Barrymu – 7. ledna 419—420
143 – Engels Carlovi Terzaghimu – kolem 6. ledna 421—424
144 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 18. ledna 425—428
145 – Engels Petru Lavroviči Lavrovovi – 19. ledna 429
146 – Engels Paulu Lafarguovi – 19. ledna 430—434
147 – Marx Hermannu Jungovi – 19. ledna 435
148 – Engels Theodoru Cunovi – 24. ledna 436—443
149 – Engels sekci obchodních příručí – kolem 26. ledna 444
150 – Engels Carlovi Terzaghimu – 29. ledna 445—446
151 – Marx Ferdinandu Jozewiczovi – 1. února 447
152 – Marx Hermannu Jungovi – 1. února 448
153 – Marx Lachâtrovu nakladatelství – 9. února 449
154 – Marx Adolphu Hubertovi – 12. února 450
155 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 15. února 451—453
156 – Engels Johannu Philippu Beckerovi – 16. února 454—455
157 – Engels Giuseppu Benedettimu – 18. února 456—457
158 – Marx Ferdinandu Jozewiczovi – 24. února 458—459
159 – Marx Hermannu Jungovi – 26. února 460
160 – Marx Lauře Lafarguové – 28. února 461—462
161 – Engels Sigismundu Borkheimovi – počátkem března 463
162 – Engels Louis Albertu François Piovi – 7. března 464—467
163 – Marx Hermannu Jungovi – 7. března 468
164 – Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi – 8. března 471—472
165 – Marx Émilu Eudesovi – 9. března 473
166 – Engels Paulu Lafarguovi – 11. března 474—476
167 – Engels Lauře Lafarguové – 11. března 477—478
168 – Engels Louis Albertu François Piovi – v polovině března 479—480
169 – Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi – 15. března 481—482
170 – Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi – 17. března 483—484
171 – Marx Maurici Lachâtrovi – 18. března 485
172 – Engels Cesaru Bertovi – 21. března 486—487

173 – Marx Paulu Lafarguovi – 21. března 488—494
174 – Engels Carlovi Terzaghimu – 21. března 495—496
175 – Engels Gennaru Boviovi – 16. dubna 497—498
176 – Engels Theodoru Cunovi – 22.—23. dubna 499—502
177 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 23. dubna 503—505
178 – Marx Johannu Georgu Eccariovi – 3. května 506—507
179 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 7. května 508—510
180 – Engels Theodoru Cunovi – 7.—8. května 511—516
181 – Engels Johannu Philippu Beckerovi – 9. května 517—518
182 – Engels Dělnickému spolku – 10. května 519
183 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 15.—22. května 520—523
184 – Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi – 23. května 524—525
185 – Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi – 27. května 526—527
186 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 27.—28. května 528—532
187 – Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi – 28. května 533—534
188 – Marx Césaru De Paepovi – 28. května 535—536
189 – Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi – 29. května 537—538
190 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 5.—6. června 539—540
191 – Engels Theodoru Cunovi – 10. června 541—542
192 – Engels Johannu Philippu Beckerovi – 14. června 543—544
193 – Engels Carlu Cafierovi – 14. června 545—546
194 – Engels společnosti „Osvobození proletáře“ – 14. června 547—548
195 – Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi – 21. června 549—551
196 – Engels Adolfu Hepnerovi – 2. července 552—554
197 – Engels Theodoru Cunovi – 5. července 555—557
198 – Engels Adolfu Hepnerovi – 9. července 558
199 – Marx Ludwigu Kugelmannovi – 9. července 559—560
200 – Engels Ugo Bartorellimu – 18. července 561—562
201 – Marx Ludwigu Kugelmannovi – 23. července 563
202 – Marx Ludwigu Kugelmannovi – 29. července 564
203 – Marx Hermannu Jungovi – koncem července 565—566
204 – Marx Adolfu Hepnerovi – 4. srpna 567—568
205 – Engels Theodoru Cunovi – 4. srpna 569—570
206 – Engels Johannu Philippu Beckerovi – 5. srpna 571—573
207 – Engels Walery Wróblewskému – 7. srpna 574
208 – Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi – 15. srpna 575—576

209 – Marx redaktorovi listu „Times“ – 15. srpna 577
210 – Engels E. Glaseru de Willebrordovi – 19. srpna 578—579
211 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 24. srpna 580
212 – Marx Ludwigu Kugelmannovi – 26. srpna 581
213 – Engels Hermannu Jungovi – počátkem září 582
214 – Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi – 21. září 583—587
215 – Engels Hermannu Jungovi – 1. října 588
216 – Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi – 5. října 589—591
217 – Marx Hermannu Jungovi – 14. října 592
218 – Engels Friedrichu Lessnerovi – 16. října 593
219 – Engels Theodoru Cunovi – 29. října 594—595
220 – Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi – 2. listopadu 596—597
221 – Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi – 16. listopadu 598—603
222 – Engels Jenny Longuetové – 19. listopadu 604
223 – Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi – 25. listopadu 605
224 – Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi – 7. prosince 606—608
225 – Engels Augustu Serraillierovi – 9. prosince 609
226 – Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi – 12. prosince 610—612
227 – Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi – 14. prosince 613—614
228 – Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi – 21. prosince 615—616
229 – Engels Adolfu Hepnerovi – 30. prosince 617—618

1873

230 – Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi – 4. ledna 619—623
231 – Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi – 18. ledna 624—625
232 – Engels Eugenu Oswaldovi – 29. ledna 626
233 – Marx Fantonovi – 1. února 627
234 – Marx Johannu Philippu Beckerovi – 11. února 628—629
235 – Marx Friedrichu Boltovi – 12. února 630—632
236 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 12. února 633—634
237 – Engels Natalii Liebknechtové – 11. března 635—636
238 – Engels Eugenu Oswaldovi – 18. března 637
239 – Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi – 20. března 638—642

240 – Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi – 22. března 643
241 – Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi – 22. března 644
242 – Marx Johannu Philippu Beckerovi – 7. dubna 645—646
243 – Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi – 3. května 647—651
244 – Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi – 14. června 652—654
245 – Engels Augustu Bebelovi – 20. června 655—659
246 – Engels Ludwigu Kugelmannovi – 1. července 660—661
247 – Marx Justu Vernouilletovi – 10. července 662
248 – Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi – 26. července 663—667
249 – Marx Nikolaji Franceviči Danielsonovi – 12. srpna 668
250 – Engels Johnu De Morganovi – kolem 18. září 669—670
251 – Marx Eugenu Oswaldovi – 20. září 671
252 – Marx Eugenu Oswaldovi – 24. září 672
253 – Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi – 27. září 673—675
254 – Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi – 25. listopadu 676—678

1874

255 – Marx Ludwigu Kugelmannovi – 19. ledna 679—680
256 – Engels Wilhelmu Liebknechtovi – 27. ledna 681—684
257 – Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi – 14. února 685
258 – Engels Wilhelmu Blosovi – 21. února 686
259 – Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi – 27. února 687
260 – Marx George Moorovi – 26. března 688—689
261 – Marx George Moorovi – 28. března 690—691
262 – Marx Jenny Marxové – 19. dubna 692—693
263 – Marx Jenny Longuetové – mezi 20. a 24. dubnem 694—695
264 – Marx Maurici Lachâtrovi – 12. května 696
265 – Marx Ludwigu Kugelmannovi – 18. května 697—699
266 – Engels Gottfriedu Ermenovi – 1. června 700—701
267 – Marx Ludwigu Kugelmannovi – 24. června 702
268 – Engels Jenny Longuetové – 2. srpna 703
269 – Marx Friedrichu Adolphu Sorgovi – 4. srpna 704—706
270 – Marx Ludwigu Kugelmannovi — 4. srpna 707
271 – Marx Ludwigu Kugelmannovi – 10. srpna 708

272 – Marx Jenny Longuetové – 14. srpna 709—711
273 – Engels Friedrichu Adolphu Sorgovi – 12.—17. září 712—716
274 – Marx Maxu Oppenheimovi – 20. září 717
275 – Engels Lauře Lafarguové – 15. října 718
276 – Marx Maxu Oppenheimovi – 17. října 719
277 – Engels Germanu Alexandroviči Lopatinovi – 20. října 720

PŘÍLOHY

A

1 – Engels Carlu Cafierovi – 1.—3. července 1871 725—729
2 – Engels Carlu Cafierovi – 16. července 1871 730—733
3 – Engels Carlu Cafierovi – 28. července 1871 734—742

B

1 – Jenny Marxová Engelsovi – 10. srpna 1870 745—746
2 – Eleanor Marxová Engelsovi – 12. srpna 1870 747
3 – Jenny Marxová Engelsovi – kolem 18. srpna 1870 748—749
4 – Jenny Marxová Engelsovi – kolem 13. září 1870 750—751
5 – Jenny Marxová Peteru Imandtovi – kolem 13. června 1871 752—753
6 – Marxova dcera Jenny Ludwigu Kugelmannovi – 3. října 1871 754—757
7 – Marxova dcera Jenny Ludwigu a Gertrudě Kugelmannovým – 21.—22. prosince 1871 758—763
8 – Eleanor Marxová Wilhelmu Liebknechtovi – 29. prosince 1871 764—766
9 – Marxova dcera Jenny Ludwigu Kugelmannovi – 22. ledna 1872 767—769
10 – Eleanor Marxová Nikolaji Franceviči Danielsonovi – 23. ledna 1872 770—771
11 – Wilhelm Liebknecht Luigi Stefanonimu – 20. února 1872 772—773
12 – Marxova dcera Jenny Ludwigu Kugelmannovi – 3. května 1872 774—775

13 – Jenny Marxová Wilhelmu Liebknechtovi – 26. května 1872 776—778
14 – Marxova dcera Jenny Ludwigu a Gertrudě Kugelmannovým – 27. června 1872 779—780

Poznámky 781—917
Jmenný rejstřík 919—972
Postavy z mytologie a krásné literatury 973
Seznam literatury 974—1013
A. Vlastní díla K. Marxe a B. Engelse 974— 990
B. Práce jiných autorů 991—1013
I. Spisy, časopisecké články a dokumenty 991—1002
II. Dokumenty Mezinárodního dělnického sdružení 1003—1007
III. Časopisecké články bez udání autora 1007—1013
Rejstřík periodických publikací 1014—1024
Vysvětlení cizích slov a odborných termínů 1025—1026
Změněné datování dopisů 1027

Ilustrace

První stránka Engelsova dopisu Marxovi z 30. května 1873 za str. 104
Karel Marx (v polovině sedmdesátých let) za str. 128
Titulní list Všeobecných stanov a organizačního řádu Mezinárodního dělnického sdružení s Marxovým záznamem o přijetí Mattea Pirra do Internacionály str. 469

K. MARX — B. ENGELS

SPISY

Svazek 33

Odpovědné redaktorky
Milada Kouřimská a Jana Šustrová
Svazek připravili k vydání za spolupráce
Olgy Fialové, Miluše Svatošové
a Bohumily Žežulkové

Vydalo nakladatelství Svoboda jako
svou 3210. publikaci

Graficky upravil Milan Hegar

Z nové sazby, písmem Baskerville,
se dvěma přílohami. Vytisklo Rudé
právo, tiskařské závody, Praha. AA
56,01, VA 58,94
Náklad 4000
Tematická skupina 00/1.
Vydání I.

Cena brož. výt. 18,20 Kčs,
váz. výt. 24,— Kčs.
66/202-21-8.7

25 — 113 — 71 Kčs 24,—